VASILE – SORIN CURPĂN

TRATAT
POLITICO – JURIDIC

VOL. II

IAȘI
- 2013 -

Editura StudIS
adicenter@yahoo.com
Iasi, Sos. Stefan cel Mare, nr.5, Tel./fax: 0232 – 217.754

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
CURPĂN, VASILE-SORIN
Tratat politico-juridic / Vasile-Sorin Curpăn. - Vatra Dornei : StudIS, 2013
2 vol.
ISBN 978-606-624-344-5
Vol. 2. - Bibliogr. - ISBN 978-606-624-343-8

34(035)

Pre-press, tipar digital şi finisare:
S.C. ADI CENTER SRL
Şos. Ştefan ce Mare, nr. 5
Tel.: 0232 - 217 754

©2013 Toate drepturile asupra ediţiei aparţin autorului.

Lucrări publicate de VASILE – SORIN CURPĂN:

1. **Răspunderea comitenților pentru faptele prepușilor**, Bacău, 1999;
2. **Complicitatea – formă a participației penale**, Iași - Bacău, 2000;
3. **Momente în dezvoltarea politico - juridică a României**, Bacău, 2006;
4. **Statul - instituție social-politică și juridică fundamentală**, Bacău, 2006;
5. **Drept Civil. Drepturi Reale. Obligații. Contracte speciale.**
Succesiuni. Sinteze, Bacău, Ed. I - 2006;
6. **Drept Civil. Drepturi Reale. Obligații. Contracte speciale.**
Succesiuni. **Sinteze**, Bacău, Ed. a II-a - 2007;
7. **Drept Constituțional. Stat și Cetățean**, Bacău, 2007;
8. **Procedura Penală. Participanții și acțiunile în procesul penal român**, Bacău, 2007;
9. **Independența judecătorilor și garanțiile ei juridice**, Bacău, 2007;
10. **Studii juridice**, Bacău, 2008;
11. **Drept Civil. Teoria generală a obligațiilor**, Bacău, Ed. I - 2008;
12. **Drept Civil. Teoria generală a obligațiilor**, Bacău, Ed. a II-a - 2008;
13. **Drept Penal - partea generală**, Bacău, 2008;
14. **Fenomene juridice și politico - etatice**, Iași, 2008;
15. **Tratat de științe Juridice**, Bacău, 2008;
16. **Enciclopedie Juridică. Tratat**, Bacău, 2008;
17. **Analiză doctrinară a Constituției Republicii Moldova** Bacău, 2010;
18. **Politică și drept în istoria românilor,** Bacău, 2010;

19. **Fenomene juridice și politico - etatice,** Bacău, 2010;
20. **Drept constituțional. Stat și cetățean,** Bacău, 2010;
21. **Procedură penală. Participanții și acțiunile în procesul penal**
român, Bacău, 2010;
22. **Independența judecătorilor și garanțiile ei juridice,** Bacău, 2011;
23. **Drept civil. Teoria generală a obligațiilor,** Bacău, 2011;
24. **Sinteze de drept civil**, Bacău, 2011.
25. **Statul instituție social - politică și juridical fundamentală**, Bacău, 2011.
26. **Tratat de drept constituțional român**, Bacău, 2011;
27. **Tratat de Științe Juridice**, Bacău, 2011;
28. **Drept Constituțional al României și al Republicii Moldova – Tratat**, Iași, 2012;
29. **Enciclopedie Juridică – Tratat**, Iași, 2012;
30. **Prolegomene de Științe Juridice Române,** Iași, 2012;
31. **Științe Politice și Doctrine Politice Internaționale**, Iași, 2012;
32. **Doctrină generală statal-juridică**, Iași, 2012;
33. **Politică, Istorie și Drept în Moldova de Est**, Iași, 2012;
34. **Drept Politico-Statal**, Iași, 2012;
35. **Drept Penal. Partea Generală. Conform Legii Numărul 301/2004**, Iași, 2012;
36. **Enciclopedie Politico - Juridică**, Iași, 2012;
37. **România la cumpăna Istoriei. Tratat de Istorie, Politică și Drept**, Iași, 2012;
38. **Dezvoltarea constituțională a României**, Iași, 2013;
39. **Meditații filosofice**, Iași, 2013;
40. **Tratat politico – juridic**, Iași, 2013.

CUPRINS

1. ȘTIINȚE POLITICE ȘI DOCTRINE POLITICE INTERNAȚIONALE.....7

2. ANALIZĂ DOCTRINARĂ A CONSTITUȚIEI REPUBLICII MOLDOVA.....434

ȘTIINȚE POLITICE ȘI DOCTRINE POLITICE INTERNAȚIONALE

Cuvânt introductiv

Lucrarea propusă cititorului, intitulată ”Științe Politice și Doctrine Politice Internaționale” reprezintă o încercare de interpretare a doctrinelor politice, cu referire la Teoria Relațiilor Internaționale.

Cartea este structurată pe trei titluri, fiecare dintre acestea tratând chestiuni relative la Știința Politică respectiv la Știința Politică Internațională (Știința Relațiilor Internaționale).

În realizarea demersului nostru am apelat, cu încredere, și la alte domenii ale cunoașterii umane și, în mod special, ne referim aici la Științele Juridice. Dintre acestea rolul determinant l-au avut Știința Dreptului Constituțional și a Instituțiilor Politice precum și Știința Dreptului Public Comparat.

Cartea reprezintă punctul nostru de vedere, teoriile și justificările ori argumentările prezentate fiind, fără îndoială, subiective, rod al concepțiilor noastre.

Analiza ”Științelor Politice”, examinarea ”doctrinelor politice” și prezentarea sintetică a ”Sistemelor constituționale contemporane”, cu referire nemijlocită la Constituțiile și la filosofiile politice ale S.U.A. și ale fostei U.R.S.S. (inclusiv R.F. Rusă) constituie pilonii de rezistență ai prezentei lucrări.

În Științele Politice dar și în Științele Politice Internaționale (Știința Relațiilor Internaționale) analizele și interpretările pot conduce la o diversitate de concluzii. Evident, concluziile noastre constituie doar simple opinii pe care am încercat să le argumentăm în mod corespunzător.

Măsura în care am reușit în ”tentativa” noastră rămâne la aprecierea cititorilor, singurii ”judecători” ai prezentei lucrări.

Având sentimentul datoriei împlinite lăsăm prezenta carte să străbată lungul şi sinuosul drum al confruntării cu realitatea obiectivă. Noi vom fi satisfăcuți și dacă măcar unele teze afirmate aici își vor păstra – sub patina timpului – valabilitatea.

Încredințarea manuscrisului către editor, în vederea publicării operei, nu reprezintă punctul final. Dimpotrivă, constituie doar un început fragil deoarece în Științele Politice întotdeauna nu se poate spune totul.

Autorul multumeşte editorului, profesorilor de la Universitate, colegilor magistrați pentru încurajările și sfaturile, deosebit de utile, primite de-a lungul anilor.

Autorul își exprimă recunoștința în raport cu familia, cu prietenii și cu persoanele apropiate cu care au discutat, de-a lungul timpului, unele chestiuni detaliate în această carte.

Ideile acestei cărți, astăzi obiectivată, au stat ani în șir în preocupările autorului.

Iată că după atâta amar de vreme a venit timpul ca această lucrare să vadă lumina tiparului.

Autorul mulțumește potențialilor lectori și precizează că așteaptă cu deosebit interes și matură preocupare eventualele observații, critici sau sugestii din partea cititorilor.

Vă salut cu deosebită considerație stimați cititori!!

AUTORUL

07.02.2013

BACĂU

Titlul I: Ştiinţa politică

Despre ”***ştiinţa politică***” am mai discutat în unele dintre lucrările publicate anterior cu ocazia tratării diferitelor instituţii şi fenomene relative la ”ştiinţele politice” sau la ”politologie”.

În prezenta lucrare vom încerca să analizăm teme eterogene relative la ştiinţa politică şi la subdomeniul relaţiilor internaţionale, din perspectiva diacronică, istorică.

Aşadar, trebuie precizat faptul că ”***ştiinţa politică***” reprezintă o parte integrantă a ştiinţelor sociale, în genere, iar ”***politicul***” constituie un subsistem al sistemului social global.

Partea cea mai importantă din cadrul ştiinţelor politice, fundamentală pentru înţelegerea tuturor ştiinţelor politice particulare, o reprezintă ”politologia”, care constituie o veritabilă teorie generală a ştiinţei politice.

Politologia, prin excelenţă, are ca obiect de studiu ***domeniul politic***, acesta constituind cadrul în care se desfăşoară viaţa oamenilor, într-un mod organizat, având ca finalitate satisfacerea unor interese: individuale, de grup social, general, naţionale, economice sau, după caz, politice.

Politica este inerentă materiei umane fiind o manifestare, o obiectivare a politicului. Această manifestare are un caracter istoric, fiind variabilă în timp.

Spre deosebire de politică, politicul este identic în sine şi eteru fiind un element constitutiv al rezinţenţei umane şi sociale. Cu alte cuvinte, politica constituie un aspect fenomenologic, variabil în raport cu politicul care constituie elementul invariabil. De aici rezultă că în relaţia dintre politic şi politică intervine diferenţa dintre obiectiv şi subiectiv.

Politicul reprezintă aspectul, fenomenul obiectiv al unei realităţi sociale, în timp ce politica constituie o activitate

specific umană, conștientă, eminamente subiectivă, având ca scop permanenta transformare a structurilor politice.

Dintre toate ramurile Științei politice în cadrul demersului nostru ne vom axa pe teoria generală a științelor politice, denumită politologie, întrucât aceasta are menirea de a generaliza toate legitățile acestui domeniu al cunoașterii umane și datorită faptului că politologia studiază, în totalitate, procesele și fenomenele specifice ”științelor politice”.

Ce este politologia?

Așa cum în Științele Juridice există Teoria generală a Dreptului, în științele politice există Politologia. Acestea sunt științe generale, care înmagazinează, sub aspect sintetic, totalitatea cunoștințelor, teoriilor, concepțiilor din Drept respectiv din Știința Politică.

Așa cum am precizat anterior politologia reprezintă o știință relativă la domeniul politic.

În lucrările noastre anterioare am argumentat corelația dintre Drept, Istorie, Economie, pe de o parte, și Știința politică, pe de altă parte. Astfel, în lucrarea ”Fenomene juridice și politico-etatice” am subliniat legăturile, corelațiile subsistemului politic și a celui juridic în cadrul sistemului societar global, adică legăturile dintre științele juridice și cele politice prin prisma influențelor exercitate de acesta asupra societății în ansamblu. De asemenea, au fost analizate multiple teorii cu privire la ”preeminența” unei științe asupra celeilalte.

Revenind la chestiunea pusă în discuție precizăm că domeniul politic – ca subdomeniu al vieții sociale – este studiat atât de politologie cât și de științele politice particulare: știința statului; știința partidelor politice, sociologie politică, antropologie politică, geopolitică, doctrine politice, teoria relațiilor internaționale, etc. Totodată domeniul politic este

analizat şi de alte ştiinţe sociale: ştiinţa dreptului, istoria, sociologia generală, etc.

Dintre toate ştiinţele politice, politologia constituie ştiinţa care analizează legile generale ale politicului. Acest aspect – punctat anterior – determină anumite funcţii pe care această teorie generală a domeniului politic şi le asumă, respectiv:

* Funcţia cognitivă sau explicativă prin intermendiul căreia se înţeleg fenomenele politice, în ansamblul lor, se asigură o interpretare unitară şi veridică a acestor fenomene;
* Funcţia prospectivă are ca scop descifrarea tuturor tendinţelor pe care le posedă fenomenele politice;
* Funcţia axiologică se referă la evaluarea fenomenelor politice şi constituie o veritabilă ”scală de valori” pentru aceste fenomene.

Scopul suprem al tuturor ştiinţelor politice şi deci şi al politologiei îl reprezintă o relevare cât mai obiectivă a realităţii. Aşa fiind, politologia tinde spre identificarea şi conturarea adevărurilor şi a constantelor domeniului politic.

Diagnozele conţinute în diversele demersuri politologice trebuie să se fundamenteze pe obiectivitate şi pe adevăr. Numai astfel se vor putea realiza potenţiale previziuni corecte şi se pot identifica soluţii viabile la diferitele problematici generate de fenomenele politice.

Domeniul politic se prezintă din punct de vedere politologic sub trei mari instuţii: ***sistemul politic; acţiunea politică şi gândirea politică.***

Vom încerca să punctăm câteva idei referitoare la fiecare dintre aceste adevărate ***instituţii – fenomene*** ale politologiei.

Capitolul I: Sistemul politic

Sistemul politic este o parte componentă a sistemului social (societar) global. În identificarea sistemului politic şi a rolului acestuia în sistemul societar global trebuie să reţinem că el se raportează la elementele de organizare si de conducere a vieţii sociale, a societăţii.

Corelaţia de la genul proxim la diferenţa specifică, sau de la întreg la parte, existentă între ”sistemul social (societar) global” şi ”sistemul politic” pune în discuţie necesitatea explicării noţiunilor utilizate.

În esenţă, sistemul social (societar) global este reprezentat de societate. Societatea se prezintă ca o ”fiinţă socială” datorită faptului că este alcătuită din oameni, care interacţionează şi comunică între ei. Sistemul societar global prezintă mai multe elemente aflate în interacţiune reciprocă, alcătuind un tot unitar.

Sistemul politic – constitutie un subsistem al sistemului social global care cuprinde relaţiile politice, instituţiile politice şi cultura politică.

Sistemul politic – are menirea de a asigura organizarea, funcţionarea şi conducerea societăţii.

Ca subsistem al sistemului social global, ***sistemul politic*** interacţionează cu alte subsisteme, creind în ultimă instanţă o relaţie de dependenţă şi de influenţă în raport cu celelalte subsisteme ale sistemului social global.

Societatea este viabilă doar dacă sistemul politic este bine structurat şi este apt să răspundă exigenţelor privind conducerea acesteia.

O chestiune de importanţă capitală se referă la conţinutul şi structura sistemului politic.

De altfel, analizând structura implicit sunt analizate și componentele sistemului politic. Acestea sunt următoarele: ***relațiile politice, instituțiile politice și cultura politică.***

Să analizăm, succint desigur, fiecare element component al sistemului politic.

Relațiile politice – constituie o parte a relațiilor sociale. Este vorba de acele relații, raporturi care, prin natura lor au ca scop organizarea, funcționarea și conducerea societății.

Este evident faptul că relațiile politice se stabilesc între comunitățile umane, între grupurile sociale, sau între indivizi, priviți în mod singular.

Relațiile politice, având un caracter organizat, se obiectivează prin intermediul instituțiilor politice, sau, după caz, se manifestă prin platforme sau programe politice.

Atât instituțiile politice cât și programele sau platformele politice au ca obiectiv central organizarea, funcționarea și conducerea societății. Rezultă, în mod logic, că relațiile politice se centrează în raport cu ***puterea politică***. Aceasta întrucât puterea politică reprezintă ”cheia de boltă” în conducerea societății.

Concret, relații politice se stabilesc între partide politice, între instituții politice, între cetățenii statului și organele puterii de stat (puterea de stat fiind o putere eminamente politică); relațiile între partidele politice și ”puterile” constituite în stat și chiar relații între statele lumii.

Instituțiile politice – sunt și ele o parte componetă a sistemului politic, privit ca subsistem al sistemului social global.

Instituțiile politice, prin însăși natura și rolul lor, constituie ”un barometru” în privința gradului de organizare politică a societății, la un moment dat, determinat, pe scara istoriei.

Dintre instituțiile politice cea mai veche și cea mai importantă, fiind fundamentală pentru însăși existența societății, este ***statul***.

Desigur, când ne referim la stat avem în vedere întregul ansamblu de organe etatice.

Alte instituții politice sunt reprezentate de: grupurile de presiune, partidele politice, ș.a.

Cultura politică – reprezintă tot o componentă a sistemului politic. Aceasta se referă la modul în care organizarea, funcționarea și conducerea politică a societății se reflectă în conștiința oamenilor.

Cea mai mare parte a culturii politice este reprezentată de doctrinele și de ideologiile politice.

Punctarea celor trei elemente structurale ale sistemului politic relevă faptul că acestea se află într-o intimă corelație datorită faptului că toate aceste componente au o finalitate comună, concretizată în funcționarea normală și eficientă a sistemului politic.

Scopul sistemului politic este realizat prin ***funcțiile acestuia*** care deși sunt proprii tuturor sistemelor politice, ele pot varia în raport de condițiile istorice sau de zona geografică în care statele sunt situate. Diferențierea se raportează doar la conținutul concret al acestor funcții și la formele prin care ele se manifestă.

Totodată funcțiile sistemului politic depind – ca mod de realizare – de tradițiile politice ale societății organizată în stat precum și de dinamica relațiilor internaționale.

Toate funcțiile sistemului politic – privit în abstracțiunea sa – au ca obiectiv central eficientizarea funcționării acestuia. Între funcțiile proprii sistemului politic, nominalizăm următoarele:

* ***Funcția de menținere și de adaptare a sistemului***. Se referă la prezervarea sistemului politic ceea ce nu exclude și transformarea acestuia prin receptarea unor noi relații politice sau a unei culturi politice novatoare;

* ***Funcția de conversie politică.*** Se raportează la necesitatea implementării în practica politică a idealurilor membrilor societății. Reglarea ”raportului de forțe” dintre cele trei ”puteri” constituite în stat (legislativă, executivă și judecătorească) pentru asigurarea separației ”puterilor” etatice constituie un exemplu elocvent.

* ***Funcția de extracție.*** Se materializează, de principiu, în aptitudinea identificării și utilizării resurselor umane și materiale din cadrul societății, în scopul funcționării eficiente a sistemului politic.

* ***Funcția de reglementare.*** Are un caracter quasinormativ și se circumscrie activităților desfășurate de componentele structurale specializate ale sistemului politic în vederea controlării conduitelor politice manifestate de grupuri umane sau de indivizi.

* ***Funcția de mobilizare a resurselor politice.*** Implică aptitudinea sistemului politic de a identifica aceste resurse și de a le orienta în scopul îndeplinirii obiectivelor. Important este ca sistemul politic să constate dacă aceste resurse politice sunt suficiente sau, dimpotrivă, limitate și să aibă voința de a suporta toate cheltuielile legate de crearea acestei resurse extrem de necesare.

* ***Funcția de identificare a scopurilor și a sarcinilor sociale.*** Atât scopurile cât și sarcinile sociale se regăsesc în actele normative programatice care trebuie să fie în concordanță atât cu voința guvernanților cât și cu interesele legitime ale celor guvernați.

* ***Funcția de integrare a tututror elementelor societății.*** Această funcție se referă la necesitatea integrării grupurilor sociale, indiferent de poziția socială ocupată, a tuturor

indivizilor care compun societatea, în angrenajul mecanismelor politice.

Desigur, aceasta se realizează gradual, în etape, în raport de nivelul de educație al indivizilor.

Corelația dintre sistemul politic și regimul politic

Regimul politic constituie obiect de preocupare științifică atât pentru politologi cât și pentru alte categorii de cercetători social-umaniste: juriști, sociologi, filosofi, etc.

Practic, prin intermediul regimului politic se relevă ***modul concret faptic de organizare și de funcționare a sistemului politic*** precum și de constituire a organelor de conducere etatice.

Atunci când organele de conducere ale societății organizată în stat se formează fără acceptul guvernaților, a cetățenilor, vorbim despre regimuri politice dictatoriale. Dimpotrivă, dăcă organele de conducere constituite au la bază consimțământul guvernaților, atunci aceste regimuri politice sunt democratice.

Puterea politică

Grecii au fundamentat și au impus termenul "***politică***" dar rimanii au creat conceptul fundamental de "***putere***".

Puterea politică constituie elementul central, fundamental al politicii.

Dar ce reprezintă puterea? Puterea constituie, spre exemplu, aptitudinea unei persoane fizice de a-și apropia un bun, un obiect care nu se află în posesia/proprietatea sa.

De la acest aspect intuitiv putem aprecia că puterea constă într-un raport de interdependență, materializat prin

capacitatea unui actor social de a influența conduita altui actor social. Ca atare, puterea politică reprezintă tot o relație de influențare, de interdependență, concretizată în raporturile de dominație – supunere sau în relație de comandă – ascultare.

În cadrul manifestării puterii politice etatice se realizează distincțiile între guvernanți și guvernați precum și între societatea politică și societatea civilă.

De principiu, influența, forța, dominația guvernanților se realizează fără contrareacții datorită legitimității clasei guvernante. Alteori, puterea este impusă prin forță dar numai în situații de criză profundă la nivel social asociată cu încălcarea fățișă și nemijlocită a legislației.

Pentru a-și juca rolul său în societate, puterea politică se folosește de multiple mijloace: de ordin politic și ideologic, social și economic.

Puterea politică reprezintă un concept static care se dinamizează prin evoluția impunerii propriei voințe în cadrul societății. Numai în acest mod puterea politică își poate asigura funcționalitatea și stabilitatea. Capacitatea puterii politice de a-și impune voința în societate definește ***autoritatea politică*** sau ***autoritatea politico-etatică.***

Așa fiind, forma dinamică de manifestare concretă a puterii politice este reprezentată de autoritatea politică.

În acest punct al discursului o întrebare apare ca fiind legitimă: care este raportul dintre forța puterii publice și autoritatea politică??

Răspunzând la această interogație afirmăm faptul că forța puterii politice este sporită numai dacă autoritatea politico-etatică se realizează preponderent prin convingere. Autoritatea politică, în starea sa idealistă, ar presupune obținerea supunerii, ascultării din partea tuturor actorilor sociali, fără a întrebuința constrângerea.

Deci, autoritatea politică impune puterea prin convingere, verificându-şi viabilitatea prin capacitatea puterii de a dobândi ascultare de bună voie, fără constrângere politico-etatică.

Conceptul de ***legitimitate politică*** presupune exercitarea puterii politice ca urmare a unui "pact" încheiat între guvernanţi şi guvernaţi.

Cetăţenii recunosc puterii politice dreptul de a guverna societatea. Tocmai legitimitatea politică asigură autoritatea puterii politice.

Trebuie să înţelegem puterea politică ca fiind o forţă latentă care se manifestă doar în mod excepţional când sunt înfrânte prescripţiile legale.

Etimologic, legitimitatea politică înseamnă că autoritatea politică se exercită conform legii.

Influenţa politică constituie un ansamblu de acţiuni politice întreprinse în mod conştient pentru formarea sau pentru schimbarea comportamentelor politice adoptate de membrii societăţii civile.

La rândul său, ***prestigiul politic*** defineşte o apreciere, de regulă pozitivă, de care se bucură un organ politic sau o persoană publică politică datorită activităţii pe care o desfăşoară sau din cauza valorilor sociale pe care le promovează.

Aşa fiind, prestigiul politic se află în strânsă corelaţie cu "***puterea politică***", "***autoritatea politică***" şi respectiv "***legitimitatea politică***".

Ontologic vorbind ***puterea politică*** fiind o relaţie, un raport între autori sociali, se concretizează în activitatea politică de conducere a societăţii umane. Concret ***puterea politică*** se manifestă în raportul dintre cei care domină (guvernanţii) şi cei care se supun (guvernaţii).

Sub aspect obiectiv, material, puterea – generic vorbind – reprezintă în succesiunea de reglare și de integrare a indivizilor care compun societatea. Aceasta implică ordonarea conduitelor membrilor societății civile și – la nevoie – corijarea comportamentelor adoptate de membrii societății.

Din punct de vedere subiectiv dependența din cadrul raporturilor de putere politică nu trebuie concepută în mod absolut. Altfel spus, influențarea reciprocă a comportamentelor și a acțiunilor se realizează într-o marjă de libertate de acțiune a actorilor politici.

Relația politică nu este și nici nu trebuie privită ca o influență într-un singur sens, de la guvernanți la guvernați. Dimpotrivă, actorul politic dominant nu poate face abstracție de voința și de acțiunile societății civile. În epoca contemporană în locul impunerii brutale a voinței guvernanților se utilizează pe scară largă alte mijloace: tatonarea partenerilor politici; tranzacția politică; competiția între actorii politici; etc.

În cadrul puterii politice se includ mai multe entități, fie etatice, fie neetatice: statul, cu cele trei ”puteri” ale sale – legislativă, executivă și judecătorească; partidele și alte organizații cu caracter politic, care au aptitudinea de a asigura conducerea politică a societății; mijloacele de informare în masă, care joacă un rol fundamental în adoptarea unor comportamente politice atât de către societatea civilă cât mai ales de clasa politică.

În doctrina politică se recunoaște ***puterii*** multiple funcții:

* ***Funcția programatică*** – constă în elaborarea programelor directoare în baza cărora actorii trebuie să acționeze;
* ***Funcția organizatorică*** – reprezintă aptitudinea puterii de a stabili formele de organizare cele mai adecvate în scopul îndeplinirii programului director;

* ***Funcția ideologică*** – se relevă în capacitatea influențării, a educării cetățenilor conform valorilor promovate prin programul director. Această funcție are rolul de a asigura acceptarea din convingere a deciziilor adoptate de către factorii dominanți. Desigur, acceptarea trebuie să se manifeste din partea guvernaților, a societății civile.
* ***Funcția coercitivă*** – rezidă în capacitatea utilizării constrângerii în vederea alinierii indivizilor la o acțiune conformă cu deciziile adoptate sau constă în aptitudinea entității politice de a exprima orice împotrivire la deciziile adoptate.
* ***Funcția de control*** – presupune supravegherea activă a modului de respectare a deciziilor adoptate precum și luarea de măsuri în scopul atingerii obiectivelor.

Statul – instituţie social-politică şi juridică fundamentală

Capitolul I: Noţiune, definiţie, caractere juridice

Ca şi Dreptul, de altfel, ***Statul*** a constituit şi constituie o preocupare constantă a oamenilor de ştiinţă social-umanişti. Filosofi, politologi, sociologi şi jurişti au încercat să clasifice sensurile acestei noţiuni şi să-i determine, în concret, conţinutul.

Despre politică şi despre Stat se discută în viaţa curentă în toate mediile sociale.

Statul reprezintă înainte de toate ***o instituţie politico-juridică.***

În limbajul tehnic-juridic noţiunea de instituţie se utilizează în două accepţiuni:

- pentru a desemna un ansamblu de norme sociale de conduită care presupun un obiect precum şi funcţii identice.

- pentru a determina o categorie de autoritate publică concretizată într-o organizaţie (de exemplu: o judecătorie; o curte de apel; guvernul, etc.).

Desigur, statul ca instituţie juridică priveşte această ultimă accepţiune a noţiunii.

Pretutindeni şi constant ***Statul*** fiinţează cu scopul îndeplinirii unor funcţii.

* ***Funcţia legislativă*** – are ca obiect elaborarea de norme juridice, cu aplicarea generală şi obligatorie, norme susceptibile de a fi sancţionate prin forţă coercitivă etatică.

* ***Funcţia executivă*** – se referă la organizarea şi desfăşurarea serviciilor publice. Această funcţie etatică asigură organizarea aplicării legilor adoptate de puterea legislativă.

* ***Funcţia jurisdicţională*** – asigură soluţionarea, pe baza procedurilor prestabilite, a litigiilor ivite între subiectele de drept (persoane fizice şi persoane juridice) atunci când se pretinde că ordinea de drept a fost încălcată sau că drepturile subiective au fost nerecunoscute.

Încă din antichitate ***Statul*** a îndeplinit şi alte funcţii legate de conservarea fiinţei sale. Astfel: funcţia de apărare, funcţia de menţinere a liniştii şi ordinii interne au constituit dintotdeauna apanajul puterii etatice.

Pe măsura dezvoltării social-economice, începând cu epoca modernă, ***Statul*** şi-a asumat şi alte funcţii de natură a ridica şi îmbunătăţi starea materială şi spirituală a populaţiei. Au apărut funcţii noi cum ar fi: funcţia de ocrotire a familiei şi a sănătăţii publice; de protejare a persoanelor fizice defavorizate; de asigurare şi garantare a dreptului la educaţie şi la cultură; de asigurare a unui mediu sănătos, etc.

Statului i s-au dat multiple definiţii fiind considerat „acoperişul juridic al unui fenomen sociologic" ori „societatea politică care acoperă societatea civilă".

Apreciem că ***Statul constituie o instituţie care se fundamentează pe o populaţie, aşezată pe un teritoriu delimitat, şi care este aptă de a se organiza în vederea exercitării funcţiilor legislativă, executivă şi judecătorească prin intermediul autorităţilor publice legal investite.***

Noţiunea de ***Stat*** este utilizată în doctrina juridică constituţională în două accepţiuni:

*. În sens larg prin care înţelegem o societate structurată având o conducere proprie;

*. În sens restrâns care se manifestă sub forma sistemului de organe care asigură conducerea politică a societăţii având şi monopol asupra creării şi aplicării normelor juridice.

Statul îşi determină propria competenţă. În doctrină s-a afirmat că determinarea exclusivă şi unică a competenţei autorităţilor etatice, fără intervenţia unei autorităţi superioare

ori supranaturale, constituie o caracteristică ***a suveranităţii etatice.***

Statul, manifestat şi concretizat prin puterile care îl compun, prezintă o serie de caractere juridice (sau trăsături caracteristice) distincte:

* ***Puterea publică***, prin intermediul căreia se exteriorizează voinţa Statului ***este o putere politică***.

Aceasta deoarece societatea politică sau mai precis guvernanţii edictează normele juridice impersonale şi general-obligatorii, având în vedere programul de guvernare al partidului sau alianţei politice câştigătoare în alegeri. Firesc, beneficiarii normelor care oglindesc voinţa politică sunt cetăţenii, deci societatea civilă în ansamblul ei.

* ***Statul dispune de forţă materială de constrângere***.

Autorităţile etatice dispun de forţa materială de constrângere care este o putere, prin natura sa, superioară tuturor celorlalte puteri manifestate de teritoriul statului.

Dacă Statul nu ar beneficia de forţa coercitivă Dreptul pozitiv (obiectiv) ar fi lipsit de eficienţă iar societatea s-ar prăbuşi în haos şi în anarhie.

Forţa coercitivă etatică este superioară oricărei puteri aflate pe teritoriul statului deoarece derivă, în mod direct, din supremaţia de stat care constituie o componentă a suveranităţii (este latura internă a suveranităţii etatice).

Cu toate că atribuţiile statului se exercită prin intermediul celor trei puteri constituite (legislativă, executivă şi judecătorească), forţa materială de constrângere rămâne un monopol al Statului. Datorită acestui fapt forţa de constrângere se impune – ab institutio – în raport cu alte puteri constituite în interiorul statului.

* ***Forţa de constrângere etatică este unică*** deşi, în mod concret, puterea de stat se exercită prin intermediul a trei categorii de autorităţi publice.

Nu se poate concepe existenţa mai multor forţe materiale de constrângere întrucât acestea ar implica existenţa unei pluralităţi de puteri în stat. Statul se manifestă prin puterea legislativă, executivă şi judecătorească, toate având în ansamblu, puterea unică în stat.

Manifestarea unei alte puteri, a altui stat, fără consimţământul sau acordul statului în cauză, determină ştirbirea suveranităţii urmată fie de concretizarea unei stări de dependenţă între state, fie de disoluţia autorităţii unui stat ori de dispariţia sa din punct de vedere politico-geografic.

* ***Puterea de stat este o putere organizată.***

În mod firesc puterea de stat este o putere organizată datorită funcţiilor speciale pe care ***Statul*** le îndeplineşte. Puterii legislative, puterii executive şi puterii judecătoreşti le revin funcţii şi sarcini distincte în raport de competenţele atribuite în ***Stat.***

Capitolul II: Structura de stat. Formele de guvernământ. Regimurile politice

§ 1. Structura de stat

1. Statul unitar sau simplu – presupune existenţa unei singure formaţiuni statale. Acest tip de stat acţionează pe planul relaţiilor internaţionale ca ***subiect unic*** de drept internaţional public.

Pe întreg teritoriu statului puterea de stat se manifestă printr-un singur rând de organe supreme (parlament, guvern, instanţă supremă). Actele normativ-juridice emise de autorităţile publice centrale sunt obligatorii pe întreg teritoriul ţării.

Existenţa unor zone sau provincii puternic descentralizate nu afectează forma unitară a statului.

2. Statul federal – se caracterizează prin aceea că statele membre îşi transferă „suveranitatea externă" în totalitate şi „suveranitatea internă" într-o anumită proporţie către organele statului federal.

În acest mod, prin voinţa statelor federate se creează un ***nou stat***, ale cărui organe vor decide exclusiv în relaţiile internaţionale precum şi în alte domenii prevăzute de Constituţiile federale.

Statul federal este situat între statul unitar şi confederaţia de state.

Statele federale[1)] păstrează o organizare constituţională completă: au parlament, guvern şi instanţe, judecătorii proprii. Cetăţenii statului federat beneficiază şi de cetăţenia statului federal.

Statul federal se întemeiază pe o constituţie spre deosebire de confederaţia de state care se fundamentează pe un tratat internaţional.

Federaţiile se creează, de regulă, prin unirea unor state, care anterior au fost confederate. De exemplu, constituirea federaţiei S.U.A. în anul 1787; constituirea federaţiei elveţiene în anul 1848, constituirea Republicii Federale Germania, prin unificarea zonelor de ocupaţie americană, britanică şi franceză în anul 1949, etc.

Alte federaţii iau naştere prin separarea unor state anterior incluse într-un stat unitar. De exemplu, Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice constituită pe ruinele fostului Imperiu Ţarist.

[1)] Statele federate sunt statele componente ale statului federal.

În general, statele federale au o ierarhie bazată pe două categorii de puteri etatice: puterea statelor federate iar deasupra acestora puterea statului federal.

În fosta U.R.S.S. nu a fost respectat acest principiu. Acest stat federal a cunoscut o stratificare mai accentuată în sensul că unele republici unionale, aveau în componenţă republici autonome.

Astfel, ***republica autonomă*** era parte integrantă din ***republica unională*** şi, prin intermediul acesteia din urmă, era parte componentă din U.R.S.S. (***statul unional-federal***).

Ierarhizarea aceasta manifestată în trei trepte – republică autohtonă, republică unională şi stat federal – nu a fost cu caracter general, multe republici unionale fiind ierarhizate doar pe două trepte, întrucât nu aveau în componenţă republici autohtone.

În Statele Unite ale Americii statele federate au propria constituţie, parlament, guvern şi organe judecătoreşti proprii şi distincte de cele ale statului federal.

Competenţa generală este conferită de Constituţia S.U.A. statelor membre ale federaţiei iar competenţa derogatorie, de excepţie, este acordată autorităţilor statului federal.

În S.U.A. atribuţiile statelor federate sunt complet determinate în raport cu competenţele statului federal. Practic, fiecare categorie de stat (federal respectiv federat) îşi execută propria legislaţie, fără nici o imixtiune.

3. Asociaţiile de state – cuprind confederaţiile de state, uniunea reală şi uniunea personală.

A. Confederaţiile de state

Sunt asociaţii de state care îşi păstrează intactă deplina suveranitate (supremaţia şi independenţa). Statele constituie un organism sau mai multe organisme comune, formate din delegaţiile tuturor statelor participante, în scopul protejării intereselor comune de ordin economic, politic sau militar.

Organismul comun denumit: congres, consiliu, dietă etc. nu reprezintă o autoritate legislativă. El este alcătuit din diplomaţi mandataţi de către statele participante.

La temelia unei confederaţii se află ***un tratat internaţional***. Asocierea statelor nu dă naştere unui nou stat.

În istoria politică confederaţiile s-au transformat în state federale.

Au fost confederaţii: Confederaţia germană (1815-1866); Confederaţia cantoanelor elveţiene din perioada 1291-1848; Confederaţia Statelor Unite ale Americii de Nord în perioada 1787-1878; Confederaţia statelor sudiste din S.U.A. (1861-1865).

Statele componente ale fostei U.R.S.S., în marea lor majoritate au format ***Comunitatea Statelor Independente (C.S.I.)***, în anul 1991. Ulterior, Federaţia Rusă, Republica Belarus, Kurdistan şi Kaghestan au creau ***o uniune,*** în care statele şi-au păstrat independenţa.

B. Uniunea reală

În cadrul ***uniunii reale*** statele componente se asociază sub sceptrul unei dinastii unice. Succesiunea la tron este reglementată identic în toate statele asociate. De asemenea, uniunea reală se caracterizează şi prin aceea că statele asociate dispun de unul sau mai multe organe comune.

De obicei, uniunile reale beneficiază de un minister al afacerilor externe comun, care are drept consecinţă faptul că statele componente sunt considerate ***un subiect unic*** pe scena relaţiilor internaţionale.

Exemple de uniuni reale: Austria şi Ungaria (Austro-Ungaria) între 1867-1918; Danemarca şi Islanda între 1918-1944; Norvegia şi Suedia între 1815-1905; Principatele Unite Române între 24.01.1859-24.01.1862.

C. Uniunea personală

Reprezintă o formă a asociaţiilor de state care au un ***suveran comun***.

Statele asociate îşi păstrează neştirbite supremaţia şi independenţa, neavând vreun alt organ comun, cu excepţia şefului de stat.

Puterea etatică este organizată distinct iar fiecare stat beneficiază de o constituţie proprie.

Exemple de Uniuni personale: Regatul Marii Britanii şi Regatul Hanovrei între 1714-1837; Ţările de Jos şi Marele Ducat de Luxemburg între 1815-1890; Regatul Belgiei şi Congo între 1885-1908.

§ 2. Formele de guvernământ

Forma de guvernământ răspunde la următoarea chestiune: Cine exercită puterea suverană în stat? Puterea poate fi exercitată de o singură persoană, de un grup restrâns de persoane sau de către popor.

În consecinţă sub aspectul formei de guvernământ statele se clasifică în: ***monocraţii, oligarhii*** şi respectiv ***democraţii.***

*** *Monocraţiile*** – reprezintă o formă de guvernământ în care puterea de stat se exercită de către o unică persoană fizică.

Această persoană, de regulă, poartă titulatura de: împărat (imperator), rege, principe, prinţ, preşedinte.

Forma de guvernământ a monocraţiei a fost des întâlnită în epoca antică şi în perioada medievală, când au existat monarhiile absolute.

În perioada contemporană au existat monocraţii în: Germania, Italia, Spania şi fosta U.R.S.S. în timpul conducătorilor: Hitler, Mussolini, generalul Franco şi I.V. Stalin.

*** *Oligarhiile* –** constituie o formă de guvernământ în care puterea de state este deţinută de o minoritate.

Minoritatea conducătoare este desemnată pe baza unor criterii prestabilite, cum ar fi: vârsta, averea sau naşterea.

Această formă de guvernământ a dispărut în epoca contemporană.

**** Democraţiile*** – reprezintă o formă de guvernământ în care rolul predominant îl are voinţa poporului.

Democraţiile antice greceşti nu erau veritabile deoarece la conducerea treburilor statului participau doar cetăţenii, cu excluderea săracilor din cetăţi şi a sclavilor care reprezentau majoritatea populaţiei.

Pentru a exista un regim democratic – în epoca contemporană – este imperios necesară o implicare în viaţa publică a tuturor cetăţenilor capabili, fără deosebire de naţionalitate, avere, religie, origine socială, sex sau apartenenţa politică.

**** Monarhia şi republica.***

Această distincţie priveşte modul de desemnare a organului care îndeplineşte atribuţiile şefului de stat.

Monarhia – este o formă de guvernământ în care şeful de stat este investit în mod ereditar sau pe timpul vieţii, în timp ce ***republica*** – este acea formă de guvernământ în care şeful de stat (fie organ unipersonal, fie organ colegial) este ales pe un termen limitat şi prestabilit de popor sau de parlament.

Faptul că un stat are o formă republicană de guvernământ nu înseamnă că în acea ţară există un regim democratic.

Pe de altă parte, în epoca contemporană forma de guvernământ monarhică nu presupune existenţa monocraţiei, adică a monarhiei absolute. Dimpotrivă, există o multitudine de state care, deşi au o formă de guvernământ monarhică, manifestă o viaţă politică cu caracter democratic. Practic, este vorba de aşa numitele monarhii constituţionale sau limitate,

consacrate astăzi şi în unele state europene occidentale (Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord; Regatul Olandei; Regatul Belgiei; Regatul Spaniol; Regatul Suediei, ş.a.

§ 3. Regimurile politice

Regimurile politice sau constituţionale reprezintă modalităţile şi tehnicile prin intermediul cărora clasa politică dintr-un stat guvernează.

În doctrina Dreptului Constituţional autori celebri au identificat corelaţia dintre principiul juridic – constituţional al separaţiei puterilor în stat, pe de o parte şi regimul politic sau constituţional concret adoptat, la un moment dat, într-un stat, pe de altă parte.

Parafrazând un celebru doctrinar de Drept Constituţional şi Instituţii Politice „problema modurilor de exercitare a puterii de stat în funcţie de repartizarea atribuţiilor între diverse categorii de organe şi de raporturile dintre ele devine problemă fundamentală a statului şi deci a dreptului constituţional” [2)].

La analiza fiecărui tip de regim politic se vor avea în vedere, cu prioritate, raporturile dintre puterea legislativă şi puterea executivă. Nu intenţionăm să ignorăm cea de a treia putere constituită în stat, respectiv puterea judecătorească, ci doar să subliniem faptul că legătura fundamentală este între legislativ şi executiv.

Aceasta cu atât mai mult cu cât Montesquieu, autorul teoriei separaţiei puterilor în stat, preciza: „din cele trei puteri de care am vorbit cea de a judeca este într-un anume fel nulă. Nu mai rămân decât două” [3)].

[2)] Prof. Dr. Genoveva Vrabie, Drept Constituţional şi Instituţii Politice Contemporane, Editura Fundaţiei „Chemarea” Iaşi, 1992, pag. 109.
[3)] Idem, Op. citate, pag. 118.

A). Regimul confuziunii puterilor etatice.

Regimul politic al confuziunii puterilor statului este denumit în doctrină şi ***regimul politic „de adunare”*** şi constă în exercitarea de acelaşi organ al statului a puterii legislative şi a puterii executive. Practic acest guvernământ se realizează prin concentrarea întregii puteri la nivelul puterii legislative (parlamentului) care îşi subordonează autoritatea executivă.

Acest regim constituţional prezintă anumite inconveniente. Astfel, în ipoteza în care organul legiuitor este dominat de o condiţie de partide sau de un partid politic, jocul politico-etatic se transferă, practic, de la instituţiile etatice către partidele politice.

Statele socialiste au practicat un regim politic al confuziunii puterilor. În România socialistă, Marea Adunare Naţională constituia organul suprem al puterii de stat. În raport cu M.A.N. se subordonau toate categoriile de organe ale statului.

De principiu, confuziunea puterilor este de natură a determina hegemonia unei autorităţi în raport cu celelalte autorităţi constituite în stat, ceea ce poate determina instaurarea unui regim autoritar.

B). Regimul confuziunii al separaţiei rigide a puterilor etatice.

Acest regim politic mai este denumit în doctrină ***regimul politic prezidenţial***. Este aplicat în Statele Unite ale Americii, în unele state din America de Sud şi din Africa precum şi în Republica Federativă Rusă.

Preşedintele statului deţine puterea executivă, în baza Constituţiei. El este ales prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat pentru un mandat determinat în timp.

Fiind ales de popor, preşedintele prezintă aceeaşi legitimitate ca şi Parlamentul. El nu poate dizolva Parlamentul şi nu poate fi demis din funcţie de către autoritatea legiuitoare. Miniştrii răspund, din punct de vedere politic, exclusiv în faţa preşedintelui.

C). Regimul politic al separaţiei simple sau al colaborării puterilor publice.

Este cunoscut în doctrină sub denumirea de ***regim politic parlamentar***.

Se caracterizează prin realizarea echilibrului între puterea legislativă şi puterea executivă.

Preşedintele Republicii este ales de către autoritatea legislativă.

Membrii guvernului răspund, din punct de vedere politic, atât individual cât şi solidar în faţa parlamentului.

De regulă, şeful de stat (preşedinte sau monarh) are atribuţii foarte restrânse în privinţa conducerii treburilor publice.

Şeful puterii executive poate, în anumite condiţii, să dizolve Parlamentul.

Din punct de vedere istoric rădăcinile regimului politic parlamentare se regăsesc în Marea Britanie.

D). Regimul semiprezidenţial.

Este denumit şi ***regim politic semiparlamentar***. Acest regim întruneşte trăsături ale regimului prezidenţial cu trăsături ale regimului parlamentar.

Preşedintele poate dispune de largi prerogative având legitimitate ca urmare a alegerii prin scrutin naţional. Acesta poate dizolva parlamentul.

Preşedintele este şeful armatei şi poate participa la şedinţele Guvernului situaţie în care le prezidează. El dispune

de prerogative însemnate şi pe planul realizării externe a statului.

Acest regim politic este denumit ***semiprezidenţial*** deoarece la congruenţa elementelor specifice regimului parlamentar cu elemente specifice regimului prezidenţial, cele din urmă sunt precumpănitoare.

Capitolul III: Elemente constitutive ale statului

Statul cuprinde două elemente de fapt – populaţia şi teritoriul – şi un element cu caracter politico-juridic – autoritatea sau puterea de stat (denumită şi suveranitate).

§1. Populaţia

Fundamentul statului îl constituie naţiunea.

Naţiunea **–** reprezintă o formă de comunitate umană, istoriceşte determinată, caracterizată prin faptul că între membrii săi există legături durabile şi identificabile, fundamentate pe comunitatea de interese social-economice, pe religie şi pe factura psihologică.

De principiu populaţia unui stat cuprinde o singură naţiune. Este posibil ca un stat să includă naţiuni şi naţionalităţi multiple. State multinaţionale au fost: U.R.S.S., Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Britanic ş.a.

În realitatea social-politică există situaţii în care o naţiune este inclusă în mai multe state. Ex: naţiunea germană cuprinsă în R.F.G., în fosta R.D.G şi în Austria; naţiunea arabă inclusă în statele arabe din Asia şi din nordul Africii; naţiunea română

cuprinsă majoritar în Statul Român şi în Republica Moldova precum şi în Bulgaria, Serbia, Ucraina şi Ungaria.

Naţiunea fiind un concept istoric, social şi politic comportă un număr de factori materiali: de origine, de rasă, de tradiţii, de unitate geografică şi mai ales geopolitică. Dar acest concept deţine şi o serie de factori subiectivi concretizaţi în elementele spiritual-morale ale comunităţii, elemente care determină, în ultimă instanţă, factura psihologică a naţiunii.

Afirmarea ***statului naţional*** s-a realizat ca urmare a concretizării şi reliefării – mai ales în Europa – a ***principiului naţionalităţilor***.

Principiul naţionalităţilor corelat cu principiul autodeterminării popoarelor subjugate a determinat hotărâtor înfăptuirea ***Unirii*** principatelor Moldova şi Valahia[4)] precum şi realizarea unităţii naţional-statale a Germaniei şi a Italiei. Acelaşi principiu, puternic afirmat în timpul şi după Primul Război Mondial a produs consecinţa realizării depline a unităţii naţiunii române, materializată prin unirea Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu Regatul României.

Pe bună dreptate se poate afirma că principiul naţionalităţilor a triumfat în privinţa românilor după Marea Unire din anul 1918 şi respectiv după recunoaşterea internaţională a voinţei tuturor românilor de a trăi, într-un singur stat: un stat naţional românesc.

Datorită evenimentelor din vara anului 1940, care nu au fost în mod integral reparate, o parte însemnată a naţiunii române trăieşte în afara hotarelor României. Clasa noastră politică discută asupra oportunităţii alipirii Basarabiei aducând argumente – mai mult contra decât pentru – de ordin economic. Mai direct spus întrebarea centrală este: Cât ar costa reunirea Basarabiei ?! Poate Statul Român să suporte o astfel de notă de plată ?!

[4)] A se vedea hotărârile Congresului de Pace de la Paris din anul 1856.

Din punct de vedere a Dreptului Internaţional Public, unde preponderent subiecte sunt statele însăşi, s-a dat o puternică garanţie drepturilor minorităţilor naţionale.

Declaraţia universală a drepturilor omului, adoptată de O.N.U. în anul 1948, Pactul internaţional relativ la drepturile economice sociale şi culturale, adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la data de 19.12.1966. Pactul internaţional relativ la drepturile civile şi politice adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 16.12.1966; Actul final al Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa, încheiat la Helsinki în anul 1975; documentele internaţionale adoptate la Viena (1988 – 1989) şi la Paris (1990).

Constituţia României prevede că statul român recunoaşte şi garantează persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea şi la exprimarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase.

§2. Teritoriul

În mod firesc, statul nu poate fi conceput fără un ***teritoriu*** determinat.

Teritoriul unui stat – reprezintă partea din globul pământesc care cuprinde solul, subsolul, apele şi coloana aeriană de deasupra solului şi apelor, asupra căreia statul îşi exercită suveranitatea.

Marea teritorială cuprinde fâşia maritimă de o lăţime determinată care este supusă suveranităţii statului riveran. Întinderea mării teritoriale a României este de 12 mile marine.

O importanţă deosebită, mai ales din punct de vedere practic, este acordată, în Dreptul Internaţional Public, apelor curgătoare de frontieră. De principiu, delimitarea frontierei se face având în vedere ***linia mediană***, care este stabilită la mijlocul distanţei dintre maluri. O altă posibilă delimitare are

în vedere ***talvegul apei***, adică linia obţinută prin unirea punctelor albiei unde apa este cea mai adâncă.

Pentru apele staţionare de frontieră linia de demarcaţie o constituie aceea care uneşte punctele de frontieră opuse de la malurile celor două state riverane.

* *
*

De-a lungul istoriei s-au concretizat mai multe teorii referitoare la natura raporturilor dintre stat şi teritoriul său.

Sintetic aceste teorii sunt: ***teoria teritoriului – obiect; teoria teritoriului – subiect; teoria teritoriului – limită*** şi ***teoria competenţei.***

**** Doctrina teritoriului – obiect*** – specifică epocii medievale se remarcă prin faptul că teritoriul era considerat proprietatea privată a monarhului. La moartea suveranului teritoriul statului putea fi partajat între succesori.

În această concepţie se considera că raporturile stat-teritoriu constituie un ***„dominium”*** şi nu un ***„imperium”***, deci nu o putere de a comanda ci o putere (o aptitudine) de a stăpânii. În consecinţă, dreptul statului asupra teritoriului ar constitui ***un drept real***, denumit de autori fie ***„drept real de drept public”***, fie ***„drept real instituţional”***. Utilizarea acestor ultime noţiuni au menirea de a diferenţia „dreptul real” al statului asupra teritoriului său de dreptul real instituţionalizat în cadrul Teoriei generale a drepturilor reale din Dreptul Civil.

**** Doctrina teritoriului – subiect*** – porneşte de la ideea considerării teritoriului ca fiind un element încadrat în personalitatea juridică a statului. În această concepţie teritoriul apare ca fiind un ***element constitutiv*** al statului, aflat în strânsă corelaţie cu puterea etatică.

Această doctrină a fost susţinută de mai mulţi autori printre care şi G. Jellinek.

**** Doctrina teritoriului – limită.***

Susţine că teritoriul reprezintă un cadru, în limitele căruia statul poate comanda asupra subiectelor de drept. Adepţii acestei teorii neagă teoria considerării teritoriului ca făcând obiectul unui drept real al statului precum şi teoria considerării teritoriului ca fiind element constitutiv al personalităţii statului.

**** Doctrina competenţei.***

Consideră că teritoriul statului reprezintă, un spaţiu determinat de ordinea juridică internaţională. În acest cadru prestabilit urmează să se aplice ordinea juridică naţională.

Această teză a fost fundamentată de către creatorul teoriei pure a dreptului, marele jurist Hans Kelsen.

* *
*

Nici una dintre ţările enunţate şi sintetic examinate nu oferă explicaţii ştiinţifice referitoare la corelaţia dinte stat şi teritoriul său.

Astfel, ***doctrina teritoriului – obiect*** ignoră principiul suveranităţii naţionale, poporul fiind cu totul înlăturat de la luarea deciziilor de desprindere a unor fragmente de teritoriu din respectivul stat. Noi am spune că teoria este anacronică şi desuetă fiind specifică – aşa cum am mai remarcat – Evului Mediu.

Doctrina teritoriului – subiect bazată pe aptitudinea de a comanda (imperium), nu face distincţie după cum puterea etatică este exercitată de popor, de o clasă politică minoritară şi privilegiată ori de o singură persoană.

Doctrina teritoriului – limită elimină suveranitatea naţională asupra teritoriului pe care o înlocuieşte cu sintagma de ***„competenţă”***.

În această teză ordinea juridică internaţională reprezintă factorul hotărâtor în delimitarea competenţei statului, fără consultarea poporului.

După modesta noastră opinie statul reprezentat prin puterea publică privită în ***unicitatea ei***, dispune de ***suveranitate*** (supremaţie şi independenţă) în timp ce puterile constituite în stat (legislativă, executivă şi judecătorească) au ***competenţe***.

Aşa fiind, trecerea dintr-un domeniu care aparţine unei puteri constituite în stat în alt domeniu care aparţine altei puteri constituite în stat înseamnă încălcarea **COMPETENŢEI** respectivei puteri.

La fel, în cadrul unei puteri constituite în stat (ex.: puterea judecătorească) fiecare organ/ansamblu de organe dispune de propria sa competenţă. În temeiul principiului ierarhiei normelor juridice şi respectiv a organelor publice aparţinând unei puteri constituite în stat un organ ierarhic superior, de regulă nu poate încălca competenţa organului ierarhic inferior. Mai mult, întotdeauna un organ ierarhic inferior nu poate prelua competenţa acordată unui organ ierarhic superior.

Deci potrivit dreptului pozitiv român ***noţiunea de competenţă*** are o accepţie tehnico-juridică clar determinată. Această noţiune se referă la autorităţile statului şi nu la puterea etatică în ansamblul ei.

Teritoriul de stat are un caracter inalienabil şi indivizibil

Inalienabiliatea teritoriului reprezintă o consecinţă (un efect) al suveranităţii statului.

Teritoriul unui stat este inalienabil în sensul că există obligaţia negativă, generală şi universală a tuturor statelor (ca subiecte de Drept Internaţional Public) de a se abţine de la

faptul material al încălcării teritoriului şi de a respecta suveranitatea teritorială a statului în cauză.

Particularizând, merită să precizăm că în legislaţia României de la unirea Principatelor extracarpatice şi până la Constituţia din anul 1991, modificată în anul 2003, a fost consacrată inalienabilitatea şi indivizibilitatea teritoriului. În consecinţă, teritoriul Statului Român nu poate suferi modificări decât dacă se aduce atingere voinţei naţiunii române de a trăi într-un stat liber şi independent.

Frontierele ţării noastre sunt consfinţite prin lege organică, cu respectarea principiilor şi a celorlalte norme general admise ale dreptului internaţional.

Cedările teritoriale efectuate sub ameninţarea cu forţa în vara anului 1940 au încălcat flagrant principiul juridic constituţional al inalienabilităţii teritoriului Statului Român.

Din punct de vedere juridic, aceste transferuri forţate de teritorii sunt lovite de nulitate. Aceasta cu atât mai mult cu cât potrivit convenţiilor şi cutumelor din Dreptul Internaţional Public, ocuparea, anexarea sau încorporarea teritoriului sau a unei porţiuni din teritoriul unui stat de către un alt stat constituie o gravă încălcare a relaţiilor internaţionale.

Indivizibilitatea teritoriului constă în incapacitatea statului – ca subiect de drept internaţional şi de drept intern – de a renunţa la o parte din teritoriul statului în favoarea unei terţe puteri.

Acest principiu a fost consacrat în Constituţiile noastre din anii: 1866, 1923 şi 1938. În consecinţă acceptarea arbitrajului germano-italian pentru rezolvarea diferendului teritorial româno-ungar şi cedarea Transilvaniei de Nord, a Crişanei şi a Maramureşului apare ca fiind neconstituţională. În mod identic acceptarea notelor ultimative sovietice din 26-27 iunie 1940, urmată de cedarea Basarabiei, a Bucovinei de Nord şi a Ţinutului Herţa către U.R.S.S. a fost neconstituţională.

Tratatele româno-bulgare desfăşurate la Craiova şi finalizate prin cedarea Cadrilaterului (judeţele Durostor şi Caliacra) aruncă o „lumină” şi mai nefavorabilă asupra modului în care autorităţile noastre au respectat principiul indivizibilităţii teritoriului naţional. Aceasta deoarece înainte de începerea tratativelor – e drept sub influenţa Germaniei – România a acceptat retrocedarea către Bulgaria a sudului Dobrogei.

Era posibil acest fapt potrivit Constituţiei din anul 1938?!

Remarcăm şi următorul aspect: deşi au existat sugestii şi presiuni directe din partea lui A. Hitler, cancelarul Germaniei, totuşi Bulgaria nu a solicitat un arbitraj al marilor puteri şi nu a adresat note ultimative guvernului regal al României. În aceste condiţii greu se pot invoca necesităţi politice de stat pentru a se „acoperi” acceptarea de către România a cedării Cadrilaterului, cedare pentru care ţara noastră a fost despăgubită de către partea contractantă (în speţă de Bulgaria) cu o sumă de bani.

§3. Autorităţile statului. Suveranitatea etatică

Elementul politico-juridic al statului îl constituie ***puterea de stat***.

În mod firesc, puterea de stat se exercită prin intermediul autorităţilor constituite în stat.

Pentru a nu teoretiza excesiv vom concluziona că aceste autorităţi publice se manifestă prin intermediul agenţilor statului (persoane fizice care sunt investite cu funcţii publice de autoritate) şi că ele sunt purtătoarele suveranităţii etatice.

Fiecărei categorii de autorităţi de stat îi corespunde o funcţie statală distinctă. Astfel: Parlamentului ca organ legislativ îi corespunde funcţia legislativă; Guvernului ca autoritate executiv-administrativă îi corespunde funcţia executivă şi Instanţelor judecătoreşti le corespunde funcţia jurisdicţională.

Despre atribuţiile acestor categorii de organe şi despre rolul celor trei funcţii etatice am făcut precizări sintetice în cap. I al lucrării.

Este necesar să facem mai multe precizări.

Deşi autorităţile etatice „se clasifică" în raport de cele trei funcţii principale ele trebuie privite ca subansambluri ale unui întreg.

Nu este de conceput o separaţie radicală, absolută a celor trei puteri în stat. Fragmentarea efectivă a puterii de stat ar duce la disoluţia autorităţii şi implicit la disoluţia statului.

Distincte în privinţa funcţiilor exercitate, cele trei categorii de organe specializate ale statului – impropriu denumite ***„puteri"*** – constituie în unitatea lor indestructibilă ***„puterea de stat" unică şi indivizibilă.***

Această ***unică*** putere etatică este purtătoare, titulară a suveranităţii de stat.

Desigur, se mai impun unele explicaţii.

Suveranitatea naţională aparţine poporului român care o exercită ***prin organele sale reprezentative*** şi ***prin referendum.***

Prin organele reprezentative poporul exercită suveranitatea în mod mediat, indirect iar prin referendum naţiunea exercită în mod direct şi nemijlocit suveranitatea.

Aşa fiind deşi naţiunea rămâne titulara suveranităţii; purtătoarele acesteia sunt organele de stat; ***Parlament, Guvern*** şi ***Instanţele judecătoreşti.***

Nu achiesăm la opinia potrivit căreia doar unele puteri constituite în stat – puterea legiuitoare – în speţă, fiind organul reprezentativ suprem al poporului român – sunt purtătoare ale suveranităţii de stat.

Fiecare categorie de autorităţi exercită atribute ale supremaţiei (suveranitatea internă). Este adevărat faptul că unele autorităţi (ex.: instanţele judecătoreşti) nu au atribuţii în privinţa exercitării independenţei de stat (suveranitatea externă); în ***mod direct şi nemijlocit*** aceste atribuţii sunt

conferite puterii executive (Preşedintele – ca mediator între puterile statului; Guvernul, Ministerul Afacerilor Externe) şi se află sub controlul puterii legiuitoare (prin procedura ratificării tratatelor/convenţiilor internaţionale).

Nici o autoritate nu poate exercita suveranitatea în nume propriu. Acest deziderat, devenit o axiomă în Statul de Drept, se realizează prin aplicarea principiului separaţiei puterilor în stat. Puterea de stat, unică, se specializează pe cele trei domenii (legislativ, executiv şi judiciar) tocmai în scopul de a menţine echilibrul între autorităţile statului.

Fiind separate în raport de funcţiile pe care le exercită autorităţile publice manifestă atributele suveranităţii, în mod plenar, doar atunci când puterea de stat se realizează ca un tot unitar.

Noul proiect de Constituţie a Uniunii Europene menţionează clar intenţia de a realiza o asociaţie de state suverane în scopul prosperităţii popoarelor. Deşi se deleagă o serie de atribute din partea statului membru către Uniune se recunoaşte, pe mai departe, existenţa inalienabilă a suveranităţii statelor membre.

Altfel, cum s-ar explica posibilitatea prevăzută de documentul menţionat ca un stat membru al Uniunii să-şi manifeste intenţia de a părăsi Uniunea Europeană. Desigur, acest act juridic complex – ***ca ipoteză*** – nu se poate realiza decât în contextul recunoaşterii şi prezervării suveranităţii tuturor statelor membre.

În legătură cu documentul ce urmează a fi adoptat şi aşezat la temelia Uniunii Europene se observă că acesta poartă titulatura de „***Constituţie***”.

Am precizat în cap. II al prezentei lucrări că la baza unui ***stat federal este o constituţie*** în timp ce la temelia ***unei confederaţii de state***, deci a unei asociaţii de state, deci a unei asociaţii de state, se află un ***tratat internaţional***.

Deşi Uniunea Europeană constituie în mod indubitabil, la momentul de faţă, o asociaţie de state suverane proiectul ce urmează a fi adoptat nu este un tratat încheiat între state ci un document intitulat ***constituţie***.

Fără îndoială, potenţiala adoptare a Constituţiei, în una dintre variantele sale, nu transformă de jure Uniunea Europeană într-un stat federal. Această structură organizaţională va continua să rămână o „confederaţie" pentru multă vreme. Credem că alegerea denumirii de ***Constituţie*** are darul de a indica voinţa statelor membre de a se integra tot mai mult în aşa fel încât după o perioadă Confederaţia să capete caracteristicile statului federal.

Altfel nu vedem raţionamentul adoptării unei „***constituţii***" şi este totodată de neînchipuit ca această noţiune să fie utilizată – la un asemenea nivel – fără a se lua în calcul semnificaţia sa juridică pe planul Dreptului Constituţional.

Capitolul IV: Geopolitica şi geostrategia – elemente structurale ale politicii elaborate de statele contemponate

Din punct de vedere al ***relaţiilor internaţionale*** conceptul de „***putere"*** s-ar putea defini ca fiind influenţa unui subiect (X) asupra altui subiect (Y) sau mai sintetic reprezintă controlul exercitat într-un sistem de către un factor asupra altui factor.

Sub aspect ***politic, guvernarea*** reprezintă un grup de bază teritorială, în care anumite organizaţii, instituţii sau organe asigură managementul puterii în ansamblu şi organizează relaţiile de putere între subgrupuri.

În relaţiile internaţionale şi în politologie (ştiinţa politică) ***suveranitatea*** reprezintă calitatea majoră a centrelor de putere care se manifestă pe scena globală.

Demersul nostru în analiza ***Statului*** are ca fundament doctrina juridică din două ramuri fundamentale: Drept Constituţional şi Instituţii Politice şi Drept Internaţional Public.

Totuşi pentru a analiza măcar succint această fundamentală instituţie care este ***Statul*** este imperios necesar să apelăm la concepte proprii ştiinţelor politice şi relaţiilor internaţionale.

De altfel, doctrina politică are o ramură intitulată Teoria generală a statului. Evident, multe chestiuni privitoare la stat, la mecanismele etatice, sunt studiate de ramura susmenţionată a ştiinţelor politice precum şi de alte ramuri ale politologiei: filosofia politică, sociologia politică, istoria ideilor politice ş.a.

La frontiera dintre politică şi drept s-a conturat în ultimii ani şi doctrina aşa-numitelor relaţii internaţionale.

Noi vom încerca deci să analizăm ***doi factori politici*** de o importanţă excepţională în organizarea şi mai ales în funcţionarea puterii etatice.

Politic vorbind, statul constituie cea mai angajantă formă a asocierii politice (J.J. Rousseau).

Politologii afirmă deseori că în organizarea etatică un loc central îl ocupă ***personalitatea geografică a statului***.

Utilizând o definiţie larg acceptată, ***personalitatea geografică a unui stat***, este determinată, în mod nemijlocit, de poziţia sa pe globul terestru, pe continent, în cadrul unei zone geografice sau a unei zone climatice.

În geopolitică noţiunile de ***stat*** respectiv de ***naţiune*** pot avea conotaţii multiple.

Astfel, prin ***stat*** se poate înţelege, fie o unitate politică suverană având un teritoriu cert determinat, fie, o unitate politică aflate sub conducerea unui guvern supraetatic (cazul statelor federate componente ale unei federaţii).

Naţiunea poate desemna pe un membru al O.N.U. sau al unei alte organizaţii internaţionale, care dispune de suveranitate în relaţiile internaţionale sau, după caz, poate reprezenta o

comunitate umană având o descendenţă, cultură şi un teritoriu comune.

Statul reprezintă, sub acest aspect, emanaţia politică a unei naţiuni, deşi în politică şi în istorie sunt cunoscute situaţii în care au fost create state în absenţa naţiunii.

* *
*

Condiţiile fizico-geografice ale teritoriului au jucat un rol important în apariţia statelor. În epoca antică, statele s-au format în regiunile de şes sau pe marile văi (India - Valea Indusului; Egipt, valea Nilului, Mesopotamia pe văile Tigrului şi Eufratului, etc.).

Dobândirea de teritorii s-a realizat prin ***anexare*** (anexarea Austriei de Germania în 1938, a Ţărilor Baltice de U.R.S.S., ş.a.), ***ocupare*** (înfiinţarea de colonii dependente de metropole), prin ***transfer de suvernitate*** (cumpărarea de către S.U.A. a Alaskăi de la Rusia, în anul 1867, a Floridei de la spanioli, în anul 1819, a Louisianei de la francezi, în anul 1803 etc.), ***prin aservire a unor porţiuni din teritoriul unor state***.

În geopolitică o importanţă capitală o are mărimea teritoriului unui stat.

În contemporaneitate există: state – continent (Australia), state – subcontinent (China, India, Canada), state – arhipelag (Impariul Nipon, Indonezia), state – alpine (Confederaţia elveţiană) etc.

În literatura de specialitate au fost stabilite mai multe categorii de state:

A). *. Macrostate – cu peste 6.000.000 km^2;

B). *. State imense – între 2.500.000 - 6.000.000 km^2;

C). *. State foarte mari – între 1.250.000 - 2.500.000 km^2;

D). *. State mari – între 650.000 - 1.250.000 km^2;

E). *. State mijlocii – între 250.000 - 650.000 km^2;

F). *. State mici – între 100.000 - 250.000 km^2;

G). *. State foarte mici – între 25.000 - 100.000 km^2;

H). *. Ministate – 5.000 - 25.000 km^2;

I). *. Microstate – sub 5.000 km^2;

Între ***cele mai mari state*** de pe glob amintim: Republica Federativă Rusă – 17,1 milioane km^2; Canada – 9,90 milioane km^2; China – 9,5 milioane km^2; S.U.A. – 9,3 milioane km^2 şi Brazilia cu 8,50 milioane km^2.

Pe plan mondial ***cele mai mici state*** sub aspect teritorial sunt: San Marino cu 61,0 km^2; Tuvalu cu 30,0 km^2; Nauru cu 21,0 km^2; Monaco cu 1,60 km^2 şi statul Vatican cu 0,44 km^2.

Geopolitica şi mai ales geostrategia studiază – ***forma statelor*** – care este dată, în mod firesc, de conturul spaţial. Forma statelor reprezintă rezultatul afirmării politice a statului de-a lungul istoriei.

Sub acest aspect se pot identifica mai multe tipuri de state.

*. ***State compacte*** – care dispun de graniţe cu o lungime mică. Reprezintă forma geografică ideală a statului mai ales dacă capitala şi principalele centre industriale sunt localizate în zona centrală a teritoriului statului;

*. ***State cu teritoriul alungit*** – fie de la N la S, fie de la E la V. Practic aceste state dispun de o varietate climatică. Din punct de vedere politic ele se confruntă cu tendinţe de secesiune şi cu o oarecare dificultate în exercitarea controlului de la nivel central: Italia, Chile, Norvegia sunt astfel de state.

*. ***State cu teritoriul fragmentat*** – sunt fie state cu multe insule (Grecia), fie state – arhipelag (Imperiul Nipon, Filipine sau Indonezia). Din punct de vedere geostrategic acest tip de state prezintă serioase dificultăţi în privinţa apărării şi a administraţiei.

*. ***State cu teritoriul perforat*** – sunt acelea în interiorul cărora se localizează unul sau mai multe state mici (Italia, Republica Africa de Sud ş.a.).

*. ***State cu teritoriul apendicular*** – (Afganistan – culoar Pandj – Wakkan, Pandj – Wakkan, Austria – cu punga Tyrol – Voralberg, Congo – cu coridorul Matadi).

*. ***State cu teritoriul strangulat*** – Zambia, Mali.

*. ***State cu teritoriul încorsetat*** – Monaco, Brunei, ş.a.

Forma geografică a statului alături de alţi factori (raporturile economice, militare, politice cu ţările vecine; potenţialul material, natural şi uman etc.), determină poziţia geopolitică a unui stat individualizat. Poziţia geopolitică diferenţiată de la un stat la altul determină chestiuni de ordin geostrategic şi de securitate.

Desigur, poziţia geopolitică a unui stat este relativ stabilă; ea se poate modifica de-a lungul perioadelor istorice.

Spre exemplu: Rusia, S.U.A. şi Germania s-au consacrat atât ca puteri continentale cât şi ca puteri maritime. Imperiul Habsburgic, devenit ulterior Austro-Ungar (iunie 1867) s-a manifestat preponderent ca o putere continentală în timp ce Marea Britanie, Spania sau Imperiul Nipon au evoluat ca puteri maritime.

Din punct de vedere geostrategic sunt analizate în doctrina de specialitate probleme legate de frontierele dintre state.

Frontiera reprezintă spaţiu de separare sau linia de demarcaţie între două state.

Din punct de vedere politic ***frontierele*** sunt rezultatul luptei pentru afirmarea identităţii naţionale. Ele constituie expresia unui raport de forţă militară ori sunt supuse unor dictate (precum Dictatul de la Viena sau Pactul Ribbentrop – Molotov).

Frontiera reprezintă limita exterioară a unui stat; ea constituie o ***„izobară politică***”, contribuind la formularea ***„discontinuităţilor geopolitice***”.

Frontierele nu separă întotdeauna noţiunile, unele de altele. În statele foste colonii multe frontiere au fost trasate aleatoriu constituind o sursă permanentă de conflict interstatal.

Uneori statele avansate din punct de vedere economic, militar şi politic, denumite generic şi convenţional „***marile puteri***” au constituit între teritoriile lor sau între teritoriile controlate de ele, ***state – tampon***.

Astfel în vederea separării Braziliei, a Republicii Chile şi a Argentinei au fost create statele Paraguay şi Bolivia; Afganistanul a reprezentat un stat – tampon între Imperiul Ţarist/U.R.S.S. şi Imperiul Britanic; Laos şi Thailanda separau domeniile coloniale britanice de cele franceze în Indonezia; Nepal şi Bhutan sunt state – tampon între R.P. Chineză şi India.

În doctrina geopolitică o importanţă aparte revine instituţiei „***discontinuităţilor teritoriale***”.

Discontinuitatea teritorială reflectă ruptura în desfăşurarea spaţial – teritorială a unor procese şi fenomene cu caracter specific. Doctrina relaţiilor internaţionale recunoaşte trei forme – toate cu rol geopolitic – de discontinuitate teritorială, respectiv: ***enclava, exclava*** *şi* ***priclava***.

Vom expune câteva idei în legătură cu fiecare formă de discontinuitate teritorială.

*. ***Enclava*** – reprezintă o unitate teritorială, de mici dimensiuni, ce aparţine unui stat şi care este localizată, fie în întregime, fie parţial, pe teritoriul altui stat.

Când enclavele sunt înconjurate complet de teritoriul altor state sunt denumite ***enclave autentice***. Când reprezintă doar protuberanţe ale unui stat poartă titulatura de ***pene-enclave***. Există şi ***quasi-enclave*** care funcţionează ca enclave autentice.

*. ***Exclava*** – este partea unui stat care este separată de teritoriul de bază fiind înconjurată de teritoriul aparţinând statelor vecine.

*. ***Periclava*** – constituie o parte din teritoriul naţional nedesprinsă de întreg, însă la care nu se poate ajunge fără a se străbate teritoriul altui stat. Ex.: Statul federat Maine din S.U.A. este inaccesibil prin sud, accesul fiind posibil doar prin provincia canadiană Quebec.

Geopolitica distinge între conceptul de ***frontieră*** şi cel de ***graniţă***.

Graniţa – reprezintă linia care stabileşte limita suveranităţii şi a jurisdicţiei unui stat. Această linie identifică forma spaţială a statului. Graniţele sunt „organul" periferic al unui stat.

Spre deosebire de graniţe, ***frontierele*** – indică sensul de orientare către exterior.

Sunt reţinute mai multe tipuri de ***graniţe***: antecedente, supraimpuse, subsecvente, consecvente, relicte, naturale, etnice, istorice şi geometrice.

Graniţele antecedente – există atunci când trasarea lor s-a realizat înainte de popularea teritoriului respectiv.

Graniţele supraimpuse – apar în urma conflictelor armate; ele sunt discordante în peisajul cultural, etnic sau lingvistic.

Graniţe subsecvente – sunt trasate după apariţia populaţiei şi a aşezărilor, ele delimitează spaţii culturale distincte.

Graniţe relicte – există în ipoteza în care o graniţă deşi nefuncţională, a lăsat în peisaj diferenţieri antropice (vechea graniţă polono-germană).

Graniţele naturale – sunt cele care urmăresc elemente geografice (munţi, fluvii, râuri, etc.).

Graniţele istorice – urmăresc activ vechile linii de separare politică (graniţa României pe Nistru).

Graniţele geometrice – sunt reprezentate de linii care urmăresc un meridian sau o paralelă (un coordonat geografic) – Ex.; graniţa canadiano-americană.

Graniţele consecvente – sunt acelea care despart două grupuri şi care coincid cu limitele culturale şi economice.

Geopolitica studiază „***cazuri de speţă***" având ca obiect dispute asupra graniţelor.

Guatemala doreşte încorporarea statului Belize; Venezuela revendică 2/3 din teritoriul Guyanei, Ecuadorul pretinde teritoriul amazonian al statului Peru, Republica Argentina revendică Insulele Malvine (britanice), Congo şi Zambia doresc încorporarea podişului Shaba. Chile şi Argentina îşi dispută teritoriul din partea sudică a graniţei comune; conflictul iraniano-irakian datorat mutării graniţei irakiene pe malul stâng al fluviului Shatt-al-Arab, ceea ce determina blocarea aprovizionării cu apă a obiectivelor iraniene strategice (1980-1991); conflictul mocnit sovieto-chinez generat de mutarea graniţei pe malul drept al Amerului şi pe cel stâng al afluentului acestuia, Ussuri.

Fosta U.R.S.S. a trasat graniţa dintre fosta R.S.S. a Ucrainei şi România pe un afluent al braţului Chilia – Musura – şi nu pe braţul principal. Evident, mai există şi alte graniţe disputate (peste 100) între care ar trebui să existe şi graniţa instituită – prin ameninţarea cu forţa – între fosta U.R.S.S. şi Regatul României, la 28 Iunie 1940, precum şi diferendul teritorial creat între U.R.S.S. şi R.P. Română, în anul 1948, prin cedarea, ***de facto,*** de către România în favoarea U.R.S.S., a insulei Şerpilor din Marea Neagră.

Nu putem finaliza acest capitol fără a expune câteva consideraţii referitoare la cele două elemente structurale ale politicii statelor contemporane: ***geopolitica*** şi ***geostrategia***.

Geopolitica – are în vedere necesităţile de ordin spaţial ale statului. Ea are o strânsă legătură cu ***geografia politică*** –

care, la rândul ei, reprezintă ştiinţa care examinează condiţiile de existenţă spaţială a statului.

Din ştiinţa geopoliticii a fost delimitată ***geostrategia*** care reprezintă un concept geopolitic militar privitor la planificarea spaţială a unor acţiuni care au rolul de asigurare a apărării şi a suveranităţii unui stat determinat.

Geostrategia determină modalităţile de rezolvare a conflictelor în raport de un număr de factori fundamentali, respectiv: jocurile de disimulare/surpriză permise de distanţă şi de teritoriu; mobilizarea din teritoriu şi localizarea tuturor resurselor umane, material – tehnice şi naturale aflate la dispoziţia părţilor implicate.

Geopolitica, la rândul ei, construieşte relaţionările dintre forţele prezente pe scena internaţională; reperează ţintele părţilor adversare sau ale marilor puteri şi indică modul în care mijloacele fiecărei părţi sunt aplicate prin geostrategii concepute în vederea atingerii scopurilor stabilite, fără a se omite posibilele reacţii sau contrareacţii ale adversarilor sau ale celorlalţi protagonişti ai scenei politice internaţionale.

Geopolitica se preocupă de chestiunile: globalizării; a mişcărilor naţionaliste şi a celor fundamentaliste; a relaţiei stabilite cu geostrategria şi cu geoeconomia etc.

Capitolul V: Dreptul și Statul. Preeminența dreptului asupra autorităților etatice

§1. Doctrinele preeminenței Statului asupra Dreptului

Aceste doctrine s-au manifestat în ***statele aşa-zise poliţieneşti***. În această categorie de state autoritatea (puterea) executivă are capacitatea de a adopta măsuri, în raport cu cetăţenii, de natură a satisface scopurile statului. Autoritatea executivă se comportă – prin agenţii săi – în mod discreţionar.

Noţiunile ***Stat de Drept*** şi ***Stat poliţienesc*** sunt prin natura lor antitetice.

Polizeistaat – statul poliţienesc – comportă anumite trăsături caracteristice. Etimologic, cuvântul „***poliţie***" are semnificaţia de departament în cadrul unui minister din cadrul puterii executive care are rolul de asigurare şi de apărare a ordinii şi liniştii publice în interiorul graniţelor unui stat.

Sensul originar al noţiunii este diferit, în sensul că prin „poliţie" se înţelege organizarea internă a unui stat. Practic, „activitatea de poliţie" desemnează domeniul politicii interne a statului.

Termenul este utilizat astăzi în sensul primei explicaţii. Totuşi, statul poliţienesc se referă la sensul originar al noţiunii.

În sec. al XVIII-lea domeniile de activitate ale poliţiei erau concretizate astfel: exista o poliţie propriu-zisă (în sensul modern al noţiunii); o poliţie a sănătăţii; o poliţie a aprovizionării cu alimente, una a ştiinţelor şi artelor liberale etc.

În secolul al XVIII-lea şi în sec. al XIX-lea **statele** sunt constituite după modelul statului poliţienesc sau administrativ. Acestea au adoptat o concepţie eminamente represivă cu referire la politică. Orice opoziţie politică era tratată ca fiind o infracţiune. Politica guverna justiţia în sensul că simpla reţinere sau arestare, uneori chiar şi simpla bănuială, conducea la considerarea ca vinovată a respectivei persoane fizice.

Rolul justiţiei în acest tip de stat era redus la activitatea de confirmare a deciziilor şi soluţiilor adoptate de poliţie.

Puterea executivă în statul poliţienesc îşi măreşte considerabil influenţa cu ajutorul poliţiei care reprezintă instrumentul acestei puteri.

Este momentul să observăm trăsăturile caracteristice ale statului de tip poliţienesc:

*. Monarhul exercită puterea executivă fiind ajutat de funcţionari desemnaţi şi numiţi efectiv de el;

*. Funcţionarii au capacitatea de a soluţiona variate probleme dar numai ascultând de ordinele suveranului;

*. Puterea executivă încearcă să îşi subordoneze puterea judecătorească şi să anuleze sau să minimalizeze independenţa judecătorilor.

În statul poliţienesc suveranul avea aptitudinea de a emite ordine, de drept public sau de drept privat, fără a ţine cont de vreo regulă preexitentă şi fără a exista vreo limitare substanţială sau formală.

Statul poliţienesc s-a manifestat în Europa Occidentală în sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea (până la sfârşitul Primului Război Mondial) îndeosebi în Germania. Acest tip de stat mai este cunoscut sub alte denumiri, apreciate ca fiind echivalente: „stat administrativ", „stat de administraţie", etc.

Caracteristica esenţială a acestui tip de stat se reflectă în aceea că puterea executivă nu se supunea ori se supunea parţial şi incomplet Dreptului, legislaţiei, care nu reprezenta altceva decât un instrument de acţiune pentru Stat.

Statele guvernate după modelul sau tipul statului poliţienesc au degenerat, provocând arbitrariul autorităţilor la rang de lege; ele s-au apropiat periculos de caracteristicile monarhilor despotici din perioada antică.

§ 2. Doctrinele preeminenţei Dreptului în raport cu Statul

1. ***Doctrina germană a Statului de Drept;***
2. ***Doctrina franceză a Statului de Drept;***
3. ***Doctrina elaborată de Hans Kelsen asupra Statului de Drept;***
4. ***Doctrina legalităţii, „a domniei legii" specifică sistemului juridic anglo-saxon şi american.***

1. Doctrina germană a Statului de Drept.

Sub aspect politoco-juridic ***Statul*** şi ***Dreptul*** reprezintă realităţi materiale, obiective diferite. Între ele, desigur, există un raport de cauzalitate determinat de întrebări retorice, cu nuanţă filosofică (de felul cele: Statul sau Dreptul a fost prima „entitate" socială?) şi de gradul de superioritate manifestat – uneori – de una din cele două entităţi.

Aşa fiind, doctrina germană a elaborat două teorii, de tip dualist, menite să explice dualitatea stat-drept.

Teoria autolimitării – adoptată în sec al XIX-lea, susţine că statul reprezintă generatorul dreptului. Statul creează dreptul şi se supune acestuia în mod liber şi nesilit de nimeni.

Teoria heterolimitării – se axează pe ideea limitării statului de către drept. Deşi are aptitudinea de a legifera, statul trebuie, în mod necesar, să se supună dreptului aflat în vigoare la un moment dat (legislaţiei în vigoare).

În concepţia autolimitării dreptul nu este nici anterior şi nici superior statului. Statul are un adevărat „dominium" asupra legii pe care în exercită, în mod raţional, în sensul dreptului atâta timp cât normele juridice nu sunt abrogate.

Statul reprezintă unica sursă a dreptului; tot el este depozitarul puterii de constrângere manifestată prin intermediul puterii de stat.

Teoria autolimitării a fost îmbrăţişată de autorii germani în materia filosofiei dreptului şi a Dreptului Constituţional (Drept de Stat).

Ca o paranteză precizăm că teoria heterolimitării a avut aderenţi în mediul doctrinar francez.

Revenind la doctrina germană remarcăm faptul că după anul 1933, când naţional – socialiştii au acaparat puterea, teoriile referitoare la ***Statul de Drept*** au căzut în dizgraţie. Reichul german naţional – socialist a speculat ideea Statului de Drept în folosul doctrinei marxiste, utilizând expresii de-a dreptul ridicole precum: „Statul de Drept al lui Adolf Hitler".

Cancelarul german A. Hitler a preluat funcţiile cheie în stat, fiind şef al partidului nazist, şef suprem al armatei, şef al guvernului şi, în consecinţă, şef al statului. Se putea „deroga" de la legislaţia Reichului dacă interesele partidului şi statului nazist o impuneau.

Golit de conţinutul său, Statul de Drept, aşa cum fusese pus în aplicare în Germania până în 1933-1934, s-a transformat într-un stat totalitarist, cu caracter monocratic.

După al Doilea Război Mondial în perioada elaborării Legii fundamentale a R.F.G. (1949), doctrinarii germani au ajuns la concluzia că existenţa dreptului pozitiv (obiectiv) nu mai este suficientă pentru realizarea unor obiective majore precum: protejarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului şi consacrarea unui stat de drept ***social*** ca o relaţie la statul de drept liberal.

La temelia Statului de Drept fundamentat în 1949 în Republica Federativă a Germaniei a stat demnitatea umană care a fost considerată un punct iniţial de la care se construieşte în toate ramurile şi al toate nivelurile dreptului obiectiv (pozitiv).

Deşi era o putere înfrântă, Germania de Vest a recunoscut înaintea Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord şi a Republicii Franceze existenţa „statului socialist", pe care l-a consacrat în 1949 în Legea fundamentală.

Garantarea respectării drepturilor fundamentale a fost încredinţată justiţiei.

Statul de Drept social german aşa cum îl recunoaştem astăzi constituie afirmarea unor factori ai constituţionalismului – teoria Statului de Drept, guvernământul democratic şi structura de stat federală.

În legătură cu doctrina germană este necesară o precizare: drepturile şi libertăţile fundamentale se află sub garanţia şi protecţia Curţii Constituţionale federale. Această instituţia politico-juridică interpretează normele constituţionale în conformitate cu Dreptul natural, cel despre care doctrinarii

afirmă că este imuabil fiind de inspiraţie divină sau raţională, după caz. Curtea Constituţională federală germană analizează drepturile fundamentale atât din punct de vedere a drepturilor subiective inerente personalităţii umane cât şi ca fiind reguli de drept obiectiv (pozitiv) consacrate în Legea fundamentală în vigoare.

2. Doctrina franceză a Statului de Drept.

Doctrina franceză relativă la Statul de Drept constituie o adaptare a ideilor furnizate de doctrina germană. Aceasta nu înseamnă că teoreticienii francezi nu şi-au adus un aport substanţial la constituirea unei „Teorii generale a Statului de Drept".

Ideea Statului de Drept i-a frământat pe juriştii teoreticieni francezi a celei de-a treia Republici (1872-1940).

La acea epocă Republica Franceză aplica aşa – numitul ***Stat Legal.***

Statul Legal conceptualizat de francezi se fundamentează pe separaţia puterilor etatice, asigurând supremaţia puterii legiuitoare.

S-ar părea, la prima vedere, că ***Statul Legal*** ar fi superior din punct de vedere calitativ ***Statului de Drept***.

„Păcatul originar" al statului legal în reprezintă imposibilitatea verificării constituţionalităţii legilor organice şi a celor ordinare datorită faptului că nu este asigurată întâietatea constituţiei în raport cu legile.

Conferirea unei competenţe lărgite excesiv către puterea legiuitoare este de natură a determina o imposibilitate de control asupra acestei puteri constituite în Stat.

La epoca respectivă doctrina ***Statului Legal*** şi doctrina ***Statului de Drept*** au fost puse „faţă în faţă" într-un duel care a determinat, în ultimă instanţă, valorizarea teoriei considerată a fi mai eficientă. Niciodată doctrina franceză nu a aderat, pur şi

simplu, la punctele de vedere ale doctrinarilor germani. Teoria fundamentată de autorii francezi a rămas „***sentimental***” ataşată de unele elemente proprii teoriei statului legal.

* *
*

Aşa cum am precizat la pct. 1 din cadrul acestui paragraf, doctrina juridică franceză a optat pentru ***teoria heterolimitării***, cea care, de principiu, afirmă concepţia limitării statului de către drept, precum şi ideea că dreptul este format anterior statului, fiind superior în raport cu statul.

Ca atare, ***Statul de Drept***, trebuie să fie conceput ca un ***stat al dreptului*.**

Dreptul existând şi înaintea dar şi în afara Statului geneza sa nu poate fi căutată în legislaţie.

În consecinţă, Dreptul se naşte dintr-un principiu: ***Divin, Natural*** sau, după caz, ***Social***.

Ca un corolar, Statul nu este altceva, conform teoriei heterolimitării, decât ***un executant*** şi ***un interpret*** al normelor juridice.

Îmbrăţişarea acestei teorii – succint expuse de noi, anterior – necesită o privire specială asupra ***raporturilor cauzale*** dintre Stat şi Drept, astfel cum ele au fost fundamentate de marii doctrinari francezi.

Juristul doctrinar Leon Duguit apreciază că un efect major al teroriei heterolimitării îl constituie lipsa **SUVERANITĂŢII** statelor. Dacă Dreptul este superior Statului, atunci statul, în mod necesar, trebuie să renunţe la monopolul creării legislaţiei şi mai ales la ideea deţinerii legitime a acestei funcţii.

Statul nu mai deţine puterea de a comanda – ***imperium*** – iar puterea de stat constituie un simplu drept subiectiv al cărui titular ar fi statul însuşi.

Doctrinarul amintit cristalizează construcţia sa teoretică pe ideea centrală conform căreia statul reprezintă voinţa guvernanţilor manifestată, exteriorizată prin actele autorităţilor publice.

Puterea guvernanţilor este limitată de legislaţie.

Legislaţia reprezintă un „fapt social" imprimat în conştiinţa moral – juridică a oamenilor necesar a fi conservat pentru asigurarea egalităţii subiectelor în cadrul raporturilor lor reciproce şi în raporturile cu comunitatea. Pentru identificarea celor două tipuri de raporturi Leon Duguit utilizează sintagmele – ***justiţie comutativă*** şi ***justiţie distributivă***, noţiuni care ne reamintesc dreptul natural teoretizat de filosoful Aristotel.

Un alt exponent de frunte care s-a aplecat spre analiza raporturilor dintre Stat şi Drept, pornind de la doctrina heterolimitării, este ***doctorul francez, Haurion***.

Acest celebru autor consideră că statul constituie un depozitar principal al puterii. Guvernanţii pot da dispoziţii obligatorii, pot comanda (imperium) în virtutea calităţii pe care o au, aceea ce a fi reprezentanţi ai statului.

Prin voinţa şi consensul naţiunii, statului i s-a conferit puterea de constrângere. Ca atare, cetăţenii au delegat statului drepturi şi obligaţii, în mod temporar, dar nu le-au abandonat niciodată. În consecinţă, este suficient ca să lipsească acordul corpului electoral de cedarea temporară a dreptului şi Statul devine lipsit de legitimitate.

De principiu, reţinem că doctrina juridică franceză a constituit „o versiune proprie" despre Statul de Drept. Ea nu tranşează categoric în legătură cu chestiunea poziţiei statului în raport cu dreptul dar teoretizează, prin doctrinarii săi de marcă,

cu privire la supunerea autorităţilor etatice la o constrângere din partea unei ordini juridice ierahizate.

3. Doctrina elaborată de Hans Kelsen asupra Statului de Drept.

În concepţia doctrinarului austriac Hans Kelsen, orice normă juridică se fundamentează pe o normă juridică superioară. Norma juridică superioară devine o condiţie de validitate în raport cu norma juridică inferioară. Această concepţie are ca efect realizarea unui „circuit în serie" de norme de drept, înlănţuite şi care se sprijină pe normele juridice cu valoare ierarhic superioară.

Pe teritoriul diferitelor state orice formă de ordine juridică preexistentă înfiinţării statului a fost absorbită sau desfiinţată de ordinea juridică statală, privită ca fiind suverană şi legitimă totodată.

În concepţia teoreticianului sus-citat toate categoriile de norme juridice reprezintă o emanaţie a puterii de stat ca reprezentantă a Statului. Aceste norme juridice, edictate de către stat, au transformat structura etatică, până în intimitatea sa, în „ordine juridică totală". În acest fel pentru stat dreptul pe care l-a creat are o valoare practică şi simbolică supremă, constituind unicul drept recunoscut. Autorul menţionat identifică statul cu dreptul, apreciind că această contopire are loc, de principiu, prin fiinţarea şi funcţionarea unei ordini juridice ierarhizate în interiorul statului. Identitatea absolută dintre stat şi drept nu împiedică – în această concepţie – existenţa unor elemente specifice de ordin politic şi de ordin juridic. Şi elementul politic dar şi elementul juridic au aceeaşi finalitate – **aplicarea coerciţiei etatice** în situaţii determinate, prestabilite de lege. Statul trebuie să fie gândit ca o adevărată ordine juridică iar dreptul prin aplicarea sa uniformă determină funcţionalitatea tuturor autorităţilor statului.

Într-adevăr, privit din punct de vedere ***formal***, fiecare stat care posedă o legislaţie poate fi apreciat ca fiind ***Stat de Drept***. Din punct de vedere ***substanţial***, o importanţă covârşitoare pentru existenţa Statului de Drept o are conţinutul efectiv al normelor juridice. Dacă acestea nu realizează separaţia/echilibrul puterilor etatice; dacă nu consacră şi nu garantează drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, dacă nu asigură pluripartidismul pe scena politică sau nu asigură independenţa judecătorilor, nu poate exista, din punct de vedere substanţial ***Statul de Drept***.

Teoria kelseniană a Statului de Drept, poate mai corect viziunea autorului cu privire la Statul de Drept, a suferit numeroase critici, unele întemeiate, alta conţinând un substrat de maliţiozitate.

Nu este locul şi nici nu avem rolul de a indica concret teoriile formulate de criticii doctorului Hans Kelsen.

Astfel, de jure orice stat poate fi considerat Stat de Drept (cum de altfel s-a mai precizat) dar în facto Statul de Drept desemnează un tip particular de stat care corespunde în totalitate imperativelor democraţiei şi securităţii juridice.

4. Doctrina legalităţii, „a domniei legii" specifică sistemului juridic anglo – saxon şi american

În statele de sorginte anglo-saxonă expresia „***rule of law***" este utilizate în acelaşi sens în care se folosesc în Europa continentală expresiile: ***„rechtsstaat***" respectiv „***état de droit***".

Sintagma „***rule of law***" desemnează principiul legalităţii concretizat în raporturile dintre indivizi (persoanele fizice) şi dintre subiectele de drept şi autorităţile publice. „Rule of law" exprimă un principiu fundamental al „Common law-ului" şi constă în obligativitatea oricărui cetăţean de a suporta rigorile legii dacă a încălcat o normă juridică imperativă (onerativă sau, după caz, prohibitivă).

În sistemul judiciar de sorginte britanică şi din S.U.A. rolul central, de bază, în ocrotirea şi în garantarea drepturilor subiective fundamentale ale omului şi cetăţeanului revine ***instanţelor judecătoreşti de drept comun (ordinare)***. Practic, drepturile fundamentale sunt o creaţie a jurisprudenţei (a practicii judiciare) în temeiul aşa-numitului ***„due process of law***", o formă de jurisdicţie fondată eminamente pe principiile legalităţii şi echilibrului.

„Rule of law", în traducere liberă „***regula legii***" sau, mai plastic „***domnia legii***" exprimă diferenţa dintre „***civil law***" şi dreptul britanic cutumiar.

În sistemul cutumiare britanic judecătorul nu numai că poate pronunţa dreptul (adică să aplice dreptul) dar hotărârile pronunţate constituie izvor de drept (judecătorul, practic, creează dreptul).

De aceea, pe bună dreptate putem spune că judecătorul ordinar (de drept comun) britanic şi american este un „legislator" în cazurile pe care le rezolvă.

Ca să înţelegem schematic sistemul judiciar britanic şi american, precizăm că se face distincţie între „common law" şi dreptul edictat de Parlament.

În Regatul Unit se dă întâietate dreptului consacrat de puterea legislativă în raport cu dreptul pronunţat de judecători, în timp ce în Statele Unite ale Americii se acordă prioritate constituţiei (statului sau a federaţiei).

În Statele Unite ale Americii ***„rule of law" – domnia legii*** – izvorăşte din principiile de guvernare ale statului federal american: ***republicanismul; separaţia puterilor statului; sistemul de control şi de echilibru între puterile statului şi supremaţia naţională.***

Fără îndoială, un rol capital în afirmarea doctrinelor referitoare la domnia legii, în Statele Unite ale Americii îl joacă şi moştenirea constituţională britanică.

Vom încerca să analizăm principiile de guvernare a statului federal american deoarece, însumarea efectelor acestor principii, determină substanţa principiului domniei legii.

*. **Republicanismul.**

Constituţia S.U.A. a consacrat o formă republicană pe ***democraţia reprezentativă*** – care constă în aptitudinea cetăţenilor de a participa la viaţa politică prin intermediul reprezentanţilor aleşi de ei.

Persoanele fizice deţin funcţii pe o perioadă determinată (preşedinte, senator, reprezentant, guvernator, judecător al unui stat federat), fie pe o durată nedeterminată sub condiţia unei reputaţii neştirbite şi a unei conduite ireproşabile (judecătorii Curţii Supreme a S.U.A. şi ceilalţi judecători ai statului federal american). S-a spus că numirile pe viaţă a judecătorilor de la Curtea Supremă a S.U.A. au menirea de a-i proteja pe aceştia de nestatornicia opiniei publice.

*. **Principiul separaţiei puterilor**

Guvernarea americană (în sensul ei larg) este fracţionată în ramuri: legislativă, executivă şi judecătorească. În acest fel constituantul american (Convenţia) a exclus posibilitatea ca o putere constituită în stat să acapareze întreaga autoritate, devenind tiranică. Astfel, „***guvernul***” – adică puterea de stat – a fost delegat celor trei autorităţi etatice: Parlament (Congresul S.U.A.); Preşedinte (executivul) şi Instanţele judecătoreşt.

*. **Sistemul de control şi de echilibru.**

Acest sistem forţează cele trei puteri constituite în federaţia americană să conlucreze.

Dependenţa este asigurată de faptul că pentru realizarea obiectivelor unei puteri constituite în stat este necesar acordul celorlalte puteri etatice.

Spre exemplu: Senatul S.U.A. – cameră superioară a Parlamentului – controlează puterea Preşedintelui (titularul puterii executive) prin exercitarea dreptului de a aproba

propunerile prezidenţiale vizând posturile executive şi judiciare.

Instanţele judecătoreşti având aptitudinea de a controla constituţionalitatea legilor pot declara ca fiind neconforme cu Constituţia federală anumite norme juridice adoptate de Congresul S.U.A. (puterea legiuitoare federală).

Şi Preşedintele S.U.A. ca titular al puterii executive poate avea influenţă asupra puterii judecătoreşti; influenţă manifestată prin prerogativa şefului statului de a numi judecătorii federali, bineînţeles cu aprobarea prealabilă a Camerei superioare a Parlamentului (Senatul S.U.A.).

Sistemul de control şi de echilibru între puterile constituite în statul federal american determină, fiecare putere în parte, ca ramură a sistemului de guvernământ, să acţioneze programat, diligent şi cu grijă, în limitele de competenţă atribuite de Constituţia federală şi consacrate uneori cutumiar, prin realizarea efectivă a practicii politice.

*. **Principiul supremaţiei naţionale**

Conform Constituţiei federale guvernele statelor federale şi guvernul naţional partajează puterea de stat în S.U.A.

Art. 6 din Constituţia S.U.A. consacră principiul supremaţiei naţionale. Potrivit acestui principiu, Constituţia federală constituie legea supremă a statului. Desigur, în realitatea de zi cu zi guvernarea se întemeiază şi pe politici, pe decizii ale instanţelor judecătoreşti, pe tradiţii etc.

Autorii sunt de acord în a considera că în S.U.A. Constituţia scrisă, cu toate amendamentele adoptate, nu constituie acea Constituţie reală, operativă a Statelor Unite ale Americii.

Edificator este, credem noi, un exemplu: la data adoptării Constituţiei federale S.U.A. nu constituiau o putere mondială. De-a lungul timpului şi mai ales după al Doilea Război Mondial S.U.A. au renunţat la ***izolaţionism***, intervenind activ

în politica internaţională, fiind practic, alături de U.R.S.S., una dintre cele două superputeri planetare.

După anul 1990, S.U.A. au rămas unica supremaţie a lumii, ca urmare a dezmembrării fostei U.R.S.S.. Pentru fiecare etapă exemplificată (1945 – 1989 şi 1990 – până în prezent) S.U.A. a elaborat principii geopolitice dar mai ales geostrategice în raport de situaţia concretă aflată pe scena politică internaţională. Şi astăzi S.U.A. elaborează politici internaţionale fiind atentă la puternica concurenţă venită din partea confederaţiei europene, în frunte cu Republica Federativă a Germaniei, din partea Republicii Federative Ruse, a Republicii Populare Chineze şi respectiv a Imperiului Nipon (Japonia).

Activităţile geopolitice de pe scena internaţională – pe care S.U.A. joacă excelent – fac parte din Constituţia nescrisă, operativă a Americii. Nicăieri în Constituţia scrisă nu întâlnim principii de hegemonie politică sau de internaţionalism în relaţiile internaţionale.

* *
*

După analiza principiilor de guvernare a Statelor Unite ale Americii o întrebare legitimă revine în actualitate: Ce este totuşi ***domnia legii*** ? „Domnia legii" reprezintă conservarea ideii constituţionale că nici un subiect de drept nu este mai presus de lege. Instituţia domniei legii, a legalităţii, deşi nu este menţionată ***in terminis*** în Constituţia federală americană reprezintă o moştenire de o importanţă covârşitoare, lăsată de întemeietorii statului federal american generaţiilor ulterioare.

Ea exprimă ideea Statului de Drept, adică a statului limitat prin intermediul Dreptului.

O ultimă precizare credem că se impune: noţiunea de „***guvernare"*** în sistemul politico-juridic american implică întreaga putere etatică şi ramurile sale: legislativă, executivă şi judecătorească. Aceeaşi accepţie comportă această noţiune şi în Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord precum şi în celelalte state organizate, din punct de vedere judiciar, în sistemul „Common law"-ului, spre deosebire de statele europene continentale ***de sorginte „romano-germanică"***, unde noţiunea de „***guvernare***" desemnează prioritar doar una din cele trei puteri constituite în stat, şi anume ***puterea executivă.***

§ 3. Paradigma corelaţiei Stat-Drept. Dreptul un „instrument" creat de Stat care se impune autorităţilor etatice. Statul de Drept.

1. **Raţiunea instituirii cultului Dreptului. Legitimitatea puteri.**
2. **Concepţiile Statului de Drept cu privire la democraţie şi libertate.**
3. **Care este rolul statului în conformitate cu doctrina Statului de Drept?**

1. Raţiunea instituirii cultului Dreptului. Legitimitatea puteri.

Doctrina Statului de Drept se traduce din punct de vedere practic în necesitatea existenţei unei limitări a puterii de stat, limitare realizată prin intermediul dreptului.

Fără îndoială, în scopul instituirii Statului de Drept este necesar să se edifice ***un veritabil cult al Dreptului***. Prin noţiunea de ***„cult"*** – înţelegem încrederea manifestată în legislaţie care trebuie să fie foarte puternică şi, totodată, credinţa în valoarea normelor juridice şi a instituţiilor dreptului.

Existând o doză mare de încredere din partea membrilor unei societăţi determinate, în instituţiile juridice există încredere şi în instituţia ***statului*** privită sub dublu aspect: juridic şi politic.

Ideea Statului de Drept deşi a fost fundamentală relativ recent (sfârşitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea), nu reprezintă o concepţie absolut inedită. Ea este o idee novatoare, de o importanţă excepţională, un adevărat deziderat pentru fiecare societate care îşi trage seva din tradiţionalele ***doctrine ale dreptului natural***.

Sintetizând concepţiile referitoare la dreptul natural am spune că acesta constituie ansamblul regulilor social morale, perene şi imuabile, pe temelia căruia orice societate construieşte dreptul obiectiv sau pozitiv (legislaţia). Marii doctrinari ai filosofiei dreptului, celebri profesori de Teoria generală a dreptului şi de Drept Constituţional şi Instituţiei Politice din România au evidenţiat în cursuri, tratate, monografii, articole ştiinţifice ş.a. corelaţia dintre dreptul natural – care poate fi considerat de esenţă divină sau raţională – şi doctrina împletită cu practica edificării Statului de Drept.

Un renumit sociolog al dreptului din centrul universitar Iaşi aprecia într-o lucrare intitulată „***Sociologie juridică***”, că spiritul pragmatic şi pozitivist al sec. al XIX-lea a impregnat Ştiinţa Dreptului, cu consecinţele nefavorabile asupra dezvoltării ulterioare a sistemului dreptului, în ansamblul său.

Rupt de filozofie şi de etică, dreptul sec. al XX-lea a devenit supertehnicizat având un caracter eminamente normativ. Doctrinarii din statele europene şi din statele Americii de Sud – fiefurile tradiţionale ale sistemului juridic romano – germanic, au analizat şi au sintetizat până la exces instituţiile fundamentale ale ramurilor dreptului.

Universitarul ieşean de care am amintit anterior – şi a cărui student am fost – aprecia că Dreptul devine ridicol ca ştiinţă deşi este sublim ca artă aplicativă şi ca filozofie

pragmatică socială. Domnia sa aprecia că agenţii statului practicieni ai Dreptului (judecători, procurori) dar şi practicienii liber profesionişti (avocaţi, consilieri juridici, notari) sunt ***tehnicieni ai Dreptului***. La citirea acestor cuvinte, cândva prin anul 2002, recunosc că am rămas încremenit. De tristeţe. Un magistrat, un avocat, un consilier juridic să fie considerat un tehnician !!! Ulterior am conştientizat că ideea d-lui profesor nu avea nimic peiorativ. Teza afirmată argumenta maniera dar şi propoziţia în care Dreptul este tratat utilizându-se metodele pozitiviste.

Dacă în ştiinţele reale aceste metode sunt benefice dând rezultate de excepţie, în drept ele au condus la înlăturarea corelaţiei organice cu morala, la rigidizarea în multe privinţe a întregului sistem de drept şi la cantonarea ştiinţelor juridice exclusiv la îndemâna profesioniştilor dreptului.

Nu suntem însă de acord cu ideea înlăturării Dreptului din rândul ştiinţelor social-umaniste. Spunem acest lucru deoarece s-a exprimat teza conform căreia Dreptul este exclusiv o filozofie socială, bineînţeles cu caracter practic şi pragmatic.

Toate ştiinţele s-au desprins în epoca modernă, şi chiar mai înainte, din ***filozofie*** – considerată o „***regină a ştiinţelor***" sau o „***ştiinţă a ştiinţelor***". Nu dorim să negăm incidenţa doctrinelor filosofice asupra ştiinţelor juridice ci înţelegem doar să explicăm, după puterile noastre, faptul că Dreptul prezintă o dublă natură: ***atât de filozofie socială***, specifică ştiinţelor juridice speculative cât şi ***de ştiinţă***, caracteristică ramurilor dreptului dogmatic.

Cu toată modestia, credem că Dreptul în ansamblul său şi Ştiinţele juridice au nevoie pentru a fi înţelese şi aplicate atât de pozitivismul juridic cât şi de interpretările cu caracter etico-filosofic, deopotrivă.

Revenind la problematica instituirii cultului Dreptului este evident că aceasta nu se poate realiza decât prin acceptarea

şi ranforsarea dreptului natural. Nu trebuie scăpat din vedere că esenţa statului constă în normativitate, realizată prin mărirea ariei juridicităţii. Or, edictarea normelor juridice, conforme cu dreptul natural şi cu morala, presupune în ultimă instanţă codificarea şi implicit tehnicizarea dreptului. Cultul dreptului trebuie să aibă în vedere, în mod primordial respectarea Constituţiei şi a legislaţiei de către toţi agenţii statului ca de altfel şi de toţi cetăţenii care doresc şi înţeleg să respecte ordinea socială. Spunem aceasta întrucât normele juridice, legile în ansamblul lor, au un caracter integrator; ele au drept obiectiv juridicizarea în totalitate a societăţii.

Cu privire la legitimitatea puterii, adică legitimitatea puterii conferite şi preluate de Statul de Drept suntem tentaţi să precizăm câteva consideraţii:

Juridicizarea totală a activităţilor cu caracter etatic generează o estompare a fenomenului puterii. Puterea politică îşi pierde însemnătatea, rolul dominant revenind domniei normelor juridice.

Judecătorii devin cheia de boltă a întregului edificiul al STATULUI DE DREPT având nobila îndatorire de a garanta respectarea legilor.

Legitimitatea puteri reprezintă în esenţă capacitatea oricărui act efectuat de puterea de stat de a se raporta şi conforma unei norme juridice.

Fundamentul Statului de Drept fiind legislaţia în vigoare este clar că această formă etatică este cea mai legitimă de vreme ce Dreptul pozitiv (obiectiv) concretizează voinţa naţiunii. Locul şi rolul politicienilor urmează a fi luat de juriştii specializaţi în Dreptul Public. Aşa fiind, în viitor, nu numai că ştiinţele politice nu vor absorbi ştiinţele juridice dar se prevede posibilitatea realizării unui fenomen contrar: Dreptul să domine Politologia; ştiinţele politice să devină o „anexă" a ştiinţelor juridice, şi în special a ştiinţelor de Drept Public.

Dacă în plan naţional, acest aspect abia se concretizează ori se conturează, în diferite state, se pare că pe planul ordinii juridice internaţionale deja se recunoaşte hegemonia Dreptului Internaţional Public care domină raporturile juridice şi cele politice afirmate pe plan mondial.

2. Concepţiile Statului de Drept cu privire la democraţie şi libertate.

Concepţia Statului de Drept relativă la democraţie se circumscrie ideii reducerii atribuţiilor puterii legiuitoare şi întăririi puterii executive. Statul de Drept, „aruncă în aer" teoriile politice tradiţionale referitoare la democraţie deoarece impune existenţa unei autorităţi distincte în raport cu cele trei puteri „clasice" ale statului. Este vorba de organul etatic, distinct de puterea legislativă, care realizează controlul constituţionalităţii legilor adoptate de Parlament.

Indiferent de denumirea adoptată – Curte Constituţională, Tribunal Constituţional etc. – autoritatea care realizează controlul constituţionalităţii legilor şi care garantează, în mod efectiv constituţionalitatea întregului Drept obiectiv (pozitiv), nu poate fi „încadrată" în nici o ramură specializată a puterii etatice.

Aceste organe au un dublu caracter politic şi juridic. Prin modul de funcţionare Curţile Constituţionale se apropie de puterea judecătorească.

Deciziile pronunţate au efecte ***erga omnes*** fiind opozabilă tuturor subiectelor de drept. Ele au caracter general – obligatoriu. Acest aspect apropie Curţile Constituţionale de puterea legislativă.

Autoritatea care exercită controlul constituţionalităţii legilor nu legiferează; ea stabileşte dacă o normă juridică este sau nu este în conformitate cu prevederile constituţiei statului

respectiv. Curtea Constituţională [5] este un ***legislator negativ***. Ea nu creează drept dar hotărăşte care norme juridice au fost adoptate cu încălcarea dispoziţiilor constituţionale.

Nefiind încadrate efectiv în puterea legislativă sau în puterea judecătorească, Curţile Constituţionale, care sunt o creaţie a Statului de Drept concret aplicat, subminează principiile democraţiei.

Deşi Parlamentul exprimă voinţa naţiunilor iar majorităţile parlamentare deţin practic puterea politică, putere concretizată în stat prin aptitudinea creării Dreptului, Curţile Constituţionale înfrâng principiile democraţiei politice majoritare ocrotind şi minorităţile şi asigurând triumful constituţionalităţii în viaţa politică.

În acest mod democraţia politică se transformă în democraţie juridică iar guvernarea politicienilor este parţial înlocuită cu guvernarea judecătorilor, în calitatea lor de păzitori ai Constituţiei respectivului stat [6].

În Occident, autorii au făcut referiri în sensul adaptării democraţiei la exigenţele Statului de Drept.

Cu sinceritate credem că democraţia pierde teren în faţa conceptului complex al Statului de Drept iar în practică democraţia politică va fi desuetă în raport cu „domnia legii".

Concepţia unui Stat de Drept abstract, neparticularizat în raport cu libertăţile cetăţeneşti are în vedere, probabil, următorul aspect: Statul de Drept a fost principial creat pentru asigurarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului.

Unul din scopurile primordiale ale Statului de Drept este reprezentat de ocrotirea, garantarea şi promovarea tuturor drepturilor subiecţilor şi a libertăţilor cuvenite oamenilor.

---

[5] Prin noţiunea de **„Curte Constituţională"** înţelegem organul care efectuează controlul, indiferent de denumirea concretă avută.

[6] Evident este vorba despre judecătorii Curţii Constituţionale şi nu despre judecătorii de la instanţele de drept comun.

Statul de Drept constituie umplerea unei forme – ***statul*** – cu o realitate substanţială – ***Dreptul*** – pentru realizarea protecţiei juridice a drepturilor şi libertăţilor omului.

Fundamentul corelaţiei dintre Statul de Drept şi libertăţile omului au fost căutate în „***firea lucrurilor***”, în Dreptul natural.

Drepturile şi libertăţile omului sunt un concept filosofic, politic şi juridic. ***Filosofia***, semnifică fundamentarea ideii libertăţilor umane, ***politicul*** asigură aplicarea mai mult sau mai puţin perfectă a conceptului iar ***Dreptul*** este tentat să absolutizeze din punct de vedere teoretic şi practic şi din punct de vedere axiologic întreaga doctrină a drepturilor şi libertăţilor omului şi cetăţeanului. Juridicul face din libertatea umană cheia de boltă a edificiului intitulat „Stat de Drept”.

3. Care este rolul statului în conformitate cu doctrina Statului de Drept?

Această întrebare deşi poate apărea retorică este pe deplin justificată întrucât – în raport cu tema aleasă – instituţia socială, politică şi juridică a ***Statului***, ne preocupă prioritar. Desigur, în mod obiectiv, statul reprezintă şi apreciem că va continua să reprezinte una dintre instituţiile juridice fundamentale, absolut necesare pentru dezvoltarea social-politică şi economică a fiecărei societăţi.

Cât timp va exista o societate politică distinctă de societatea civilă, privită în ansamblul ei, cât se vor perpetua guvernanţii şi guvernaţii sau după cum remarcăm politologii şi juriştii marxişti, cât timp vor exista clase şi categorii sociale antagonice concretizate, generic vorbind, în clasa exploatatoare şi clasa exploatată, atâta timp va continua să se perpetueze ***instituţia statului***.

Astăzi statul nu se mai află în pericolul dispariţiei ca urmare a instaurării mult trâmbiţatei societăţi comuniste. Dar statul suferă un proces de adaptare la noile tendinţe de

globalizare şi de redefinire a concepţiilor şi ideologiilor care îl privesc în mod nemijlocit.

Va fi Statul de Drept, conceptual vorbind, un ***stat minimal*** deci un stat liberal fundamentat pe jusnaturalism sau jusraţionalism? Va fi Statul de Drept, privit abstract desigur, un stat social, paternal, grijuliu în raport cu marea masă a cetăţenilor?

Realitatea politică din Europa Occidentală şi nu numai dovedeşte că principiile Statului de Drept pot şi sunt promovate atât de partidele politice de orientare stânga şi centru-stânga (social-democrate) cât şi de partidele politice de orientare spre dreapta eşicherului politic (de dreapta sau centru dreapta – creştin – democraţia europeană).

În ***Statul de Drept liberal, minimal***, se vor urmări preponderent principii de natură economică legate de industrii şi comerţ. Acest tip de stat este statul capitalist pur, adaptat epocii contemporane. El stimulează concurenţa în toate domeniile de activitate şi în special în zona economico-financiară. Este statul care recunoaşte, fără mari rezerve, dreptul tehnocraţilor capitalişti şi a capitaliştilor propriu-zişi de a-şi impune voinţa în mecanismele social – statale ale puterii etatice.

În ***Statul de Drept social, providenţial***, vor prima principii de natură umanitară, legate de asigurarea bunăstării populaţiei şi de asigurarea unei stabilităţi sociale pe plan intern. Acest tip de stat reprezintă, în esenţă, tot un stat capitalist, în care atât latura economică cât şi latura socială sunt privite de guvernanţi cu aceeaşi grijă.

Este inutil să mai precizăm că Statul de Drept liberal este promovat de dreapta politică iar Statul de Drept social constituie subiect de interes major pentru stânga politică.

Fie în variantă liberală, fie în variantă socială, Statul de Drept constituie, la momentul de faţă modalitatea de realizare a binelui comun. Aceasta deoarece prin instaurarea concretă şi

deplină a Statului de Drept societatea civilă din fiecare ţară trebuie să dobândească ***fericirea***, adică să satisfacă interesele materiale şi spirituale atât la nivel integrator – colectiv cât şi la nivel individual.

Aceasta întrucât fericirea, satisfacţia tuturor, se obţine prin însumarea satisfacţiei indivizilor care compun societatea unui stat, la un moment determinat.

Rolul statului conform teoriilor Statului de Drept este acela de a deveni slujitorul Dreptului, fapt materializat prin aceea că statul, prin ramurile sale şi prin agenţii săi, trebuie să acţioneze, în orice situaţie, exclusiv în conformitate cu legea. Statul de Drept exclude arbitrariul, ignoranţa sau starea discreţionară ce ar putea fi manifestată de agenţii uneia dintre puterile constituite în stat.

Paradigma legăturii dintre Stat şi Drept se manifestă în multiple forme, unele apropiate politologiei altele având afinitate în raport cu Dreptul. Oricum, Statul de Drept va conferi juriştilor, mai ales specialiştilor în Dreptul Public, noi instrumente de abordare, noi unghiuri de studiere a fenomenelor şi noi aptitudini de instituţionalizare, cel puţin la nivel teoretic.

Capitolul VI: Statul în relațiile internaționale. Chestiunea ”suveranității” în contextul mondializării

În etapa actuală, după destructurarea organizaţiilor statelor socialiste, au apărut state noi cu roluri geopolitice şi geostrategice caracteristice.

Geopolitica contemporană se confruntă cu un fenomen inedit, ***de mondializare*** sau ***globalizare*** care reprezintă o

dimensiune planetară a politicii internaţionale în epoca contemporană şi care se manifestă în diferite planuri: politic, militar, economic sau tehnologic.

Mondializarea sau ***globalizarea*** se fundamentează pe agregarea economiei mondiale, proces obiectiv şi dinamic, datorat sporirii interdependenţelor şi interconexiunilor dintre state, fiind efectul extinderii şi aprofundării legăturilor transnaţionale în domeniile vieţii social-politice, economico-financiare, cultural-educative, etc.

În „societatea" statelor practica relaţiilor internaţionale, dar şi doctrina, a realizat o structurare pe niveluri, denumite ***modele***, după cum urmează: ***nivelul (modelul) central*** – care include statele cu potenţial economic performant, ***nivelul (modelul) periferic*** – care cuprinde statele cu economie slabă sau relativ dezvoltată.

Doctrina relaţiilor internaţionale şi în special doctrinarii geopoliticieni au analizat relaţiile din organizarea politică şi structura economică a statelor, atât în cadrul ***modelului central*** cât şi pentru ***modelul periferic***.

Analiştii au detaliat studierea modalităţilor ***de creare*** şi ***de dezvoltare*** a unui stat hegenomic pe planul relaţiilor internaţionale.

Ca urmare a globalizării statele planetei vor trebui să valorizeze diversele puncte de vedere elaborate, cu prioritate, în următoarele domenii: ***chestiunea normelor*** – care reglementează relaţiile între subiectele de drept internaţional; chestiunea modalităţilor de aplicare a forţei; ***chestiunea scopului*** – care reprezintă găsirea unei modalităţi de convieţuire paşnică şi de cooperare între state; chestiunea „regulilor jocului internaţional" referitoare la mijloacele şi metodele utilizate în scopul realizării competiţiei între state; chestiunea responsabilităţii subiectelor de drept internaţional; chestiunea autonomiei şi a corelării binelui individual cu binele general; chestiunea distincţiei între activităţile faptice,

materiale şi cele având ca obiect acte cu caracter normativ-juridice, ş.a.

Toate aceste întrebări – probleme şi încă multe altele, nenominalizate de noi, îşi găsesc rezolvarea în principiile generale ale politicii internaţionale.

Obiectul politicilor internaţionale îl constituie ***relaţiile internaţionale*** care au un profund ***caracter normativ*** întrucât ele afirmă încrederea în aptitudinea fondării tuturor categoriilor de raporturi internaţionale pe norme juridice specifice Dreptului Internaţional Public.

Concepţiile optimiste fondate pe ***raţionalism, pe conciliere*** sau ***arbitraj***, grefate pe ***baze etico-morale***, au fost de natură să contribuie la relaxarea şi la echilibrarea climatului internaţional.

Alături de concepţiile optimiste în politica internaţională s-au afirmat ***teorii cu caracter subiectiv, idealiste*** sau ***teorii exclusiv normativiste***.

Cele mai importante sunt ***doctrinele realismului politic***. Aceste teorii pornesc de la o viziune ***reală***, nici optimistă dar nici pesimistă, asupra practicii relaţiilor internaţionale.

Realismul politic pare a fi mai apropiat de pesimism de vreme ce postulează ideea scopului agenţilor de pe scena politică internaţională ca fiind acela de a obţine un câştig în defavoarea altor entităţi cu caracter etatic.

Potrivit acestei teorii ***politica***, inclusiv ***politica internaţională***, se prezintă ca o luptă dură pentru obţinerea de influenţă, pentru dominaţie şi pentru putere. Această „luptă", cum îi arată şi denumirea, nu se concretizează prin activităţi de cooperare ci prin activitate concurentă. Politica internaţională nu este animată de moralitate şi de nobile idealuri ci de ambiţiile şi interesele protagoniştilor, respectiv a „marilor puteri".

Politica externă a unui stat urmăreşte, de principiu, asigurarea securităţii naţionale şi valorificarea tuturor

capacităţilor de care dispune acea entitate statală pentru obţinerea unor rezultate profitabile. Dacă este posibil, statul urmăreşte prin politica externă pe care o promovează concretizarea şi dezvoltarea unei anumite influenţe în raport cu terţe subiecte de drept internaţional.

Desigur, privind acest tablou al scenei politice mondiale, care are toate şansele să se perpetueze şi pe viitor, problema ***„suveranităţii" statelor lumii*** apare ca fiind de o majoră importanţă.

Indiscutabil, raporturile de interdependenţă create în lumea contemporană tind să reducă substanţial „valoarea" suveranităţii statelor.

Astfel, prin crearea asociaţiilor de state (Uniunea Europeană, C.S.I.) statele îşi restrâng ***independenţa*** – element esenţial al suveranităţii (suveranitatea externă). Acest proces obiectiv are loc datorită nevoii de organizare şi de funcţionare efectivă a organizaţiilor suprastatale. Statele jertfesc o parte din independenţă câştigând, în schimb, pe plan economic, sub aspectul stabilităţii social-politice şi mai ales în domeniul militar şi strategic.

Într-o măsură mai redusă, statele lumii contemporane renunţă parţial la ***supremaţie*** – văzută ca latura internă a suveranităţii. Puterea de stat recunoaşte acte îndeplinite de autorităţile unor alte state sau a organizaţiilor supraetatice şi care îşi produc efectele pe teritoriul statului în cauză.

Înfiinţarea marilor confederaţii, care posibil ca într-un viitor mai îndepărtat sau mai apropiat să se transforme în federaţii reprezintă un pas esenţial către globalizarea politică efectivă.

Armonizarea legislaţiei statelor şi integrarea acestora în marile ansambluri politico-etatice, cu caracter integrator şi supranaţional au drept consecinţă firească reducerea tensiunilor şi creşterea încrederii pe plan internaţional. Umanitatea are astfel şansa să se dedice exclusiv muncii creative, să protejeze

valorile fundamentale ale planetei Terra, şi în mod special a celei mai importante valori care constituie pilonul central ***al politicii*** şi ***al dreptului*****: OMUL.**

Capitolul VII: Analiza constituțională a Statului de Drept în contextul dezvoltării politice a diferitelor țări ale lumii

Înainte de a proceda la analiza efectivă a organizării politice a câtorva state vom reveni, cu câteva precizări, referitoare la tipurile de regimuri politica sau constituţionale. Aceasta întrucât în orice stat contemporan organizarea politico-etatică, se fundamentează pe un tip concret de regim politic aplicat în ţara respectivă.

*. **Regimul politic prezidenţial** – oferă o clară separaţie a puterilor constituite în stat. Acest tip de regim politic acordă preşedintelui prerogative considerabile care însă nu afectează funcţionarea mecanismelor instituţiilor politico-juridice din stat.

Sistemul prezidenţial oferă un model autentic de analiză a Statului de Drept dacă se respectă toate formele de control şi toate garanţiile care au menirea să îi garanteze stabilitatea şi funcţionalitatea.

Unica superputere mondială S.U.A. a adoptat – de la fondarea federaţiei americane – regimul politic prezidenţial.

*. **Regimul politic parlamentar** – cum arată însăşi denumirea, pune accentul pe puterea legislativă, parlamentul constituie principalul factor politic de guvernare.

Puterea executivă este exercitată de Guvern, condus de primul-ministru, care este obligat să răspundă politic în faţa Parlamentului.

Şeful statului – preşedinte sau monarh – constituie o figură politică decorativă, cu atribuţii politice reduse, cele mai multe fiind cu caracter protocolar.

În republica parlamentară, evident, preşedintele este ales de către Parlament.

Şeful statului este responsabil, sub aspect politic. Răspunderea politică este asumată în faţa Parlamentului de către Guvern.

* **Regimul politic semi-prezidenţial** – cum am avut ocazia să mai amintim în cap. II al prezentei lucrări, îmbină elemente specifice ale regimului prezidenţial pur cu elemente specifice ale regimului parlamentar. Acest regim politic caută să înlăture imperfecţiunile regimului prezidenţial şi a celui parlamentar.

Preşedintele este ales de naţiune având rolul de mediator între puterile constituite în stat. Puterea executivă este exercitată de către Guvern, condus de un prim-ministru. Dacă în regimurile prezidenţiale şeful statului este şi şeful puterii executive, în regimurile semi-prezidenţiale se instituie binomul Preşedinte – Guvern, fiecare dintre aceste instituţii având atribuţii proprii, distincte.

În cadrul acestui tip de regim politic preşedintele, în calitatea sa de şef al statului, poate prezida şedinţele Guvernului, în mod cotidian sau, în anumite situaţii expres menţionate de Constituţie sau de dreptul obiectiv (pozitiv).

Deşi intens criticat, regimul politic semi-prezidenţial şi-a probat eficienţa, cu deosebire în Republica Franceză. Acest regim politic s-a dovedit a fi capabil să realizeze o corectă funcţionare a instituţiilor politico-juridice, cu caracter etatic.

* *
*

Precizările anterioare – succinte este adevărat – permit analiza concretă a regimurilor politice instituite în unele state de pe mapamond.

Vom grupa statele ce urmează a fi analizate în raport de regimul politic efectiv aplicat.

Astfel, pentru ***categoria regimurilor politice prezidenţiale***, vom analiza sub aspect constituţional, următoarele ţări: ***Statele Unite ale Americii, Republica Federală Brazilia.***

Pentru ***tipul regimurilor politice semi-prezidenţiale*** vom analiza structura politico-juridică şi instituţiile etatice din**:** ***Republica Franceză*** şi ***Austria.***

Şi ***regimul politic parlamentar*** urmează a fi analizat sub aspectul funcţionării corecte în: ***Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord, Germania*** şi ***Imperiul Nipon (Japonia)***.

Vom face referiri şi la sistemele politice ale fostelor ţări socialiste, aflate în tranziţie, analizând în concret regimul constituţional şi instituţiile etatice ale ***Republicii Federative Ruse***.

În consecinţă, vom analiza regimurile politice, sub aspect diacronic şi sincronic, instituite în **opt state** ale lumii.

§ 1. Statele Unite ale Americii

Rolul esenţial în viaţa politică americană îl joacă ***partidele politice***. Acestea acţionează în perioada electorală pentru atingerea scopurilor politice.

Principalele partide de pe scena politică din S.U.A. sunt partidul democrat şi partidul republican. Ambele partide promovează ideile liberale specifice economiei şi politicii unui stat capitalist clasic. Democraţii sunt mai ataşaţi tradiţiilor de apărare a drepturilor statelor federate şi promovează consecvent ideea de justiţie socială.

Partidul Democrat a fost înfiinţat în anul ***1832*** continuând lupta politică dusă de ***Partidul Democratic Republican*** condus de Thomas Jefferson.

Partidul Republican a fost creat în anul ***1854,*** incluzând liberali şi independenţi.

Originar, cele două partide politice americane erau caracterizate ca fiind ***adversare***, respectiv ***adepte*** ale federalismului. Tradiţional Partidul Democrat îşi manifestă o doză de neîncredere în statul federal.

Sistemul electoral american se deosebeşte de sistemele electorale europene.

Principial, alegerile prezidenţiale în Statele Unite ale Americii comportă mai multe etape, respectiv:

*. alegerile primare într-un număr de state;

*. convenţiile naţionale ale Partidului Democrat şi ale Partidului Republican;

*. declanşarea campaniei electorale;

*. alegerea electorilor care dispun de un mandat imperativ pentru alegerea preşedintelui federal;

*. alegerea preşedintelui S.U.A. de către marii electori;

*. investirea preşedintelui şi a vicepreşedintelui în funcţii.

Preşedintele S.U.A. este ales pentru un mandat de patru ani de marii electori.

El nu răspunde politic în faţa Congresului, nu îl poate dizolva şi nu poate proceda la organizarea de noi alegeri.

Staful prezidenţial include: secretari de stat, şefi de departamente numiţi de şeful executivului. Cei 15 secretari (miniştri) sunt colaboratori individuali ai preşedintelui fiind personal responsabili în faţa şefului statului.

Sub autoritatea şefului puterii executive funcţionează o serie de agenţii, cum ar fi: Sistemul Federal de Securitate, Agenţia de Informaţii a S.U.A., Autoritatea pentru relaţiile federale de muncă, Agenţia Centrală de Investigaţii (C.I.A) etc.

Şeful statului american nu este ales direct de populaţie, ci de marii electori, al căror număr este egal cu cel al reprezentanţilor şi senatorilor, la un loc.

Dacă nu există formată majoritatea voturilor exprimate de marii electori, preşedintele S.U.A. este ales de Camera

inferioară a Congresului, respectiv de Camera Reprezentanţilor.

Congresul S.U.A. – este Parlamentul ţării, parlament bicameral, constituit din ***Camera Reprezentanţilor*** şi din **Senat**.

Camera Reprezentanţilor – este alcătuită din 435 de membri şi 3 reprezentanţi ai districtului Washington. Este aleasă pe termen de ***doi ani***, prin scrutin uninominal.

Senatul – cameră superioară – se compune din câte doi senatori aleşi de fiecare stat federat. Senatorii au un mandat de ***şase ani***, fiind aleşi direct de către alegători, reînnoirea Senatului efectuându-se cu câte o treime.

În viaţa politică americană funcţia de senator este mai prestigioasă decât cea de reprezentant.

Camerele ***Congresului S.U.A.*** au competenţe în ipoteza revizuirii Constituţiei federale sau a declarării stării de război.

De asemenea, au atribuţii de punere sub acuzare a înalţilor funcţionari ai statului american.

Punerea sub acuzare efectivă se îndeplineşte de Camera Reprezentanţilor iar judecata înaltului funcţionar (inclusiv preşedintele federal) se efectuează de către Senat, prezidat de preşedintele Curţii Supreme a S.U.A.

Fiecare cameră dispune de comisii parlamentare – Camera Reprezentanţilor are **26**, Senatul deţine **20** – care au posibilitatea să propună redactări noi sau să amâne diverse proiecte şi acte normative.

Dacă există dezacord între cele două camere se formează o ***Comisie de Conciliere*** în scopul deblocării situaţiei.

Puterea judecătorească – include tribunalele de district, tribunalele de apel şi Curtea Supremă a S.U.A., alcătuită din ***9 judecători*** al cărei preşedinte poartă denumirea de ***Chief Justice***.

Mai funcţionează şi alte instanţe cum ar fi: tribunalele teritoriale districtuale, tribunalul S.U.A. pentru Comerţ

Internaţional, tribunalul cu privire la plângerile federale, tribunalul pentru impozite şi Curtea pentru apelurile veteranilor.

Competenţa jurisdicţiei federale se circumscrie dreptului pozitiv federal. Litigiile dintre Uniune şi un stat federat, cele dintre mai multe state federate sau dintre Federaţie şi cetăţeni sunt soluţionate de către instanţele federale.

Din anul 1803, Curtea Supremă dispune de prerogativa de a verifica şi, eventual, de a declara ca fiind neconstituţionale legi ale federaţiei cât şi legi ale diferitelor state federate.

Procedura de control a constituţionalităţii legilor este premisă şi particularităţilor care invocă excepţia de neconstituţionalitate. Acesta constituie unica situaţie de apărare împotriva legilor federale, deoarece particularii nu dispun de dreptul de a formula o acţiune judiciară împotriva Federaţiei americane.

În prezent S.U.A. sunt alcătuite din 50 de state federate. De-a lungul istoriei politice americane statul federal a adoptat o politică de întărire şi de lărgire a prerogativelor sale.

Relaţiile dintre statul federal şi statele federate se manifestă, în plenitudinea lor, în cazul revizuirii Constituţiei federale. Această revizuire nu poate fi realizată fără participarea statelor federate. Astfel, Congresul S.U.A. poate efectua o revizuire a Constituţiei cu majoritatea de 2/3, dar numai la solicitarea parlamentelor a 2/3 din statele federate poate fi reuşită o Convenţie cu scopul modificării Constituţiei. Amendamentele adoptate trebuie să fie aprobate într-un termen determinat de puterea legislativă federală de ¾ din statele federate, înainte de intra efectiv în vigoare.

Fiecare stat federat dispune de propria Constituţie şi de organe distincte ale puterii de stat. Parlamentele statelor federate sunt bicamerale[*)]. Puterea executivă, în fiecare stat

[*)] Cu excepţia statului federat Nebraska, din anul 1937.

federat, exercitată de un guvernator, ales pe un termen de 4 ani prin vot universal, direct, secret şi liber consimţit.

Competenţele legislative revin potrivit dispoziţiilor Amendamentului X, statelor federate. Legile statelor federate decid statutul subiectelor de drept (persoane fizice şi persoane juridice), regulile referitoare la sistemul electoral, infracţiunile şi sancţiunile aplicabile, organizarea judiciară, legislaţia din domeniul sănătăţii, învăţământului, a armelor, etc. Drept consecinţă, în teritoriul S.U.A. se constată mari deosebiri legislative de la un stat federat la altul.

Se asigură, astfel, un echilibru între puterea federală şi puterile statelor federate care nu a mai fost zdruncinat de la războiul de secesiune din anii 1861-1865.

Constituţia S.U.A. se fundamentează pe principiul separaţiei puterilor constituite în stat şi pe principiul respectării drepturilor fundamentale ale omului.

Este federaţia americană un Stat de Drept? Deşi se consacră prin Constituţie largi prerogative preşedintelui, în realitatea acestea nu sunt nelimitate.

Adevărata pavăză a Statului de Drept, puterea judecătorească îşi înfăptuieşte în mod real competenţele şi atribuţiile care îi revin, fapt ce a determinat pe unii doctrinari să considere că în S.U.A. s-a instaurat un ***„guvernământ al judecătorilor***”.

Dar tocmai acest „guvernământ al judecătorilor” asigură aplicarea efectivă, în viaţa socială, a principiului moral – juridic a „domniei legii”. Or, domnia legii presupune legalitate, asigurând nu numai înfiinţarea, crearea dar şi funcţionarea efectivă a Statului de Drept în ţara considerată de politologi superputere a lumii, respectiv în Statele Unite ale Americii.

§ 2. Republica Federativă a Braziliei

În anul 1824 a fost adoptată prima constituţie a Braziliei. Aceasta a fost modificată în anul 1834, asigurându-se o puternică descentralizare a provinciilor.

În 1831 acest stat sud – american a interzis traficul de sclavi iar sclavia a fost definitiv abolită în data de 13.05.1888.

Imperiul brazilian fondat în 1822 şi-a încetat existenţa în anul 1889 când monarhia a fost abolită.

În anul 1891 a fost promulgată o nouă Constituţie care a fondat un stat prezidenţial, republican, democratic şi federal.

În Brazilia actualmente este în vigoare Constituţia adoptată la 05.10.1988.

Titlul III al Constituţiei este consacrat organizării puterii de stat. Se precizează că organizarea politico-administrativă a Republicii Federative a Braziliei include: uniunea, statele, districtul federal, municipalităţile.

Uniunea – adică statul federal – întreţine relaţii cu statele străine, declară război şi încheie pace, emite moneda naţională, asigură apărarea naţională etc.

Statul federal are competenţă exclusivă de legiferare în anumite domenii de activitate: în Dreptul Civil, în Dreptul Penal, în legislaţia comercială, maritimă, în Dreptul muncii ş.a.

Unele domenii de activitate sunt reglementate prin acte normative adoptate atât de statul federal cât şi de statele federate: domeniul fiscal, regimul vânătorii, educaţia, procedurile judiciare etc.

Statele federate au propriile lor Constituţii şi legi, au Adunări legislative alese pentru un mandat de 4 ani.

Puterea executivă în statele federate se exercită de guvernatori, ajutaţi de viceguvernatori, aleşi pentru un mandat de 4 ani.

Puterea legislativă federală este exercitată de ***Congresul naţional*** alcătuit din ***Camera Deputaţilor*** şi din ***Senatul federal***. Fiecare cameră parlamentară are un mandat de 4 ani.

Camera Deputaţilor se compune din reprezentanţi ai naţiunii aleşi de fiecare stat federat.

Senatul federal este compus din reprezentanţii statelor şi ai districtului federal. Fiecare stat alege câte 3 senatori pentru un mandat de 8 ani.

Puterea legiuitoare federală adoptă legile de competenţa Uniunii.

Constituţia federală conferă Congresului naţional şi alte competenţe printre care: de autorizare a şefului statului de a declara starea de război; de a ratifica tratatele internaţionale; de a autoriza pe preşedintele sau vicepreşedintele republicii să lipsească din ţară mai mult de 15 zile etc.

Camera Deputaţilor poate autoriza punerea sub acuzarea a preşedintelui sau vicepreşedintelui cu votul a 2/3 din numărul membrilor săi.

Senatul este competent să judece pe preşedinte sau pe vicepreşedinte pentru crime (infracţiuni).

Puterea executivă federală este încredinţată de Constituţia Preşedintelui Republicii.

Preşedintele Republicii numeşte şi demite miniştrii de stat; promulgă şi dispun publicarea legilor, exercită atribuţiile de comandant suprem al forţelor armate braziliene, numeşte înalţi demnitari ai Republicii, ş.a.

Puterea judecătorească cuprinde instanţele judecătoreşti: Curtea Supremă Federală, Curtea Superioară de Justiţie, Curţile federale regionale şi judecătorii federali; Curţile şi judecătorii de muncă; Curţile şi judecătorii electorali; Curţile şi judecătorii statelor federate, ai districtului federal şi ai teritoriilor.

Judecătorilor brazilieni, Constituţia federală le garantează ***inamovibilitatea***.

Curtea Supremă Federală a Braziliei are în componenţă 11 judecători aleşi dintre cetăţenii cu o pregătire juridică excepţională şi cu o reputaţie neştirbită. Această instanţă

hotărăşte în litigiile cu caracter constituţional şi soluţionează procesele pornite împotriva înalţilor demnitari ai Republicii.

Se observă din această analiză că legea fundamentală a statului brazilian respectă principiul separaţiei puterilor constituite în stat.

Întrucât o perioadă relativ îndelungată Brazilia a avut un regim politic quasi-dictatorial, fundamentat pe puterea armată (până la 1987 – când Adunarea Constituantă şi-a început lucrările), o importanţă aparte o are titlul V al Constituţiei referitor la forţele armate şi la forţele de securitate publică.

Forţele armate se află sub comanda preşedintelui Republicii. Cetăţenii bărbaţi au obligaţia satisfacerii serviciului militar (femeile şi clericii sunt scutiţi în timp de pace). Se prevede şi un serviciu alternativ pentru cetăţenii care din motive de conştiinţă nu doresc să participe la activităţile militare.

Sunt reglementate, de asemenea, ***starea de apărare*** şi ***starea de asediu***.

De o importanţă covârşitoare pentru instituirea unui regim democratic este titlul II al Constituţiei, care consacră drepturile şi garanţiile fundamentale ale cetăţenilor brazilieni.

În acest titlu sunt cinci capitole referitoare la: drepturile şi îndatoririle individuale şi colective (cap. I); drepturile sociale (cap. II); chestiunile naţionalităţii (cap. III); drepturile politice (cap. IV) şi statutul partidelor politice (cap. V).

Constituţia Republicii Federative a Braziliei menţionează 77 de drepturi şi îndatoriri cu caracter individual sau colectiv.

Drepturile fundamentale sunt consacrate şi garantate, în mod efectiv, asigurând cadrul protejării tuturor drepturilor subiective ale cetăţeanului. Nu vom insista asupra analizării acestor drepturi – deşi avem Constituţia acestui stat în faţă – dar vom menţiona că Republica Federală a Braziliei întruneşte – cel puţin formal – condiţiile şi elementele necesare pentru ***a***

fi considerată un Stat de Drept cu un regim politic prezidenţial.

Desigur, consacrarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale şi prevederea separaţiei puterilor etatice trebuie să conducă atât la democratizarea vieţii social-politice a ţării cât şi la afirmarea tot mai puternică, a principiului legalităţii în activitatea tuturor instituţiilor etatice din Republica Federativă a Braziliei.

§ 3. Republica Franceză

Constituţia franceză actuală a fost adoptată şi a intrat în vigoare la data de 04.10.1958. Ea se întemeiază pe filosofia politică a generalului De Gaulle. Puterile etatice sunt separat şi echilibrate fiind, în mod tradiţional, formate din: legislativ, executiv şi judiciar.

Parlamentul francez – exercită puterea legiuitoare fiind alcătuit din două camere.

Şeful statului - este un arbitru situat deasupra evenimentelor politice şi a partidelor.

Constituţia Republicii Franceze prevede un parlament bicameral, alcătuit din ***Adunarea Naţională*** şi din ***Senat.***

Adunarea Naţională – are în componenţă 277 de deputaţi aleşi prin vot universal, egal, direct şi liber exprimat, pe durata unui mandat de ***5 ani***. Senatul este alcătuit din 321 de senatori, aleşi pentru un mandat de ***9 ani.***

Adunarea Naţională dispune de prerogative distincte în raport cu Senatul.

Principalele atribuţii ale Parlamentului sunt legate de elaborarea legilor. Parlamentul francez poate adopta acte normative juridice în orice domeniu de activitate.

Parlamentul exercită controlul asupra activităţii guvernului, materializat prin: întrebări şi interpelări adresate membrilor Guvernului de către parlamentari; funcţionarea unor comisii de anchetă înfiinţate de Parlament precum şi prin

controlul efectuat de membrii puterii legislative cu privire la realizarea politicilor europene.

Alături de puterea legiuitoare o altă instituţie etatică, cu caracter politic şi juridic, de excepţională importanţă este aceea a ***Preşedintelui Republicii Franceze***.

Începând cu anul 1962, Preşedintele Republicii este **ales** în mod direct de către cetăţenii cu drept de vot. Mandatul Preşedintelui este de ***7 ani.***

Dintre prerogativele proprii şefului statului francez amintim: numirea primului ministru; prerogativa de a adresa mesaje Parlamentului; numirea preşedintelui şi a membrilor Consiliului Constituţional; sesizarea Consiliului Constituţional; etc.

Preşedintele dispune şi de prerogative, partajate cu alte organe, care necesită acordul altor autorităţi publice. Sunt astfel de prerogative – conducerea relaţiilor internaţionale; exercitarea atribuţiilor de comandant suprem al armatei şi recurgerea la dispoziţiile art. 16 care îi permite luarea măsurilor necesare pentru asigurarea funcţionalităţii normale a autorităţilor statului.

Atribuţiile ce pot fi exercitate în temeiul art. 16 nu au caracter arbitrar sau discreţionar. Preşedintele Republicii nu poate dizolva Parlamentul şi nu poate iniţia procedura modificării Constituţiei, cât timp exercită puterile conferite cu caracter excepţional.

În relaţiile sale cu Guvernul, Preşedintele Republicii are dreptul de a prezida şedinţele Consiliului de Miniştri şi de a semna anumite decrete emise de Guvern.

În raport cu Parlamentul, Preşedintele Republicii poate interveni pentru ca Guvernul să retragă de pe ordinea de zi un anumit proiect de act normativ. Acest fapt constituie o prerogativă a şefului statului de a interveni – prin mijlocirea legislativă.

De asemenea, şeful statului poate adresa mesaje sau poate solicita puterii legiuitoare efectuarea unei noi dezbateri asupra unui proiect de lege.

În raport cu puterea judecătorească Preşedintele Republicii Franceze este, de drept, preşedinte al Consiliului Superior al Magistraturii şi poate uza de dreptul de graţiere a persoanelor condamnate.

Guvernul Republicii Franceze – este, alături de Preşedinte, titular al puterii executive. În Republica Franceză executivul este bicefal, fiind compus din: Preşedinte şi Consiliul de Miniştri.

În cadrul Guvernului un rol central revine primului ministru şi relaţiei pe care acesta o cultivă cu şeful statului.

Deşi în Franţa există tendinţa de autonomizare a voinţei Guvernului în raport cu voinţa şefului statului, totuşi se constată că atât primul-ministru cât şi ceilalţi membri ai Guvernului sunt „la dispoziţia" Preşedintelui Republicii.

Distanţarea Consiliului de Miniştri în raport cu Preşedintele Republicii a fost constatată de analiştii politic francezi, ea constituind mai curând o stare de fapt decât o „realitate instituţionalizată" din punct de vedere juridic.

Miniştrii sunt conducători ai administraţiilor subordonate. Aceştia contrasemnează actele Preşedintelui Republicii sau ale premierului, când se referă la probleme din aria de competenţă a ministrului pe care îl conduc.

Puterea judecătorească – constituie o autoritate independentă în raport cu celelalte două puteri constituie în stat: legislativul şi executivul.

Preşedintele Republicii este garantul independenţei puterii judecătoreşti.

Constituţia franceză se referă la Consiliul Superior al Magistraturii şi la atribuţiile îndeplinite de acest organ etatic, la Înalta Curte de Casaţie, la compunerea acesteia şi la competenţa de judecată.

Consiliul Constituţional – are în componenţă atribuţia de control a constituţionalităţii legilor. Membrii acestei Consiliu, în număr de ***nouă***, sunt desemnaţi astfel: ***trei*** de preşedintele Adunării Naţionale; ***trei*** de preşedintele Senatului şi ***trei*** de către şeful statului.

Membrii Consiliului au un statut identic cu cel al înalţilor demnitari ai statului francez şi sunt numiţi pe termen ***de 3, 6 şi respectiv 9 ani***, având o independenţă efectivă în exercitarea funcţiilor.

Nu avem intenţia să analizăm detaliat atribuţiile Consiliului Constituţional. Totuşi, o precizare credem că se impune: deşi această instituţie a fost deseori criticată datorită puterilor considerabile pe care le posedă, peisajul politico-juridic francez ar fi de neconceput fără această instituţie extrem de importantă a statului. Oamenii de stat şi, în general politicienii francezi, înclină spre conferirea unor noi atribuţii Consiliului Constituţional, motivat de faptul că jurisprudenţa sa este puternic ancorată în realitatea socială iar deciziile pronunţate sunt fondate pe analize juridice aprofundate.

* *
*

Este de prisos să discutăm dacă Republica Franceză este sau nu este un Stat de Drept. Aşa cum rezultă şi din analiza efectuată în lucrarea noastră, doctrinarii francezi au fost printre primii care au fundamentat concepţiile referitoare la Statul de Drept. De asemenea, statul francez a constituit după 1789-1791, un adevărat creuzet în care au fost conturate, practic vorbind, principalele drepturi şi libertăţi fundamentale ale omului. Tot Franţa a resimţit, pozitiv şi novator, concepţia lui Montesquieu referitoare la specializarea, separaţia şi echilibrul puterilor constituite în stat precum şi doctrinele avansate de

marii gânditori ai Dreptului precum: Leon Duguit, A. Hauroin şi mulţi alţii, referitoare tocmai la stabilirea preeminenţei Dreptului în raport cu Statul.

§ 4. Austria

La data de 25.10.1955 a fost adoptată Legea constituţională federală a Republicii Austria. Această Constituţie este şi astăzi în vigoare, motiv pentru care o vom utiliza la analiza mecanismelor politico-juridice şi a instituţiilor etatice.

Austrria este o republică federală şi democratică, compusă din următoarele landuri (state federate): Burgensland, Karnten, Niederoisterreich, Oberosterreich, Salzburg, Steriermark, Tirol, Voralberg şi Wien.

Teritoriul tuturor statelor federate (a landurilor) formează teritoriul statului federal.

În Austria limba oficială a statului este germana.

De competenţa exclusivă a federaţiei sunt următoarele domenii: constituţionalitatea, relaţiile internaţionale, finanţele şi emisiunile monetare, legislaţia civilă, siguranţa şi ordinea publică, legislaţia muncii şi poliţia federală. În aceste domenii statul federal este competent atât din punct de vedere legislativ cât şi din punct de vedere a puterii executive.

Există situaţii în care aptitudinea de a legifera revine federaţiei dar aplicarea legilor este dată în competenţa puterii executive a statelor federale cum ar fi în următoarele ipoteze: energia electrică, existenţa persoanelor defavorizate, poliţia rutieră, statutul cadrelor didactice etc.

Dacă dispoziţiile constituţionale nu prevăd expres competenţa statului federal domeniile respective de reglementare şi de aplicare efectivă a actelor normative revin puterii legislative sau/şi puterii executive a statelor federate (a landurilor).

Puterea legislativă federală – se exercită de către Parlamentul federal, alcătuit din două Camere: ***Consiliul Naţional*** şi ***Consiliul Federal***.

Consiliul Naţional – este ales prin vot secret, egal, direct şi liber exprimat de către cetăţeni. Cuprinde 183 de deputaţi aleşi pentru un mandat de ***4 ani***. Această Cameră poate adopta o moţiune de cenzură fapt ce conduce la demiterea Guvernului.

Consiliul Federal – are un drept de veto suspensiv ce poate fi exercitat numai pentru apărarea intereselor statelor federate (a landurilor).

Puterea executivă federală – este bicefală în sensul că se exercită de ***Preşedintele federal*** împreună cu ***Guvernul federal***.

Preşedintele federal – este ales de cetăţenii cu drept de vot. Preşedintele federal are atribuţii identice cu cele obţinute de şefii de state din republicile cu regimuri politice semi-prezidenţiale.

Guvernul federal – cuprinde: Cancelarul federal, vice-cancelarul federal.

Cancelarul federal este numit în funcţie de şeful statului.

Preşedintele federal numeşte pe miniştrii federali la propunerea Cancelarului federal.

Guvernul federal este răspunzător politic în faţa Consiliului Naţional. Răspunderea politică a executivului este solidară dar se poate individualiza la unul sau mai mulţi miniştri.

Dacă Consiliul Naţional retrage încrederea acordată Guvernului federal, Cancelarul federal este obligat să demisioneze. Dacă retragerea încrederii se referă la unul sau mai mulţi miniştri, aceştia sunt destituiţi din funcţiile deţinute în executiv.

Puterea judecătorească – se întemeiază pe principiul constituţional al independenţei judecătorilor. Aceştia dispun de inamovibilitate.

La judecarea anumitor crime care au un grad sporit de pericol social generic (abstract), există obligativitatea constituirii juriului.

Şi infracţiunile cu caracter politic sunt judecate de Curţile cu juraţi.

Curtea Constituţională – este instituită prin art. 137 din Constituţia Republicii Austria. Este un organ cu dublu caracter, politic şi juridic, având competenţă în următoarele domenii: acţiuni introduse împotriva federaţiei sau a statelor federate dacă nu le rezervă tribunalelor de drept comun; soluţionează conflictele pozitive sau negative de competenţă între instanţele judecătoreşti şi organe ale puterii executive înzestrate cu atribute de jurisdicţie; soluţionează conflictele şi litigiile ivite între statele federate (landurile) sau cele dintre statul federal şi un stat federat.

Desigur, Curtea Constituţională poate dispune anularea unei legi pe motiv că este neconstituţională, dar numai în situaţia în care a fost investită legal cu o cerere expresă.

Puterea legislativă şi puterea executivă a statelor federate (a landurilor).

În statele federate puterea legislativă este încredinţată unor adunări numite ***Landtage***. Legile fiecărui stat federat sunt adoptate de aceste adunări şi publicate în Jurnalul Oficial al Landului.

Puterea executivă se exercită, în fiecare stat federat, de un Guvern numit de Adunarea statului (landtag). Guvernul landului este prezidat de landeshaupt – mann (conducător) şi este alcătuit din miniştri de resort.

* *
*

În Republica Austria, stat federal şi democratic, toate organele aparţinând celor trei puteri constituite în stat respectă

principiul legalităţii care guvernează principiul legalităţii care generează atât actele cu caracter administrativ cât şi actele cu caracter judiciar.

Statul austriac este, la momentul de faţă, ***un Stat de Drept*** atât sub aspect substanţial cât şi din punct de vedere formal, constituind un veritabil exemplu pentru ţările din Estul Europei aflate în tranziţie, şi cu deosebire pentru ţările din fosta U.R.S.S.

§ 5. Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord

Marea Britanie a fost creată, din punct de vedere constituţional, prin unirea Scoţiei cu Anglia sub denumirea de Regatul Unit al Marii Britanii, în anul 1707 şi ulterior prin alipirea Irlandei.

Regatul Unit nu are o constituţie scrisă dar dispune de o largă paletă de documente privitoare la garantarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului.

Autorităţile etatice:

Parlamentul Marii Britanii este compus din ***Camera Comunelor*** şi ***Camera Lorzilor***.

Pentru ***Camera Comunelor*** alegerile se realizează prin vot direct şi secret, pe baza scrutinului uninominal, cu majoritate simplă. Membrii acestei camere se bucură de imunitate parlamentară în legătură cu activităţile desfăşurate în cadrul organismului legiuitor. Nu pot candida pentru a fi aleşi în Camera Comunelor: membrii forţelor armate, poliţiştii, alţi funcţionari publici şi judecătorii.

Camera Lorzilor – a slăbit treptat ca influenţă, prin actele adoptate în anii 1911, 1932 şi 1949.

Această cameră are competenţe legislative şi poate dezbate chestiuni importante pentru activitatea statului. Este alcătuită din persoane fizice care deţin titluri mobiliare ereditare. Succesorii pairilor ereditari nu vor mai avea dreptul să participe la lucrările Camerei Lorzilor, ei vor fi treptat

înlocuiţi de reprezentanţii profesiilor, de industriaşi, de oameni de ştiinţă, etc. Practic, Partidul Conservator doreşte întărirea şi menţinerea competenţelor acestei camere a Partidului britanic, în timp ce Partidul Laburist adoptă teza reducerii progresive a competenţelor conferite Camerei superioare a Parlamentului.

Procedura legislativă britanică cuprinde mai multe etape:

- moţiunea, prin care se solicită aprobarea prezentării unui proiect sau a unei propuneri legislative;
- prezentarea propunerii sau proiectului şi lecturarea iniţială a documentului;
- lecturarea secundă a iniţiativei legislative, discutarea fondului, depunerea de amendamente;
- examinarea în comisiile parlamentare, articol cu articol, a textului propus;
- a treia lectură a proiectului de lege şi adoptarea efectivă a textului.

Proiectul de lege sau propunerea legislativă este trecută de la o cameră la cealaltă, unde urmează o procedură quasi-identică

Legea devine obligatorie când este sancţionată de monarh. Bugetul este votat de Camera inferioară fără participarea Camerei Lorzilor.

Marea Britanie comportă un sistem bipolar în privinţa partidelor politice.

Diacronic, în anul 1867 a fost constituită Uniunea Asociaţiilor naţionale conservatoare şi constituţionale, iar în anul 1877 a luat fiinţă Federaţia Naţională Liberală.

Cele două mari partide din Marea Britanie contemporană au consacrat instituţia ***liderului politic*** în sensul desemnării obligatorii şi automate în funcţia de prim-ministru a şefului partidului învingător în alegeri.

Liderul politic are aptitudinea de a desemna pe preşedintele partidului.

Fiind un sistem politic format din două mari partide politice, alegerile din Marea Britanie – şi ne referim la alegerile generale – au menirea fie de a confirma, fie de a schimba guvernul.

Monarhul britanic – are atribuţiile limitate caracteristice regimului parlamentar. Pe măsura afirmării Parlamentului au scăzut prerogativele Suveranilor.

Principala prerogativă a monarhului constă în numirea primului ministru. Acesta exercită o oarecare influenţă şi cu ocazia numirii miniştrilor.

Monarhul poate demite Guvernul prin desărcinarea primului ministru, poate dizolva Parlamentul, poate exercita dreptul de veto în cazul anumitor legi şi poate acorda graţierea unor persoane condamnate.

Deşi are puteri restrânse monarhul britanic reprezintă un simbol al naţiunii şi personifică, materializează imparţialitatea.

Primul-ministru britanic – a fost instituţionalizat prin „Reform Act" din anul 1832, prin care s-a consacrat obligaţia numirii în această funcţie a liderului partidului majoritar în Camera Comunelor.

Primul ministru are următoarele atribuţii: este liderul partidului din care provine, este răspunzător pentru desemnarea miniştrilor, demite miniştri, prezidează şedinţele Cabinetului, este liderul Camerei Comunelor, comunică monarhului deciziile adoptate de Guvern etc.

Cabinetul britanic – decide cu privire la marile direcţii politice atât pe plan intern cât şi internaţional, coordonează politicile diferitelor departamente, realizează planuri pentru atingerea unor obiective etc.

Puterea judecătorească – se realizează printr-o multitudine de instituţii care au atribuţii jurisdicţionale.

Sistemul judiciar britanic a fost reorganizat prin ***Judicature Act*** din 1873-1875, el cuprinzând: ***Curtea Supremă***

Judiciară, Curtea de Apel, cu o divizie (secţie) civilă şi una criminală (penală), ***Înalta Curte*** şi ***Curţile Coroanei***.

În materie civilă sunt componente: Curţile de ţinut, Înaltele Curţi, Curţile de Apel şi Camera lorzilor, iar în materie penală (criminală) au competenţă: Curţile de Apel, Curţile Coroanei, Înalta Curte.

După cum este bine ştiut în Regatul Unit dreptul are ca sursă principală „***Common Law***"-ul şi respectiv „***Case Law***"-ul (precedentul judiciar).

Common Law, la origine a constituit un amalgam de procedee, speţe şi hotărâri pronunţate de diferitele instanţe.

Instanţele judecătoreşti britanice au o contribuţie însemnată la respectarea drepturilor subiective ale cetăţenilor.

Deşi lipsit de o constituţie scrisă, sistemul politic britanic estre apreciat ca fiind ***particular*** în raport cu alte tipuri de regimuri politice (inclusiv parlamentar). Principiul separaţiei puterilor în stat este aplicat, cu diferite nuanţe, şi în Regatul Unit. Consecinţa este reprezentată de echilibrul realizat între puterile etatice. Libertatea economică şi politică a fundamentat practic drepturile şi libertăţile conferite britanicilor.

Marea Britanie este prima democraţie europeană, sub aspect istoric şi constituie, la momentul de faţă, un model de funcţionare a instituţiilor publice şi de garantarea şi ocrotire a drepturilor cetăţeneşti.

§ 6. Republica Federativă a Germaniei

Constituţia Republicii Federative a Germaniei a fost adoptată la data de 23.05.1949.

Constituţia R.F.G. consacră spaţii largi protejării drepturilor fundamentale ale omului. Sunt inserate principalele drepturi în cuprinsul legii fundamentale.

Drepturile şi libertăţile fundamentale sunt menţionate în cap. I.

În cap. II este reglementată relaţia dintre statul federal şi statele federate.

Art. 23 din Constituţie nominaliza landurile (statele federate) pe teritoriul cărora urma să se aplice imediat: Baden, Saxonia de Jos, Bavaria, Bremen, Marele Berlin, Slasswig – Hollstein, Wurtemberg – Baden şi Wurtenberg – Hohenzolern.

Legea fundamentală prevede principiul supremaţiei dreptului internaţional. Astfel, Federaţia poate transfera drepturi de suveranitate unor instituţii internaţionale. Se prevede că normele generale ale dreptului internaţional fac parte integrantă din dreptul federaţiei.

Statele federate (landurile) exercită autoritatea etatică, în mod plenar, cu excepţia dispoziţiilor contrare legii fundamentale.

Dreptul federal are întotdeauna prioritate în raport cu dreptul statului federat (a landului).

Autorităţile etatice:

Bundestagul – reprezintă puterea legislativă a Federaţiei germane. Este camera inferioară a Parlamentului, aleasă prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat.

Îşi desfăşoară activitatea în şedinţe şi poate constitui comisii de anchetă pentru cercetarea unor probleme deosebite.

Bundesrat-ul – este a doua cameră a legislativului alcătuită din membrii guvernelor statelor federate. În acest mod, landurile participă la legiferarea dreptului federal şi la administrarea statului federal.

Preşedintele Republicii – este ales de către Adunarea Federală pentru un mandat de 5 ani. Şeful statului federal poate fi reales o singură dată.

Preşedintele federaţiei reprezintă statul federal pe plan internaţional. Are, desigur, şi alte atribuţii: numeşte şi revocă din funcţie pe judecători, pe funcţionarii federali, pe ofiţeri şi subofiţeri, graţiază persoanele fizice condamnate, etc.

Guvernul federal – este compus din Cancelarul federal şi miniştrii federali.

Cancelarul federal – stabileşte principiile fundamentale ale politicii. Conduce întreaga activitate guvernamentală.

Miniştrii federali – ca de altfel şi cancelarul federal, nu trebuie să exercite, pe perioada mandatului, nici o altă funcţie sau profesie. Miniştrii federali de resort conduc activitatea departamentelor ai căror titulari sunt.

Legea fundamentală germană prevede o procedură de înlăturare a Cancelarului federal, în anumite situaţii. În concret, dacă camera inferioară a Parlamentului – Bundestagul – îşi exprimă neîncrederea în Cancelar, votând un succesor al său, cu o majoritate absolută, şeful statului va trebuie să revoce pe Cancelarul federal în exerciţiu şi să numească, în această funcţie, persoana fizică aleasă.

Puterea judecătorească – este exercitată de judecători din cadrul Tribunalului Constituţional Federal, a Tribunalelor federale sau din cadrul Tribunalelor landurilor (a statelor federate).

Sunt interzise tribunalele excepţionale sau extraordinare. Tribunalele speciale pot fi înfiinţate numai în temeiul legii.

Cu privire la sistemul politico-juridic existent în fost R.D.G. precizăm următoarele: acest stat a avut două Constituţii: prima la 07.10.1949 şi a doua adoptată la 06.04.1968, modificată la 07.10.1974.

Organul legislativ al Republicii Democratice Germane era unicameral, având un mandat de 4 ani. Funcţia de şef al statului era încredinţată Consiliului de Stat, organ colegial, ales de Camera Poporului (Parlament).

Consiliul de Miniştri al R.D.G. era ales de Camera Populară, în raport de care răspundea politic. Consiliul de Miniştri prezenta Camerei Populare informări anuale asupra activităţii desfăşurate.

Organul legislativ se pronunţa asupra acestor informări prin vot.

* *
*

După reunificarea celor două state germane pe data de ***03.10.1990***, Constituţia Republicii Federative a Germaniei a fost extinsă şi pe teritoriul Republicii Democrate Germania. Practic, la ***26.07.1990*** Parlamentele din R.F.G. şi R.D.G. au hotărât ca viitorul parlament german să fie ales prin vot unic.

La data de ***31.08.1994***, au fost retrase ultimele trupe ruse din Germania, iar la ***08.09.1994***, s-a procedat la retragerea finală a trupelor anglo-franco-americane din Berlin.

După absorbirea R.D.G. de către R.F.G. nu a fost adoptată o nouă Constituţie, Legea fundamentală germană din 23.05.1949 continuând să fie aplicată pe întreg teritoriul statului federal.

Republica Federativă a Germaniei reprezintă un Stat de Drept, poate cel mai dezvoltat din Europa, sub aspectul respectării drepturilor omului şi a cantonării puterilor publice exclusiv în sfera principiului legalităţii.

Filosofia politică ce a stat la temelia Legii fundamentale din 23.05.1949 nu numai că îşi dovedeşte valabilitatea dar constituie, şi la momentul actual, elementul de clădire a tuturor structurilor şi instituţiilor europene contemporane. Pierzând două războaie mondiale, Germania a înţeles că singura modalitate de afirmare o reprezintă dezvoltarea economică activă dublată de stabilitatea principiilor politice pe care sunt aşezate instituţiile statului.

Indiscutabil astăzi „**motorul**" Uniunii Europene, al întregii Europe Occidentale, îl constituie Republica Federativă a Germaniei.

§ 7. Imperiul Nipon (Japonia)

Constituţia Japoniei a fost adoptată în condiţiile înfrângerii militare a acestei ţări în cel de-al Doilea Război Mondial.

Regimul politic japonez este un regim imperial dar trebuie precizat că împăratul a renunţat la invocarea originii sale divine.

Constituţia a fost adoptată la data de 03.11.1946 şi a instituit mecanisme politice, cu caracter democratic, în vederea guvernării ţării.

Instituţiile etatice:

Împăratul – reprezintă un simbol al naţiunii şi al unităţii naţionale. Acesta nu are nici o atribuţie în materie de guvernare dar poate îndeplini anumite acte în materie de stat, prevăzute expres de Constituţie.

Aceste aspecte în materie de stat care sunt la dispoziţia împăratului sunt:

- promulgarea revizuirii Constituţiei, a legilor, decretelor şi tratatelor internaţionale;
- convocarea Dietei;
- dizolvarea Camerei reprezentanţilor;
- proclamarea alegerii generale a membrilor Dietei;
- atestarea numirii şi revocării miniştrilor şi acordarea deplinelor puteri ambasadorilor;
- decretarea amnistiei generale sau speciale;
- acordarea de distincţii;
- atestarea ratificării tratatelor internaţionale şi a altor documente diplomatice;
- primirea ambasadorilor;
- exercitarea unor acte de ceremonial.

În momentul de faţă instituţia împăratului este subordonată cerinţelor Statului de Drept deoarece drepturile şi

puterile suveranului nu reprezintă altceva decât acte decorative şi simbolice.

Constituţia niponă prevede că tronul este ereditar iar succesiunea la tron se realizează în conformitate cu Codul familiei imperiale, adoptat de Dietă-

Cap. III al Constituţiei japoneze consacră drepturile şi obligaţiile cetăţenilor. Sunt astfel consacrate drepturi tradiţionale specifice regimurilor politice democratice.

Sunt menţionate prevederi din convenţiile internaţionale, cum ar fi: interzicerea torturii, a pedepselor aplicate cu cruzime, interzicerea sclaviei.

Continuând expunerea succintă a instituţiilor etatice, reţinem că ***Dieta*** constituie unicul organ legislativ al statului şi, totodată, organul suprem al puterii de stat.

Dieta este compusă din două camere: Camera reprezentanţilor şi Camera consilierilor.

Camera reprezentanţilor are un mandat de patru ani în timp ce Camera consilierilor este aleasă pentru un mandat de şase ani.

Dacă Camera reprezentanţilor este dizolvată îşi încetează automat activitatea şi Camera consilierilor.

În activitatea de legiferare se pare că legiuitorul constituant a dat prioritate Camerei reprezentanţilor, în calitatea sa de cameră inferioară a Parlamentului. Astfel, dacă un proiect de lege adoptat de Camera reprezentanţilor este respins de Camera consilierilor va putea fi totuşi sancţionat ca lege dacă va fi adoptat din nou de Camera reprezentanţilor cu o majoritate de cel puţin 2/3 din numărul membrilor prezenţi.

Şi în privinţa proiectului de buget Camera reprezentanţilor are proeminenţă în raport cu camera superioară a Dietei.

Cabinetul ministerial – este titularul puterii executive. Cabinetul este alcătuit din: preşedintele Cabinetului (prim-

ministru) şi miniştri de resort. Cabinetul ministerial este responsabil – în solidar – în faţa Dietei.

Primul – ministru este desemnat de Dietă dintre membrii săi. Acesta îi numeşte şi îi revocă pe miniştri.

Cabinetul ministerial asigură rezolvarea problemelor curente cu caracter administrativ dar are şi o serie de competenţe speciale dintre care amintim:

- asigură executarea efectivă a legilor;
- conduce efectiv treburile publice;
- încheie tratate diplomatice dar acestea trebuie să fie, de regulă, în prealabil aprobate de Dietă;
- emite decrete în vederea executării legilor;
- hotărăşte amnistia generală sau specială şi dispune asupra diminuării pedepselor şi asupra reabilitării.

În sistemul politic nipon şeful partidului majoritar este desemnat de Dietă în funcţia de prim – ministru.

Puterea judecătorească – se exercită de Curtea Supremă şi de instanţele judecătoreşti ierarhic inferioare. Judecătorii sunt independenţi fiind supuşi Constituţiei, legilor şi propriilor conştiinţe.

Curtea Supremă realizează controlul constituţionalităţii legilor, decretelor, regulamentelor şi tuturor actelor cu caracter individual.

În soluţiile pronunţate de instanţele, judecătoreşti se urmăreşte în mod activ obţinerea armoniei şi perfecţiunii. Niponii nu au adoptat un sistem judiciar tranşant, în care verdictele pot fi transpuse în două culori: ***alb*** respectiv ***negru***. Ei încercă pe toate căile şi prin toate mijloacele **RECONCILIEREA** părţilor litigante.

Din acest motiv sistemul judiciar nipon este atât de diferit de sistemele judiciare europene.

Europenii caută adevărul judiciar – cel rezultat din probele administrate – în timp ce la japonezi Dreptul tinde spre realizarea echităţii, având un puternic accent moral – etic.

* *
*

Din scurta analiză realizată reţinem că Japonia, cum este şi firesc, prezintă anumite particularităţi dar, de principiu, poate fi considerată un stat în care drepturile fundamentale ale omului şi principiile legalităţii şi a ierarhiei normelor juridice sunt pe deplin respectate.

În consecinţă, Japonia cu toate că are un regim politic imperial este un Stat de Drept.

Caracterizarea Japoniei ca fiind un Stat de Drept este strâns legată de prerogativele împăratului.

Împăratul este considerat imuabil şi sacru, însărcinat să asigure continuitatea statului şi permanenţa Japoniei eterne; dar el nu este (sau nu mai este) decât o palidă reflectare a splendorii trecute a dinastiilor divine. Deţinând altă dată toate drepturile de suveranitate, el nu îşi mai datorează astăzi funcţiile sale decât voinţei poporului, în care rezidă puterea suverană. Practic, puterile politice ale împăratului sunt inexistente[*)].

§ 8. Republica Federativă Rusă

Constituţia Republicii Federative Ruse a fost adoptată la data de 13.12.1993 de către poporul multinaţional al Federaţiei.

Constituţia consacră respectul pentru memoria înaintaşilor, credinţa în bine, dreptate şi adevăr. Ea îşi propune să asigure prosperitatea Rusiei.

În ***Titlul I, capitolul I din legea fundamentală*** se precizează că „Federaţia Rusă este un stat democratic federativ de drept, cu formă republicană de conducere”.

[*)] Encyclopedia Universalis, pag. 945

Titularul suveranităţii este poporul multinaţional al Rusiei care, fie nemijlocit, fie prin organele puterii de stat o exercită.

Cap. II al Constituţiei este consacrat drepturilor şi libertăţilor omului şi cetăţeanului. Sunt enumerate drepturile fundamentale garantate precum şi libertăţile ocrotite şi recunoscute. Enumerarea drepturilor este amplă prevăzându-se că ocrotirea acestora constituie obiect de preocupare al tuturor instituţiilor şi organelor etatice. Sunt astfel prevăzute: egalitatea în faţa legii, dreptul la viaţă, dreptul la libertate şi inviolabilitatea vieţii private, dreptul la secretul corespondenţei, invincibilitatea domiciliului, dreptul de definire a apartenenţei naţionale, dreptul de utilizare a limbii materne, dreptul la proprietate, inclusiv la proprietatea privată, dreptul la muncă, ocrotirea maternităţii, copilăriei şi a familiei, dreptul la locuinţă, dreptul la învăţătură, garantarea proprietăţii intelectuale, libertatea de a se adresa justiţiei pentru realizarea drepturilor subiective, etc.

Limitarea drepturilor sau a libertăţilor se poate realiza exclusiv printr-o lege federală şi numai pentru apărarea statului, a moralităţii, a sănătăţii publice pentru o perioadă determinată în timp.

Art. 65 din Constituţie se referă la structura federală a statului, sunt enumeraţi subiecţii Republicii Federative Ruse: ***republici, ţinuturi, regiuni, districte***. Fiecare subiect sau categorie de subiecte are un ***statut*** precizat de Constituţia statului federal cât şi de Constituţia statului federat.

Legea fundamentală nominalizează competenţele statului federal în raport cu statele federale. Aceste competenţe se referă la: adoptarea Constituţiei federale şi a legilor federaţiei; cetăţenie; sistemul organelor legislative, executive şi judecătoreşti; proprietatea statului federal, băncile federale, bugetul federal, activităţile de cercetare a spaţiului cosmic, relaţiile internaţionale ale ţării, apărarea naţională, siguranţa

publică, organizarea justiţiei, legiferarea în materie penală, de procedură penală şi în materia Dreptului execuţional Penal; amnistie şi graţiere, etc.

Cu excepţia competenţelor statului federal, subiecţi federaţiei dispun de întreaga putere de stat.

Autorităţile etatice din Republica Federativă Rusă sunt următoarele:

Preşedintele Republicii Federative Ruse – este şeful statului fiind ales pentru o perioadă de patru ani prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat. Acesta reprezintă statul federal în relaţiile internaţionale.

Şeful statului federal dispune de anumite prerogative, prevăzute de art. 83-93 din Constituţie; numeşte primul-ministru federal; numeşte şi revocă miniştrii federali; prezintă candidaturi, către Consiliul Federaţiei, pentru numirea judecătorilor tribunalului Constituţional al Federaţiei, ai Tribunalului Suprem; propune candidaturi, către Consiliul Federaţiei, pentru numirea Procurorului General al Federaţiei şi pentru numirea judecătorilor de la Tribunalul Suprem de Arbitraj, conduce Consiliul Securităţii Federaţiei Ruse; numeşte şi revocă pe Comandantul Suprem al forţelor armate ale Federaţiei Ruse.

Preşedintele realizează conducerea activităţii de politică externă în sensul că poartă negocieri şi semnează tratatele internaţionale la care Federaţia este parte.

Poate declara starea de război în anumite zone ale ţării informând Parlamentul.

Adunarea Federală – reprezintă organul legislativ al statului şi este formată din două camere: Duma de Stat (camera inferioară) şi Consiliul Federaţiei (camera superioară).

Duma de Stat – are în componenţă 450 de deputaţi, aleşi pentru un mandat de patru ani.

Consiliul Federaţiei – este format din câte doi reprezentanţi ai subiecţilor Federaţiei Ruse (unul din partea

organelor reprezentative şi unul din partea autorităţilor executive).

Constituţia prevede modul de desfăşurare a activităţilor camerelor Parlamentului. Există o serie de atribuţii care sunt exercitate exclusiv numai de una dintre camerele Adunării Federale. Astfel: Consiliul Federaţiei este competent să confirme schimbarea graniţelor dintre subiecţii Federaţiei în timp ce Duma de Stat este competentă să acorde votul de încredere Guvernului federal.

Guvernul Federaţiei Ruse – înfăptuieşte puterea executivă a statului federal. Este alcătuit din: preşedintele Guvernului Federaţiei, locţiitorii acestuia şi miniştri federali de resort.

Preşedintele Guvernului Federaţiei – trasează principalele direcţii ale activităţii Guvernului federal.

Guvernul Federaţiei Ruse – asigură înfăptuirea politicilor financiar – monetare, ia măsuri pentru asigurarea legalităţii, a securităţii statului şi pentru realizarea politicii externe.

În realizarea atribuţiilor sale Guvernul federal emite hotărâri şi dispoziţii. Aceste acte normative trebuie să fie în concordanţă cu Constituţia federală şi cu legile federale.

Puterea judecătorească – se exercită de către instanţele judecătoreşti.

Judecătorii dispun de independenţă şi se supun exclusiv Constituţiei şi legilor federale. Pentru a fi numit judecător o persoană fizică trebuie să îndeplinească următoarele condiţii speciale: vârsta limită de 25 de ani, studii juridice superioare şi stagiu în profesie ***de minimum 5 ani***.

Instanţele judecătoreşti sunt formate din Tribunalul Suprem care exercită supravegherea tuturor celorlalte instanţe cu jurisdicţie generală. Tribunalul Suprem este organul judecătoresc ultim în materie penală, civilă, administrativă etc.

Tribunalul Suprem de Arbitraj este organul judecătoresc suprem cu referire la litigiile economice.

Curtea Constituţională a Federaţiei şi-a început efectiv activitatea în octombrie 1991.

Curtea Constituţională este competentă să se pronunţe cu privire la constituţionalitatea legilor federale şi a actelor normative inferioare legii. Soluţionarea neînţelegerilor apărute între autorităţile federale referitoare la competenţă sau între autorităţile federale şi organele subiecţilor federaţiei (a statelor federale). Curtea emite interpretări ale Constituţiei Federaţiei şi soluţionează sesizările persoanelor fizice şi juridice referitoare la încălcarea drepturilor şi libertăţilor constituţionale.

* *
*

Din analiza efectuată rezultă că în Republica Federativă Rusă există o efectivă separaţie a funcţiilor etatice – legislativă, executivă şi judecătorească – în aşa fel încât să se împiedice concentrarea puterii de stat în mâinile unei singure persoane sau la nivelul unei singure autorităţi.

Din punctul nostru de vedere R.F. Rusă are un regim politic prezidenţial. Totuşi, noi am optat să analizăm instituţiile politico-juridice ale acestui stat pentru a observa modul de adaptare a fostelor state socialiste la principiile Statului de Drept.

Cu toate că Constituţia R.F. Ruse prevede că „Federaţia Rusă este un stat … de drept…" suntem înclinaţi să considerăm că acest stat corespunde din punct de vedere formal criteriilor de determinare a Statului de Drept şi că mai are câteva etape de parcurs până când va corespunde şi din punct de vedere substanţial criteriilor menţionate generic.

Evident, opţiunea Republicii Federative Ruse este de a instaura un **Stat de Drept** democratic şi federativ, lucru deplin

posibil în condiţiile asigurării transparenţei activităţilor organelor de stat şi a supunerii tuturor cetăţenilor, inclusiv a agenţilor statului, faţă de lege.

Chestiuni relative la fundamentarea doctrinelor politice privitoare la stat

Lipsa hiatusului de 1000 de ani

Se vorbește îndeosebi, mai ales de istoricii români și străini, de situația politică incertă a teritoriului Daciei romane, după retragerea aureliană (271-275 e.n.) și până la constituirea statelor medievale românești.

După cum este de notorietate unii autori insistă asupra ideii existenței unui vid politic sau chiar populațional în acest spațiu. Alții, dimpotrivă caută să argumenteze în privința continuității populaționale și a existenței – în perioada menționată – a unei quasi-organizări politice, concretizată în ceea ce, în mod convențional denumim cnezate și voievodate.

Nu trebuie scăpat din vedere faptul că Dacia romană a fost lăsată în mâna goților, aceștia având ***calitate de federați ai Imperiului Roman***. Așadar, Dacia romană deși de facto a fost pierdută, abandonată în mâinile barbarilor, de jure a continuat să fie considerată o provincie imperială romană. Așa au stat lucrurile și sub celelalte ”regate barbare”, efemere constituite pe teritoriul fostei Dacii. Preocuparea de către romani a unor intense porțiuni din teritoriul fostei provincii întărește ideea continuării plasării teritoriului geto-dac în orbita politică a Imperiului Roman.

”Vidul” politic existent în Dacia trebuie înțeles în sensul dependenței formațiunilor politice, a quasi-stătuleților

(viitoare voievodate) față de Imperiul Roman, iar după anul 395 e.n. în raport cu Imperiul Roman de Răsărit.

Așa fiind, după retragerea aureliană și până la constituirea statelor medievale românești, teritoriul fostei Dacii a fost dependent, sub aspect politic, de Imperiul Roman.

În perioada de expansiune politică a Imperiului Româno-Bulgar, formațiunile politice nord-dunărene au fost dependente de acesta. Această dependență se manifesta, ca în toată lumea medieval-feudală, prin instituirea raporturilor de suzeranitate – vasalitate. Ca atare, teritoriile care alcătuiesc în contemporaneitate Statul național unitar Român și chiar mai mult toate teritoriile locuite de Națiunea Română, s-au aflat în perioada 275 e.n. – 1330 – 1359 e.n. sub control politic al Imperiului Roman iar începând cu anul 395 e. n. sub suzeranitatea Imperiului Roman de Răsărit. O scurtă perioadă de timp controlul politic al acestor teritorii a fost exercitat de al doilea țarat bulgar, denumit Imperiul Româno-Bulgar. Desigur, nu trebuie scăpat din vedere nici dominația popoarelor barbare, migratoare care, de cele mai multe ori, stăpâneau Dacia în calitate de aliați ai Imperiului Roman. Este ca și cum Imperiul Roman ar fi concesionat sau închiriat acest teritoriu unei populații migratoare, păstrându-și, în schimb, dreptul inalienabil de a dispune de acesta.

Dependența politică a teritoriului nostru față de Imperiul Roman, timp de un mileniu, se constată și în denumirea țării, care a adoptat numele Imperiului Roman de Răsărit – ***România***. Cultural și spiritual noi suntem moștenitorii Imperiului Roman Oriental, care este adevăratul Imperiu Roman, continuator direct și legitim al acestuia din urmă.

În consecință, nu există un hiatus de 1000 de ani în privința organizării politice a fostei Dacii. Dimpotrivă, în toată această perioadă stătulețele românești su stat sub umbrela protectoare a romanității imperiale de la Roma și, mai apoi, de

la Constantinopol. Ele au reprezentat avanposturi ale Imperiului Roman Oriental (adevăratul Imperiu Roman) şi a Bisericii Creştine de rit bizantin în faţa pretenţiilor de catolicizare ale papalităţii, reprezentată, la faţa locului, de către Regatul Maghiar. Căci nimic altceva nu a fost iniţial Regatul Maghiar decât o ”marcă” prin intermediul căreia papalitatea îşi exercita propria sa politică. Mărturie a acestei stări de lucruri găsim: în numele ţării noastre; în ritul bizantin, ortodox al românilor; în conştiinţa apartenenţei poporului nostru la acest măreţ imperiu – Imperiul Roman.

Prezervarea credinţei, a dreptei credinţe – ortodoxia, a numelui poporului şi a ideii aparteneţei la Imperiu nu se putea realiza fără o dependenţă politică, îndelungată în raport cu Statul Roman. De aceea, credem că timp de 1000 de ani cât tac izvoarele românii şi mai înaintea lor protoromânii au fost încadraţi politic, civilizaţional şi bineînţeles cultural, în Imperiul Roman şi mai apoi în Imperiul Roman Oriental. Hiatusul de 1000 de ani nu există în realitate fiind doar ”o invenţie” menită a destabiliza conştiinţa istorică a românimii.

*

* *

Strâns legată de ideea aparteneţei noastre la Imperiul Roman este şi ***chestiunea prezervării Ţărilor Române extracarpatice în faţa colosului imperial rus şi mai apoi a conservării statalităţii României în raport cu Imperiul Ţarist respectiv cu U.R.S.S..***

În istoriografia noastră se menţionează că cele două Românii extracarpatice, din Estul şi din Sudul Carpaţilor, au scăpat de încorporare la Imperiul Ţarist întrucât inginerii Ecaterinei a II-a nu au găsit aur în principate. Dar în Kazahstan, Uzbechistan, Finlanda au găsit ruşii aur? Şi totuşi au încorporat aceste ţări. Atunci ce a determinat politica ţaristă

și mai apoi cea sovietică să se oprească cu expansiunea teritorială la Prut? Mai ales că, luând România și încorporând-o la Imperiul lor, rușii aveau graniță comună cu slavii sudici (bulgarii și sârbii) pe care, fără probleme i-ar fi putut încorpora statului rus/sovietic. Luând România (sau Principatele Române) rușii s-ar fi văzut direct în Tracia la ”o zvârlitură de băț” de mult râvnitul Constantinopol!!!! În acest mod ”testamentul lui Petru cel Mare” ar fi fost în mare parte îndeplinit, executat. De ce totuși rușii/sovieticii s-au oprit la Prut?!?!

Moscova sau mai apoi Sankt-Petersburg au fost considerate de cnezii apoi de țarii și de împărații ruși ca fiind a treia Romă. Vulturul imperial roman (bizantin) era simbolul steagurilor imperiale ruse. Ca atare, politica panslavistă de ocrotire și de protejare a populației slave și a celor ortodoxe se împletea la Curtea imperială rusă, cu ideea restaurării Imperiului Roman de Est pe seama Rusiei. De aici provine mesianismul rus din ideea salvării vechiului Imperiu Roman de Răsărit.

Geopolitica rusă marcată de dorința acaparării de teritorii se ascundea sub ”formula magică” a panslavismului iar gândul ascuns al împăraților ruși era restaurarea romanității imperiale orientale în folosul Rusiei. Existența slavilor sudici (bulgari, sârbi, macedoniei, muntenegreni etc.) ușura planurile expansioniste rusești, având în vedere și evidentul regens sub aspect politic și organizatoric al Imperiului Otoman. Și totuși, după ce în anii 1792-1793 Rusia atinge linia Nistrului amenințând de acum înainte în mod direct România de la răsărit de Carpați, după ce proclamă solemn anexarea Principatelor Române la 1806, după ce solicită Imperiului Otoman acceptarea încorporării teritoriului dintre Siret și Nistru la Statul rus, accepta încorporarea doar a teritoriului dintre Nistru și Prut, teritoriu pe care îl va redenumi ”Basarabia”.

După 16/28-mai-1812 Rusia nu mai înaintează sub aspect teritorial. Deși administrează Principatele, instituind renumitele Regulamente Organice, nu le anexează și, ulterior, spirijină unirea Țărilor Române extracarpatice într-un singur stat, cu numele de ”România”.

Adică, după ce ocupă jumătate din Țara Românească a Moldovei, la 1812, nu mai solicită cealaltă jumătate rămasă vasală Imperiului Otoman ci sprijină unirea acestei părți din Moldova cu cealaltă Românie, cu Valahia!!!!

Să fi fost scopul suprem al Imperiului Țarist doar atingerea gurilor Dunării?? Mă îndoiesc!!! Să fi crezut țariștii că o Românie unită – mica Românie – va fi mai ușor de anexat la Imperiu?? Puțin probabil. Să fi dorit rușii crearea unui stat românesc din dorința de a realiza un spațiu tampon între Turcia, Rusia și Austria (mai apoi Austro-Ungaria)?? Aceasta este ideea dominantă în știința istorică română dar este puțin probabilă această intenție a rușilor deoarece crearea unui stat tampon le-ar fi barat calea spre Constantinopol, și spre spațiul slav sud-dunărean!!!! Atunci de ce țariștii s-au oprit la Prut??

Desigur, nu intră în discuție puterea militară a românilor în condițiile în care Imperiul Țarist putea ocupa întreaga Europă!!

Să trecem acum la etapa 1877 când tot acest Imperiu Rus tratează România, vasală Imperiului Otoman, ca pe un ***stat independent***, încheind cu aceasta și o convenție militară, la Livadia, în Crimeea.

Apoi, țarismul reanexează cele trei județe sud-basarabene (Cahul, Ismail și Bolgrad) cedând în favoarea României Dobrogea, Delta Dunării și Insula Șerpilor!!!

Cele trei județe basarabene luate de Rusia în 1812 au fost retrocedate Moldovei la 1856, rămânând în componența României unite până la 1878. Acum stau și mă întreb: cum Rusia care avea Dobrogea și Delta Dunării cedate de Turcia ea își rezervă dreptul de a le schimba cu cele trei județe sud-

basarabene??!!! Adică ia României Basarabia sud-vestică şi îi dă Dobrogea. Este adevărat, datorită judeţului basarabean Ismail Rusia nu avea acces la braţul Chilia, deci nu avea frontieră directă cu Dobrogea. Între Rusia şi Dobrogea cealaltă de Turcia Rusiei se interpunea, pe o lăţime de câţiva zeci de km, România, respectiv judeţul Ismail. Ce ar fi putut face Rusia? Ar fi putut reanexa Basarabia sud-vestică anexând totodată Delta Dunării şi Dobrogea, cedate de Imperiul Otoman.

În felul acesta România nu ar mai fi avut niciodată ieşire la Marea Neagră iar Imperiul Ţarist ar fi făcut joncţiunea cu Principatul autonom al Bulgariei, ajungând în frontieră comună cu spaţiul slavilor de sud, şi la o mică distanţă de Constantinopol, inima Imperiului Otoman.

Totuşi Rusia renunţă la Dobrogea schimbând-o cu Basarabia sud-vestică. Să fi înţeles Rusia, în acele momente, că prioritatea sa nu mai este Constantinopolul?? Să fi trădat ţariştii idealul salvării slavilor sudici de sub stăpânirea otomană? Ce s-ar fi întâmplat dacă cele trei judeţe nu erau încoporate în România? Desigur, Rusia ar fi luat Dobrogea şi Delta Dunării, anexându-le Imperiului său. Dar reiterăm faptul că Rusia putea lua şi Dobrogea şi Basarabia sud-vestică, ceea ce nu a făcut!!! Oare din ce motiv??!!??!!

În anii 1918-1920 România izbuteşte să-şi alipească Basarabia. Reacţia sovieticilor este dură!!! Crează R.A.S.S. Moldovenească parte componentă a R.S.S. Ucrainiene în octombrie 1924. Această republică autononomă, cu capitala la Balta apoi schimbată la Tiraspol era considerată patria tuturor basarabenilor, a moldovenilor. Ea constituia în opinia oficialilor sovietici ***"embrionul viitoarei Românii socialiste"!!!*** De jure, capitala sa era la Chişinău, oraş aflat sub suveranitatea Statului Român.

O perioadă scrierea se realiza cu ajutorul alfabetului latin şi se utiliza limba literară română în Transnistria!!!!

Această situație, continuarea R.A.S.S. Moldovenești, era în mâna sovieticilor o armă cu două tăișuri. Practic, Stalin a creat în R.S.S. Ucraineană un ***nou stat românesc!!!!*** Păi, vrând să reîncorporezi Basarabia de la români proclami ca fiind românești și alte teritorii sovietice?!?!

Administrarea Transnistriei sub Mareșalul Ion Antonescu de către prof. G. Alexianu avea ca fundament existența R.A.S.S. Moldovenești, știut fiind faptul că, în concepția noastră, ***tot ceea ce este "moldovenesc" este românesc!!!!*** Să fie oferit sovieticii pe tavă Transnistria României?!?!

Păi, Ceaușescu nu ar fi trebuit să ceară Moscovei Basarabia!! El trebuia să ceară ***"embrionul viitoarei Românii socialiste", adică teritoriul transnistrean al fostei R.A.S.S. Moldovenești!!!*** Și, teoretic vorbind, ar fi obținut Basarabia, fiindcă nu poți ajunge în Transnistria dinspre Vest decât trecând prin Basarabia!!!!

Nu s-au gândit Stalin, Rakovschi și alții că atâta timp cât Basarabia era la români R.A.S.S. Moldovenească constituia un "perfect instrument" de propagandă în mâna Kremlinului dar odată pierdută Basarabia de către România chestiunea existenței unui stat românesc transnistrean putea fi speculată de români în favoarea lor??!!

Când în toamna anului1944 Transilvania de Nord-Vest este eliberată de sub hortiștii unguri, sovieticii instituie în acest teritoriu o administrație militară, refuzând reinstalarea administrației civile românești. Abia la trei zile după instalarea guvernului dr. Petru Groza, adică pe 9-martie-1945 acceptă sovieticii ca Ardealul de Nord să revină României. A constituit aceasta un mijloc de presiune și de șantaj pentru instaurarea unui guvern român comunist?!?! Oricum un astfel de guvern tot ar fi fost instalat în condițiile ocupării României de către armatele sovietice. Atunci de ce nu au așteptat sovieticii perfectarea "acordului" sovieto-cehoslovac prin care

încorporau Rutenia (Maramureşul istoric) de la Slovacia la R.S.S. Ucraineană şi apoi, având graniţă comună, anexau Transilvania de nord-vest la R.S.S. Ucraineană, deci la U.R.S.S.!!!! Repet, cu sau fără Ardealul de Nord-Vest în România tot s-ar fi instalat un guvern comunist!!!! Şi mai mult decât atât, de ce după atingerea şi trecerea Prutului de armata sovietică se emite acea declaraţie către guvernul român prin care se recunoaşte România, propunându-se ieşirea ţării noastre din alianţa cu Germania nazistă?? Cucerirea României ar fi condus la un debelatio, la o cădere a statului, dar sovieticii nu au luat în considerare această opţiune!!!! De ce România, transformată în stat socialist, satelit al U.R.S.S., cu cel mai mare procentaj de influenţă sovietică, nu a fost încorporată la U.R.S.S., ca o republică socialistă sovietică unională????

În concluzie, deşi au jefuit pământurile noastre, ne-au spoliat cu datoriile de război, cu birurile, deşi au impus propriul lor sistem politic transformându-se în instrumentele lor, ruşii şi mai apoi sovieticii s-au ferit să desfiinţeze Principatele şi mai apoi România pe care să o încorporeze la Rusia ţaristă/U.R.S.S..

O întrebare legitimă se naşte: de ce ţariştii şi ulterior sovieticii au ”ţinut” să prezerve statalitatea românească????

Pentru că în această ţară era vie amintirea ROMÂNIEI, adică a Imperiului Roman de Răsărit. Ruşii au ştiut întotdeauna că realii succesori ai Imperiului Roman (de Răsărit) sunt românii. Aşa fiind ruşii s-au mărginit la anexarea gurilor Dunării, de fapt la atingerea acestora, luând tot teritoriul pruto-nistrean şi o bună parte din Bucovina, ce mai înainte a fost sub habsburgi. Dar întotdeauna s-au ferit să atenteze efectiv la fundamentul statului nostru, la teritoriul Vechiului Regat, din care ca pe un trofeu, au încorporat Ţinutul Herţa. A fost marele noroc al naţiei noastre faptul că ruşii nu ne-au încorporat Imperiului lor. Românii, fiind ortodocşi ca şi ruşii, ar fi fost rapid şi total deznaţionalizaţi iar căsătoriile mixte ar fi distrus

pentru totdeauna individualitatea rasei românești!!!!! Este suficient să vedem ce s-a întâmplat în Basarabia pentru a ne da seama ce am fi ajuns noi astăzi dacă am fi fost anexați la Imperiul Țarist sau la Imperiul Sovietic!!!!

Dar, peste secole bătrânul Imperiu Roman, deși dispărut, ne-a protejat pe noi, fii săi statornici și credincioși. În fața turcilor, dar mai ales în fața rușilor, noi românii am reprezentat ***o fărâmă din marele Imperiu Roman*** pe care, din slăbiciune, imperiile vecine medievale, moderne și contemporane au prezervat-o. A fost marele noroc, marea șansă a noastră a românilor, născuți și crescuți sub ”zodia” romanității și mai apoi a romanității orientale.

Ideea reînvierii Imperiului Roman a străbătut veacurile materializându-se în occidentul european sub forma Sfântului Imperiu Roman de neam germanic, care a ființat până la 1806, dată la care titlul imperial roman a fost smuls și însușit de Napoleon Bonaparte.

În orientul Europei Rusia mesianică deși înapoiată se vedea continuatoarea Imperiului Roman.

Politic și militar Rusia chiar a fost continuatoarea Imperiului Roman de Răsărit dar spiritual și cultural continuatoarea acestui Imperiu a fost și este România, fiica legitimă a marii Romanii.

Datorită acestui fapt țariștii și apoi sovieticii nu au avut curajul încorporării țării noastre la vastul lor Imperiu, pierzând șansa anexării tuturor statelor fondate de slavii din sudul Europei.

În occident, rolul Imperiului roman a fost jucat pe rând de: Imperiul Carolingian, Imperiul Romano-German, Germania modernă de după 1871, Statele Unite ale Americii și de Germania național-socialistă, doar pentru câțiva ani. Aceste state ”au succedat”, pe rând, Imperiul Roman de Apus. În orient, Rusia sub aspect politic și România sub aspect civilizațional ”au succedat” Imperiul Roman de Răsărit.

Așa se explică de ce S.U.A. alături de Marea Britanie s-au aliat cu U.R.S.S. pentru înfrângerea Germaniei în cele două războaie mondiale. S.U.A. au dorit înfrângerea rivalei – adică a Germaniei – la ”coroana” imperială romană apuseană. Rusia/U.R.S.S. a rămas netulburată, până în 1991, unica pretendentă la ”coroana” imperială romană răsăriteană.

Ca un blestem sau poate ca o binecuvântare toată istoria Europei din era creștină este marcată de anticul stat al romanilor, de Imperiul Roman.

Hitler însuși a denumit statul național-socialist german ***al treilea Reich***, primul fiind ***Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană, iar al doilea Germania reunificată de după 1871.***

Politica europeană și cea americană stă și astăzi sub semnul romanității. Strălucitul Imperiu Roman parcă a închis într-o buclă istoria europeană, o buclă din care națiunile europene parcă nu mai pot ieși.

Cosmopolitizarea și universalizarea din Imperiul Roman se găsesc astăzi, desigur la altă scară, în politica mondială iar fundamentul Uniunii Europene pare a fi tocmai statalitatea romană și acea ”pax romana”.

Între toate popoarele europene noi românii păstrăm vie și nepieritoare amintirea Împărăției Romane Orientale, unica și dreapta moștenitoare a anticului Imperiu Roman.

*

* *

Partajarea Imperiului Roman începută sub imperatorul Dioclețian și devenită efectivă sub imperatorul Teodorius I, în ianuarie 395 e.n. pare a fi un alt ”blestem” sau o altă

”binecuvântare” a Europei. Dublată de partajarea Bisericii Creştine, în anul 1054, în Ortodoxă şi Catolică, această separaţie culturală, spirituală şi politică pare a exista şi în contemporaneitate.

Tentativele occidentalilor Napoleon şi Adolf Hitler de a îngloba Răsăritul au fost sortite eşecului, provocându-le distrugerea. La rândul său Stalin, s-a oprit în Germania înţelegând că Occidentul european poate fi comunist dar niciodată nu va putea îmbrăţişa valorile spirituale şi culturale ale Răsăritului.

Bătrânul Imperiu Roman nu a dispărut. Dimpotrivă, s-a extins!!!

Partea apuseană, confiscată de papalitate a anexat şi spiritual dar pentru anumite momente şi politic Americile (îndeosebi Centrală şi de Sud), mare parte din Africa şi întinse zone din Asia, Australia şi Oceania.

Împăraţii romani au înţeles că Imperiul lor măcinat şi slăbit nu mai putea fi menţinut cu forţa armelor. Atunci au decis înlăturarea propriului lor cult şi instituirea ca religie licită, şi mai apoi ca unică religie a Imperiului Roman, a creştinismului. În acest fel, forţa brută făcea loc forţei spirituale, ideea romanităţii imperiale pătrundea în conştiinţa şi în sufletele oamenilor odată cu noua religie.

Creştinismul a prezervat romanitatea timp de aproape două milenii în formele şi în condiţiile acceptate de imperatorii romani.

Este adevărat că papalitatea a măcinat din temelii Imperiul Roman de Apus dar a fost profund marcată de acesta, dovadă fiind prezervarea statalităţii romane (Imperiul Carolingian; Imperiul Romano-German) timp de 1000 de ani.

Creştinismul a luptat împotriva Imperiului Roman păgân dar tot reprezentantul creştinismului – papa de la Roma – punea pe creştet şi ungea cu mir pe împăraţii romano-germani creştini. Tot înalţii prelaţi catolici occidentali

încoronau regii statelor apusene. Numai că papalitatea a depășit sfera spirituală conferindu-și un primat asupra politicii. Rivalitatea sa în raport cu împăratul roman din răsărit, materializată inițial, în dependența papalității față de împărat – era necesară aprobarea împăratului pentru alegerea papei – a determinat alunecarea papalității spre arbitrariu și despotism.

În Apus religia opresa statul în timp ce în Răsărit religia era ”un lucru de Imperiu”, împăratul roman de răsărit fiind un factor limitator și cu puternică influență asupra bisericii.

Momentele 800 e.n. și 962 e.n. respectiv încoronarea lui Carol cel Mare și a lui Otto I ca împărați romani ai Apusului au reprezentat ”tentative” de legitimare a papalității și de desprindere a acestuia de sub tutela imperatorului roman din Răsărit.

În ”întunecatul” Ev Mediu european papalitatea are meritul prezervării ideii imperiului în partea apuseană a Europei, deși au existat numeroase conflicte între papi și împărați legate de preeminența neclintită a papalității asupra imperatorului occidental, a regilor și a instituțiilor etatice laice.

Izvorul primatului episcopului roman se întemeia pe doctrina creștină interpretată în sensul întâietății apostolului Petru și a tuturor succesorilor acestuia (papii de la Roma) în raport cu ceilalți prelați.

Izvorul puterii politice a papei îl reprezenta așa-zisa ”donație a lui Constantin”, prin care imperatorul roman ar fi cedat dreptul de administrare a părții apusene a Imperiului Roman papilor. Această ”donație a împăratului Constantin” s-a dovedit a fi un fals grosolan dar și dacă actul ar fi fost autentic, real, ar fi probat faptul că puterea politică a episcopilor romani (a papilor) a fost concedată de un împărat roman, fiind deci o putere politică derivată, concedată și nu o putere politică originară. Ca atare, împărații romani din Răsărit, bazileii romano-bizantini ar fi putut, oricând, să revoce așa-zisa

donație, concentrând, din nou, întreaga putere politică europeană în mâna lor.

Conștient de acest lucru, Occidentul european, în frunte cu papalitatea, a dezlănțuit o campanie de discreditare a Imperiului Roman de Răsărit, rebotezat ”Imperiul Bizantin” și ”Imperiul Grecesc”. Toate invectivele, mizeriile au fost aruncate asupra Constantinopolului deși, vreme de 1000 de ani, Imperiul Roman de Răsărit a reprezentat ”America” de atunci a lumii europene, adevăratul și legiuitul continuator al anticului Imperiu Roman. Nu este atunci firesc ca și României, ca moștenitoare directă a culturii și spiritualității romane orientale, să i se arunce continuu jigniri și să i se conteste fundamentul istoric al statalității sale??? Ba da, în opinia detractorilor este firesc ca țara noastră, unica succesoare a romanității orientale, să fie supusă deznaționalizării și distrugerii sub aspect etatic.

Soarta României este crudă: este o țară latină dar ortodoxă. Este occidentală prin cultură și prin istorie dar orientală prin tradiție și prin religie.

Vorba veche: Românii sunt latini dar nu sunt catolici, sunt ortodocși dar nu sunt slavi!!! Sunt așezați la răscrucea tuturor vicisitudinilor istoriei și nu au avut niciodată vreun alt reazem decât tăria și credința lor!!!

*

* *

În toată istoria filosofiei, cu referire la filosofia politică sau la filosofia statului, s-a realizat o demarcație clară, netă și categorică între ***materialism*** și ***idealism.***

În general vorbind, dacă ***materialismul*** așează la temelia existenței materia, substanța, ***idealismul*** se axează, în mod prioritar, pe conștiință, pe ideea coordonării lumii materiale de către o entitate supranațională.

Acest reducționism centrat pe idealism versus materialism, în toate formele sale, ar putea constituii, ipotetic vorbind, cauza principală a neputinței omului de a găsi răspunsuri la problemele fundamentale care îi macină conștiința.

Chestiunea în discuție, relativă la distincția dintre idealism și materialism, se poate pune în scop didactic pentru înțelegerea mai corectă a istoriei filosofiei și a diverselor curente filosofice. Dar, considerăm că ***unitatea indestructibilă***, acea "monedă" fundamentatoare a întregului Univers este reprezentată de complexul intergrator ***materie-spirit.***

La început a fost Cuvântul se afirmă în Scrierile Sacre creștine adică ***ideea, energia***. Iar Cuvântul era Dumnezeu, adică legea universală care guvernează întregul Univers.

Spiritul fiind Energie, prin ***materie sau substanță*** înțelegem energie grosieră, căzută. Există un întreg complex de transformare a energiei în substanță (prin cădere) și a substanței în energie (prin înălțare, eliberare). Aceasta deoarece, așa cum am precizat anterior, materia, substanța nu este altceva decât tot energie.

În consecință, ***distincția idealism-materialism*** este, în această ipoteză, dacă nu inoportună, cel puțin lipsită de sens.

Materia este energie după cum o parte din energie devine materie în condiții predeterminate.

Se pune problema dacă ***energia,*** deci și ***energie grosieră sau materia***, sunt supuse unor legi obiective sau unor principii fundamentale care să le guverneze, deopotrivă. Este fără îndoială că există astfel de legi care guvernează Universul și care conțin informația întregului Cosmos (nu numai cel material, fizic ci includem în această noțiune întreaga energie). Cu alte cuvinte, informația sau legea determină mișcarea energiei și a materiei (energie căzută, reziduală). Această informație este Cuvântul adică legea după care se guvernează în integralitatea sa totul. Este deci foarte plauzibilă ideea după

care corpul uman posedă pe lângă starea sa materială şi alte stări (corpuri) adevărate softuri energetice sau spirituale. Dacă acceptăm ipoteza conform căreia în energia căzută (în materie) putem găsi şi energie pură, acceptăm şi existenţa sufletului în trupul uman. Iată sfârşitul dualităţii materie-spirit!! În materie sălăşluieşte spirit (energie pură) care se manifestă, între altele, prin conştiinţă, prin reflexivitate.

Altfel spus, energia grosieră materia având capacitatea de a se reproduce (ne referim la materia organică, însufleţită, vie) este guvernată de energia Universală, de Divinitate prin intermediul unei ”frânturi” de energie pură, înaltă, existentă în interiorul materiei vii.

Rolul materiei în cadrul fiinţelor superioare este acela de a şlefui energia pură cuprinsă în trup, în aşa fel încât aceasta să se poată contopi cu energia Universală, după eliberarea din ”închisoarea” corpului, a materiei.

Energia grosieră, materia are doar un rol secundar şi anume acela de a întreţine spiritul, adică energia pură în scopul perfecţionării, a şlefuirii acestuia.

Mitul căderii omului reprezintă tocmai întruparea, adică încorsetarea ”scânteii divine”, a energiei pure, înalte în energia grosieră, în materie. Idealul uman constă conform doctrinelor teiste în eliberarea energiei pure de carnal, de materie şi contopirea acesteia cu energia Universului, de unde de altfel şi provine.

Se constată o unitate indestructibilă între ***energie*** şi ***materie***, acestea nefiind altceva decât forme concrete de manifestare a energiei Universale. Toate corpurile cereşti cu miliardele de galaxii nu ar fi decât energie căzută în raport cu energia pură Universală.

O divinitate amorală, o energie pură care există în sine şi pentru sine, în iluzia sa crează Cosmosul datorită unor ”picături” de energie pură decăzute. Acest Cosmos, acest Univers cognoscibil, materializat generează civilizaţii aflate la

stadii de sute de milioane de ani distanță pe scara evoluției. Firesc, o civilizație veche pe scara evolutivă apare ca o adevărată divinitate în raport cu altă civilizație, mai puțin evoluată.

Fie că umanitatea a fost generată, creată direct de energia Universală (de Dumnezeu) sau de alte entități foarte evoluate tehnologic principiul pare a fi același: contează doar energia pură, ”scânteia divină” din om adică sufletul și nu energia grosieră, adică trupul. Indestructibilitatea unității suflet-trup pare de nezdruncinat atâta timp cât corpul uman constituie ”vasul” în care sălășluiește spiritul, pe timpul vieții terestre. Religiile lumii, inclusiv creștinismul, accentuează necesitatea primordialității spiritului și a conștientizării acestui aspect de către oameni. De regulă, capabilitatea maximă a sufletului este atinsă, în opiniile teiste, prin ***virtuți morale***: smerenie, dărnicie, iubire, compasiune, renunțarea la material și la plăceri etc. Toate acestea au rolul de a cizela spiritul și de a-l pregăti pentru o viață viitoare, adică pentru întâlnirea și contopirea cu energia supremă Universală. ***Suferința*** pare a reprezenta o adevărată treaptă spre desăvârșirea sufletului, a fărâmei energetice pure cuprinsă în om.

Concepțiile și doctrinele teiste au fost de-a lungul secolelor receptate sau dimpotrivă combătute de către state. De regulă, încă din preistorie structurile etatice au utilizat simbolurile și riturile religioase în scopul de a modela conștiințele individuale, adică de a manipula masele.

Cel mai tipic exemplu este al Imperiului Roman care, după ce a combătut cu dârzenie creștinismul, l-a acceptat ca religie licită, l-a consacrat ca unică religie oficială a statului, sfârșind prin a fi înghițit de noua doctrină teologică dar nu înainte de a o modela conform intereselor statului roman.

Întotdeauna religiile au fost utilizate pentru manipularea maselor, pentru a exploata economic populația fără teamă de rezistență armată și pentru impunerea voinței guvernanților

prin înfrângerea, fără luptă, a rezistenței guvernaților sau oprimaților.

Între religiile lumii creștinismul impresionează prin numărul mare de adepți dar și prin preceptele religioase pe care le promovează, precepte umaniste și de o adâncă valoare etică.

Personajul fundamental – fiu al lui Dumnezeu, al energiei Universale, Iisus Cristos a propovăduit iubirea de semeni, smerenia, cumpătarea, iertarea între semeni, iubirea necondiționată a Divinității, pocăința, lepădarea de cele lumești, egalitatea între oameni, etc.

Toate aceste virtuți desprinse din lecturarea Noului Testament din Biblie ne duc la concluzia că Iisus Cristos a propovăduit ***principii comuniste***, egalitare și totodată autoritare fundamentate pe echitate și pe dezicerea de proprietatea privată.

Egalitarismul rezultă din iubirea între oameni și din faptul că noua religie este oferită tuturor oamenilor, indiferent de naționalitate, statut social, statut personal sau avere.

Autoritarismul implică acceptarea principiilor acestei religii. Ele nu trebuie înțelese în mod absolut, punitiv. Autoritarismul provine din necesitatea alegerii unei singure căi, cea a Adevărului și a Vieții Veșnice.

Echitatea transpare din dorința de a reglementa problemele comunității creștine prin înțelegere fără amestecul autorităților. Cu toate acestea, fiecare om are locul și menirea sa conform voinței Divinității.

Dezicerea de proprietatea privată arată clar disprețul față de avere, față de înavuțire și avariție. Iisus insistă asupra acestei trăsături a Învățăturilor Sale, care, în fond, reflectă dorința uniformizării sociale, a egalității economice dintre oameni.

Care este rolul statului și care este relația dintre noua credință și stat?? Originar, creștinismul nu se interesează de relația cu puterea statală. El răspândește mesajul Divinității și

de aceea statul nu prezintă importanță pentru creștinii originari. Totodată, privit extrinsec, din exterior, statul trebuia să fie respectat.

Cu timpul mai ales după ce Biserica Catolică ajunge să guverneze Apusul Europei se edifică o ”doctrină politică” relativă la preceptele religioase inițiale, doctrină care însă este utilizată categoric în scopuri anticreștine.

În concepția doctrinei creștine originare ***dreptatea*** nu constituie o chestiune lăsată la îndemâna umanității; ea este ”apanajul” oamenilor înzestrați cu acel har Divin care așteaptă această dreptate în Împărăția Cerurilor iar nu în viața aceasta terestră, Dreptatea transcede lumii umane, materiale fiind întâlnită în forma ei supremă, spirituală, în ***Mântuirea – Salvarea sufletelor omenești***. După o perioadă de prigoană imperatorii romani au sesizat valorile morale ale noii doctrine religioase, acceptând-o ca o licită și sfârșind prin receptarea și proclamarea creștinismului ca unică religie a statului roman.

Fără îndoială, doctrina lui Iisus Cristos este profund umană fiind inspirată din același izvor din care și-a tras seva doctrina teistă a faraonului Akenaton.

Religia creștină fiind o religie iudaică la origine este, totodată, o religie egipteano-iudeo-creștină.

Doctrina marxistă originară, fundamentată de filosoful Karl Marx, nu este antireligioasă. Natura acestei doctrine o reprezintă laicitatea.

Din perspectiva ***doctrinelor despre stat*** concluzionăm că doctrina religioasă creștină anticipează, într-o măsură apreciabilă, doctrina politică comunistă.

Aici nu ne referim la aspectele strict religioase ci la mesajul doctrinei transmis de Iisus Cristos oamenilor. În tradiția eseniană Iisus apare ca un profet al moralei propovăduind dreptate, echitatea și cinstea, toate fundamentate pe eradicarea proprietății private care guvernează sărăcia.

Revoluționarul Iisus Cristos se manifestă în templu, încă de copil, prin revolta împotriva cămătăriei și prin înfățișarea în conștiințele umane a Împărăției Cerurilor, adică a unei lumi lipsite de exploatare. Împărăția Sa nu este din lumea aceasta terestră adică din lumea guvernată de mercantilism și de exploatare.

Toate pasajele care reproduc cuvintele lui Iisus Cristos reliefează dorința de a asigura moralitatea în lume și lipsa de exploatare între semeni.

Orânduirea sclavagistă aflată în proces de descompunere, feudalismul și capitalismul nu sunt, prin natura lor, compatibile cu creștinismul și totuși statele, guvernanții acestora le-au utilizat pentru asigurarea liniștii sociale.

Paradoxal, chiar socialismul, cu aripa sa radicală comunismul, a respins doctrina creștină sub cuvânt că religia, în general, taie elanul revoluționar și manipulează masele.

Comunismul a dorit să instituie o nouă religie și a greșit. El trebuia să își asocieze doctrina creștină care în esență propovăduiește egalitatea între oameni, dreptatea, toleranța și supunerea față de stat.

Tocmai partea terestră, moralizatoare, cu putere exemplară din viața lui Iisus trebuia receptată de comuniștii sovietici. Misterul religios al morții și învierii rămânea pe mai departe apanajul Bisericii Creștine. În acest mod atât Biserica cât și statul (în speță comuniștii) utilizau același simbol, ceea ce ar fi generat fundamentale mutații în conștiința umanității.

Asocierea aceluiași simbol suprem nu însemna și asocierea Bisericii la conducerea statului comunist. În schimb religia urma să fie practicată în mod liber, fără reacții punitive asupra clericilor și a credincioșilor.

De asemenea, considerarea lui Iisus ***ca un prim doctrinar comunist*** nu înseamnă transformarea statului într-unul clerical. Dimpotrivă, ar fi însemnat o apropiere de societatea civilă prin intermediul instituțiilor religioase, acestea

din urmă fiind în mâna puterii etatice, de unde proveneau fondurile pentru salarii și întreținere.

Considerarea lui Iisus Cristos drept întemeietorul comunismului ar fi avut un efect devastator în întreaga lume creștină. Comunismul ar fi fost asociat cu creștinismul iar lagărul socialist și U.R.S.S. nu ar mai fi putut fi etichetat drept ”imperiu al răului”.

Papalitatea, dușmanul de moarte al comunismului, ar fi fost total debusolată pierzându-și mare parte din credincioși.

În condițiile expuse o distrugere a comunismului, adică a lagărului statelor socialiste, a U.R.S.S. ar fi fost foarte greu de realizat datorită faptului că masele puteau ușor asocia o lovitură anticomunistă cu o lovitură anticreștină.

Ce este ”rațiunea de stat”?

Un subiect dificil de abordat în contextul ***Științelor politico-juridice*** este cel referitor la instituirea și justificarea doctrinară a ***”rațiunii de stat”***. Ce este în realitate, ***”rațiunea de stat”?*** Cum se manifestă ea în contextul practicii politice? Este ”rațiunea de stat”, prin natura sa, o armă în mâna politicienilor, în speță a guvernanților, prin intermediul căreia se înlătură sistemul democratic sau doar unele elemente ale acestui sistem în anumite momente considerate a fi de criză? Este ”rațiunea de stat” o frână în calea democrației și care ar fi corelația dintre ”rațiunea de stat” și Statul de Drept?? Este ”rațiunea de stat” o instituție politico-juridică izvorâtă în chip natural, legic și obiectiv din necesitatea supraviețuirii statelor sau reprezintă un ”moft” al guvernanților care o invocă pentru a nu mai fi obligați să respecte prescripțiile legale??

Desigur în acest studiu nu ne propunem să răspundem la toate aceste interogații!! Mai curând vom încerca să jalonăm câteva idei relative: ***la fundamentarea ”rațiunii de stat”; la corelația ”rațiunii de stat” cu necesitatea obiectivă de a fi***

invocată în acțiunea politică și, totodată, ***la modul în care "rațiunea de stat" este compatibilă cu democrația și în mod deosebit cu principiile Statului de Drept.***

"Rațiunea de stat" este intim legată de noțiunea de "putere de stat" constituită ca "putere politică". Asupra acestor ultime noțiuni am făcut succinte referiri în cadrul Titlului I, intitulat "Știința politică" din prezenta lucrare. În consecință nu vom reveni asupra lor.

Rațiunea de stat ca instituție politică și juridică deopotrivă își găsește fundamentarea istorică, diacronică, în teoria și practica politică română. Ea a constituit obiect de reflecție și de adâncă preocupare pentru filosofi, politilogi, juriști și teologi de-a lungul secolelor.

Ratio status adică ***rațiunea de stat*** se utiliza originar în Evul Mediu pentru a justifica rațiunea superioară a statului, a regatului. Astfel s-a încetățenit sintagma ***ratio status ragni*** menită a consacra întâietatea rațiunii statelor regale în raport cu rațiunea quasi-etatică a feudalilor locali. Ca atare, rațiunea de stat regală a contribuit în Occidentul european medieval la cristalizarea și fundamentarea teoretică a raporturilor de suzeranitate – vasalitate.

Fundamentarea filosofico-speculativă a ***rațiunii de stat*** nu se putea realiza pe liberul arbitru al suveranului deoarece în epoca absolutismului, de regulă, liberul arbitru al regelui constituia însăși legea. Ori, ***rațiunea de stat*** excede legii, fiind o instituție peste și deasupra organizării politico-juridice ordinare.

Așadar, instituția ***rațiunii de stat*** a fost fundamentată pe ideea de extraordinem, adică s-a prevăzut instituirea ei în situații și în condiții ***extraordinare, imperioasă necesitate.***

Iată deci reliefată prima trăsătură caracteristică a ***rațiunii de stat – necesitatea sau urgența***, generată de o stare de pericol la adresa regatului sau a suveranului. Aprecierea

asupra urgenței revenea exclusiv decidentului, adică monarhului.

A doua trăsătură caracteristică se manifestă sub forma ***utilității***, adică cum am spune noi astăzi rațiunea de stat este instituită pentru satisfacerea unor interese superioare, generale, publice. Utilitatea trebuia să privească comunitatea în ansamblul ei. Trebuie remarcat sub acest aspect că persoana suveranului reprezenta principalul interes general, public, ocrotit prin intermediul rațiunii de stat.

Interesul public era desigur concretizat în ”binele” regatului, al statului, în opoziție cu interesele private sau uneori quasi-etatice pe care le aveau feudalii locali, vasali ai monarhului.

Acestea fiind trăsăturile caracteristice ale ***rațiunii de stat***; ele sunt valabile independent de condițiile istorice. În contemporaneitate, deși cu ezitări mai mari decât în epocile istorice anterioare, guvernanții ***pot și trebuie*** să invoce rațiunea de stat în anumite situații clar determinate.

* În primul rând, ***rațiunea de stat*** nu trebuie utilizată niciodată în vederea etalării puterii guvernanților care încarnează, personifică practic puterea de stat. Altfel spus, utilizarea rațiunii de stat pentru oprimarea societății civile, a guvernaților, trebuie să fie strict și veșnic interzisă. Dacă totuși puterea etatică utilizează rațiunea de stat pentru impunerea excesivă a autorității în raport cu guvernații atunci puterea publică se substituie practic organizațiilor teroriste, criminale. Sustrăgându-se controlului societății civile, societatea politică și în mod deosebit guvernanții se rup de mase și utilizează metode crude, teroriste în scopul înspăimântării cetățenilor.

Utilizarea unor asemenea mijloace se justifică prin ”***rațiunea de stat***” iar ruptura dintre guvernanți și guvernați devine ireconciabilă și definitivă.

Etalarea forței publice contra propriului popor are ca scop prezervarea pozițiilor privilegiate și sporirea avantajelor

economice pe seama și în contul clasei așa-zis politice. Confundată cu ”***ultima ratio***”, rațiunea de stat se transformă într-un instrument criminal pentru instituirea unui ***stat dictatorial***. Dacă depășind limitele necesității rațiunea de stat se permanentizează structurile etatice capătă trăsături ***totalitare***. De asemenea, dacă scopul nu este cel de utilitate generală, publică atunci rațiunea de stat ca instituție politico-juridică este determinată în mod fundamental de la menirea sa constituind doar un mijloc pentru satisfacerea intereselor unor grupuri politice dominante sau chiar a unor persoane fizice care conduc destinele statului după bunul plac.

În opinia noastră este greu de conceput instituirea unor măsuri excepționale din ***”rațiuni de stat”*** dacă acestea depășesc situațiile de natură catastrofală naturale (cutremure, inundații, incendii devastatoare etc.) sau sociale, și aici ne referim la agresiunile externe (războaiele). Considerăm că ***rațiunea de stat*** își găsește utilitatea – este drept mult mai redusă decât în epocile anterioare – în politica externă a statelor și în soluționarea conflictelor armate dintre terțele state.

∗ În al doilea rând, ***rațiunea de stat*** reprezentând așa cum am mai precizat ***ultima ratio*** este necesară în statele democratice care îmbrățișează, fără rezerve, principiile Statului de Drept în vederea conservării filosofiei politice fondatoare a statului sau, mai corect spus, fondatoare a regimului politic consacrat în respectivul stat.

Rațiunea de stat constituind practic o ”lege” peste lege, adică adoptarea temporară a unor măsuri urgente peste sau contrar Dreptului pozitiv (obiectiv) inclusiv Constituției acelui stat, se pune problema supraviețuirii democrației și a Statului de Drept în condițiile utilizării rațiunii de stat, în mod efectiv.

Și, totodată, sub aspect teoretic prezintă interes gradul de compatibilitate a ***rațiunii de stat*** cu principiile democratice și cu ***Statul de Drept***, privit conceptual desigur.

Reiterăm ideea conform căreia într-un stat de drept, sub nici o formă, nu poate fi folosită forța publică contra națiunii în scopul prezervării regimului politic existent.

Răscoala poporului produce ab initio denunțarea acelui ”contract social”, denunțare efectuată de către guvernați.

Nesocotirea voinței naționale mascată prin instituirea și utilizarea efectivă a instituției ***rațiunii de stat*** reprezintă o gravă și iremediabilă încălcare a principiilor democratice. Nimeni nu poate guverna fără acordul poporului; nimeni nu poate ”confisca” puterea etatică în numele națiunii!!!

Ca atare, apreciem că în condițiile contemporane nu poate fi invocată ***rațiunea de stat*** pentru impunerea voinței guvernanților contra propriului popor.

Despre concilierea doctrinară a ***rațiunii de stat*** cu democrația și cu Statul de Drept facem următoarele precizări:

Conceptual, poziția ***rațiunii de stat*** în raport cu democrația și cu Statul de Drept este antagonică. Chiar și pe perioade prestabilite și în condiții cert determinate instituirea rațiunii de stat are rolul de a submina fundamentele democratice și de a slăbi încrederea cetățenilor în Statul de Drept.

În jocul politic intern al fiecărei țări instituirea pe criterii subiective a rațiunii de stat reprezintă ***o catastrofă politică.*** În lipsa unor pericole naturale (calamități) sau social-politice externe (războaie) nu se poate justifica sub nici o formă instituirea rațiunii de stat. Chiar într-o societate sfâșiată de război civil sau divizarea ireconciliabilă a societății civile, și implicit a societății politice, este de preferat calea concilierii față de instituirea arbitrariului sub forma ”rațiunii de stat”.

Cu totul alta este situația în ipoteza unei agresiuni externe când societatea civilă se alătură fără rezerve societății politice, și în mod deosebit guvernanților, în scopul prezervării ființei naționale și a menținerii structurilor etatice.

În acest caz, instituirea unor măsuri în temeiul ”***raţiunii de stat***” este justificată prin însăşi achiesarea marii majorităţi a cetăţenilor. ”***Raţiunea de stat***” este necesară în astfel de condiţii nu numai datorită urgenţei situaţiei dar şi pentru catalizarea voinţei maselor populare.

Mecanismele democratice şi principiile Statului de Drept operează în condiţii fireşti, normale, atunci când fiinţa naţională şi structura organizatorică etatică nu sunt puse în pericol de o putere externă.

În aceste condiţii instituirea faptică a guvernării autoritare fundamentată pe raţiunea de stat are ca finalitate salvarea principiilor democratice şi a Statului de Drept!!

Deci, în ultimă instanţă, conservarea principiilor fundamentale de existenţă ale statului au prioritate în raport cu menţinerea principiilor democratice şi cu asigurarea funcţionării intacte a Statului de Drept. Statul se supune Dreptului atâta timp cât nu este vătămat în însăşi existenţa sa!!!

Desigur, utilizarea ***raţiunii de stat*** îşi găseşte justificare şi în caz de tulburări interne dar numai dacă este indubitabil dovedit amestecul unei puteri străine în derularea evenimentelor. Altfel, există prezumţia că ***”raţiunea de stat”*** poate fi utilizată împotriva oponenţilor regimului politic instituit.

Instituirea ”***raţiunii de stat***” trebuie justificată în ceea ce priveşte trăsătura sa caracteristică fundamentală – ***urgenţa, necesitatea***. Aceasta este dată de pericolul la care este expusă societatea organizată în stat.

Urgenţa trebuie probată efectiv; ea nu poate fi prezumată deoarece ar putea ascunde intenţia guvernanţilor de a institui, chiar şi temporar, un regim politic autoritar în scopul eliminării adversarilor politici şi a subjugării în totalitate, a maselor populare.

Cu privire la ***utilitatea publică***, ca trăsătură definitorie a ***”raţiunii de stat”*** specificăm, în context practic, obligaţia

puterii de stat de a prezerva prin măsurile excepționale luate ***binele comun al colectivității naționale***. Când valoarea socială apărată se referă la interese de grup sau de clan ori chiar la interese particulare ale diverselor persoane fizice influente, nu ne aflăm în ipoteza instituirii legale a măsurilor extraordinare fundamentate pe ”***rațiunea de stat***”, deoarece lipsește trăsătura caracteristică fundamentală ***a utilității publice***.

*

* *

Considerăm că, fără excepție, guvernarea în temeiul ”***rațiunii de stat***” este un guvernământ de fapt, sustras controlului fundamentat pe lege. Chiar dacă mare parte din legislație subzistă, fiind afectată legea fundamentală, Constituția, este greu, dacă nu imposibil, să considerăm că acest tip de regim politic se fundamentează pe Drept.

Chiar și în condițiile guvernării fundamentată pe ”***rațiunea de stat***” responsabilitățile politice nu ar trebui concentrate în mâna unei singure persoane fizice.

Dispararea puterii pe multiple paliere și la mai multe ”organe executive” deși cu drept de control din partea liderului, a șefului de stat, ar asigura – în opinia noastră – o oarecare ”legalitate” și ”imparțialitate” în luarea deciziilor politico-etatice.

Indiferent de considerentele instituirii unei ***guvernări temporare*** fundamentată pe ”***rațiunea de stat***” credem că acesta are ca efect direct și nemijlocit preeminența Statului asupra Dreptului, ***situație în care Dreptul*** nu mai reprezintă un ideal sau un mijloc de regularizare a comportamentelor subiectelor de drept (inclusiv statul), ci devine ***un ”simplu instrument”*** aflat la dispoziția autorităților publice. Dacă guvernarea autoritară fundamentată pe ”***rațiunea de stat***” se permanentizează se deschide drumul statului totalitar pentru

care legea nu reprezintă altceva decât ”bunul plac al stăpânului”.

Concluzionând spunem că ”***raţiunea de stat***” utilizată în actul guvernării generează dictatură iar dacă această guvernare, trecând peste caracterul temporar al instituirii guvernării autoritare, tinde a se permanentiza, statul respectiv va recepta tot mai multe caracteristici totalitare.

Fiind oameni supuși greșelii, uneori politicienii preferă instituirea unei guvernări de fapt fundamentată pe ”***raţiunea de stat***” din dorința de prezervare a puterii de stat în folosul exclusiv al guvernanților.

Doar păstrarea ființei naționale și perpetuarea statului justifică punerea în practica politică a chestiunii ”***raţiunii de stat***”. Puterea absolută, nemărginită orbește până și pe oamenii cei mai luminați și animați de cele nobile intenții și idealuri. Aceasta pentru că ”drumul spre iad este pavat cu bune intenții” întotdeauna!!!!

*

* *

Sub aspectul politicii internaționale subliniem faptul că teoriile relative la ”***raţiunea de stat***” sunt proprii școlii realiste a relațiilor internaționale. Codificarea dreptului internațional public și edificarea ansamblurilor politico-etatice continentale au drept efect stoparea, în bună măsură, a utilizării ”***raţiunii de stat***”.

Cu toate acestea, statele lumii și organizațiile internaționale, ca subiecte ale dreptului internațional public, trebuie să fie perfect conștiente de faptul că regimurile politice și structura organizatorică nu se impun în mod forțat statelor. Războaiele, de orice natură, atât cele clasice – conflictele armate – cât și cele nevăzute dar resimțite: psihologice,

economice, politico-diplomatice etc. au drept efect principal reculul democrației și demonetizarea Statului de Drept. Totodată, profundele crize economice planetare au aptitudinea de a destructura încrederea umanității în valorile democratice.

Deși nu îi negăm importanța, instuția cu valoare de principiu a ”***rațiunii de stat***” trebuie evitată, pe cât posibil, sub aspect practic întrucât ea constituie o reminiscență a istoriei politice. Lipsa de uzitare a acestei instituții va conduce în final ***la căderea sa în desuetudine***. Acesta se va întâmpla însă doar atunci când politicienii de pe orice meridian vor înțelege să se supună Dreptului și voinței populare și când statele vor înceta cu desăvârșire să utilizeze forța sau amenințarea cu forța în relațiile internaționale!!!!

Până atunci însă conștiente de posibilele derapaje de la linia democratică, impuse fie în mod obiectiv, legic, dar mai ales în mod subiectiv, statele au inserat în Legile lor fundamentale, în Constituțiile lor, ca norme cu valoare imperativă: imposibilitatea abrogării Constituției și imposibilitatea suspendării acesteia – ambele ipoteze în situații delicte sub aspect politic; imposibilitatea anulării drepturilor fundamentale cetățenești și doar ***acceptarea restrângerii exercițiului acestora*** pe perioadele de crize politice; imposibilitatea modificării Legii fundamentale în situații care au aptitudinea de a da naștere guvernământului de fapt, fundamentat pe instituția – principiu a ”***rațiunii de stat***” etc.

Sub aspect subiectiv ca efect al aplicării ”***rațiunii de stat***” în scopuri personale sau de grup, mascate desigur sub lozinca satisfacerii intereselor generale, publice, s-au petrecut: lovituri de stat; lovituri de palat; schimbări nelegitime de regimuri politice; asasinate politice; vânzări și trădări de țară; subminarea politică sau/și economică a statului în cauză etc.

Nu trebuie omis faptul că în ultimă instanță ”***rațiunea de stat***”, legea nescrisă de deasupra întregului Drept pozitiv (obiectiv), inclusiv deasupra Constituției, exprimă neechivoc

voința guvernanților. Ea este, în definitiv, efectul voințelor umane conștiente care au ca scop fundamental prezervarea statului, a societății dar și a privilegiilor clasei/claselor dominante. Când nu este utilizată în mod obiectiv (pentru înlăturarea dezastrelor naturale sau a agresiunilor externe) ci doar în mod pur subiectiv (pentru oprimarea poporului și pentru păstrarea privilegiilor guvernanților și, în genere, a tuturor claselor/categoriilor dominante economic și politic în stat), ”***rațiunea de stat***” are un caracter distructiv, retrograd și conservator. Când urmărește înlăturarea pericolelor potențiale care pândesc deopotrivă întreaga națiune dar și pe statul care o personifică, guvernarea de facto în temeiul ”***rațiunii de stat***” constituie o situație excepțională, absolut necesară, desigur având un caracter provizoriu, temporar. După încetarea stării care a provocat-o, guvernarea de fapt fundamentată pe ”***rațiunea de stat***” trebuie să înceteze imediat.

În ultimă instanță nu instituția ”***rațiunii de stat***” este bună sau rea, progresistă sau retrogradă.

Intențiile guvernanților care o utilizează îi imprimă unul sau altul din aceste caractere.

Tot așa cum revoluția are și ”soarele” dar și ”umbrele” ei și ”***rațiunea de stat***” comportă nuanțe diferite în raport de scopul urmărit, astfel:

* ***Este rea, retrogradă*** dacă urmărește deposedarea poporului de drepturile sale inalienabile și conservarea ori sporirea privilegiilor guvernanților;
* ***Este bună sau progresistă*** dacă scopul ei este apărarea ființei naționale, a membrilor comunității și a statului privit ca acoperământul juridic al societății civile în fața dezastrelor naturale sau a agresiunilor externe de orice natură.

Dacă este condamnabilă atitudinea politicienilor, în speță a guvernanților, de a utiliza ”***rațiunea de stat***” în scopul înlăturării democrației și a conservării privilegiilor lor, tot la fel

de reprobabilă şi de condamnat este şi atitudinea de delăsare în faţa pericolelor externe concrete, în speranţa nefondată că democraţia şi alianţele cu terţe state sunt suficiente pentru salvarea şi conservarea statului şi a fiinţei naţionale. Istoria a demonstrat cu prisosinţă că pentru a supravieţui o naţiune şi un stat trebuie să se întemeieze exclusiv pe forţele sale proprii. Doar capabilităţile statului şi forţa morală, economică şi psihologică a populaţiei statului conferă, fără dubii, valoare de rezistenţă. Alianţele, pactele şi angajamentele internaţionale nu sunt de natură, prin ele însele, să confere securitate deplină unui stat şi naţiunii pe care acesta o personifică.

Partidele politice

Partidul politic – constituie o grupare de oameni, animaţi de idealuri politice comune, care acţionează programatic servind interesele unei clase sociale sau unei comunităţi umane în scopul obţinerii şi a menţinerii puterii politice.

Dobândirea puterii politice se circumscrie, la rândul ei, unui alt scop identificat în intenţia organizării şi conducerii societăţii potrivit ideilor din platforma program a partidului respectiv.

În esenţa sa, democraţia implică existenţa pluripartidismului. Cu alte cuvinte, partidul politic sau mai corect, partidele politice, existenţa si activitatea lor determină, în concret, caracterizarea unei societăţi determinate ca fiind democratică.

Pluripartidismul reprezintă un ***fenomen politic*** centrat în jurul conceptului de ***partidism***. La rândul său ***partidismul***, tot ca fenomen politic, se centrează, în mod obiectiv pe conceptul de ***partid politic***.

Importanța covârșitoare a partidelor politice se conturează fie și numai din sumarele idei exprimate anterior.

Partidul politic fiind o instituție politică prezintă anumite trăsături caracteristice (sau caractere) care îl particularizează în raport cu alte instituții politice.

În consecință, aceste trăsături caracteristice realizează delimitarea partidului politic în raport de alte instituții politice.

Succinte precizări relative la trăsăturile caracteristice ale partidului politic

* ***Are un caracter conștient***. Cetățenii devin membri de partid în mod liber, fără constrângeri. Ceea ce îi unește este idealul sau crezul politic;
* ***Are un caracter organizat***. Partidul politic se organizează pe multiple paliere, orizontale și verticale, iar membrii de partid au îndatorirea de a respecta disciplina de partid;
* ***Are un caracter de grupare socială***. Fiecare partid politic are ca scop declarat slujirea intereselor unor clase sau categorii sociale;
* ***Are un caracter istoric***. Partidele politice apar din momentul structurării complexe a organizării politice a societății.

Tot mai frecvent în literatura de specialitate se utilizează termenul de ”***sistem de partide***”.

Ce este ”sistemul de partide”? ”Sistemul de partide” reprezintă, în esență, un grup de raporturi relativ stabile, concretizat în o multitudine de relații, cum ar fi: alianțele de

partide; numărul partidelor; dimensiunile partidelor; strategiile adoptate de partidele politice; etc.

Fundamentale pentru întregul sistem politic, și în mod deosebit pentru actorii politici, sunt acele elemente emblematice cu ajutorul cărora partidele politice definesc societatea și își manifestă scopurile lor politice: ***ideologia*** și ***doctrina***.

Asupra ideologiilor și doctrinelor politice – în general – vom comporta discuții în textul II al lucrării de față.

Totuși reținem în acest context că prin ideologie se înțelege un ansamblu de concepții și de valori proprii unei clase sociale care deține puterea politică.

Ideologia are rolul de a întări statutul de clasă socială aflată la putere în stat.

Doctrina cuprinde totalitatea concepțiilor, ideilor despre societate, menite să asigure unei clase sociale puterea politică.

Doctrina politică prin natura sa are menirea de a încerca să clarifice anumite chestiuni relative la mediul social. Spre deosebire de ideologie, doctrina politică lucrează cu raționamente care se mulează perfect pe realitatea istorică.

Partidel politice se grupează, de regulă, ***fie la dreapta*** sau ***la stânga eșicherului politic*** ori ***pot adopta o poziție de centru.***

La fel ca partidele și alianțele politice pot fi: ***de centru, de centru-drepta*** sau ***de centru-stânga***.

Această grupare a partidelor politice dar și a alianțelor/coaliților politice este tradițională fiind puternic ancorată în conștiința membrilor societății.

Partidele politice mai pot fi categorisite în: cele ale grupurilor avute (ale capitaliștilor) care se grupează pe un spectru larg de la centru spre dreapta și partidele categoriilor neprivilegiate, neavute (ale muncitorilor și țăranilor, în special) cu o orientare pornind de la centru spre stânga eșicherului politic.

În rândul partidelor categoriilor neprivilegiate se includ: partidele comuniste, partidele socialiste și partidele social-democrate.

Partidele clericale se orientează de regulă spre centru iar ***partidele naționale*** cuprind întregul spectru politic (drepta, centru și stânga). Pentru partidele naționale nu importă orientarea politică și simpatiile membrilor lor. Ceea ce prezintă interes este manifestarea activă a ideii naționale și sprijinirea necondiționată a spiritului național. Opuse partidelor naționale, ***partidele regionaliste, etnice, federaliste*** promovează activ o politică de separație, de regionalizare sau chiar de federalizare a statelor naționale. ***Partidele europeniste*** militează în mod activ pentru integrarea europeană.

Aceste câteva considerații relative la partidele politice ***au rolul de a puncta importanța acestora în cadrul sistemului politic***.

Grupurile de presiune

În societatea politică contemporană ***grupurile de presiune*** reprezintă instituții politice care au rolul de a pune ***presiune politică*** asupra guvernanților.

Grupurile de presiune sunt specifice contemporaneității constituind un fenomen politic al epocii contemporane. Ele

cuprind, spre exemplu, următoarele forme de agregare socială: organizații patronale; sindicate muncitorești; mișcări ecologiste; diferite grupuri religioase; asociații pentru protecția familiei; asociații de caritate; etc.

În literalura politologică autorii fac distincție între ***grupurile de presiune*** și ***grupurile de interes.***

Există opinia că ***grupurile de presiune*** sunt absorbite ***în grupurile de interes*** datorită faptului că primele sunt cu un grad relativ de organizare, cu caracter neoficial, urmărind influențarea nemijlocită sau mijlocită a ”puterilor” legislativa și executivă în vederea obținerii propriilor interese în timp ce secundele se prezintă ca un ansamblu organizat a unor persoane ce manifestă interese comune în vederea promovării acestora în activitatea economică și social-politică a țării respective.

Grupurile de presiune pentru a exista în materialitatea lor presupune existența unor elemente constitutive. Lipsa oricărui element conduce ab initio la inexistența grupului de presiune.

Aceste ***elemente constitutive*** sunt:

* Organizarea grupului de presiune;
* Apărarea activă și promovarea unor interese determinate;
* Manifestarea unei presiuni de natură politică asupra guvernanților

Primului element constitutiv îi corespunde ***caracterul asociativ***, celui de-al doilea element constitutiv relevă ***caracterul promoțional***, obiectivat în urmărirea unei finalități cert determinate. În sfârșit, al treilea element constitutiv ”trădează” ***un caracter politic***.

Este adevărat că orice grup de presiune nu are, prin natura sa, un caracter politic dar acest caracter se relevă, în mod indubitabil, prin scopurile, prin finalitățile urmărite.

Pentru ca un grup organizat să constituie un veritabil ***grup de presiune*** nu trebuie să lipsească ***caracterul politic***. Finalitatea ”supremă” a activității grupului de presiune constă tocmai în dorința de influențare a acțiunilor politice ale guvernanților.

Distincția dintre grupurile de presiune și partidele politice se manifestă pe multiple planuri. Delimitarea cea mai importantă constă în aceea că spre deosebire de partidele politice, grupurile de presiune nu au ca obiectiv cucerirea, menținearea și exercitarea puterii politico-etatice.

Grupurile de presiune însoțesc anturajul puterii dar nu participă la exercitarea acesteia.

Fiind într-un con de umbră grupurile de presiune constituie o veritabilă ”***putere fără glorie***” dacă dispun de o reală forță de manipulare în raport cu guvernanții.

Alte criterii de delimitare a grupurilor de presiune față de partidele politice se referă la:

* ***Interesele distincte***. Grupurile de presiune nu respectă, în principiu, programele și opiniile partidelor politice;
* ***Durata activității***. Grupurile de presiune desfășoară o activitate cu caracter ocazional, spre deosebire de partidele politice care ființează și își desfășoară activitatea continuu, neîntrerupt.

La rândul lor, grupurile de presiune sunt ”***publice***” sau ”***private***” în raport cu caracterul ”public” sau ”privat” al obiectivului urmărit. Ele se pot clasifica în ***grupuri de cadre***, și ***grupuri de masă***.

Principala direcție de acțiune a grupurilor de presiune o constituie puterea politico-etatică (guvernanții). Aceasta nu reprezintă, însă, unica direcție de acțiune. Așa fiind grupurile de presiune pot exercita influențe asupra partidelor politice și asupra societății civile.

Exemplul tipic de acțiune al grupurilor de presiune este reprezentat de Statele Unite ale Americii.

Tradiția acestor grupuri este foarte puternică în această țară așa încât unele dintre ele au fost integrate în sistemul politic american și oficializate – lobbysmul politic din S.U.A.

Fiind progresiv integrate în sistemele politice ale diferitelor state grupurile de presiune influențează, în diferite forme, deciziile politice majore ale guvernanților. Totodată aceste grupuri au depășit sfera politicii etatice naționale, făcându-și simțită prezența tot mai evident și în contextul politicii internaționale.

Convingerea noastră este în sensul sporirii influenței acestor grupuri de presiune nu doar la nivelul statelor dar și la nivel global, mondial, prin influențarea politicii internaționale desfășurate de marii actori politici ai mapamondului.

Sistemul democratic

Sistemul politic democratic, indiferent de particularitățile sale, privit deci în abstracțiunea sa, se fundamentează pe un concep politico-juridic foarte vechi, acela de ***democrație***.

Democrația reprezintă etimologic vorbind puterea poporului, adică exercitarea puterii etatice de către popor în folosul poporului.

Cuvântul provine din două noțiuni de origine elenă demos = popor și kratos = putere, fiind utilizat în antichitatea greacă. De altfel, primele forme de organizare etatică având la bază principiul democratic s-au manifestat în unele orașe-state (polisuri) din Grecia antică.

Democrația, conform accepțiunii contemporane a termenului, constituie o formă de organizare și de conducere politică a unei societăți prin consultarea periodică a cetățenilor, ținându-se seamă de voința poporului și de interesele vitale ale statului.

Ca în orice formă de organizare etatico-politică și în societățile democratice întâlnim: guvernanți și guvernați, conducători și conduși. Dar spre deosebire de societățile guvernate autoritar în statele democratice trebuie să existe o înțelegere mutuală între guvernanți (am spune noi societatea politică, în general) și guvernați (societatea civilă).

În statele democratice guvernanții trebuie să reprezinte voința majorității poporului.

Cu referire la ***democrație*** am făcut unele precizări cu ocazia analizării instituției etatice.

Caracterul democratic reprezintă o trăsătură specifică a statelor contemporane. Există o corelație intimă între pluralismul politic și democrație. Corelația este de la cauză la efect; pluralismul politic determină și condiționează democrația dintr-un stat. El constituie o condiție sine qua non pentru democrație.

Această legătură organică garantează și dă eficiență democrației, puterea poporului și participarea lui la guvernare, la rezolvarea treburilor publice fiind neîngrădită.

Pluralismul politic, pavăza și garanția democrației, este incompatibil cu dictatura și cu totalitarismul.

Democrația – are în vedere modul moderat sau, după caz, accentuat în care se exercită autoritatea. Ea se poate

manifesta prin: democrația directă; democrația reprezentativă; democrația semi-directă și democrația semi-reprezentativă.

Democrația directă – este o utopie, fiind imposibil de realizat în practica politică. Presupune autoguvernarea poporului.

Democrația reprezentativă – implică delegarea de către popor sau de națiune a exercițiului puterii către reprezentanți în vederea exercitării conduitelor politice, în numele titularului puterii.

* În varianta ***teoriei suveranității populare, suveranitatea aparține poporului*** trebuind să fie repartizată în cote-părți egale tuturor indivizilor care îl alcătuiesc. Membrii corpului legislativ sunt considerați simpli mandatari iar mandatul încredințat reprezentanților este imperativ;
* În varianta ***teoriei suveranității naționale, suveranitatea aparține națiunii.***

Națiunea fiind o entitate colectivă mandatul acordat reprezentanților implică voința întregii națiuni și deputații reprezintă nu doar pe cetățenii circumscripției electorale în care au fost aleși, ei reprezintă întreaga națiune, întregul corp electoral al statului. Consecința este că reprezentantul nu mai este dependent de corpul alegătorilor săi.

Democrația semi-directă – implică multiple forme: ***inițiativa populară; veto-ul popular; revocarea*** și ***referendumul***. Nefiind această lucrare un curs de Drept Constituțional sau de Științe Politice nu vom proceda la analiza detaliată a formelor democrației semi-directe. Scopul lucrării noastre este cu totul altul.

Democrația semi-reprezentativă – se fundamentează pe realizarea unei atenuări a urmărilor negative ale unei reprezentativități excesive.

În opoziție cu ***sistemul democratic*** sunt: ***dictatura*** și ***totalitarismul***.

Dictatura – se caracterizează prin concentrarea puterii asupra unei persoane fizice, în același timp suspendându-se exercitarea drepturilor și libertăților cetățenești și argumentându-se necesitatea prin situații de urgență și de pericol.

Dictatura este o monocrație quasi-perfectă întrucât concentrează puterea în plenitudinea componentelor sale. De principiu, fundamentul dictaturii este considerat a fi chiar în prevederile constituționale, fiind determinată de situații cu totul excepționale. Dictatura are un caracter temporar în sensul că, după ce situația excepțională a dispărut trebuie să se revină la regimul constituțional iar dictatura trebuie abolită.

Prin natura ei și prin modul de manifestare dictatura suprimă exercițiul drepturilor și libertăților publice. Așa fiind, dictatura nu reprezintă un scop în sine ci este rezultatul unor stări excepționale sau a unor împrejurări extrem de dificile pentru puterea de stat.

Totalitarismul – implică acapararea de către regimul politic a întregii vieți sociale, chiar și a vieții private a cetățenilor, în scopul utilizării acestora ca simple instrumente ale statului.

Cazul tipic de dictatură este reprezentat de dictatura Mareșalului Ion Antonescu iar state totalitare au fost: U.R.S.S. în perioada totalitarismului stalinist; România în perioada regimului comunist și sub regimul personal al regelui Carol al II-lea.

Problema spinoasă a democrației este legată de posibila degenerare a sistemului democratic într-unul formal, într-o falsă democrație.

Democrația este ”formală” atunci când procedurile democratice nu au aptitudinea de a afecta conducerea politică a statului.

O democrație lipsită de substanță, un stat democratic formal dar fără substanță este la fel de nociv ca un sistem politic totalitar.

Sub aspect cronologic, istoric, sisteme democratice întâlnim în Antichitate. Ilustrative, sub acest aspect, sunt orașele-state grecești și Roma antică. Legislația elaborată în aceste state conferea anumite drepturi subiective cetățenilor; asigura alegerea în funcțiile publice importante, creând mecanisme politico-juridice în acest sens; considereau legislația (dreptul pozitiv) ca fiind temelia organizării etatice.

Cu toate acestea, nu trebuie omis faptul că diferențierile sociale dintre persoanele fizice libere, din punct de vedere juridic, erau frapante fiind fundamentate pe averea, originea socială și rudenie. Totodată multe persoane fizice, producătorii bunurilor materiale, erau aduși și ținuți în stare de sclavie, fiind considerați ”unelte vorbitoare”.

În perioada medievală societatea se structurează în jurul raporturilor social-economice, juridice și politice – de suveranitate – vasalitate, existente între feudalul suveran și vasali dar între state.

Feudalul exercită drepturi parțiale asupra iobagului, acesta având în multe privințe statutul sclavului din Antichitate.

Feudalismul a reprezentat un evident regres în raport cu Antichitatea clasică greco-romană. Principiile democratice sunt înlocuite de regimurile politice absolutiste în care suveranul

(monarhul) conducea discreționar. Puterea sa era absolută emanând de la Divinitate. Poporul nu avea nici un cuvânt de spus în chestiunile politice.

Este adevărat că unele orașe – în special din Italia – au prezervat, în întunecatul Ev Mediu, forme de organizare democratică. Ele vor constitui în epoca Renașterii și în perioada disoluției feudalismului și a trecerii spre capitalism, reale centre de civilizație, cu o contribuție majoră în cristalizarea doctrinelor și a revoluțiilor capitaliste.

Societatea capitalistă a eliberat sau a redus hotărâtor starea de dependență a forței de muncă ceea ce a generat și o libertate politică a persoanei fizice devenită cetățean. Viața socială a fost organizată pe principii democratice. Au fost garantate și ocrotite drepturile și libertățile cetățenești. Concurența economică a determinat apariția unor multiple opinii relative la organizarea și la conducerea politică a societății.

În condițiile contemporane în Științele Politice s-a creat o dihotomie a termenului de ”***societate***” derivatele constituind categorii fundamentale ale politologiei. Acestea sunt: ***societatea politică*** și ***societatea civilă***.

Societatea politică & Societatea civilă

Scindarea noțiunii de ”societate” a reprezentat o necesitate logică, obiectivă din punctul de vedere politologic. Raportul dintre societatea politică și societatea civilă este esențială pentru caracterizarea gradului de democratizare a unui stat și a gradului de responsabilizare a cetățenilor săi.

Ce este societatea politică?

Societatea politică – cuprinde totalitatea instituțiilor organizațiilor și mijloacelor de informare în masă care au ca scop predeterminat implicarea în problemele puterii de stat, a conducerii politice a societății. Din societatea politică fac parte atât organele și persoanele fizice implicate efectiv în conducerea politică a statului cât și cele care activează cu intenția obținerii puterii politice.

Cei care deja au puterea politică intenționează să exercite o perioadă cât mai îndelungată.

Cei care nu exercită efectiv puterea politică, adică nu o dețin, luptă pentru dobândirea acesteia.

Societatea politică cuprinde: statul cu cele trei ”puteri” ale sale; partidele politice; organizațiile implicate, în orice formă, în vederea organizării și conducerii societății sau a obținerii puterii de stat.

Așa fiind, societatea politică este alcătuită ***din guvernanți*** și ***din cei care doresc să devină guvernanți.*** Atât guvernanții cât și cei care tind să obțină această calitate trebuie să acționeze cu bună-credință, exclusiv în interesul cetățenilor și al statului respectând cu sfințenie regimul politic democratic și fundamentele Statului de Drept.

Dimpotrivă, într-un regim dictatorial sau într-unul totalitar societatea politică este formată exclusiv din guvernanți, personificate, de regulă, de șeful statului.

Categoria celor care tind să devină guvernanți ori nu există ori este total marginalizată și opresată.

În regimurile dictatoriale/totalitare societatea politică își subordonează societatea civilă, membrii societății civile ajungând în condiția de ”servitori” ai societății politice. Practic se inversează scopul și rolul: dacă în societatea democratică (statul democrat) societatea politică servește și slujește

societatea civilă, în statul dictatorial/totalitar, societatea civilă devine o ancilă, o slujnică a societății politice.

Ce este societatea civilă?

Societatea civilă – grupează totalitatea indivizilor care au calitatea de cetățeni ai statului, a organizațiilor economice, culturale, profesionale, de creație, cu caracter apolitic.

Cetățenii care fac parte din instituții sau organizații politice inclusiv guvernanții, ***nu pierd calitatea originară*** de membrii ai societății civile.

Pentru ca statul să funcționeze respectând mecanismele și procedurile democratice este nevoie de legi ferme, clare, care să prezerve, fără excepție, drepturile și libertățile cetățenești precum și îndatoririle organelor etatice în raport cu cetățenii.

Raportul dintre societatea politică și societatea civilă se reduce, în esență la relația de determinare a societății politice să servească societatea civilă.

Practic, ”puterea” societății politice, adică puterea politică trebuie zăgăzuită de o altă ”putere”, aparținând societății civile. În acest scop societatea civilă trebuie să dispună de o puternică cunoaștere a fenomenelor politice. Responsabilizarea societății politice reprezintă o adevărată artă a societății civile.

În lipsa acestei responsabilizări, societatea civilă nu poate frâna puterea politică, fapt ce poate determina, după un timp, apariția germenilor statului totalitar.

În consecință, raporturile care se stabilesc între societatea politică și societatea civilă, nu implică supraordonarea/subordonarea, ci sunt relații complexe de colaborare, relativ stabile.

Deoarece acest tip de relații sunt în principiu, variabile este necesară medierea între cele două entități, de fapt dintre stat și organele sale și societatea civilă.

Constituția României a acordat acest rol de mediator între stat și societate (societate civilă) Președintelui României.

Capitolul II: Acțiunea politică

Conceptul de ”***acțiune politică***” este extrem de larg. Așa fiind el cuprinde multiple activități, desfășurate de diverse entități, spre exemplu: activitatea de conducere desfășurată de partidul sau coaliția de partide aflate la guvernare; activitatea de conducere politică exercitată de organele etatice; activitatea partidelor politice neguvernamentale; activitatea grupurilor de presiune și activitatea, cu caracter politic, efectuată de fiecare cetățean în parte. Aici este vorba de cetățeanul neimplicat în politică, așa-zisul ”simplu cetățean” sau ”cetățeanul obișnuit”.

Dar ce semnifică conceptul de ”***acțiune politică***”?

Acțiunea semnifică, în principiu, efectuarea unei prestații, a unei activități în opoziție cu abstențiunea/inacțiunea. Acțiunea politică ne duce cu gândul la faptul că acea activitate, concretizată într-o prestație pozitivă are conotații și caractere politice.

Orice modalitate de participare pe scena politică a unui actor politic reprezintă o acțiune politică.

Modalitățile acestea de participare trebuie să fie legale și legitime. Deși intră tot în sfera ”acțiunii politice” activitățile nedemocratice se situează la periferia scenei politice (ex.: tentativa, eșuată desigur, de subminare a puterii de stat; terorismul; asasinate cu caracter politic; etc.). Aceste ”forme” de acțiuni politice nu implică o participare activă, constructivă la viața politică. Dimpotrivă, ele îmbracă un caracter distructiv

fiind fundamentate pe ideologii și doctrine politice extremiste, xenofobe sau separatiste.

Scopul exercitării unei acțiuni politice îl constituie participarea activă la jocul politic în vederea impunerii selectării conducătorilor politici preferați și, totodată, pentru influențarea luării deciziilor politice.

Acțiunea politică se manifestă în variate moduri dar toate se circumscriu scopului fundamental urmărit. Astfel sunt acțiuni cu caracter politic: participarea la vot; obținerea calității de membru al unui partid politic; activitatea propriu-zisă desfășurată în cadrul unui partid politic; campaniile electorale; demonstrațiile de adeziune sau de protest; manifestațiile și orice alte activități prin care se manifestă explicit intențiile politice.

Doctrina politică face distincție între ***acțiunile politice legitime*** și ***acțiunile politice nelegitime***.

Prima categorie presupune conformarea activității desfășurate cu valorile și procedeele democratice, în timp ce a doua categorie fie încalcă, fie ignoră valorile și tradițiile regimurilor politice democratice.

În ultimă instanță acțiunile politice au rolul de a sensibiliza populația cu drept de vot dintr-o țară. Cu cât acțiunile politice vor servi interesul național, al societății civile, privită în ansamblu, cu atât vor captiva mai mult cetățenii.

În raport de angajarea politică a actorilor politici populația se poate manifesta în diferite moduri. Astfel:

* Apatia politică – se obiectivează în absența angajării dar și a acțiunii politice;
* Detașarea politică – este atunci când angajarea politică există dar lipsește acțiunea politică;

* Acțiunea politică represivă – se materializează în absența angajării politice dacă acțiunea politică este prezentă;
* Acțiunea politică instrumentală – implică existența atât a angajării cât și a acțiunii politice.

Modurile de manifestare a populației cu drept de vot în privința angajării politice reprezintă un veritabil barometru, un indicator obiectiv al gradului de corelare dintre angajarea și acțiunea politică și, în ultimă instanță, al modului în care societatea civilă percepe activitatea societății politice și îndeosebi a guvernanților și a partidelor politice parlamentare aflate în opoziție.

Acțiunea politică este percepută de către public în raport de o multitudine de factori care condiționează până la urmă înțelegerea mesajului purtat de aceasta.

Hotărâtor pare a fi, din acest punct de vedere, nivelul studiilor.

Acesta condiționează, în mare măsură, gradul de participare politică. De principiu, se consideră că cetățenii cu studii superioare, proveniți din mediul urban, și mai ales din marile orașe, au un veritabil ”monopol” în privința participării politice active.

În raport de nivelul de cultură, de gradul de instruire dar și de posibilitățile materiale personale fizice se raportează diferit la gradul de satisfacere a trebuințelor. Ori de acesta depinde tocmai ierarhia valorilor individului.

”***Trebuințele***” termen care acoperă generic un spectru larg de valori și bunuri necesare, se pot referi exclusiv la obținerea mijloacelor materiale de subzistență sau se pot referi și la valori spirituale: intelectuale, estetice, de considerație socială, etc.. Aceste trebuințe sunt materialiste sau postmaterialiste, întrucât se manifestă numai după satisfacerea integrală a trebuințelor materialiste.

Pornind de la această distincție și indivizii care compun societatea pot fi categorisiți în ”materialiști” sau ”post-materialiști”.

Indivizii materialiști – sunt preocupați de satisfacerea nevoilor primare relative la hrană și la alte necesități primordiale.

Dimpotrivă, post-materialiștii resimt nevoia satisfacerii unor interese mai îndepărtate de trebuințele strict materiale. Aceștia provin, de regulă, din familii înstărite și au un nivel de educație ridicat.

Post-materialiștii – desfășoară activități politice nonconformiste, spre deosebire de materialiști, pentru care acțiunile nu depășesc cadrul convențional, instituțional.

În legătură nemijlocită cu dihotomia ”materialistă” – ”post-materialiste” se află ***liberatatea politică*** văzută ca fiind o posibilitate de manifestare a acțiunilor politice în cadrul consacrat de regimurile politice democratice. Problema se pune în legătură cu unele manifestări cu caracter eminamente politic desfășurate de grupurile post-materialiste. Pot fi considerate astfel de manifestări o încălcare a libertății politice? Marea majoritate a acțiunilor politice desfășurate de grupurile eterogene post-materialiste (mișcări antinucleare, ecologiste sau feministe, etc.) nu lezează libertatea politică. Indiscutabil, în societățile viitorului limitele de toleranță a acțiunilor politice vor fi mult mai largi întrucât post-materialiștii vor domina scenele politice. În alte lucrări ale noastre dedicate Științelor Juridice am analizat distincția dintre normele juridice și normele politice, precum și responsabilitatea și răspunderea juridică.

În lucrarea de față trebuie să facem succinte referiri la ***responsabilitatea politică***. Aceasta ia naștere ca urmare a interacțiunii libertății individuale ca interesele societății și cu libertatea membrilor care o compun.

Orice individ trebuie să își coreleze libertatea sa, sub aspect politic, cu libertatea celorlalți. Liberul său arbitru trebuie să încurajeze și să stimuleze libertatea tuturor celorlalți membri ai societății.

Responsabilitatea politică reprezintă obiectivarea, oglindirea conștiinței cetățeanului. Dacă responsabilizarea nu a fost suficientă sub aspectul adoptării unei conduite în limitele prestabilite atunci intervine ***răspunderea politică***.

Concepții politologice privitoare la dezvoltarea societății

Indiscutabil societatea fiecărei țări, umanitatea în ansamblul ei parcurge un drum de-a lungul istoriei omenirii. Relațiile sociale nu au un caracter etern, deci nu sunt imuabile. Datorită acestui fapt societatea se află în continuă prefacere, ”mișcare”, adică în continuă devenire, transformare.

Dezvoltarea societății este o consecință ”a luptei contrariilor”, dintre vechi și nou, pozitiv și negativ, progresist și retrograd.

Numai că această linie continuă de dezvoltare a societății nu se manifestă întotdeauna fără convulsii. Este și firesc deoarece transformarea, devenirea socială este rodul unei lupte generată de contradicțiile, uneori ireductibile.

Au existat doctrine care au prezentat dezvoltarea societății luând ca punct de pornire ciclul vieții. S-a spus că orice societate ”născută” este tânără, apoi deplin matură, îmbătrânind odată cu epuizarea resurselor sale. Consecința

îmbătrânirii, a ”epuizării” societății, este dispariția statului care avea rolul de acoperământ juridic al acesteia.

În realitate ciclul prezentat nu este complet. Societatea nu ”moare”, deci nu poate fi circumscrisă unui ritm biologic. Societatea se transformă fiind mereu supusă luptelor, contrariilor. Intervine doar ”moartea”, caducitatea unor relații sociale care sunt înlocuite de alte relații sociale, corespunzătoare noului stadiu de dezvoltare a societății.

Există teorii, doctrine care își propun să descrie generic întregul mers al istoriei umanității. Acestea sunt denumite în politologie ***doctrine stadiale***.

Dezvoltarea stadială a umanității menționată de Auguste Conte se circumscrie următoarelor etape (stadii): ***stadiul religios***, ***stadiul metafizic***, ***stadiul științific***, dominat de teoriile pozitiviste. În fiecare din cele trei etape umanitatea, civilizația sa, a fost dominată succesiv de: ***religie***, ***filosofie***, și respectiv ***știință***.

Cea mai importantă doctrină stadială a istoriei este considerata ***cea marxistă***. Aceasta procede necesitatea obiectivă a parcurgerii de către umanitate a unor etape corespunzătoare unor moduri de producție diferite – sclavagism, feudalism, capitalism, comunism. Se consideră că parcurgerea acestor stadii constituie o realitate obiectivă, o legitate.

Fiecare stadiu are un mod de producție distinct, respectiv relații de producție diferite și forțe de producție distincte.

La temelia forțelor de producție este forma de proprietate corelată cu resursele materiale și umane și tehnologiile proprii fiecărui stadiu de dezvoltare a societății.

Acestor forțe de producție le corespund anumite relații de producție concretizate în organizarea politică a societății și în conștiința specifică civilizației respective.

În temeiul acestor predicţii teoria marxistă pune accent pe necesitatea obiectivă a instaurării societăţii comuniste, cu etapa sa intermediară, societatea socialistă.

Datorită prăbuşirii lagărului statelor socialiste, astăzi se consideră că predicţia marxistă este falsă, deoarece socialismul, ca primă fază a societăţii comuniste, a fost înlăturat.

Nu trebuie scăpat din vedere că mai există state în care conducerea societăţii se fundamentează pe teoria marxistă (Cuba, Vietnam, R.P.D. Coreeană, Coreea de Nord şi R.P. Chineză). Deci socialismul încă nu a dispărut complet de pe mapamond. Pe de altă parte, realitatea concret – faptică, istorică, atestă că umanitatea a parcurs în existenţa ei cunoscută mai multe orânduiri sociale. Posibil ca nu socialismul să fie stadiul ce va înlocui capitalismul dar până la urmă şi vor trebui înlocuite. Deocamdată experienţa istorică a demonstrat că ”tentativa” de înlocuire a capitalismului cu socialismul, deşi a produs efecte dureroase, a fost viabilă producând şi unele efecte pozitive în statele care au ales sau cărora li s-a impus calea de dezvoltare social-politică şi economică socialistă.

Se apreciază că toate teoriile zise stadiale, inclusiv doctrina marxistă comportă elemente pur subiective, speculative. Fiind imposibil de prevăzut modul de dezvoltare al societăţilor, teoriile aşa-zis stadiale sunt neştiinţifice, fiind bazate pe imaginar, pe utopie.

Nu suntem de acord cu opiniile care acreditează ideea că aceste teorii stadiale nu aparţin ştiinţelor politice. Orice doctrină, indiferent de validitatea sa, dacă se referă la modul de organizare şi de conducere politică a societăţii aparţine ştiinţelor politice. De asemenea, apreciem, în disonanţă cu politologi celebri, că toate teoriile stadiale au aptitudinea de a aparţine practicii politice. Se poate susţine că teoria marxistă nu a aparţinut practicii politice atât timp cât ea a fost aplicată zeci de ani în U.R.S.S. şi celelalte ţări socialiste de pe planetă? Categoric nu se poate susţine un asemenea punct de vedere!!!

Desigur, fenomenele sociale nu pot fi încorsetate în ”rețete” sau în ”scheme prestabilite”. Dar observăm că o mare parte din umanitate a parcurs stadiile descrise de teoria marxistă: sclavagism, feudalism, capitalism, unele și socialism. Fără îndoială, unele societăți nu au inclus anumite stadii (spre exemplu s-a trecut de la feudalism direct la socialism – în China, Albania) dar au parcurs, în linii generale același ”model” de dezvoltare socială.

Predicția socială într-adevăr ține de profeție dar este greu de negat ***modul de dezvoltare istorică a societăților*** care apare ca o înlănțuire de etape corespunzătoare dezvoltării economice și sociale a diferitelor state.

Radicalismul politic și revoluția

Copilul radicalismului politic a fost ***revoluția***. Modalitatea perfectă de exprimare a radicalilor politici se oglindește în ***starea revoluționară***.

Aceștia consideră că revoluția constituie modalitatea primordială de schimbare a unei societăți, având ca obiectiv făurirea unui stat fundamentat pe libertate și pe dreptate. Revoluțiile sunt generate de situații disperate, de criză, și sunt facilitate de imprimarea în mentalul colectiv a ideii că societatea nu mai poate evolua în ”vechile tipare”.

Orice mișcare revoluționară prezintă anumite trăsături. Astfel: caracterul brusc, subit al schimbării sociale care tinde să înlocuiască total vechea orientare politică reprezintă cea mai importantă trăsătură, caracterul unei lovituri politice efectuate cu violență; caracterul transferului întregii puteri etatice care

generează schimbarea regimului politic. Tocmai acest din urmă caracter delimitează revoluția de o lovitură de stat (sau de palat).

În literatura politologică s-au purtat nenumărate discuții referitoare la consecințele revoluțiilor. Astfel spus, întrebarea centrală este legată de eventualele beneficii sau, dimpotrivă de posibilele efecte negative pe care mișcările revoluționare le provoacă.

Întotdeauna revoluțiile au fost îmbrăcate în pură ură și caracterul benefic al acestora a fost sloganul de bază al istoricilor și al politologilor. Revoluțiile sunt desprinse parcă dintr-un areal mitic, de basm, iar promotorii lor sunt invariabil considerați mesagerii noului, a binelui comun și a prosperității. Oamenii politici ai regimului spulberat de revoluție au întotdeauna epitete de genul: negativi, malefici, retrograzi, descompuși moral, etc.

La conturarea acestui tablou generic, aplicat fiecărei revoluții, fără excepție aproape, a contribuit din plin ***ideologia revoluționară***.

Fundamentată de regulă nu doar pe pozițiile partizanatului dar și pe fals și minciună ***ideologia revoluționară*** prezintă revoluția și regimul politic nou instaurat ca fiind imaculate deși în spatele lor se ascund crime violente și acte de barbarie. Vechiul regim politic este prezentat de aceeași ideologie revoluționară ca fiind demonic. Ceea ce a fost pozitiv sub vechiul regim politic fie este trecut sub tăcere, fie este prezentat denaturat.

Realitatea socială (Revoluția franceză din 1789 sau Revoluția bolșevică din 1917) demonstrează faptul că, în principiu, orice revoluție comportă o natură dual în privința efectelor: atât pozitive cât și negative.

Între efectele negative ale revoluțiilor se pot enumera: violența excesivă îndreptată împotriva persoanelor fizice, manifestarea, chiar și temporară, a despotismului; haosul social

generat de mișcarea violentă revoluționară; posibilitatea angajării statului într-un război civil de uzură dacă revoluționarii nu au preluat controlul asupra întregului teritoriu al țării.

Revoluțiile generează o contradicție, manifestată ca o luptă dintre vechi și nou. Revoluționarii și, în general, simpatizanții revoluției doresc o schimbare din temelie a regimului politic, în timp ce, se spune, contrarevoluționarii, oamenii vechiului regim politic și birocrația moștenită intenționează să conserve, cât mai mult cu putință, instituțiile și normele moștenite de la statul anterevoluționar. Această delimitare este în mare parte adevărată. Dar trebuie remarcat faptul că o schimbare fundamentală, totală o ”rupere din rădăcină”, bruscă nu poate rezista după cum nici imobilitatea claselor privilegiate ale vechiului regim nu poate fi absolută. Întotdeauna cei mai radicali și vehemenți dintre conducătorii revoluțiilor au pledat și vor pleda pentru schimbări totale și bruște, în timp ce revoluționarii mai moderați fac loc ”compromisului”, în sensul realizării unor schimbări gradate și controlate, care să aibă un efect cât mai puțin distructiv asupra societății.

În condițiile societăților contemporane radicalii politici par a se fi îndepărtat de principalul lor mijloc de schimbare socială, anume ***revoluția***.

Revoluțiile sunt motivate de excesele guvernanților, a societății politice în ansamblul ei. Ele s-ar putea manifesta exclusiv în statele cu regimuri politice dictatoriale sau totalitare. Aceste regimuri politice, în special cele totalitare, confiscă societății civile orice posibilitate legală de a contesta puterea politică și de a participa în mod efectiv, prin reprezentanții săi, la conducerea politică a societății.

Atunci când societatea politică – și în special guvernanții – devine despotică și arbitrară, coruptă și venală iar posibilitatea legitimă a cetățenilor de a interveni, în mod legal, în opera de organizare și conducere a statului este inexistentă (neorganizarea alegerilor, fraudarea acestora, campanii de intimidare a adversarilor politici, asasinate asupra liderilor opoziției sau asupra liderilor opoziției sau asupra exponenților societății cicile, etc.) ***națiunea are dreptul legitim de a se revolta împotriva tiraniei***. Ca atare, în această ipoteză, societatea civilă obține, în concret, un ***drept la revoluție*** rezultat din suveranitatea națională, care este deținută numai de popor.

Când autoritățile etatice în mod programat nu mai reprezintă poporul, acesta are dreptul dar și îndatorirea de a restabili echilibrul, în sensul înlăturării – chiar și prin revoluție – a autorităților publice care exercită suveranitatea națională în numele poporului.

Nimeni nu este atât de bun, de capabil și de instruit încât să guverneze alte persoane, chiar o națiune întreagă, fără consimțământul celor conduși. Nimeni nu are dreptul să guverneze o societate îndepărtându-se de la principiile democratice și de la cele ale Statului de Drept.

Întreaga societate politică, trebuie să înțeleagă că la fundamentul edificării statului este contractul social prin care cei conduși acceptă organizarea și conducerea societății, înfăptuită de către guvernanți.

Progresul și modernizarea societății condiționează dezvoltarea socială.

Concret, dezvoltarea științelor tehnice și a științelor economice au determinat și determină salturi calitative imense în ameliorarea condițiilor de trai și în dezvoltarea societății, în ansamblu. Progresele înregistrate de științele medicale generează o ameliorare considerabilă a calității vieții oamenilor. Toate aceste progrese tehnologice, economice și

medicale se fundamentează pe cele mai noi cercetări din domeniile fundamentale ale ştiinţei: fizică, chimie, biologie, matematică, informatică, etc.

Dacă în domeniul tehnologic şi al ştiinţelor reale progresul este mai mult decât evident se pune problema dacă şi în domeniul politic se constată un progres sau, cel puţin, o modernizare a cunoaşterii în scopul dezvoltării societăţii.

Sub aspect politic cele mai spinoase chestiuni se referă la: ***rezistenţa umană*** (atât la nivel individual cât şi la nivel societar) şi la aspectele globale ale dezvoltării societăţii. Cuantificarea progresului în domeniul politic se realizează, în mod obiectiv, prin ridicarea condiţiei umane la nivelul întregii planete. Starea individului în societate trebuie să constituie obiectivul fundamental al domeniului politic.

Capitolul III: Cultura politică (gândirea politică)

Noţiunea de ***cultură politică*** semnifică un subsistem al culturii. Astfel spus, conceptul de ”cultură politică” reprezintă diferenţa specifică în raport cu genul proxim materializat în noţiunea de ”cultură”.

Cultura privită în sens larg, reprezintă totalitatea cunoştinţelor, a moralei, credinţelor şi a tradiţiilor pe care un individ le dobândeşte în cadrul societăţii.

Cultura politică constituie ansamblul valorilor, aptitudinilor şi convingerilor obţinute de individ, cu ajutorul cărora acesta înţelege sistemul politic, în ansamblul său. Toate elementele constitutive ale culturii politice generează atitudinea omului faţă de valorile sociale, determină conduita politică a tuturor membrilor societăţii.

Cultura politică constituie un real barometru al gradului de înțelegere, de cunoaștere a sistemului politic de către membrii societății.

La rândul ei, cultura politică implică mai multe laturi prin intermediul cărora este dimensionată: ***latura cognitivă, latura afectivă, latura evaluativă***.

Cunoștințele politice și în special cele relative la sistemul politic formează ***latura cognitivă***; stările emoționale din atitudinile politice se includ în ***latura afectivă*** iar opiniile relative la sistemul politic se subsumează ***laturii evaluative***.

Doctrina politică a identificat mai multe tipuri de ***culturi politice***: cultura politică provincială; cultura politică de subordonare; cultura politică de participare, de cooperare.

Există ***cultura politică provincială*** în societățile care nu au atins stadiul de națiune. În aceste condiții membrii colectivităților sunt interesați către politici locale promovate fie de stat, fie chiar de comunitățile locale.

Cultura politică de subordonare sau de supunere există la nivel național. Acceptarea fără obiecții a subordonării rezultă de convingerea membrilor societății că nu pot juca vreun rol activ în sistemul politic național. Ca atare, societatea civilă joacă un rol pasiv, fiind distantă în raport cu sistemul politic. Se constată o ruptură între societatea politică, reprezentată de guvernanți și societatea civilă, guvernații.

Cultura politică de participare sau cooperare presupune antrenarea membrilor societății în jocul politic, aceștia având convingerea că pot, cât de puțin, influența sistemul politic național.

Cultura politică de participare este proprie sistemelor politice democratice, regimurilor politice non-dictatoriale; non-

totalitare. Ea se fundamentează pe un grad sporit de cunoştinţe politice achiziţionate de cetăţeni.

În literatura politică se utilizează termenul de ”***subcultură politică***” pentru a identifica ***subculturile politice regionale dintr-un stat sau subculturile politice ale claselor sau categoriilor sociale***.

Dacă societăţii, în ansamblu, îi corespunde categoria de ”cultură politică”, diferitelor ”dezmembrăminte de societăţi”, pe criterii zonal-regionale sau de clasă şi categorie socială, le corespund ”subculturile politice”.

Cultura politică şi eventualele sale ”dezmembrăminte”, subculturile politice, vehiculează axiologia sau valoarea politică.

Prin ”valoare politică” se înţelege o relaţie socială prin intermediul căreia se manifestă preţuirea de care se bucură anumite fapte politice obiective, datorită modului în care soluţionează trebuinţele comunităţilor sau societăţii, în asamblul, şi, totodată, datorită modului în care reflectă idealurile cetăţenilor.

Deci, valoarea politică prezintă o dublă natură:

* De realitate obiectivă concretizată în satisfacerea trebuinţelor concrete ale comunităţilor sau a întregii societăţi;
* De ideal subiectiv de ţel, urmărit, în mod activ, de către societate. În acest mod, valoarea politică reprezintă un veritabil model de referinţă al întregii activităţi cu caracter politic, având aptitudinea de a modela conduita politică a cetăţenilor a grupurilor sociale şi, în general, a actorilor politici.

Valoarea politică realizează legătura dintre real şi ideal, dintre ”ceea ce este” şi ”ceea ce trebuie să fie”. Partea sa materială, obiectivă se raportează la realitate, în timp ce latura imaterială, subiectivă, se referă la starea ideatică, spre care tinde societatea.

O parte însemnată a valorilor politice sunt consacrate în normele politice.

Normele politice asigură funcționarea efectivă a întregului sistem politic. Ele reglementează diverse relații sociale relative la: instituțiile politice, grupurile sociale, etc. Menirea normelor politice este aceea de a determina, în ultimă instanță, conduitele politice ale indivizilor sau ale grupurilor sociale, în scopul desfășurării, în bune condiții, a acțiunilor politice.

Interesele naționale

În Dreptul Internațional Public ***statul*** reprezintă principalul subiect, alături de alte entități, statul constituie elementul caracteristic fundamental al întregului sistem internațional contemporan.

Firesc, orice actori pe scena politică mondială, deci fiecare entitate etatică, dorește să promoveze propriile sale interese. Interesele statelor sunt menționate cu sintagma "interese naționale".

Interesul național – constituie tot ce un stat în numele societății pe care o reprezintă înțelege să conserve și să dezvolte în relațiile internaționale. Deci interesul național constă în afirmarea tuturor valorilor naționale, de către un stat, în scopul asigurării dăinuirii stabilității și proprietății statului respectiv și a dezvoltării și propășirii națiunii.

Interesele naționale sunt clasificate în doctrina relațiilor internaționale și în politologie.

În raport de ***scopurile de bază, fundamentale*** surprindem următoarele categorii de interese naționale:

* Apărarea țării. Păstrarea ființei statului și dăinuirea sa constituie cel mai deosebit interes național afirmat de orice stat de pe mapamond;

∗ Libertatea alegerii sistemului politic conform voinţei naţiunii. Presupune capacitatea poporului de a alege în mod liber, regimul politic (constituţional) şi forma de guvernământ a statului.

∗ Bunăstarea economică – reprezintă un interes naţional major al oricărui stat, interes concretizat în asigurarea hranei şi a condiţiilor de trai decente pentru toţi cetăţenii statului;

∗ Prezervarea ordinii mondiale existente – reprezintă un interes naţional ”conservator”. Statele lumii doresc să îşi promoveze politicile externe într-un mediu politic internaţional previzibil şi relativ stabil.

O altă clasificare a ”***intereselor naţionale***”, tripartită, se face în: ***interese naţionale vitale***; ***interese naţionale majore*** şi ***interese naţionale periferice***.

Cele vitale pot avea cosecinţe imediate asupra existenţei statului sau cetăţenilor săi, ***interesele majore*** dacă sunt ratate, lezează interesele statului în cauză, având aptitudinea de a afecta chiar şi unele interese naţionale vitale. Interesele periferice nu conduc, sub nici o formă, la posibilitatea lezării intereselor vitale ale statului.

România ca orice stat de pe harta politică a lumii are propriile sale interese naţionale concretizate în:

∗ Prezervarea suveranităţii, integrităţii teritoraile şi a unităţii Statului Român;

∗ Garantarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor români;

∗ Dezvoltarea economică şi socială a ţării;

∗ Participarea activă a României în cadrul Uniunii Europene şi a NATO în scopul consolidării sistemului democratic, al garantării suveranităţii statului şi a prosperităţii economice;

∗ Susţinerea identităţii naţionale prin valorificarea patrimoniului cultural naţional şi a capacităţilor creative alea cetăţenilor;

∗ Protejarea resurselor naturale și a mediului înconjurător la nivelul standardelor europene și Mondiale.

Interesele naționale ale țării noastre sunt înfăptiute prin intermediul obiectivelor politicii de securitate naționale.

Obiectivele de securitate naționale a României se concretizează în Strategia de securitate națională a țării noastre, unde sunt stabilite anumite obiective prioritare:

∗ Prezervarea suveranității și a integrității teritoriale a țării;

∗ Garantarea ordinii constituționale, a funcționării Statului de Drept și a mecanismelor democratice;

∗ Dezvoltarea și relansarea economiei naționale și combaterea șomajului și a sărăciei;

∗ Continua dezvoltare a societății civile;

∗ Modernizarea structurilor de apărare națională, a celor de combatere a terorismului și criminalității organizate;

∗ Dezvoltarea rețelelor sanitare și creșterea performanței învățământului, științei, cercetării și culturii;

∗ Reformarea administrației publice conform reglementărilor europene;

∗ Promovarea unei politici externe dinamice și creative în scopul protejării intereselor naționale ale statului nostru;

∗ Dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate și strângerea legăturilor cu românii din afara granițelor țării;

∗ Asigurarea securitîții sub aspect ecologic;etc.

Conceptul de ”securitatea națională”

Pe mapamond, în mod firesc, exită ***o pluralitatea de identități statale*** care au, fiecare în parte, interese distincte dar și interese geopolitice și geostrategice comune. În aceste

condiții statele lumii sunt direct interesate în asigurarea și prezervarea intereselor lor naționale, în special cele vitale.

Prin intermediul securității un stat determinat caută să evite o posibilă agresiune împotriva sa, prezervându-și valorile și interesele naționale.

Securitatea națională se referă la modul în care ***un stat percepe un potențial pericol la adresa sa***. Ea este o chestiune relațională fiind intim corelată cu jocul geostrategic făcut de acel stat pe scena politică internațională. Presupune continua adaptabilitate a oricărui stat în vederea evitării, pe cât posibil, a unor conflicte ”reci” sau ”calde”, cu alte state.

Nu este locul detalierii conceptului de ”***securitate națională***” dar trebuie subliniat faptul că în strânsă legătură cu acest concept politologic se află ***chestiunea dreptății internaționale***.

Sintetic ***dreptatea internațională*** desemnează respectarea normelor – și în mod deosebit a celor imperative – din Dreptul Internațional Public. Această interpretare se referă excusiv la aspectul juridic. Dar ***problema dreptății internaționale*** interesează și sub aspect etic și chiar din punct de vedere filosofic.

Pentru că acest capitol introductiv prezintă doar unele concepte ale ”științei politice” nu vom dezvolta problematica dreptății internaționale.

Suntem totuși datori să punctăm câteva aspecte relative la această instituție deopotrivă: juridică, politologică și de relații internaționale. Astfel, potrivit opiniei exprimate de unii doctrinari chestiunea dreptății internaționale este intim corelată cu protecția drepturilor omului. Acestea din urmă având un caracter universal orice lezare a drepturilor unui cetățean a unui stat ar da dreptul statului în cauză să intervină, împotriva altui stat, în vederea restabilirii acelor drepturi încălcate sau nerecunoscute. În acest mod, credem noi, statul intervenient al cărui cetățean este persoana fizică a căror drepturi subiective

au fost lezate încalcă suveranitatea statului învinuit că a lezat respectivele drepturi.

În acest fel principiul universalității respectării drepturilor omului detronează un alt principiu, cel al suveranității naționale.

Se consideră că problema dreptății internaționale are o legătură organică cu chestiunea globalizării. Datorită mondializării economiei, informațiilor și a politicii se realizează în mod logic, obiectiv o reducere a suveranității statelor.

Așa fiind o intervenție a unui stat sau a unui grup de state pe teritoriul altui stat nu poate fi considerată, în condițiile contemporane ca o încălcare a suveranității, având ca principal efect crearea unei ”nedreptăți”.

Opinăm că în ambele ipoteze prezentate de noi chestiunea dreptății internaționale trebuie tratată cu maximă prudență.

Mondializarea (globalizarea) are ca efect o reducere a suveranității, mai ales a independenței statelor, ***dar este vorba de o limitare consimțită***, ***liber acceptată*** de aceste principale subiecte ale dreptului internațional public, în calitatea lor de actori pe scena politică mondială.

Titlul II: Doctrinele politice

Capitolul I: Ideologii politice și doctrine politice

În cadrul titlului doi al prezentei lucrări ne vom referi exclusiv la ideologiile și, în mod deosebit, la doctrinele politice fundamentale care animă orice acțiune politică.

Totodată, ideologiile şi doctrinele politice intră în conţinutul culturii politice. Aceasta deoarece valorile, convingerile individuale sau colective, prin care se înţelege, se percepe sistemul politic, în ansamblul său, se grefează pe ideologiile şi doctrinele politice, în ultimă instanţă.

Este firesc ca, în primul rând, să facem o distincţie absolut necesară între cei doi termeni. Altfel spus, trebuie să definim şi să analizăm ***ideologia politică*** şi ***doctrina politică*.**

Într-o lucrare publicată în 2010[1] am definit ***ideologiile politice***. Acestea reprezintă manifestări, discursuri ale puterii sau referitoare la putere. Etimologic termenul desemnează o ştiinţă a ideilor dar este utilizat, în contemporaneitate, în sensul de ansamblul ideilor, valorilor sau a sensibilităţii proprii unei clase sociale, respectiv a clasei aflate la putere, a guvernanţilor.

Ideologia se deosebeşte net de ***doctina politică*** care desemnează un ansamblu coerent de idei despre societate, reunite dintr-o prespectivă de subiectivitate care îmbină metodologia ştiinţifică cu obiective socio-umane care conferă putere politică şi prosperitate unui grup social.

Scopul ideologiilor politice este de a susţine sau de a critica ordinea socială existentă într-un stat. Ele cuprind stări de spirit, atitudini, raţionamente care se circumscriu realităţii istorice. Doctrinele politice, în schimb, se mărginesc doar la identificarea raţionamentelor care descriu realitatea istorică.

Dacă ideologiile politice sunt emoţionale şi se adresează unor categorii largi de cetăţeni, doctrinele politice pot fi descifrate numai prin efort intelectual.

Ideologia politică realizează legătura informaţională şi comunicaţională dintre societatea politică, privită în ansamblul ei – guvernanţi şi opoziţie, pe de o parte, şi societatea civilă, pe de altă parte. Ea va da impulsul votanţilor pentru alinierea la un anumit spectru politic în raport de dorinţe şi de opţiuni.

[1] Analiză doctrinară a constituţiei Republicii Moldova Ed. Rovimed Publishers, Bacău 2010 pag.41.

Militantismul politic este o rezultantă a ideologiei și are drept scop atragerea de noi electori.

Ideologiile susțin competiția și rivalitatea dintre partidele politice generând fie o funcție integratoare fie una radicală a membrilor societății civile.

Rolul integrator al ideologiilor politice se obiectivează prin susținerea unor valori comune, în scopul satisfacerii unor interese generale, publice.

Iată, de exemplu: garantarea drepturilor și libertăților cetățenești constituie o rezultantă a tuturor ideologiilor democratice, rolul integrator al acestora fiind, sub acest aspect mai mult decât evident.

Doctrinele politice au rolul de a fundamenta, de a da consistență mesajelor cu caracte ideologic.

Demersul realizat de doctrina politică este științific, analitic fiind rodul unor concepții teorectice profunde și solid structurate.

Fundamentarea Statului de Drept liberal, concurențial, minimal este opera doctinei politice liberale și neoliberale iar teoretizarea Statului Drept social, providențial, paternal reprezintă apanajul doctrinei socialiste dub forma teoriilor social-democrate contemporane.

Doctrinele politice se structurează pe fundalul metodelor și tehnicilor de cercetare în științele sociale și politice, lucrând cu scale axiologice. Ele au rolul de a susține două funcții de bază respectiv: ***funcția explicativă*** și ***funcția evaluativă***.

Explicând și evaluând situațiile, conjuncturile și jocurile politice doctinele sunt tentate ”să pună diagnostice”, adică să stabilească cu un grad de certitudine ridicat ***în ce anume constă disfuncția și cum anume poate fi aceasta tratată, remediată***. Desigur, fiecare doctrină va încerca să soluționeze o problemă concretă potrivit principiilor sale fundamentale. Din acest motiv una și aceeași disfuncționalitate

poate primi diverse soluții, conform concepțiilor fiecărei doctrine politice în parte.

Uneori soluțiile avansate sau chiar soluția finală elaborată pe baza compromisului se îndepărtează de doctrinele juridice și politice tradiționale. Necesitatea elaborării Tratatului Constituțional European, în fond a unei veritabile Constituții Europene, a fost rezultatul compromisului dintre europartide deși UE nu constituie, la momentul actual, un stat federal ci doar o confederație, o asociație de stat.

Doctrinele politice susțin și ***funcția predictivă*** deși profețiile sunt ”greu de prevăzut” pe scena politică.

Funcția predictivă trebuie înțeleasă în sensul indicării clare, neechivoce, de către fiecare doctrină politică în parte, a modului în care ar trebui să se dezvolte în viitor societatea și statul. Funcția predictivă a fiecărei doctrine politice se materializează la nivelul partidelor politice ***într-o funcție programatică***. Altfel spus, programul oricărui partid politic trebuie să includă în mod necesar, viziunea despre dezvoltarea viitoare a societății. Construind sub aspect teoretic ***un model social corespunzător*** fiecare partid politic va dezvolta strategii politice pentru adoptarea acestuia.

Arătând tarele și carențele prezentului, oferind modelul social optim, corespunător pentru dezvoltarea societății și menționând strategii în veredea realizării practice a modelului social optim, programul politic devine viabil și trebuie susținut ideologic în vederea atingerii finalității politice concretizată ***în impunerea*** modelului social optim corespunzător. Ori, această finalitate nu se poate concretiza decât prin ajungerea respectivului partid politic la putere, la guvernare.

În consecință, cucerirea puterii nu reprezintă un scop în sine al partidelor politice. Ea constituie ***doar un mijloc*** pentru atingerea scopului, concretizat în impunerea modului social

corespunzător în vederea dezvoltării corespunzătoare a societății și a statului.

Funcția orientativă a doctrinelor politice se referă la apropierea cetățenilor de una dintre doctrinele politice și anume de acea doctrină care le oferă mai multe șanse pentru realizare, atât la nivel individual cât și la nivel integrator, social.

Funcția orientativă este extrem de importantă deoarece realizează o partajare atât a doctrinelor politice, cât și a partidelor și a cetățenilor implicați în activitățile politice.

Tradițional, orientarea doctrinară și partajarea preferințelor se realizează între ***stânga*** și ***dreapta***.

După căderea regimurilor politice socialiste, în anii 1989-1991, doctrinele politice neoliberaliste sunt cele dominante pe scena politică mondială. Doctrina social-democrată s-a aflat într-o dificultate majoră datorită percepției generale legată de ”sursa comună” a social-democrației și comunismului.

Totuși, nici un moment nu a fost pusă în discuție ***existența binomului dreapta/stânga***.

Practic, din punct de vedere doctrinar oricare dintre doctrine, fie de dreapta, fie de stânga nu poate fi înțeleasă corect decât prin raportare la doctrina adversă. Stânga va fi înțeleasă prin raportare la Dreapta politică iar Dreapta va fi corect percepută numai prin raportare la Stânga politică.

Binomul, dreapta/stânga sau stânga/dreapta reprezintă un întreg, un tot unitar deși este format din doctrine opuse, contradictorii. Așa se explică de ce înțelegerea corectă a unui element al binomului nu se poate face decât prin raportare la cel de-al doilea element.

Dreapta și stânga sunt elemente constitutive originare fără de care binomul nu poate exista.

Unitatea contrariilor care caracterizează ***binomul dreapta/stânga*** implică prezența absolut necesară a ambelor elemente constitutive. Aceasta înseamnă că, deși antitetice, cele două elemente constitutive nu se exclud ci dimpotrivă sunt complementare, coexistând împreună în cadrul binomului.

În linia imaginară a doctrinelor politice între ***dreapta*** și ***stânga*** există o ***zonă de centru***.

De asemenea, între dreapta și stânga pot exista nenumărate doctrine intermediare.

Practic poate exista spectrul politic doctrinar fragmentat în mai multe felii: *extremă dreaptă*; ***centru-dreapta***, ***centru-stânga*** și ***extremă-stânga***. Desigur, la mijloc vom avea *doctrinele centriste*.

Extremele de dreapta și de stânga sunt reprezentate de fascism, cu varianta sa nazismul și respectiv de comunism.

Aceste doctrine aveau ca ideal politic totala transformare a sistemului social capitalist. Și fascismul și comunismul (cu varianta sa socialistă) au generat sisteme și regimuri politice totalitare.

Se consideră că există o multitudine de criterii pentru delimitarea doctrinelor politice, la dreapta sau la stânga eșicherului politic: criteriul libertății; al tradiției; al egalității, etc.

Se apreciază că cel mai important criteriu de delimitare este ***egalitatea***. În raport cu acest criteriu de delimitare se consideră că dacă modelul social optim se fundamentează pe criteriile egalității, doctrina care îl promovează este de stânga. Dacă, dimpotrivă, sunt încurajate libertățile și drepturile cetățenești, fără a se acorda prioritate principiilor egalitariste

doctrina politică, care promovează un astfel de model optim, este de dreapta.

Deși binomul dreapta/stânga constituie piatra unghiulară de delimitare a doctrinelor politice uneori, realitatea istorică, pare a invalida celebra și tradiționala dihotomie. Exemplele clasice sunt reprezentate de: fascismul italian rezultat din simbioza socialismului și a naționalismului; nazismul german generat din împletirea naționalismului cu socialismul în stil prusac; transformarea gradată și treptată a comunismului internaționalist marxist-leninist în socialism național, fapt concretizat în unele state socialiste foste satelite ale U.R.S.S..

Într-adevăr, exemplele indicate anterior sunt excepție de la tratarea sintetică a ***binomului stânga/dreapta***. Dar aceste excepții nu au aptitudinea de a înlătura tradiționala clasificare a doctrinelor politice contemporane.

Clasificarea tradițională își păstrează valabilitatea, cel puțin în prezent, datorită faptului că nici un alt curent nu poate înlocuii stânga sau dreapta din binom. Faptul că au existat doctrine care ”au topit” elemente din teorii stângiste cu cele din dreapta eșicherului politic poate fi explicat prin alte argumente decât negarea clasicului binom stânga/dreapta.

Astfel, combinația dintre naționalismul extremist german și socialismul prusac, în cazul nazismului trebuie văzută ca o contrapondere la internaționalismul comunist sovietic.

Și fascismul italian și nazismul german s-au fundamentat pe un model socialist, corporatist grefat pe naționalism. În acest mod, socialismul practicat de regimurile totalitare italian și german se afla în contradicție cu comunismul din Rusia sovietică, desprins tot din doctrina socialistă, dar care se fundamenta pe internaționalism.

Considerăm că internaționalismul socialist-comunist a reprezentat o primă etapă de globalizare, din epoca contemporană. El era sortit să își arate superioritatea în fața socialismelor naționaliste din diverse state europene.

Pervertirea sau transformarea socialismului internaționalist într-un socialism național, chiar naționalist, fapt petrecut în unele state socialiste din Europa, conduce pe istorici și pe politologi la concluzia abandonării – de facto – a internaționalismului.

Dar jocul cuvintelor este amețitor: socialismul național din statele foste socialiste se apropie de național-socialism german din cel de-al treilea Reich??!! Este o întrebare grea care își așteptă răspunsul!!

Oricum exemplele analizate nu pot înlătura dihotomia tradițional consacrată în ***dreapta*** și ***stânga***.

În concluzie, ***funcția orientativă*** rămâne de o excepțională utilitate în privința așezării diverselor teorii în sistemul doctrinar politic. Mai mult chiar, doctrinele politice tradiționale consacrate au capacitatea de a privi societățile sub aspect integrator, în totalitatea lor, analizând toate componentele acestora. Așa fiind, credem că, pentru o bună bucată de vreme, clasicele teorii politice își vor demonstra valabilitatea dar mai ales, unele dintre ele, se vor dovedi extrem de viabile, pline de forță și de energie creatoare.

În esență trebuie să reținem că în raport de criteriile de delimitare, dintre care ***egalitatea*** se detașează primordial, spectrul doctrinar politic se prezintă astfel:

I. <u>Extrema stângă</u> – compusă din grupuri și mișcări ***egalitare și înclinate spre autoritarism - comunismul***;

II. Centru-stânga – alcătuit din grupuri ***ce adoptă doctrine egalitare dar și libertare – social-democrația***;

III. Centru-dreaptau – alcătuită din mișcări fundamentate ***pe libertate și pe inegalitate – partide conservatoare***;

IV. Extrema dreapta – formată din mișcări ce au la bază ***doctrine antiegalitare și antiliberale – nazism și fascism***.

Într-adevăr doar am amintit doctrinele centriste, fără a le puncta în mod deosebit. Aceasta datorită faptului că, discursul nostru s-a canalizat în direcția surprinderii aspectelor fundamentale care decurg din binomul stânga/dreapta, ca efect principal al funcției orientative a doctrinelor politice.

În capitolele următoare ale prezentului titlul vom analiza: ***doctrina liberală***; ***doctrina socialistă***, ***doctrina conservatoare*** și ***doctrina fascistă***.

Capitolul II: Doctrina liberală

Principiile fundamentale ale doctrinei liberale sunt: ***proprietatea privată***; ***toleranța***; ***libertatea*** și ***statul minimal***.

I). Proprietatea privată constituie un element constitutiv fundamental al acestei doctrine. Liberalii apreciază că proprietatea privată conferă persoanei fizice posibilitatea să se manifeste în mod plenar, conform propriei sale personalități. Fără libertate proprietatea privată nu reprezintă decât un concept lipsit de valoare. Fiind un drept natural ”imprescriptibil” și inalienabil doctrina liberală consideră că fiecare persoană fizică este potențial proprietar încă din momentul nașterii.

Proprietatea asigură individului aptitudinea de a accede la cultură, educație și învățământ și la știință. Ea asigură mijloacele de trai necesare omului și în acest fel persoana posedă timpul necesar pentru instrucție și pentru meditație asupra chestiunilor esențiale pentru societate, inclusiv cele de ordin politic.

În concepția liberală proprietatea privată este percepută preponderent ca fiind ”corpus”, ca o posesie, stăpânirea faptică a bunului și mai puțin ca o relație socială între membrii societății referitoare la un obiect determinat.

Proprietatea privată devine, practic, un garant al libertății umane privită în abstracțiunea sa. Se apreciază, conform acestei doctrine, că garanția proprietății private în privința conservării libertății umane se referă nu doar la proprietarii mijloacelor de producție, a bunurilor materiale, în general, dar și la acele persoane care nu posedă sau posedă în mai mică măsură bunurile materiale.

Aceasta deoarece consacrarea inalienabilă a dreptului de proprietate privată care constituie o garanție a libertății umane prezervă aptitudinea achiziționării bunurilor, a bogăției, nu doar anumitor categorii de oameni, ci tuturor subiectelor de drept, persoane fizice dar și persoane juridice.

Altfel spus garantarea libertății umane s-ar realiza nu prin faptul material, efectiv al exercitării dreptului de proprietate asupra bunurilor ci prin aptitudinea, teoretică și abstractă, conferită subiectelor de drept, inclusiv persoanelor fizice, de a dobândi respectivele bunuri materiale.

În condițiile contemporane, după implozia lagărului socialist, dreptul de proprietate privată, manifestat în economie, crează o multitudine de resurse și de oportunități care, în ultimă instanță, conduc la satisfacție individuală.

Proprietatea privată generează dominație și conferă titularului său prestigiu în societate.

Este vorba de acel tip de proprietate privată care nu se autoconservă ci, dimpotrivă, se reproduce adică generează plusvaloare, profit. Doar această formă de proprietate privată are înrâurire directă asupra libertății, a prestanței și a dominației individului în comunitate.

Proprietatea privată reproductivă reprezintă primul element constitutiv esențial al doctrinei liberale.

Dacă este adevărat că proprietatea privată, și în mod deosebit cea reproductivă, generează un ”statut” titularului său în societate, atunci este la fel de adevărat faptul că în absența unor drepturi concrete la proprietate privată, și mai ales a proprietății private reproductive, persoana fizică nu beneficiază de stimă și considerație în societate și nu poate fi un subiect activ în nici unul dintre raporturile de dominație instituite în colectivitate.

Prin însăși natura sa proprietatea privată în general și mai ales cea reproductivă generează inechitate, barând celor care nu o posedă accesul la educație, dezvoltare spirituală, participarea la ”jocurile” politice, etc.

Doctrina liberală și implicit primul său element constitutiv – proprietatea privată – fundamentează societatea capitalistă.

Dacă proprietatea privată generează în mod logic, obiectiv, inechitate înseamnă că doctrina liberală ***pune accentul pe elitism***.

Dar pentru a ajunge între elite trebuie să ai cât mai multă proprietate privată reproductivă. În acest mod, practic, celor ce nu posedă mijloace de producție le este foarte greu, dacă nu imposibil, să acceadă în stratul elitist al societății.

II). Toleranța și libertatea

Deoarece ”toleranța socială” reprezintă, în realitate, o formă de măsurare, de constatare cantitativă dar și calitativă a

libertății, preponderent ne vom referi la ***libertate*** ca reprezentând al doilea element constitutiv al doctrinei liberale.

Deşi reprezintă, în opinia multor doctrinari, principalul element constitutiv al liberalismului, ***libertatea*** este, în opinia noastră, subsumată obţinerii, conservării şi multiplicării valorilor sociale, de regulă, corporale dobândite de un subiect de drept, fie o persoană fizică sau, după caz, persoană juridică. Este adevărat că ***libertatea*** are ca scop obținerea oricărui fel de ”bun” concretizat atât în bunuri materiale, în obiecte, dar și în obținerea proprietății, a fericirii individuale și a creării unui statut dominant în relațiile sociale.

Acesta este realul scop al libertății. Ce rost ar avea libertatea acordată indivizilor dacă scopul ei nu ar fi valorizarea acestora?

Și totuși, valorizarea ca țel este una individuală. Liberalismul afirmă că subsumarea valorizărilor și a ”fericirilor” individuale generează mecanicist, automat valorizarea și ”fericirea” întregii societăți. Se uită prea lesne că libertatea individuală chiar și limitată, prin norme juridice, generează conflicte tocmai datorită scopului urmărit. Atingerea prosperității individuale nu se realizează întotdeauna în mod lin ci prin ”lupte” sociale care determină apariția unor anumite ”calități” umane: invidie, ranchiună, lăcomie, avariție, etc. Aceste ”calități” netezesc uneori ascensiunea spre prosperitate a unor indivizi.

Dând prioritate libertății individuale în raport cu libertatea societății, a colectivității, în ansamblul ei, doctrina liberală recunoaște dreptul individului de a utiliza resursele și strategiile sale cu intenția de a atinge scopurile propuse. Nu se vorbește nimic dacă scopurile individului sunt în consens cu țelurile sociale; dacă scopurile individului sunt realiste sau utopice, licite sau ilicite, dacă acestea aduc și un grad de

utilitate pentru societate sau dacă, dimpotrivă, scopurile sunt lipsite de valoare socială.

Tendința îmbogățirii, a asigurării ”fericirii” cât mai rapid, dezumanizează agentul și îl determină să își cantoneze gândirea exclusiv în sfera profitului economic.

Așa cum am mai avut ocazia să menționăm, în lucrări publicate anterior, oamenii au renunțat la ***starea de natură*** în care există o utopică stare de ”perfectă libertate” și de ”perfectă egalitate” formând ***comunități umane*** și concedând irevocabil o parte însemnată din libertatea lor tocmai pentru asigurarea durabilității colectivității și pentru prezervarea ordinii în cadrul acesteia.

Prin intermediul ”***contractului social***” umanitatea, privită la nivel individual s-a organizat în cadrul societății.

Din perspectivă liberală, renunțarea indivizilor la o parte din libertate, în scopul organizării în comunități, a determinat, în mod irevocabil ieșirea dintr-o ”stare ideală” care niciodată nu va mai putea fi atinsă de umanitate. Cu alte cuvinte, anterior organizării sociale se consideră că viața omului a fost un continuu huzur, o ”fericire” perpetuă!!! Credem că, dimpotrivă, necesitatea organizării indivizilor în societate și a structurării societăților s-a fundamentat pe criterii logice, obiective determinate de conservarea speciei umane și de un trai mai lesnicios al indivizilor. Colectivitatea putea reacționa în fața pericolelor în mod organizat și mai eficient decât o puteau face indivizii izolați.

În aceste condiții, a considera ca ”***starea de natură***” a omului, privit singular, individual, constituie o ”***stare ideală***”, reprezintă ***o utopie o eroare grosolană și profund regretabilă***.

Omenirea tot timpul a tânjit dupa ”***starea de natură***” dovada regăsindu-se în miturile religioase. Dar rațiunea ne

arată că organizarea socială a indivizilor şi trecerea umanităţii de la statutul de vânători – ”culegători” la statutul de ”agricultori” a reprezentat un imens progres al speciei umane.

”Concedând” din libertatea sa individul a intrat în mecanismul societăţii având clară reprezentarea avantajelor enorme. El a ”jertfit” ”starea de natură” care genera imobilism, încremenire, în favoarea dezvoltării umanităţii.

Fără părăsirea ”idilicei stări de natură” omenirea nu ar fi ajuns nici pe departe, la stadiul de dezvoltare pe care-l cunoaşte în epoca contemporană.

Iată proba supremă a progresului umanităţii!!! Doar jertfind libertatea absolută şi totodată iluzorie a indivizilor din ”celebra stare de natură” s-a asigurat cadrul social propice dezvoltării umanităţii.

În acest fel legea naturală a fost înlocuită de raţiune, materializată în legi sociale.

Liberalismul afirmă că Divinitatea l-a determinat pe individ să se integreze – iniţial – în colectivitate. Nevoia de hrană şi de siguranţă l-a determinat pe individ spre socializare. Apoi văzând avantajele teribile ale traiului în societate, individul a refuzat pentru eternitate întoarcerea la ”starea de natură”, adică la animalitate.

În concluzie, fundamentarea diacronică, istorică a libertăţii pe idilica şi veşnic pierduta ”stare de natură” este un fals grosolan. Mai curând se poate afirma cu tărie faptul că exacerbarea libertăţilor umane individuale din contemporaneitate constituie o reminiscenţă a neuitatei ”stări de natură” din epoca preistorică. Niciodată, dar niciodată libertatea individuală privită în sens liberalist nu trebuie să afecteze, să aducă atingere afectivă, sau doar să pună în pericol societatea, reprezentată juridiceşte prin stat.

Nu suntem adepţii statului totalitar şi avem convingerea că drepturile fundamentale ale omului şi cetăţeanului trebuie cu sfinţenie respectate. Dar, totodată, nu putem accepta

exacerbarea libertății umane, fără identificarea scopurilor individuale cu scopurile sociale, și nu putem accepta sacrificarea libertății națiunilor și distrugerea sau disoluția statelor în numele utopicei libertăți individuale pe care doctrina liberală o proferează cu atât patos și dăruire.

III). Statul minimal

În concepția liberalismului statul este rodul înțelegerii indivizilor care sacrifică o parte însemnată a libertăților naturale constituind societatea. Odată societatea fiind organizată statul apare în mod necesar. Potrivit acestei teorii statul are ca scop ***asigurarea realizării intereselor private ale indivizilor***.

Adică statul, care este acoperământul juridic al unei societăți civile, are ca rațiune de a exista ***protejarea și asigurarea unor interese private!!!***

Prin însăși natura sa, statul are ca scop suprem conservarea societății, a tuturor membrilor acesteia. Deci scopul fundamental al statului este public, colectiv și nici decum un scop privat materializat în apărarea intereselor private.

Se afirmă de către doctrinarii liberaliști că statul s-a născut ca urmare a "***înțelepciunii oamenilor***". Credem că astfel s-a născut societatea dar statul a apărut din nevoia obiectivă de protejare a societății, de conservare a acesteia.

Liberalismul afirmă că unul dintre scopurile statului este asigurarea ***binelui public a fericirii generale***.

Doctrinarii liberaliști au recunoscut că sub expresia anterior enunțată se ascunde o realitate imposibil de atins. Cum se împacă ***asigurarea binelui public și a fericirii generale cu țelul prezervării și asigurării intereselor private???!!!***

În concepția liberalistă individul constituie valoarea supremă iar scopurile sale sunt exclusiv apanajul său fiind

unicul ”judecător suprem” al acestora. Pentru liberaliști ***scopul comun, general, public*** reprezintă doar materializarea unor activități individuale care au o finalitate comună datorită convenției intervenită între agenți. Deci, scopul comun este doar un ansamblu de scopuri individuale unite convențional dar și conjunctural prin voința unui număr de indivizi. Pe parcursul prezentei lucrări am avut ocazia să detaliem principiile Statului de Drept minimal, concurențial.

Aici ne interesează exclusiv concepția liberalistă relativă la scopurile și rolurile Statului.

Binevenitele drepturi și libertăți fundamentale își găsesc potrivit doctrinei liberaliste, originea în rolul cheie jucat de individ în raport cu statul. Statul este redus de liberaliști la un organism social cu rol pasiv, un ”paznic al societății”.

Ordinea, în concepția unor doctrinari liberaliști nu este una predeterminată; ***ea este spontană*** iar statul ***are menirea de a conserva această ordine spontană***, sancționând și reprimând prin forța coercitivă, comportamentele care deviază de la ”ordinea spontană”!!!

Ordinea juridică existentă într-un stat, la un moment dat determinat, nu este spontană.

Ea este predeterminată deoarce normele juridice care o reglementează, pentru a fi aplicabile, trebuie să preexiste în raport cu faptele pretinse a fi ilicite/nelegale.

Această ”***ordine spontană***” corespunde statului minimal deoarece scopul acestui tip de stat capitalist pur este asigurarea satisfacerii intereselor individuale, private.

Rolul statului se circumscrie adoptării normelor juridice și asigurării cadrului general în vederea ocrotirii intereselor capitaliste particulare. În acest context ***”justiția socială”*** este percepută de doctrinarii liberalismului ca un potențial pericol la adresa ordinii pieței și aceasta tot ***spontană***, și la adresa Statului de Drept minimal, concurențial, în ultimă instanță.

”***Justiția socială***”, consideră liberaliștii, generează privilegii pentru anumite categorii sociale sau pentru anumiți indivizi.

Liberalismul, revoluția politică și democrația

I).Liberalismul și revoluția politică

Există vreo corelație între liberalismul și revoluția politică?

În perioada contemporană se pare că doctrina liberală nu îmbrățișează idealul revoluției politice.

Dar în perioada afirmării burgheziei pe scena politică, în timpul luptei sale cu clasa nobiliară ideea revoluției nu numai că nu era dezavuată dar facea parte din arsenalul ideologic liberalist. Revoluția reprezenta atunci un mijloc pentru afirmarea drepturilor fundamentale cetățenești și pentru înlătuarea imobilismului social, reprezentat de relațiile de producție feudale.

Dreptul legitim al poporului de a înlătura clasa politică aflată la putere era recunoscut fără rezerve în epoca consolidării puterii politice a capitaliștilor.

Deturnarea puterii, a scopurilor sale, alterarea principiilor fundamentale ale guvernării, împiedicarea sub orice formă a întrunirii și a activității corpului reprezentativ sau supunerea față de o ”putere” străină constituiau, în epocă, motive întemeiate pentru schimbarea prin forță a guvernanților. Păcatele mortale pentru care liberalismul a atins inițial mișcarea revoluționară era: tirania executivului; înlăturarea drepturilor și libertăților cetățenești; încălcarea sau nesocotirea proprietății private.

Revoluțiile burgheze, capitaliste cu un profund program liberal s-au desfășurat astfel:

* În SUA la 1776 – Declarația de Independență;
* Revoluția Franceză din 1789;

* Revoluțiile Europene din 1848.

S-a discutat în literatura politologică dacă aceste manifetări politice sunt revoluții cu adevărat. S-a spus că în lipsa ideii de revoluție starea de lucruri existentă în America și statele europene a determinat aceste mișcări revoluționare. Ele sunt fără îndoială, ***revoluții*** întrucât urmăreau obiective liberale: independența, garantarea proprietății private și conservarea drepturilor și libertăților fundamentale.

Am spune chiar că evenimentele menționate anterior ”***revoluții burghezo – liberale*** ”.

De altfel, sub această denumire sunt și cunoscute în istorie.

Ele ***sunt burgheze*** pentru că urmăreau aducerea definitivă la putere și conservarea poziției politice dominante a clasei capitaliștilor. Aceste revoluții ***sunt liberale*** nu doar pentru faptul că urmăreau ascensiunea și consolidarea burgheziei ci pentru că scopul lor era garantarea proprietății private, a libertăților individuale și înlăturarea oricărei tiranii feudale.

Cu deplin temei se poate oberva că sub aspect ideologic aceste revoluții au fost puternic influențate de către doctrina liberală. De altfel, revoluțiile burgheze sunt liberale deoarece accederea și consolidarea capitaliștilor la putere s-a realizat pe o platformă politică eminamente liberală. De când a apărut ca și clasă socială distinctă și mai ales de când a luptat pentru cucerirea puterii de stat burghezia și-a fundamentat aspirațiile și pretențiile pe doctrina liberală.

Odată cu cucerirea puterii consolidându-și poziția de clasă dominantă burghezia a abandonat ideea revoluției. Fiind o revoluție burgheză ea nu-și mai avea rostul de vreme ce capitaliștii erau deja instalați și consolidați la putere.

Ideea revoluției îmbrațișată inițial de doctrina liberală va servi drept model pentru dezvoltarea conceptului de ”revoluție” de către doctrina socialistă

* * * *

În ultimele decenii doctrina liberală a încercat să se apropie de tema – atât de hulită inițial – ***dreptății sociale***. Există o continuitate mai mult decât evidentă ***principiile justiției sociale*** atât de criticare de liberaliștii doctrinari clasici și conceptul de ***dreptate socială*** acceptat cu greu în ultimele III – IV decenii.

La început conceptul de ”***dreptate***” desemnau în opinia liberalilor supremația Legii fundamentale precum și a întregului drept pozitiv (obiectiv). Era clamată necesitatea asigurării egalității tuturor cetățenilor în fața legilor. Este vorba de așa-numita ”***dreptate procedurală***” sau ”***dreptate formală***”. Maxima ”tot ceea ce nu este interzis este permis” vine să fundamenteze principiul ”dreptății procedurale”. Cu alte cuvinte doctrina liberală se identifică, chiar și astăzi, în mare parte cu ”dreptatea procedurală” sau ”formală”.

Treptat în condițiile dezvoltării societăților capitaliste unii doctrinari neoliberaliști au acceptat ***principiul dreptății sociale***.

Potrivit acestuia se pornește de la ideea că există clar inechitate între membrii societății, cu privire la deținerea bunurilor absolut necesare. Închistarea fiind un efect al asigurării dezvoltării și afirmării intereselor private de către stat, tot statului îi revine obligația unei așa-zise ”redistribuiri” a plusvalorii, sau măcar a unei părți din ea în așa fel încât toți cetățenii să își poată satisface interesele primare absolut necesare vieții, concretizare în dobândirea bunurilor necesare existenței umane decente.

Această partajare a plusvalorii destinată persoanelor fizice defavorizate determină neînțelegeri între doctrinarii liberali.

Unii se împotrivesc ideii de dreptate socială dar alții o acceptă considerând că alocarea resurselor generează o egalitate ”dreptatea socială”, cei ”de dreapta” sunt liberalii libertarieni pentru care unica dreptate este aceea ”formală”, ”procedurală”.

Liberalii ”de stânga”, egalitarienii susțin principiile dreptății sociale. Aceștia nu au o opinie convergentă cu privire la ce anume trebuie să fie distribuit egal dar, în principiu, acceptă fără rezerve necesitatea unei ”redistribuiri” a plusvalorii, a profitului capitaliștilor (o parte din el nu în întregime, desigur) către categoriile socio-profesionale net defavorizate.

II).Liberalismul şi democraţia

În perioada ultimelor decenii doctrina liberală acceptă fără rezerve principiile statului democratic. În mecanismul politico-etatic democratic liberalismul trebuie să accepte, fără mari rezerve, așa-zisa ”***tiranie a majorității***” este proba de foc a receptării principiilor democratice știut fiind că prin excelență, liberalii sunt elitiști.

Acomodarea liberalilor cu jocul politic democratic care la momentul de față este neechivocă și de netăgăduit, este greu de digerat de o parte a doctrinarilor liberaliști, în condițiile în care democrația presupune participarea efectivă a poporului la exercitarea puterii. Și ca să nu se creadă că utilizăm doar ”vorbe goale” precizăm faptul că unii teoreticieni consideră că liberalismul și democrația sunt antitetice deoarece o democrație participativă veritabilă conduce la dispariția statului capitalist liberal, adică a Statului de Drept minimal, concurențial, care a rămas, la momentul de față, unica fosrmă de stat capitalist pur. Deci, concret, democrația veritabilă, apreciază unii doctrinari, determină disoluția/dispariția tipului pur de stat capitalist, minimal, concurențial.

În realitate, liberalismul trebuie să rămână organic legat de principiile democratice, deoarece numai statul legat poate asigura o garantare efectivă a libertății individuale numai statul democrat se poate opune eficient tiraniei și tot statul democrat este un real garant al proprietății (fie ea politică sau, după caz privată).

Liberalii fiind elitiști conservând principiul proprietății private asupra bunului nu se pot apropia până la confuzie cu susținătorii principiului democrației. Democrația este, în esență, puterea poporului adică puterea celor mulți, cei fără multe și exorbitante mijloace materiale. Ea este prin însăși natura sa apropiată doctrinei socialiste.

Liberalismul este, în esența sa, antiegalitarist iar democrația, ca și socialismul, este puternic egalitaristă.

Doar "***socialismul liberal***" poate fi considerat o mișcare politică ***cu nuamță liberală dar egalitară***. Restul mișcărilor liberale, indiferent de denumirile concrete sunt antiegalitare.

Până unde poate merge conducerea doctrinei liberale, inegalitară, în marea sa majoritate, cu statul democrat fundamentat, cel puțin teroretic, pe egalitarism?

În privința dezvoltării istorice a corelației liberalismului cu principiile statului democratic este de observat că doctrinarii liberali au fost mai preocupați de asigurarea cadrului statului minimal, concurențial decât de instaurarea efectivă a principiilor democrației în arta guvernării. Astăzi însă toți liberalii și doctrinarii liberaliști sunt de acord în a promova, fără rezeve, statul democratic.

Acestă mare doctrină politică – liberalismul – a sesizat că guvernarea democratică are avantajul responsabilizării poporului iar coparticiparea acestuia din urmă la "***actul guvernării***", conlucrarea activă dintre guvernanți, clasa politică în general și guvernați, deci societatea civilă, determină o deosebire socială în cadrul întregii societăți, cu consecințe benefice asupra întregului mecanism politico-etatic.

*

* *

Capitolul III: Doctrina socialistă

Chestiunile supuse tratării se referă la: socialismul utopic; socialismul comunist; partajarea socialismului originar în: social-democrație (socialism tradițional) și comunism.

Doctrina socialistă prezintă o construcție intelectual-cognitivă aparte, este oarecum atipică.

Prima interograție se referă la premisele și motivele apariției acestei doctrine, care indiscutabil a fascinat, de-a lungul timpului, sute de milioane de oameni.

Deși se afirmă îndeobște de politologi faptul că socialismul ca doctrină nu reprezintă o replică, o antiteză la doctrina liberală sau la alte doctrine politice proprii sistemelor capitaliste, este indiscutabilă apariția și închegarea socialismului tocmai din civilizația capitalistă.

Noi credem că, dimpotrivă, doctrina socialistă a constituit indiscutabil o replică profundă la curentele doctrinare politice susținătoare ale capitalismului.

Se consideră că socialismul reprezintă un mod de percepere specific al societății capitaliste.

Nu se spune însă explicit de către politologii apologeți ai capitalismului, ***cine*** are acest mod de percepere, ***diferit*** sau ***poate eronat*** a societății capitaliste.

Credem că acest mod diferit de percepere al oricărei societăți capitaliste este propriu persoanelor fizice deposedate de avutul lor ca urmare a manevrelor capitaliștilor sau ca urmare a unor situații excepționale: crize economice, catastrofe, incendii devastatoare etc. Acest mod diferit de

percepere este specific și persoanelor fără avere, celor care s-au aflat în imposibilitate de a agonisii sau de a putea moșteni vreun patrimoniu, cu activ îndestulător

Modul de percepere al societății capitaliste, specific doctrinei socialiste, a fost îmbrațișat în mod paradoxal – la prima vedere – și de persoane potențate material și având o situație socio-profesională bună într-o țară cu un sistem socio-politic și economic capitalist.

Este o regulă doar pe jumătate afirmată că socialismul se adresează proletariatului și dezrădăcinaților soartei. Doctrina socialistă a atras, atrage și va continua să atragă membri ai clasei capitaliștilor, intelectuali marcanți, naționaliști, internaționaliști, oameni de știință, oameni de artă și de cultură etc.

Aceste categorii nu sunt atrase datorită lipsurilor materiale, fără îndoială. Ei ”cad” în plasa socialismului doctrinar din convingere. Pentru că unii intelectuali doresc o soartă mai bună pentru proletari și pentru întregul popor muncitor. Sesizând contradicțiile societății capitaliste și mai ales cea mai flagrantă contradicție, aceea fundamentală, intelectualii/de stânga doresc depășirea acestor inconveniente generate în mod obiectiv, de societatea capitalistă.

Se consideră uneori că doctrina socialistă constituie un mod de a privi lumea, printr-o prismă emoțională. Așa fiind factorul intelectiv ar fi dublat dacă nu depășit de factorul volitiv-emoțional. Dacă realitatea obiectivă a fost sau nu privită emoțional de fondatorii doctrinelor socialiste rămâne o chestiune în discuție. Dar este greu să poți trece rece și impasibil ca un sloi de gheață peste greutățile și nevoile nesimțite în lumea producătorilor de bunuri materiale și spirituale. Să te gândești doar la interesele private neglijând total nevoia de strict necesitate ale semenilor tăi este un act de cinism care în condiții normale ar trebui să stârnească groază, oroare. Ori în capitalismul clasic chiar statul, ca reprezentant al

societății, este principalul ocrotitor al intereselor private individuale care urmăresc cu egoism, un unic scop: profitul în favoarea investitorului capitalist.

În antiteză cu capitalismul, socialismul trebuie să se prezinte ca o societate ocrotitoare a intereselor publice generale a acelor interese care converg spre satisfacerea trebuințelor marii majorități a populației. Doctrina socialistă ***precizează căile de urmat*** în vederea ameliorării neajunsurilor generate de capitalism.

Acestea sunt: reformarea societății capitaliste sau schimbarea, transformarea acesteia prin intermediul revoluției politice.

I). Socialismul utopic. Primii doctrinari socialiști

A doua decadă a sec. al XIX-lea a fost hotărâtoare în privința afirmării valorilor socialiste. Fiind o replică la gândirea capitalistă, în general, și la concepția liberală, în particular, doctrina socialistă constitutie, în esența sa, un efect al societății și al economiei capitaliste. Practic, fără capitalism este greu de conceput apariția și afirmarea concepțiilor socialiste.

Vom încerca să explicăm acest aspect. Astfel, capitalismul constitutie ”patul germinativ” pe care se crează și se dezvoltă doctrinele socialiste. Deși reprezintă o concepție proprie despre organizarea socială și etatică doctrina socialistă, indiferent de orientare, se raportează, ab initio, la societatea capitalistă. Scopul suprem al capitalismului este reformarea sau chiar înlocuirea societății capitaliste. Economia politică burgheză a reprezentat unul dintre pilonii fundamentali ai gândirii politice socialiste.

Eliberarea parțială a individului a fost realizată de liberalism. Tot capitalismul a separat biserica de treburile publice, proclamând capacitatea statului. Acest element reprezintă acel ”pat germinativ” care a ajutat la grefarea opiniilor socialiste în societate.

Inițial gânditorii socialiști au consacrat, conceptual vorbind, un stat în care sărăcia să fie eradicată. Aspectele de ordin economic referitoare la traiul clasei proletare erau îmbinate cu chestiuni de natură politică referitoare la necesitatea schimbării din temelii a societății, cu ajutorul revoluției.

Dezvoltarea economiei capitaliste avea ca efect degradarea continuă a situației materiale a proletarilor. Sesizarea acestui aspect au determinat pe doctrinarii socialiști utopici să afirme câteva principii umanitare și egalitare menite să creeze condiții pentru redresarea economică și socială a clasei muncitoare.

Principiile doctrinelor socialismului utopic se pot rezuma astfel:

∗ Necesitatea obligativității muncii pentru toate persoanele fizice apte de muncă;

∗ Consacrarea revoluției politice ca fiind principala modalitate de instaurare a socialismului;

∗ Conștientizarea ideii că ”***fericirea” umană***, clamată de liberaliști, este în realitate supusă determinărilor sociale;

∗ Acordarea rolului preponderent ***rațiunii umane,*** în vederea construirii viitoarei societăți fundamentate pe principiile socialismului.

Obligativitate activităților lucrative, a muncii, a reprezentat un postulat al socialiștilor premarxiști, utopici. Aceștia au sesizat faptul că procurarea mijloacelor de trai nu se poate realiza în lipsa muncii.

Munca, ca activitate conştientă, creatoare, înalţă individul, îi conferă un scop în viaţă, îl motivează şi îi dă sentimentul împlinirii, al utilităţii sale pentru societate. Munca este aceea care conferă omului valoare socială.

Revoluţia politică a fost considerată de unii gânditori socialişti premarxişti ”elementul cheie” pentru schimbarea regimului politic. Idealişti convinşi şi aflaţi sub influenţa vie a Revoluţiei franceze unii doctrinari, în special francezi, au văzut în revoluţie şansa instaurării egalitarismului social.

Ideea că ”fericirea” umană nu reprezintă un concept abstract, rupt de realitatea obiectivă, fiind organic legată de mediul social, chiar condiţionată de către acesta, este un merit incontestabil al socialiştilor utopici. Pentru ei ”fericirea” omului consta în eliberarea individului din ”cătuşele” societăţii şi economiei capitaliste. Fiind, prin excelenţă o fiinţă socială, o ”rotiţă” vie în vastul mecanism social reprezentat de societate, omul îşi poate regăsi fericirea şi bunăstarea, împlinirea sa, doar în condiţiile în care i se oferă o şansă de către societate.

”Fericirea” cetăţeanului în societatea capitalistă este direct proporţională cu patrimoniul său, cu bunurile sale de valoarea şi cu mijloacele sale financiare.

Gânditorii socialişti utopici (premarxişti) au sesizat ”o contradicţie” între bogaţi şi săraci, între capitalişti şi proletari. Rezolvarea acestei contradicţii a fost găsită fie în reformarea societăţii burgheze, fie în revoluţia politică.

În construirea viitoarei societăţi socialiste, socialiştii utopici au acordat un rol hotărâtor raţiunii umane.

Această aserţiune trebuie înţeleasă sub două aspecte. Pe de o parte, ei considerau că eradicarea sărăciei va fi conştientizată, ca o necesitate obiectivă, legică, chiar şi de către reprezentanţii burgheziei. Educaţia era considerată principalul instrument pentru scoaterea masei proletare din mizeria materială şi ignoranţă. Pe de altă parte, instituirea raţiunii ca temelie a organizării viitoarei societăţi, pornea de la premisa

asigurării laicității statului, a respingerii doctrinelor religioase, și a clericismului.

Instituțiile religioase erau asociate de gânditorii socialiști utopici cu vechiul regim feudal dar și cu regimul capitalist, care deși a laicizat societatea, totuși în anumite situații, a realizat compromisuri cu acestea. Bigotismul marii majorități a proletariatului, credința în superstiție a doctrinarilor socialiști premarxiști.

Doctrinarii socialiști utopici au fost: Robert Owun (1771-1858); Saint-Simon (1760-1837); Charles Fourier (1772-1837); Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865). Primul a fost englez iar ceilalți trei gânditori socialiști utopici au fost francezi.

Câteva cuvinte despre contribuția fiecăruia la dezvoltarea concepțiilor socialiste utopice, credem că nu sunt lipsite de interes.

Doctrinarul ***Robert Owen*** a considerat că burghezia va înțelege necesitatea ameliorării condițiilor de muncă ale proletarilor și va contribui, din proprie inițiativă, la ridicarea standardelor în privința calității condițiilor de viață și de muncă ale clasei muncitoare.

La toți socialiștii utopici ***accentul cade pe reformarea societății*** având ca scop desființarea sau reducerea drastică a proprietății private, sursă a inegalității sociale, precum și consacrarea principiilor asocierii și ajutorării reciproce. Owen a preconizat înființarea unei instituții bancare în care schimburile să fie echivalente, unitatea de măsură fiind, în acest caz, munca depusă pentru atingerea rezultatului cert determinat.

Gânditorul socialist premarxist francez ***Saint-Simon*** a propagat, prin doctrina și concepțiile sale, deplina încredere în judecata rațională a omenirii. Întemeietor al pozitivismului sociologic acest doctrinar a considerat că soarta întregii umanități este legată organic de munca productivă efectuată de

producători, de proletari. El a prevăzut înlocuirea societății capitaliștilor cu o societate a producătorilor de bunuri materiale. A fost clamată necesitatea dispariției clasei consumatorilor, adică a investitorilor capitaliști, considerată de Saint-Simon ca fiind o clasă parazită, inaptă de a produce bunuri materiale. Cu alte cuvinte, clasa care nu produce bunuri dar care, având mijloace de producție, își însușește plusvaloarea, obținută ca efect al muncii proletarilor, este parazitară și în consecință, este sortită pieirii de pe scena istoriei.

Pierre-Joseph Proudhon doctrinar socialist utopic francez a contestat rolul politicii de știință și de artă a guvernării considerând că aceasta are exclusiv rolul de a organiza, controla și gestiona economia. El a negat sensul modern, tradițional al democrației ca fiind guvernarea poporului pentru popor. Proudhon considera că democrația semnifică educarea poporului și în special a guvernaților tinere.

Deoarece nu credea nici măcar în principiile de bază ale statului democratic acest gânditor manifesta o aversiune față de stat, față de orice formă de autoritate publică, etatică.

Orice formă de autoritate publică era virulent contestată de Pierre-Joseph Proudhon. Autoritatea etatică trebuia înlocuită – în concepția sa – cu consimțământul mutual, cu acordurile acceptate prin înțelegere de către clasa proletară.

În privința libertății individuale Proudhon afirma determinismul social și mai ales economic al acesteia. Egalitatea condițiilor, a șanselor, determină libertatea indivizilor. El nu sacrifică nici libertatea individuală, nici egalitatea persoanelor, încercând identificarea unui raport de cauzalitate între egalitate și libertate, legătura de determinare fiind de la cauză la efectul acesteia. Egalitatea consacră o veritabilă libertate pentru că în libertatea lor oamenii trebuie să fie solidari; ori solidaritatea implică egalitatea indivizilor.

Gânditorul Pierre-Joseph Proudhon nu s-a opus doar statului, ca sursă de autoritate, ci și bisericii. El a contestat autoritatea religioasă, fiind un anticlerical convins.

Doctrinarul francez ***Charles Fourier*** considera munca agricolă ca fiind mai apropiată de natura umană în raport cu munca din industrii. El a propus o îmbinare a celor două categorii de activități lucrative. Fourier a fost gânditorul care a inițiat, în mod abstract, teoretic, un ***falanstier***. În cadrul său oamenii trebuiau să își schimbe posturile de muncă între ei tocmai ***pentru asigurarea prezervării poziției lor de egalitate***.

II). Socialismul comunist. Partajarea socialismului originar în social-democrație și comunism

Socialismul până la Karl Marx a fost unul utopic, empiric.

Doctrinarul socialist german ***Karl Marx (1818-1883)***, a sintetizat, în mod remarcabil, o teorie organică și bine închegată care să constituie un răspuns la crizele economice capitaliste. Doctrina marxistă era menită să rezolve problemele și antagonismele societății capitaliste. Ea reprezintă cea mai coerentă și închegată concepție despre modul în care trebuie transformată, de fapt înlăturată, societatea capitalistă. Karl Marx este, pe drept cuvânt, făuritorul stângismului modern care este organic și firesc continuat de către stângismul contemporan.

Doctrina marxistă reprezintă, așa cum s-a subliniat în literatura de specialitate, reflectarea unor multiple curente de gândire, cu caracter filosofic, sociologic, economic și mai ales, politic. Ceea ce diferențiază această doctrină constă în faptul că

pentru întâia dată s-a pus în mod serios problema posibilității de acordare a puterii politice proletariatului, iar științele socio-umane: istoria, politologia dar și filosofia, au căutat să ofere răspunsuri, din perspectiva acestei doctrine.

Desigur nu suntem noi cei chemați să comentăm doctrina și opera doctrinarului Karl Marx. Ne vom mărgini doar la punctarea câtorva chestiuni relative la concepția acestui doctrinar, a celui mai grandios teoretician dintre toți gânditorii socialiști.

Mișcările socialiste, dar mai ales cele comuniste, au avut și au ca reper fundamental concepția acestui strălucit teoretician.

Vom puncta câteva principii fundamentale desprinse din doctrina marxistă relative la rolul individului, a societății, economiei și istoriei în asigurarea dezvoltării și progresului umanității.

A). În concepția doctrinară marxistă individul, persoana fizică, este o ființă socială. Rezultă, în mod logic, că personalitatea și condiția individului reprezintă o reflectare a condițiilor materiale și spirituale ale societății.

De la naștere și până la moarte persoana fizică trăiește și se dezvoltă în mediul social. În consecință, personalitatea sa este puternic modelată de situația materială și de moravurile societății.

Scopurile urmărite de fiecare ins în parte trebuie să fie în acord cu scopurile generale urmărite și promovate de societate. Pentru Karl Marx libertatea umană particularizată, concretizează în fiecare individ, se poate manisfesta, obiectiva doar în cadrul social organizat. Cu alte cuvinte, libertatea individuală este condiționată social deoarece pentru a percepe libertatea în esența sa, sau gradul de libertate conferit individului, acesta trebuie, în mod necesar, să se raporteze la celelalte persoane, deci la mediul social. Fără raportarea la mediul social libertatea este o utopi, o ficțiune. Libertatea – se

afirmă – va fi deplină şi reală doar atunci când individul va percepe în mod egal, atât problemele individuale (private) cât şi chestiunile sociale (publice).

Jalonarea libertăţii individuale, limitarea sa, se realizează, concret, prin intermediul legii.

Karl Marx considera că societatea capitalistă a parcurs o etapă extrem de importantă legată de concretizarea, materializarea ***libertăţii politice*** constând în: proclamarea persoanei fizice ca fiind cetăţean al statului şi separarea societăţii politice de societate civilă; distincţia netă între stat şi religie; separaţia ”publicului” de ”privat”.

În legătură cu religia merită a fi subliniat faptul că doctrina marxistă originară promovează laicitatea. Ea nu este una cu caracter religios!!! Din acest punct de vedere Marx susţine principiile libertăţii politice deja proclamate de burghezie. Separaţia bisericii de stat a dat posibilitatea laicizării statului, acesta devenind un diriguitor, ce-i drept rezervat, şi un arbitru între diversele culte oficiate. Religia devine apanajul societăţii civile fiind mai mult o chestiune privată, derivată din convingerile adepţilor respectivei doctrine.

Teoreticianul Marx va acorda o atenţie cu totul specială necesităţii conştientizării de către mediul social a suferinţelor şi inechităţilor.

Această conştientizare a greutăţilor determinate de modul de producţie capitalist va determina pe cei oprimaţi la acţiune. În concepţia lui K. Marx această acţiune este ***revoluţia socialistă***. Conştientizarea nevoii de schimbare socială guvernează ***un program politic*** care cuprinde concepţiile noi despre modul de organizare a societăţii şi, respectiv, ***o forţă politică*** concretizată în organizarea unui grup social (cel oprimat) care prin activitatea politică susţinută (chiar violentă, revoluţionară) doreşte şi urmăreşte să impună societăţii programul său politic.

Ce legătură au toate aceste aspecte reliefate cu individul privit ca ființă socială și cu libertatea politică? Este clar faptul că la originea forței sociale structurată politic stă grupul social organizat pe baza unei conștiințe politice de grup, ce reflectă conștiința fiecărei ”ființe sociale”, deci a fiecărui individ. Pe de altă parte, revoluția socialistă ar constitui cea mai înaltă formă de obiectivare, de materializare a libertății politice.

Având ca temelie libertatea umană, doctrina socialistă marxistă neagă orice tentativă de explicare a istoriei umanității prin factori exteriori condițiilor sociale.

Dimpotrivă, marxismul postulează determinismul în relația oameni – istorie. Doar oamenii, umanitatea crează istoria. Lumea socială, fiind exclusiv umană, este imperfectă și generează sărăcie, umilință și mizerie. Grijile și greutățile umane nu provin din exteriorul societății ci sunt un efect al dezvoltării sociale. Paradoxal, societatea, umanitatea generează prin mecanismele sale inumanitate!!!

Această problemă trebuie corectată neapărat pentru ca indivizii să se simtă utili sub aspect social.

Dintre toate ”***inumanitățile***” generate, ca efect, de funcționarea societății, cel mai dureros, primitiv și dezumanizant este, de departe ***efectul sărăciei***. K. Marx a conceput revoluția socialistă, sub aspect doctrinar, ca o eliberare de sărăcie, ca o reumanizare a individului, ca o retrăire, în plenitudinea sa, a socialului, ca un scop, un țel nobil pentru individ și pentru întreaga societate.

B). Așa cum am precizat anterior, principala problemă nesoluționată din societatea capitalistă este, în concepția filosofului politic Karl Marx, chestiunea sărăciei, garantată de proprietatea privată, în special, cea reproductivă.

În concepția marxistă binomurile bogăție-sărăcie; capitaliști și proletariat nu se circumsrie unui tot unitar, unui sistem social global. Deși fac parte din aceeași realitate socială

binomurile respective au fost, sunt și vor rămâne profund antitetice.

Relația dintre ele se manifestă astfel: capitaliștii și proletariatul generează funcționarea economiei capitaliste, capitaliștii prin mijloacele de producție de care dispun, clasa muncitoare prin forța activă de muncă pe care o cheltuie – ca energie – în procesul de producție.

Bogăția și sărăcia reprezintă efectele modului de producție capitalist, a reproducției capitaliste.

Doctrina marxistă a evidențiat absoluta pauperizare a clasei proletare, ca efect al distribuirii plusvalorii, a profitului, după criterii private, deși activitatea lucrativă care l-a generat este profund socială. Plusvaloarea se distribuie în folosul proprietarilor mijloacelor de producție, a capitaliștilor, în defavoarea muncitorilor. Această situație obiectivă, cu caracter economic, are profunde consecințe și pe plan psihologic deoarece proletariatul, nefiind participant activ la partajarea plusvalorii, a profitului, trăiește, atât individual, singular, cât și colectiv, un sentiment de înstrăinare, de alienare în raport cu propriul său eu dar și cu societatea. Acest sentiment este consecința directă a stării materiale de sărăcie, determinată de lipsa posibilităților de însușire a unei părți din plusvaloare, așa cum ar fi just și legitim.

Alienarea umană, specifică proletariatului, se referă atât la planul material cât și la cel spiritual. Ea este în mod mediat consecința partajării inechitabile a plusvalorii în favoarea netă și fără echivoc a capitaliștilor.

Clasa muncitoare rămâne în condiția de ”***clasă așa-zis salarială***”, lipsită de mijloace de producție și de proprietate privată, în general. Alienarea proletarului se regăsește atât în raport cu propria persoană, cât și în raport cu mediul familial. De aici, provine tendința unor membrii ai clasei defavorizate de a se refugia într-o lume iluzorie, în alcool, droguri etc., tendința

spre o viață parazitară prin parvenire (căsătorii formale sau din interes).

În societatea capitalistă totul se formalizează iar oamenii învață, pentru a supraviețui, să devină cameleonici și să acționeze fără scrupule.

În aceste condiții – sumar expuse, dar drastice – clasa muncitoare conștientizează ”precaritatea socială” a societății capitaliste. Soluția preconizată de Karl Marx ***este unică și radicală***, constând în dispariția, înlăturarea societății capitaliste. Dispariția/înlăturarea societății burgheze a fost preconizată prin revoluția socialistă.

Deci, conform acestei doctrine premisele apariției comunismului se regăsesc în societatea capitalistă iar cauza principală a revoluției o constituie absoluta inegalitate în distribuirea plusvalorii ceea ce determină înstrăinarea salariaților, a clasei muncitoare, de societate, de familie și chiar de propria persoană.

C). Istoria luptei de clasă sau istoria luptei dintre clasele sociale constituie motorul Istoriei politice a statelor cât și a Istoriei politice universale. Această idee afirmată de Marx are o valoare intrinsecă, fiind extrem de importantă pentru întreaga doctrină politică marxistă. Înțelegem, conform acestei opinii, că întreaga evoluție socio-politică a umanității, întreaga istorie a omenirii, se fundamentează pe o luptă a contrariilor, a contradicțiilor dintre clasele sociale antagonice. Practic, ”lupta” dintre principalele clase sociale determină în istorie evoluția social-politică: stăpâni de sclavi – scalvi; nobili – iobagi; capitaliști – proletari.

Această luptă este continuă, susținută, chiar dacă nu capătă în mod continuu un caracter violent, distructiv, revoluționar.

În condițiile capitalismului lupta antagonică dintre burghezie și proletariat estompează, în mare parte, acțiunea altor clase/categorii sociale.

În raport cu clasa capitaliștilor radicalismul cel mai ascuțit și conștiința cea mai clară în privința necesității schimbării aparține proletariatului. Se consideră că în mod obiectiv această clasă socială pauperizată și exploatată are cel mai mare interes de a se elibera de sub dominație: economică, socială și, nu în ultimul rând, politică.

D). Din cele expuse anterior rezultă că proletariatul este clasa socială care manifestă un rol politic major în promovarea schimbării sistemului socio-politic. În condițiile societății capitaliste se consideră, de această doctrină, că muncitorii, fiind cei mai năpăstuiți și sărăciți, cei mai exploatați au cel mai mare interes în promovarea unor noi relații sociale în cadrul societății. Practic, proletarii sunt cei mai radicali deoarece, în societatea capitalistă, ei nu mai au nimic de pierdut!!! În acest scop forța politică a muncitorimii trebuie să fie bine organizată. Procesul revoluționar presupune conștientizarea de către proletari a necesității sale și imprimarea unor obiective revoluționare în cadrul programului politic susținut de partidul politic muncitoresc, de regulă cel comunist.

Radicalizarea ideilor programului politic dar și a metodelor și mijloacelor prin care se asigură accesul la puterea politică se datorează voinței proletarilor de a accede la puterea de stat, conștientizării ideii că numai astfel pot domina sistemul politic existent.

E). Rolul statului și a democrației în concepția marxistă sunt privite de pe poziție de clasă. În concepția marxistă originară se recunoaște statului o serie de competențe, de atribuții general-valabile pentru orice stat de pe mapamond: competențe în domeniul apărării; în domeniul asigurării ordinii și liniștii publice; în domeniul asigurării sănătății populației statului, etc. Totuși, statul prezervă, prin însăși natura sa, un anumit echilibru între clasele și categoriile sociale existente în statul respectiv. Este, privit din această perspectivă, statul absolut neutru? Marxiștii susțin că nu se poate pune problema

neutralității statului, a organelor etatice, în acest caz. Dimpotrivă, puterea politică și mai ales puterea de stat se identifică cu clasa dominantă în stat. Așa fiind, în societatea capitalistă clasa dominantă în stat este burghezia. Ea deținând mijloacele de producție, deci ”puterea” economică, prin intermediul statului obține și puterea politică. Întotdeauna, indiferent de orânduirea socială existentă (sclavagism, feudalism sau capitalism) clasa dominantă politic în stat a fost clasa dominantă economic în societate.

Care este rolul statului și din ce motiv a apărut acesta pe scena istoriei umanității? Punctul de vedere marxist este în sensul necesității obiective a apariției statului în scopul ”medierii”, a ”concilierii” între principalele clase sociale antagonice. Pe parcursul existenței sale rolul statului este identic cu scopul ”inventării” sale. Puterea etatică ”guvernează” și ”mediază” între clasele sociale antagoniste. Ea caută să obțină un echilibru între respectivele clase sociale, echilibru menit a conduce la o ”aparentă” coeziune socială.

În privința democrației concepția marxistă, deși propagă revoluția, este tolerantă. Statul democratic având o formă de guvernământ republicană a fost considerat cea mai înaltă represie a statului, privit în abstracțiunea sa. De altfel, socialiștii s-au integrat perfect în mecanismele jocului democratic, democrația fiind apreciată ca un sistem politic în care clasa proletară își poate exprima punctele sale de vedere. În fapt, marxismul a prevăzut că statul republican și democratic este mai ușor de penetrat de ideologia socialistă și, totodată, ar putea ceda mai ușor revendicărilor de teama revoluției socialiste.

Forța politică a proletarismului – partidul comunist, indiferent de denumirea concretă adoptată, - poate mai lesne să adopte o strategie politică – chiar și disimulată – în condițiile statului democratic și a formei republicane de guvernământ.

Așa fiind, ajungerea la putere a proletarismului constituia (reprezenta) cucerirea puterii politice de către partidul său reprezentativ, adică cucerirea statului democratic de către clasa proletară. Deși acceptă, în principiu, democrația marxiștii o pun în slujba partidului clasei proletare. Odată acesta ajuns la putere va ignora ”jocul politic democratic” în scopul edificării unui alt tip de societate, respectiv societatea socialistă. Intrarea marxiștilor în ”jocul politic democratic” nu trebuie considerată o abdicare de la fundamentalul principiu al înfăptuirii revoluției. Aceasta rămâne intact iar partidul proletariatului utilizează mecanismele democratice atât timp cât nu poate înfăptui, în mod obiectiv, revoluția socialistă

Cu alte cuvinte angrenarea partidelor marxiste în jocurile politice este una de conjunctură, menită să cunoască din interior mecanismul politic democratic, în așa fel încât, la momentul prielnic să se procedeze la înlăturarea violentă a relațiilor sociale existente și, în esență, a întregului mod de producție de tip capitalist.

Stratul democrat este convenabil deoarece permite relativ ușor răspândirea doctrinelor marxiste și, totodată, asigură posibilitatea participării nedescriminatorii la jocul politic a partidelor proletariatului.

Organic legat de ”***stat***” și de ”***democrație***” este și principiul marxist al progresului orânduirii de stat. În concepția socialistă orânduirea de stat trebuie să fie într-o permanentă evoluție, determinată de necesitățile resimțite de națiune. Ori, o orânduire ce nu ține pasul cu necesitățile sociale devine învechită, fiind prin natura sa, conservatoare și retrogradă. Marxiștii afirmă faptul că statul democratic este incapabil să fiinţeze în condițiile social-economice ale capitalismului deoarece caracterul antagonic al claselor sociale fundamentale – burghezia și proletariatul, clasa salarizată – determină inaplicarea sau aplicarea formală, golită de conținut, de substanță, a principiilor fundamentale ale democrației.

Contradicțiile dintre cele două clase fundamentale și antagoniste fac practic imposibilă guvernarea poporului de către popor. Astfel – afirmă marxiștii – statul democratic, fundamental pe economie capitalistă, este sortit eșecului, rămânând în istoria politică ca o veritabilă ”formă fără fond”.

F). Sistemul puterii etatice capitaliste poate fi schimbat doar prin revoluția politică socialistă.

Aceasta reprezintă o idee de forță a doctrinei marxiste. Despre noțiunea de ***revoluție*** am făcut referire în paginile anterioare ale cărții; respectiv titlul I: ”Știința politică”, Cap II: ”Acțiunea politică”, ”Concepții politologice privitoare la dezvoltarea societății” – subdiviziunea ”Radicalismul politic și revoluția”.

Scopul revoluției socialiste îl reprezintă schimbarea din temelii a societății capitaliste. Aceasta se realizează prin înlocuirea clasei politice a capitaliștilor de la conducerea politică a statului. În acest mod ea crează condiții prilej pentru schimbarea totală a societății. Ca orice revoluție și revoluția socialistă a fost concepută ca fiind un proces distructiv și constructiv, în același moment. Ea distruge temeliile societății capitaliste, construind o societate nouă de tip socialist.

Pentru realizarea acestui obiectiv fundamental partidul politic reprezentant al proletarilor, al celor salarizați, trebuie să dobândească, înainte de toate, sprijinul și susținerea unei fracții sociale majoritare. Acest lucru se obține prin mijlocirea propagandei, cu scopul de a crea o efervescență revoluționară în preajma revoluției politice efective. De asemenea, după cucerirea puterii politice spiritul revoluționar trebuie să fie puternic întreținut și cultivat în mod real. Lipsa entuziasmului revoluționar al maselor largi populare, după cucerirea puterii de către partidele marxiste, determină – așa cum lesne s-a observat în fostele state ale blocului politic socialist – formalizarea principiilor și acțiunilor, conducând la eșecul

instaurării depline şi a menţinerii socialismului ca sistem politic.

În vederea cuceririi puterii politice organizatorii revoluţiei proiectate trebuie să se prezinte ca fiind apărătorii intereselor generale ale societăţii, ca reprezentanţii noului şi progresului politic şi social.

Clasa politică dominantă în perioada anterevoluţionară – este vorba de capitalişti – trebuie prezentată ca fiind o clasă socială retrogradă, decadentă, parazitară.

Desigur, revoluţia politică socialistă (comunistă) nu conduce ab initio la instaurarea societăţii socialiste depline. Ea crează doar posibilitatea transformării radicale, profunde a structurilor şi instituţiilor puterii etatice, care ulterior sunt utilizate de partidul politic marxist pentru edificarea societăţii socialiste. Revoluţia politică socialistă are menirea înlăturării raporturilor sociale de dominaţie, generate de inegalităţile materiale din societate, prin negarea efectivă a proprietăţii private în economie şi prin negarea rolului jucat de proprietatea privată, mai ales de cea reproductivă, în societate.

Aşa fiind, revoluţia politică socialistă, marxistă, prezintă multiple trăsături caracteristice: ***este o revoluţie politică*** pentru că urmăreşte cucerirea puterii politice şi menţinerea noii clase sociale la putere prin înlăturarea vechii clase sociale dominante, ***este o revoluţie socială*** deoarece tinde să distrugă vechea societate capitalistă înlocuind-o cu o nouă societate, cea socialistă şi ***este o revoluţie economică*** întrucât desfiinţează proprietatea privată, şi mai ales cea reproductivă, negând rolul – posibil pozitiv – al proprietăţii private şi utilitatea acesteia în cadrul societăţii.

G). <u>Revoluţia socială şi revoluţia politică – raportul de determinare dintre cele două concepte</u>

Necesitatea revoluţiei socialiste rezidă, conform teoreticienilor marxişti, în inegalitatea, frapantă şi crudă, existentă în economie. Această inegalitate se concretizează în,

”distribuirea” proprietății private, în mod deosebit a celei reproductive, în societate, net în favoarea capitaliștilor și, totodată, în modul de redistribuire a plusvalorii, a profitului tot în favoarea clasei dominante în societatea capitalistă. În concepția marxistă, revoluția politică socialistă își are fundamentul în aceste inegalități obiective, relevante în economie. Ea nu constituie doar un capriciu a unor personalități ”dezaxate” sau dornice de publicitate. Ea nu reprezintă rodul unor iluzii, pur subiective, a unor frustrări cu caracter eminamente psihologic. Distribuirea proprietății private și a plusvalorii fiind chestiuni obiective, materiale, reprezintă o cauză fundamentală, cert determinată, o cauză fundamentală logică.

Însușirea privat-capitalistă a rezultatelor muncii celor salarizați, a proletarilor, în favoarea proprietarilor mijloacelor de producție, a capitaliștilor, determină o inegalitate economică care se răsfrânge în întreaga societate, conducând la disfuncții, la dezechilibre sociale profunde.

Marxiștii consideră că revoluția politică socialistă poate apărea în societățile capitaliste dezvoltate sub aspect economic și social.

Mizeria și suferința socială considerate reziduuri ale ciclului economic reproductiv capitalist sunt pregnant puse în evidență în statele capitaliste dezvoltate. Marxiștii preconizau o revoluție politică socialistă materializată în mai multe state capitaliste dezvoltate, având, practic, un caracte mondial. În lipsa acestui caracter mondial, global, revoluția politică socialistă (comunistă) este sortită pieirii!!! Fondatorii doctrinei comuniste K. Marx și F. Engels au prevăzut necesitatea caracterului global al revoluției. Situația faptică, obiectică, din secolul al XX-lea, a confirmat justețea acestor concepții. Înfăptuirea revoluții așa-zis comuniste doar într-o singură țară, imensă, ce-i drept, dar aflată la periferia sistemului economic capitalist, urmată de ”exportarea forțată”, a sistemului socialist

în țările est-europene ocupate de armata sovietică, în timpul și dupa al II-lea Război Mondial, a generat o îndepărtare irevocabilă de la principiile originare ale marxismului, urmată de colapsarea întregului sistem politic al statelor socialiste.

Dacă generarea revoluției politice socialiste (comuniste) rezidă în principal în inegalitatea, sub aspect economic, a claselor sociale antagoniste, fundamentale, există desigur și o cauză subsecventă, adiacentă care determină apariția acestui tip de revoluție politică. Se consideră că societatatea capitalistă fiind în continuă expansiune, datorită dezvoltării științei și tehnologiei, generează – ea însăși – o fractură între cadrul organizatoric instituțional al relațiilor sociale, pe de o parte, și realitatea socială obiectivă, materializată, în principal, în forțele de producție, tehnologie etc. pe de altă parte.

Se consideră că revoluția politică socialistă (comunistă) apare dintr-o necesitate obiectivă, legică, având menirea distrugerii, înlăturării, tuturor cadrelor de instituționalizare, de codificare a relațiilor sociale din societatea capitalistă. Ca atare, toate actele normative rămase din capitalism ar trebui imediat abrogate, ca efect al revoluției politice, întrucât acestea exprimă interesele politice, economice, sociale ale fostei clase dominante a capitaliștilor. Marxiștii pun accent nu pe ***izvorul de drept formal*** ci ***pe izvorul material de drept*** care reflectă condițiile materiale de existență ale societății.

Supraviețuirea unor acte juridice normative adoptate în condițiile capitalismului și după înfăptuirea revoluției politice socialiste (comuniste), determină frânarea întregului proces revoluționar putând conduce clar la discreditarea revoluției socialiste. Nu este conceput, în opinia marxiștilor supraviețuirea legilor vechiului regim care oglindește interesele burgheziei în perioada post-revoluționară, dedicată constucției societății socialiste. Acest fapt – supraviețuirea legilor burgheze în condițiile socialismului – asigură prepetuarea

intereselor capitaliştilor în noua societate aflată în construcţie. Conform doctrinei marxiste supravieţuirea unor legi burgheze, după instaurarea socialismului (ex: Codul Civil de la 1865 în România) a reprezentat un factor favorizant al perpetuării relaţiilor de tip capitalist într-un stat socialist.

În statele foste socialiste există opinia – în societatea civilă – conform căreia comunismul reprezintă un ***ideal***. Dimpotrivă, fondatorul doctrinei comuniste, filosoful K. Marx aprecia că, departe de a fi un ideal, comunismul trebuie să reprezinte în realitate, o mişcare doctrinară şi politică perfect ancorată în realitatea obiectivă. Trecerea de la ***societatea capitalistă*** la ***societatea comunistă*** nu se poate realiza într-un interval de timp scurt. Deşi revoluţia politică propriu-zisă este de scurtă durată, continuarea ei, concretizată în edificarea societăţii comuniste, este anevoioasă şi sinuasă.

De aceea, Karl Marx a prevăzut o etapă intermediară între capitalism şi comunism, concretizată edificării noii societăţi. Această etapă intermediară constituie o necesitate, obiectivă, legică, deoarece începerea edificării socialismului nu se face într-un vid social, ci într-un mediu în care se prepetuează moravurile şi mentalităţile vechii societăţi capitaliste.

Lupta împotiva rămăşiţelor socităţii capitaliste se duce, în această etapă intermediară, cunoscută sub denumirea de ***societate socialistă*** sau ***dictatură revoluţionară a proletariatului***.

Societatea socialistă constituie deci o perioadă tranzitorie între societatea capitalistă şi societatea comunistă. Înfrângerea moravurilor şi transformarea mentalităţilor vechii societăţi capitaliste nivelează construcţia societăţii socialiste, creind premisele instaurării societăţii comuniste.

Comunism şi social-democraţie – forme de manifestare a doctrinei socialiste.

Partajarea socialismului originar social – democrație și comunism.

Primul Război Mondial, cunoscut și sub denumirea ”Marele Război”, a reprezentat, pe bună dreptate, un moment de zdruncin, de ruptură ideologică în sânul mișcării socialiste europene.

Spunem ideologic întrucât mișcarea socialistă, sub aspect doctrinar, s-a manifestat constant împotriva oricăror războaie ”imperialiste”, având ca obiectiv lupta pentru împărțirea/reîmpărțirea lumii între marile puteri dominarea politică a Planetei, a acesteia. Sub aspect politic o parte dintre partidele socialiste s-au pronunțat în favoarea războiului, adoptând o poziție naționalistă. Efectul a fost și o disoluție organizatorică deoarece, la sfârșitul războiului, Internaționala a-II-a Socialistă va înceta să mai existe. În Franța, Marea Britanie și Belgia partidele socialiste au sprijinit activ efortul de război, participând, sub aspect politic, la guvernare. Astfel, dupa anul 1920, se poate consemna, fără putință de tăgadă, existența și conservarea rupturii în mișcarea socialistă europeană. Cele două curente desprinse, ambele, din vechea doctrină au fost: ***social-democrația*** și ***comunismul***.

Ruptura s-a permanentizat cele două curente devenind rivale, ceea ce a determinat înființarea a doua Internaționale, care să reprezinte cele două opinii doctrinare: Internaționala socialistă și Internaționala comunistă.

În realitate, opinăm că ambele curente doctrinare prezintă un trunchi comun, relevat sub aspectul scopului urmărit activ. Ceea ce le deosebește se referă la modul de operare, la mijloacele ce trebuiesc utilizate în vederea construirii socialismului.

Împărțirea mișcării socialiste în social-democrație și comunism a estompat, ca să nu spunem că a prejudiciat, doctrina

socialistă, în ansamblul ei. Totuşi, existenţa celor două ”curente” socialiste a constituit şi reprezintă şi la momentul actual, o realitate politică ce, în nici un caz , nu poate fi neglijată.

A mai exista un moment semnificativ care a determinat, sau măcar a accelerat, partajarea socialismului în social-democraţie şi comunism. Acesta este legat de victoria Revoluţiei Bolşevice din octombrie 1917 de la Petrograd, din Rusia. În faţa acestei realităţi politice din fostul Imperiu Ţarist, o bună parte dintre socialiştii europeni s-au declarat sceptici. Ei apreciau că în Rusia post-ţaristă nu este pe cale de a se instaura deplin socialismul pentru că noul regim se manifestă dictatorial iar Rusia, ca stat, nu îndeplineşte condiţiile – cosacrate originar în gândirea marxistă – pentru o revoluţie politică comunistă, fiind o ţară imensă dar înapoiată economic, cu o clasă muncitoare relativ redusă şi neinstruită, iar revoluţiile sociale deşi capitaliste erau puternic marcate de importante reminiscenţe feudale.

Socialiştii care au văzut în Revoluţia Bolşevică o veritabilă revoluţie politică comunistă s-au separat de partidele tradiţionale, înfiinţând partide comuniste în statele europene.

În Rusia post-ţaristă au avut loc radicale transformări nu doar în privinţa economiei şi a societăţii, în ansamblul ei, dar şi raportat la doctrina marxistă originară.

Liderul incontestabil al Revoluţiei Bolşevice Vladimir Ilici Lenin a ”adaptat” doctrina marxistă la situaţia socială politică şi economică specifică unei ţări aflate la periferia sistemului internaţional capitalist trandiţional, ”clasic”.

Tezele susţiunte de Lenin conducătorul Revoluţei comuniste ruseşti, relative la particularităţile aplicării doctrinei comuniste în Rusia, se referă la următoarele aspecte (chestiuni) principale:

* Afirmarea tezei că revoluţia politică comunistă se poate înfăptui doar într-o singură ţară;

* Instituirea unui sistem centralizat de conducere a partidului marxist revoluționar;
* Cosiderarea instituției etatice, a statului, ca fiind un eficient instrument de dominație politică a unei clase sociale privilegiate în detrimentul altei clase sociale (sau a altor clase sociale);
* Exacerbarea rolului ”dictaturii proletariatului” și ignorarea deliberată a drepturilor și libertăților cetățenești.

Să le analizăm succint:

* Afirmarea tezei potrivit căreia revoluția politică comunistă se poate înfăptui într-o singură țară.

Contrar doctrinei marxiste originare care afirma: posibilitatea înfăptuirii revoluției exclusiv în statele dezvoltate sub aspect economic; necesitatea înfăptuirii revoluței în mai multe state capitaliste dezvoltate, în mod simultan, generând, practic, o revoluție comunistă mondială; imposibilitatea succesului revoluției comuniste dacă aceasta nu va cuceri puterea în majoritatea statelor capitaliste dezvoltate, doctrina elaborată de liderul Revoluției Bolșevice din Rusia, Vladimir Ilici Lenin, subliniază, între altele, aptitudinea revoluției politice comuniste de a câștiga puterea politică doar într-un singur stat. Este vorba de o readaptare a doctrinei marxiste originare la situația social-politică și economică existentă în teoriile fostului Imperiu Țarist.

Teza justifică posibilitatea înfăptuirii revoluței și în statele capitaliste slab dezvoltate din punct de vedere economic, cum este cazul Rusiei post-țariste. Așadar, în opinia leninistă, condițiile prilej cu caracter economic, descrise în doctrina marxistă originară, deși își păstrează integral valabilitatea, nu devin axiomatice absolute. Cazul Rusiei a demonstrat, în opinia lui Lenin, justețea tezei sale.

Asta înseamnă că în statele capitaliste slab dezvoltate ecomonic, aflate la periferia sistemului capitalist, nu

economicul determină revoluția politică comunistă ci invers, revoluția comunistă învingătoare generează prin forța sa politică – partidul marxist, comunist – prefacerile și reorganizarea economică, din temelii. Este răsturnată practic, teza lui Karl Marx. La fel, în ipoteza victoriei revoluției, într-o singură țară, și aceea un stat capitalist slab dezvoltat economicește. Lenin afirmă ideea victoriei socialismului într-un stat ori în mai multe state, fără ca revoluția să devină planetară, globală, fapt ce generează existența în comunitatea internațională a doua sisteme social-politice: unul capitalist și altul socialist.

Datorită victoriei revoluției într-un singur stat coroborat în situația precară sub aspect economic a Rusiei, construcția socialismului – efectuată practic în Rusia sovietică și mai apoi în URSS – a diferit net de conceptele imaginate de Karl Marx, în cadrul doctrinei socialiste (comuniste) marxiste originare.

Situația particulară din fostul Imperiu Rus materializată prin: slaba dezvoltare economică, coexistența unor relații sociale feudale alături de relațiile sociale proprii capitalismului; fragilitatea și cantitativă dar mai ales calitativă, a proletariatului din Rusia; lipsa de instrucție școlară elementară manifestată la imensa majoritate a populație fostului Imperiu, a determinat – credem noi obiectiv, justificat – organizarea oarecum ”atipică” a viitoarei societăți socialiste sovietice în raport cu tezele doctrinare originare marxiste.

Practic, statul socialist a realizat sub aspect economic, cultural și educațional ceea ce Imperiul Rus, în calitatea sa de stat capitalist cu puternice influențe feudale nu a realizat. Inaplicabilitatea integrală a doctrinei marxiste în cazul statelor capitaliste periferice, se datorează slabei lor dezvoltări economice împletită cu lipsa unei conștiințe înaintate, generate de precaritatea sistemului de învățământ. În Rusia a lipsit, în mare parte, conștiința de sine a proletariatului.

* Instituirea unui sistem centralizat de conducere a partidului marxist revoluţionar (comunist)

Partidul cominist (bolșevic) al Rusiei sovietice s-a caracterizat într-un sistem organizatoric rigid, care exacerba rolul liderului politic suprem.

Acest sistem denumit ”centralism democratic” a fost, de fapt, o dictatură veritabilă a organelor centrale, și în special al liderilor, asupra organelor locale, inferioare, ale partidului.

Se constată, din nou, ignorare a principiilor marxiste originare, fundamentate pe democrație, egalitate și solidaritate. Era, prin acest fapt, socialismul doctrinar marxist, înlăturat din Rusia sovietică sau principiile sale erau adaptate la situația particulară a acestui stat??

Fără îndoială, realitatea politică și socială din Rusia post-țaristă ne determină să considerăm că sistemul organizatoric adoptat de Partidul comunist bolșevic se fundamenta pe tradițiile acestui stat. Astfel, lipsa oricărei forme autentice de guvernare democratică din Imperiul Țarist; mentalitatea poporului pentru care era vie – în memoria colectivă – instituția quasi-sacramentală a ”țarului”; izbucnirea razboiului civil din Rusia, prelungit mai mulți ani, a determinat adoptarea acestei viziuni leniniste cu privire la organizarea și conducerea partidului. Efectul principal al adoptării ”centralismului democratic” în organizarea și conducerea partidului a fost reprezentat de ”crearea unei rupturi” între partid și societatea civilă. Chestiunile de partid au devenit obiect de discuție și de decizie politică exclusiv în structurile sale de conducere, populația nefiind consultată.

Reținem, fără rezerve, că principiul ”centralismului democratic” promovat activ în Rusia sovietică, apoi în URSS, a generat o organizare și o conducere profund nedemocratică a Partidului comunist bolșevic, cu consecințe nefaste asupra statului și a întregii societăți.

* Cosiderarea instituției statului ca fiind un eficient instrument de dominație politică a unei clase sociale privilegiate în detrimentul altei/altor clase sociale defavorizate.

Organizarea și conducerea nedemocratică, hipercentralizată a patridului s-a răsfrânt și în privința rolului statului, conform concepției leniniste.

Astfel, doctrina marxistă tradițională recunoaște statului rolul de instrument al clasei sociale dominante. Totodată se prevedea și posibilitatea dar și obligația statului de a ”arbitra”, de a ”media” între clasele sociale antagoniste. Pentru Lenin însă rolul ”de mediator” al puterii etatice, între clasele sociale antagonice, dispare cu desăvârșire!! Așa fiind, statul rămâne doar un mijloc, un instrument de dominație politică a clasei sociale ajunse de putere în dauna celorlalte sau a celeilalte clase sociale defavorizate.

În concepția leninistă statul este o adevărată ”mașină infernală” în mâna clasei dominante care îl anunță și îl utilizează efectiv și continuu împotriva clasei sau claselor sociale neprivilegiate sau a celorlalte categorii sociale.

Indiferent de tipul de regim politic, de forma de guvernământ, de structura de stat, statul – privit în abstracțiunea sa – are în concepția lui V.I.Lenin, rolul unicat în paragraful anterior. Fondatorul primului stat socialist de pe mapamond avea o concepție radicală despre stat, acesta fiind eminamente ”represiv” și ”exploatator”. Cum orice tip de stat constituie un mijloc, un instrument de dominație, în concepția leninistă, și statul socialist avea exact același rol; acesta, costituit, într-o dictatură a proletariatului este un instrument în mâna clasei proletare pentru distrugerea fostei clase dominante, a burgheziei.

Concepția aceasta radicală care implică nemijlocit și nelimitat statul în lupta dintre clasele sociale antagonice, de partea clasei sociale dominate, adică a proletariatului în Rusia sovietică, a determinat utilizarea pe scară largă a instituțiilor

etatice din sfera justiției, procuraturii și afacerilor interne în lupta represivă împotriva claselor sociale ”retrograde”, de fapt în lupta împotriva tuturor persoanelor fizice considerate, arbitrar și subiectiv, dușmani ai revoluției și ai socialismului.

În concepția leninistă despre stat – schematic punctat anterior – dezvăluie, neechivoc o tendință unilaterală de considerare a instituției etatice drept ”simplu instrument” de represiune. Ori, statul, prin instituțiile care-l compun, rămâne totuși cea mai faimoasă instituție social-politică și juridică creată de geniul omenesc. Iar rolul și funcțiile instituției statale nu pot fi reduse niciodată, la un unic rol represiv, concretizat în utilizarea forței etatice ca ”simplu instrument”, de o clasă socială dominantă împotriva altei clase sociale, antagonice și defavorizate. (A se vedea Titlul I: ”Știința politică” cap. I: ”sistemul politic”; subdiviziunea: ”statul – instituție social-politică și juridică fundamentală”)

∗ Exacerbarea rolului ”dictaturii proletariatului” și ignorarea deliberată a drepturilor și libertăților cetățenești.

Vom privi în acest context, conceptul ”***dictatură a proletariatului***” sub un alt aspect. Apelând la doctrina marxistă originară, clasică, ”dictatura revoluționară a proletariatului” desemna perioada transformării, sub impulsul uriaș al revoluției a societății capitaliste în societate comunistă.

Cât timp se manifestau antagonismele în raport cu tradițiile și cu mentalitățile vechii orânduiri capitaliste, această primă etapă a ”dictaturii proletariatului” adică etapa edificării societății socialiste, ca etapă de ”tranziție politică” își găsea menirea.

Această primă etapă este reprezentată de socialism.

În concepția Revoluției bolșevice a lui V.I.Lenin în esență, etapa socialistă, a ”dictaturii proletariatului” devine extrem de importantă deoarece, în acestă perioadă de timp, ”armonizarea” fostelor clase sociale antagonice trebuie

îndeplinită prin decimarea fizică, brutală a exponenților fostei clase dominante, capitaliști și moșieri.

Acest lucru a fost subliniat anterior dar în contextul utilizării statului ca ”instrument” de dominație politică de represiune.

Concepția lui V.I.Lenin era în sensul distrugerii fizice a vechii clase sociale dominante, fără a se încerca atragerea acesteia în opera de făurire a societății socialiste. ”Dictatura proletariatului”, concretizată în Rusia sovietică, a îndepărtat orice urmă de democrație autentică, comuniștii bolșevici instituind propria lor dictatură asupra întregii societăți civile. Sub masca ”dictaturii proletariatului” au fost înfăptuite milioane de crime atât în perioada de început a regimului bolșevic sovietic cât mai ales după preluarea conducerii partidului de către I. V. Stalin.

Practic în ”dictatura proletariatului” partidul își subordonează în totalitate instituțiile etatice, utilizându-le teoretic în vederea construcției socialismului iar efectiv pentru distrugerea dușmanilor și adversarilor politici, reali sau imaginari. Din nefericire socialismul sovietic sub ”dictatura proletariatului” rămâne la îndemâna elitei politice comuniste conducătoare, departe de popor, fiind utilizat de foarte multe ori, chiar explicit, împotriva poporului (a popoarelor sovietice).

În legătură cu drepturile și libertățile cetățenești precizăm, de la început, faptul că deși au fost proclamate de Revoluția comunista, au intrat într-un ”con de umbră” aproape imediat după cucerirea puterii politico-statale de către bolșevici.

Tendința accentuată spre socializare, dorința de dezvoltarea și în special de industrializare a țării, a condus la degradarea continuă a libertăților individuale. Sub regimul sovietic omul era privit ca un ”instrument”!!!! În lipsa unui regim politic cu adevărat democratic, atât ***statul*** cât și ***cetățeanul*** au ajuns în postura de ”instrument”, primul fiind

foarte des utilizat împotriva celui de-al doilea, în chip primitiv şi arbitrar.

Alături de alte erori, considerarea persoanei fizice drept ”instrument” pentru satisfacerea nevoilor construcției societății socialiste a reprezentat o gravă si fundamentală greşeală. Sunt de neimaginat dar perfect veridice mecanismele statale cu rol distructiv şi intimidator utilizate pe scară largă împotriva populației Rusiei sovietice, apoi a URSS, la ordinul liderului partidului comunist (bolşevic), atât în perioada leninistă cât mai ales în epoca stalinistă.

După cum s-a subliniat deja, socialiştii tradiționaliști, reformiştii, numiți şi social-democrați, s-au separat doctrinar de socialiştii revoluționari, de comuniști, deoarece primii nu au văzut în Revoluția bolşevică rusă o veritabilă revoluție socialistă (comunistă).

Astfel, socialiştii din diferite state europene – Germania, Franța; Anglia, Belgia etc – au considerat că revoluția din Rusia nu reprezintă în realitare, o revoluție socialistă. Acest punct de vedere s-a conturat deoarece se consideră că într-un stat capitalist periferic – precum Rusia – înapoiat economic şi rudimentar politic, cu o clasă proletară redusă numeric şi, în mare parte, analfabetă nu poate avea loc, cu şanse de succes, revoluția socialistă.

Social-democrații reproşau regimului leninist renunțarea la edificarea unui stat democratic dar şi la principiile fundamentale ale socialismului.

Văzând unde anume a condus calea revoluționară de instaurare a socialismului, social-democrații, deşi s-au considerat continuatorii reali a doctrinei marxiste, au apreciat că unica cale viabilă de impunere a socialismului este cale reformelor. Aşadar, socialiştii reformişti, adică social-democrații, au repudiat calea revoluționară de instaurare a societății socialiste.

Mijlocul de impunere a socialismului, adică ”calea reformelor” impunea nu o radicalizare a discursului politic şi proclamarea revoluției drept ”scop superm” ci dimpotrivă, participarea partidelor socialiste şi social-democrate la ”jocul politic”, chiar şi la guvernare, alături de partidele reprezentante ale capitaliştilor. Scopul acestei participări, în special la guvernare, îl reprezenta impunerea socialismului pe calea reformelor.

Se considera că revoluția socialistă nu se poate înfăptui cu succes deoarece statele capitaliste sunt în ascensiune, rolul lor nefiind consumat, pe scena istoriei. Susținând reformismul social şi democrația ca regim constituțional social-democrații au insistat asupra necesității socializării proprietății private, propunând etatizarea unor ramuri ale economiilor naționale capitaliste şi introducerea sistemului planificării.

Social-democrații interbelici au prevăzut un sistem de planificare a muncii care presupunea reorganizarea fiecărei economii naționale prin instaurarea unui sector, a unui domeniu economic naționalizat, etatizat, alături de sectorul economic capitalist.

Economiile naționale trebuiau să aibă drept obiectiv reducerea drastică a numărului de şomeri, absorbind, aproape în totalitate, forța de muncă activă.

Acceptând continuitatea economiei capitaliste şi implicit a proprietății private reproductive, socialiştii reformişti porneau de la necesitatea temperării eventualelor excese ale capitaliştilor, prin reprezentarea proletarilor în conducerea fiecărei societăți economice. Reformele sistemului politic, a managementului economic şi a organizării societăților comerciale constituiau, în opinia social-democraților, o alternativă viabilă în raport cu revoluția comunistă, pentru instaurarea principiilor socialiste. În acest fel social-democrații respingeau, de plano, revoluția comunistă şi principalele sale efecte: instituirea imediată şi totală a proprietății socialiste, şi

respectiv, naționalizarea mijloacelor de producției și producției propriu-zise.

Social-democrația a instituit conceptul statului bunăstării, cunoscut și ca stat paternal care avea menirea de a atenua efectele sistemului economic capitalist, prin adoptarea unor politici sociale având ca obiectiv ameliorarea vieții proletarilor.

Statul bunăstării propunea, în opinia socialiștilor reformiști, efectuarea unei planificări a activităților economiei naționale dublată de integrarea totală a forței de muncă în activitatea lucrativ-productivă.

Acest "Stat de Drept social, providențial" și-a dovedit pe deplin eficiența, în Europa Occidentală, după Al Doilea Război Mondial. Statele capitaliste europene occidentale au înregistrat o vertiginoasă creștere economică și o prosperitate socială fără precedent. Între anii 1950-1980 statul bunăstării a dominat întreg occidentul european. El a fost considerat de către social-democrați o primă etapă în vederea instaurării socialismului. Socialiștii reformiști au respins modelul socialist sovietic de înfăptuire a socialismului, fundamentat pe naționalizare extremă și pe colectivism forțat.

Viziunea social-democrată relativă la socialism ține seama de nevoia imperioasă, obiectivă a acestora de a se distanța de comuniști. Fără teama de a greși putem afirma că social-democrații se găsesc plasați, pe scena politică, între capitaliștii doctrinari sau comuniști. Fiind reformiști, dar nu radicali revoluționari, social-democrații nu împărtășesc valorile de extremă stânga, ei proclamându-se de stânga, sau – spunem noi – este o "stânga" orientată spre dreapta!!!

Dacă considerăm că cele două curente – social-democrația și comunismul – sunt de stânga, atunci social-democrații apar ca fiind orientați spre dreapta sau spre centru eșicherului politic în raport cu comuniștii. În esență, ceea ce dorește social-democrația este o socializare progresivă a

societății și a economiei capitaliste. Această așa-zisă socializare se obiectivează, în principal, implementarea politicilor sociale având ca obiectiv îmbunătățirea vieții celor ce muncesc. Socializarea economiei capitaliste prin repartiția cât mai echitabilă a plusvalorii determină, în mod treptat, trecerea lentă și ireversibilă la socialism. Sau poate, dimpotrivă, asigură perpetuarea relațiilor de producție capitaliste, astfel cosmetizate, pentru multă vreme de acum înainte. Depinde de modul în care este privită relația dintre social-democrație și comunism.

În perioada postbelică, ca urmare a apariției statelor socialiste europene, social-democrația occidentală a renunțat la principiile fundamentale ale doctrinei marxiste, între care menționăm pe cel al luptei de clasă, considerându-le ca teze lipsite de prioritate din punct de vedere politic. Socialiștii reformiști s-au preocupat de fundamentarea economiei mixte – capitalistă și de stat – considerând-o temelia statului social, providențial. Astfel ei au devenit mai pragmatici, lăsând oarecum aspectele doctrinare, și mai ales pe cele ideologice, pe un plan secundar.

Totul părea a merge bine din punct de vedere al doctrinei social-democrate până la jumătatea anilor ’90 ai secolului trecut, atunci când statul social, providențial a intrat într-o profundă stare de criză. Această criză a determinat punerea sub semnul întrebării a posibilității susținerii, pe mai departe, a protecției sociale și a instituțiilor de stat (publice) din domeniul sănătății, a educației etc.

Criza din anul 2008 care continuă și astăzi pare a colapsa definitiv principiile socialiștilor reformiști, a social-democrației. Dacă în criza de la sfârșitul sec. XX liberalismul reprezentat prin curentul său readaptat – ”neoliberalism” părea a câștiga teren în fața social-democrației, în prezenta criză economico-financiară, aflată în plină desfășurare pe mapamond, se pare că nici un curent doctrinar, nici o doctrină

clasică, tradițională, nu o poate ține sub control. Actuala criză sfidează nu doar social-democrația dar și liberalismul sau celelalte doctrine politice despre care vom discuta în paginile următoare. Inclusiv comunismul prezent în câteva state ale lumii, și în mod deosebit în R.P. Chineză, pare a se afla într-o oarecare dificultate sub imperiul actualei crize economico-financiare mondiale.

Concluzionând, putem afirma faptul că social-democrația actuală conservă valori esențiale pentru societate, cum ar fi: egalitatea persoanelor din perspectiva dreptății sociale; libertatea indivizilor; protejarea și ocrotirea persoanelor fizice vulnerabile; afirmarea principiilor democratice în funcționarea statelor etc.

Desprinsă din socialismul clasic, tradițional, concurată de curentul radical comunist, prinsă între liberalism și comunism social-democrația va trebui să explice, și pe viitor, prin mesaje doctrinare, precis elaborate și pragmatice, modul în care ”vede” și ”conduce” procesul de transformare a societății și economiei capitaliste în societate și economie socialistă.

Așa cum am subliniat anterior doctrina elaborată de curentul social-democrat al socialiștilor reformiști are ca scop transformarea socialistă a societăților capitaliste. La fel de bine însă scopul concret, palpabil, deși neprevăzut, se poate materializa în ajutarea societății și economiei capitaliste să supraviețuiască în condițiile în care se fac unele concesii cu privire la redistribuirea socială a plusvalorii, pentru ameliorarea, într-o oarecare măsură, a situației economice a celor productivi, a proletarilor.

Doctrina socialistă, privită în ansamblul său, cu cele două curente competente – social-democrația și comunismul – constituie o mare și influentă doctrină politică. Ideile sale de bază care sunt extrem de generoase, au atras, atrag și vor atrage miliarde de oameni. Experimentele practice manifestate prin statele socialiste au reprezentat – în mare parte – o deturnare a

principiilor socialismului marxist şi o aliniere la doctrina leninistă şi la practica politică respectiv directivele lui I. V. Stalin, cu consecinţe extrem de păgubitoare asupra drepturilor şi libertăţilor fundamentale şi cu privire la receptarea principiilor democratice.

Desigur, excesele din statele lagărului socialist s-au răsfrânt, în mod idubitabil, şi asupra prestigiului doctrinei politice socialiste, privită în integritatea sa.

Cap IV: Doctrina conservatoare

Cercetând doctrina politică conservatoare ne vom raporta la următoarele repere teoretice: atitudinea conservatoare; doctrina conservatoare propriu-zisă şi evoluţia doctrinei politice conservatoare în contemporaneitate.

I). Atitudinea conservatoare

Conservatorismul reprezintă un mod de viaţă pe care îl poate adapta, din convingere, o persoană fizică sau un grup de persoane.

În această ordine de idei se poate vorbi de comportament specific conservator sau de atitudine preponderent conservatoare. Conduita conservatoare implică anumite trăsături caracteristice, care identifică particularităţile conservatorismului.

Astfel, persoanele fizice conservatoare din fire sau prin atitudine: adoptă un comportament tradiţional ignorându-l pe cel novator; utilizează ceea ce au la dispoziţie, ceea ce au acumulat prin experienţa lor şi a generaţiilor anterioare în

dauna unei conduite noi dar suspectă ca fiind imprudentă; sunt satisfăcute de mijloacele pe care le au la dispoziție, de nivelul și de mediul în care trăiesc și își desfășoară activitatea; schimbarea și noutatea apar acestor persoane ca o modificare comportamentală pe care trebuie să o realizeze din necesitate și cu suferință.

Din aceste trăsături caracteristice, identificate ca fiind particularități ale conservatorismului deducem următoarele aspecte:

* Conservatorului îi place rutina, nu apelează, de regulă, la resurse noi și nu explorează noi posibilități de afirmare sau de progres, individual sau comunitar;
* Conservatorul nu acceptă idealurile, considerându-le simple utopii, posibilități, potențialități absolut incerte;
* Conservatorul este împăcat cu viața pe care o trăiește; el crede cu convingere în soarta sa, în destinul său. El se conformează fără dificultate, sistemului de valori sociale în care este integrat;
* Adaptarea la posibilele schimbări, de natură individuală sau socială, nu se realizează fără efort considerabil și suplimentar.

În privința acestei ultime teze unele explicații suplimentare sunt, credem noi, pertinente, concludente și utile. Prin însăși natura sa, conservatorul este reflexiv, static. Schimbarea îi produce angoasă, nesiguranță. Din acest motiv conservatorul o respinge, de plano, ca fiind distinctivă dar, odată produsă schimbarea, el trebuie să se adapteze, ceea ce presupune sacrificiul, ieșirea din rutină, din cotidian. Schimbarea reprezintă pentru o persoană fizică conservatoare un ”pariu cu viața”. Tradițiile, tendința ”firească” de reîntoarcere la epoci istorice, de regândire a istoriei ca un veritabil ”paradis terestru” sunt proprii conservatorismului.

Pentru conservatori istoria umanității este, dacă nu o încremenire, cel puțin o dezvoltare graduală, înceată, a

civilizației. Nici pe departe conservatorii nu înțeleg istoria ca o luptă a contrariilor, și nu înțeleg nici viața socială, ca de altfel și pe cea individuală, ca un zbucium etern, ca o luptă între ”forțele vitale” și ”forțele letale”. Istoria, viața socială, viața individuală reprezintă pentru conservatori o continuă tendință, pornită dintr-o necesitate, de a prezerva ceea ce există în dauna iluziilor, a idealurilor. Și în biologic și în psihologic dar și în social – micro și macro – conservatorii identifică, fără rezerve, tendința dominantă spre rutină, spre conservare.

În politică, conservatorii acordă întâietate realității prezente, cotidianului, imediatului. În pragmatismul lor conservatorii au ”îndatorirea” de a supraveghea: conservarea societății în standardele existente; aplicarea și respectarea normelor juridice și, în general, a ordinii edictată de către stat.

O guvernare de sorginte conservatoare nu va manipula societatea civilă cu ajutorul iluziilor, al idealurilor. Ea va avea obligația unei bune administrări a statului, veghiind asupra societății, în ansamblul ei, în scopul evitării apariției oricăror tipuri de conflicte sociale sau individuale. Firesc, conservatorii vor prezerva tipul de societate existent în momentul preluării puterii politice. Așa fiind, partidele politice conservatoare, odată ajunse la guvernare, au îndatorirea conservării societății și a economieii capitaliste, existente în respectiva țară. Ca și individul conservator și partidele politice conservatoare se fundamentează pe valori tradiționale: ***Istoria*** (nostalgia trecutului); ***familia*** și ***puterea (autoritatea)***. Guvernarea conservatoare, în principiu, solicită o subordonare strictă, fără obiecții, făcând distincție clară între elitele societății și mase și, mai grav, are tendința de a considera pe cetățeni ca fiind ”supuși” ai statului. Desigur, această tendință nu se mai poate manifesta astăzi fățiș, în mod direct, însă ea este prezentă în politica conservatoare, fără echivoc.

În știința politică, în general, doctrina conservatoare a fost legată, de foarte multe ori, de o atitudine sau de o tendință

reacționară. Cărui fapt i se datorează această corelație?? Sau, altfel spus, ce legătură există între doctrina politică conservatoare și tendințele reacționare??

Dacă anterior am încercat – după puterile noastre – să explicăm ce se înțelege prin ”***conservatorism***” suntem datori să explicăm și noțiunea de ”***tendință, atitudine reacționară***”.

Atitudinea sau tendința reacționară este antiteza ***atitudinii revoluționare***. Ea se caracterizează prin respingerea tuturor situațiilor politice existente în contemporaneitate dar și a celor posibile în viitor. Ca atare, ***reacționarismul*** tinde să prezerve situațiile politice trecute, anterioare, impunându-le, la nevoie, chiar și prin politici de forță: totalitarisme, dictaturi.

Corelația dintre conservatorism și reacționism se face pregnant simțită în unele doctrine politice cu tentă naționalistă, dintre care se desprinde ***teoria pangermanismului***, adoptată în Germania imperială, dominantă în a doua jumătate a sec. al XIX-lea și prima jumătate a sec. al XX-lea.

Conservatorismul german a îmbrăcat haina naționalistă, înfățișând o doctrină fundamentată pe: superioritatea biologică a rasei germane; determinarea și condiționarea istorică și geopolitică, concretizată în necesitatea așa-numitului ”spațiu vital”; ”conștientizarea” unei misiuni unice, speciale pe care poporul german ar fi avut-o de îndeplinit în Europa și chiar pe întrega planetă etc.

Așadar, ***doctrina pangermanismului*** a reprezentat o teorie politică conservatoare și reacționară, fundamentată pe naționalismul și pe militarismul Imperiului German. Ea va constitui fundamentul doctrinar în baza căruia Germania va declanșa Marele Război, Primul Război Mondial, în vara anului 1914.

II). <u>Doctrina conservatoare propriu-zisă</u>

Dacă la punctul anterior am discutat și comentat unele chestiuni legate de ”atitudinea conservatoare”, cu referire atât la om – privit în mod singular – la individ, cât și la politica fundamentată pe această doctrină, la prezentul punct vom încerca să analizăm chestiunile teoretice ale conservatorismului. Doctrina politică conservatoare este dificil de surprins în tipare tradiționale deoarece, spre deosebire de alte doctrine politice, aceasta prezintă o anumită inconstanță și ambiguitate. Această inconstanță, ambiguitate provine din faptul că, la origine, conservatorismul a reprezentat doctrina aristrocrației, doctrină coagulată și închegată sub imperiul Revoluției franceze din anul 1789. Cum era și de așteptat, fondarea doctrinei conservatoare s-a realizat în Anglia, țară în care, după revoluția din 1688, atât regalitatea cât și aristrocrația și-au restabilit pozițiile politice primejduite. Este normal, în aceste condiții, ca englezii să nu vadă cu ochi buni Revoluția franceză din 1789, o revoluție autentică și radicală, care a rupt irevocabil legăturile politice cu trecutul monarhic absolutist, cu puterea politică a aristrocrației și a bisericii catolice.

Din această succintă expunere rezultă, în mod indiscutabil, că patria conservatorimului este Regatul Britanic, mai corect Anglia. În acest stat aristrocrația nu numai că nu a fost abolită dar a reușit să se mențină la putere, fiind în continuare beneficiara unor privilegii.

Întrucât clasa aristrocratică engleză nu mai deținea puterea supremă ca în Evul Mediu, s-a simțit nevoia fundamentării doctrinare a noilor stări de lucruri. Așa a părut doctrina politică conservatoare, ca urmare a încercării disperate a aristrocrației engleze de a-și fundamenta teoretic opțiunile politice. Această aristrocrație, fiind nevoită să se adapteze continuu prezentului, nu a uitat niciodată, și nu va uita, niciodată, vechile privilegii și statutul exorbitant pe care l-a avut în Evul Mediu. De aici provine întoarcerea continuă a

acestei teorii politice cu ”fața” către trecut, către istorie și, în mod deosebit, către istoria politică și socială medievală.

Cu referire la doctrina politică conservatoare propriu-zisă ne vom raporta la câteva chestiuni punctuale. Astfel, aspectele specifice ale acestei doctrine se obiectivează pregnant în legătură cu: ***schimbarea și în deosebit schimbarea socială*** și ***libertatea individuală și rolul statului.***

A). Schimbarea și în mod deosebit schimbarea socială

De principiu, conservatorii resping schimbarea sub orice formă deci și schimbarea socială. Pentru doctrina politică conservatoare schimbarea, inclusiv cea socială, este de acceptat doar dacă este imperios necesară și dacă nu afectează substanța, ***adică dacă schimbarea este parțială și formală.*** Chiar și în acest caz, schimbarea socială constituie, în opinia conservatorismului, o ”jertfă”. Spunem că se acceptă, de nevoie, o schimbare parțială deoarece o schimbare, o transformare totală, radicală, revoluționară nu este de conceput în doctrina conservatoare. Transformarea totală a societății, a relațiilor sociale reprezintă în opinia conservatorilor cel mai mare ”rău” posibil.

Viața, inclusiv viața socială s-a deosebit a fi o realitate obiectivă fundamentată pe luptă continuă între contradicție, între diversele antagonisme biologice sau/și sociale. Sub aspect social din lupta contrariilor, a antagonismelor sociale rezultă progresul social. Tocmai acest aspect este negat de doctrina conservatoare!!! Schimbarea este percepută de către conservatori ca o ”peticire” pe ici pe colo a sistemului social-politic, fără afectarea fondului. Practic, în concepția conservatorismului trebuie schimbat numai ceea ce este degradat, adus în stare de neîntrebuințare, și ocrotit vechiul sistem politic și social. Cu alte cuvinte, noul, chiar parțial fiind, se supune, se subsumează principiilor vechi, tradiționale de practică politică.

În acest fel conservatorismul nu respinge total ideea de schimbare dar aceasta trebuie să se realizeze gradat, fără să zdruncine societatea, transformările fiind parțiale, practic imperceptibile. Această modalitate de realizare a transformării sociale presupune un timp foarte îndelungat, uneori generații întregi de oameni.

Ca atare, schimbarea, transformarea nu trebuie să conducă – în opinia conservatorilor – la modificarea totală și rapidă a economiei și a societății. Este ca și cum economia și societatea, în ansamblul ei, ar avea un ”destin” propriu, un propriu ”ceas interior”. Credem că opinia conservatorilor este reală în privința transformării obiceiurilor și moravurilor societății. Acestea într-adevăr se modifică parțial, foarte rar în substanța lor, iar transformarea, devenirea moravurilor și obiceiurilor sociale este, în principiu, imperceptibilă, insesizabilă, mai ales în cadrul unei singure generații.

Schimbarea totală sau radicală este de neconceput de către conservatori. Revoluția deci este totalmente exclusă din doctrina conservatoare. Ea ar constitui ”ultima ratio”, ultima soluție, acceptată în extrem doar pentru depășirea unei crize politice profunde și care nu are altă ieșire. Așa-zisa ”revoluție conservatoare” este o contradicție în termeni!!! Aceasta s-ar realiza nu pentru transformarea radicală și rapidă a societății ci pentru conservarea obiceiurilor, moravurilor și dreptului vechi!!! Practic, revoluția conservatoare are ca ideal reînvierea unor practici politice istorice, demult primate. Ea nu ”eliberează” pe nimeni; dimpotrivă întărește tot mai pregnant starea de fapt și starea de drept existentă din timpurile vechi. Schimbarea conservatoare, inclusiv schimbarea radicală conservatoare (revoluția conservatoare!!!) este să acceptăm, într-un final, un proces lent, chibzuit. Dar faptul că această schimbare se referă și se raportează exclusiv la trecut este greu de imaginat. De altfel revoluția conservatoare este, așa cum am mai subliniat, din punctul nostru de vedere, o contradicție în

termeni, o absurditate terminologică!!! Frica aceasta de viitor, de progres, provine, probabil, din concepția imposibilității verificării tuturor consecințelor produse de schimbările sociale. Desigur, nu toate schimbările sociale au fost benefice omenirii. Marea lor majoritate însă au avut un impact pozitiv în dezvoltarea socială a umanității. Dacă omul s-ar fi temut de orice transformare socială, considerând-o din start nocivă, atunci umanitatea nu ar mai fi progresat deloc, fiind și acum, probabil, în preistorie sau cum spuneau marxiștii în ”comuna primitivă”!!!!

B). Libertatea individuală și rolul statului

Raportul dintre libertatea individuală și preeminența statului determină caracterizarea regimului politic al unui stat ca fiind democratic sau, dimpotrivă, nedemocratic.

Doctrina politică conservatoare este preocupată, în mod deosebit, de menținerea stării de fapt și de drept de la nivel social manifestate în prezent și pe viitor. Scopul suprem este deci, perpetuarea societății și a formelor ei organizaționale și în viitor. Venind din trecut, conservată în prezent și proiectată fără transformări sau poate cu mici schimbări, de formă, în viitor. Așa arată societatea (includem aici economia, statul) în concepția conservatorismului!! Noroc că doctrinarii conservatori au luat ca punct de reper aristrocrația medievală engleză și nu stăpânii de sclavi din Egiptul Antic sau din Imperiul Roman!!!! Altfel cine știe care era idealul social ce trebuia imperios perpetuat în viitor, potrivit teoriei conservatoare!!!!

Deşi recunosc astăzi drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului şi ale cetăţeanului conservatorii acordă prioritate statului şi instituţiilor etatice.

Oricât de viciată ar fi construcţia etatică această doctrină politică recunoaşte preeminenţa statului, fără rezerve. Individul practic este subordonat statului şi autorităţilor etatice.

Fundamentarea teoretică a statului în opinia conservatoare are ca principal argument necesitatea prezervării ordinii şi a comunităţii puterii de stat, în toată plenitudinea sa. Sub acest aspect doctrina conservatoare este realistă, deoarece statul trebuie să existe, indiferent de gradul său de democraţie şi de transparenţă politică.

Conservatorismul este, în principiu, partizanul monarhiei parlamentare constituţionale, ca formă de guvernământ a statului. Evident este vorba de doctrina politică conservatoare britanică.

Unii doctrinari conservatori au adoptat, în mod făţiş, o poziţie, dacă nu antidemocratică, cel puţin indiferentă faţă de democraţie.

Aceştia exaltează rezultatele guvernământului monarhic care este considerat mai puţin feroce decât ”tirania” poporului!!!! Din perspectiva conservatoare forma de guvernământ ideală este reprezentată de monarhie. Chiar şi o monarhie absolută ar fi de preferat unei democraţii, prin intermediul căreia se manifestă virulenţa majorităţii contra unei minorităţi oprimate.

În aceste condiţii se pune, în mod firesc, întrebarea: care este rolul libertăţii individuale în doctrina politică conservatoare??

Deoarece conservatorismul pune accent deosebit pe autoritatea statului este în afară de orice îndoială faptul că libertatea individuală este receptată prin prisma statului. În doctrina conservatoare libertatea, privită sub aspect individual, singular, se identifică cu recunoaşterea îndatoririlor, a

obligațiilor care revin individului, cetățeanului în raport cu instituțiile și cu autoritățile etatice.

Puterea etatică ofilește libertatea individuală care este recunoscută în măsura în care nu aduce atingere intereselor statului și are ca scop diverse forme asociative, cu caracter privat, în care cetățeanul se poate, după libera sa voință, înregimenta. Libertatea individuală trebuie, în concepția conservatoare, să respecte obiceiurile și tradițiile, ca fiind valori supreme pe care se întemeiază societatea și statul, în ultimă instanță. Ca atare ea se poate manifesta doar dacă acțiunile obiective sunt în acord deplin cu valorile tradiționale. Am putea afirma că libertatea individuală este limitată nu în mod direct și explicit de către stat ci de aceste tradiții, obiceiuri istorice, receptate și recunoscute ca valori supreme de către o guvernare conservatoare.

Analizând, sintentic desigur, libertatea individuală și rolul preeminet al statului într-o guvernare politică conservatoare am constatat că filonul de bază peste care conservatorismul nu poate trece sub nici o formă este așa-numita tradiție, adică obiceiurile cu caracter istoric.

Această ”tradiție” fundamentează și particularizează doctrina politică conservatoare în raport cu toate celelalte doctrine politice. Ea reprezintă un veritabil marker al teoriei politice conservatoare.

În aceste condiții este normal să ne întrebăm: ce este ”tradiția” în concepția conservatorilor?? Ea se identifică cu cutumele, cu obiceiurile moral-politice și juridice, cu dreptul consuetudinar, practici repetate în societate și acceptate cu valoare de lege, datorită uzanței îndelungate. Se consideră că aceste practici repetate și relativ stabile au menirea de a răspunde, în modul cel mai fidel, nevoilor societății.

Tradiția receptată de conservatorism, ca fiind pilonul lui fundamental, nu reprezintă, în opinia noastră, un scop în sine și, drept consecință, ea are rolul de a conserva societatea

prezentă şi viitoare potrivit cutumelor unor societăţi demult apuse, intrate în istorie. Aşadar, tradiţia crează o inerţie, ea neagă evoluţia societăţii, o evoluţie obiectivă, legică. Tradiţia împiedică dezvoltarea armonioasă şi rapidă a societăţii şi implicit a statului. Din ce motiv se întâmplă toate acestea?? Răspunsul este cât se poate de simplu, de banal!! Conservatorismul îşi trage sorgintea din Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord (denumirea contemporană a statului) unde aristrocraţia engleză impunând această doctrină politică şi-a asigurat "o felie" din puterea etatică şi o preeminenţă asupra treburilor politico-statale.

"Tradiţia" a devenit, datorită uzanţei îndelungate, un mod de viaţă a tuturor cetăţenilor britanici, chiar şi pentru Partidul Laburist (de stânga) rivalul tradiţional al Partidului Conservator.

Încremenirea socială în tipare vechi, apuse istoriceşte, nu este, prin însăşi natura sa, benefică pentru dezvoltarea societăţii, în ansamblul ei.

Conservatorii de pe orice meridian, şi în special cei britanici, încearcă să argumenteze aşa-zisa "tradiţie" ca fiind un "fapt social" fundamental şi benefic, deoarece:

∗ Este verificată în practica socială. Se spune că inovaţia politică nu este probată fiind supusă hazardului dar tradiţia are un puternic caracter de stabilitate şi de predictibilitate;

∗ Include, cel mai eficient, individul în mediul social de apartenenţă. Ideea se referă atât la includerea în societate – în sens larg – cât şi anumite clase şi categorii sociale. Includerea individului într-o anumită clasă socială (în aristrocraţie, spre exemplu) determină ab initio imprimarea concepţiei conservatoare în conştiinţa politică a subiectului. El devine conservator din instinct cu scopul de a-şi prezerva privilegiile dobândite prin simplul fapt al naşterii;

∗ Tradiţia ar reprezenta unica modalitate de cunoaştere deplină a realităţii sociale. Aceasta deoarece, prin repetare, se

cunosc atât cauzele cât și efectele acestora, din perspectivă istorică. Așadar, în concepția conservatoare guvernul trebuie să respecte ”tradiția” și nu să inoveze, impunând proiecte prin care să încerce dezvoltarea social-politică și economică a statului.

Într-un stat care a fost până la începutul sec. al XX-lea prima putere economică, politică și militară a lumii – este cazul Marii Britanii – îți poate permite, probabil, ca în politică să se circumscrie exclusiv ”respectării tradiției” dar într-un stat slab dezvoltat, cum era România, la începutul sec. al XX-lea, ce ”tradiție” trebuie prezervată prin mijloace politice pentru asigurarea bunăstării societății??

Desigur, în contemporaneitate țara noastră nu poate să prezerve așa-zisele ”tradiții” de la începutul sec. XX!!!! Tradiția poporului român se raportează la respect, bună-cuviință, lupta pentru eliberare națională și socială, pentru independența țării etc.

Avem tradiții minunate păstrate în obiceiurile, în morala și în moravurile societății românești.

Sub aspect politic însă nu ne putem niciodată permite să acceptăm conservarea așa-zisei tradiții politice antebelice sau interbelice, cu scopul proiectării acesteia în societatea actuală și în societatea viitoare.

În concepția conservatorilor ***politica*** are rolul de a remedia disfuncționalitățile, de a distruge ”răul”. Dar oare politica nu are, în primul rând, menirea de a promova binele în societate?? Nu acesta este ***scopul fundamental al politicii*** pe acest Pământ??

Îndepărtarea ”răului”, înlăturarea disfuncționalităților reprezintă doar o parte din scopul politicii, partea cea mai puțin relevantă.

Politica trebuie să asigure bunăstarea, fericirea și satisfacția societății prin promovarea activă a tuturor planurilor

și proiectelor necesare pentru dezvoltarea socială, având ca efect prosperitatea și satisfacția tuturor, a fiecărui individ în parte. ***Politica nu trebuie să fie de circumstanță*** – cum opinează doctrina conservatoare – ci trebuie să fie activă, urmărind promovarea fermă a intereselor naționale, a intereselor societății civile dintr-un stat.

Credem că nu este posibil "***să conservi***" și "***să reformezi***" în același timp. Cele două ipostaze: ***conservarea*** și ***reformarea*** sunt, prin natura lor, antitetice, antagoniste.

Un reformator nu poate fi conservator după cum nici un conservator nu poate fi reformator decât cu numele, formal, în aparență.

Cine este conservator este antireformator, conform propriei doctrine politice conservatoare.

III). Evoluția doctrinei politice conservatoare în contemporaneitate

În condițiile societății și a economiei capitaliste contemporane doctrina politică conservatoare, extrem de influentă până în jurul anului 1950, se repliază în raport cu situația faptică, obiectivă. Doctrina conservatoare contemporană dă prioritate instituțiilor politice și sociale tradiționale: ***regalitate, biserică, familie, moralitate***. Statul joacă în continuare un rol preeminent, fundamentat pe ierarhie și pe respectul datorat de cetățeni autorităților publice.

Sub aspect economic, conservatorismul este un susținător al statului capitalist pur, minimal și concurențial, ceea ce nu îl împiedică să critice economia capitalistă fundamentată pe doctrina politică liberală. Dar, doctrina conservatoare se raliază liberalismului, în privința politicilor economice mai ales după decăderea statului social, prezidențial, în anii '80 ai secolului trecut, cu intenția vădită, clară și neechivocă de a combate doctrina politică socialistă,

manifestată sub forma ”curentului” social-democrat. Mai corect spus, este vorba de combaterea politicilor și viziunilor economice, promovate de social-democrație.

Alianța conservatorismului cu liberalismul, în explicarea fenomenelor economice, sau mai corect ralierea conservatorismului la doctrina liberală sub aspectul menționat mai sus, scoate în evidență lipsa de soluții a doctrinei conservatoare în privința vieții economice. Iată că, ”tradiționalismul” nu este, prin natura sa, nici pe departe suficient pentru explicarea mecanismelor și funcțiilor economice ale societății capitaliste contemporane. Derapajul, constând în imposibilitatea explicării fenomenelor economice, dintr-un punct de vedere propriu, apasă doctrina conservatoare, restrângându-i categoric influența.

Conservatorismul britanic are un aliat de nădejde, un ”frate geamăn” în republicanismul existent în S.U.A. Acești centri motori ai conservatorismului mondial – Partidul Conservator din Regatul Unit și Partidul Republican din S.U.A. – încearcă revitalizarea acestei doctrine politice.

Tematica acestei așa-zise revitalizări se fundamentează pe următoarele teze doctrinare: ***anti-universalism; non-progres; preeminența culturii asupra economicului.***

* Anti-universalismul – pune accent pe apartenența fiecărui individ la o cultură determinată. Cultura este percepută, nu ca ceva abstract, ci ca un set de valori moștenite din generație în generație, străbătând istoria. Așa se explică liantul dintre trecut, prezent și viitor, pe baza apartenenței culturale, naționale, a fiecărui individ, în parte.

Diferențierile de natură culturală, civilizațională, se opun universalizării umanității. Astfel, în concepția conservatoare universalitatea reprezintă o utopie, un ideal și nimic mai mult.

* Non-progresul – pornește de la ideea că umanitatea nu poate, în realitate, progresa. Progresul continuu al omenirii ar

fi, în realitate, o iluzie. Modernizarea este receptată cu oarecare îndoială şi reticenţă deoarece ea conduce, în mod nemijlocit, la pierderea tradiţiei.

Conştienţi de rolul progresului, ştiinţei, tehnologiei, artei şi culturii, oamenii vor abandona modul tradiţionalist de viaţă în favoarea inovaţiilor benefice. Aceasta este marea spaimă a conservatorismului, care ”se munceşte” să demonstreze imposibilitatea unui proiect universalist, nici măcar la nivelul de concept. Universalismul ar afecta profund tradiţionalismul şi ar ridica conştiinţa umanităţii ceea ce ar putea determina conştientizarea imposibilităţii obiective, legice a perpetuării, la nesfârşit, a clasei aristocratice şi a ”ocupării” de către aceasta a unui segment important al puterii statale. Este şi paradoxal pentru că, o clasă socială ce se pretinde ”elită a lumii” se fundamentează doctrinar pe concepţii anacronice, retrograde, bazate pe aşa-zisa imposibilitate de progresare a omenirii. A nega progresul şi a clama trecutul prin virtuţile şi calităţile sale, a încerca perpetuarea unei societăţi trecute şi în viitor, constituie mijloace de stagnare, chiar de regres.

Realitatea obiectivă a demonstrat cu prisosinţă că motorul, forţa vitală a umanităţii constă în ***progres***: social, economic, tehnologic, ştiinţific, cultural, educaţional, militar etc.

Impunând relaţii de producţie, legi şi obiceiuri desuete, anacronice aflate în contradicţie cu forţele de producţie, cu ştiinţa şi tehnologia, doctrina politică conservatoare exprimă clar, neechivoc interesul său pentru lipsa de progres a omenirii. Dar, indiferent de voinţa oamenilor, umanitatea va progresa lăsând la coşul istoriei concepţiile retrograde, antiumane, sectariste, fundamentate exclusiv pe perpetuarea intereselor unei clase sociale elitiste, aristocratice.

∗ Preeminenţa culturii asupra economicului – este o altă ”teză de forţă” a conservatorismului contemporan.

Cultura, în concepția conservatorilor, guvernează economicul și determină politicul. Adevărată într-o oarecare măsură, mai ales în privința politicului, teza afirmată nu este scutită de critici.

Economia de piață nu ține de cultură, nu îi este acesteia din urmă subordonată. Economia are propriile sale legi, reguli obiective care nu sunt ”supuse” mediului cultural. Dimpotrivă economicul este determinat de material, de necesitățile vieții concrete, de condițiile materiale de existență a societății și nu de spiritualitate, de cultură.

Într-adevăr, doctrinele și ideologiile politice sunt puternic influențate de cultură și poate doctrinarii conservatori au considerat că economicul este ”supus”, determinat am spune noi, de cultură prin intermediul politicii.

Cultura care ”este preeminentă” în raport cu economicul, cuprinde două filoane esențiale: cel religios, clerical și cel rațional sau iluminist.

Indiferent de componentele sale spiritualitatea, cultura, nu determină în mod direct fenomenele și mecanismele economiei de piață.

Pe de altă parte, conservatorii apreciază că spiritualitatea, cultura, limitează autonomia cognitivă a individului. Cu alte cuvinte, tiparul cultural este determinativ pentru viitoarele acțiuni sau inacțiuni ale persoanei fizice. Aspectul este real dar numai cu privire la adaptarea de către individul educat, culturalizat, a unui comportament conform prescripțiilor sociale. Adică, acesta nu va adopta o conduită antisocială, infracțională.

Cu privire la celelalte activități umane – exceptând desigur pe cele antisociale – culturalizarea, educația nu are menirea limitării autonomice cognitive a subiectului. Dimpotrivă, cultura conferă individului capacitatea de a observa posibile alternative sociale, politice, economice în vederea realizării progresului social.

Teza conform căreia cultura limitează autonomia individului duce cu gândul la manipularea acestuia, manipularea săvârşită voit, intenționat pentru a-i inocula valorile spirituale și comportamentale ale conservatorismului.

În concluzie, după anii ’50 ai sec. al XX-lea doctrina conservatoare și-a pierdut importanța în peisajul doctrinar politic. Fieful clasic, tradițional al conservatorismului este reprezentat de Marea Britaniei și S.U.A., prin cele două mari partide: ***conservator*** şi ***republican***.

În esenţă, această doctrină politică apără interesele elitelor aristocratice, sfidând evoluţia progresivă a Istoriei umanităţii. Ea nu va putea răspunde satisfăcător niciodată la întrebarea: ”Cine a confirmat și pentru cine a fost confirmată ”***tradiția***” ca marker al întregii societăți conservatoare??”.

La această întrebare vom încerca noi să răspundem: ”tradiția” a fost confirmată de aristocrație în scopul păstrării poziției elitiste și privilegiate; ”tradiția” a fost confirmată drept ”marker” al societății în scopul ocrotirii, și pe viitor, a privilegiilor aristocratice, în favoarea unor elitişti pentru care rangul nobiliar, deci formalitatea, este preeminent în raport cu valoarea personalității umane (care constituie fondul, substanța).

Conservarea unei societăți nobiliare, demult apuse şi condamnată istoricește, întreține iluzia salvării privilegiilor în favoarea elitelor. Este desigur, doar o iluzie, deoarece progresul obiectiv al societăților umane va evidenția, până la urmă, adevăratul caracter, retrograd, al doctrinei politice conservatoare.

Cap. V: Doctrina fascistă

În cuprinsul acestui capitol vom încerca să abordăm câteva probleme relative la: statul totalitar; doctrina marxistă; doctrina legionară; considerarea şi reconsiderarea nazismului şi legionarismului, în perioada contemporană, în ţara noastră.

I). Statul totalitar în concepţia doctrinei politice fasciste

Concepţia totalitară a statului este specifică doctrinelor fasciste. Practic, toate aceste doctrine îmbrăţişează, fără rezerve, această teză. Totalitarismul semnifică absorbţia de către stat a tuturor voinţelor şi atitudinilor membrilor societăţii. ***Nimic nu poate exista în afara statului*** – pare a fi ideea de forţă a statului totalitar.

Libertatea individuală este tratată de aceste doctrine politice ca fiind cu un unic scop fundamental: slujirea statului totalitar fascist. Aşa fiind, libertatea individului nu este privită ca o "stare" faptică şi juridică, totodată, prin care acesta îşi împlineşte menirea, ci este tratată ca o libertate personală, într-adevăr, dar manifestată exclusiv prin stat. Concepţia fascistă este în sensul acestei din urmă interpretări a libertăţii umane, care ar avea aptitudinea de a cataliza voinţa şi de a acorda vigoare întregii naţiuni. Scopul statului fascist totalitar era subordonarea totală şi necondiţionată a întregii societăţi civile. Pentru fasciştii italieni, statul totalitar era, totodată, un stat militarist, capabil să mobilizeze întrega societate în scopurile expresioniste, cuceritoare.

Prin natura lor, doctrinele fasciste sunt antidemocratice, antiliberale şi antisocialiste. Ele sunt deplin antipozitiviste şi au ca scop subordonarea totală a statului şi a societăţii civile, privită în ansamblul ei. Aceste doctrine promovează elitismul, iraţionalismul şi exacerbează cultul violenţei (politice, de limbaj şi chiar fizice).

O componentă a acestor doctrine politice o constituie ***rasismul***, privit atât sub aspect spiritualist cât şi ca o crudă realitate obiectivă, manifestată în societate.

Șovinismul și ***antisemitismul*** au fost, de asemenea, proclamate ca idei de forță a doctrinelor politice fasciste.

Ideologia politică totalitară fascistă a cochetat cu ideea ***"revoluției" fasciste***. Deși a fost proclamată în timpul regimurilor fascisto-naziste, "revoluția" fascistă este pusă sub semnul întrebării de către politologi. Într-adevăr, fascismul totalitar, cu toate derivatele sale, ***nu a avut, în realitate, nimic revoluționar***.

Pentru cititori este posibil ca această aserțiune să creeze imaginea unei "alinieri" mecaniciste, automate, la gândirea politică majoritară contemporană.

Vom încerca să explicăm de ce în regimurile totalitare fasciste nu a avut loc nici o revoluție. În acest scop vom apela la principiile generale, fundamentatoare ale doctrinelor politice generale.

Fascismul este, prin natura sa, ***elitist***; originar această doctrină politică nu a fost "de masă". Ca atare, ca orice doctrină elitistă și fascismul dorește conservarea societății în conformitate cu opiniile, ideologiile și doctrinele fundamentatoare ale acestui curent politic. ***Fiind elitist și conservator***, fascismul este, în mod obiectiv, antirevoluționar. În aceste condiții, apreciem că a vorbi de o "revoluție" fascistă este, fie o utopi, fie un mod subtil de determinare a realității obiective, a adevărului.

Că au existat și elemente de "mișcări revoluționare" în fiecare dintre variantele fascismului este real, dar nu se poate vorbi de un veritabil "proces revoluționar", doctrinar fundamentat.

Așadar, statul totalitar, inclusiv statul totalitar fascist, sub variatele sale forme, nu a fost un stat revoluționar. Dimpotrivă, statul fascist totalitar a fost xenofob, rasist, antidemocratic, antisocialist, anticomunist și antisemit.

Statele totalitare fasciste au apărut pe fondul crizei (politice și economice) ce a pus stăpânire pe Europa, după

Primul Război Mondial. Ele au reprezentat o reacție externă, violentă împotriva statului democratic și liberal, privit în abstracțiunea sa.

Statele totalitare fasciste au constituit, totodată, o reacție brutală, rapidă și extremă împotriva socialismului, a social-democrației și, mai ales, în raport cu comunismul.

Apropiate de misticism, statele fasciste totalitare s-au fundamentat pe teza totalitară dar s-au raportat și la alte ideologii și doctrine elective, diverse, în vederea dovedirii ”superiorității” acestui tip de stat.

II). Doctrina nazistă. Doctrina legionară. Naționalismul – element al doctrinei legionare

Apariția doctrinei național-socialiste în peisajul politic german, de la începutul sec. al XX-lea, s-a datorat, în principal, dorinței conservării unui stat german puternic și influent, dominant în relațiile internaționale, fapt greu de îndeplinit în condițiile capitulării acestui stat în noiembrie 1918. Înfrângerea Germaniei în Primul Război Mondial (Marele Război) a fost acceptată ca o veritabilă catastrofă, producând nemulțumire generală și o criză social-economică profundă. Dorința de reîmpărțire a lumii, alături de Marea Britanie și Franța, ca urmare a dezvoltării impetuoase a Germaniei după 1880, nu s-a putut realiza. Dimpotrivă, în anul 1918 se părea că această țară s-a prăbușit sub propria greutate a visului său de mărire.

Practic, la sfârșitul Primului Război Mondial, înfrângerea Germaniei ca exponentă a Puterilor Centrale și prăbușirea țarismului urmată de edificarea Rusiei sovietice a schimbat ”fața” Europei, care se părea că urmează a se desprinde irevocabil de autocratismul conservator monarhic. Desigur, tabloul politico-geografic trebuie completat cu desființarea dublei monarhii Austro-Ungare, aliata Germaniei imperiale în Marele Război.

Potrivit Conferinței de Pace de la Paris din 1919-1920, definitivă în privința Germaniei în mai 1921, această țară

trebuie să plătească cu titlul de reparații, despăgubiri de război suma de 20.000.000 mărci aur, în bunuri ce urmau a fi livrate Aliaților Puterilor învingătoare ale Antantei.

În ianuarie 1921 s-a stabilit suma totală a despăgubirilor la 226.000.000 mărci aur, ce urma a fi plătite, până în anul 1963, în 42 de unități (rate anuale).

A fost demilitarizată zona din stânga Rinului (zona renană) și a fost creată, pentru trei luni, o Republică a Renaniei independente, la sfârșitul anului 1923, sub presiunile Franței și ale Belgiei.

Tratatul de la Versailles, încheiat cu Germania a creat profundă nemulțumire în opinia publică germană. Semnarea și mai ales ratificarea tratatului, de către Germania învinsă, la 10 ianuarie 1920, a creat impresia unei ”puneri în genunchi” a Germaniei. Naționaliștii germani au solicitat imperativ o ”reabilitare morală” a acestui stat. Nu era acceptată teza responsabilității exclusive a Germaniei pentru declanșarea și desfășurarea războiului.

Reacție la încheierea tratatului de pace, naționalismul german capătă noi valențe. Se încearcă expansiunea comunismului în Germania sub influența Revoluției bolșevice rusești. Deși nu a avut câștig de cauză tentativele de instaurare a comunismului în Germania au fost receptate drept principală cauză a înfrângerii din 1918. Armata nu a putut câștiga războiul datorită ”revoluțiilor” bolșevice, repetate, de pe teritoriul german.

Regimul național-socialist a apărut pe fondul acestor bulversări social-politice și economice din Germania, după 1918.

Experimentul bolșevic de preluare a puterii politice a înflăcărat ideea ”revoluției” fasciste. În Germania însă – spre deosebire de Italia – după eșecul puciului din 8 noiembrie 1923, Hitler a înțeles că unica modalitate de a accede la putere, este pe căile legale.

Partidul Național Socialist al Muncitorilor Germani a fost pregătit pentru preluarea totală, absolută a puterii de stat, pentru transformarea acestui partid într-un ***partid-stat***, și pentru edificarea viitoare a statului nazist totalitar.

Istoricii și politologii consideră, pe bună dreptate, că titulatura acestui partid a fost demagogică, vrând să demonstreze că în Germania ”experimentul” ce urma a se desfășura va fi opus ”experimentului” sovietic.

Partidul Național Socialist al Muncitorilor Germani milita pentru un socialism naționalist spre deosebire de internaționalismul socialist clamat de Rusia sovietică.

Socialismul național reprezenta un amestec doctrinar între naționalism și socialism, în care rolul preeminent revenea naționalismului. Fără îndoială, național-socialismul german, aflat la putere în 1933 și 1945 a compromis, iremediabil, naționalismul – ca idee fundamentală a sec. al XIX-lea, care a determinat fondarea statelor naționale.

Hitler a venit la putere în Germania pe cale legală. Complicitatea dintre militari, agrarieni, monarhiști, industriași și bancheri a determinat ”uciderea” Republicii de la Weimar și instaurarea nazismului la putere. Capitaliștii germani, revarșarzi și conservatori, au decis sprijinirea lui Adolf Hitler: pentru asigurarea luptei împotriva bolșevismului care amenința, din interior, Germania; pentru o politică dură având ca scop relansarea economică, economia fiind haotică, distrusă, după Marele Război și pentru asigurarea liniștii și ordinii în interiorul statului.

Regimul totalitar național-socialist se fundamenta doctrinar pe noțiunea de ”rasă”. Rasa germană era considerată net superioară, fiind pură, ariană.

Voința charismatică a unui singur om – acesta fiind Conducătorul, Führer-ul – este plasată de național-socialism deasupra legii.

Nu există practic nici o constrângere a voinței lui Hitler, în tot statul german, după accederea acestuia la putere. Guvernarea național-socialistă nu se întemeia pe nici o Constituție, fiind practic o guvernare ”de facto”.

În Germania național-socialistă a fost adoptat, din inițiativa lui Adolf Hitler, un ”***Plan de patru ani***”, expus la data de 09 septembrie 1936, la Congresul anual al Partidului Național-Socialist, desfășurat la Nürenberg.

Planul avea ca scop producerea materiilor finite în Germania, în scopul evitării importurilor din străinătate.

În statul totalitar național-socialist justiția este subordonată partidului. Judecătorii erau executanții dispozițiilor partidului și a statului nazist; rolul lor de păzitori ai legii nu mai era recunoscut, începând cu anul 1942.

Regimul național-socialist, în perioada cât s-a aflat la putere în Germania (1933-1945) a creat o ierarhie de partid și de stat rigidă, materializată prin adularea chiar divinizarea superiorilor, a manifestat dispreț total față de personalitatea umană, considerând omul – privit individual – ca fiind un ”instrument”; a creat și a acceptat funcționarea lagărelor de concentrare, modalitate certă de realizare a genocidului.

Statul totalitar național-socialist german reușește să eradicheze șomajul, în anul 1938, datorită amplorii, fără precedent, a dezvoltării unui nou război mondial.

Pe planul politicii externe – cu largi ecouri și puternice reverberații în politica internațională a acelei perioade – se înscrie dilema Germaniei național-socialiste de a se alia cu țările occidentale capitaliste democratice împotriva U.R.S.S. sau, dimpotrivă, de a se alia cu U.R.S.S. împotriva Occidentului.

Ca urmare a eșecului tratativelor anglo-franco-sovietice din primăvara anului 1939, la data de 23 august 1939 se încheie vestitul Pact de neagresiune, supranumit ”Hitler-Stalin”; ”Ribbentrop-Molotov”, cu anexa sa secretă, având ca scop

delimitarea sferelor de influență între cele două state totalitare: nazist-hitlerist și sovietic-stalinist. Ele au ”reușit” să treacă peste ”diferențierile” ideologice pentru a-și delimita fiecare, sfera sa de influență pe continentul european.

*

* *

Acestea au fost doar câteva chestiuni preliminare, sintetic punctate, în vederea analizării doctrinei naziste.

A). Doctrina nazistă

Despre scopul doctrinei naziste materializat în hegemonia politică și militară a Germaniei am discutat în paginile anterioare. Filonul doctrinei naziste, fundamentul acesteia se regăsește în lucrarea scrisă de Adolf Hitler, în anul 1926, ”Mein Kampf” – ”Lupta mea”, structurată în două volume: vol.I – ”Lupta mea” și vol.II – ”Mișcarea național-socialistă”. Cartea a fost scrisă în perioada de detenție a lui Hitler, stabilită la 01 aprilie 1924 de către Tribunalul popular din München.

Doctrina expusă de Adolf Hitler este profund antisemită, anticomunistă, antisocialistă, xenofobă, întemeindu-se pe conceptul de ”rasă”. Ea se fundamentează pe mai vechi doctrine conservatoare, din dorința de a ”salva” Germania de la dezastrul înfrângerii, după Primul Război Mondial.

Pilonii fundamentali ai doctrinei expuse în lucrarea citată sunt: ***antisemitismul, elitismul și antidemocratismul*** și ***lupta împotriva comunismului***.

* Antisemitismul – se fundamentează pe ”rasă”, concept biologic, utilizat în scop politic, propagandistic, pentru afirmarea superiorității ”rasei germane ariene”.

Pornind de la teoriile biologismului social, Adolf Hitler a determinat și o ”rasă inferioară”, vinovată de toate ”păcatele”

planetei. Această ”rasă” identificată cu poporul evreu, trebuie – în concepția hitleristă – izolată și exterminată.

Concepția rasistă, promovată de A. Hitler în cartea sa, a devenit ulterior fundamentul ideologic al Partidului Național Socialist și, după cucerirea puterii de stat, al statului totalitar național-socialist german.

Hitler propovăduia necesitatea răspândirii ideilor rasiste în societatea civilă, instrumentul fiind Partidul Național-Socialist al Muncitorilor Germani.

Concepția rasistă este o concepție imorală, profund neștiințifică, utilizată de extrema dreaptă în scopul ”clasificării” umanității. Doctrina nazistă considera că rasele umane sunt ierarhizate, în ”vârful piramidei” fiind rasa albă europeană dominată de arienii germani, cele mai ”pure” elemente ale acestei rase.

Sub aspect științific ”clasificarea” este ridicolă și, din acest motiv, aserțiunile doctrinare ale lui Hitler nu sunt susținute de argumente temeinice, fundamentate pe știință, logică și viață cotidiană. Pentru a suplini lipsa argumentelor, validate științific, Adolf Hitler a apelat la un limbaj ideologic, puternic emoțional. Aceste teze susținute de conducătorul mișcării național-socialiste trebuiau să pătrundă în conștiința maselor largi prin intermediul propagandei.

Hitler realizează o apologie a rasei, pentru că, spunea el, ”...în sânge stă forța sau slăbiciunea omului...”. menținerea purității rasei ar reprezenta condiția sine qua non a prezervării mentalului unitar și a unității de suflet a națiunii.

Ridicarea morală, intelectuală și politico-militară a națiunii germane era văzută în corelație directă cu rezolvarea problemei rasiale, obiectivată – în concepția lui Adolf Hitler – prin soluționarea ”chestiunii evreiești”. Antisemitismul era, în consecință, un efect al prezervării purității rasei germane ariene în fața ”pericolului” reprezentat de populațiile evreiești.

Puritatea rasială se putea obține, în concepția lui Hitler, prin îndepărtarea tuturor evreilor. Iar ”îndepărtarea” evreilor se putea realiza, potrivit acestei doctrine, inclusiv prin exterminare.

Mizând pe ura germanilor față de evrei Hitler prevedea prin această activitate criminală, profund inumană, dobândirea a două rezultate așa-zise favorabile: câștigarea simpatiei poporului pentru că lupți împotriva ”***dușmanului” său***, adică a evreilor și, totodată, asigurarea purității rasei germane prin izolarea și exterminarea evreilor, considerați de Hitler, ”otrăvitori internaționali” ai poporului german.

Istoria a demonstrat că această doctrină, ajunsă în postura de ”politică de stat”, prin cucerirea puterii politice de către național-socialiști, s-a aplicat în fapt, în realitatea obiectivă, cu consecințe catastrofale pentru întreaga umanitate.

Așa-zisa iudaizare a poporului german, ”păcatele” împotriva sângelui german și cele împotriva rasei germane ariene erau considerate de A. Hitler adevărate ”păcate mortale”. Aceasta deoarece, în concepția sa, ”păcatele” menționate anterior ar avea aptitudinea de a distruge rasa germană. Hitler preconiza, în lucrarea sa, utilizarea violenței, chiar și a omuciderilor, împotriva evreilor.

Proclamând ”superioritatea absolută” a arienilor în toate domeniile cunoașterii umane, Hitler îl caracterizează – antitetic, desigur – pe evreu ca fiind în totală opoziție cu arianul. Dacă arienii sunt rodici, inventivi, altruiști, creatori ai civilizației umanității, evreii ar fi respingători, cu atitudini și cu spiritualitate inferioară. Astfel este justificată de propaganda nazistă, după preluarea puterii în stat, tendința de dominare asupra altor națiuni, prigonirea și exterminarea evreilor din Germania și din statele europene ocupate de armata germană în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și ”necesitatea” spațiului vital pentru poporul german, popor ”superior, arian”.

Prigonirea și exterminarea evreilor era justificată și pe temeiul unor documente vechi, care relevau o conspirație a evreilor la nivel mondial, în scopul dominării politice și economice a Terrei. Este vorba despre lucrarea tipărită, prima dată, la începutul sec. al XX-lea, în Imperiul Țarist, cunoscută sub denumirea ”***Protocoalele înțelepților Sionului***”.

∗ Elitismul și antidemocratismul – implică așezarea întregii societăți germane pe principii elitiste.

Structurarea societății pe criterii axiologice, ordonate ierarhic, de la ”rău” la ”bun”, de la ”inferior” la ”superior”, de la ”slab” la ”tare”, de la ”neputincios, laș” la ”puternic, curajos, erou”, presupune impregnarea doctrinei național-socialiste cu ***spirit elitist***. În vârful piramidei ”elitei” se află ”eroul suprem”, Conducătorul, individ providenţial menit să conducă statul şi societatea.

Conducătorul suprem naţional-socialist era considerat un erou, un salvator al neamului său. El aveam un rol mesianic de îndeplinit. De la el în jos, pe scară ierarhică, toți ceilalți conducători naziști trebuia să-i fie subordonați și loiali, fără limite.

”Elita” se manifesta între popoare prin rasism ”elita” se manifesta și între indivizii aceluiași popor (german, arian) prin clasificare și ierarhizarea apriorică a acestora. Conducerea îi revenea doar celui mai capabil, celui mai înzestrat. Elitismul nazist este o continuare, în alte coordonate, a elitismului conservator, aristocratic.

Firesc, nazismul fiind ***elitist*** este și ***antidemocratic***. Național-socialiștii s-au pronunțat răspicat împotriva democrației sursă a ”tuturor relelor”.

A. Hitler ”a justificat” în lucrarea sa teoretică necesitatea distrugerii democrației pe considerentul că principiile democratice slăbesc statul și-l duc în situația de a

nu-şi putea îndeplini funcţiile sale de bază: apărarea ţării şi asigurarea ordinii şi liniştii publice.

Hitler şi-a exprimat convigerea în viabilitatea statului rasist, totalitar, condus de un Conducător providenţial şi absolut. Cu alte cuvinte, ***principiul rasist*** se îmbină cu ***principiul personalităţii exemplare*** specific, desigur, Conducătorului suprem. Conducătorul german naţional-socialist este un lider total într-un stat rasist totalitar. Horărârile trebuie adoptate doar de Conducător, fără influenţa altor persoane fizice. În locul exerciţiului democratic al ”puterii” specific statelor capitaliste democratice naţional-socialismul propune omniprezenţa Liderului, personalitatea acestuia fiind şi unica garanţie a politicii activ urmărite. Altfel spus, Conducătorul suprem scapă oricărui control din partea maselor populare aşa-zisa ”personalitate” şi ”charismă” a sa neputând constitui veritabile garanţii asupra justeţii politicii promovate. Deci, Hitler recunoaşte că poporul dispune, în guvernarea naţional-socialistă (nazistă) de o garanţie iluzorie, utopică, politica desfăşurată de Liderul total fiind la discreţia acestuia, la liberul său arbitru. Astfel, plăcerea, voluptatea, voluntarismul extrem al conducătorului suprem devin literă de lege, nefiind, sub nici o formă, supuse cenzurii.

Atât de tare a urât Adolf Hitler statul democratic încât a postulat că, după cucerirea puterii de stat, naţional-socialiştii nu trebuie să creeze imediat un stat rasist, ci mai întâi trebuie să distrugă statul evreiesc, adică statul democratic.

În opera sa fundamentală Adolf Hitler a postulat anumite teze relative la educaţie. Aceasta trebuia centrată pe dezvoltarea forţei fizice, pregătind tânăra generaţie pentru un eventul război.

Sub aspect civic, indivizii erau clasificaţi în: cetăţeni: supuşi şi străini. Germanii se năşteau supuşi ai statului şi deveneau cetăţeni doar dacă corespundeau rasial, după naţionalitate, după educaţie fizică şi cognitivă, dacă au

satisfăcut serviciul militar. Femeile deveneau din supuse ale statului, cetățeni numai dacă își câștigau singure existența sau dacă se căsătoreau.

* Lupta împotiva comunismului

Este fără echivoc faptul că inamicul principal al nazismului a fost stânga politică: socialismul, social-democrația și mai ales comunismul.

Comunismul a reprezentat pentru A. Hitler o forță, doctrinară și practică, politică, care trebuia distrusă prin orice mijloace. Ca melanjul său să fie perfect, socialismul, în general, și comunismul, în mod deosebit, au fost asociate cu evreimea. Comunismul a reprezentat în gândirea hitleristă un mod sinuos și pervers de dominare a evreimii de către evrei. El propune sub aspect practic o nazificare a Germaniei pentru ca acestă țară să nu cadă în tabăra comunismului.

Hitler a pus semn de egalitate între internaționalismul evreiesc și internaționalismul comunist.

Considerăm că viitorul cancelar german a rămas marcat de tentativa comuniștilor de a prelua puterea, creând soviete în Germania, între octombrie 1918 și noiembrie 1919. Și, culmea ironiei, revoluțiile comuniste germane au fost dejucate de social-democrații germani, cu ajutorul armatei. Cele două curente rivale ale socialismului – social-democrații și comuniștii – nu s-au înțeles, permițând, în mod direct, pe câțiva ani instalarea dușmanului lor comun, Hitler, la putere.

A. Hitler a teoretizat combaterea marxismului prin: utilizarea unor simboluri proprii comuniștilor (spre ex.: steagul roșu); atragerea proletarilor de partea național-socialiștilor; scoaterea clasei muncitoare din tabăra comunistă, internaționalistă și înregimentarea ei în cadrul naționalismului extrem, radical, propriu nazismului etc.

Teoria "***spațiului vital***" deși nu se referea expres la lupta anticomunistă, în mod indirect, mediat, aceasta era avută în vedere. Asigurarea hranei pentru popor, în totalitate, de pe

teritoriul național; realizarea unui ”raport optim” între numărul populației și teritoriul statului etc. reprezintă ”teme” ale doctrinei spațiului vital necesar poporului ”arian german”.

Hitler indică, cu claritate unde este acest spațiu necesar germanilor – ***în Răsărit***, adică în teritoriul URSS, dominat de ideologia marxist-comunistă.

B). Doctrina legionară. Naționalismul – element al doctrinei legionare

Imediat după Primul Război Mondial, în România, a apărut un curent politic radical, de dreapta, chiar am putea spune de extremă dreapta, promovat de Liga Apărării Național Creștine (Liga Cuzistă) și de Mișcarea Legionară.

∗ Partidul Liga Apărării Național Creștine, care doctrinar a îmbrățișat teoria cuzistă, formulată de prof. A. C. Cuza a fost înființat în anul 1923. Influența acestei mișcări politice s-a resimțit în deosebi în zona Moldovei, fiind, mai curând, un partid politic (o mișcare politică) regională din România.

Valorile politice promovate de L.A.N.C. (prescurtarea denumirii partidului) au constat în: păstrarea purității naționalității și ”rasei” românești și păstrarea nealterată a purității sângelui românesc și, respectiv, promovarea antisemitismului ca doctrină politică. De unde apărea acest antisemitism românesc în doctrina prof. univ. A. C. Cuza?? Probabil, acesta provenea din specularea nemulțumirii a unei părti a populației românești față de activitățile economice speculative promovate de evrei. Doctrinar, antisemitismul cuzist se fundamenta pe diferențierea de ordin religios, dintre, creștinism și mozaismul iudaic. ”Culpa” istorică a evreilor pare a fi concretizată nu atât în uciderea lui Iisus Cristos cât în neaceptarea perceptelor religiose creștine de către evrei.

Doctrina cuzistă nu a fost extremistă, în sensul unui radicalism exacerbat, care să conducă la exterminarea fizică a

evreilor, la un genocid antisemit. Dimpotrivă, ea propunea doar excluderea evreilor din sânul națiunii și asezarea lor pe un pământ liber (care să fi fost acesta??).

* Mișcarea legionară, a luat ființă, inițial, în anul 1927, prin separarea unui grup din L.A.N.C., în fruntea căruia se afla Corneliu Zelea Codreanu.

Nu importă aici istoria Mișcării Legionare. Fiind circumscrisă analizei doctrinei politice, în pagina de față ***trebuie*** să ne întrebăm dacă mișcarea legionară a fost doar un "împrumut" doctrinar de la fascismul italian sau de la național-socialismul german sau dacă, dimpotrivă, această mișcare politică a fost de sorginte eminamente românească??

Este dificil, extrem de dificil de răspuns la o asemenea interogație!!!! Și totuși indrăznim să afirmăm că, deși influențele doctrinelor fasciste europene, Italiană și Germană, nu pot fi total ignorate, doctrina legionară este un produs al gândirii politice românești, în condițiile social-politice concrete, manifestate în țara noastra după Marele Război (Primul Război Mondial). Să încercăm să argumentăm poziția adoptată de noi.

În primul rând nu trebuie uitată rădăcina Mișcarii Legionare care se regăsește în L.A.N.C și implicit în doctrina prof. ieșean A. C. Cuza. Or doctrina cuzistă – din care doctrina legionară s-a desprins – este un produs intelectual eminamente românesc. Influențele, eventuale, ale doctrinelor fasciste asupra cuzinismului nu-i răpesc acestuia caracterul național, românesc, al acestei gândiri.

În al doilea rând, după cum vom vedea ulterior, doctrina legionară prezintă o serie de diferențieri ideologice, doctrinare, în raport cu fascismul italian și cu național-socialismul german. Rezultă, în mod logic, că doctrina Mișcării legionare nu constituie doar o "imitație" a fascismului italian sau a nazismului geman.

Cum noi am analizat în cadrul pct. A) doctrina nazistă (național-socialistă germană) vom raporta doctrina legionară la doctrina totalitară național-socialistă pentru a constata că fundamente doctrinare nu coincid. Dimpotrivă, în doctrina nazistă, conform concepției lui A.Hitler, ***rasismul*** constituie elementul central, fundamental. În doctrina legionară, tot o doctrină naționalistă, fără dicuție, centrul fundamental ”piatra unghiulară” este formată din ***doctrina religioasă creștină a Răsăritului, Ortodoxia românească***.

Observăm concret, faptic, că cele două doctrine – nazistă și legionară – se disting net chiar în privința elementelor centrale.

Astfel, nazismul, fundamentat pe ”***rasă***”, are punct central un concept material, biologic, organic iar legionarismul românesc, fundamentat ***pe religia creștin ortodoxă a românilor***, are ca element esențial o doctrină sistematică spirituală, care explică lumea, Universul, sistemul umanității și calea omului spre Mântuire, spre Salvare.

Nazismul doctrinar a fost materialist iar legionarismul românesc doctrinar a fost idealist, spriritualizat, religios.

Este diferența principală, ”***de fond***”, dintre cele două doctrine care determină, de plano, o separație netă categorică între ele.

Se mai pot da și alte exemple pentru dictingerea între doctrinele nazistă respectiv legionară dar considerăm ca ”pe fond”, în substanța lor cele două teorii fiind diferite numai importă celelalte distingeri accesorii, subsecvente!!!!

Deși intim legate din punct de vedere politic, ca afinitate ideologică si ca mod de a explica și de a impune o nouă concepție, o altă ”ordine” în societate, cele două doctrine, cele două mișcări în definitiv, au avut, am putea spune, fonduri, substanțe deosebite datorită elementelor centrale pe care se fundamentau și care erau atât de radical difreite.

Și nazismul german dar și legionarismul românesc doctrinar vorbind, au menționat fără rezerve pericolul reprezentat de comunism și de evrei dar soluțiile preconizate și mijloacele utilizate în soluționarea ”chestiunii evreiești” au fost total diferite.

* Când vorbim de ***naționalism ca și elemnt al doctrinei legionare***, firesc nu ne raportăm la naționalismul românesc privit în integralitatea sa și, nici măcar la naționalismul românesc al începutului de secol XX. Ne interesează doar naționalismul receptat de doctrina Mișcării legionare, pentru ca, după acestă sumară analiză, să ne putem da seama de eventualele diferențieri sau apropieri între naționalismul component al doctrinei legionare și, respectiv, naționalismul parte componentă a doctrinei național-socialiste germane.

Care naționalism a format conținutul doctrinar al Mișcării legionare? Istoricii și politologii români susțin ***că doar naționalismul extremist românesc*** a intrat în conținutul ideologiei și doctrinei legionare. ***Un naționalism extremist de dreapta*** cristalizat la începutul perioadei interbelice în țara noastră și structurat ”pe felul de a fi”, personalitatea românului, care își găsește izvorul nesecat în trăsăturile țăranului român, care au rezistat nealterate, de-a lungul veacurilor. Particularitățile spirituale românești au jucat un rol determinant în raport cu trăsăturile etnice ale românilor, care particularizează ”rasa” română.

Naționalismul ”extremist” de dreapta românesc era puternic spiritualizat, sub aspect doctrinar, ***conservator***, deoarece idealiza lumea rurală, arhaică, istoria poporului român, tradițiile și obiceiurile românești. Societarea românească a anilor 1920-1930 era considerată decadentă pentru faptul că s-a îndepărtat, irevocabil, de societatea, de lumea arhaică românească. Civilizația occidentală, introdusă și la noi, industrializarea, urbanismul, antagonismele sociale nou create (în special dintre capitaliști și proletariat) erau privite, fie

cu neîncredere, fie nu erau deloc înțelese. Lumea urbană apărea ca o ”aculturație” materială și spirituală, ca o ”grefă” nereușită, hidoasă în țara noastră.

Iată, cel mai clar, ***izvorul conservator***, sub aspect teoretic, al doctrinei legionare!!!! Exista și o altfel de țară, o Românie rurală, neînstrăinată, nealienată, pur autohtonă, păstrătoare a tradițiilor milenare în forme și substanțe nealterate. Această ”parte de țară”, rămasă ”curată”, constituia izvorul nesecat de spiritualitate al poporului român. Iar forma cea mai elaborată a spiritualității românești, păstrată parcă în afara timpului în mediul rural românesc, a fost considerată de doctrina legionară ca fiind religia creștin-ortodoxă, ortodoxia românească. În ea a regăsit această doctrină politică ”axul” centrul său fundamental, rațiunea sa de a exista, ca mod de explicare a realității sociale și a politicului. Cum am subliniat și anterior, fundamentul doctrinei legionare a fost spiritual, religios și nu material. Doctrina legionară considera că trăsăturile particulare, de specificitate ale poporului român sunt o consecință a receptării, de milenii, a religiei creștine, în forma sa Răsăriteană, bizantină, Ortodoxă, adică drept credincioasă, reala cale spre adevăr, spre Mântuire.

Naționalismul românesc ”extremist” descris succint anterior alcătuia acel ***corpus*** al doctrinei politice.

Sub aspect politic, practic, se cunosc destule exemple în care elemente ale Mișcării legionare s-au dedat la asasinate, jafuri, violuri, încălcând preceptele ortodoxiei. Așa s-a procedat în perioada guvernării legionare cu ocazia Rebeliunii legionare, din ianuarie 1941. În privința atrocităților din zilele rebeliunii legionare sunt voci autorizate care afirmă implicarea comuniștilor în acele asasinate și că, de fapt, sub Horia Sima, legiunea, în mare parte, s-ar fi comunizat.

Indiferent de subtilitățile istoricilor mai vechi sau mai noi, violența fizică impotriva persoanelor fizice a reprezentat, indubitabil, un mod de operare al Mișcării legionare.

Organizarea Mișcării legionare era una paramilitară, cu o disciplină de fier, copiind practic modelul trupelor de asalt național-socialiste germane, neavând mai nimic creștinesc și pios în ea. Asasinatul politic a fost utilizat de mișcarea legionară, împotriva demnitarilor Regatului României, până la ajungerea la putere, la 06 septembrie 1940.

Motivarea că demnitarii asasinați se opuneau activității politice a mișcării (Mișcarea legionară, Garda de Fier) nu justifică, sub nici o formă asasinatele politice.

Pe lângă aspectul spiritual, precumpănitor în naționalismul ”extremist” component al doctrinei legionare, s-a manifestat, cu o intensitate mai redusă, și o ”latură” rasială, bazată pe trăsăturile etnice ale poporului român, care ar particulariza ”rasa” românească.

Această argumentație ”rasială” a naționalismului românesc și, în definitiv, a doctrinei legionare poate constitui o ”imitație” a teoriei rasiste, fundamentală pentru doctrina național-socialistă germană. Unii doctrinari legionari au văzut drept cauză a ”decăderii” poporului român, amestecarea sângelui românesc cu sânge străin: evreiesc dar și unguresc, turcesc, țigănesc etc. Au fost situații când doctrinarii legionari au afirmat, cu tărie, că există o așa-zisă ”conștiință de rasă” și că rasele omenești sunt diferențiate, unele fiind superioare, altele fiind inferioare.

Pe filieră conservatoare și acceptând teoria rasistă ideologii legionari au clamat așa-zisul glas al sângelui, în fața românilor se află ”denumirile” urmate deja de străbuni iar în sângele românilor se află ”memoria” strămoșilor noștri.

Înlănțuirea trecutului cu prezentul și proiectarea acestui trecut în viitor este o ”inovație” a conservatorilor, preluată de mișcarea legionară.

Ideile ”pure rasiste” ale ideologilor și doctrinarilor legionari ”trădează” influențele național-socialismului german.

Dar, preponderente au rămas fundamentele spirituale, religioase ale naționalismului ”extremist” și, în definitiv, ale Mișcării legionare.

Așa cum creștinii cred în salvarea sufletului lor de către Dumnezeu, legionarii afirmau salvarea Țării prin intermediul doctrinei lor. Rolul moralizator, de formator al valorilor morale pierdute sau degenerate revenea Bisericii Naționale Creștine Ortodoxe Române. Era cultivat, ca un act de eroism, ”***sacrificiul suprem***”, moartea pentru țară, pentru națiunea română. Doctrina legionară a instituit un adevărat ”***cult al eroilor***”, a persoanelor care și-au dat viața pentru binele țării, pentru binele poporului român.

Ușurința cu care era promovat ”cultul eroilor”, al sacrificiului suprem pentru țară, își are, indiscutabil, izvorul în credința vieții de apoi, când sufletul pur, martir al neamului său, se contopește cu Dumnezeu.

Strâns legat de naționalism, privit ca element constitutiv al doctrinei legionare, este și ***chestiunea elitismului***, prezentă în toate doctrinele de sorginte fascistă. ***Elitismul*** – așa cum am mai afirmat – reprezintă tot ”***o urmă marker***” a doctrinelor politice conservatoare, care au lăsat ”autentice urme” în teoriile fasciste, inclusiv în doctrina politică legionară.

Elitismul avea rolul de a întreține naționalismul văzut ca parte componentă constitutivă majoră a doctrinei legionare. El trebuia să genereze o veritabilă ”***aristocrație legionară***”, iarăși un simbol conservator – ***aristocrația***. Iar scopul construirii elitei, a noii aristrocrații era reînodarea societății interbelice românești cu societatea medievală din cele trei Țări Românești!!!!

Reînvierea Evului Mediu românesc era țelul ”noii aristrocrații legionare” iar nu modernizarea țării, ridicarea economiei și industrializarea acesteia. Reîntoarcerea în trecut, glorificarea excesivă a istoriei Naționale, refuzul modernizării țării reprezintă ”markeri conservatori” care degradează

oarecum doctrina politică legionară. Dorința reînvierii trecutului istoric, chiar dacă se pune doctrinar în discuție cu seriozitate și cu sinceritate, nu poate – prin ea însăși – să asigure dezvoltarea societății.

Lăsăm cititorului posibilitatea de a trage o concluzie relativ la diferențierile sau, după caz, aproprierile între ***naționalismul specific doctrinei legionare*** și ***naționalismul propriu doctrinei național-socialiste germane!!!!***

Noi credem că naționalismul român și naționalismul german, componente ale celor două doctrine, sunt clar diferențiate.

Naționalismul german se raportează la material, la biologic, la ”rasa” umană, în timp ce naționalismul românesc este puternic religios, spiritualizat, este idealist.

Ideile rasiste din naționalismul și din doctrina politică legionară sunt străine ”spiritului” românesc, fiind ”produse de import” din doctrina național-socialistă germană.

Doctrina politică legionară prezintă – pe lângă naționalism – și alte elemente constitutive (poate nu la fel de importante) respectiv: ***antisemitismul; concepția politică despre stat și despre menirea acestuia; proclamarea unui așa-numit ”om nou”, tip uman specific, efect al aplicării în practica politică a doctrinei legionare***.

Vom proceda la analiza sintetică a elementelor constitutive, din doctrina politică legionară, anterior nominalizate.

∗ Antisemitismul – ca element constitutiv a doctrinei politice legionare a fost tratat, tangențial, cu prilejul analizei naționalismului. Spuneam, cu acea ocazie, că naționalismul ”extremist” românesc, component a doctrinei legionare, s-a fundamentat, preponderent, pe spiritualitate, argumentația ”rasială” constituind doar un element adjuvant, accesoriu, preluat ca o reală ”imitație” a teoriei rasiste din doctrina național-socialistă germană. Tocmai acest ”element rasial”,

care nu caracterizează naționalismul românesc, formează așa-zisul element constitutiv, convențional intitulat ”antisemitism”.

Dar antisemitismul regăsit în doctrina legionară nu este doar unul ”rasial”, biologic. Dimpotrivă, fundamentul antisemitismului legionar pare a avea cauze extrarasiale. Astfel: politica democratică considerată deficitară, ineficientă; ideologiile și doctrina comunistă; presa scrisă deținută în mare parte, în perioada interbelică, de către patroni evrei; dominarea capitalismului evreiesc în economia reproductivă în detrimentul capitalului românesc sunt tot atâtea teme antisemite” cultivate de doctrina politică legionară, teme care așa cum ușor se poate constata, nu au legături directe cu tezele rasiste.

Ideologic s-a afirmat că întreaga societate românească interbelică era dominată de evrei. Politica, economia, finanțele, comerțul erau, în principal, în mâinile evreilor.

Cultura, se considera de către doctrina legionară, că ar fi fost în pericolul pierderii identității sale naționale, românești. ”Ocuparea” îndeletnicilor profitabile de către evrei ar fi determinat ura populației majoritare românești. Legionarii s-au pus în fruntea acestei atitudini moral-politice cu scopul ”salvării neamului românesc” de la distrugere. Desigur, doctrina legionară a invocat și ”argumente” de ordin rasial, considerând evreul drept o ”stârpitură” care a provocat degenerarea ”rasei” românilor, percepută cel mai pregnant în mizeria politicienilor.

Practic, ideea ”rasială” se contopește cu teza lipsei de moralitate, a lipsei de respect și de credință față de țară manifestată de evreime.

În concepția legionară evreul, indiferent de locul unde trăiește, își conservă identitatea sa rasială, evreiască, care reprezintă aprioric un ”stigmat”, un atentat la teza românismului etnicist.

Pe doctrinarii legionari îi oripila, pur și simplu, ideea că evreimea a supraviețuit tuturor atrocităților comise asupra sa de Imperiul Roman și de statele creștine medievale europene. Se trăgea concluzia că evreimea, inclusiv cea românească, va renaște și va supraviețui indiferent de mijloacele propagandistice și cele efective, faptice, utilizate împotriva acestei populații.

Ideea că poporul evreu poate fi ultimul popor ce va dispărea din istoria umanității îi va cutremura profund pe doctrinarii politici legionari.

Interesantă este și ”construcția logică” utilizată pentru a se justifica ura împotriva evreilor.

Evreii sunt culpabili pentru faptul că celelalte popoare îi urăsc. Iar evreii din România, nefiind loiali Statului Român, constituie un real pericol la adresa existenței Regatului României. Deci, considerau legionarii, românii doresc o țară puternică, consolidată și prosperă dar evreii urmăresc distrugerea statului, a puterii națiunii române și a conștiinței naționale a poporului român.

* Concepția politică despre stat și despre menirea acestuia

Doctrina politică legionară a teoretizat ”chestiunea statului”, tratând-o cu un deosebit interes, în conformitate cu principiile doctrinare și ideologice ale tuturor ”doctrinelor fasciste”.

Temele abordate, în principiu, sunt antidemocratice, democrația fiind percepută de doctrina legionară drept ”răul politic” major pentru fiecare stat în parte. Vicierea constă, în tezele legionare, în reprezentarea poporului, ca urmare a mecanismului electoral, ceea ce determină alegerea celor mai populari dar nu și a celor mai capabili reprezentanți.

Democrația puterii etatice este culpabilă deoarece: ar distruge utilitatea națiunii, a poporului român, fracționându-l în partide politice antagonice și concurente; ar determina o lipsă de continuitate a proictelor politice majore deoarece, perzînd puterea în alegeri, un partid politic nu poate desăvârși programul său politic la nivel societar; oamenii politici nu pot servi interesele naționale deoarece sunt dependenți de voturile obținute; statul democratic ar fi incapabil de a-și manifesta autoritatea, deoarece funcțiile esențiale ale statului ar fi subordonate jocurilor politice de culise; statele capitaliste democratice ar fi în slujba intereselor marii finanțe mondiale, dominată de evrei; democrația a transformat pe evreii din Regatul român în cetățeni români etc.

Respingând categoric statul democratic doctrina legionară proclamă, totodată, și respingerea statului dictatorial.

Legionarii concepeau, la nivel teoretic, o simbioză între Conducător și popor. Liantul acestei simbioze îl constituia idealurile naționale, dorința de salvare a neamului românesc. Rolul mesianic al Conducătorului este apropiat rolului Conducătorului suprem teoretizat de doctrina național-socialistă germană.

Conducătorul nu trebuie ales, trebuie doar acceptat de popor, în temeiul calităților sale, cognitive și morale, excepționale. Fundamentul recunoașterii rolului ”providențial” al Conducătorului rezidă într-o înaltă conștiință națională. Conducătorul este ”purtătorul” stării de spirit a poporului; el reprezintă personificarea acestei stări de conștiință a națiunii.

Cu toate, că sub aspect teoretic, respingerea instaurării legionare în România, doctrinarii legionari au manifestat sentimente de susținere și de admirație în raport cu regimurile dictatoriale totalitare fasciste impuse de Mussolini în Italia și de Hitler în Germania. Teoreticienii legionari Nichifor Crainic, Emil Cioran, Mircea Eliade au postulat, la unison, eșecul democrației și triumful, în viitor, a dictaturii, ca mod de

guvernare a statelor lumii. Concepția despre stat a lui Hitler și a lui Mussolini era menită – în opinia doctrinarilor anterior citați – să se generalizeze, dacă nu pe tot globul pământesc, cel puțin la nivelul întregului continent european. Pentru ei democrația era un fals, un regim artificial menit să destructureze natura umană și imuabilul principiu al ierarhiei sociale.

Păcatele ”mortale” ale democrației în viziunea teoreticienilor legionari amintiți sunt: educarea individului pentru a-și da votul în urma deliberării deci pentru a avea simț critic politic, ceea ce determină nesubordonarea cetățeanului orbește către stat; ”chemarea” reprezentanților poporului la conducere, la comanda statului, deși nu au calitățile specifice conducătorilor întrucât înzestrați cu aptitudini pentru conducere sunt doar membrii elitei.

Pentru legionari statul dictatorial nu constituie doar un antagonism al statului democratic ci ***chiar un remediu***.

Deși nu este teoretizată expres dictatura, ”modul de desemnare” a Conducătorului poartă, neechivoc, o amprentă dictatorială, mascată de misticism. ”***Omul pe care l-au găsit masele***” – este Conducătorul, neeligibil dar acceptat prin credință. Religia, credința era menită ”să coboare” în politica profană pentru a desemna ”mistic” Conducătorul. Acesta devenea un erou al timpului său, un salvator, un ”semizeu”!!!!

Astfel de oameni providențiali erau: Mussolini, Hitler și evident ”Căpitanul” Mișcării legionare, Corneliu Zelea Codreanu.

* <u>Proclamarea unui așa-numit ”OM NOU”, tip uman specific, efect al aplicării în practica politică a doctrinei legionare</u>

Scopul final al doctrinei legionare era formarea ”omului nou”, un tip de român, purificat prin spiritualitate; dispus la jertfă prin puterea exemplului; identificat absolut cu valorile doctrinei legionare. ”Omul nou” era un erou ancorat în valorile

Ortodoxiei pentru care salvarea, mântuirea neamului românesc reprezenta țelul său suprem.

Pentru a fi cu adevărat liber, eliberat, ”omul nou” trebuie să supună moartea, desigur sub aspect psihologic. Adică să nu se teamă de moarte. Ea să constituie doar o ”trecere” firească într-o altă dimensiune a celui care este încărcat cu o aură pozitivă de ”salvator al neamului său”.

Eliberarea de spaima morții determina, în concepția legionară, atingerea unei libertăți absolute. ”Omul nou” legionar trebuia să se identifice cu un binefăcător, absolut dezinteresat. Un fel de ”Sfânt” care, doar prin prezența sa impune respect și dăruiește bunătate și lumină. Acesta era în viziunea doctrinei legionare ”OMUL NOU”, născut, crescut și educat în spiritul legionarismului.

III). Considerarea şi reconsiderarea nazismului şi legionarismului, în perioada contemporană, în țara noastră

După evenimentele din decembrie 1989, care au condus la prăbușirea regimului socialist, în România au apărut diverse curente, cu orientare spre ”extrema” dreaptă, menite a revitaliza activitatea trecută a legionarismului. Alte curente au pus accent pe reabilitarea Mareșalului Ion Antonescu, deși această personalitate politică din Istoria românilor nu a activat niciodată într-un partid al extremei drepte și, cu excepția perioadei septembrie 1940 – ianuarie 1941 (așa-zisa dictatură militaro-fascistă sau antonesciano-legionară), nu a condus România în temeiul vreunei doctrine fasciste.

Reacția politologilor români de a-l prezenta pe Mareșalul Ion Antonescu ***drept un lider politic totalitar, criminal de război***, este oarecum pripită, înscriindu-se în anumite ”canoane”, menite să dezvolte o literatură istorică și politologică negativistă și culpabilizatoare la adresa națiunii române.

În privința reconsiderării guvernării antonesciano-legionare și apoi a guvernării unice a Mareșalului Ion Antonescu au apărut studii de specialitate, cărți, articole, monografii, recenzii de pe poziții prolegionare și proantonesciene, în care – în esență – se afirmă următoarele: evreii sunt culpabili atât de aducerea comunismului, pe mapamond dar și în România, cât și de distrugerea acestuia; evreii sunt în spatele unei ”noi ordini politice mondiale”, în scopul creării unui general unic mondial; evreii sunt împotriva României; legionarii, cel puțin teoretic, au fost bine intenționați dar mișcarea lor a fost discreditată premeditat; Mareșalul Ion Antonescu a fost un erou al României, un patriot și un naționalist înflăcărat.

Au apărut teze noi relative la explicarea antisemitismului românesc prin atitudinea net ostilă, violentă adoptată de evrei în timpul evacuării Armatei Române din Basarabia, după ultimatumul sovietic din 26-28 iunie 1940.

Au fost publicate lucrări în care autorii români contemporani refuză, doctrinar, principiile Statului de Drept, ale democrației, făcându-se apologia extremei drepte occidentale contemporane. Au fost lansate teze relative la: situația incertă a țării noastre, aflată sub ”tirul” conspirațiilor masonice, de sorginte evreiască; la situația decadentă economică, politică și morală în care România a fost târâtă premeditat de marile puteri occidentale; la manifestarea opiniilor conform cărora România se află sub robia Fondului Monetar Internațional (marea finanță evreiască mondială) și că nu există altă alternativă, altă ”scăpare” decât o alianță politică, economică și militară cu statele Comunității Statelor Independente (C.S.I.), în special cu Republica Federativă Rusă, cu țările arabe, cu India sau, nu în ultimul rând, cu Republica Populară Chineză. Această opinie ”trădează” o doză de neîncredere în principiile democratice promovate de statele

capitaliste occidentale, îndeosebi de S.U.A., în perioada contemporană.

Tendința spre un regim politic autorita manifestată, cel puțin declarativ, de unii lideri politici români contemporani sau de unii oameni politici marcanți ai României constituie un subiect serios de discuție pentru politologi și un veritabil ”semnal de alarmă” în legătură cu gradul de maturitate a clasei politice românești în contemporaneitate.

Finalizând acest capitol am finalizat, totodată, și titlul II al cărții.

Totuși câteva probleme vom pune în discuție relativ la două ”momente” extrem de delicate privitoare la posibila congruență a acestora cu doctrina fascistă, inclusiv cu doctrina politică legionară.

* Chestiunea Mareșalului Ion Antonescu

Activitatea politică a Mareșalului Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român între 06 septembrie 1940 și 23 august 1944, este bine cunoscută publicului din România.

Regimul politic instituit de mareșal după îndepărtarea de la Conducerea țării a Mișcării legionare, considerăm că nu a fost un regim fascist ci doar o dictatură militară.

Astfel, prin Decretul-Regal pentru abrogarea Decretului-Regal nr. 3151 din 14 septembrie 1940 pentru crearea Statului Național Legionar din 15 februarie 1941, statul național legionar a fost desființat, orice acțiune politică, de orice natură, fiind interzisă.

Interzicerea ”de jure” a oricărui tip de activitate politică, începând cu data de 15 februarie 1941, demonstrează neechivoc faptul că regimul nou instituit era doar o dictatură militară, cu caracter provizoriu, fără nici un fel de conotație politică. Pentru perioada 15 februarie 1941 – 23 august 1944, regimul antonescian, deși dictatorial, nu poate fi asimilat fascismului. Dictatura militară din perioada menționată a fost

total apolitică, ţara fiind concentrată în scopul ducerii războiului antisovietic (22 iunie 1941 până la 23 august 1944).

Intenţia noastră nu este aceea de a analiza perioada dictaturii antonesciene. Vrem însă să argumentăm în sensul imposibilităţii obiective de a caracteriza regimul militar antonescian, după înlăturarea Statului Naţional Legionar, ca fiind un regim fascist sau hitlerist.

În realitate, în perioada 15.02.1941 – 23.08.1944 ***regimul instituit în ţara noastră a fost o dictatură apolitică şi militară, având ca exponent hegemon personalitatea Mareşalului Ion Antonescu***.

∗ Chestiunea regimului politic socialist existent în România între anii 1968 – 1989

Istoricii şi analiştii politici români contemporani sunt de acord, în principiu, în a considera regimul politic socialist existent în republica Socialistă România, în perioada 1968 – 1989, ca fiind un ***regim naţional-comunist***.

Partidul Comunist Român reprezenta la acel moment forţa politică conducătoare a întregii societăţi româneşti, cel puţin ”de jure”. Scopul acestui partid era edificarea, în viitorul îndepărta, a societăţii comuniste în România. În perioada menţionată, 1968 – 1989, societatea din România era ***societate socialistă***, fapt confirmat juridic chiar în titulatura de atunci a statului – Republica Socialistă România.

Deci, poate ar fi fost mai corect ca regimul politic existent la noi în perioada precizată să fie denumit ***regim naţional-socialist***.

Nimeni nu îndrăzneşte să facă o astfel de afirmaţie, deoarece titulatura ”***regim naţional-socialist***” aminteşte direct şi nemijlocit, de nazismul german. Cum să fie un regim nazist

(național-socialist) într-o țară socialistă din sfera de influență a U.R.S.S.?!?!

Chestiunea dacă ar fi fost exclusiv terminologică nu ar fi meritat consacrarea unor comentarii. Se pare că trăsăturile ***regimului național-socialist***, pardon, ***național-comunist din România*** anilor 1968 – 1989 se apropie, curios, de un regim fascist și se îndepărtează de doctrina clasică marxist-leninistă, utilizată în U.R.S.S. și în celelalte state socialiste.

În primul rând, ***valorile internaționaliste comuniste*** deși nu au fost formal repudiate au fost trecute pe un plan secundar, adiacent.

În locul lor, partidul a dat frâu liber naționalismului românesc, oglindit în istoria românilor, glorificând faptele de arme, vitejia, hărnicia și abnegația marilor noștri conducători.

Scopul era o anumită mistificare a rolului șefului partidului, mai apoi și al statului, crearea unui mesianism și a unei ”zone fantastice, de basm” în jurul conducătorului. Sacralizarea Conducătorului, punându-l între vechii noștri domnitori, reprezintă o întoarcere ***la un trecut idealizat***, fiind ***o teză doctrinară conservatoare***, însușită de toate doctrinele fasciste.

Conducătorul era menit să conducă iar partidul comunist și poporul român trebuiau să asculte. Se simte accentuat prezența tezei naziste și a celei legionare ”poporul își găsește conducătorul”.

A fost implantată, informal desigur, ***teza elitismului***, concretizată în nomenclatura de partid, acești ”mici conducători” fiind cu totul la discreția Conducătorului suprem, a ”Cârmaciului națiunii”. Teza elitismului, ***de sorginte conservatoare***, fundamentează doctrinele fasciste, indiferent de denumirea acestora: național-socialistă (nazistă), fascistă, legionară.

Legăturile cu celelalte state socialiste, deși consacrate doctrinar și practic, aveau la temelie ***principiului***

neamestecului în treburile interne a unui alt partid marxist și/sau a unui alt stat socialist.

Prin clamarea acestui principiu regimul român devenea intangibil, transformându-se tot mai mult ***dintr-un regim politic socialist*** într-un ***regim politic național-socialist***.

Cultul personalității utilizat în mod deșănțat în epoca ceaușistă este propriu cultului conducătorului – erou din regimurile fasciste, național-socialiste.

Reacțiile sectariste ale organelor de partid și de stat din acea perioadă, tentativele de manipulare a opinei publice, renunțarea la utilizarea pe față a forței brute, toate se înscriu ca activități proprii și autorităților dintr-un regim politic național-socialist. Și în România acelor ani ”socialismul” sau mai corect ”național-socialismul” se construia privind către trecut, un trecut (antic, medieval) idealizat și cosmetizat. Doar istoria recentă, perioada burghezo-moșierească nu era, la început, idealizată dar trecând anii această ”interdicție” s-a estompat.

Tendința de reconsiderare a activității Mareșalului Ion Antonescu, chiar reabilitarea faptică a acestuia, receptarea gândirii politicienilor români capitaliști, publicarea după ani de vid, a lucrărilor acestora, stau mărturie despre repoziționarea doctrinară a conducătorilor, de la socialism revoluționar internaționalist (comunism) la național-socialism.

Exacerbarea laturii naționaliste a plăcut poporului care a văzut în ea o apropiere a comuniștilor de valorile naționale românești autentice. S-a căzut astfel într-o capcană deoarece în mod obiectiv, legic, socialismul marxist nu poate fi deloc naționalist. Naționalist era doar ”socialismul” lui Adolf Hitler.

Vrând să se desprindă de U.R.S.S., Nicolae Ceaușescu a jucat cartea naționalistă care, voit sau nevoit, l-a împins în brațele național-socialismului.

Anumite valori legionare au fost reînviate, sub alte forme desigur, dar având substanță identică.

De la prima glorificare publică a lui Ceaușescu s-a pus, probabil involuntar, piatra de temelie a ”național-socialismului” în Republica Socialistă România.

Este, desigur, doar o opinie cu caracter strict personal și după câte știm este o teză absolut originală.

Rămâne ca istoricii și politologii contemporani, români și străini, să critice această opinie, succint schițată în alineatele precedente.

Cap. VI: Chestiuni relative la tehnocrație. Rolul tehnocrației în politică

§1. Politizarea științei. Cauze și efecte;
§2. Scientizarea politicii. Necesitate sau capriciu??

§1. Politizarea științei. Cauze și efecte

Corelația, legătura dintre politică și știință, privită sub aspect general, comportă multiple sensuri. Astfel, politica însăși constituie obiect de studiu și de cercetare pentru știința politică, aceasta din urmă constituind o parte componentă, centrală, fundamentală, a științelor umane cu caracter social-politic. Legătura dintre politică, ca activitate practică de conducere a societății și a statului, și știință se manifestă în imprimarea unor scopuri determinate, propuse de politic, scopuri pe care știința trebuie sau ar trebui să le aibă în vedere.

Tehnic vorbind corelația sus-amintită constituie ***o realitate obiectivă*** și nu rezultatul unor speculații intelectuale. Dovada o reprezintă unitatea și legătura dintre ***relațiile sociale*** (în care regăsim și relațiile, raporturile politice), pe de o parte, și ***forțele de producție***, în care știința (în special științele reale dar mai ales cele tehnice și aplicative) joacă un rol hotărâtor.

Concret, ***modelul de producție*** este liantul dintre politică și știință.

Relațiile de producție, privite ca relații sociale, sunt preponderent economice dar se află sub directul control al puterii etatice. Politica statului modelează și determină, în final, relațiile de producție.

Iată deci ***unitatea în dualitate*** manifestă sub forma corelației ***relații de producție – forțe de producție*** se obiectivează, se particularizează și sub forma ***corelației dintre politică și știință***.

Politica, având înrâurire directă și nemijlocită asupra relațiilor de producție (de producție propriu-zisă, de repartiție, de schimb) determină în mod mediat și forțele de producție (inclusiv știința), încercând fie să accelereze sau, după caz, să frâneze dezvoltarea lor.

Puterea politică și știința și tehnica se află într-o relație de complementaritate. Numai prin armonizarea dezvoltării științei și tehnicii cu dezvoltarea social-politică se pot percepe și cerceta obiectiv marile procese și fenomene care marchează evoluția societății.

Evoluția dezvoltării științei și tehnologiei propune și efectuarea unei așa-zise ***evaluări tehnologice***, ceea ce implică identificarea problemelor și analizarea metodelor cu ajutorul cărora se determină diferitele moduri potențiale de acțiune în vederea depășirii dificultăților. Evaluările tehnologice conferă politicienilor date și concluzii în baza cărora pot hotărî, în cunoștință de cauză, asupra soluțiilor politice ce se vor adopta în domeniul economic. Logica reflexiei tehnologice este subtil determinată de interesele politice ale guvernanților. Dacă o inovație tehnologică poate fi privită numai sub aspect științifico-tehnic, procesul evoluției trebuie studiat prin prisma influențelor social-politice și a determinismului socio-politic.

În acest mod știința receptează principii și metode proprii politicii iar scopul științei este, de cele mai multe ori, imprimat de politică.

Dezvoltarea tehnicii, adoptarea unor noi tehnologii nu este condiționată exclusiv de determinismul științifico-tehnic. Determinismul social, și în mod deosebit latura politică a acestuia, contribuie decisiv la dezvoltarea și la evoluția tehnologiei. Concret, un stat care prin politicile promovate, în mod activ, susține economia, cercetarea tehnologico-științifică și se preocupă de asigurarea condițiilor pentru valorificarea practică a rezultatelor cercetării va avea o economie dezvoltată și competitivă. Dimpotrivă, dacă politicile etatice converg spre pasivitate în domeniile amintite, atunci economia va fi slabă, dezorganizată și haotică. Lipsită de aptitudinea competitivității economia acelui stat se va prăbuși, piețele fiind acaparate în folosul statelor puternice care au dezvoltat economii competitive.

Transformarea capitalismului liberal, de tip concurențial în capitalism monopolist de stat trădează intenția statului de a exercita dirijism economic și de a jalona modul de dezvoltare economică. În acest mod putem presupune că știința, în special știința economică, și tehnologiile ”suferă” un proces de politizare tot mai accentuat. Politizarea științei economice, doctrinele economice cu caracter politic, economia politică vin în susținerea opiniei politizării științelor economice dar și a celor tehnice (într-o măsură mai redusă). Managementul economic, la nivelul statelor, a marilor companii transnaționale devine un veritabil management economico-politic.

Interesul deosebit al politicului manifestat în scopul politizării științei (economice, în primul rând dar și a celei tehnice) derivă din faptul că succesele activităților economice constituie principalul criteriu de apreciere a activității politice. Prosperitatea economică asigură armonie și echilibru social și

conferă siguranță și stabilitate politicienilor. Așa se explică faptul că economicul se află, întotdeauna, în prim planul preocupărilor clasei politice și, în mod deosebit, a guvernanților.

În concluzie, procesul ”politizării” științei constituie un fenomen legic, obiectiv în orice societate. Accelerarea sa ține de subiectivitate în sensul preocupării politicienilor de a imprima științei scopuri comune cu cele ale politicii promovate de către state.

*

* *

§2. Scientizarea politicii – necesitate sau capriciu??

Fenomenul contrar, opus al ”***politizării științei***” îl reprezintă ”***scientizarea politicii***”.

În primul rând, trebuie remarcat faptul că aspectele teoretice, doctrinare relative la politic au îmbrăcat forma ”științelor politice”.

Politica a devenit pe lângă ***arta*** de a guverna și ***știința*** de a guverna.

În al doilea rând, specificăm faptul că legătura dintre forțele de producție și relațiile de producție și implicit corelația dintre știință și politică se manifestă dual, atât de la politică spre știință cât și în sens contrar, de la știință spre politică.

Corelația privită de la știință spre politică ni se pare hotărâtoare tot așa cum, în principiu, forțele de producție sunt cele care în final determină relațiile de producție și, am putea spune determină în totalitatea lor relațiile sociale.

Dacă acceptăm ideea că economicul joacă rolul hotărâtor în evoluția socială este suficient să parcurgem mental evoluția orânduirilor sociale pentru a conștientiza impactul

forţelor de producţie (în care se include şi ştiinţa) asupra relaţiilor sociale în general (inclusiv relaţiile de producţie).

Generarea ideilor relative la o nouă organizare socială sub aspect politic a avut ca fundament dezvoltarea economică.

Multă vreme politicienii au respins, în mod deliberat, ”amestecul” ştiinţei în politică. Chiar şi conceptele proprii ştiinţei politice şi tentativele de explicare şi de analiză a fenomenelor politice au fost ignorate de către politic. Până la jumătatea sec. al XIX-lea ştiinţa (inclusiv ştiinţă politică) şi practica politică erau domenii total diferite, ”independente” şi brutal separate!!!

Începând cu anul 1850, impetuoasa dezvoltare a ştiinţei, cu consecinţa sa palpabilă constând în rapida dezvoltare a tehnologiei, a determinat crearea ”punţilor de legătură” între ştiinţă şi putere. Politicul a conştientizat faptul că dezvoltarea economico-ştiinţifică determină gândirea politicii în termeni economici şi ştiinţifici. De succesul economic şi tehnico-ştiinţific depindea într-o măsură tot mai accentuată stabilitatea şi pespectiva politicului. În contemporaneitate, fundamentarea programelor politice şi a deciziilor politice pe cuceririle ştiinţei reprezintă o realitate obiectivă. Conducerea politică a societăţii trebuie fundamentată pe ştiinţă ceea ce conduce la aşa-zisa ”***raţionalizare***” a politicii. Prin intermediul ei puterea politică acoperă sub aspect practic toate priorităţile şi exigenţele pe care le întâmpină.

Ştiinţa conducerii, denumită ”***management politic***”, încorporează cele mai noi rezultate ale cercetărilor în domeniu, care sunt preluate de către guvernanţi în procesul conducerii politice. Conservarea în practica politică a rezultatelor ştiinţei este un efect al corelaţiei organice între ştiinţă şi politică.

Raţionalizarea politicii a determinat ***scientizarea acesteia*** în sensul înlăturării arbitrariului din luarea deciziilor politice. Mai mult decât atât, a condus la debarasarea în măsură considerabilă de ideologiile politice incompatibile cu ştiinţa.

Conceptele politice iraționale, mitice, cele care nu se încadrează în ”rațiunea” politicii au rămas ”desuete”, anacronice.

Forțele de producție și în mod deosebit știința, au determinat nu doar saltul de la o orânduire socială la altă orânduire socială dar și trecerea de la o etapă la alta, în cadrul aceleiași orânduiri sociale. Spre exemplu: trecerea de la etapa capitalismului liberal de tip concurențial la etapa capitalismului monopolist de stat.

Ca efect al scientizării politicii ***pragmatismul*** a atins cote de nebănuit acum un secol!!! Dezvoltarea rapidă a tehnologiilor s-ar părea că a surprins politicul.

Creșterea ametitoare a circulației informației și a bunurilor, sporirea accentuată a rolului companiilor transnaționale au determinat globalizarea, în mare parte, a economiei.

Știința a impus politicului noi ”formule” pentru depășirea impasurilor: organizarea marilor ansambluri politico-economice cu caracter etatic; diminuarea rolului statelor pe arena internațională; creșterea rolului regiunilor; descentralizarea accentuată a statelor; abandonarea centralismului decizional; părăsirea ideilor naționaliste etc.

Scientizarea și raționalizarea politicii se constată în tendința evitării reiterării arbitrariului prin consacrarea Statului de Drept. ”Domnia legii” reprezintă cea mai înaltă expresie a scientizării politicului!!!

Supunerea guvernanților față de lege dă proba indubitabilă a influențelor hotărâtoare ale științei asupra politicii. Desigur, în acest caz influența se manifestă din partea Științelor Juridice și în special din partea Științelor Dreptului Public.

Scientizarea politicii s-a realizat prin receptarea științei politice, a științelor economice și a științelor juridice în practica guvernanților, a politicienilor, în general.

Teoriile sociologice, filosofice şi etice accentuează caracterul ştiinţific al practicii politice, în măsura în care acestea sunt receptate.

Influenţa deosebită asupra politicii exercitată din partea ştiinţei a dat naştere la concepţii politice tehnocrate. Acestea accentuiază asupra rolului ştiinţei în politică, mergând până la negarea rolului politicienilor!!!

Un *"**regim politic tehnocratic***" presupune înlăturarea politicienilor de la conducerea statului. Accederea în funcţiile de conducere etatice trebuie realizată ***exclusiv pe bază de competenţă şi de aptitudini.***

Politicienii nu trebuie să aibă acces la aceste funcţii şi demnităţi publice. Partidele politice ar fi desfiinţate iar organizarea alegerilor ar rămâne fără obiect.

Guvernarea, într-un regim tehnocratic pur, administrează şi decide fără nici o consideraţie politică, luând în calcul doar aspecte pur obiective şi ghidându-se după metode strict ştiinţifice.

Excluzând orice consideraţie politică ***tehnocraţia*** sau ***guvernarea tehnocrată*** raţionalizează puternic întreaga viaţă socială. Acest tip de guvernare înlătură orice situaţii subiective, prezente în guvernările de tip politic: tradiţii, voinţe, dorinţe, pasiuni etc.

Unica posibilitate de cuantificare a tehnocraţiei este reprezentată de efectele aplicării strategiei raţionale atât faţă de mediul înconjurător cât şi în relaţiile sociale.

Principiile tehnocratice determină formarea unei noi concepţii despre existenţă şi despre lume. Eficienţa şi optimizarea continuă reprezintă, în esenţă, scopurile fundamentale ale tehnocraţiei. Societatea este analizată din perspectivă economică şi tehnică, fenomenele sociale urmând a fi explicate doar din această perspectivă!!! Tehnocratismul tinde să "şabloneze" societatea şi să reducă activitatea de conducere (social-politică – mai este oare?!?!) statală la factorii

obiectivi economico-tehnici. În acest mod credem că ”doctrina” tehnocratică păcătuieşte grav şi irecuperabil!!!

Fără o viziune de ansamblu asupra societăţii (economică, tehnică, socială, politică, juridică, filosofică) nu se poate realiza înţelegerea fenomenelor complexe şi nici raporturile inter-umane.

În momentele de criză politică ”doctrina tehnocratică” s-a afirmat deşi aceasta dă o interpretare rigidă, ”mecanicistă” fenomenelor sociale cu caracter complex. Această ”doctrină” nu înţelege esenţa politicului şi greşeşte atunci când afirmă că procesul de conducere politico-statală poate fi redus la gradul de complexitate manifestat de soluţionarea unei chestiuni pur tehnice.

Viziunea reducţionistă asupra politicii rezultă şi din: respingerea democraţiei; respingerea interpretărilor politice; juridice, filosofice asupra realităţii sociale şi a fenomenelor sociale complexe; exacerbarea rolului ştiinţei, tehnologiei şi a economiei ceea ce conduce la instaurarea unei ***”dictaturi ştiinţifice***” etc.

”Doctrina tehnocratică” conferă experţilor, specialiştilor supercalificaţi, dreptul de iniţiativă în soluţionarea tuturor problemelor societăţii.

”Statul tehnocrat” devine, practic, instrumentul de înfăptuire a unei administrări fondată pe concepte ştiinţifice şi raţionale.

Omul într-un guvernământ tehnocratic devine ”un robot”, preocupat exclusiv de optimizare şi de eficienţă, dar lipsit de sentimente, de afecte şi de stări voliţionale manifestate în exterior, obiectivate.

În istorie se cunosc situaţii în care la cârma unor state au fost aduse guverne tehnocrate.

Aceasta s-a întâmplat fie în situaţii de criză politică majoră, fie în cazul instituirii unor dictaturi.

Atunci când prin voința partidelor politice sau doar a partidului/partidelor majoritare în parlament este adus la putere un guvern de tehnocrați (ai căror membrii nu sunt angajați politic întrucât nu au calitatea de membri de partid) nu se poate discuta despre instituirea unui ”***regim tehnocratic***”.

Aceasta deoarece guvernul este supus controlului parlamentului iar actele emise de guvern pot fi cenzurate de celelalte ”puteri” constituite în stat.

Nici în cazul dictaturilor fără coloratură politică nu există un ”guvernământ tehnocratic” sau chiar mai mult un ”regim tehnocratic”, atâta timp cât, deși mecanismele politice sunt întrerupte iar funcționarea partidelor politice este potențial interzisă, șeful statului – care personifică regimul dictatorial – reprezintă personajul central, scăpat oricărui control etatic.

În această ipoteză guvernul compus din tehnocrați nu va guverna și administra conform pricipiilor științifice ci după indicațiile șefului de stat – care personifică regimul, statul și legea.

În cazul regimurilor militare ele fiind în esență tot dictaturi (dictaturi militare) o eventuală formare a unui guvern din tehnocrați sau din militari și tehnocrați nu determină instituirea unui ”regim tehnocratic”. Pentru considerentele expuse anterior, regimul și guvernul sunt, în această ipoteză, de dictatură militară.

Șeful regimului militar dictatorial (un general) personifică întreaga putere, membrii Guvernului, fie ei și tehnocrați, executând ordinele acestuia. Nu se poate discuta, în acest caz, despre conducerea societății prin metode și mijloace științifice!!!

În concluzie, remarcăm faptul că nu întotdeauna ***un guvern format din tehnocrați*** indică existența ***unui ”regim tehnocratic”.***

De cele mai multe ori guvernul format din tehnocrați constituie o emanație a legislativului, caz în care politicul nu

este în nici un fel afectat. Uneori guvernul format din tehnocrați maschează instituirea unui regim politic dictatorial sau a unui regim politic de dictatură militară.

Precizăm că până în prezent nu a fost instaurat un ”regim pur tehnocratic”, ceea ce ne determină să afirmăm că acest ipotetic regim politic reprezintă o ”utopie”, o reacție de revoltă intelectuală împotriva arbitrariului și a abuzurilor politicienilor guvernanți.

*

* *

Prin postulatele sale relative la: optimizarea și eficiența consacrată în societate, la orice nivel; lipsa partidelor politice și a acțiunilor politice, ”***regimul tehnocratic pur***” prezintă asemănări cu proiectatul ”***regim comunist***”, preconizat de Karl Marx.

Având în vedere natura umană cele două tipuri de regim apar ca fiind ”utopii”, cel puțin la momentul de față.

O potențială ***societate tehnocratică mondială*** concretizată în dispariția statelor, a partidelor, a politicii, condusă de marile companii transnaționale reprezintă un scenariu ”politic” grotesc, greu de digerat la nivel intelectual. Și totuși, dispărând politica și creându-se marile confederații mondiale care firesc tind spre federalizare se poate întrezări și acest scop ”nobil” consacrat și urmărit pentru ”înălțarea spirituală și materială” a omenirii.

Să lăsăm științei ceea ce este a științei și să lăsăm politicii ceea ce-i aparține de drept!!!

Relațiile sociale, natura și firea umană nu pot fi încadrate în tipare, mijloace și metode pur științifice!!!

Cap. VII: Neofascismul în Europa Occidentală. ”Noua dreaptă” – pilon al principiului fundamental relativ la inegalitatea oamenilor.

Evoluția ideologică a partidelor social-democrate și a celor socialiste în Europa, după cel de-al Doilea Război Mondial

§1. Neofascismul în Europa Occidentală;

§2.”Noua dreaptă” – pilon al principiului fundamental relativ la inegalitatea oamenilor;

§3. Evoluția ideologică a partidelor social-democrate și a celor socialiste în Europa, după cel de-al Doilea Război Mondial.

§1. Neofascismul în Europa Occidentală

În condițiile înfrângerii Germaniei naziste, în anul 1945, marile puteri învingătoare au ajuns la concluzia necesității denazificării statului german. În realitate, Statele Unite, Marea Britanie, U.R.S.S., la care s-a alăturat și Franța, s-au preocupat consecvent de administrarea zonelor de ocupație și de viitoarea organizare politică a statului german. Așa se face că în zonele americano-anglo-franceze ocupate și puse sub administrarea statelor învingătoare occidentale a fost încurajată colaborarea demnitarilor și a ofițerilor din structurile Reich-ului și a armatei germane cu autoritățile de ocupație.

Reabilitarea faptică a unor persoane fizice potențate din vechiul regim național-socialist s-a făcut, aproape pe neobservate, din dorința stăvilirii hegemoniei socialismului sovietic care amenința Europa Occidentală. Unificarea zonelor de ocupație anglo-franco-americană și constituirea Republicii Federale Germania, în anul 1949, a fost expresia luptei dusă pe un front mai puțin vizibil împotriva comunismului.

În zona de ocupație sovietică care va constituii, în octombrie 1949, fundamentul viitoarei Republici Democrate Germane autoritățile de ocupație nu s-au preocupat în mod serios de denazificare. Practic liderii naziști locali au fost puși în slujba noului regim socialist internaționalist, de inspirație sovietică, fără a exista o opțiune credibilă pentru ei, avându-se în vedere trecutul lor politic. Reticența față de autoritățile sovietice le-ar fi pus în orice moment viața în primejdie.

În aceste condiții, sumar enunțate anterior, în partea occidentală a Germaniei, și în general în toată Europa Occidentală, s-au creat premisele pentru reînceperea, în coordonate și cu mijloace mai subtile, a propagandei național-socialiste.

Foștii combatanți, nostalgicii naziști, adepții politicilor național-socialiste s-au regrupat alcătuind mișcări și partide politice de inspirație nazistă. Ceea ce este interesant de remarcat este faptul că aceste mișcări politice au căpătat și caractere revendicative, revendicând recunoașterea doctrinei lor și dreptul de a o expune publicului, maselor de alegători.

Tolerarea unor astfel de mișcări ”protejate” de ”umbrela” drepturilor și libertăților cetățenești, consacrate de Legea fundamentală a R.F.G., s-a realizat din dorința atragerii tuturor forțelor politice, inclusiv a celor obscure, în frontul anticomunist.

Ideologia îmbrățișată de mișcările și de grupările politice naziste (rebotezate neonaziste) și fundamentată pe vechea ideologie fascistă, național-socialistă: lupta împotriva bolșevismului; rasismului; elitismului; dispreț față de masele populare și ignorarea rolului acestora etc.

Activitatea antidemocratică și quasi-teroristă a acestor mișcări politice a fost tolerată, și în acest mod încurajată, pe fondul declanșării luptei anticomuniste. Naziștii au fost practic ”recuperați” datorită faptului că ei constituiau cei mai redutabili inamici ai comunismului.

Declanşarea aşa-zisului ”război” dintre S.U.A. şi U.R.S.S. a constituit condiţia-prilej, ocazia pentru reabilitarea forţelor de extremă dreapta, de sorginte naţional-socialistă. Actele de violenţă îndreptate împotriva militanţilor şi a oamenilor politici stângişti (socialişti şi comunişti) au accelerat organizarea grupărilor fasciste şi naziste în toată Europa Occidentală şi, în mod deosebit, în R.F. Germania şi în Italia. Colaborarea noilor state burghezo-democratice cu neofasciştii şi cu neonaziştii a stârnit un val de derută în rândul opiniei publice europene, determinând accentuarea crizei politice şi a dezechilibrului economic, ceea ce a condus la inflaţie şi şomaj. Drept consecinţă, o parte din persoanele fizice cu venituri modeste şi care au suportat din plin criza politico-economică s-au îndreptat spre neofascism şi spre neonazism.

Legăturile dintre aparatul militar şi organizaţiile neofasciste din Italia, înscrierea unor generali şi amirali în partidele de extremă dreapta după ieşirea din rândul cadrelor active ale forţelor armate, strânsele legături întreţinute de Partidul Democrat Creştin italian cu dreapta neofascistă a determinat o reţinere accentuată a autorităţilor etatice în privinţa controlului activităţilor mişcărilor de extremă dreapta.

Neofascismul a fost continuu alimentat de puternicele crize şi tensiuni politice din interiorul statelor occidentale, dublate de teama exacerbată faţă de pericolul comunist, reprezentat şi personificat de Uniunea republicilor Socialiste Sovietice. În acest sens remarcăm faptul că la alegerile din anul 1969, organizate în Republica Federală Germania, partidul neonazist a obţinut 4,3% din voturi.

Tulburările sociale provocate de neonazişti, recrudescenţa terorismului extremei drepte în R.F.G., în perioada 1960-1980, denunţarea ordinii democratice instituită în Republica Federală în temeiul Legii fundamentale au determinat oamenii politici de stânga să ia atitudine. Astfel preşedintele P.S.D. din R.F.G., Willy Brandt, preciza într-o

scrisoare adresată cancelarului federal Helmut Schmidt la data de 18.08.1977, că autoritățile locale se axează pe potențialul pericol concretizat de extremismul de stânga, minimalizând pericolele de origine neonazistă.

Toleranța autorităților Republicii Federale se manifesta din plin în privința extremei drepte, cu toate că aceasta utiliza drept ”arsenal” ideologic conceptele doctrinare și ideologice ale național-socialismului din perioada 1933-1945.

Mișcările neonaziste au încercat să justifice războiul declanșat de Germania național-socialistă împotriva U.R.S.S.. Astfel au fost acreditate următoarele teze: necesitatea războiului pentru apărarea Germaniei; caracterul salvator al războiului, privit ca luptă împotriva bolșevismului; ocuparea statelor capitaliste occidentale tocmai pentru salvarea acestora de comunismul care le amenința; realizarea coaliției antinaziste fiind considerată ca o ”trădare” a intereselor Occidentului de către S.U.A. și de către Marea Britanie etc.

A fost acreditată ideea potrivit căreia înfrângerea armatei germane în al Doilea Război Mondial s-a datorat concentrării actului de comandă la marele cartier general al führerului și nu în mâna comandanților de pe front. Partidul Național-Democrat (național-socialist, neonazist) din fosta R.F.G. menționa teza responsabilității personale a lui Adolf Hitler pentru înfrângerea Germaniei.

Neonaziștii s-au declarat urmașii socialismului înființat în anii 1880 de către Otto von Bismarck. Doctrina lor fundamentală se bazează pe reacția populară împotriva luptei de clasă.

Teoriile și concepțiile neonaziste au fost distribuite către publicul larg vest-german, în anii 1950-1980 sub forma ”europenismului”, concretizat în formarea unui singur stat federal care să înlocuiască statele naționale europene. Crearea unei comunități europene constituia, în opinia neonaziștilor, un

proces obiectiv, legic, necesar pentru soluționarea problemelor culturale și lingvistice din Europa.

Unificarea europeană, sub forma unui stat federal, ar fi fost necesară, considerau neonaziștii, în vederea evitării pericolului comunist din Europa de Est și, în mod deosebit, din fosta U.R.S.S.

§2. ”Noua dreaptă” – pilon al pricipiului fundamental relativ la inegalitatea oamenilor

Ideologia promovată de ”noua dreaptă” a avut ca finalitate revigorarea dreptei pe scena politică.

Sesizând dificultățile întâmpinate de Dreapta politică după cel de-al Doilea Război Mondial, o serie de intelectuali s-au grupat în jurul ideii restabilirii forțelor de dreapta și de centru-dreapta, utilizând metode și mijloace de natură diversă.

Pe lângă politică, ca instrument de propagare a teoriilor ”noii drepte”, a fost larg utilizată și dimensiunea cultural-educativă.

Scopul ”noi drepte”, țelul ei suprem, era reabilitarea politicii de dreapta în scopul menținerii binomului politic fundamental. Sesizând amploarea politică a Stângii adepții ”noii drepte” au conștientizat necesitatea edificării unor noi doctrine și a modificării vechilor postulate care să susțină principiul inegalității umane, în vederea contracarării colectivismului promovat de doctrinele stângiste.

Mișcările studențești franceze din anul 1968 au constituit ”laboratorul” ideilor promovate de ”noua dreaptă”, cu toate că doctrina propriu-zisă a fost închegată și structurată cu mult mai târziu.

Lucrând asiduu pe plan cultural ”noua dreaptă” a concluzionat, sub aspect doctrinar, necesitatea reîntoarcerii statelor și popoarelor europene la modele de dezvoltare

originare, îndepărtând pentru totdeauna modelele străine, șablonate, preluate ca efect a fenomenului de aculturație.

Reîntoarcerea la permanențele istorice, la surse, prin valorificarea celor 4000 de ani de civilizație europeană reamintește umanității, cetățenilor, trăsăturile europene absolut specifice, calea spre evoluție fiind – în această concepție – regăsită în rădăcinile civilizației în Istoria europeană.

Modelul de dezvoltare european prefigurat de ”noua dreaptă” trebuie să pună în evidență capacitatea europenilor de a asigura: ***suveranitatea, apărarea*** și ***producția.*** Astfel, societatea capitalistă contemporană se redresează, evitând excesele.

Fiecărei funcții anterior menționate îi corespunde valori și capacități diferențiate, astfel: înțelepciunea și viziunea pentru suveranitate; curajul și hotărârea pentru apărare; inițiativa și temperamentul pentru funcția productivă. Mai pe scurt, permanența statului capitalist contemporan ar fi asigurată în concepția ”noii drepte” de: înțelepciunea preotului, eroismul războinicului și munca producătorului.

”Modelul celor trei funcții” ar constitui, în această opinie, garanția coexistenței valorilor în societate, determinând dezvoltarea autentică a tuturor tipurilor de personalitate umană. Este ușor de remarcat incidența doctrinelor conservatoare mai ales că apelarea la trecutul european nu se face ”în bloc”, ci selectiv, fiind alese momentele politice ale Antichității greco-romane. Perioada medievală este, în mod deliberat, trecută sub tăcere deși face parte integrantă din Istoria europeană!!!

Inegalitatea dintre oameni priviți ca membri ai societății apare în viziunea ”noii drepte” ca o consecință a diversității lumii.

Un cunoscut doctrinar Louis Pauwels aduce drept argument în sprijinul teoriilor inegalitariste promovate activ de ”noua dreaptă” concepție potrivit căreia ”în comportamentul ființelor, înnăscutul, adică ceea ce primește fiecare din

cockteilul genetic, este mult mai important decât experiența dobândită, adică efectul mediului și al societății"!!! este temeiul nu doar a inegalității dar și a noului rasism promovat în Europa Occidentală, după anii 1950 și care uneori prezent în zilele noastre.

"Noua dreaptă" nu a lucrat cu arme "pur politice", deoarece ea nu a dorit, în anii '70 și '80 ai secolului al XX-lea, învingerea unui rival pe scena politică!!! Ea a urmărit activ schimbarea mentalității egalitare dominantă cu o mentalitate inegalitară, rămasă continuu în minoritate. Contracararea Stângii nu s-a făcut în scop pur ideologic, în vederea cuceririi puterii politice ci pentru a demonstra că nu există o temă "tabu" pentru Dreapta politică, așa încât orice subiect trebuie și poate fi abordat dintr-o dublă pespectivă: de stânga sau de dreapta.

Pentru "noua dreaptă" răul social este reprezentat de ***doctrina egalitară***, care constituie dușmanul ei de moarte. Rezultă în mod logic, faptul că ***doctrinele inegalitare*** reprezintă chintesența "noi drepte", punctul ei forte.

Ca și în conservatorism, de unde de altfel își trage seva, "noua dreaptă" este favorabilă ***elitismului***. Accentul nu este pus pe inteligență ci pe caracter: virtute, dreptate, loialitate etc. "Elitele caracterului" sunt tocmai elitele aristocratice. Deci, aristocrația reprezintă elita în concepția "noii drepte"!!! Societatea, umanitatea ar avea nevoie de "elitele caracterului", de aristocrație, în mod legic, obiectiv deoarece și în lumea animală există elite, adică lideri. Cum animalele posedă "liderii lor" și oamenii trebuie să accepte elitele, ***adică să accepte aristocrația!!!*** Practic, în societate, a fi antielitist echivalează cu a fi antiaristocratic!!!

Monarhia ar fi forma firească, naturală de guvernare deoarece exprimă esența sentimentului aristocratic. Așa postulează "noua dreaptă" fundamentându-se pe teoriile și concepțiile conservatoare!!!

*

* *

Concepțiile doctrinare ale ”noi drepte” au în vedere restaurarea ierarhiilor de mult apuse. Aspectul așa-zis cultural are menirea influențării mentalului colectiv pentru acceptarea acestei stări de lucruri. După ce ”noile” atitudini morale, în sensul acceptării aristrocrației, au fost formate (Doamne ferește!!!) etapa a doua se concretiza în impunerea în practica politică a principiilor aristrocratice, fondate pe elitism. Toate acestea în scopul însușirii bunurilor producătorilor de către ”elita aristrocratică”.

”Noua dreaptă” operează cu concepte care prin ele însele arată scopul doctrinei: castă, conducători înnăscuți, ierarhii sociale. Aceste concepte reprezintă, de altfel, esența principiului aristrocratic.

Inegalitatea oamenilor este fundamentul ideologic al ”noi drepte”. Fundamentată pe așa-zisul ”drept la diferență”, inegalitatea trădează ”cultul forței” și ignorarea drepturilor și a libertăților democratice.

”Noua dreaptă” dorește restaurarea unei mentalități inegalitare pentru ca, la un moment dat determinat, să fie creată, sub aspect practic, o ordine socială nonegalitară.

Considerăm că asemenea doctrine sunt contrare dezvoltării societății spre civilizație și progres. Ele aparțin Istoriei umanității, și ar fi trebuit să fie, de multă vreme, ”aruncate” la ”lada de gunoi” a doctrinelor politice.

§3. Evoluția ideologică a partidelor social-democrate și a celor socialiste în Europa, după cel de-al Doilea Război Mondial

Evoluția ideologiei adoptate de partidele socialiste și social-democrate din Europa Vestică, în perioada 1950-1990, prezintă o importanță deosebită pentru înțelegerea modului în care socialiștii propriu-ziși, adică reformiștii, au utilizat diversele curente doctrinare în vederea fundamentării concepțiilor politice și a programelor politice oferite votanților. De asemenea, studierea evoluției ideologice a socialismului vest-european scoate în evidență compatibilitatea doctrinei și ideologiei socialiste cu statul capitalist și cu mecanismele economice ale pieței capitaliste.

În mod intenționat nu ne raportăm la evoluția doctrinară a partidelor comuniste vest-europene întrucât ideologia acestora, în perioada de referință, a fost mai omogenă, fiind apropiată teoriei marxiste.

La social-democrați și la socialiști situația pare a fi mai complicată, căile urmate în anii '50 – '80 ai sec. al XX-lea, fiind mult mai diversificate iar justificările ideologice și interpretările doctrinare au fost mai nuanțate.

*

* *

Evoluția politică a socialiștilor reformiști în Europa postbelică au fost marcate două evenimente: tentativa partidelor burgheze de a justifica continua adaptare și transformare a statului capitalist în așa fel încât să corespundă, într-un mod cât mai larg, nevoilor și aspirațiilor propriilor săi cetățeni și existența "modelului" socialist materializat în statele socialiste est-europene (U.R.S.S. și celelalte țări satelite acesteia), unde guvernarea era realizată de pe poziții

centralizate, dictatoriale aproape, de către socialiștii revoluționari (comuniști).

În aceste condiții socialiștii reformiști și-au conservat individualitatea delimitându-se net de comuniști, inclusiv de partidele comuniste din Europa Vestică.

În legătură cu modalitatea de raportare a partidelor social-democrate și socialiste la societatea și la statul capitalist trebuie menționat faptul că, în principiu, acestea au adoptat teza posibilității edificării socialismului exclusiv pe calea reformelor, în mod gradat, în statele vest-europene.

Această concepție își avea izvorul în curentele ”de dreapta” manifestate în rândul socialiștilor europeni occidentali.

Partide de masă, muncitorești, adepte ale edificării orânduirii socialiste prin reformarea societății, partidele social-democrate și socialiste, au adoptat o poziție de acceptare a sistemului politic capitalist, îndepărtându-se, după anul 1950, de retorica marxistă. Ele au susținut necesitatea unei căi deosebite, distincte numită ”a treia cale” de impunere a principiilor socialiste, o cale absolut deosebită față de socialismul revoluționar comunist de inspirație marxist-leninistă, edificat în Europa de Est, sub oblăduirea U.R.S.S..

Așa se explică eforturile susținute depuse în vederea includerii producătorilor, a clasei muncitoare, în mecanismul social-politic al statelor occidentale europene, în așa fel încât antagonismul dintre capitaliști și proletari să fie cât mai dificil de perceput și de înțeles. În perioada 1958-1962 mai multe partide de stânga din Europa Occidentală au adoptat poziții conciliante față de sistemul economic și social-politic capitalist: Partidul Socialist din Austria (1958); Partidul Social-Democrat din Confederația Elvețiană (1959); Partidul Social-Democrat din Republica Federativă a Germaniei (1959); Partidul Muncii din Regatul Țărilor de Jos (Olanda) – 1959;

Partidul Social-Democrat din Regatul Suediei (1960) și Partidul Socialist din Republica Franceză (1962).

Vom încerca să analizăm, pe cât este posibil, tendințele partidelor stângiste după primul Congres al Internaționalei Socialiste, din anul 1951 de la Frankfurt pe Main, unde a fost adoptată declarația ”***Cu privire la scopurile și sarcinile socialismului democratic***”, care marchează, în opinia noastră, îndepărtarea socialismului european de doctrina marxistă.

Astfel, toate aceste partide au afirmat necesitatea multitudinii de concepții relative la socialism, ceea ce evident a determinat respingerea unicității interpretării doar din perspectiva clasei muncitoare. A fost respinsă ideea privilegierii ideologiei și a intereselor unei singure clase sociale, respectiv a proletarilor. Caracterul de ”clasă” a partidelor stângiste se diluiază considerabil, ele devenind practic partide ”***populare***”, caracterul de masă al partidelor devenind preeminent. Partidele stângiste se autodefinesc ca fiind la origine muncitorești dar transformate în partide ale întregii națiuni!!! Așa, de exemplu a fost cazul P.S.D. din R.F.G. care în anul 1959 prin programul de la Bad Godesberg s-a autointitulat ”partid al poporului”.

În concepția Partidului Socialist Austriac era necesar ca partidele socialiste să fie transformate din partide de clasă în partide de masă, care să cuprindă majoritatea poporului. Partidul devine factor organizator politic pentru toți oamenii muncii, recunoscându-se totuși că în fundamentul său partidul este al muncitorilor salariați (1958).

Așadar, dilema a constat la vremea respectivă în acceptarea caracterelor de ”partid muncitoresc de clasă” și totodată de ”partid național”.

Aceasta înseamnă că ***antagonismul dintre burghezie și proletariat*** ar fi depășit deoarece structura socială nu este reducționistă fiind, prin natura sa, deosebit de complexă.

Partidele stângiste din Europa Vestică a anilor 1950-1970 au înțeles, în mare parte, că scopurile fundamentale ale lor nu se pot reduce la antagonismul claselor sociale ”fundamentale” ca în marxism. Ele trebuie să fie partide ”deasupra claselor sociale” adresându-se întregii națiuni. Această opinie lasă loc speculației în sensul că partidele stângiste se puteau adresa chiar și capitaliștilor. În realitate credem că a existat o imensă temere provocată de dezvoltarea impetuoasă a tehnicii care, în final, ar fi putut conduce la dispariția ”clasei muncitoare”.

Solidaritatea socială a înlocuit ***ideea exclusivismului muncitoresc***. Grupurile sociale constituiau, în opinia social-democraților și a socialiștilor europeni, fundamentul modern al partidelor. Chiar și cele mai tradiționaliste partide stângiste (Partidul Socialist Italian; Partidul Socialist Francez) au abandonat în definirea lor orice referire la ”clasa muncitoare”. De altfel, scopul central al stângiștilor europeni, în perioada respectivă, era realizarea acelei construcții politico-etatice, tradițional denumită ***stat providențial sau paternal***.

Aceste mutații esențiale în ideologia stângismului vest-european petrecute după anii ’50 – ’60 ai secolului trecut probează puternicele transformări suferite de capitalism, materializate, în principal, prin instituirea quasi-totală a capitalismului monopolist de stat, consacrarea efectivă și garantarea drepturilor și a libertăților fundamentale cetățenești etc., ceea ce micșora, dacă nu chiar anula, relația fundamentală antagonică dintre clasa capitaliștilor și clasa muncitoare. Așa-numita ”Revoluție tehnico-științifică – R.T.S. a paralizat” ideologia socialistă ani întregi deoarece exista temerea pierderii membrilor și a simpatizanților, proveniți prioritar dintre proletari.

Așa trebuie privită tentativa socialiștilor reformiști vest-europeni de a se ”elibera” de doctrina marxistă.

Mai mult decât atât, experiența politică a statelor est-europene, socialiste, a constituit pentru stânga occidentală, și bineînțeles mai ales pentru socialiștii reformiști, o situație practică de luat în considerație în sensul că în acest mod nu ar trebui procedat!!!

Renunțarea la caracterul de clasă în scopul atragerii și a burgheziei mici în partidele stângiste reformiste este o teză demnă de luat în considerare. Dar, trebuie să remarcăm faptul că organele conducătoare ale acestor partide erau în exclusivitate compuse din intelectuali, proveniți fie dintre intelectualii liber-profesioniști, fie dintre intelectualii ingineri.

Ca atare, renunțarea la caracterul de clasă și la considerarea acestor forțe politice ca fiind reprezentantele muncitorimii are la bază criterii și orientări subiective, de dreapta. ***"Elitismul" conducătorilor*** partidelor socialiste și social-democrate din Europa Vestică a determinat, în opinia noastră, înlăturarea referirilor directe la caracterul de clasă, muncitoresc al acestora!!! Fiind societăți capitaliste dezvoltate cele din Vestul european, partidele stângiste reformiste s-au simțit oarecum "jenate" ***de originea lor pur muncitorească***, pe care au dorit, la un moment dat, să o treacă sub tăcere.

*

* *

Așa se face că în perioada supusă analizei partidele social-democrate și cele socialiste vest-europene au trăit "în simbioză cu capitalismul", după cum recunoștea chiar secretarul general al P.S. – D. din Suedia, Olaf Palme. Ele au încercat din răsputeri să "îmbunătățească" și să "transforme" societățile capitaliste pentru a asigura celor ce muncesc, producătorilor, adică clasei muncitoare privită în ansamblul ei, un loc cât mai favorabil în cadrul sistemelor social-politico-economice capitalieste.

Sporadic, doar unele formațiuni politice au afirmat reconsiderându-și pozițiile, adeziunea lor în raport cu strategia ruperii de sistemul politic capitalist. Dar și atunci aceste concepții au fost proclamate formal, având un caracter teoretic. Este cazul P.S. Francez, a P.S. Italian, a P.S. Belgian în anii ’70 ai secolului trecut. Celelalte mari partide stângiste vest-europene: P.S.-D. din R.F.G., P.S. din Austria, P. Laburist din Marea Britanie etc. au continuat să adopte poziții reformiste, fără a pune în discuție sistemul politic capitalist.

Forțele politice stângiste vest-europene au avut convingerea că, sub impactul așa-zisei Revoluții tehnico-științifice, capitalismul devenit anacronic va sucomba urmând a fi înlocuit de socialism în mod pașnic.

Înlăturarea capitalismului – idee de bază a întregii mișcări socialiste – este înlocuită cu teza șovăielnică și dubitabilă a ”transformării” capitalismului, de bună voie și doar pe cale pașnică, reformistă în socialism.

Reformele vizate de stânga vest-europeană se refereau în principal la: soluționarea chestiunilor economice în favoarea lucrătorilor, la redistribuirea echitabilă a venitului național în favoarea persoanelor aflate în stare de nevoie etc., în scopul aplanării conflictelor sociale sau, am spune noi, a conflictelor de ”clasă”.

Îmbunătățirea soartei oamenilor muncii și ameliorarea vieții cetățenilor, în general, trebuia realizată progresiv, etapă cu etapă, respectându-se ”jocul” politic parlamentar, fără convulsii sociale și fără revoluție.

În acest scop statul capitalist a fost proclamat ca fiind ”Stat de Drept social, providențial, paternal”, el fiind ”arbitrul” scenei politice între clasele sociale, între guvernanți și guvernați.

În aceste condiții social-democrații și socialiștii europeni au concluzionat în favoarea tezei ieșirii statului de sub control asupra structurilor etatice în mâinile societății civile. Ca

atare, producătorii de bunuri materiale, clasa proletară, nu ar mai fi fost interesată decât de menținerea ”democrației politice”, care poate asigura tuturor cetățenilor stabilitate economică și afirmare socială.

Partidele social-democrate și socialiste vest-europene au considerat că este suficientă lupta politică pentru cucerirea puterii etatice, conform regulilor democratice, excluzând calea revoluționară, ideologie proprie partidelor comuniste. Acest aspect a condus, în mod obiectiv, la dezideologizarea stângii deoarece aceasta era exclusiv preocupată, fie de menținerea la guvernare, fie de accederea la guvernare. Chestiunile relative la doctrina socialistă erau tratate pur formal părându-se că partidele stângiste occidentale europene deveniseră partide de cadre, partide tehnocrate!!!

Ajungerea la putere ***se transformase din mijloc în scop*** iar ***scopul veridic*** fusese trecut pe un plan secundar fiind chiar ocultat.

Partidele burgheze câștigaseră o bătălie extrem de importantă: neutralizarea mesajului socialist și tehnocratizarea partidelor stângiste reformatoare. Lovitura de grație fusese deja dată. Fără mesajul și programul specific social-democrații și socialiștii erau doar niște ”marionete”, fiind ”prizonieri” în sistemul politic capitalist!!!

Intelectualizarea exagerată a partidelor de stânga, a social-democraților și a socialiștilor, a favorizat – constituind condiția-prilej – tehnocratizarea și pierderea identității socialiste. Practic, aripa reformatoare a socialismului fusese scoasă din luptă. Mai rămânea aplicarea loviturilor de grație comuniștilor, socialiștilor revoluționari. Ceea ce s-a și întâmplat peste puțin timp (10-15 ani) în ”lagărul țărilor socialiste”!!!

*

* *

Respingând marxist-leninismul dar şi varianta originară a marxismului, stânga reformatoare europeană, adică social-democraţia şi socialismul din vestul Europei s-a concentrat asupra modelelor şi metodelor tehnocrate, neutre, lipsite de mesaj politic clar şi categoric conturat.

Sub aspect doctrinar, deci şi ideologic, golul resimţit trebuia umplut cu o nouă teorie căreia i s-a dat denumirea de ”***socialism democratic***”.

Expresia ”***socialism democratic***” se vroia a include toate valorile şi scopurile urmărite de partidele socialiste şi social-democrate vest-europene.

Dar se pune întrebarea legitimă: ce s-a înţeles, la vremea respectivă, prin noţiunea de ”***socialism democratic***”??

În primul rând, noua doctrină a ”***socialismului democratic***” era menită să distanţeze partidele stângiste reformiste vest-europene în raport cu tezele marxismului şi să constituie fundamentul unei noi ordini social-economice, care să conducă la transformarea treptată şi gradată a sistemului capitalist într-un sistem socialist.

Se punea accentul nu pe socializarea principalelor mijloace de producţie, centralizare şi planificare economică sau autogestiunea şi autoadministrarea producătorilor de valori şi de bunuri materiale; accentul cădea asupra chestiunilor instituirii democraţiei libere, sociale şi multilaterale.

”Socialismul democratic” se pronunţă pentru o congruenţă a principiilor economice capitaliste cu principiile economice socialiste; planificarea alături de concurenţă reprezentând ”cheia de boltă” a întregului edificiu doctrinar şi, bineînţeles, ideologic.

Ca atare, ”***socialismul democratic***” are ca scop ajustarea neajunsurilor economiei şi societăţii capitaliste; el nu îşi propune clar şi explicit lupta pentru impunerea economiei şi a societăţii socialiste.

Acest model doctrinar, oarecum eclectic, alambicat, împacă capitalismul cu socialismul, obligându-le să coexiste. Desigur, ne referim la coexistența principiilor celor două sisteme antagonice.

Chiar și noțiunea de ”***socialism democratic***” a fost diferit înțeleasă de la un partid la alt partid politic.

Astfel, în țările germanice și în statele scandinave distanțarea față de marxism era quasi-totală, în timp ce în Europa de Sud noțiunea desemna un ansamblu de valori apropiat teoriei marxiste (P.S. Francez, P.S. Italian, P.S.M. Spaniol). În statele din sudul continetului ideea ***despărțirii de capitalism*** și a ***depășirii capitalismului*** era menținută deși metodele difereau net în raport cu concepția marxist-leninistă.

”***Socialismul democratic***” constituia temelia Statului de Drept providențial, social și încorpora valori fundamentale noneconomice, de factură moral-politică: libertatea; egalitatea; solidaritatea socială; justiția; echitatea și democrația. Toate se suprapuneau pe structura etatică a Statului de Drept privit nu doar sub aspect formal ci mai ales din punct de vedere substanțial.

Socialismul era conceput ca un socialism al libertății; a unirii și a solidarității frățești între oameni.

Valorile anterior menționate au fost absolutizate fiind rupte de contextul condițiilor de existență materială și socială care determină, în ultimă instanță, existența relațiilor de producție de tip capitalist. Aceste valori au dobândit un caracter eminamente moral fiind rupte de mediul social datorită faptului că stânga vest-europeană a receptat principii burgheze, capitaliste.

Astfel, ***punând libertatea umană deasupra egalității*** social-democrația și socialismul vest-european din anii ’70 – ’80 ai sec. al XX-lea a alunecat spre ***Dreapta***, propovăduind, practic, ***doctrine inegalitare!!!!*** Ori, aceste teorii sunt proprii partidelor politice de la dreapta eșicherului politic.

Schimbarea caracterului proprietății private adică schimbarea formei de proprietate și socializarea mijloacelor de producție nu au constituit principalele opțiuni ale socialiștilor și social-democraților vest-europeni. Astfel, ”exproprierea expropriatorilor” idee forte a doctrinei marxiste a fost fie marginalizată, fie contestată. La baza negării principiului ”exproprierii expropriatorilor” a stat ideea distincției între proprietatea capitalistă și administrarea efectivă a proprietății private capitaliste. Dacă proprietatea aparține pe mai departe capitaliștilor, administrarea acesteia se realizează de către persoane fizice specializate – ***manageri***.

Această distincție făcea inoperant principiul marxist anterior menționat. Aceasta, desigur, în concepția social-democraților și a socialiștilor din statele europene capitaliste apusene.

Naționalizarea mijloacelor de producție era privită cu circumspecție întrucât încălca principiul libertății!!! Așa fiind, libertatea era în concepția socialiștilor și a social-democraților preeminentă în raport cu ***egalitatea socială***. Este markerul devierii socialismului spre dreapta. El a devenit practic mai apropiat Dreptei decât comunismului!!!

Convingerea noastră este clară: socialismul a servit statelor capitaliste apusene în mod voit și conștient, ”trădând” scopul său suprem, rațiunea sa de a exista materializată în edificarea socialismului pe calea reformelor.

Așa se explică de ce sectorul de stat din Regatul Suediei reprezenta în anii ’80 ai secolului trecut doar 5% din producția anuală, deși socialiștii dețineau puterea de 44 de ani!!!

Melanjul acesta dintre socialiști și statul capitalist a fost mai sinuos în statele din sudul Europei. Partidele Socialiste Italian și Francez continuau să accentuieze teza transformării marii proprietăți capitaliste în proprietate publică de interese fie național, fie local.

De altfel, socialiștii nu își puteau pune în aplicare programele politice dacă nu dispuneau de un sector de stat, public, puternic. O guvernare socialistă în condițiile în care totalitatea sau majoritatea mijloacelor de producție sunt în mâinile capitaliștilor este o utopie!!!

Sub aspect economic socialiștii s-au preocupat de distribuirea cât mai echitabilă a plusvalorii. Repartiția acesteia și modalitatea de conducere a companiilor au fost în centrul atenției acestor partide.

În legătură cu transformarea relațiilor de producție capitaliste în relații de producție socialiste și relativ la transformarea lentă, gradată a sistemului de proprietate privată socialiștii occidentali au fost ambigui deoarece au considerat că această ”transformare” trebuie precedată de instituirea unei veritabile ”democrații economice”.

La nivelul companiilor a fost lansată teza necesității coparticipării muncitorilor la luarea deciziilor și au fost postulate drepturile cu caracter social-economic.

În anii ’80 ai secolului trecut ”***socialismul democratic***” prefigura o societate și un sistem economic particularizat atât în raport cu societatea și economia capitalistă cât și față de societatea și economia statelor socialiste marxiste est-europene.

*

* *

Prin însăși natura și ideologia sa, prin doctrina pe care o dezvoltă, socialismul reformist se află situat între partidele de dreapta și de centru-dreapta, pe de o parte, și partidele comuniste, pe de altă parte.

Analiza succintă a traseului ideologic parcurs de partidele social-democrate și cele socialiste din vestul Europei, în perioada 1950-1990, confirmă pe deplin poziționarea

socialimului și a social-democrației la stânga liberalismului dar și la dreapta comunismului.

Desfășurarea activității politice propriu-zise, practice, în țările europene vestice, state dezvoltate fundamentate pe relații sociale capitaliste, au determinat partidele stângiste reformatoare să se adapteze continuu pe eșicherul politic, atât în ceea ce privește activitatea parlamentară cât și în privința doctrinei și a ideologiei specifică. Acomodarea partidelor socialiste și social-democrate cu sistemele politice capitaliste în care își desfășurau activitate cu caracter politic a determinat – într-o măsură mai accentuată sau mai redusă – plierea doctrinei și alinierea ideologiei corespunzătoare la imperativele democrației politice și la principiul fundamental juridic – constituțional al Statului de Drept.

Teza ”confiscării” treptate a structurilor statelor capitaliste în vederea edificării proiectatei societăți socialiste a fost în mare parte abandonată socialiștii menținându-se cu rolul de echilibru politic, încercând să frâneze potențialele excese ale structurilor economice capitaliste.

Căutând un model de dezvoltare social-politică original a fost ”inventat” ***socialismul democratic*** opus atât socialismului comunist de sorginte marxist-leninistă, cât și ideologiei fundamentată pe doctrina liberal-capitalistă sau, după caz, conservatoare.

Intrând în ”jocurile” politice, reglate în baza democrației politice existentă în statele capitaliste occidentale europene, partidele social-democrate și cele socialiste au căutat să obțină condiții mai bune de trai pentru producătorii de bunuri materiale. Pragmatismul lor a generat îndepărtarea față de idealul edificării socialismului deși au existat în perioada analizată și contacte strânse între socialiști și comuniști. În acest sens se pronunța, în anul 1972, și Biroul Internaționalei Socialiste, lăsând libertatea de opțiune în favoarea partidelor socialiste/social-democrate.

Astfel trebuie remarcată alianța dintre Partidul Comunist Francez și Partidul Socialist Francez în temeiul Programului comun de guvernământ în perioada 1972-1977, cât și alianța acestor partide din turul doi al alegerilor prezidențiale, din luna mai 1981, fapt ce a condus la câștigarea demnității de Președinte al Republicii Franceze de către François Mitterrand, candidat socialist.

În iunie 1981 coaliția dintre socialiștii și comuniștii francezi a câștigat și alegerile legislative, fiind format un guvern de coaliție a forțelor de stânga, fundamentat pe alianța socialiștilor cu comuniștii.

În principiu socialiștii au refuzat colaborarea cu partidele comuniste tocmai în scopul delimitării clare și nete în raport cu acestea din urmă. Așa cum am mai precizat ruperea mișcării muncitorești internaționale, concretizată și la nivelul statelor, ruperea socialismului originar, tradițional a adus mari prejudicii mișcării socialiste privite în ansamblul ei. Totodată cele două mari curente socialiste respectiv: ***socialismul reformist sau propriu-zis*** și ***socialismul revoluționar sau comunismul*** au ”jucat”, fiecare în parte, roluri extrem de importante în evoluția practicii și a doctrinei politice.

După anul 1990, odată cu implozia lagărului statelor socialiste și a prăbușirii uneia dintre cele două superputeri planetare, reală ”regină” a planetei sub aspect politic, respectiv Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, partidele social-democrate și socialiste au pierdut mult din prestanța conferită de guvernarea comunistă în statele socialiste.

A început, în anul 1990, o redefinire a doctrinei socialiste nu doar în vestul Europei, dar și în estul continentului, în statele foste socialiste, în care vreme de 45 de ani (în U.R.S.S. de peste 70 de ani) marxism-leninismul a constituit unicul model politic.

În aceste state, în principiu, marxist-leninismul a fost abandonat în favoarea socialismului reformist și a social-democrației.

În concluzie, bătrâna Europă a fost dominată timp de 45 de ani de socialism revoluționar (partea centrală și estică) și de liberalism aflat la concurență cu social-democrația și cu socialismul reformist, iar uneori de conservatorism (partea vestică).

Titlul III: Sisteme constituționale contemporane. Statele Unite ale Americii și Republica Federativă Rusă (inclusiv fosta U.R.S.S.)

* Justificarea materiei analizate în prezentul titlul. Aspecte preliminare

În cadrul acestei lucrări, la titlul I: ”Știința politică”, cap. I: ”Sistemul politic” există subdiviziunea: ”Statul – instituție social-politică și juridică fundamentală”, dedicată analizei instituției etatice. La ultimul punct al analizei statului ne-am referit la ”***analiza constituțională a statului de drept în contextul dezvoltării politice a diferitelor țări ale lumii***”.

Cu această ocazie am punctat regimurile politice instituite în opt state de pe mapamond, între care și Statele Unite ale Americii respectiv Republica Federativă Rusă.

La prima vedere, revenirea asupra sistemului constituțional american și rus (inclusiv cel sovietic, dispărut între timp) este mai greu de înțeles.

Totuși, în opinia noastră, este necesară această analiză detaliată, în scopul evidențierii ”puterilor”, autorităților și a instituțiilor prevăzute de Constituțiile celor două state care,

timp de peste 45 de ani, au constituit duopolul. S.U.A. și fosta U.R.S.S., a cărei succesoare în drepturi, pe plan internațional, este R.F.Rusă, au reprezentat cele două superputeri, care au generat și au menținut echilibrul politic și militar, inclusiv nuclear, al planetei în condițiile existenței celor două blocuri politico-militare: cel capitalist dominat de S.U.A. și cel socialist controlat și dirijat de fosta U.R.S.S..

Deosebirile fundamentale de ordin politico-ideologic, doctrinar, au fost atât de evidente încât, practic, cele două ”lagăre”, capitalist și socialist, parcă constituiau două lumi diferite.

Deosebirile se manifestau nu doar sub aspect politic ci și economic, tehnologic, cultural, educativ și ca mentalitate. Ar fi eronat dacă nu am sublinia că și în interiorul blocurilor politico-militare existau mari diferențe, datorită specificității fiecărei națiuni în parte.

Cu toată diversitatea generată de particularitățile naționale, inerente fiecărui stat, indiferent de ”lagărul” din care făcea parte, peste întreaga omenire, ”deasupra” statelor lumii într-un fel au tronat ca două ”veritabile regine”, marile superputeri planetare: Statele Unite ale Americii și Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice.

Legitimitatea fiecăruia dintre superputeri își avea izvorul în înfrângerea puterilor Axei, în special a Germaniei naziste, în cel de-al Doilea Război Mondial.

Scopul fiecărei superputeri era prezervarea și extinderea sistemului său social-politic și economic, impunerea modelului social socialist sau, după caz, menținerea modelului social capitalist.

Ideologic, fiecare superputere se manifesta, teoretic, ca eliberatoare, purtătoare de mesaje umaniste, ca o superputere binefăcătoare. Desigur, realitatea vieții internaționale a infirmat, în mare parte, acest lucru.

Idealul suprem al fiecărei superputeri era destructurarea celeilalte superputeri şi a blocului politico-militar aferent acesteia. Era imaginabil pentru oricare dintre superputeri să considere şi să reuşească distrugerea celuilalt bloc militar şi politic şi a rivalei sale fără un război catastrofal, fără utilizarea armamentului nuclear.

De teama unui holocaust nuclear care ar fi provocat distrugerea planetei nici una dintre superputeri nu a atacat-o frontal, direct pe cealaltă superputere. Loviturile au fost continue dar s-au manifestat în zone periferice care prezentau interes, pentru ambele superputeri, în vederea impunerii sistemului socialist respectiv a prezervării sistemului capitalist. Războaie s-au purtat pe teritoriul unor state mici (Coreea, Vietnam, Nicaragua), superputerile sprijinind activ pe aliaţii din statul respectiv şi, uneori, intervenind activ în conflict cu propriile lor armate.

Dar niciodată superputerile nu s-au confruntat direct pentru că un astfel de ”război cald” nu ar fi avut, practic, nici învingător şi nici învins. Totuşi una dintre cele două superputeri a pierdut tot. Încet, încet, pe parcursul scrierii acestei lucrări poate vom afla care a fost motivul.

Pentru început trebuie să ne raportăm la sistemele constituţionale ale celor două superputeri pentru a înţelege ”filosofia lor politică” fondatoare.

Firesc, în privinţa R.F.Ruse accentul va cădea pe sistemul politico-constituţional al fostei superputeri, U.R.S.S..

Bipolaritatea lumii a luat sfârşit în anul 1991 odată cu prăbuşirea U.R.S.S..

De atunci şi până în zilele de astăzi se manifestă unipolaritatea S.U.A. pe scena politică internaţională. Mecanismele politice organice, intim legate de gândirea politică din cele două superputeri, adevărate ”imperii” contemporane pot fi surprinse doar prin analiza legilor lor fundamentale, a Constituţiilor acestor state hegemonice.

În consecință, deși poate părea plicticos, ***înaintea analizei politicii internaționale în ansamblu, a istoriei relațiilor internaționale*** și ***a teoriei politicii mondiale, trebuie*** să ne aplecăm asupra Constituțiilor americană și sovietică (ulterior, rusă) pentru a încerca să desprindem mecanismele etatice și ”spiritul” politic care au animat cele două ”imperii” ale planetei.

Fără îndoială, Constituțiile trebuiesc analizate, în mod succesiv, dar înaintea examinării efective suntem datori să precizăm faptul că ”întâietatea” dată unei legi fundamentale raportat la cealaltă Constituție nu prezintă absolut nici un simbol și cu atât mai puțin nu semnifică o anumită ordine de preferință. În știință (Științe Juridice, Științe Politice, Politică Internațională) nu prezintă importanță opțiunea agentului, a celui care scrie. El trebuie ”să se detașeze” și să încerce să analizeze, în mod lucid, independent și imparțial, chestiunea, tema pusă în discuție.

Cap.I: Constituţia Statelor Unite ale Americii

Constituția Statelor Unite ale Americii a fost adoptată la data de 17.09.1787 și reprezintă, până astăzi, legea fundamentală de organizare politico-juridică a statului federal american. Principiile fundamentale de organizare etatică au fost însumate în șapte articole care alcătuiesc Constituția S.U.A.. Se mai adaugă un număr de 27 de amendamente aduse legii fundamentale care actualizează, inovează și îmbogățesc conținutul Constituțional.

Nașterea Constituției americane s-a realizat pe fundalul luptei dusă împotriva metropolei britanice, care din punct de vedere economic stânjenesc evident dezvoltarea coloniilor ei din America.

În urma războiului anglo-american s-a încheiat pacea, la data de 03.09.1783, la Versailles, britanicii recunoscând, fără

rezerve, independența Statelor Unite ale Americii. În anul 1776 Congresul american a recomandat fostelor colonii britanice să formeze guverne, în vederea bunei administrări a teritoriilor. Statele americane, statele federate evident, și-au adoptat propriile Constituții în care erau expres garantate drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Constituția federală americană a fost adoptată și ulterior ratificată de către state pe fondul luptei dintre ”***partizanii federalismului***”, care erau pro-constituție și ”***antifederaliști***”, care se plasau împotriva adoptării și a ratificării constituției.

Convenția de la Philadephia a rezolvat, într-o măsură apreciabilă, lupta dintre ”federaliști” și ”anti-federaliști” consacrând depozitarea și exercitarea tuturor ”puterilor” la nivelul statelor componente, cu excepția acelor ”puteri” care vor fi transferate guvernului federal, central.

∗ În privința ***sistemului electroral și a partidelor politice*** din Statele Unite ale Americii facem următoarele precizări:

Partidele politice americane joacă un rol politic activ în societatea americană. Ele constituie ”motorul” întregii vieți politice din S.U.A.. mari diferențe doctrinare sau, după caz, ideologice nu există între cele două partide tradiționale americane: Partidul Democrat și Partidul Republican. Amândouă îmbrățișează doctrina politică liberală, care susține doctrinar și ideologic capitalismul. Diferențierea dintre cele două partide a determinat pe unii analiști politici să considere că democrații ar fi mai ”liberali”, în timp ce republicanii sunt mai ”conservatori”.

Observația este coerentă, iar în privința republicanilor americani am surprins acest aspect cu prilejul analizei doctrinei politice conservatoare.

Credem că democrații în raport cu republicanii nu sunt doar mai ”liberali”; ei practic împărtășesc ”principii politice de stânga, socialiste”.

Republicanii, în conservatorismul lor, sunt ”de dreapta”. Distincția este difuză nefiind receptată de politologi dar este indiscutabil că Partidul Democrat se află situat la stânga eșicherului politic față de partidul Republican.

Partidul Democrat este mai vechi fiind fondat în anul 1832 de membri ai Partidului Democratic Republican al lui Thomas Jefferson. Partidul Republican a fost înființat în anul 1854, revendicându-se tot din Partidul Democratic Republican. Inițial democrații erau adversari ai federalismului în timp ce republicanii au fost pro-federaliști.

Funcționarea partidelor politice americane – și ne referim, în principal, la cele două mari partide, tradiționale – se realizează în temeiul principiului descentralizării puternice, accentuate.

Partidele dispun în fiecare stat federat (component al federației) de politicieni profesioniști. Date fiind lipsa diferențelor doctrinare fundamentale dintre cele două mari partide, politicienii profesioniști pot fi angajați, succesiv, de la o campanie electorală la alta, de ambele partide politice tradiționale.

În interiorul unui partid politic opiniile liderilor se confruntă în convențiile organizate în fiecare stat federat, ajungându-se la Convenția națională (democrată sau republicană) care desemnează candidații pentru alegerile prezidențiale.

Sistemul electoral american are la bază așa-zisul sistem al ”primarilor”. Candidații fiecărui partid sunt desemnați de alegători, în mod direct, fără intervenția birocrației sau a conducerii partidului. Practic, alegătorii desemnează, aleg, dintre candidații aceluiași partid politic tradițional, pe cei considerați potriviți. Desigur, aceste alegeri primare sunt la nivel local.

De regulă, atât democrații cât și republicanii își aleg proprii candidați, votând pe cel considerat mai bun. Există și

situația alegerii prin vot secret când nu prezintă importanță apartenența la vreun partid ori simpatizarea acestuia. Este sistemul electoral zis al ”primatelor deschise”.

Candidații celor două mari partide pot fi selecționați, desemnați de un grup de personalități, membri distinși ai partidului respectiv. Acești electori au fost, la rândul lor, desemnați de membrii partidului respectiv. Se observă că modurile și metodele de selecționare a candidaților partidelor sunt foarte diverse, chiar originale, în raport cu procedura de alegere din statele europene, spre exemplu.

Pentru alegerea președintelui S.U.A. trebuiesc parcurse mai multe stadii, constând în: alegerile primare; convențiile naționale democrate/republicane; alegerea electorilor cărora li se încredințează un mandat imperativ în privința unui candidat; alegerea Președintelui de către marii electori urmată de învestirea în funcție a echipei executive a statului: președintele și vicepreședintele.

∗ Președintele Statelor Unite ale Americii – șeful executivului american

Tradițional regimul prezidențial este exemplicat în toate tratatele și cursurile de Drept Constituțional și Instituții Politice de acela instituit în S.U.A.. Președintele american dispune de largi atribuții, fiind șeful executivului american: comandant suprem al forțelor armate ale S.U.A.; este șeful diplomației americane; conduce partidul pentru care a candidat în alegeri. Este ales pentru un mandat de patru ani și poate fi reales o singură dată.

Președintele dispune de un cabinet prezidențial compus din: miniștri (secretari de stat) și șefi de departamente, toți fiind numiți de Președinte. Ei sunt direct responsabili în fața șefului statului. Sistemul ”puterii” executive americane este centrat exclusiv pe Președinte. Nu există instituția ”Guvernului”, în

sens de ”Consiliu de Miniștri”, ca organ colegial de conducere. În aceste condiții rolul hotărâtor revine, de fiecare dată șefului statului, în calitatea sa de șef al executivului. Secretarii de stat (miniștrii) sunt doar colaboratori individuali ai președintelui, executând politica impusă de acesta. Dreptul șefului statului de a-i schimba/revoca din funcții este discreționar. Miniștrii (secretarii de stat) sunt în număr de 15.

Președintele S.U.A. nu răspunde politic în fața Congresului și nu poate dizolva Parlamentul, organizând noi alegeri legislative.

În calitatea sa de șef al statului dar și în calitate de șef al ”puterii” executive președintele coordonează numeroase agenții și administrații, cum ar fi: Sistemul Federal de Rezerve; Agenția Centrală de Investigații (C.I.A.); Consiliul Național al Securității; Agenția de Informații a S.U.A. etc.

Puterea prezidențială americană deși pare exorbitantă, și într-adevăr este foarte întinsă, nu este nelimitată, nici pe departe.

Limitele politice converg din relația de forțe dintre Președinte și Congresul S.U.A.. ***Limitele instituționale*** ale ”puterii” președintelui rezidă în principiul separației ”puterilor” etatice, o ”separație rigidă” într-un regim prezidențial pur, cum este cel din S.U.A..

Mecanismul alegerii președintelui implică: o declarație de candidatură urmată de un parcurs anevoios până la desemnarea (alegerea) sa drept candidat al partidului, de către Convenția națională democrată sau, după caz, republicană.

Procedura implică desemnarea delegaților la nivel local, prin alegeri primare sau prin celelalte modalități nominalizate anterior.

Președintele american nu este ales în mod direct de popor ci de marii electori, al căror număr este egal cu numărul însumat al congresmenilor (reprezentanților și senatorilor).

Dacă nu se realizează majoritatea voturilor exprimate de marii electori (270 de voturi dintr-un total de 538 de voturi), președintele S.U.A. urmează a fi ales de Camera Inferioară a Congresului, respectiv de Camera Reprezentanților.

Vicepreședintele S.U.A. reprezintă, în contemporaneitate un real partener al șefului statului. Acesta îndeplinește funcția de președinte al Senatului S.U.A. având drept de vot doar în caz de paritate. De regulă, vicepreședintele se află în umbra președintelui dar au existat și vicepreședinți care prin personalitatea lor au determinat pe șeful statului să le acorde atribuții sporite.

Raporturile președinților americani cu Congresul S.U.A., ca ramură legislativă a ”guvernământului” au fost deseori sinuoase și delicate, mai ales atunci când majoritatea în Senat și în Camera Reprezentanților era deținută de partidul tradițional rival. Spre exemplu: refuzul ratificării Tratatului de Pace de la Versailles de către Senatul american.

De o importanță capitală este relația președintelui cu Speaker-ul Camerei Reprezentanților (și relația întregii echipe prezidențiale cu acesta).

Cu președintele Senatului – care este de drept, vicepreședintele S.U.A. – președintele nu are, de principiu, nici o problemă de comunicare.

Raporturile președintelui cu ramura judiciară a ”guvernământului” american se rezumă, instituțional vorbind, la numirile unor judecători la Curtea Supremă de Justiție a S.U.A.. Numirile se efectuează cu acordul prealabil al Senatului S.U.A.. Judecătorii Curții Supreme sunt numiți pe viață și sunt în număr de nouă.

O poziție deosebită, de reprezentant de prim rang al ”puterii” judecătorești, o deține președintele Curții Supreme. Au existat anumite ”conflicte” între Președinte și Curtea Supremă, de-a lungul timpului, în legătură cu tentativele instanței supreme de a-și aroga ”puteri” politice în stat.

Funcția de ”Președinte al Statelor Unite ale Americii” este indiscutabil de cea mai mare importanță în sistemul politic american. Deși dispune de imense ”puteri”, prerogative, președintele S.U.A., datorită limitărilor dintre ”puteri”, dintre ”ramurile guvernământului”, nu are posibilitatea practică de a institui un regim autoritar sau dictatorial. Separația ”rigidă” a puterilor etatice împiedică concentrarea discreționară și neîngrădită a ”puterii” în mâinile șefului statului, în același timp, șef al executivului american.

* Congresul Statelor Unite ale Americii – ”puterea” legislativă a statului federal sau ramura legislativă a ”guvernământului” american

Congresul S.U.A. reprezintă Parlamentul, un parlament bicameral compus din două camere: Camera joasă – Camera Reprezentanților și Camera superioară – Senatul.

Așa cum am mai precizat în alte lucrări publicate, parlamentul bicameral este, prin însăși natura sa, necesar pentru funcționarea unui stat federal (federativ).

În Camera inferioară este reprezentat poporul S.U.A. sau putem spune sunt reprezentate statele componente ale federației în raport cu numărul populației fiecărui stat federat în timp ce în Camera superioară sunt reprezentate statele federate, în mod egal, indiferent de populația acestor state componente ale federației sau de mărimea teritoriului acestora.

Camera inferioară a Congresului – Camera Reprezentanților este alcătuită de 438 de membri; 435 de reprezentanți aleși în statele federate și 3 reprezentanți aleși în districtul Washington.

Alegerea reprezentanților se face prin scrutin uninominal, pentru un mandat de 2 ani.

Senatul S.U.A. este alcătuit din senatori aleși de statele federate, câte doi pentru fiecare stat component a federației. Nu

interesează mărimea teritoriului sau a populației statelor federate. Mandatul senatorilor este de 6 ani, deținut prin scrutin majoritar. Componența senatului se reînoiește cu câte 1/3 din numărul senatorilor.

Camerale Congresului S.U.A. dispun de o serie de atribuții și competențe care trebuiesc exercitate în comun. Astfel, în ipotezele declarării ”stării de război”, a revizuirii Constituției federale americane cele două Camere au competențe comune.

Este consacrată poziția de egalitate între cele două Camere ale Legislativului federal american, acceptându-se și o anumită specializare în atribuții și în competențe, specifică fiecăreia dintre Camere. Astfel, ***inițiativa stabilirii impozitelor*** aparține exclusiv Camerei Reprezentanților, adică Camerei joase, populare, Senatul, în calitatea sa de Cameră Superioară, având doar competența de a susține eventuale amendamente la aceste inițiative.

Congresul S.U.A. are aptitudinea de a pune sub acuzare înalți funcționari ai statului federal american, inclusiv a Președintelui S.U.A..

Această procedură intitulată ”the impeachment” presupune adoptarea măsurii ”punerii sub acuzare” de către Camera Reprezentanților urmată de ”judecata” efectuată de către Senatul S.U.A., care va fi prezentat de Președintele Curții Supreme.

Camera Reprezentanților este condusă de ***Speaker-ul*** acesteia, iar Senatul S.U.A. este prezidat de Vicepreședintele S.U.A., iar în lipsa Vicepreședintelui de către unul dintre senatori.

Ambele Camere parlamentare constituie ***comisii permanente*** care au menirea pregătirii proiectelor legislative. Sunt ***26 de comisii permanente*** la Camera Reprezentanților respectiv ***20 de comisii permanente*** la Senatul S.U.A..

În ipoteza în care cele două Camere sunt în dezacord în privința unei proceduri legislative se formează o ***Comisie de Conciliere***.

Relațiile Congresului cu Președintele S.U.A. se circumscriu mesajelor care pot fi trimise Legislativului de șeful statului federal. De asemenea, Președintele dispune de ***dreptul de veto*** dacă nu este de acord cu o lege adoptată de Congres sau cu oportunitatea acesteia. Dacă a fost exercitat dreptul de veto legea respectivă va intra în vigoare numai dacă este votată cu o majoritate calificată de 2/3.

Congresul S.U.A. îl poate destitui pe Președinte în ipoteza săvârșirii unei infracțiuni. De asemenea, Congresul poate exercita presiuni asupra Președintelui S.U.A. prin respingerea creditelor solicitate de șeful statului, ceea ce determină imposibilitatea implementării și dezvoltării tuturor proiectelor și inițiativelor Executivului american.

* ”Puterea” judecătorească a S.U.A.. ”Guvernământul” judecătorilor

În sistemul ”guvernamental” american ”puterea” judecătorească joacă un rol cu totul deosebit, un rol central, extraordinar de important, am putea spune. Ea se compune din: tribunalele de apel; tribunalele de district; tribunalele S.U.A. pentru Comerțul Internațional; tribunalul cu privire la plângerile federale; tribunalul pentru impozite; Curtea pentru apelurile veteranilor; Curtea Supremă.

Constituția S.U.A. prevede în art. 3 secțiunea 1 că ”puterea” judecătorească se compune dintr-un singur ”Tribunal Suprem” – Curtea Supremă și din tribunale inferioare, înființate de Congresul S.U.A..

Se recunoaște ”puterii” judecătorești competența de soluționare a tuturor litigiilor, de orice natură, în temeiul dreptului pozitiv (obiectiv) și/sau a echității.

Justiția federală americană dispune și de prerogativa de a verifica și, eventual, de a declara ca fiind neconstituționale, legi ale federației cât și legi ale diferitelor state federate. Această prerogativă a fost asumată de Curtea Supremă a S.U.A., în anul 1803, în celebra speță Marbury versus Madison.

Procedura de control a constituționalității legilor poate fi declanșată și la cererea particularilor, pe calea excepției de neconstituționalitate. Aceasta reprezintă unica posibilitate de apărare împotriva legilor federale, știut fiind că particularii nu dispun de dreptul de a formula o acțiune judiciară împotriva federației americane.

Toată jurisprudența Curții Supreme a S.U.A. se bucură de un înalt respect, instanța supremă prescriind prin deciziile pronunțate veritabile regului de conduită. Decizii celebre precum: Mc Coulloch v. Maryland din 1819; Ex Parte Milligam din 1866; Ex Parte Scarbrough, din 1884; West Coast Hotel Co v. Parrish din 1937; U.S. v. Nixon din 1974 au determinat conservarea și afirmarea drepturilor fundamentale cetățenești; munca și protecția socială a muncii; drepturile conferite guvernului american; dreptul justiției de a solicita probe într-un proces penal deși aceste dovezi erau clasificate ca fiind ”secrete de comunicare prezidențială”.

Respectabilitatea sporită în societatea americană nu privește doar Curtea Supremă ci toate instanțele judecătorești, întreaga ”putere” judecătorească.

Curtea Supremă a S.U.A. este o veritabilă Curte Constituțională, verificând în mod activ constituționalitatea legilor.

* Relațiile dintre statul federal american și statele componente ale federației (statele federate)

În contemporaneitate Statele Unite ale Americii sunt alcătuite din 50 de state federate.

Coloniile britanice – 13 la număr – au format, inițial, o confederație de state, la 15.11.1777. Fiecare fostă colonie a adoptat forma de guvernământ republicană și a proclamat propria sa Constituție. În anul 1787 a fost convocată o Confederație americană.

Intrarea în vigoare a noii Constituții punea temelia statului federal american. Prin transformarea Confederației în Federație înțelegerea adoptată de Convenție a devenit, din ”act de drept internațional public”, ”act de drept constituțional”.

Relațiile Federației cu statele federate sunt prevăzute în Amendamentul nr. X la Constituția S.U.A.: ”acele puteri care nu sunt nici delegate de Constituția Statelor Unite, nici interzise de ea pentru state, sunt rezervate pentru aceste state sau pentru popor”.

Sub aspect diacronic, istoric, au continuat să se manifeste unele contradicții între profederaliști și antifederaliști. Ele au culminat cu Războiul de Secesiunea (1861-1865) în urma căruia cele 11 state sudiste confederate au fost înfrânte.

După anul 1865 statul federal american s-a întărit considerabil, statele federate pierzând orice competență pe linia suveranității externe, a independenței lor.

Relațiile dintre statul federal și statele federate se manifestă, în plenitudinea lor, în cazul revizuirii Constituției federale.

Această revizuire nu poate fi realizată fără participarea statelor federate. Astfel, Congresul S.U.A. poate efectua o revizuire a Constituției, cu o majoritate de 2/3, dar numai la solicitarea parlamentelor a 2/3 din statele federate se poate convoca o Convenție în scopul modificării Constituției.

Amendamentele adoptate trebuie să fie aprobate într-un termen determinat de puterea legislativă federală de ¾ din statele federate, înainte de a intra efectiv în vigoare.

Fiecare stat federat dispune de propria Constituție și de organe distincte ale puterii de stat. Parlamentele statelor federate sunt bicamerale, cu excepția statului federat Nebraska unde parlamentul este unicameral, din anul 1937.

Puterea executivă în fiecare stat federat este exercitată de un guvernator, ales pe un termen de 4 ani prin vot universal, direct, secret și liber consimțit.

Competențele legislative revin potrivit dispozițiilor Amendamentului X, statelor federate. Legile statelor federate decid statutul subiectelor de drept (persoane fizice și persoane juridice), regulile referitoare la sistemul electoral, infracțiunile și sancțiunile aplicabile, organizarea judiciară, legislația din domeniul sănătății, învățământului, a armelor etc. Drept consecință, pe teritoriul S.U.A. se constată mari deosebiri legislative de la un stat federat la alt stat federat.

Se asigură, astfel, un echilibru între puterea federală și puterile statelor federate care nu a mai fost zdruncinat de la Războiul de Secesiune dintre anii 1861-1865. Deși există mari deosebiri nu numai de la un stat federat la altul dar chiar și în interiorul aceluiași stat federat, guvernul federal al S.U.A. caută să își extindă autoritatea. Totuși, acesta nu poate trece peste dispozițiile celui de-al X-lea Amendament adoptat la Constituția S.U.A..

* Sistemul politic al S.U.A. – perspective și trecut; previziune și istorie

Constituția federală americană, fundamentată pe principiul separației puterilor constituie în stat și pe principiul respectării drepturilor fundamentale ale omului, a fost adopată cu scopul de a străbate secolele. În scopul adoptării Constituței

la diversele probleme politice apărute de-a lungul timpului au fost adoptate 27 de Amendamente.

Interesant este faptul că toate amendamentele adoptate nu au făcut corp comun cu textul, originar al Constituției. Așa fiind, textele constituționale inițiale nu au fost sub nici o formă alterate. Drepturile și libertățile fundamentale ale omului au fost introduse prin Amendamente (primele zece), constituind un veritabil ”Cod” al drepturilor omului.

Sistemul politic american a mers continuu în direcția concentrării unor ”puteri” tot mai largi în competența statului federal. Cu toate acestea, statul federal asigură, în mod real, tuturor statelor federate o autonomie pronunțată, fundamentată pe posibilitatea adoptării unor decizii importante în domeniile care le privesc în mod direct.

Receptarea principiului separației ”puterilor” etatice a conferit ”puterii” judecătorești un rol extrem de important în ”concertul” autorităților etatice.

Congresul S.U.A. are menirea reprezentării cetățenilor americani și a statelor componente ale federației americane. Calitatea și seriozitatea politicii Congresului are menirea de a contrabalansa ”puterea” Președintelui S.U.A..

Președintele S.U.A. având ”puteri” exorbitant de mari, nu poate totuși acționa nici arbitrar, nici nelimitat. Limitele competențelor și atribuțiilor prezidențiale se relevă în Constituție, în contrabalansarea acestei autorități statale de către Congresul american și, nu în ultimul rând, de reacțiile poporului, a cetățenilor Statelor Unite ale Americii.

Între trecut și viitor, între istorie și perspective; sistemul politic al S.U.A. rămâne o constantă, o garanție a democrației, deși este, fără îndoială, perfectibil.

Democrația americană evoluează păstrând nealterate fundamentalele principii pe care a fost întemeiată Constituția, și care se regăsesc în filosofia politică americană.

Suntem de acord cu opinia unor doctrinari potrivit căreia Constituția scrisă a S.U.A., împreună cu toate amendamentele adoptate, nu constituie acea Constituție reală, operativă a Statelor Unite ale Americii.

Edificator este faptul că la data adoptării Constituției federale a S.U.A., acest stat nu constituia o putere mondială. De-a lungul timpului și mai ales după al Doilea Război Mondial S.U.A. au renunțat la ***izolaționism***, intervenind activ în politica internațională, fiind practic alături de U.R.S.S., una din cele două superputeri planetare. După anul 1991, S.U.A. au rămas unica superputere a lumii, ca urmare a dezmembrării fostei U.R.S.S.. Pentru fiecare etapă exemplicată anterior (1945-1990 și 1991-până în prezent) S.U.A. a elaborat principii geopolitice, dar mai ales geostrategice, în raport de situația concretă aflată pe scena politică internațională. Și astăzi S.U.A. elaborează politici externe, cu un deosebit impact mondial, fiind atentă la puternica concurență venită, ca potențialitate, din partea Confederației europene, în frunte cu Republica Federativă a Germaniei, din partea Republicii Federative Ruse, a Republicii Populare Chineze și respectiv, din partea Imperiului Nipon (Japonia).

Activitățile geopolitice de pe scena internațională – pe care S.U.A. joacă excelent – fac parte din Constituția nescrisă, operativă a Americii. Nicăieri în Constituția scrisă nu întâlnim principii de hegemonie politică sau de internaționalism în relațiile internaționale, respectiv în politica externă a S.U.A..

* <u>Consacrarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în cadrul sistemului politic american</u>

Drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului ocupă un rol central, de nimic egalat, în filosofia politică americană. Ele au fost consacrate, sub aspect formal, în primele zece Amendamente la Constituția S.U.A.. Cele 10

amendamente reprezintă un veritabil ”Cod al drepturilor omului”. Primele zece Amendamente au fost adoptate, toate, în anul 1791, când s-a resimțit nevoia protejării și a garantării drepturilor fundamentale.

Conținutul primelor 10 Amendamente la Constituția Statelor Unite ale Americii:

Amendamentul I – se referă la libertatea cuvântului, a presei și a religiei.

Proclamă dreptul poporului la liberă întrunire, pașnică, și dreptul populației de a solicita guvernului separarea prejudiciilor generate prin fapte sau acte ilicite care cauzează prejudicii materiale sau morale;

Amendamentul II – proclamă dreptul poporului de a deține și purta arme;

Amendamentul III – ”Pe timp de pace nici un soldat nu va fi încartiruit în vreo casă fără acordul proprietarului ei și chiar pe timp de război acest lucru va fi permis numai în conformitate cu prevederile legii”;

Amendamentul IV – garantează ”dreptul oamenilor la siguranță asupra persoanei lor, a casei, a documentelor și a obiectivelor lor personale, în fața pericolului unei percheziții sau confiscări neîntemeiate”.

Acest drept subiectiv fundamental ”nu va fi încălcat și nu se va emite nici un mandat, decât atunci când există temeiuri probabile care să justifice emiterea unui atare mandat și numai dacă acesta este întărit printr-un jurământ sau o confirmare și este însoțit de o descriere exactă a locului ce urmează a fi percheziționat și a persoanelor sau obiectelor ce vor fi ridicate”;

Amendamentul V – prevede următoarele: ”Nici o persoană nu va fi reținută ca să dea socoteală pentru o crimă capitală sau de altă natură infamantă în absența unui element sau acuzări venite din partea unui Mare Juriu”. Există și excepții de la regulă: ”cazurile care apar în cadrul forțelor

terestre sau navale ori în cadrul forţelor armate, când persoanele respective se află în serviciul propriu-zis pe timp de război sau situaţii de pericol public". Amendamentul mai prevede că "o persoană nu va putea fi supusă de două ori la periclitarea vieţii sau a pierderii unei părţi a corpului, pentru comiterea aceleiaşi infracţiuni, nici nu va putea să fie forţată să depună mărturie împotriva ei însăşi într-un proces penal, nici nu va putea fi privată de viaţă, libertate sau proprietate, în absenţa procedurilor corespunzătoare prevăzute de lege; totodată, nu va fi posibilă conficarea proprietăţii private pentru uzul public în absenţa unei compensaţii corespunzătoare";

Amendamentul VI – prevede următoarele: "În toate cazurile de urmărire penală, acuzatul va avea dreptul să fie judecat public şi neîntârziat, de către un juriu imparţial al Statului sau al districtului în care va fi fost comisă infracţiunea, dictrict ce va fi fost stabilit în prealabil prin lege. De asemenea, acuzatul va avea dreptul de a fi informat cu privire la natura şi cauza reclamaţiei aduse împotriva sa, dreptul de a se bucura de procedura obligatorie de a obţine martori în favoarea sa şi dreptul de a beneficia de asistenţa unui avocat al apărării sale";

Amendamentul VII – are următorul conţinut: "În toate procesele civile de natură cutumiară, unde suma aflată în dispută depăşeşte douăzeci de dolari, se va păstra dreptul la judecarea de către un juriu şi nici una dintre faptele judecate de către un juriu nu va mai fi altfel rejudecată în vreun alt tribunal al Statelor Unite decât conform regulilor de drept cutumiar";

Amendamentul VIII – dispune astfel: "Nu se va cere depunerea unei cauţiuni excesiv de mari, nici nu se vor impune amenzi excesive, nici nu se vor aplica pedepse neobişnuite şi crude";

Amendamentul IX – prevede: "Enumerarea în cadrul Constituţiei a anumitor drepturi nu va putea fi concepută în sensul negării sau îngrădirii altor drepturi deţinute de oameni";

Amendamentul X – dispune următoarele: ”Acele puteri care nu sunt nici delegate de Constituția Statelor Unite, nici interzise de ea pentru state sunt rezervate pentru aceste state sau pentru popor”.

Cele zece amendamente menționate anterior cuprind concepția politică americană referitoare la drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Curtea Supremă a S.U.A. a soluționat mii de spețe în care a făcut, în mod direct, aplicarea Amendamentelor, garantând, în acest mod, drepturile și libertățile cetățenilor americani.

Astfel, Curtea Supremă s-a pronunțat în legătură cu:

- încălcarea libertăților presei prin introducerea unei taxe asupra ziarelor de mare tiraj;
- necesitatea unui mandat pentru orice investigație care depășește prinderea efectivă și imediată a suspectului;
- constatarea neconstituționalității impunerii unor examene în plus doar pentru persoanele de altă rasă decât cea albă; etc.

Consacrarea deplină a drepturilor și libertăților omului atât în filosofia politică americană cât și în practica politică dar și juridică din S.U.A., a influențat – direct și nemijlocit – politica externă a acestei superputeri, influență pregnant maturizată după al Doilea Război Mondial.

Tendința impunerii valorilor democratice și a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului a existat și după Primul Război Mondial, ca urmare a concepției președintelui american Wilson.

Acesta propunea un nou tip de politică internațională, fundamentată pe: constituirea Ligii Națiunilor, ca organizație generală a statelor, reprezentând popoarele planetei; asigurarea independenței și integrității teritoriale a tuturor statelor de pe mapamond; înființarea unor organisme jurisdicționale internaționale etc.

Cum perioada interbelică s-a caracterizat prin impunerea unei politici de ”auto-izolare” din partea S.U.A., abia după 1945 se poate vorbi de un veritabil proces ”de impunere” a drepturilor fundamentale ale omului și a principiilor democrației de către America, oriunde în lume.

”Carta Atlanticului” din 14.08.1941, semnată de președintele Roosevelt și de primul-ministru Churcill, confirmă adeziunea S.U.A. și a Regatului Unit la o politică internațională fundamentată pe: colaborarea între națiuni; edificarea păcii pe Terra; libertatea națiunilor de a-și alege forma de guvernământ și regimul politic corespunzător, pentru statele lor.

După înfrângerea Germaniei naziste S.U.A. au pus accent pe sprijinirea ”lumii libere”, adică a statelor neintrate în sfera de influență a U.R.S.S..

Politica ”de îndiguire” a U.R.S.S. și a întregului ”lagăr” socialist se fundamenta pe concepția nerespectării celor mai elementare și, totodată, fundamentale drepturi ale omului în cadrul statelor socialiste. Strâns legată de teza ”drepturilor omului” era și aceea relativă la ”lupta împotriva totalitarismului sovietic, în special, și socialist, în general”.

Americanii jucau rolul de lideri absoluți, incontestabili ai lumii capitaliste, ai ”lumii libere”.

În toată perioada ”Războiului Rece” S.U.A. a considerat că stabilitatea tuturor țărilor ”libere”, capitaliste, prezintă un interes geopolitic major pentru ea.

Într-adevăr, ”coloana vertebrală”, ”creierul și motorul” întregii lumi capitaliste ”occidentale”, în perioada 1946-1991, a fost S.U.A..

În cadrul politicii externe americane, politică a unei superputeri planetare diplomația a insistat necontenit pentru respectarea, pe plan internațional, a democrației și a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și ale popoarelor, ale națiunilor.

În acest mod viziunea internă asupra drepturilor fundamentale ale omului, prezentă în S.U.A., s-a impus tuturor statelor capitaliste, în perioada războiului rece, iar după anul 1991, după prăbușirea celeilalte superputeri planetare, U.R.S.S., această concepție a triumfat pe întreg mapamondul, am putea spune, deși există și astăzi unele state care produc excepția de la regulă!!!!

Cap. II: Republica Federativă Rusă, inclusiv fosta U.R.S.S.

Secțiunea I: Sistemul politic al Republicii Federative Ruse. Constituția Federației Ruse

Ca urmare a prăbușirii Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice și a socialismului a fost adoptată, la data de 12.12.1993, Constituția Republicii Federative Ruse, de către ”poporul multinațional al Federației Ruse”.

În prezenta secțiune vom analiza succint conținutul Constituției Republicii Federative Ruse deoarece, așa cum am mai precizat, accentul urmează a fi pus pe Constituțiile U.R.S.S., în vederea analizării mecanismelor politico-statale ale acestei foste ”superputeri” planetare. Întrucât R.F.Rusă este astăzi continuarea directă și nemijlocită a fostei U.R.S.S., pe planul relațiilor internaționale, din curtoazie și respect pentru această țară, vom proceda la analiza Constituției sale în vigoare.

* Organizarea politico-etatică. Bazele orânduirii constituționale

Organizarea politică a Republicii Federative Ruse este menționată în Titlul I, cap.I din Constituție, unde se precizează că ”Federația Rusă este un stat democratic federativ de drept, cu formă republicană de conducere”. Titularul suveranității este

poporul multinațional al Rusiei care, fie nemijlocit, fie prin organele puterii de stat și ale autoconducerii locale, o exercită.

Referendumul și alegerile libere reprezintă manifestarea directă și plenară a puterii poporului.

Este menționată suveranitatea Federației Ruse asupra întregului teritoriu al țării. Constituția federației și legile federale se aplică, astfel, pe întregul teritoriu al statului, în virtutea supremației acestor norme juridice.

Structura de stat a Federației Ruse cuprinde: ***republici; ținuturi; regiuni; orașe de importanță federală; regiuni autonome și districte autonome.***

Aceste entități constituie subiecți egali în drepturi ai Federației Ruse.

Toți subiecții dispun de legislația lor; republicile posedă ***propriile lor Constituții*** iar ținuturile, regiunile, orașele de importanță federală, regiunile autonome și districtele autonome beneficiază, fiecare în parte, de câte un ***statut.***

Este reglementată, de principiu, cetățenia Federației Ruse fiind garantată persoanei fizice dreptul la cetățenie precum și dreptul de a-și schimba cetățenia.

Se proclamă, în Titlul I, cap. I al Constituției: dezvoltarea liberă a personalității umane; crearea unor condiții de viață și de muncă care să satisfacă, material și spiritual, cetățenii; asigurarea unui salar minim garantat; ajutor acordat de către stat familiei, copiilor, persoanelor fizice în vârstă sau invalide prin intermediul pensiilor, garanțiilor și ajutoarelor de stat. Este ocrotită proprietatea privată și proprietatea publică, fiind garantată și recunoscută libertatea economică, lucrativă.

În acest capitol se receptează principiul separației ”puterilor” etatice: ***legislativă, executivă,*** și ***judecătorească.*** Organele federale care exercită ”puterea” de stat sunt: ***Președintele Federației Ruse*** și ***Guvernul Federației Ruse*** – ***”puterea” executivă;*** ***Adunarea Federală***, compusă din: ***Duma de stat*** și ***Consiliul Federației*** – ***”puterea” legislativă;***

instanțele judecătorești ale Federației Ruse – ***"puterea" judecătorească.***

Este proclamat pluralismul politic, este consacrată laicitatea statului, Biserica fiind separată de stat.

Se consacră, cum este și firesc de altfel, supremația nu doar a legislației federației ci, în primul rând, a Constituției federale, aceasta având aplicare imediată și directă pe întreg teritoriul Federației Ruse.

Toate celelalte acte normativ-juridice, inclusiv Constituțiile republicilor, trebuie să fie conforme cu Constituția federației.

Sunt recunoscute principiile general-admise ale Dreptului Internațional Public. Dacă există neconcordanțe între tratatele internaționale la care Federația Rusă este parte și dreptul pozitiv (obiectiv) al federației, prioritate se acordă normelor cuprinse în tratatele internaționale.

* Drepturile și libertățile omului și cetățeanului

Sunt consacrate în cap. II al Constituției Federație Ruse. Textele enumeră drepturile fundamentale garantate precum și libertățile ocrotite și recunoscute.

Enumerarea drepturilor este amplă prevăzându-se că ocrotirea acestora constituie obiect de preocupare pentru toate instituțiile și organele etatice. Sunt astfel prevăzute: egalitatea în fața legii; dreptul la viață; dreptul la demnitatea persoanei; dreptul la libertate și la inviolabilitatea persoanei fizice; dreptul la inviolabilitatea vieții private, a secretului personal și de familie; inviolabilitatea domiciliului și a convorbirilor și comunicărilor telefonice, poștale, telegrafice etc.; dreptul de a-și defini apartenența națională; dreptul de a utiliza limba maternă; libertatea circulației în interiorul și în afara țării; libertatea conștiinței, gândirii și a cuvântului; dreptul la proprietate, inclusiv la proprietate privată; dreptul și libertatea

muncii; libertatea persoanei, a subiectului de drept în general, de a se adresa justiției pentru realizarea și pentru prezervarea drepturilor sale subiective pretins a fi încălcate sau nerecunoscute sau după caz, a intereselor legitime ale subiectului de drept (persoană fizică sau persoană juridică); dreptul la grevă; dreptul la ocrotirea familiei; garantarea dreptului persoanei fizice la asigurări sociale; dreptul la locuință; dreptul la ocrotirea sănătății; garantarea proprietății intelectuale; dreptul la învățătură; dreptul la un mediu ambiant favorabil sănătății oamenilor etc.

Se stipulează în textul constituțional – ***art. 55*** – că enumerarea drepturilor și a libertăților nu poate fi interpretată ca o negare a altor drepturi subiective general-recunoscute, inerente personalității umane. Limitarea drepturilor sau a libertăților se poate realiza exclusiv printr-o lege federală și numai în scopul apărării statului, a bazelor sale constituționale, a moralității, sănătății publice, a apărării securității statului, pentru o perioadă determinată de timp.

* Structura federativă a Rusiei

Subiecții Federației Ruse sunt enumerați în art. 65 din Constituție: ***republici, ținuturi, regiuni, districte***. Statutele subiecților (cu excepția republicilor) sunt precizate de Constituția Federației și de Constituția statului federat (a republicii). Teritoriul Federației este format din teritoriile subiecților săi, marea teritorială, spațiul aerian, apele interioare, platoul continental și zona economică de excepție a Federației, limba de stat este limba rusă. Se recunoaște posibilitatea utilizării limbilor republicilor (a statelor federate), alături de limba de stat în fața organelor puterii de stat și în instituțiile publice.

Legea fundamentală nominalizează competențele statului federal în raport cu statele federate (republicile).

Aceste competenţe se referă la: adoptarea şi schimbarea Constituţiei federale şi a legislaţiei federaţiei; cetăţenia şi drepturile minorităţilor naţionale; sistemul organelor ”puterilor” legislativă, executivă şi judecătorească; proprietatea statului federal; băncile federale; bugetul federal; activităţile de cercetare a spaţiului cosmic; relaţiile internaţionale ale Federaţiei Ruse; apărarea naţională; siguranţa publică; organizarea justiţiei, a procuraturii; problemele teritoriale şi cele relative la vânzarea – cumpărarea de armament; legiferarea în materia Dreptului Penal, a Dreptului Procesual Penal şi a Dreptului Execuţional Penal; Proprietatea Intelectuală etc.

Cu excepţia competenţelor exclusive ale Federaţiei, subiecţii ei dispun de întreaga putere de stat.

În caz de contradicţie între o lege federală şi o lege a unui subiect al Federaţiei, are prioritate legea federală.

* * * * * *

În expunerea noastră vom încerca să analizăm autorităţile etatice (publice) din Republica Federativă Rusă.

* * * * * *

* <u>Preşedintele Republicii Federative Ruse – şef al statului şi şef al executivului????</u>

Preşedintele Republicii Federative Ruse este şeful statului fiind ales ***pentru un mandat de patru ani*** prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat.

Preşedintele reprezintă Federaţia (statul federal) în relaţiile internaţionale.

Pentru a putea candida la funcţia de Preşedinte, persoana fizică trebuie ***să fie cetăţean al Federaţiei Ruse, să aibă vârsta de cel puţin 35 de ani, şi să fi domiciliat, cel puţin ultimii 10 ani, pe teritoriul Federaţiei Ruse***. El poate fi ales ***cel mult două mandate consecutive***. Aceasta înseamnă că şeful statului poate îndeplini mai mult de două mandate dacă acestea nu sunt consecutive.

Concret, după ce a îndeplinit funcţia de preşedinte 8 ani (două mandate) şeful statului nu mai candidează dar, după 4 ani, poate să-şi depună din nou candidatura.

În opinia noastră ar trebui ca textul constituţional să prevadă, clar, fără echivoc, imposibilitatea unei persoane fizice de a îndeplini funcţia de Preşedinte al Republicii Federative Ruse mai mult de două mandate. Desigur, cele două mandate pot fi şi succesive. A lăsa pe un fost preşedinte, după ce a îndeplinit două mandate, să candideze iarăşi pe considerentul că al treilea potenţial mandat nu este consecutiv primelor două mandate crează posibilitatea lansării unui regim autoritar, întemeiat pe forţa charismatică sau pe prestigiul şi pe autoritatea persoanei fizice ce urmează să îndeplinească, şi pentru un al treilea mandat, funcţia de şef al statului. Aceasta echivalează cu un atac direct la principiile fundamentale ale democraţiei politice, contribuind fără echivoc, la îndepărtarea Federaţiei Ruse de la tezele fundamentale ale Statului de Drept. Fie că sunt intercalate sau sunt succesive mandatele unui Preşedinte de Republică ***trebuie să se oprească la enigmatica cifră 2*** pentru a nu denatura şi deturna scopurile şi rolul instituţiei prezidenţiale.

Acest punct de vedere anterior enunţat, deşi principial este corect, comportă anumite nuanţări în privinţa R.F. Ruse.

Astfel, este cunoscut faptul că în Rusia post-sovietică tentativa instaurării unui regim politic parlamentar a eşuat. În această ţară, care prezintă indiscutabil particularităţile sale inerente, forţa charismatică a unui Preşedinte al Federaţiei ar fi

de natură să asigure stabilitatea mecanismului politico-statal și, implicit, prosperitatea economică.

În R.F. Rusă, dimpotrivă, doar vizionarismul unui șef de stat autentic poate determina funcționarea corectă a democrației politice și instaurarea fermă a Statului de Drept. Ca atare, precizarea din Constituție potrivit căreia Președintele nu poate fi reales ***decât pentru două mandate consecutive*** apare de înțeles. În condițiile social-politice din această țară este firesc ca un Președinte după exercitarea a două mandate consecutive să candideze iarăși, în condițiile în care cel de-al treilea potențial mandat nu este consecutiv primelor două mandate deja exercitate.

Prerogativele Președintelui Federației Ruse sunt menționate în Constituție (art. 83-93) și constau în următoarele activități: numește pe președintele Guvernului federal (primul-ministru), cu acordul Camerei inferioare a Parlamentului – Duma de Stat; are dreptul de a prezida ședințele Guvernului; numește și revocă, la propunerea președintelui Guvernului federației, pe locțiitorul președintelui Guvernului federal și pe miniștrii federali; decide în privința demisiei Guvernului Federației; înaintează propuneri conținând candidaturi pentru numirea judecătorilor Tribunalului Suprem, ai Tribunalului Constituțional al Federației Ruse, ai Tribunalului Suprem de Arbitraj și prezintă candidaturi pentru numirea Procurorului General al Federației ori înaintează propuneri pentru eliberarea acestora din funcții către Camera Superioară a Adunării Federale, respectiv Consiliul Federației; numește judecătorii de la celelalte tribunale federale; numește și eliberează din funcție (revocă) Parlamentul Suprem al forțelor armate ale Federației Ruse; numește și recheamă, după consultări cu comisiile de specialitate ale Adunării Federale – Duma de Stat și Consiliul Federației – pe diplomații acreditați în statele străine sau pe lângă organizațiile internaționale.

Președintele Federației Ruse realizează conducerea activităților de politică externă, sens în care poartă negocieri și semnează tratatele internaționale la care Federația este parte; stabilește data alegerilor pentru Camera inferioară a Adunării Federale – Duma de Stat; poate dispune dizolvarea Dumei în condițiile prevăzute de Constituție; ***utilizează medierea*** în vederea soluționării conflictelor sau a divergențelor dintre organele puterii de stat ale federației Ruse și organele puterii de stat ale subiecților Federației Ruse (republici; ținuturi; regiuni; orașe de importanță federală; regiuni autonome și, respectiv, districte autonome); poate declara stare de război sau stare de urgență în anumite zone geografice ale țării, informând imediat Consiliul Federației – Camera superioară a Parlamentului (Adunarea Federală); soluționează chestiuni relative la cetățenie și la acordarea azilului politic; conferă distincții; titluri onorifice, medalii și grade militare; acordă grațierea.

Președintele Republicii Federative Ruse, în exercitarea atribuțiilor și a competențelor specifice, emite ***decrete*** și ***dispoziții*** care sunt obligatorii pe teritoriul Federației Ruse. În timpul exercitării mandatului prezidențial Președintele beneficiază de imunitate.

Demiterea Președintelui poate avea loc doar pe baza acuzației prezentată de Duma de Stat, pentru săvârșirea infracțiunii de ”înaltă trădare” sau a altei crime grave.

Acuzația trebuie confirmată prin avizele Tribunalului Constituțional, respectiv a Tribunalului Suprem. Hotărârea Dumei de Stat trebuie adoptată la inițiativa a 1/3 din totalul deputaților, cu votul a cel puțin 2/3 din voturile deputaților Dumei de Stat. Avizul unei Comisii speciale constituite de Camera inferioară a Adunării Federale este necesar. Pe baza hotărârii Dumei de Stat se adoptă o hotărâre a Consiliului Federației, Camera superioară a Parlamentului, într-un termen de 3 luni, de la data prezentării acuzației formulate împotriva

Președintelui de către Duma de Stat, Camera inferioară a Parlamentului.

După analiza succintă a atribuțiilor Președintelui Federației Ruse tragem concluzia logică, firească, că acesta îndeplinește atribuțiile și competențele Șefului de Stat.

În privința titulaturii de <<***șef al "puterii" executive***>> manifestăm rezerva pe care vom încerca – fără a avea pretenția de a reuși – să le prezentăm în cele ce urmează.

Evident, Republica Federativă Rusă ***are un regim politic prezidențial*** inspirat, în mare parte, de sistemul politic american. În Federația Rusă, spre deosebire de Statele Unite ale Americii, Constituția a stabilit un organ al puterii de stat denumit "Guvernul Federației Ruse" care are ca atribuție esențială ***înfăptuirea "puterii" executive a Federației Ruse***.

Ca atare, s-ar părea la prima vedere că în R.F. Rusă Constituantul a optat pentru ***un executiv dualist*** în dauna unui ***executiv monocratic***.

Executivul dualist – se caracterizează prin faptul că funcția executivă este încredințată unei peroane fizice și unui organ colegial. Persoana fizică este șeful de stat (monarh sau președinte) iar organul colegial poartă, de regulă, denumirea de Guvern. Precizăm totodată că ***executivul dualist este propriu regimurilor politice parlamentare***, unde șeful executivului este considerat primul-ministru al Guvernului.

Fără îndoială, Federația Rusă comportă, consideră doctrinarii, un regim politic prezidențial și, din acest motiv, s-ar părea că precizarea referitoare la "executivul dualist" nu își găsește locul, ea fiind proprie regimurilor politice parlamentare.

Fără a nega în nici un fel "regimul politic prezidențial" din Rusia trebuie să remarcăm că textele constituționale nu acordă expres Șefului de Stat calitatea de exponent de vârf al "puterii" executive. Este adevărat, atribuțiile și competențele Președintelui îl apropie de un veritabil "șef al executivului" dar

o precizare formală în acest sens lipsește. Dimpotrivă, cum s-a mai precizat, înfăptuirea ”puterii” executive revine, în Federația Rusă, Guvernului. Cu toate acestea s-ar putea trage concluzia că, deși nu este nominalizat ca ”șef” al executivului, Președintele Federației Ruse îndeplinește acest ”rol” politic fundamental, datorită atribuțiilor și competențelor care îi sunt conferite de obiectat în această privință dacă Președintele nu ar avea printre atribuțiile ***și pe aceea de mediere*** în scopul soluționării conflictelor, divergențelor dintre organele puterii de stat ale Federației și organele puterii de stat ale subiecților federației Ruse.

Este adevărat, ***funcția de mediere***, materializată clar prin ***procedurile de mediere***, nu se realizează între ”puterile” constituite la nivelul Federației, a statului federal. Ea se circumscrie divergențelor dintre autoritățile publice (organele puterii de stat) federative și cele ale subiecților federației. Chiar și în această ipoteză Președintele trebuie să utilizeze ***procedurile de mediere***, adică ***să exercite funcția de mediere*** între ”puteri” etatice de nivel federal și de nivel federat, statal sau provincial (republican, ținutal, regional sau districtual). Pentru exercitarea acestei extrem de importante funcții, pentru a fi mediator între autoritățile etatice (organe ale puterii de stat), indiferent de nivelul lor ierarhic – federativ sau/și republican, ținutal, regional, districtual – Președintele Federației Ruse trebuie ***să dispună de independență funcțională*** și să se situeze pe ***o poziție imparțială și echidistantă***. Ca atare, noi apreciem că pentru a se da eficiență ***funcției de mediere***, materializată prin ***procedurile de mediere***, între organele puterii de stat de nivel diferit (federativ respectiv extrafederativ), Președintele Republicii Federative Ruse trebuie tratat – din punct de vedere instituțional – separat de ”puterea” executivă. În aceste condiții, organul puterii federale de stat a Președintelui Federației Ruse (instituția, ca atare) constituie, în opinia noastră, o autoritate publică de sine stătătoare,

independentă, neîncadrată în nici una din cele trei ”puteri” clasice: legislativă, executivă și judecătorească. Utilizarea eficientă a ”procedurilor de mediere”, exercitarea independentă și imparțială a ”funcției de mediere” implică, ab initio, independența Președintelui Federației Ruse în raport cu ”puterea” executivă.

Rămâne, în aceste condiții, un subiect deschis, problematica considerării Președintelui Federației Ruse ca ”șef al <<puterii>> executive”.

Încredințând Președintelui Federației Ruse aptitudinea, capacitatea utilizării ”procedurilor de mediere”, care indiscutabil își au fundamentul în ”funcția de mediere”, Constituantul a considerat instituția șefului statului ca fiind distinctă de ”puterea” executivă. Chiar în ipoteza acreditării tezei ”***regimului politic semiprezidențial***” autoritatea publică, organul federativ al puterii de stat concretizat în Președintele Republicii Federative Ruse ar trebui considerat o ”putere” distinctă în stat, tocmai pentru a-i da posibilitatea de a exercita ”funcția de mediere”, concretizată formal în ”procedurile de mediere”.

Considerarea Președintelui Republicii Federative Ruse, în calitatea sa de șef al statului, ca o autoritate, ca ”o putere” distinctă în stat determină constatarea implicării rigidului principiu atribuit filosofului Montesquieu sau, mai corect spus, determină aplicarea mai nuanțată a celebrului principiu al separației și echilibrului puterilor statale.

Trebuie remarcat, totodată, că în opinia noastră, instituția, autoritatea publică sau organul federativ al puterii de stat concretizat în Președintele Republicii Federative Ruse nu constituie unica autoritate care, potrivit dispozițiilor constituționale în vigoare, înfrânge ”clasica” partajare a ”puterii” etatice în cele trei funcții: legislativă, executivă și judecătorească.

Înființarea, funcționarea și competența Curții Constituționale a Federației Ruse – având ca principală atribuție soluționarea problemelor relative la constituționalitatea legilor federale, a actelor normative emise de Președintele Federației, de Parlament – Adunarea Federală, de Guvernul Federației, a constituționalității Constituțiilor republicilor și a celorlalte acte emise de subiecții componenți ai Federației Ruse – pare a înfrânge, de asemenea, împărțirea tripartită a ”puterilor”, de fapt a funcțiilor etatice: legislativă, executivă și judecătorească. Aceasta în ipoteza în care considerăm Curtea Constituțională a Federației Ruse ca un organ etatic cu atribuții jurisdicționale specifice, neîncadrat în ”puterea”, în autoritatea judecătorească.

* * * * *

Revenind asupra chestiunii în discuție apreciem că Președintele Republicii Federative Ruse este șeful statului fără a cumula și calitatea de <<șef al ”puterii” executive>>. Instituția Președintelui Federației constituie ***un organ independent*** al puterii federative de stat, neîncadrat în nici una dintre ”tradiționalele” puteri statale: legislatică, executivă și judecătorească.

Acceptând acest punct de vedere – teoretic vorbind – am putea afirma că este posibil ca și ”regimul politic prezindețial”, consacrat tradițional în Republica Federativă Rusă și acceptat de doctrinarii constituționaliști, să comporte substanțiale revizuiri – cel puțin sub aspect formal – în condițiile în care ”se refuză” Președintelui Federației calitatea de exponent de vârf al executivului. Conferirea ”***procedurii de mediere***”, specifică ”***funcției de mediere***”, Președintele Federației dublată de consacrarea rolului Guvernului Federației de a înfăptui ”puterea” executivă a statului federativ rus, determină nu doar scoaterea șefului statului din sfera ”puterii”

executive dar și – cel puțin sub aspect doctrinar – revizuirea clasificării ”***regimului politic” al Republicii Federative Ruse*** care, la momentul de față, este considerat ***un ”regim politic prezidențial”***.

∗ Adunarea Federală – organul legislativ al puterii de stat a Federației Ruse

Adunarea Federală – reprezintă organul federativ reprezentativ, deliberativ și legislativ al statului federal rus. Ea este alcătuită din: ***Consiliul Federației*** și ***Duma de Stat.*** Deci, parlamentul federativ rus este bicameral fiind compus dintr-o ***Cameră joasă sau populară – Duma de Stat*** și dintr-o ***Cameră superioară – Consiliul Federației***. Structura bicamerală a autorității publice federale legislative din Federația Rusă este firească, normală, având în vedere structura federativă de stat a Rusiei.

Duma de Stat – este alcătuită din 450 de deputați, aleși pentru un mandat de 4 ani. Poate fi ales deputat în Camera inferioară a Adunării Federale orice persoană fizică, cetățean al Republicii Federative Ruse, care a împlinit vârsta de 21 de ani și care are capacitatea juridică electorală (drept de a alege, drept de vot și bineînțeles dreptul de a fi ales).

Deputatul nu poate fi, în același timp, membru al Consiliului Federației și nici membru al altor organe reprezentative ale puterii de stat, nu poate îndeplini o activitate lucrativă salarizată sau funcții în serviciul autorității executive a statului. Se recunoaște deputaților Dumei de Stat dreptul de a desfășura activități științifice, didactice sau activități de creație intelectuală. Atât deputații cât și membrii Consiliului Federației ***beneficiază de imunitate***, în sensul că aceștia nu pot fi reținuți, arestați sau percheziționați, cu excepția infracțiunilor flagrante. La propunerea Procurorului General al Republicii Federative

Ruse fiecare dintre Camerele Adunării Federale poate ridica imunitatea parlamentarului.

Consiliul Federației – este format din câte doi reprezentanți ai subiecților Federației Ruse (unul din partea organelor reprezentative și unul din partea autorităților executive).

Consiliul Federației – are competența: să confirme decretul Președintelui Federației relativ la declararea stării de război sau a stării excepționale; să confirme eventualele schimbări de granițe între subiecții constituienți ai Federației Ruse; să stabilească data alegerilor pentru demnitatea de Președinte al Federației; să demită pe acesta; să numească judecătorii Tribunalului Suprem, ai Tribunalului Constituțional și ai Tribunalului Suprem de Argitraj; să numească și să elibereze din funcție pe Procurorul General al Federației Ruse, pe președintele Camerei de Conturi și a ½ din membrii acesteia.

Duma de Stat – are următoarele atribuții: își exprimă acordul relativ la numirea președintelui Guvernului Federal; acordă votul de încredere pentru Guvernul federal; numește și revocă sau eliberează din funcție: pe președintele Băncii Centrale a Federației; pe președintele Camerei de Conturi și a ½ din membrii Camerei de Conturi; pe Împuternicitul pentru problemele drepturilor omului. Prezintă acuzația împotriva Președintelui Federației în vederea demiterii acestuia din funcție; acordă amnistia pentru anumite categorii de infracțiuni sau pentru anumite pedepse.

Procedura legislativă este inițiată de către ***autoritățile cu drept de inițiativă legislativă***, respectiv: Președintele Federației Ruse; Consiliul Federației; membrii Consiliului Federației; deputații Dumei de Stat; Guvernul federal, organele legislative (deliberative și reprezentative) ale subiecților Federației. În domeniul lor de activitate, cele trei instanțe supreme – Tribunalul Constituțional, Tribunalul Suprem și

Tribunalul Suprem de Arbitraj – au drept de inițiativă legislativă.

Proiectele legislative sunt depuse la Camera inferioară a Adunării Federale, respectiv la Duma de Stat.

În lipsa unui cvorum special, Duma adoptă legea federală cu majoritatea voturilor, din numărul total al deputaților. Apoi legea este înaintată, în termen de 5 zile, Consiliului Federației – Camera superioară spre a fi supusă se consideră adoptată dacă a fost votată, cu majoritate de voturi, de membrii Consiliului Federației sau dacă, deși supusă Consiliului Federației legea (proiectul de lege) nu a fost examinată într-un interval de 14 zile.

Dacă cele două Camere adoptă proiectul de lege în mod diferit se instituie o procedură de mediere sau dacă Consiliul Federației respinge un proiect legislativ adoptat de Duma de Stat. În această ultimă situație, cu votul a 2/3 din numărul total al deputaților proiectul legislativ fiind, în acest caz, considerat adoptat.

După procedura de adoptare legea federală este înaintată, în termen de 5 zile, Președintelui Federației în vederea semnării și a promulgării. Promulgarea trebuie să aibă loc într-un interval de 14 zile de la primirea legii.

Dacă legea este respinsă, refuzată de la promulgarea de către șeful statului, procedura de adoptare se va relua în cele două Camere parlamentare.

Dacă legea (proiectul legislativ) este adoptată în formă inițială, și după reexaminare, cu votul a cel puțin 2/3 din numărul total al membrilor fiecărei Camere a Adunării Federale, ea va trebui promulgată și astfel va intra în vigoare.

Pentru adoptarea legilor federale cu caracter constituțional se cere un cvorum special, respectiv: ¾ din numărul total al membrilor Consiliului Federației și cel puțin 2/3 din numărul total al deputaților din Duma de Stat.

Situații în care Camera inferioară a Adunării Federale poate fi dizolvată:

- când a fost respinsă, de trei ori, candidatura prezentată pentru demnitatea de președinte al Guvernului Federației Ruse. Șeful statului va proceda la dizolvarea Dumei de Stat, numind președintele Guvernului Federației;

- când a fost exprimată neîncrederea în Guvernul Federației de către Duma de Stat. Dacă în termen de 3 luni de la primul vot de neîncredere Duma adoptă o nouă moțiune de neîncredere relativă la Guvernul Federației, șeful statului poate demite Guvernul, fără a proceda la dizolvarea Camerei inferioare a Adunării Federale.

În toate cazurile, Duma de Stat nu poate fi dizolvată dacă și-a prezentat acuzația împotriva Președintelui Federației sau când este declarată, fie stare de război, fie starea excepțională pe întreg teritoriul Federației Ruse. Duma de Stat nu poate fi, de asemenea, dizolvată în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui Federației Ruse.

* Guvernul Federației Ruse – autoritatea publică centrală care exercită ”puterea” executivă în stat

<<Guvernul Federației Ruse înfăptuiește ”puterea” executivă a Federației Ruse>>. Acesta este alcătuit din: ***președintele Guvernului Federației, locțiitorii acestuia*** și ***miniștrii federali de resort***.

Președintele Guvernului Federației – trasează principalele direcții ale activității Guvernului federal, organizând activitatea acestuia.

Guvernul Federației Ruse – posedă o serie de atribuții și de competențe menite să asigure: înfăptuirea politicilor financiar-monetare; administrarea proprietăților federale; asigurarea legalității, a apărării țării și a securității statului; ocrotirea drepturilor și libertăților cetățenilor; apărarea

societății și a statului împotriva recrudescenței fenomenului infracțional și, în mod deosebit, împotriva ”crimei organizate”; înfăptuirea politicii externe a Federației Ruse etc. Toate aceste atribuții trebuiesc exercitate în conformitate cu Constituția Federației, cu întregul drept obiectiv (pozitiv) al statului, inclusiv în acord cu decretele șefului statului.

În realizarea atribuțiilor sale Guvernul Federației emite ***hotărâri*** și ***dispoziții***, acte normative care trebuie să fie în concordanță cu legile federale și, în mod deosebit, cu Constituția Federației. Dacă această conformitate este încălcată actul normativ adoptat de Guvern poate fi anulat de Președintele Federației Ruse.

Actele normative (hotărârile și dispozițiile) adoptate de Guvern în exercitarea atribuțiilor sale specifice au aplicabilitate generală, fiind obligatorii pe întreg teritoriul Republicii Federative Ruse. În caz de demisie, din dispoziția șefului statului, Guvernul Federației va continua să funcționeze până la formarea noului Guvern al Federației Ruse.

* * * * *

În opinia noastă, având în vedere considerentele expuse anterior, cu ocazia analizării instituției Președintelui Federației Ruse, Guvernul Republicii Federative Ruse reprezintă, de jure, autoritatea publică centrală, federală, care înfăptuiește ”puterea” adică funcția executivă a Statului Federativ Rus. Faptul că Guvernul Federației Ruse se află sub directul și nemijlocitul control al Președintelui Republicii Federative Ruse nu înlătură caracterizarea – prevăzută chiar și în Constituția Federației – acestui organ etatic federativ ca fiind cea mai înaltă autoritate executivă din Republica Federativă Rusă.

* ”Puterea” judecătorească. Instanțele judecătorești și independența judecătorilor

Organele prin care se înfăptuiește ***justiția*** în Federația Rusă sunt ***instanțele judecătorești.***

Constituția nu permite înființarea de instanțe judecătorești extraordinare.

Instanțele judecătorești aplică în judecarea cauzelor procedurile specifice: civilă, administrativă sau penală.

Judecătorii sunt numiți dintre persoanele fizice ***cu vârsta limită de 25 de ani, care posedă studii juridice superioare*** și ***au un stagiu în profesia juridică de minimi 5 ani.***

Instanțele judecătorești sunt organizate pe grade de jurisdicție.

Tribunalul Suprem exercită supravegherea tuturor celorlalte instanțe cu jurisdicție generală. Este organul judecătoresc ultim, suprem în materie civilă, administrativă, penală sau de altă natură, dacă respectivele cauze aparțin jurisdicției generale.

Tribunalul Suprem de Arbitraj este organul judecătoresc suprem în privința litigiilor cu caracter economic sau a altor pricini cu caracter arbitral.

Procuratura, ca instituție etatică, este dominată de principiul centralizării și a subordonării procurorilor în raport procurorii ierarhic superiori și a tuturor procedurilor față de Procurorul General al Federației Ruse.

Constatăm că și ***Curtea Constituțională a Federației*** este tratată ca parte componentă a ”puterii”, a autorității judecătorești. În concepția redactorilor Constituției ea nu constituie o ”putere”, o autoritate distinctă în statul federativ.

Curtea Constituțională a Federației și-a început efectiv activitatea în octombrie 1991 fiind legal și constituțional competentă să se pronunțe relativ la: constituționalitatea legilor federale și a actelor normative inferioare legii; constituționalitatea Constituțiilor republicilor și a

regulamentelor adoptate de subiecţii componenţi, constituienţi ai Federaţiei; constituţionalitatea tratatelor încheiate între organele Federaţiei şi autorităţile subiecţilor constituienţi ai Federaţiei; constituţionalitatea tratatelor încheiate de Federaţia Rusă, cu condiţia ca acestea să nu fi intrat în vigoare.

Curtea Constituţională emite interpretări ale Constituţiei Federaţiei; soluţionează excepţiile de necostituţionalitate ridicate în faţa instanţelor judecătoreşti, fiind sesizată de tribunale sau de cetăţeni cu privire la posibila încălcare a unor drepturi şi libertăţi constituţionale.

Relativ la ”***independenţa judecătorilor***” precizăm că potrivit Constituţiei federale ***judecătorii*** sunt independenţi şi se supun exclusiv Constituţiei şi legilor Federaţiei. Ei dispun de inamovabilitate neputând fi revocaţi, eliberaţi din funcţie, mutaţi, promovaţi sau sancţionaţi disciplinar ori pensionaţi decât numai în conformitate cu dispoziţiile legilor federale. Regula şedinţelor de judecată este publicitatea acestora, cu excepţiile prevăzute strict de lege. Unele cauze penale se judecă cu participarea juraţilor.

Secţiunea a II-a: Sistemul politic şi ”filosofia politică” a Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice. Constituţiile Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice

În prezenta secţiune vom încerca să analizăm – sintetic, desigur – sistemul politico-etatic a U.R.S.S., cea de-a doua superputere a mapamondului, între anii 1945-1991, inclusiv. Analiza sistemului politic şi desprinderea ”filosofiei politice” a acestui stat, un adevărat ”imperiu” al lumii contemporane, se fundamentează pe ”sistemul constituţional” al fostei U.R.S.S.. Ceea ce vom dori să scoatem în evidenţă se referă la instituţiile

și modul de organizare a acestui stat, reliefând particularitățile, trăsăturile caracteristice ale acestuia.

De la victoria Revoluției bolșevice în Rusia, octombrie/noiembrie 1917, trecând prin etape istorice punctuale concretizate în: Constituția Rusiei din 1918; constituirea U.R.S.S. în 1922; Constituția U.R.S.S. din anul 1924; Constituția U.R.S.S. din anul 1936; Constituția unională sovietică din anul 1977 și schimbarea sistemului constituțional specific perioadei gorbacioviste, Rusia sovietică și mai apoi U.R.S.S. a reprezentat pentru lumea capitalistă, ”liberă” un pericol letal, datorită, în primul rând, tipului diferit de orânduire socială proclamat ca țel, ideal și edificat – în mare parte – în acest stat.

Analizând Constituțiile și implicit sistemul politico-statal sovietic vom încerca să cosntatăm dacă această superputere, din trecutul nu prea îndepărtat, s-a prăbușit: datorită ideologiei pe care o promova; datorită mecanismului etatic totalitar afirmat în practica politică; datorită imposibilității susținerii economiei centralizate și în parte neperformante, nerentabile; datorită întinderii extraordinare atât a U.R.S.S., a blocului său politico-militar cât și a sferei de influență, exercitată pe planetă, de această superputere; datorită incapacității unor lideri sovietici antegorbacioviști de a reforma partidul și statul sovietic, economia și societatea sovietică sau datorită dorinței ultimului lider sovietic de a reforma societatea, economia, statul și partidul ceea ce a generat, fără voia sa, colapsul statului sovietic.

Mai există, în opinia noastră, încă o variantă – U.R.S.S. s-a prăbușit ca stat, și implicit ca superputere, datorită acțiunilor voluntare, conștiente a ultimului său lider care a acționat manifest pentru distrugerea ”lagărului” socialist, a socialismului și chiar a Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice și a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Toate aceste potențiale cauze ale prăbușirii U.R.S.S. trebuiesc luate în

considerare deoarece, fiecare în parte sau mai multe cauze în concurs, au putut genera efectul teribil al prăbușirii U.R.S.S..

Nu trebuie uitată nici presiunea continuă exercitată de statele capitaliste dezvoltate, în special de cealaltă superputere – S.U.A. – asupra blocului politico-militar al statelor socialiste și, în mod deosebit, asupra U.R.S.S..

”Căderea” U.R.S.S., realizată formal în decembrie 1991, a produs o ”***reală eliberare***” a statelor europene, și mă refer la statele vestice, și a S.U.A. de sub povara” duopolului, după 1991 manifestându-se pe planetă, în mod accentuat, o stare de ”unipolaritate”, obiectivată prin dominația exclusivă a Statelor Unite ale Americii.

Oare în anul 1991 își va fi epuizat toate resursele ”Imperiul sovietic” colapsând în mod legic, obiectiv? Sau ”decesul” U.R.S.S. a intervenit printr-o complicitate a unor factori conducători sovietici și a S.U.A. și celorlalte state capitaliste aliate acesteia? Desigur, nu putem noi să răspundem la aceste întrebări. Dar, analizând sistemul constituțional sovietic vom observa dacă acesta era sau nu viabil, dacă ducea inevitabil la prăbușirea statului sovietic sau dacă, dimpotrivă, era apt să reziste mult timp, după anul 1991.

Autorul rândurilor de față nu a fost niciodată ”un fan” al statului rus, obiectivat de-a lungul istoriei în: Rusia Kieveană, Cnezatul Rusiei, Imperiul Țarist, Rusia sovietică, U.R.S.S., Republica Federativă Rusă (inclusiv C.S.I.). dar, analiza obiectivă a politicii internaționale ne obligă la tratarea fără patimă, într-un mod imparțial, a tuturor aspectelor legate de evoluția politico-etatică a U.R.S.S., de la victoria Revoluției bolșevice și fondarea Rusiei sovietice și până la dezmembrarea/prăbușirea U.R.S.S..

Analiza Constituțiilor sovietice (cea rusă din anul 1918, apoi cele sovietice din anii: 1924; 1936; 1977 și precum și modificările cu caracter constituțional din perioada ultimului lider sovietic) poate răspunde la o întrebare esențială,

fundamentală: Era U.R.S.S. un stat viabil? Această superputere planetară nu a fost în stare să își păstreze integritatea sa teritorială și, în ultimă instanță, ființa statului unional-federal? Ce a determinat destructurarea atât de fulgerătoare a Uniunii Sovietice? Oare statul sovietic purta vicii profunde în fundamentul său? Sper să pot formula o posibilă ***idee de răspuns***, după finalizarea analizei – sumare, este adevărat – a sistemului constituțional, politico-etatic, a U.R.S.S..

Pentru început, în mod empiric, îmi devoalez propria părere relativă la dezmembrarea Uniunii Sovietice: această superputere a căzut sub propria sa povară, manifestată în obiectivele sale social-politice. Măreția și dorința de glorie au determinat prăbușirea U.R.S.S., fără a scăpa din vedere contribuția decisivă a S.U.A., a Vaticanului, a celorlalte state capitaliste dezvoltate și chiar a unor state din ”lagărul” socialist, care manifestau vădite semne de independență, de-a lungul timpului. Și în cadrul Uniunii sistemul politic era acceptat ”ca un dat”, fiind receptat în mod pasiv de către cetățenii sovietici.

Încremenirea ideologică a reprezentat o ”mană Cerească” pentru sabotori, care sub sloganul transparenței și reformei au subminat total bazele statului sovietic.

Cu toate erorile grave ale trecutului, în special cele din ”epoca” stalinistă, statul unional sovietic nu se afla nici pe departe, în anul 1985, pe ”marginea prăpastiei”.

Activitatea reformiștilor, ”glasnost” și ”perestroika”, a distrus statul soviectic datorită faptului că:

* - proclamând efectiv drepturile și libertățile fundamentale cetățenești a încurajat critica sistemului politic sovietic;

* - au încurajat naționalismul din republicile sovietice unionale și din republicile autonome unionale și din republicile autonome componente ale acestora, ceea ce contravenea

flagrant ***internaționalismului***, element teoretic fundamental al doctrinei marxiste;

* - a încurajat pluripartidismul ceea ce a determinat prăbușirea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice;

* - a fost încurajată dezvoltarea embrionară a economiei capitaliste, temelie a unui viitor stat capitalist.

Toate aceste demersuri, și încă multe altele, au avut, desigur, rolul fundamentării unei societăți democratice dar, în același timp, au lovit, ”mortal”, în fundamentele statului unional sovietic.

Această opinie, exprimată ca o părere strict personală, subiectivă, poate fi – fără îndoială – schimbată după analizarea sistemului politico-etatic, constituțional a U.R.S.S..

Un fapt oricum rămâne, în opinia noastră, deja stabilit: de cele mai multe ori, de-a lungul existenței sale, inclusiv după 1945, U.R.S.S. a avut state ”prietene” de fațadă, datorită temerii sau interesului manifestat de terțele state ”frățești”. În calitatea sa de superputere nu a reușit să ”catalizeze” forțele, energiile și simpatia statelor socialiste ”aliate”, tocmai datorită capacității și durității politicii sovietice, în raport cu acestea.

Duritatea ocupației sovietice în statele socialiste ”eliberate” de sub fascism, spolierea economică a acestor state, ignorarea locului și rolului acestora în organismele blocului politico-economico-militar socialist, dominat indiscutabil de sovietici, au determinat, după ”efectul bumerangului”, mimarea unei obedienţe fățișe și uneori chiar manifestarea unor ”atitudini de frondă” din partea unor state socialiste în raport cu U.R.S.S..

U.R.S.S. a fost ca o ”ursoaică bătrână”, solitară, care inspira, chiar aliaților săi, statelor socialiste, respect, reverență și foarte multă temere. La destructurarea Uniunii a contribuit enorm modul în care aceasta era percepută atât de popoarele

sovietice cât mai ales în străinătate. Așa se explică de ce dispariția U.R.S.S. de pe scena politică internațională nu a deranjat pe nimeni, doar pentru o scurtă perioadă S.U.A. au rămas nedumerite de prăbușirea celui de-al doilea element din conținutul duopolului.

U.R.S.S. fiind percepută ca un stat rigid, totalitar, nereformat, militarist și de populația republicilor sovietice unionale, nu a surprins neplăcut pe nimeni tentativa reformării statului sovietic, concepută și pusă în practică de ultimul său lider, Mihail Sergheevici Gorbaciov. Doar că reforma gorbaciovistă a determinat, direct și nemijlocit, colapsul statului unional sovietic!!!!

§1. Constituția Rusiei sovietice din 10 iulie 1918

Evoluția sistemului politico-etatic a Rusiei sovietice începe odată cu instaurarea regimului sovietic.

La 25.10.1917 Congresul al II-lea al sovietelor de deputați ai muncitorilor și soldaților din Rusia a hotărât cucerirea întregii puteri în stat de către soviete. Scopul noii politici era înlăturarea regimului politic anterior și a economiei capitaliste.

Consiliul Comisarilor Poporului, ales de Congresul Sovietelor, a concentrat ”puterea” executivă a statului, în realitate dobândind întreaga putere de stat.

A fost creat un Comitet militar revoluționar la Petrograd iar pe lângă acest organism a fost creată, înființată Comisia extraordinară pentru lupta împotriva contraevoluției și sabotajului. Ulterior CEKA a fost trecută în subordinea Consiliului Comisarilor Poporului (07.12.1917). Scopul CEKA era lupta împotriva contrarevoluționarilor din interiorul și din exteriorul țării.

A fost înființată Armata sovietică (Armata roșie), fiind aleși noi comandanți militari și înlăturându-se titlurile și rangurile țariste din armată.

Adunarea Constituantă, aleasă la 12.11.1917, a fost convocată de Consiliul Comisarilor Poporului pentru data de 05.01.1918. Datorită conflictului dintre socialiștii revoluționari și bolșevici (primii aveau 62%, secunzii 25%) Adunarea Constituantă a fost dizolvată, fiind substituită de către al treilea Congres general al sovietelor de deputați ai muncitorilor, soldaților și țăranilor din Rusia. Acest Congres, deschis la 10.01.1918 a adoptat ”Declarația drepturilor poporului muncitor și exploatat”. Convocarea acestui Congres a marcat mutarea ”centrului de greutate” de la sistemul multipartidist către un sistem centralizat, votanții fiind exclusiv persoane fizice încadrate în câmpul muncii.

Consiliul Comisarilor Poporului a adoptat o serie de decrete, respectiv: ”Decretul cu privire la presă”; ”Decretul cu privire la confiscarea capitalurilor sociale ale fostelor bănci particulare”; ”Decretul cu privire la naționalizarea flotei comerciale”; etc. A fost adoptată ”Legea cu privire la socializarea pământului”.

Constituția Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse a fost adoptată la data de 10 iulie 1918. Sub aspect general, precizăm că această Constituție – prima Constituție socialistă din lume – a prevăzut: preluarea tuturor mijloacelor de producție și a resurselor materiale și naturale în mâinile clasei muncitoare și a țărănimii, mijloace și resurse relative la editarea și tipărirea presei și a altor publicații; instituirea obligativității muncii pentru toți cetățenii Rusiei sovietice; dreptul de învățătură, integral și gratuit; separarea bisericii de stat; libertatea cultelor religioase, a propagandei religioase și a celei ateiste; îndatorirea apărării țării; dreptul la utilizarea limbii materne; ocrotirea și interzicerea oprimării minorităților

naționale și a celor etnice; interzicerea desfășurării unor activități contrarevoluționare etc.

Organul puterii de stat cu caracter deliberativ era Congresul panrus al sovietelor; acesta deținea puterea supremă în stat. În intervalurile dintre congrese puterea era exercitată de către Comitetul executiv central panrus al sovietelor. Ca organ al administrației de stat funcționa Consiliul Comisarilor Poporului.

Acest Consiliu era format din comisari ai poporului, cu competențe strict determinate (miniștri de resort).

Un pas important, cu caracter excepțional, în crearea viitorului stat unional l-a constituit formarea U.R.S.S..

§2. Constituirea Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice

Înființarea mai multor republici socialiste sovietice pe teritoriul vechii Rusii imperiale a condus la teza unirii acestora.

Au existat două curente referitoare la modul de constituire al statului federativ-unional.

Unul, cunoscut ca ”pricipiu al autonomizării”, prevedea includerea republicilor socialiste sovietice în Republica Socialistă Federativă Sovietică Rusă, devenind astfel ”***republici autonome***” în cadrul acesteia.

Ideea a fost susținută de I.V.Stalin.

Al doilea curent, susținut de V.I. Lenin prevedea, dimpotrivă, ca noile republici socialiste sovietice să se asocieze împreună cu R.S.F.S. Rusă, într-un stat federativ, constituit pe baza unui ***tratat***.

Congresul constitutiv al sovietelor din U.R.S.S. a avut loc la 30.12.1922. Delegați au trimis: R.S.F.S. Rusă, Ucraina, Bielorusia și Federația Transcaucaziană. Asocierea R.S.F.S. Ruse; a R.S.S. Ucrainiene; a R.S.S. Bieloruse și a R.S.F.S.

Transcaucaziene a concretizat apariția statului unional-federativ, U.R.S.S..

Din totalul de ***2.215 delegați***, 1727 au fost ruși; 364 ucrainieini; 33 bieloruși și 91 transcaucazieni.

A fost constituit Consiliul Comisarilor Poporului al U.R.S.S. având ***comisariate unionale*** în domeniile: apărare; marină; afaceri externe; căi de comunicație; poștă și telegraf; comerț exterior.

Existau și ***comisariate unional-republicane***, comportând atât competențe unionale cât și republicane: economie națională; finanțe; muncă; aprovizionare; inspecția muncitorească-țărănească.

În sfârșit, existau ***comisariate doar la nivel republican***: justiție; învățământ; sănătate publică și asistență socială; afaceri interne.

Acordul de constituire a U.R.S.S. menționa expres dreptul fiecărei republici unionale de a părăsi uniunea.

La primul Congres al sovietelor din U.R.S.S. a fost ales ***Comitetul Executiv Central al U.R.S.S.***. Între Congresele sovietelor acestui organ al puterii de stat era considerat ***suprem***.

Comitetul Executiv central al U.R.S.S. a ales, la prima sa sesiune, un Prezidiu al acestui organ suprem al puterii de stat compus din 21 de membri și 4 președinți (corespunzători celor patru republici unionale).

În cea de-a doua sesiune a Comitetului Executiv Central al U.R.S.S. s-a hotărât să se propună Congresului al II-lea al sovietelor din U.R.S.S., spre adoptare, textul proiectului de Constituție a U.R.S.S., text ratificat de Congres, la data de 31.01.1924.

§3. Constituția U.R.S.S. din anul 1924

Congresul al II-lea al sovietelor din U.R.S.S. a adoptat prima Constituție a U.R.S.S., la 31 ianuarie 1924.

Această primă constituție sovietică unională acorda întreaga suveranitate de stat către federație, statul (statele federate) își exercitau puterea de stat dar fără a încălca competențele exclusive ale statului unional.

Republicile puteau adopta norme juridice iar teritoriile lor nu puteau suferi modificări, alterări fără acordul acestora. S-a instituit cetățenia unională sovietică; erau ”de drept” cetățeni ai U.R.S.S. toți cetățenii republicilor unionale.

Comitetul Executiv Central al sovietelor din U.R.S.S. cuprindea două camere: ***Sovietul Uniunii***, reprezentând poporul și ***Sovietul Naționalităților*** reprezentând republicile unionale și regiunile autonome.

În Sovietul Naționalităților republica unională dispunea de 5 reprezentanți iar regiunea autonomă avea 1 reprezentant.

Ulterior, după anul 1924, statul unional sovietic se centralizează simțitor iar puterea în stat se concentrează în persoana lui I. V. Stalin. Practic, statul devine o monocrație. Adversarii secretarului general al P.C.U.S. sunt eliminați conducerea stalinistă devenind despotică. Agricultura este socializată, colectivizându-se de cele mai multe ori forțat. U.R.S.S. se dezvoltă intens industrial prin fondarea și dezvoltarea, fără precedent în Rusia, a marilor uzine.

Congresul al VIII-lea al sovietelor, congres extraordinar, a adoptat textul unei noi Constituții a U.R.S.S., propus de o Comisie Constituțională, condusă de I. V. Stalin.

§4. Constituția U.R.S.S. din anul 1936

În noiembrie 1936 al VIII-lea Congres extraordinar al sovietelor a adoptat noua Constituție a U.R.S.S.. Această Constituție ”stalinistă” reglementa principalele aspecte relative

la modul de organizare, de menținere și de exercitare a puterii de stat.

* Principiile fundamentale ale acestei Constituții

Constituția unională din anul 1936 proclama U.R.S.S. ca fiind un stat socialist al muncitorilor și țăranilor. Fundamentul politic îl constituia sovietele de deputați ai oamenilor muncii iar baza economică este reprezentată de proprietatea socialistă care, la rândul ei, era, fie proprietate a întregului popor (de stat), fie proprietate cooperatistă.

Statul era proprietarul tuturor mijloacelor de producție, recunoscându-se, ca formă alternativă, și proprietatea colhozurilor.

Gospodăria individuală țărănească era recunoscută de stat. La fel, era recunoscută proprietatea personală asupra economiilor individuale. Era instituit ***"Planul de stat al economiei naționale"*** și era instituită obligativitatea prestării unei activități lucrative.

* Organizarea etatică a U.R.S.S.

În anul 1936 U.R.S.S. era compusă din 16 republici socialiste sovietice unionale, respectiv: R.S.F.S. Rusă; R.S.S. Ucraineană; R.S.S. Bielorusă; R.S.S. Uzbecă; R.S.S. Kazakă; R.S.S. Gruzină (Georgiană); R.S.S. Azerbaidjeană; R.S.S. Lituaniană[*)]; R.S.S. Letonă[*)]; R.S.S. Cestonă[*)]; R.S.S. Kirghiză; R.S.S. Tadjică; R.S.S. Armeană; R.S.S. Turunenă; R.S.S. Carelo-Finică[**)] și R.S.S. Moldovenească[*)].

[*)] Republici intrate mai târziu, în anul 1940, în componența U.R.S.S., ca "republici unionale";

[**)] Ulterior a fost desființată această republică unională, din dispoziția lui I. V. Stalin.

Republicile unionale erau considerate state suverane, având propriile lor Constituții, și dreptul de a întreține relații directe cu statele străine, inclusiv dreptul de a încheia convenții bilaterale și de a trimite și, respectiv, de a primi reprezentanți diplomatici și consulari.

Fiecare republică unională avea dreptul de a ieși din uniune iar teritoriul fiecărei republici nu putea fi modificat fără acordul acesteia, exprimat prin reprezentanții săi.

Republicilor unionale le era recunoscut dreptul de a întreține formațiuni militare republicane pe teritoriul lor.

Atribuțiile și competențele statului federal-unional se materializau în: reprezentarea U.R.S.S. pe planul relațiilor internaționale; controlul aplicării Constituției U.R.S.S.; asigurarea unei conformități între Constituțiile statelor federate (republicile unionale) și Constituția statului federal-unional; aprobarea bugetului de stat unitar al U.R.S.S.; ratificarea modificării granițelor între republicile unionale; legislația referitoare la cetățenia unional-federală; principiile legislative fundamentale relative la căsătorie și familie; adoptarea legislației relative la organizarea justiției, la procedura judiciară, la drepturile străinilor pe teritoriul U.R.S.S.; adoptarea Codului Civil și a Codului Penal; administrarea băncilor, întreprinderilor industriale, comerciale și agricole – de însemnătate unională; etc.

Toate legile U.R.S.S. se aplicau pe întreg teritoriul federației (a Uniunii) iar în caz de conflict între o lege unională și o lege republicană, prioritate în aplicare avea legea unională.

Cetățenii tuturor republicilor unionale erau totodată și cetățeni ai U.R.S.S..

* Sovietul Suprem al U.R.S.S.

În sistemul Constituției unionale sovietice din anul 1936, Sovietul Suprem al U.R.S.S. era considerat ***organ***

suprem al puterii de stat al Uniunii. Acesta era alcătuit din două Camere: ***Sovietul Uniunii*** și ***Sovietul Naționalităților***.

În sovietul Uniunii erau reprezentați cetățenii, poporul sovietic iar în Sovietul Naționalităților erau reprezentate: republicile unionale; republicile autonome; regiunile autonome și districtele naționale.

Mandatul Sovietului Suprem al U.R.S.S. era de patru ani.

Lucrările se desfășurau în două sesiuni anuale, legile fiind adoptate cu majoritatea simplă a voturilor în fiecare Cameră. Convocarea Sovietului Suprem se realiza de Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S.. Acest organ etatic avea dreptul de a dizolva Sovietul Suprem dacă existau divergențe între cele două Camere iar Comisia de Conciliere nu ajungea la o hotărâre de comun acord, acceptată desigur de amândouă Camerele.

Sesiunile Camerelor Sovietului Suprem se desfășurau concomitent.

* Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S.

Exercita atribuțiile Sovietului Suprem al U.R.S.S. între sesiuni.

Avea următoarele competențe: convoca Sovietul Suprem al U.R.S.S. în sesiune; efectua interpretarea legală a actelor normative; dizolva Sovietul Suprem stabilind data pentru alegeri; emitea decrete; abroga hotărârile sau dispozițiile Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. sau cele ale Consiliilor de Miniștri din republicile unionale; organiza referendumul la inițiativa sa sau la inițiativa unei republici unionale; elibera din funcție sau numea în funcție miniștri ai U.R.S.S., dar numai dacă Sovietul Suprem al U.R.S.S. nu se afla în sesiune, la propunerea Președintelui Consiliului de Miniștrii și sub rezerva aprobării ulterioare a mutației intervenite de către Sovietul

Suprem al U.R.S.S.; declara starea de război în intervalul dintre sesiunile Sovietului Suprem al U.R.S.S.; acredita/reclama reprezentanții diplomatici sovietici în străinătate; etc.

* Consiliul Comisarilor Poporului – Consiliul de Miniștri

Era organul executiv suprem al U.R.S.S.. Competențele sale priveau în special: coordonarea activității ministerelor unionale și a ministerelor unional-republicane; adoptarea măsurilor pentru realizarea bugetului de stat și a planului economiei naționale; adoptarea de măsuri pentru asigurarea intereselor statului, a ordinii și securității publice, a ocrotirii drepturilor cetățenilor; organizarea și conducerea forțelor armate; conducerea generală în domeniul relațiilor externe etc.

În domeniile de activitate și în ramurile economice de competența Uniunii, Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. putea suspenda hotărârile și/sau dispozițiile Consiliilor de Miniștri ale republicilor unionale. Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. era condus de un ***președinte***, ajutat de locțiitorii săi și era format din: președinte, locțiitori, miniștri U.R.S.S.; președintele Comitetului de Stat al planificării; președintele Comitetului de Stat pentru aprovizionare tehnică și materială a economiei; președintele Comitetului de Stat pentru construcții; președintele Comitetului pentru artă.

* Justiția și procuratura

Conform Constituției unionale sovietice din anul 1936, justiția era înfăptuită de: Tribunalul Suprem al U.R.S.S.; tribunalele supreme din republicile unionale; tribunalele ținutale; tribunalele regionale; tribunalele republicilor autonome; tribunalele districtuale, tribunalele speciale ale U.R.S.S. și tribunalele populare.

Procesele se judecau cu participarea asesorilor populari, cu excepția cazurilor menționate expres de lege.

Tribunalul Suprem al U.R.S.S. era ales, pentru un mandat de 5 ani, de către Sovietul Suprem al U.R.S.S..

Judecătorii erau independenți și se supuneau numai legii iar dezbaterile în procese erau publice, cu excepția situațiilor prevăzute expres de lege.

Procurorul General al U.R.S.S. era numit, pentru un mandat de 7 ani, de Sovietul Suprem al U.R.S.S.. el asigura supravegherea supremă a respectării legilor de către toate autoritățile publice și de către toți cetățenii sovietici.

Procurorii din republicile unionale erau numiți de Procurorul General al U.R.S.S., subordonându-se exclusiv acestuia, fiind independenți în raport cu autoritățile locale.

∗ Organele supreme ale puterii de stat în republicile unionale. Organele locale

În republicile unionale organele supreme ale puterii de stat erau ***Sovietele Supreme ale acestora***; cu următoarele competențe: adoptau și modificau Constituțiile respectivelor republici unionale; ratificau Constituțiile republicilor autonome, dacă republicile unionale aveau în componența lor astfel de structuri etatice; stabileau granițele republicilor autonome din componența republicilor unionale; aprobau bugetul republicilor unionale și planurile economiilor republicilor unionale; stabileau modul de reprezentare a republicii unionale în relațiile internaționale etc.

În republicile unionale organele administrației de stat erau Consiliile de Miniștri ale acestora. În ținuturi, regiuni, regiuni autonome, districte, orașe, sate, organele locale ale puterii de stat erau sovietele locale de deputați.

* Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor sovietici

Constituția unională sovietică din anul 1936 a consacrat drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor. Sunt menționate: dreptul la muncă; dreptul la odihnă; dreptul la învățătură; egalitatea în drepturi între femei și bărbați; libertatea cuvântului, a presei, a întrunirilor și mitingurilor; inviolabilitatea persoanei fizice și a domiciliului, inviolabilitatea secretului corespondenței; dreptul de azil pentru străini persecutați pe motive politice; îndatorirea respectării Constituției și a legilor țării; obligația efectuării serviciului militar; obligația de apărare a patriei; îndatorirea de apărare a proprietății socialiste și a celei obștești.

În privința drepturilor și a libertăților fundamentale realitatea istorică certifică, în mod obiectiv, gravele abuzuri săvârșite de regimul stalinist, concretizate în: peste 1.000.000 de persoane fizice executate, din care peste 600.000 membri ai Partidului Comunist; 7.000.000 de persoane fizice arestate și peste 8.000.000 de oameni internați în lagărele de muncă, din care peste jumătate au fost comuniști, aproximativ 600.000 de persoane fizice decedând în aceste lagăre de muncă.

În întreaga Istorie contemporană universală ”marea teroare stalinistă” rămâne o pagină însângerată veșnic, care cutremură conștiința umanității.

§5, Constituția unională sovietică din anul 1977

Oficialii, istoricii și politologii sovietici au negat, la vremea respectivă, adoptarea, în anul 1977, a unei noi Constituții a U.R.S.S..

Politologii și juriștii publiciști capitaliști au constatat că, de fapt, în anul 1977 nu s-a procedat doar la o revizuire, o

modificare a Constituției din anul 1936, ci, practic, a fost adoptată o nouă Constituție unională sovietică.

Caracterizare succintă a Constituției U.R.S.S. din anul 1977

* Societatea socialistă dezvoltată. O Constituție nici neostalinistă dar nici antistalinistă

Adoptarea Constituției unionale sovietice din anul 1977 a consacrat sfârșitul etapei construcției temeliei societății socialiste, în așa fel încât societatea sovietică multinațională era caracterizată ca fiind o societate socialistă dezvoltată. Epoca dură a "dictaturii proletariatului" trecuse. U.R.S.S. devenise "un stat socialist al întregului popor". Era proclamată egalitatea "***de jure***" și "***de facto***" a tuturor națiunilor și naționalităților.

Depășirea ideologiei staliniste se relevă prin: consacrarea, în mod adecvat, a drepturilor și libertăților fundamentale cetățenești, reflectate într-o nouă concepție relativă la raportul individ-stat; depășirea conceptului "dictatură a proletariatului" și utilizarea unor noi concepte mult mai inofensive: "stat socialist al întregului popor" sau "statul întregului popor", "egalitatea tuturor națiunilor și naționalităților" etc.

Rolul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice se obiectiva, potrivit Constituției unionale, în definirea perspectivei generale "de dezvoltare a societății, linia de politică internă și externă a U.R.S.S., conduce măreața activitate creatoare a poporului sovietic, imprimă un caracter planic fundamentat științific luptei pentru victoria comunismului" (art.6).

În scopul lărgirii bazei de susținere a regimului sovietic se prevedea participarea, tot mai largă, a oamenilor muncii, la

conducerea societății și a statului, consolidarea bazei juridice a întregii vieți de stat și obștești și luarea în considerare a punctelor de vedere exprimate de opinia publică.

* Fundamentele sistemului economic sovietic

În cadrul cap. II al Constituției sunt definite fundamentele sistemului economic. Principalul fundament este reprezentat de proprietatea socialistă de stat (a întregului popor). Sistemul economiei sovietice se mai fundamenta pe proprietatea socialistă cooperatistă, colhoznică și accepta proprietatea personală a oamenilor muncii.

Deosebit de importantă ne apare prevederea care recunoaște, pe teritoriul U.R.S.S., a desfășurării activităților de muncă individuală în variate domenii de activitate (agricultură, meșteșuguri, prestări de servicii) dacă această activitate se fundamentează exclusiv pe munca cetățenilor și a familiilor acestora, cu excluderea angajării, a exploatării altor persoane fizice și dacă aceste activități se desfășoară în conformitate cu legea.

* Societatea și cultura – tendințe

Cap. III al Titlului I este consacrat dezvoltării sociale și culturale. Țelul suprem îl constituia apropierea tuturor națiunilor și a naționalităților din U.R.S.S., apropierea muncii fizice și a muncii intelectuale, omogenizarea socială prin nivelarea condițiilor de trai existente în mediul urban respectiv în mediul rural. Ridicarea continuă a nivelului de trai al poporului se materializa prin: înființarea de unități sau instituții de învățământ, de unități sanitare, culturale etc. în mediul rural

şi transformarea muncii din agricultură într-o formă a muncii industriale, datorită mecanizării şi a tehnicizării.

* Politica externă a U.R.S.S.

Titlul I, Cap. IV exte consacrat ”***politicii externe***”. Aceasta era orientată în vederea asigurării construcţiei societăţii comuniste în U.R.S.S., în scopul consolidării sistemului politico-economico-militar socialist.

U.R.S.S. se obliga să respecte: principiul renunţării reciproce la utilizarea forţei sau a ameninţării cu forţa; principiul egalităţii suverane a statelor; principiul inviolabilităţii frontierelor şi a integrităţii teritoriale a tuturor statelor; principiul neimixtiunii în treburile interne ale altui stat; principiul reglementării paşnice, non-violente, a litigiilor dintre state; principiul respectării drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului; principiul colaborării interstatale etc.

Relaţiile cu statele socialiste erau fundamentate pe prietenie, întrajutorare tovărăşească, în temeiul internaţionalismului socialist.

* Statul unional sovietic şi cetăţeanul sovietic. Drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor sovietici

Constituţia unională sovietică din anul 1977 reglementează, într-un titlu distinct, statul şi persoana.

Sunt menţionate dispoziţii relative la: cetăţenia sovietică şi unicitatea acesteia; egalitatea în drepturi şi în îndatoriri a cetăţenilor sovietici; egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul; egalitatea în drepturi a tuturor cetăţenilor U.R.S.S., indiferent de rasă sau de naţionalitate.

Cetățenilor străini și apatrizilor le erau garantate toate drepturile și libertățile menționate de Constituție și de dreptul pozitiv (obiectiv). Totodată aceste categorii de persoane fizice aveau obligația respectării Constituției U.R.S.S. și a legislației sovietice atât timp cât se aflau pe teritoriul U.R.S.S..

U.R.S.S. acorda azil politic persoanelor fizice de cetățenie străină prigonite în statul de origine datorită activității lor referitoare la apărarea păcii în lume, a drepturilor clasei proletare, a luptei pentru eliberare națională, a activităților social-politice, culturale sau științifice vădit progresiste.

Drepturile și libertățile fundamentale cetățenești erau ocrotite cu condiția neprejudicierii intereselor societății, ale statului ca reprezentant al societății socialiste sovietice. Erau precizate expres: dreptul la muncă; dreptul la odihnă; dreptul la ocrotirea sănătății; dreptul la locuință; dreptul la învățătură; libertatea creației literare sau științifice etc.

Se recunoaște fiecărui cetățean sovietic dreptul de a iniția propuneri în vederea îmbunătățirii activităților organelor etatice sau organizațiilor obștești. Organele competente trebuiau să răspundă în termenele legale iar represaliile, persecuția pentru critică era interzisă.

Cetățenii U.R.S.S. aveau dreptul de a reclama persoanele oficiale din organele de stat sau din organizațiile obștești dacă activitățile acestora erau contrare legilor. Se recunoștea dreptul la despăgubire al fiecărui cetățean sovietic prejudiciat prin acțiuni sau inacțiuni ilegale/ilicite de către organele sau instituțiile etatice sau de către organizațiile obștești.

Îndatoririle cetățenilor U.R.S.S. se refereau la: respectarea Constituției unionale, a întregii legislații; obligația desfășurării unei activități productive; apărarea proprietății socialiste și a intereselor statului sovietic etc.

* Structura de stat a U.R.S.S. potrivit Constituției din anul 1977

Potrivit concepției ideologice sovietice U.R.S.S. reprezenta un stat ”multinațional unitar”, realizat pe baza liberei autodeterminări a națiunilor și a unirii voluntare a republicilor socialiste sovietice, pe principiul egalității suverane în drepturi a acestora.

Avem îndoieli în legătură cu considerarea U.R.S.S. ca fiind un ”stat unitar” de vreme ce acesta era compus din mai multe state federate (republicile unionale) iar Uniunea constituia un stat federal (unional). Ca atare, U.R.S.S. era, în realitate, un stat federativ și nicidecum un ”stat unitar”.

Uniunea este compusă de 15 republici socialiste sovietice, respectiv: R.S.F.S. Rusă; R.S.S. Ucraineană; R.S.S. Bielorusă; R.S.S. Uzbecă; R.S.S. Kazakă; R.S.S. Gruzină (georgiană); R.S.S. Azerbaidjană; R.S.S. Lituaniană; R.S.S. Letonă; R.S.S. Estonă; R.S.S. Kirghiză; R.S.S. Tadjică; R.S.S. Armeană; R.S.S. Turcinenă și R.S.S. Moldovenească.

Era păstrat dreptul fiecărei republici socialiste sovietice de a ieși din componența U.R.S.S.. Era stipulată competența exclusivă a Uniunii în următoarele domenii de activitate: primirea de noi republici socialiste sovietice în componența U.R.S.S.; stabilirea frontierei de stat a Uniunii și aprobarea modificărilor de frontiere apărute între republicile unionale; promovarea unei politici social-economice unitare, elaborarea bugetului de stat unitar al Uniunii; garantarea unei legislații unitare pe teritoriul Federației; conducerea ramurilor economiei naționale și a întreprinderilor de subordonare unională; organizarea apărării și conducerea armatei; asigurarea siguranței statului unional; reprezentarea Federației în relațiile internaționale; controlul respectării prevederilor Constituției U.R.S.S. pe întreg teritoriul unional sovietic, asigurarea

conformității Constituțiilor republicilor unionale cu Constituția statului unional-federativ, etc.

Este reafirmată obligativitatea legislației unionale pe teritoriul tuturor republicilor socialiste sovietice.

Republica unională – era considerată un stat federat suveran aflat în componența Uniunii, iar ***republica autonomă*** – era o formațiune politico-etatică, de sine stătătoare, care își rezolvă autonom chestiunile interne dar care este parte constitutivă, integrantă din republica unională.

* Sovietele de deputați ai poporului

În concepția politică sovietică acestea reprezentau organe de control popular, de stat şi obștesc, organizate în unitățile productive şi în instituții. Ele conduceau întreaga activitate social-economică, culturală şi de altă natură, adoptând hotărâri şi urmărind punerea lor în executare. Activitatea sovietelor se întemeia pe discuții libere, constructive, fiind aigurată publicitatea acestora. Organele executive aveau îndatorirea de a prezenta dări de seamă sovietelor de deputați ai poporului. Titlul IV al Constituției, consacrat sovietelor de deputați ai poporului, prevedea posibilitatea deputaților de a interpela persoanele fizice oficiale existând obligativitatea acestora de a răspunde în perioada sesiunii sovietelor.

Deputații sovietelor puteau fi revocați de către alegători şi erau obligați să prezinte, periodic, dări de seamă în fața acestora. Persoana deputaților era inviolabilă.

* Organele supreme ale puterii și administrației de stat

Organul suprem al puterii de stat era ***Sovietul Suprem al U.R.S.S.***, alcătuit din două Camere: ***Sovietul Uniunii*** şi ***Sovietul Naționalităților***. Era competent: să adopte şi să

modifice Constituția U.R.S.S.; să primească noi republici socialiste sovietice în componența U.R.S.S.; să aprobe constituirea de noi republici socialiste sovietice; să aprobe planul de stat privind dezvoltarea economiei naționale; să aprobe bugetul de stat al U.R.S.S..

Inițiativa legislativă aparținea: Sovietului Uniunii; Sovietului Naționalităților și Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S.; Consiliul Unional de Miniștri; republicilor unionale, prin organele lor superioare de stat; comisiilor Sovietului Suprem al U.R.S.S.; comisiilor permanente ale Sovietului Uniunii și Sovietului Naționalităților; deputaților din Sovietul Suprem al U.R.S.S.; Tribunalului Suprem al U.R.S.S. și Procurorului General al U.R.S.S..

Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. avea atribuții specifice: convoca sesiunile Sovietului Suprem; efectua controlul, respectării Constituției unionale; efectua interpretarea legală a legilor unionale; ratifica/denunța tratatele internaționale la care U.R.S.S. era parte; acorda dreptul de azil politic; dispunea amnistia și acorda grațierea. Avea dreptul să declare starea de asediu pe întreg teritoriul unional sau o parte a acestuia iar în perioada dintre sesiunile Sovietului Suprem al U.R.S.S., Prezidiul avea următoarele atribuții:

- să declare război;
- să modifice legislația unională;
- să înființeze/desființeze ministere și Comitete de Stat ale U.R.S.S.;
- să aprobe schimbări de frontiere între republicile socialiste sovietice unionale;
- să numească/elibereze din funcție, la propunerea Președintelui Consiliului de Miniștri, pe miniștri și pe ceilalți membri ai Consiliului de Miniștri al U.R.S.S..

Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. avea următoarele competențe și atribuții conform Constituției unionale din anul

1977: conduce economia națională; elaborează planurile de dezvoltare a economiei U.R.S.S. și a bugetului de stat al U.R.S.S. pe care le supune spre dezbatere și aprobare Sovietului Suprem al U.R.S.S.; conduce și coordonează operativ forțele armate, comerțul exterior, colaborarea economică cu alte țări, politica externă a U.R.S.S.; asigură prin măsuri adecvate siguranța statului sovietic.

Prezidiul Consiliului de Miniștri – era un organ restrâns și operativ format din: președintele, prim-vicepreședinții și vicepreședinții Consiliului de Miniștri al U.R.S.S..

Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. emitea ***hotărâri*** și ***decizii***.

Consiliul unional avea dreptul să suspende hotărârile și deciziile Consiliilor de Miniștri din republicile unionale, în chestiuni de competența exclusivă a Uniunii.

Titlul V al Constituției reliefează distincția dintre ministerele unionale și ministerele unional-republicane ale U.R.S.S.. Astfel, ministerele unionale conduc direct și nemijlocit administrația de resort, prin organele create de acestea, pe întreg teritoriul Uniunii.

Ministerele unional-republicane conduc administrația de resort prin intermediul ministerelor specifice organizate în republicile unionale.

∗ Organele puterii și administrației de stat în republicile unionale

Sunt menționate în Titlul VI al Constituției. Aceste organe sunt identice cu organele existente la nivel unional. Pentru alte precizări facem trimitere la punctele anterioare.

∗ Justiția și procuratura

Titlul VII al Constituției este consacrat reglementării justiției și procuraturii.

Justiția se realiza în temeiul principiului independenței judecătorilor, a egalității tuturor cetățenilor în fața legilor, a publicității ședințelor de judecată.

Persoana acuzată are dreptul la apărare, fiind prezumată nevinovăția până la condamnare.

Se recunoaște dreptul persoanei fizice de a vorbi în instanță în limba sa maternă și de a înțelege actele și lucrările dosarului precum și desfășurarea ședinței prin interpret, traducător.

Procuratura avea menirea supravegherii superioare a aplicării unitare a legilor, în spiritul voinței legiuitorului, de către toate organele de stat, instituțiile etatice, organizațiile obștești, persoanele oficiale și de către toți cetățenii sovietici. Această supraveghere generală a legalității era în competența Procurorului General al U.R.S.S. și a celorlalți procurori sovietici subordonați Procurorului General al Uniunii. Procuratura era considerată ca un organ cu alte organe statale.

*

* *

Potrivit Constituției U.R.S.S. din anul 1977 aceasta putea fi modificată doar prin adoptarea unei hotărâri de către Sovietul Suprem al U.R.S.S., cu votul a cel puțin 2/3 din numărul total al membrilor fiecăreia dintre Camerele parlamentare.

§6. Modificările cu caracter constituțional din perioada ultimului lider sovietic

La data de 11-martie-1985 a fost ales în funcția de Secretar General al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice Mihail Sergheevici Gorbaciov.

În acel moment sistemul politico-economico-militar format din statele socialiste, aflat sub directul control al U.R.S.S., părea un monolit.

Probleme existau, fără îndoială, mărturie stând revoltele din 1956 din Ungaria și din 1968 din Cehoslovacia precum și evenimentele de la începutul anilor ’80 din Polonia. Dar ”Imperiul exterior” sovietic părea și era efectiv de nezdruncinat. Aceasta deoarece ”Imperiul interior” sovietic, U.R.S.S., era direct interesată de menținerea sferei sale de influență în raport cu statele socialiste și, în mod deosebit, cu statele socialiste europene.

În Europa, în anul 1985, existau două state socialiste scăpate de sub controlul U.R.S.S.: Albania, aliată tradițională a R.P. Chineze, țară dogmatică, ermetic închisă și R.S.F. Iugoslavia, stat federativ socialist nealiniat care ducea o politică independentă în raport cu Kremlinul.

Influența sovietică se manifesta în grupul celor 6 state socialiste europene, mai accentuat sau după caz mai voalat, în raport de ”gradul de independență” manifestat de conducerile etatice comuniste din respectivele țări față de U.R.S.S.. Aceste state au fost: R.P. Polonă; R.D. Germană; R.S. Cehoslovacă; R.P. Ungară; R.P. Bulgară și R.S. România. Aceste state și desigur și U.R.S.S. au format Pactul de la Varşovia.

Începând cu jumătatea anilor ’60 ai sec. al XX-lea o puternică dizidență față de U.R.S.S. a manifestat R.S. România, mai întâi prin liderul comunist Gheorghe Gheorghiu Dej, apoi prin noul lider comunist român Nicolae Ceaușescu.

Celebra ”Declarație de <<independență>> a Partidului Muncitoresc Român” din aprilie 1964, urmată de condamnarea publică a intervenției militare a statelor socialiste aliate (cu excepția României) în R.S. Cehoslovacă au generat creșterea

prestigiului internațional al acestui stat socialist pe planul relațiilor internaționale. În întregul deceniu al șaptelea și la începutul anilor ’80 ai sec. al XX-lea, R.S. România era percepută drept o țară socialistă ”rebelă”, net antisovietică.

Uniunea R.S.S. nu a perceput toate aceste ”atitudini” drept o amenințare reală la adresa ”puterii” sale dar este fără îndoială că atitudinea României socialiste i-a generat imense prejudicii de imagine.

”Imperiul interior” sovietic, adică U.R.S.S., se afla, după îndelungata conducere a lui Leonid Brejnev și efemerele conduceri a lui Iuri Andropov și Konstantin Cernenko, într-o stare de amorțeală. Societatea sovietică aflată în continuă transformare, inclusiv în privința mentalului colectiv, ”aștepta” parcă un nou salt, vechile doctrine despre revoluția proletară permanentă, continuă, parcă nemainteresând cetățenii mai tineri.

Se aștepta o ”schimbare”, o cotitură radicală care, în primul rând, ar fi avut rolul reîmprospătării țelului, idealul societății sovietice. Apoi, ar fi înlăturat ”osificarea” din structurile administrative sovietice, din P.C.U.S.. Birocrația, oamenii aparatului partid-stat au deturnat scopurile revoluției socialiste (comuniste). Intelectualizarea progresivă, accentuată a organelor de partid, a celor etatice, a organizațiilor obștești, în ultimă instanță a întregii societăți, a determinat impunerea unor conduite rigide, distante și pragmatice între factorii de conducere politico-etatici și restul societății sovietice. ”Revoluția permanentă” se afla într-o profundă criză, oportunismul și carierismul constituind principalele pârghii pentru accederea în ”straturile superioare” ale societății.

Era nevoie și de o ”schimbare” de imagine a U.R.S.S. pe arena internațională și chiar în raport cu statele socialiste aliate. Uniunea simțea nevoia racordării la realitatea politică internațională într-un mod mai subtil, mai ”elegant”.

Capitalismul începuse să fie perceput de societatea civilă sovietică nu ca un ”sistem dușman” ci ca un sistem politico-economic care trezea nostalgii. Evoluția tehnologică și științifică a Vestului capitalist crease în U.R.S.S. ideea unei ”rămâneri în urmă” a Uniunii în raport cu statele capitaliste dezvoltate, și în special, în raport cu S.U.A..

Această ”încremenire” a societății sovietice reprezenta ”o abdicare” de la principiile doctrinei marxiste, fundamentate pe lupta contrariilor, progres și dezvoltare socială, grevată de incapacitatea liderilor sovietici poststaliniști de a reforma partidul, statul și societatea sovietică. Tentativa lui Nichita Hrusciov curmată brutal în toamna anului 1964 a determinat ”osificarea” accentuată a politicului, economiei și a societății, în ansamblul ei.

În anul 1985 U.R.S.S. era o reală superputere, și implicit un stat viabil, posedând o capacitate industrială, economică în general, uriașă, forțe militare enorme, un teritoriu imens și resurse materiale, naturale și umane, practic, inepuizabile.

Era resimțită, în schimb, necesitatea unei deschideri veritabile a partidului către societatea civilă; reducerea rolului organelor de represiune și a durității acțiunilor acestora îndreptate împotriva populației civile; o reală libertate de opinie, manifestată în peisajul public; o apropiere, până la solidarizare, între birocrația de partid și de stat și popoarele sovietice. ”Occidentalizarea” U.R.S.S., în sensul receptării drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului, era imperios necesară.

Societatea multinațională sovietică, statul, partidul comunist așteptau parcă ”venirea” unui erou mitic, a unui ”Mesia” care să reformeze, în întregime, politica, economia și structurile etatice. Care să redea cetățenilor libertatea ”confiscată” în numele Revoluției, modul de a gândi și de a

acționa liber și neîngrădit și, totodată, dreptul de a reflecta critic la adresa puterii, a regimului politic sovietic.

Iată că acest personaj îndelung așteptat s-a ivit, pe cea mai înaltă treaptă a conducerii sovietice, la data de 11.03.1985, când a fost ales un nou Secretar General al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice.

Liderul politic comunist reformator apăruse la orizontul unei politici sovietice învechite, dogmatic. Rolul său era să revitalizeze partidul, structurile statale, promovând un reviriment puternic în cadrul societății civile, prin orientarea sa către respectul valorilor democratice, a drepturilor omului și a libertății de opinie și de exprimare a fiecărui cetățean sovietic. Realitatea obiectivă socială a demonstrat că acest lider sovietic promovând activ politici reformatoare, de ”transparență” a generat prăbușirea blocului statelor socialiste, dispariția comunismului din majoritatea statelor socialiste (din toate țările socialiste europene aflate în orbita Kremlinului) și, în final, prăbușirea comunismului în Uniunea Sovietică, urmată de dezmembrarea U.R.S.S..

Politica lui Mihail Sergheevici Gorbaciov de reformare a sistemului comunist a generat prăbușirea statelor socialiste, prăbușirea doctrinei politice comuniste și dispariția U.R.S.S.. Orice ”reformă” are ca finalitate salvarea unui stat, a unei doctrine politice ca urmare a transformărilor, a modificărilor adoptate sau impuse. Oare blocul statelor socialiste europene, oare U.R.S.S., socialismul dogmatic sovietic nu puteau fi reformate cu adevărat??? Să fi fost ”socialismul” incompatibil cu noțiunea de ”reformă”, când teoretic cel puțin, doctrina socialistă (inclusiv cea comunistă, marxistă) recunoaște schimbarea, înnoirea, progresul ca o necesitate legică, obiectivă??? Politica de ”reformă” și de ”transparență” activ susținută de ultimul lider sovietic nu a generat schimbare, înnoire ci tocmai contrariul: distrugerea comunismului,

distrugerea statelor socialiste europene, distrugerea Uniunii Republicilor Socialieste Sovietice.

Când liderul suprem al unei superputeri comuniste promovează politici de natură a determina, direct și nemijlocit, prăbușirea blocului politico-economico-militar comunist, dispariția regimului politic socialist din statele ”aliate”, disoluția comunismului sovietic și prăbușirea U.R.S.S. putem crede că acesta s-a bazat, în acțiunile sale, ***pe ideea de ”reformă”*** sau, în realitate, ***a fost un exponent al ”contrarevoluției”***, ajuns în vârful conducerii de partid a celui mai puternic stat comunist de pe planetă, a celei de-a doua superputeri a lumii????

S-a acționat cu bună-credință în ideea reformării blocului somunist și a U.R.S.S. sau toate activitățile politice ale liderului sovietic au urmărit, în mod activ, distrugerea socialismului și a Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice????

Analizând ***etapele guvernării gorbacioviste***, care coincid practic cu ***etapele distrugerii sistemului politic etatic socialist***, vom avea posibilitatea să ne formăm o opinie fundamentată obiectiv, despre rolul ultimului lider sovietic în prăbușirea blocului statelor socialiste, a comunismului în general și a U.R.S.S..

Dar ***indiferent de scopul urmărit*** rezultatul este unic. ***Prostie***, ***incompetență*** sau ***trădare***, la urma urmei, a condus la destructurarea socialismului și a U.R.S.S..

Etapele modificării cadrului constituțional al U.R.S.S. în timpul lui Mihail Sergheevici Gorbaciov. Distrugerea comunismului în U.R.S.S. şi prăbuşirea statului unional sovietic

∗ Mihail Sergheevici Garbaciov – succintă caracterizare a vieții și ascensiunii

Viitorul Secretar General al P.C.U.S. s-a născut la data de 02.03.1931 în satul Privolnoie din Kuban, în nordul Caucazului. La vârsta de 14 ani a plecat din satul natal pentru a studia la un gimnaziu din localitatea Krasnogvardeiskoie. Fiind un elev strălucit la învățătură a fost trimis, de partid, să studieze la Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moscova. După finalizarea studiilor universitare a fost trimis la Stavropol unde, datorită calităților sale, a fost promovat pe linie de partid. Astfel, în anul 1967 era șef al regiunii Stravopol pe linie de partid.

În anul 1978 a fost chemat la Moscova pentru a ocupa o importantă funcție la Kremlin. Era șeful agriculturii sovietice. Apropiat a lui Andropov și a lui Cernenko, a fost practic locțiitorul acestuia din urmă în perioada de convalescență.

La data de 10.03.1985, la orele 19^{20} Secretarul General al P.C.U.S. Konstantin Cernenko a decedat. Cele mai importante personalități ale partidului s-au adunat, la orele 22^{00}, la Kremlin pentru a alege noul Secretar General. Ultimii trei lideri au decedat în mai puțin de trei ani și, de aceea, era clar pentru toată lumea că se dorea alegerea unui lider mai tânăr și mai puțin conservator.

Din vechea gardă, Andrei Gromîko, demnitar în Ministerul Afacerilor Externe al U.R.S.S., a înțeles necesitatea alegerii unui lider tânăr fapt pentru care a negociat cu Mihail Sergheevici Gorbaciov sprijunul său în vederea alegerii acestuia în funcția de Secretar General, solicitând, în schimb, funcția de Președinte al Societului Suprem al U.R.S.S. (Președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S.)

Contracandidatul potențial al lui Gorbaciov, Victor Grișin, a fost șantajat de șeful K.G.B., Victor Cebrikov, cu existența unor cazuri de corupție în care era implicat.

La propunerea lui Andrei Gromîko a fost ales Secretar General Mihail Servgheevici Gorbaciov. În zilele următoare noul lider sovietic a discutat cu liderii comuniști ai statelor

socialiste subliniind desfășurarea relațiilor dintre U.R.S.S. și statele socialiste pe picior de egalitate, cu respect pentru independența și suveranitatea tuturor statelor socialiste satelite, ”aliate”.

Personalitățile comuniste sovietice care l-au ales pe Mihail Sergheevici Gorbaciov în funcția de Secretar General al P.C.U.S. au avut credința că noul lider, prin vigoarea și energia sa, va apăra interesele socialismului și va lupta pentru prezervarea statului Uniunii Sovietice. Nimeni nu se aștepta în acele momente la schimbări radicale și fiecare demnitar al P.C.U.S. avea convingerea că noul lider sovietic este un autentic comunist. În discursul său de acceptare a nominalizării și alegerii în funcția ”supremă” în partid, noul lider sovietic a menționat atașamentul său la valorile și la cauza comunismului și importanța menținerii legăturilor tradiționale cu marea familie a statelor socialiste.

Despre caracterul liderului sovietic putem preciza faptul că ascensiunea sa la Kremlin s-a datorat lingușelilor aduse liderului de atunci al U.R.S.S. Leonid Brejnev într-o recenzie a unei cărți scrisă de acesta din urmă (era în anul 1978).

În toată cariera sa politică până la funcția ”supremă” în partid, Gorbaciov ***a fost un enigmatic***, gândurile sale adevărate nu le știa nimeni.

Deși era energic și cu un pronunțat spirit de dreptate, Mihail Sergheevici Gorbaciov a știut să accepte voința, constrângerile, șicanele exercitate de superiorii săi din partid. Totodată, fapt extrem de important, dogma, ritualurile și înjosirile superiorilor nu i-au alterat propria voință și nici ideile sale originale. A știut însă să le mascheze întotdeauna și să oculteze disprețul față de șefii săi ierarhici pe care îi considera dogmatici și incapabili. Curiozitatea a fost alegerea sa în cea mai înaltă funcție de partid sovietică în condițiile în care, de regulă, persoanele inteligente, care își ascundeau cu grijă propriile lor opinii și valori, erau marginalizate sau excluse

din/de la funcțiile înalte, în profitul persoanelor dogmatice și mediocre. Nu spunem și lingușitoare întrucât și Gorbaciov a fost lingușitor dar, categoric, el a utilizat această ”calitate” pentru a ajunge la vârful puterii în scopul impunerii convingerilor și a ideilor sale originale.

Dacă a fost sau nu a fost de bună-credință, dacă și-a dat sau nu și-a dat seama că ideile sale vor distruge socialismul și U.R.S.S. vom constata pe parcursul paginilor următoare.

* Inițierea reformelor în U.R.S.S.. ”Glasnost” și ”Perestroika”

Politca de ”reformă” și de ”transparență” promovată de noul ”țar roșu” de la Kremlin s-a concretizat imediat prin înlăturarea vechilor activiști de partid, cu funcții importante și a unor persoane compromise în ochii noului lider. Gorbaciov a dat semnale clare că mecanismul politico-statal, constituțional, fundamentat de Constituția U.R.S.S. din anul 1977, așa-numita ”Constituție a lui Brejnev” nu este eficientă deoarece împiedică manifestarea poporului, în mod democratic.

Politica promovată de Kremlin era sinuoasă și contradictorie. Ea răspundea însă speranțelor cetățenilor sovietici relative la transformarea democratică a vieții de stat din Uniune și la reducerea contradicțiilor dintre guvernanți, nomenclatura de partid și de stat, și popoarele sovietice.

Sovieticii și-au amintit imediat că, încă de la declanșarea revoluției din anul 1917, comuniștii au golit de conținut principiile democratice cu justificarea necesității purtării luptei dure cu contrarevoluția. Gorbaciov părea a se apropia de ideile inițiale ale lui Lenin sau, mai curând, de doctrina lui Karl Marx, neinfestată de deturnările practice efectuate sub regimul sovietic.

Socialismul nu putea fi separat de democrație, părea a spune Mihail Sergheevici Gorbaciov. În concepția sa

construcția comunismului nu mai era o problemă doar a conducătorilor partidului, ea privea întreaga societate civilă sovietică: comuniști, necomuniști chiar și anticomuniști.

Concilierea socialismului cu democrația a reprezentat teza forte, capitală a liderului sovietic.

Sovietele trebuiau să capete rolul esențial în întreaga viață socială și de stat; ele nu trebuiau să mai reflecte, în mod absolut și invariabil, voința unilaterală a comuniștilor.

După 7 decenii de guvernare sovietică autoritară noul lider sovietic propunea unei societăți civile sovietice aproape inexistente și puternic înregimentată politic sub stindardul comunist, o alternativă democratică de organizare a societății. Acceptată de societate noua politică a întâmpinat o dârză existență în partid, în structurile statale și mai ales în rândul cadrelor dogmatice cu funcții de conducere în aparatul central-unional de la Kremlin.

* Inițierea și constituirea Congresului deputaților poporului

”Tulburarea apelor”, inițiată de M. S. Gorbaciov, în societatea sovietică nu a rămas fără urmări.

La propunerea liderului sovietic Sovietul Suprem al U.R.S.S., întrunit în sesiunea extraordinară, la 01.10.1988, a hotărât crearea unui nou organ al puterii de stat - Congresul deputaților poporului al U.R.S.S..

Congresul deputaților poporului urma să constituie un forum larg de reprezentare, un ”pivot” al întregii puteri de stat.

Competențele și atribuțiile sale erau: adoptarea/modificarea Constituției U.R.S.S.; soluționarea problemelor organizării etatice; fixarea orientărilor generale în politica internă și în politica externă; alegerea președintelui și a vicepreședintelui Sovietului Suprem al U.R.S.S.; desemnarea Președintelui Consiliului de Miniștri etc.

Congresul deputaților poporului se întrunea, în sesiunea ordinară, anual dar putea fi convocat și în sesiuni extraordinare.

Congresul deputaților poporului al U.R.S.S. alegea prin vot secret Sovietul Suprem al U.R.S.S., compus din ***Sovietul Uniunii*** și ***Sovietul Naționalităților***, fiecare Cameră având 271 de deputați.

Sovietul Suprem al U.R.S.S. era obligat să raporteze despre activitatea sa în fața Congresului deputaților poporului al U.R.S.S.. Congresul deputaților poporului urma să fie ales pentru un mandat de 5 ani, membrii Sovietului Suprem fiind reînnoiți cu 1/5 în fiecare an, atât în privința deputaților Sovietului Uniunii cât și în privința deputaților Sovietului Naționalităților. Sovietul Suprem al U.R.S.S. devenea organul permanent al Congresului deputaților poporului al U.R.S.S. având atribuții legislative și de control.

La data de 25.05.1989 a fost convocat primul Congres al deputaților poporului al U.R.S.S. ocazie cu care acest organ al puterii de stat l-a ales pe liderul M. S. Gorbaciov în funcția de președinte al Sovietului Suprem al U.R.S.S.. Trebuie remarcat că anterior, la data de 01.10.1988, ca urmare a demisiei lui Andrei Gromîko din funcția de președinte al Sovietului Suprem al U.R.S.S., Sovietul Suprem îl alesese, în funcția rămasă vacantă, pe liderul Gorbaciov.

* <u>Partidul Comunist al Uniunii Sovietice. Tranformări fundamentale. Abolirea rolului conducător al P.C.U.S.</u>

Abolirea rolului conducător al P.C.U.S a reprezentat ”schimbarea din temelii” a filosofiei politice sovietice. La o plenară a C.C. a P.C.U.S. desfășurată în februarie 1990 s-a propus și s-a susținut modificarea art. 6 din Constituția U.R.S.S. din anul 1977.

A fost exprimată opinia potrivit căreia monopolul asupra puterii determina imobilismul partidului iar renunțarea

la impunerea supremației partidului comunist ar reprezenta o primă etapă de integrare a partidului alături de alte formațiuni politice, fapt ce ar demonstra viabilitatea partidului.

Dacă în primele etape atitudinea gorbaciovistă este de înțeles, fundamentându-se pe dorința de democratizare a țării, abolirea rolului conducător al P.C.U.S., deși fundamentală pentru instituirea regimului democratic, demonstrează dezinteresul lui Gorbaciov față de soarta formațiunii politice care l-a așezat în fruntea țării. Această ”lovitură de maestru” a reprezentat o ”lovitură de grație”, mortală pentru statul unional sovietic, deoarece acesta era, practic, o creație a partidului comunist. Așa cum realitatea socială a demostrat, cu prisosință, Uniunea nu a putut supraviețui multă vreme după abolirea rolului conducător al P.C.U.S.

Cu nici un an înainte regimurile socialiste est-europene s-au prăbușit datorită pasivității U.R.S.S. care, ciudat și inexplicabil, a renunțat unilateral la întregul ”imperiu exterior” sovietic. În februarie 1990 se dădea lovitura decisivă comunismului chiar în U.R.S.S., partidul comunist pierzând, tot din proprie inițiativă, monopolul puterii. Din acest moment statul unional sovietic a devenit neviabil, fiind cuprins de frământări care i-au accelerat prăbușirea.

* Instituirea funcției de Președinte al U.R.S.S.

Ca urmare a abolirii rolului conducător al P.C.U.S., M. S. Gorbaciov a înțeles că nu putea păstra puterea decât dacă exercita cea mai înaltă funcție în statul unional sovietic.

Este adevărat, Gorbaciov era deja președinte al Sovietului Suprem al U.R.S.S. fiind, practic, șeful de stat sovietic însă această funcție nu îl satisfăcea deoarece în întreaga perioadă a regimului socialist sovietic întâietate absolută, neechivocă, a avut funcția de lider al P.C.U.S.. Până

şi lui Mihail Sergheevici Gorbaciov calitatea de preşedinte al Sovietului Suprem al U.R.S.S. i se părea nesatisfăcătoare, lipsită de strălucire şi de importanţă.

În aceste condiţii, în martie 1990 Congresul deputaţilor poporului din U.R.S.S., a votat o lege privind instituirea funcţiei de Preşedinte al U.R.S.S., în paralel cu abolirea legislativă a rolului conducător al P.C.U.S., consacrat de art. 6 din Constituţie, supus evident modificării. Această lege cu caracter constituţional probează afirmaţiile noastre anterioare. Abolirea legislativă a rolului conducător al P.C.U.S. şi, implicit, a rolului de lider al U.R.S.S. a Secretarului General al acestui partid s-a realizat nu mai înainte ci concomitent cu instituirea funcţiei prezidenţiale sovietice unionale. Aceasta tocmai pentru ca M. S. Gorbaciov să nu scape puterea din mână, în condiţiile în care întâietatea organelor de partid în raport cu autorităţile de stat nu mai exista.

Se pare că, instituind funcţia prezindeţială, Gorbaciov era sincer convins că statul unional sovietic va supravieţui abolirii rolului conducător al P.C.U.S., uitând pur şi simplu că U.R.S.S. era o uniune, o asociere de state socialiste sovietice, iar acestea din urmă reprezentau o emanaţie a partidului comunist.

U.R.S.S. fără P.C.U.S. era practic un stat neviabil, un nonsens!!!!

Au existat situaţii în statele socialiste de instituire a funcţiei prezidenţiale. Cu mult înainte de ”experimentul” sovietic, în anul 1974, în R.S. România a fost instituită funcţia de Preşedinte al Republicii. Dar, în condiţiile consacrării rolului conducător al partidului comunist, alegerea Secretarului General al P.C.U.S. în funcţia de Preşedinte al R.S.R. reprezenta efectiv sporirea rolului conducător al partidului în întreaga viaţă de stat. Ori, în U.R.S.S. se constată abandonarea partidului, liderul său agăţându-se de funcţia de reprezentare ”supremă” în stat.

Reținem că nou creata funcție prezidențială dispunea de o serie de prerogative, însă se instituiau și anumite interdicții. Astfel, Președintele U.R.S.S. nu putea fi retribuit și pentru exercitarea altei funcții și nu putea fi deputat al poporului.

* * * * * * *

Apariția pluralismului politic în societatea sovietică, consacrarea sa legislativă, a determinat înființarea unor noi partide politice, unele chiar anticomuniste, precum: Mișcarea Creștin-Democrată din Rusia; Partidul Liber Democrat; Mișcarea ”Rusia democratică” etc. Pare incredibil dar nu Occidentul, în mod nemijlocit, a presat pentru introducerea multipartidismului, a plurilarismului politic în U.R.S.S.. Pluralismul este un efect al politicii de erodare a structurilor P.C.U.S., de pierdere a credibilității publice a acestui partid, ca urmare a politicii de reformă promovată de Gorbaciov. Deci, M. S. Gorbaciov a intenționat clar instituirea pluralismului politic în U.R.S.S.. Multipartidismul a reprezentat efectul direct al politicii sale.

Ca urmare a fundamentalelor schimbări, rapid efectuate și fără precedent în statul sovietic, popoarele sovietice, cetățenii, au conștientizat birocrația, corupția și venalitatea existentă în interiorul P.C.U.S.. Partidul Comunist își punea de acum înainte problema supraviețuirii pe scena politică sovietică, după ce vreme de 7 decenii a condus societatea sovietică și statul sovietic, cu ”mână de fier”. P.C.U.S. privea îngrozit la soarta celorlalte partide comuniste și muncitorești din statele foste socialiste. Mai devreme sau mai târziu era conștient că îl va aștepta aceeași soartă.

* * * * * * * *
* * * * * *

* Alte schimbări, de natură constituțională, relative la mecanismul politico-statal al U.R.S.S.

Alte modificări, cu caracter constituțional, au fost efectuate printr-o serie de legi adoptate în anii 1989-1991. Introducerea principiului interzicerii privilegiilor ilegale pe teritoriul U.R.S.S. s-a realizat prin modificarea art. 34 din Constituția U.R.S.S. din anul 1977.

Au fost introduse instituții etatice noi: vicepreședintele U.R.S.S.; Consiliul Federației Sovietice iar denumirea Guvernului unional a fost schimbată în Cabinetul de Miniștri.

În legătură cu ***instituția vicepreședintelui*** trebuie să reținem că rolul său era de a-l înlocui pe Președintele U.R.S.S. în caz de imposibilitate de exercitare a atribuțiilor specifice acestei înalte demnități publice sau în ipoteza absenței Președintelui din U.R.S.S..

Funcția (de fapt, demnitatea publică) de vicepreședinte al U.R.S.S. era incompatibilă cu calitatea de deputat al poporului.

Consiliul Federației sovietice era o instituție nou creată, dând expresie noii orientări în politica sovietică. Acest organism politico-etatic era alcătuit din: Președintele U.R.S.S.; Vicepreședintele U.R.S.S. și președinții tuturor republicilor unionale. Avea rolul de a coordona activitatea organelor supreme ale administrației de stat, în temeiul principiilor directoare stabilite de Congresul deputaților poporului din U.R.S.S.. Hotărârile Consiliului Federației trebuiau adoptate cu votul a cel puțin 2/3 din numărul membrilor săi.

Cabinetul de Miniștri era noua denumire a Guvernului U.R.S.S..

Modificările constituționale relative la acest organ etatic se referă la asigurarea înfăptuirii, de comun acord cu republicile unionale, a următoarelor activități: politica monetară, creditară și financiară comună; asigurarea

funcţionării pe teritoriul statului unional a monedei comune; o politică unitară în domeniul alimentar, energetic, transporturi; politică şi măsuri comune pentru apărarea ţării şi pentru prezervarea securităţii statului; o politică externă comună etc.

Modificări constituţionale extrem de importante se refereau şi la recunoaşterea unor organe de autoconducere a populaţiei, în afara sovietelor locale de deputaţi ai poporului. Evident, modificarea constituţională – art. 145 – se referea la sistemul conducerii locale care, în toate cazurile, trebuia să respecte legislaţia republicilor unionale.

*

* *

* ”Tentativa” adoptării ”Tratatului unional”. Raporturile dintre Uniune şi republicile componente conform ”Tratatului unional”

Încercarea de a adopta un ”Tratat privind <<Uniunea Republicilor Suverane>>” constituie dovada certă a dorinţei Preşedintelui U.R.S.S. de a reforma din temelii vechea Uniune, cu intenţia constituirii unui stat federativ nou, fundamentat pe principii democratice şi capitaliste.

De aceea, considerăm că M. S. Gorbaciov a dorit destrămarea U.R.S.S. şi înlăturarea P.C.U.S. de la putere (prin abolirea rolului conducător al acestuia), pentru a deveni Preşedintele unui stat federativ, capitalist şi democratic, constituit pe teritoriul U.R.S.S..

Pentru constituirea acestui nou stat ar fi trebuit să fie proiectată, concepută (dar nenăscută în realitate), Uniunea Republicilor (Statelor) Suverane. Ţelul acesta fundamental, suprem, constituia, în concepţia Preşedintelui, unica modalitate de ”aliniere” a U.R.S.S. la statele capitaliste dezvoltate. Tratatul privind instituirea ”Uniunii Republicilor Suverane” şi

supunerea sa spre dezbatere republicilor unionale a reprezentat ”punctul cheie”, sine qua non, de disoluție a Uniunii Sovietice.

Cei doi ”pași” semnificativi concretizați în abolirea rolului conducător al P.C.U.S. și instituirea unui nou ”Tratat unional” au reprezentat momentele dar și mijloacele de acțiune concretă având ca obiective înlăturarea comunismului din U.R.S.S. și destructurarea statului sovietic unional. Zadarnic afirmă unii politologi că șeful statului unional sovietic nu a dorit și nu a urmărit dezmembrarea U.R.S.S.. Prevederile proiectului ”Tratat unional” stau mărturie că s-a dorit desființarea U.R.S.S., odată cu înlăturarea ideologiei marxiste. Practic, U.R.S.S. nu putea ființa, pe mai departe, deoarece acest stat federativ-unional era o creație a partidului comunist. Ca atare, și statul unional sovietic trebuia destructurat.

Nu știm dacă M. S. Gorbaciov a fost, cu adevărat, un lider politic democratic dar, cu siguranță, a fost un lider al P.C.U.S. și al U.R.S.S. net anticomunist și cert antisovietic.

Această teză care poate părea bizară, stranie, este consecința logică, firească a acțiunilor sale materializate în abolirea rolului conducător al P.C.U.S. și, respectiv, în elaborarea proiectului de ”Tratat unional” menit să conducă la dispariția U.R.S.S..

* Prevederile esențiale ale ”Tratatului privind <<Uniunea Republicilor Suverane>>”

Tratatul privind Uniunea Republicilor Suverane prevedea, în partea introductivă caracterul suveran al țărilor participante la tratat, respectarea dreptului la autodeterminare al națiunilor și necesitatea înnoirii Uniunii, cooperarea pașnică a statelor componente în vederea realizării scopurilor comune.

Principiile fundamentale pe care se întemeia Uniunea Republicilor Suverane erau menționate în cap. I al proiectului ”Tratatului unional”.

În temeiul suveranității fiecărei republici componente erau statuate următoarele principii fundamentale: statele federate, fiind suverane, aveau capacitatea de a soluționa orice problemă care privea dezvoltarea lor social-politică și economică; statele federate (republicile) recunoșteau și garantau prioritatea drepturilor omului și a reglementărilor internaționale în domeniu în raport cu reglementările republicane; republicile, în calitatea lor de state federate, dețineau și exercitau întreaga putere de stat pe teritoriul lor; Uniunea Republicilor Suverane avea ca țel colaborarea statelor pe arena internațională în vederea soluționării tuturor chestiunilor stringente ale omenirii; republicile federate aveau calitatea de subiecte de drept internațional, având aptitudinea de a participa în cadrul organizațiilor internaționale, de a încheia tratate internaționale și de a stabili relații diplomatice cu terțe state de pe mapamond.

* Uniunea în concepția proiectului Tratatului unional. Structura Uniunii Republicilor Suverane

Fundamentul ”Uniunii Republicilor Suverane” îl constituia participarea liberă, de bună-voie, a statelor la tratat. De altfel, republicile semnatare se bucurau toate de drepturi și obligații egale.

Federația unională sovietică se transforma practic într-o asociație de state, sub forma unei Confederații, deoarece între republicile componente relațiile nu erau stabilite prin acte de drept constituțional ci prin tratate având, desigur, caracter internațional.

Se recunoaște fiecărei republici dreptul inalienabil de a ieși din Uniune.

Cetățenia unională era păstrată, cetățenii unei republici componente fiind, în același timp, și cetățeni ai Uniunii Statelor (Republicilor) Suverane. Se proclama egalitatea în

drepturi a tuturor cetățenilor Uniunii. Teritoriul Uniunii era alcătuit din teritoriile republicilor componente iar granițele din republicile unionale nu puteau fi modificate decât prin acordul statelor respective.

* Relațiile dintre Uniunea Republicilor Suverane și republicile componente, unionale. Relațiile dintre republicile unionale

În privința raporturilor dintre Uniune și republicile unionale trebuie menționată determinarea netă a competențelor Uniunii (competențe exclusive) și a atribuțiilor exercitate, în comun, de Uniune și de republicile unionale.

Competența exclusivă a Uniunii se referea la următoarele domenii de activitate: apărarea integrității teritoriale și a suveranității Uniunii; conducerea forțelor militare ale Uniunii; declararea războiului și încheierea păcii; înfăptuirea politicii externe a Uniunii; încheierea tratatelor internaționale ale Uniunii Republicilor Suverane; aprobarea bugetului unional; coordonarea activităților de comunicații, informații, geodezice, cartografice, de metrologie și de standardizare și a cercetărilor cosmice; elaborarea legislației unionale etc.

Competența Uniunii exercitată în acord cu republicile unionale se referă la: adoptarea Constituției unionale; apărarea și conservarea drepturilor și libertăților omului și cetățeanului; elaborarea principiilor generale ale politicii externe a Uniunii; stabilirea regimului granței de stat a Uniunii etc.

* Conducerea Uniunii Republicilor Suverane. Organele unionale. Natura dispozițiilor ”Tratatului unional”

În vederea exercitării atribuțiilor conferite Uniunii se prevedea necesitatea instituirii unor proceduri în scopul armonizării intereselor tuturor republicilor unionale.

Deși, la prima vedere, noua entitate etatică era practic o Confederație, o asociație de state suverane, se prevedea necesitatea adoptării unei noi Constituții de către reprezentanții statelor semnatare ale ”Tratatului unional”.

Cum relațiile dintre republicile unionale, dintre ”statele federate” urmau a fi guvernate de normele dreptului internațional public, existanța unei ”Constituții” nu pare să fi avut aptitudinea afectării caracterului ”confederat” al viitoarei asociații de state suverane. Viitoarea ”Constituție” a Uniunii, legile unionale, Constituțiile și legislațiile republicilor unionale nu puteau contraveni ”Tratatului privind <<Uniunea Republicilor Suverane>>”.

Organele de conducere ale viitoarei Uniuni a republicilor Suverane erau: ***Președintele, Cabinetul de Miniștri*** și ***Tribunalul Constituțional***.

Președintele Uniunii – garanta respectarea: ”Tratatului unional”; a Constituției unionale și a legilor unionale; trebuia să fie Comandantul suprem al forțelor armate unionale și să reprezinte Uniunea în relațiile internaționale.

Cabinetul de Miniștri al Uniunii – includea: primul-ministru, vice prim-miniștri, miniștrii unionali, șefii organelor centrale de stat ale Uniunii. Cabinetul de Miniștri era format de Președintele Uniunii cu consimțământul Sovietului Suprem al Uniunii.

Tribunalul Constituțional – al Uniunii avea puterea de a examina conformitatea oricărui act legislativ, normativ-juridic, cu Constituția unională și cu ”Tratatul unional”. Trebuia să soluționeze orice diferend între Uniune și o republică unională sau dintre republicile unionale.

Pe teritoriul Uniunii Republicilor Suverane, limba oficială era recunoscută, de către participanții la tratat, ca fiind

limba rusă. Capitala Unională urma să fie orașul Moscova, capitala R.S.F.S. Ruse.

”Tratatul unional” urma să fie adaptat de organele de conducere din republicile unionale și urma să intre în vigoare la data semnării textului tratatului, de către reprezentanții legali ai republicilor constituiente ale Uniunii.

Cu republicile care refuză semnarea ”tratatului unional” raporturile urmau a fi reglementate potrivit legislației existente în vigoare.

∗ Pozițiile adoptate de republicile unionale în raport cu ”Tratatul privind instituirea <<Uniunii Republicilor Suverane>>”

Din 11-martie-1985 și până la supunerea spre dezbatere publică a proiectului ”Tratatului unional”, politica novatoare promovată de liderul sovietic M. S. Gorbaciov s-a înfăptuit, deși au existat voci care au contestat evoluțiile social-politice și cele economice din U.R.S.S..

Din momentul supunerii, republicilor unionale și opiniei publice, spre dezbatere a proiectului ”tratatului unional”, cetățenii și statele membre ale federației sovietice s-au manifestat preponderent în direcția afirmării plenare, explicite, a suveranității republicilor sovietice și, în mod deosebit, pentru manifestarea activă a laturii externe a suveranității, adică a independenței statelor componente ale U.R.S.S..

Obiectivarea deschisă a dorinței de independență a republicilor unionale sovietice a fost determinată de creșterea sentimentului naționalist în fiecare republică. Practic, în calea formării confederației ”Uniunii Republicilor Suverane” a stat disoluția statului unional sovietic și curentele ideologice naționale, foarte puternice în majoritatea republicilor unionale sovietice.

Împiedicarea acceptării constituirii ”Uniunii Republicilor Suverane” a fost organic legată nu atât de afirmarea independenței republicilor, cât mai ales de ”forța motrică” care a determinat declarațiile de suveranitate și mai apoi de independență ale statelor federate sovietice, respectiv de trezirea conștiinței naționale în fiecare republică unională. De asemenea, dorința republicilor componente ale U.R.S.S. de ”a scăpa” de tutela ”centrului”, conștientizarea faptului că autoritatea centrală este în derivă și voința acestora de a stabili relații diplomatice directe, atât între ele (republicile unionale) cât și cu terțele state de pe mapamond, au condus la neacceptarea ”tratatului unional”.

Concret: R.S.S. Lituaniană s-a proclamat stat independent la 11.03.1990; R.S.S. Letonă s-a declarat independentă la 04.05.1990; R.S.S. Estonă s-a proclamat independentă la 08.05.1990. Alte republici s-au declarat, inițial, suverane: R.S.F.S. Rusă, la 12.06.1990; R.S.S. Uzbecă la 20.06.1990; R.S.S. Ucraineană și-a proclamat suveranitatea la 16.06.1990; R.S.S. Moldova a adoptat o Declarație asupra suveranității la data de 23.06.1990; R.S.S. Bielorusă a adoptat declarația de suveranitate la 27.07.1990; la 07.08.1990, R.S.S. Kirghiză s-a declarat ***stat suveran***, multinațional și socialist.

Pe fondul proclamării suveranității și/sau a independenței republicilor unionale sovietice a fost manifestată fățiș opoziția unor republici față de proiectul ”tratatului unional”. Astfel, republici precum: Georgia (Gruzia); Estonia; Letonia; Lituania; Armenia; Moldova, iar în final și Ucraina, s-au manifestat, prin factorii politico-etatici responsabili, în sensul respingerii proiectului de ”Tratat privind instituirea <<Uniunii Republicilor Suverane>>”. În aceste condiții, transformarea U.R.S.S. într-o Confederație, în ”Uniunea Republicilor Suverane”, a fost blocată datorită opoziției ferme a celor mai multe dintre republicile unionale sovietice. Ideea ”centrului”, a Președintelui U.R.S.S., a fost efectiv respinsă de

statele federate sovietice, ceea ce a generat un blocaj politico-instituțional. ”Falimentarea” U.R.S.S. a provocat o criză de credibilitate a conducerii unionale sovietice percepută atât la nivelul conducerilor republicilor, cât și în rândurile cetățenilor sovietici.

Eșecul conducerii gorbacioviste era clar pentru orice cetățean al U.R.S.S.; distrugerea Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice constituia apogeul politicii de glasnost și perestroica și probabil a reprezentat idealul suprem al acestor politici.

M. S. Gorbaciov a înțeles că îndelung proiectata ”Uniune a Republicilor Suverane” va rămâne doar ”un proiect politic” grandios, dar lipsit de orice eficiență sub aspect practic. Totodată, Președintele U.R.S.S. nu dorea independența efectivă a republicilor unionale sovietice. În lipsa structurii ”confederate” denumită ”Uniunea Republicilor Suverane” era de preferat, în opinia conducerii unionale sovietice, păstrarea vechii U.R.S.S., față de manifestarea efectivă a independenței tuturor republicilor sovietice unionale. Așa s-a ajuns la lovitura de stat, rămasă în etapa tentativei, din 18-19.08.1991.

* Evoluţii politice contradictorii. ”Tentativa” de lovitură de stat din 18-19 August 1991

Pe fondul profundei crize politice determinată de imposibilitatea formării ”Uniunii Republicilor Suverane” factorii de conducere de la Kremlin au hotărât abandonarea proiectelor politice relative la liberalizarea societății și economiei sovietice, în scopul prezervării U.R.S.S..

Credem că Mihail Sergheevici Gorbaciov nu a fost deloc străin de această ”tentativă” de ”lovitură de stat”, fiind dezgustat de constatarea utopiei proiectului său de ”confederație”. De altfel, așa-zisa ”lovitură de palat” a fost dată de oameni de-ai săi, de încredere, promovați în demnități

publice de vârf, de însăşi Preşedintele sovietic; S. I. Ianaev – vicepreşedintele U.R.S.S., autoproclamat ”preşedinte”; D. I. Iazov – ministrul apărării al U.R.S.S.; O. D. Baklanov – prim-vicepreşedintele Consiliului de Apărare al U.R.S.S.; V. A. Kriucikov – preşedintele K.G.B.; V. I. Pavlov – primul-ministru al U.R.S.S.; B. K. Pugo – ministrul afacerilor interne al U.R.S.S.; V. A. Starodubtev – preşedinte al Uniunii Ţărăneşti din U.R.S.S.; A. I. Tiziakov – preşedintele Asociaţiilor întreprinderilor de stat şi obiectivelor din industrie, construcţii, transporturi şi comunicaţii din U.R.S.S..

Această ”gardă” din jurul Preşedintelui legitim sovietic a organizat ”lovitura de palat”, credem noi, cu acordul şefului statului. Prin intermediul lor M. S. Gorbaciov a intenţionat stoparea ”reformelor” deoarece se crease haos şi anarhie în societatea din U.R.S.S..

Pericolul obţinerii unei ”independenţe reale” a fiecărei republici unionale în raport cu Kremlinul, pe fondul eşecului proiectului ”Tratatului privind <<Uniunea Republicilor Suverane>>”, epuizase toate instrumentele politice ale Preşedintelui.

Dar Gorbaciov însuşi nu putea da înapoi; nu putea ”abdica” explicit de la politica sa falimentară.

Atunci au intrat în scenă ”puciştii”, instituind starea excepţională în unele localităţi din U.R.S.S., începând cu data de 19.08.1991, ora 4^{00} (ora Moscovei), pentru o perioadă de 6 luni.

În motivarea măsurii se preciza necesitatea adoptării unor măsuri ferme în scopul prevenirii alunecării societăţii spre o catastrofă naţională.

Era constituit un Comitet de Stat pentru starea excepţională în U.R.S.S. (C.S.S.E.). Membrii acestuia erau ”puciştii”.

Declaraţia autorilor ”loviturii de palat” din 18.08.1991, privind instituirea stării excepţionale, lasă să se întrevadă

dorința de a ”corecta” erorile care au generat ”alunecarea” societății sovietice spre o ”catastrofă” națională.

Instituirea stării excepționale în unele localități din U.R.S.S., pe o perioadă predeterminată, de 6 luni, nu constituie doar obiectivarea caracterului temporar al noii guvernări de criză, ci ”trădează” dorința ”puciștilor” de a rezolva cât mai curând situația ”catastrofală”, în scopul restabilirii ulterioare a conducerii sovietice unionale legitime.

Tentativa de ”lovitură de stat” a avut loc cu doar o zi înainte ca Președintele U.R.S.S. și conducătorii republicilor unionale să semneze ”tratatul unional”. Gorbaciov a fost ”eliberat din funcție” deoarece ”era bolnav”, fiind arestat, în timp ce se afla în vacanță, în Crimeea.

Comitetul de Stat pentru starea excepțională din U.R.S.S. a proclamat deciziile sale ca fiind obligatorii pentru toate autoritățile, instituțiile și pentru toți cetățenii de pe întreg teritoriul U.R.S.S..

O serie de republici unionale au condamnat tentativa de lovitură de stat, solicitând reinstalarea la putere a președintelui legitim, aflat în arest la domiciliu.

S-a subliniat ilegalitatea demiterii șefului statului precum și nerespectarea procedurilor legale pentru instituirea stării de urgență.

Președintele R.S.F.S. Ruse, Boris Elțin a adoptat o atitudine deschisă împotriva uzurpatorilor puterii de stat iar demonstrațiile populației din marile centre urbane, Moscova și Sankt Petersburg, au creat derută, panică în rândul membrilor Comitetului de Stat pentru starea excepțională din U.R.S.S.. Conducerile armatei și a K.G.B. erau împărțite și indecise în susținerea ”loviturii de palat”. Au avut loc unele confruntări între forțele armate și demonstranți dar la data de 21.08.1991, ”tentativa de lovitură de stat” a eșuat total. După 3 zile Președintele U.R.S.S. s-a reîntors în capitala sovietică unională

– Moscova – fiind reinstalat la putere. Autorii ”loviturii de stat” eșuate au fost deferiți justiției, fiind arestați.

După 21-august-1991 atât Congresul Deputaților Poporului din U.R.S.S. cât și Sovietul Suprem al U.R.S.S. au deliberat asupra consecințelor tentativei de ”lovitură de palat”. Gorbaciov demisionând din funcția de Secretar General al P.C.U.S., partid politic interzis în R.S.F.S. Rusă de președintele acesteia Boris Elțin, a păstrat doar funcția ”supremă” în stat.

Congresul Deputaților Poporului din U.R.S.S. a adoptat o nouă structură de conducere a statului, înființând un ***Consiliu de Stat***, compus din: Președintele U.R.S.S. și Președinții republicilor sovietice unionale.

Sovietul Suprem, format din două Camere, Consiliul Uniunii și Consiliul Republicilor, exercita pe viitor ”puterea” legislativă. Pentru chestiunile de natură economică urma să ia ființă un Consiliu Economic inter-republican.

Noua structură de conducere reprezenta ultima alternativă a proiectului înființării ”***Uniunii Statelor Suverane***”, în temeiul semnării ”tratatului unional”. Deși 10 republici unionale au fost, în principiu, de acord cu instituirea ”Uniunii Statelor Suverane” și cu semnarea tratatului privind instituirea ”Uniunii Statelor Suverane”, proiectul a fost abandonat, republicile căutând să stabilească contacte și să încheie tratate de alianță în mod direct, fără intervenția puterii centrale sovietice. Conducerile republicilor unionale au conștientizat criza, fără precedent, a autorităților etatice unionale precum și faptul că puterea centrală nu oferea proiecte valabile de dezvoltare social-politică și economică a statului sovietic unional și, bineînțeles, a republicilor sale componente.

La data de 01.10.1991, la Alma Ata, capitala Kazahstanului liderii a 12 republici au acceptat încheierea unui Tratat privind instaurarea unei comunități economice.

La 14.11.1991, la Novo-Orgarievo, în R.S.F.S. Rusă, a fost anunțată, de către reprezentanții republicilor unionale,

formarea ”statului confederat” ”***Uniunea Statelor Suverane***” și dispariția de pe scena istoriei a U.R.S.S.. Era ultima zvâcnire a proiectului gorbaciovist, deoarece la data de 08.12.1991 la Minsk, în Bielorusia, reprezentanții R.S.F.S. Ruse, a R.S.S. Bieloruse și a R.S.S. Ucrainene au fundamentat ”***Comunitatea Statelor Independente***”.

La 21.12.1991, la Alma-Ata reprezentanții a 11 republici unionale și-au exprimat consimțământul cu privire la actele adoptate la Minsk.

M. S. Gorbaciov a criticat aspru înființarea ”***Comunității Statelor Independente***”, care a determinat decesul din față a neviabilei ”***Uniuni a Statelor Suverane***”.

În lipsa U.R.S.S. și respectiv a ”Uniunii Statelor Suverane” eșecul lui Gorbaciov era total. Pentru că era președintele unui stat inexistent, M. S. Gorbaciov ”a demisionat” din funcția de Președinte al U.R.S.S., la data de 25.12.1991.

Convențional, data de 25.12.1991, este considerată data încetării de jure a existenței Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice.

*

* *

Glasnost și perestroika au determinat dispariția U.R.S.S. și a sistemului politico-economico-militar constituit sub egida acestei superputeri planetare.

Eșecul proiectului creării Uniunii Republicilor (a Statelor) Suverane, atât de drag Președintelui U.R.S.S., a condus politica acestuia într-o ”fundătură”.

Eliberarea republicilor de sub autoritatea unională reprezintă unicul fapt pozitiv, dar trebuie reținut, că M. S. Gorbaciov nu a dorit niciodată o ”independență veritabilă” a republicilor unionale.

Credem că Președintele U.R.S.S. a urmărit activ:

- liberalizarea societății și a economiei sovietice;
- înlăturarea dogmelor și a ”schemelor și tiparelor stereotipe” utilizate de conducerea unională sovietică;
- desființarea monopolului politic al P.C.U.S. asupra statului sovietic și a societății sovietice;
- transformarea U.R.S.S. dintr-un stat socialist într-un stat capitalist, denumit Uniunea Republicilor (mai apoi a Statelor) Suverane.

Toate aceste obiective sumar expuse anterior arată de la sine, rolul distructiv jucat de politica gorbaciovistă în privința P.C.U.S. și, mai apoi, asupra U.R.S.S..

Vrând să reformeze partidul a distrus comunismul, vrând să reformeze U.R.S.S. a distrus cea de-a doua superputere a lumii.

Iată rolul politic al lui M. S. Gorbaciov!!!! Ca să nu mai amintim abandonarea totală, necondiționată și unilaterală a tuturor regiunilor comuniste din Europa de Est și Centrală.

Concluzia generală pe care o tragem este următoarea:

Pe fondul stagnării ideologice și a încetinirii ritmului dezvoltării economice a U.R.S.S., Gorbaciov, proaspăt Secretar General al P.C.U.S., ales la 11-martie-1985, a inițiat politici care, în condițiile U.R.S.S., au determinat dispariția acestei superputeri mondiale.

Un Secretar General al P.C.U.S. a propus și susținut abolirea rolului conducător al partidului, un Președinte al U.R.S.S. a propus transformarea statului unional sovietic într-o ”confederație” de tipul ”Uniunii Republicilor (a Statelor) Suverane”. Acest Secretar General, acest Președinte este una și aceeași persoană fizică: ultimul lider sovietic, Mihail Sergheevici Gorbaciov.

El este ”înger” pentru lumea capitalistă, occidentală, democratică și, în același timp ”diavol” pentru fosta U.R.S.S., pentru fostul P.C.U.S. și pentru fostul ”lagăr etatic socialist”.

Nu putem spune că M. S. Gorbaciov a fost un ”trădător”, un vânzător de țară dar cu siguranță nu a fost compatibil cu politica P.C.U.S. și nu a dorit menținerea, perpetuarea politico-etatică a U.R.S.S..

Poate a fost un comunist pur, de tip marxist, care a văzut în politica leninistă o deturnare a principiilor fundamentale socialist-comuniste. Poate a fost o persoană doritoare de prestigiu pe plan internațional dorind ”să pozeze bine” în ochii Occidentului sau, pur și simplu, a fost un vizionar, demontând din temelii socialismul etatic, întregul ”lagăr” și desigur, U.R.S.S..

Poate a fost un trădător plătit de Occident cu mult înainte de a accede la putere sau poate a fost ”cucerit” de civilizația și de cultura capitalistă occidentală, considerând-o net superioară celei sovietice.

Dar ce mai contează intențiile subiective ale acestui fost lider sovietic?!? Efectele politicii sale, activ promovată, au fost concrete, materiale, constând în: desființarea sistemului statelor socialiste, înlăturarea partidelor comuniste de la putere, inclusiv a P.C.U.S., și destructurarea U.R.S.S..

M. S. Gorbaciov nu a crezut în ”cauza comunistă”, distrugând cel mai mare stat socialist din lume, a doua superputere de pe mapamond.

Fără discuție, statul unional sovietic, la data preluării puterii de M. S. Gorbaciov, era viabil.

Este adevărat, U.R.S.S. funcționa pe baze supercentralizate, autoritare, cu nesocotirea drepturilor și libertăților fundamentale cetățenești.

Dar formalismul excesiv și P.C.U.S., dogma marxist-leninistă, constituiau elementele de coeziune și de menținere a statului.

Gorbaciov a dorit și a îndepărtat efectiv partidul comunist, socialismul din societatea sovietică. El nu a prevăzut și dezlănțuirea ”conștiințelor naționale” ale popoarelor

sovietice. Deşi era antisocialist, era totuşi internaţionalist sau, mai corect spus, antinaţionalist.

Un ”capitalist internaţionalist” pare o sintagmă greu de ”digerat” sub aspect intelectual.

Dar, nu trebuie scăpată din vedere, tendinţa contemporană a întregii ”lumi capitaliste democratice” spre globalizare, mondializare. Ca atare, se pare că M. S. Gorbaciov, în anii ”de graţie” 1985-1991, se afla ”în trend”, prevăzând viitoarea orientare, spre globalizare, a tuturor statelor lumii. Acesta pare a fi motivul pentru care Preşedintele U.R.S.S. era profund antinaţionalist, respingând dorinţa de afirmare a ”identităţii naţionale” a tuturor popoarelor sovietice.

Gorbaciov nu a înţeles: că abolind doctrina oficială a marxism-leninismului crează condiţiile prilej pentru afirmarea naţionalismului; că abolind rolul conducător al P.C.U.S. goleşte de conţinut, de substanţă Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice; că destructurând U.R.S.S. nu o poate substitui ca aşa-numitele ”Uniune a Republicilor Suverane” sau ”Uniune a Statelor Suverane”; că, practic, liantul statului unional sovietic era P.C.U.S..

Mihail Sergheevici Gorbaciov s-a dorit a fi conducătorul unei ”confederaţii” democratice, capitaliste, fondată pe ruinele U.R.S.S.. Visul său a fost spulberat, încă înainte de a se naşte, datorită naţionalismului legitim manifestat de republicile unionale.

Abolirea socialismului şi înlocuirea sa cu naţionalismul a generat: prăbuşirea ”puterii centrale”, unionale, disoluţia U.R.S.S., urmată de imposibilitatea constituirii ”confederaţiei” gorbacioviste, Uniunea Republicilor (Statelor) Suverane.

Rezultatul politicii lui M. S. Gorbaciov se manifestă astăzi în: dispariţia statelor socialiste europene, inclusiv a U.R.S.S.; regresul doctrinei comuniste în această parte a lumii şi occidentalizarea fostului ”lagăr” socialist, inclusiv a statelor ex-sovietice. Lui i se datorează ”recapitalizarea politică” a

lumii, el putând fi numit, pe bună dreptate ”groparul” comunismului. Acest personaj enigmatic, de prim rang, a istoriei contemporane a lumii a distrus, ”cu mâna sa”, Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, cel mai mare stat socialist de pe planetă și a doua superputere a lumii. Pe planul relațiilor internaționale, principalul efect al politicii sale l-a reprezentat dispariția ”duopolului” și manifestarea activă a unipolarității singurei superputeri rămase pe planetă – Statele Unite ale Americii.

În partea introductivă a prezentului titlu (Titlul III) scriam că ***idealul suprem*** al fiecăreia dintre superputeri a fost destructurarea celeilalte superputeri și a blocului politico-militar aferent acesteia.

Datorită potențialului militar, în special cel nuclear, nici una dintre superputerile – S.U.A. și U.R.S.S. – nu a conceput atacarea directă, frontală, a celeilalte superputeri, deoarece aceasta ar fi însemnat un război nuclear catastrofal pentru întreaga umanitate, un război fără învins și fără învingător.

Iată însă că ultimul lider sovietic Mihail Sergheevici Gorbaciov a oferit ”pe tavă, la masa verde”, superputerea comunistă denumită U.R.S.S., distrugând-o, fapt enorm de profitabil întregii lumi capitaliste mondiale și, în mod deosebit, S.U.A..

Ceea ce părea de neconceput, incredibil, s-a ”întâmplat” cu o rapiditate uluitoare, conducând la ”căderea” unui mare ”imperiu” al planetei. Să fi fost jucată U.R.S.S. și doctrina comunistă la poker????

Considerată de sistemul etatic capitalist un ”Imperiu al răului”, U.R.S.S. s-a prăbușit fulgerător de repede, ceea ce demonstrează că bătălia ”Războiului Rece” a fost câștigată de americani și de aliații acestora. Cum ”scopul scuză mijloacele” pe nimeni pare a nu mai interesa astăzi modul de operare și

mijloacele utilizate pentru destrămarea U.R.S.S. și pentru distrugerea comunismului, în cea mai mare parte a sa.

Prăbușirea ”lagărului” statelor socialiste, a comunismului și în special a U.R.S.S., a doua superputere planetară, constituie deocamdată o ”enigmă”.

Răspunsurile” oferite de noi sunt ambigue și, desigur, mai mult încurcă decât deslușesc chestiunea în discuție.

În consecință, până la adoptarea unei alte opinii, ne menținem punctele de vedere, strict personale, menționate în paginile anterioare. M. S. Gorbaciov, prin activitatea sa politică, a susținut interesele capitaliste, occidentale în detrimentul celor sovietice și a intereselor regimurilor politice socialiste, în general.

*

* *

Acest fapt a generat dezmembrarea U.R.S.S., îndepărtarea ideologiei marxist-leniniste și căderea regimurilor politice comuniste din statele socialiste aflate în sfera de influență a Kremlinului.

Ce este ”politica”, în general?
Ce reprezintă delimitările utilizate de doctrinele politice?

Știința politică a materializat o serie de concepte care, mai mult sau mai puțin, încearcă să explice necesitatea și rolul ”politicii” în cadrul societății.

Pentru noi, politica este însăși forma de organizare a societății. O societate fără politică ar reprezenta o utopie.

Raporturile de dominare, de influență și de putere/autoritate constituie, în definitiv, esența politicii. Comanda societății, organizarea și conducerea statului reprezintă scopuri supreme ale politicii.

Doctrinele politice subsumate, în mod convențional, de o parte și de alta a unei linii imaginare, sunt fie de Dreapta, fie de Stânga, fie de Centru, fie Naționaliste, Ecologiste sau Internaționaliste. Din această enumerare haotică reținem distincția între Stânga și Dreapta.

În realitate, preponderentul dacă nu chiar unicul criteriu de clasificare a doctrinelor politice îl constituie ***egalitatea***. Celelalte criterii de clasificare, deși nu pot fi negate, reprezintă doar criterii subsecvente, ajutătoare. Egalitatea, adică poziția de egalitate politico-juridică a subiectelor de drept, mai precis a persoanelor fizice, conturează dar și perfectează distincția între Dreapta și Stânga.

Egalitatea este specifică doctrinelor stângiste în antiteză cu inegilitatea, proprie doctrinelor politice de dreapta.

Dar egalitatea, prin natura sa, reprezintă imboldul socializării, a comunicării umane, determinând apariția solidarității sociale.

Inegalitatea determină individualism și competiție, provocând, în ultimă instanță, fragmentarea pregnantă a societății. Inegalitatea sporește capacitatea de existență și de adaptabilitate a individului în detrimentul protejării și a conservării intereselor generale.

Având în vedere considerentele expuse apreciem că doctrinele inegalitare (de dreapta) cultivă un individualism exacerbat, net antisocial, grefat pe dorința de acumulare a bogățiilor în timp ce doctrinele politice egalitate (de stânga) promovează valorile comune, cu un puternic accent social.

În realitate putem spune că cel inegal, lipsit de mijloace sociale şi oprimat este liber iar cel potenţat are o libertate mult mai îngrădită.

Desigur, sub aspect pur economic libertatea aparţine celui puternic iar libertatea ca iluzie este conferită celui defavorizat.

Dar privind stările de lucruri în interdependenţa lor constatăm că cel oprimat este liber tocmai pentru că libertatea sa ***este iluzia***, pentru că el nu mai are nimic de pierdut. În schimb, persoanele fizice potenţate sunt mai ”înlănţuite” în determinismele sociale şi, în consecinţă, libertatea lor deşi reală, veridică nu poate fi valorificată după bunul lor plac.

Criteriul de clasificare subsecvent al ”libertăţii” trebuie privit cu scepticism întrucât rezultatele obţinute sunt cel puţin relative. Bogatul poate fi mai puţin ”liber” decât săracul.

Interpretarea noastră este oarecum radicală, partajarea oamenilor între ”bogaţi” şi ”săraci” fiind la rândul ei susceptibilă de critici.

Doctrinele inegalitare punând accent ***pe statul minimal, pe libertate*** şi pe ***proprietatea privată*** doresc să conserve şi să dezvolte capacităţile şi aptitudinile îndreptate spre satisfacerea intereselor şi exigenţelor individuale şi spre concurenţă. Dimpotrivă, doctrinele egalitare pun accent pe valorizarea umană a individului dar în context social. Ele caută să socializeze individul luptând în contra ”instinctelor”, a tarelor umane.

În locul mercantilismului aceste ultime doctrine pun accent pe valoarea socială, pe solidaritatea umană.

Parcă doctrinele de dreapta doresc menţinerea omului în ”starea de natură”, avid după agonisire, invidios şi cu un pronunţat spirit de concurenţă/de luptă contra semenilor săi.

Poziţia de egalitate a indivizilor generează ***dreptatea socială***, iar inegalitatea dintre indivizi determină, practic, ***nedreptatea socială***.

Pentru doctrinele inegalitare statul ***este subordonat apărării intereselor individuale***. Supremația legii, a Dreptului este consacrată tocmai în scopul apărării și a garantării intereselor și drepturilor individuale, private. Statul apare ca un promotor al intereselor capitaliștilor, bunăstarea generală, atât de trâmbițată, fiind în esență un cumul al bunăstării particularilor și, în mod deosebit, al claselor privilegiate, avute.

Pentru doctrinele egalitare statul, având un rol dominant, ca exponent general al intereselor societății, trebuie să asigure "domnia legii", dar numai ca o expresie a voinței naționale. Rolul statului este a asigura egalitatea de șanse a indivizilor, conservarea intereselor general-sociale în mod prioritar față de interesele individual-particulare, asigurarea bunăstării întregii societăți etc.

Aceste doctrine și în mod deosebit cele socialiste – reformate sau revoluționare – pun accent pe edificarea ***statului bunăstării, a statului întregului popor*** deși viziunile în privința edificării acestui tip de stat diferă la comuniști în raport cu socialiștii.

În esență, socialiștii consideră necesar în vederea funcționării statului bunăstării, a Statului de Drept providențial, să existe o planificare economică dirijată de structurile etatice iar forța de muncă activă să fie integral sau cel puțin în mare parte ocupată în activități lucrativ-productive. Statul providențial poate exista numai în condițiile socializării unor principale mijloace de producție, instituindu-se ***economia mixtă*** – de stat și privată – la nivel național.

Comuniștii consideră statul ca fiind un instrument al dominației politice a clasei potențate în contra claselor și categoriilor sociale defavorizate. În concepția lor statul are menirea de a apăra socialismul și de a lupta împotriva claselor sociale vechi, retrograde. În concepția doctrinelor comuniste statul trebuia acaparat în totalitate de partidul marxist

revoluționar iar odată cu instaurarea unei viitoare ”societăți comuniste”, statul era inevitabil și implacabil supus dispariției.

Într-adevăr, osificarea structurilor de stat, birocratizarea excesivă a statului și pierderea încrederii în principiile revoluționare au determinat colapsarea statelor socialiste europene.

Dar au fost aceste state cu adevărat ***state socialiste***??

U.R.S.S. și celelalte state satelit ale acesteia au fost state socialiste în privința doctrinelor. Ele au îmbrățișat doctrina marxistă așa cum a fost aceasta modificată și adaptată condițiilor rusești.

Cu V. I. Lenin și victoria Revoluției bolșevice în Rusia se declanșează distorsionarea principiilor comuniste. Alte obiective au stat în fața conducerii bolșevice rusești decât cele derivând strict din principiile marxiste. Înapoierea fostului Imperiu Țarist a determinat profunde transformări economice și sociale tocmai pentru edificarea cu șanse de reușită a societății socialiste. Lipsa unui proletariat numeros și conștient, cultivat politic și însuflețit de dorința edificării socialismului a generat instituirea unei dictaturi a Partidului bolșevic. Ca orice dictatură și aceasta a fost a unei minorități care gustând din privilegiile oferite în noul stat sovietic a abdicat cu totul de la principiile originare marxiste.

Supercentralizarea partidului revoluționar, perpetuarea ”dictaturii proletariatului”, ruptura liderilor comuniști de masele populare, instaurarea cultului personalității șefului de partid, utilizarea statului în scopul opresării maselor populare și a oponenților politici, toate acestea și încă multe altele au reprezentat derapajul marxismului în Rusia sovietică, apoi în U.R.S.S. și în celelalte state socialiste europene.

Vorbim în prezenta lucrare despre ”activitatea” lui M. S. Gorbaciov pusă în slujba idealului suprem al distrugerii U.R.S.S. și a comunismului mondial. Acum ne punem întrebarea dacă aducerea lui V. I. Lenin de către germani în

Rusia în scopul declanşării de tulburări nu a urmărit ţeluri mult mai înalte!?!?

Aducerea lui Lenin în Rusia a fost făcută de statul imperial german tocmai pentru ca prin tulburările generate să se slăbească capacitatea de luptă a armatelor ţariste/ruseşti care se aflau în conflict militar cu armata germană. Dovadă este încheierea păcii germano-ruse de la Brest-Litovsk prin care imense teritorii ale fostului Imperiu Ţarist au fost predate fără obiecţie Imperiului German.

Acum ne punem întrebarea dacă aducerea lui Lenin în Rusia nu a reprezentat şi o încercare – izbutită – de a implanta comunismul în această imensă ţară, într-un mod deformat faţă de doctrina comunistă originară.

Îndeobşte se spune că serviciile secrete imperiale germane nu au crezut în capacitatea lui Lenin de a impune comunismul în Rusia!! Dar dacă au prevăzut acest eveniment deosebit?? Să fi dorit Germania sovietizarea Rusiei?? Relaţiile bune germano-sovietice din perioada interbelică par a arăta o Germanie ”resemnată” şi dezinhibată în faţa ”pericolului” sovietic bolşevic!!!!

Instaurarea comunismului în Rusia a constituit opera de distrugere a conceptelor şi principiilor marxiste.

Devenite leniniste sau marxist-leniniste noile doctrine comuniste au fost practic adaptate la nevoile şi la ambiţiile statului sovietic.

Universalizarea comunismului s-a făcut după 1920 exclusiv din perspectivă sovietică. ”Proletari din toate ţările, uniţi-vă!” a devenit o lozincă aflată exclusiv la îndemâna puterii sovietice!!!

Puterile occidentale, Germania imperială în mod special, au implantat ”o formă” de comunism în Rusia tocmai pentru discreditarea doctrinelor stângiste-egalitare-comuniste!!!

Apoi ***comunismul rusesc*** personificat în relațiile internaționale în ***statul sovietic*** a amenințat întreaga Europă cu ideea bolșevizării și, în acest mod, statele capitaliste occidentale aveau asigurat sprijinul popular al națiunilor lor. Paradoxal, dar apariția comunismului în Rusia/U.R.S.S. pare a fi întărit statele europene capitaliste occidentale.

După al Doilea Război Mondial, după lupta acerbă dintre național-socialismul german și internațional-socialismul sovietic comunismul de sorginte rusă este impus unor state central și est-europene cu complicitatea puterilor capitaliste occidentale, în special a marii Britanii!!!

Internațional-socialismul, socialismul revoluționar, adică comunismul este ”exportat” nu doar în: România; Bulgaria; Cehoslovacia; Polonia; Albania; Yugoslavia. Și o parte a Germaniei – cea de răsărit – trece la comunism. Viitoarea Republică Democrată Germană, adică zona de ocupație sovietică ***trece direct*** de la național-socialism, la internațional-socialism (comunism). Trecerea s-a făcut în mod abrupt, fără nici un proces de denazificare efectuat în prealabil!!!! Asta dacă nu cumva s-a considerat că omorurile făcute asupra populației civile și violurile în masă săvârșite asupra femeilor germane de vajnicii militari sovietici au contribuit decisiv la denazificarea Germaniei răsăritene!! Oare așa să fi gândit generalissimul I. V. Stalin??!!

Dictatura exercitată de U.R.S.S. în relațiile internaționale cu celelalte state socialiste, dictatura exercitată de P.C.U.S. în raporturile cu celelalte partide marxiste din statele socialiste a avut drept efect îmbrățișarea, mai mult sau mai puțin fățiș, în fiecare țară socialistă, a naționalismului.

Conducerile de partid și de stat din țările socialiste europene au mărșat pe ***ideea națională*** pentru a se delimita de P.C.U.S. și de U.R.S.S.. În acest mod conducerile comuniste din țările socialiste sperau să se legitimeze în ochii propriilor popoare și să obțină o independență, mai voalată sau mai

accentuată, față de sovietici. Or, îmbrățișând ideile naționaliste statele socialiste au alunecat spre național-socialism.

Internațional-socialismul a continuat să fie utilizat, din rațiuni politice, la nivel doctrinar. Sub steagurile roșii cu secera și ciocanul național-socialismul s-a dezvoltat nestingerit (vezi cazul R.S. România).

Înlocuirea ***"internaționalismului proletar"*** cu ***"naționalismul"*** a reprezentat o lovitură puternică dată doctrinei comuniste sovietice.

Fiind regimuri național-socialiste, statele socialiste europene au pus mai presus interesele naționale în raport cu interesele mișcării muncitorești internaționale.

Chiar și U.R.S.S. a procedat în acest mod, jertfind unele mișcări revoluționare din Africa sau Asia în fața altor interese politice, strategice sau economice.

Naționalizarea comunismului, adică a regimurilor politice socialiste a constituit ruptura față de modelul unic sovietic, premisă a proclamării "independenței" partidelor revoluționare din statele socialiste față de P.C.U.S./U.R.S.S..

Dar acestă stare de lucruri a pornit chiar de la originea instaurării puterii sovietice când V. I. Lenin a susținut teza ***posibilității desfășurării revoluției comuniste într-o singură țară***.

Această teză a defazat revoluția bolșevică rusă de ipotetica revoluție comunistă, mondială și a permis adaptarea, modificarea principiilor marxiste originare la realitățile Rusiei.

La fel și statele socialiste europene, având exemplul Rusiei, s-au autonomizat în înfăptuirea construcției societății (sau a societăților) socialiste. Partidele marxiste revoluționare din statele socialiste europene s-au delimitat de "fratele mai mare" P.C.U.S., adoptând viziuni proprii de edificare și consolidare a noii orânduiri sociale.

Rolul ***"proletariatului internațional"*** și ***"internaționalismul proletar"*** a rămas doar în doctrină ca o literă quasi-decedată.

În realitate, majoritatea partidelor marxiste revoluționare din țările socialiste europene, poate cu excepția Partidului Comunist Bulgar și a Partidului Socialist Unit din Germania (R.P. Bulgaria și R.D. Germană), au promovat independență față de P.C.U.S. atât în relațiile cu U.R.S.S. cât și în relațiile internaționale cu statele capitaliste sau în cadrul organizațiilor internaționale. Desigur, partidele respective acționau în relațiile internaționale prin intermediul autorităților etatice competente. Iarăși trebuie să subliniem cazul României de la "Declarația de Independență" din aprilie 1964 și până la 22-decembrie-1989. În toată această perioadă P.M.R./P.C.R. și R.P.R./R.S.R. prin liderii săi Gheorghe Gheorghiu – Dej și Nicolae Ceaușescu au dus o politică de distanțare față de partidul comunist sovietic și față de statul sovietic!!!

Atitudinea brutală și ultimativă a conducerii P.C.U.S. și a U.R.S.S. față de partidele marxiste aduse la putere și față de statele socialiste europene a determinat alegerea căii naționale de dezvoltare de către acestea din urmă. Acest "comportament" agresiv și imperialist materializat în: ocuparea și jefuirea acestor țări; impunerea conducerilor comuniste obediente U.R.S.S.; pretenția de instituire a zonelor economice unice (planul Valev); pretinderea unor despăgubiri de război exagerate; impunerea falsificării istoriei naționale a statelor socialiste în favoarea Rusiei/U.R.S.S.; înființarea întreprinderilor mixte având ca scop exploatarea statelor socialiste de către U.R.S.S. (celebrele sovromuri, la români); ocuparea unor teritorii din statele devenite socialiste și anexarea lor la U.R.S.S. (Cehoslovacia – Rutenia, Polonia – partea estică și sudică, România – Basarabia; nordul Bucovinei, ținutul Herța și Insula Șerpilor din Marea Neagră) etc. nu avea

nimic în comun cu doctrina marxistă!!! El era tipic puterilor imperialiste, inclusiv Rusiei țariste.

Dar iată că, din păcate, și fosta U.R.S.S. a căzut în plasa naționalismului velicorus și a ”conduitei” imperialiste în raporturile cu alte state!!! Ca să nu mai vorbim de exterminarea popoarelor neruse din fosta Uniune în scopul fățiș declarat de rusificare a tuturor republicilor unionale!!!

Realitatea istorică obiectivă a demonstrat că ”dictatura proletariatului” din fosta U.R.S.S. avea prea puține în comun cu marxismul revoluționar.

Statul socialist sovietic a fost în primul rând ***un stat rus imperialist*** care manevra o serie de simboluri marxiste doar la nivel doctrinar.

Când scopul final, țelul suprem al U.R.S.S. era revoluția mondială, era Republica Sovietică Mondială cum se explică nerecunoașterea unirii Basarabiei cu România în anul 1918?? De ce pe hărțile sovietice din perioada interbelică Basarabia, parte componentă a Regatului România, era hașurată cu culoarea U.R.S.S.?? De ce au înființat, în octombrie 1924, R.A.S.S. Moldovenească în R.S.S. Ucraineană, aceasta fiind considerată ”patria tuturor moldovenilor” și ”embrionul viitoarei Românii socialiste”??

O bucățică de pământ, cea dintre Prut și Nistru, Basarabia era atât de importantă pentru Moscova roșie, ca și înainte vreme pentru Sankt Petersburg, încât liderii bolșevici să nu recunoască ca valabilă apartenența Basarabiei la Statul Român??

Asta tocmai pentru că acest străvechi teritoriu românesc scăpase de sub stăpânirea rusă la 27 martie/9 aprilie 1918, unindu-se cu România, patria sa mamă!!! Aceasta este politică comunistă??? Sincer mă îndoiesc!!! Ceea ce a făcut U.R.S.S. este politică imperialistă, care nu are nimic în comun cu comunismul.

Răpind României Basarabia la 28 iunie 1940, prin amenințarea iminentă cu utilizarea forței armate, U.R.S.S. se caracterizează singură ca un stat imperialist. Un stat socialist-imperialist era caracterizată U.R.S.S. și de conducerea Republicii Populare Chineze!!!

Dar un stat care edifică societatea socialistă, un stat care tinde spre comunism adoptă un așa ”comportament” în relațiile sale externe??!! Ocupă jumătatea răsăriteană a Poloniei în anul 1939; ocupă în anul 1940 Țările Baltice cică venind în sprijinul oamenilor muncii!!! Poartă război cu Finlanda pentru a-i ocupa acestui stat întinse teritorii ***(30.11.1939-12.03.1940)!!!*** Încheie un tratat secret cu Germania nazistă la 23.08.1939 în scopul partajării sferelor de influență în Europa!!!! Oprimă națiunile mici, subjugă state în numele comunismului!!!!

Încheie cu puterile occidentale un pact de împărțire a Europei în sfere de influență!!!

Toate acestea, și încă multe altele neminimalizate de noi, le-a făcut fosta U.R.S.S.!!!

Invadează Cehoslovacia stat socialist (1968), pregătește agresiunea armată împotriva României (1956); reprimă revoltele din R.D.G. (1953) și din Polonia (1979-1982)!!!

Toate acestea în numele proletarismului internațional al socialismului internaționalist, în numele doctrinei marxiste, comuniste!!!!

Iar intervențiile armate sau pregătirile în acest scop s-au desfășurat tocmai împotriva unor state socialiste!!!

Stalin a recunoscut în fața unei delegații românești că Basarabia este românească dar a remarcat că U.R.S.S. trebuie să o încorporeze ”din considerente de prestigiu”!!!

Auziți motivare!!!

Dacă conducătorii sovietici doreau cu adevărat să își apropie statele socialiste satelite din Europa atunci le retrocedau teritoriile încorporate!!

Doar Ungaria a scăpat fără anexarea unei părți din teritoriul ei la U.R.S.S. dintre statele socialiste cu frontieră comună cu Imperiul roșu sovietic!!!

Dădeau înapoi Poloniei teritoriul ocupat în sud și în est; înapoiau Rutenia Slovaciei – deci R.S. Cehoslovacia; restituiau nordul Bucovinei, Basarabia, ținutul Herța și Insula Șerpilor către R.P. Română/R.S. România.

Și atunci sovieticii ar fi observat care este diferența între ”prietenia” impusă de ei statelor socialiste limitrofe și prietenia și loialitatea reală a popoarelor vecine în raport cu U.R.S.S.!!!

Faptul că nu ar fi mai administrat în mod direct aceste teritorii nu însemna mare pagubă pentru U.R.S.S. atâta timp cât ele se aflau în componența unor state socialiste aliate. Într-adevăr, cedarea sudului Basarabiei din R.S.S. Ucraineană către România ar fi împiedicat accesul U.R.S.S la gurile Dunării prin brațul Chilia. Acest neajuns putea fi ușor remediat prin acorduril suplimentare cu partea română.

Conducătorii sovietici nu s-au preocupat de modul în care ei, P.C.U.S. și U.R.S.S. erau percepuți, în mod real, de popoarele sovietice și de națiunile statelor socialiste ”aliate”.

*

* *

Aceste succinte exemplificări ne conduc la ideea fundamentală conținută în titlul secțiunii de față.

În concret, ce reprezintă delimitările utilizate de doctrinele politice, prin ce se diferențiază aceste doctrine unele de altele??

În Germania anilor 1933-1945 era socialism; în U.R.S.S. stat socialist internaționalist ideologia comunistă era de fațadă, în realitate acest stat unional-federativ fiind un stat imperialist, un veritabil ***Imperiu*** în lumea contemporană.

Sub masca comunismului, atât în U.R.S.S. cât și în celelalte state socialiste de pe mapamond, era practic ***un capitalism monopolist de stat.***

Statul deținea toate sau majoritatea mijloacelor de producție, economia fiind centralizată, concentrată și aflată la dispoziția liderilor partidelor de guvernământ (marxiste).

Proprietatea întregului popor sau proprietatea socialistă de stat precum și proprietatea socialistă cooperatistă era, în totalitate, la dispoziția elitelor ”comuniste” conducătoare. Aceștia reprezentau ***veritabilii capitaliști*** ai statelor socialiste!!!

Instituirea ”socialismului” în Rusia, în anul 1918, și exportarea sa în alte state devenite socialiste a fost ***o ”glumă amară”***, menită să discrediteze doctrina comunistă, marxistă în ochii întregii lumi!!!

Vechii capitaliști și moșieri din orânduirea burghezo-moșierească au fost rapid înlocuiți cu nomenclaturiștii partidului așa-zis ”marxist”, în orânduirea socialistă.

Toate aceste ***crunte abuzuri*** au fost posibile întrucât guvernanții așa-zis comuniști din statele socialiste, inclusiv din U.R.S.S., nu au dorit să respecte sau nu au putut respecta acest fundamental criteriu de delimitare, de clasificare a doctrinelor politice în: ***egalitare*** și ***inegalitate***, adică în doctrine ***de Stânga*** sau ***de Dreapta***.

Rezultă clar și logic, totodată, că regimurile politice instituite în fosta U.R.S.S. și în statele socialiste de pe planetă, în mare parte, nu au fost în realitate regimuri politice de sorginte comunistă.

Deși proclamau principii comuniste aceste state au etatizat economia socializând principalele mijloace de producție iar unele dintre ele au apelat la doctrine naționaliste pentru a umple ”vidul” lăsat de abandonarea internaționalismului.

În esență, statele socialiste au constituit un hibrid de sorginte capitalistă compus din: ***capitalism monopolist de stat în economie*** și ***naționalism în politică***.

Până în anii ’70 ai secolului XX când mai era consacrat real și faptic internaționalismul statele socialiste mimau, în mod tradițional, obidiență față de doctrina marxistă. După 1970 naționalismul fiind ridicat la rang de politică de stat, alături de socialism, regimurile politice din statele socialiste și-au pierdut omogenitatea, fapt recunoscut și de Moscova.

Ele au devenit mai apropiate de nazism decât de comunismul autentic.

Lansarea cultului exacerbat al personalității în câteva dintre statele socialiste (Stalin, Ceaușescu etc.) demostrează ***receptarea principiilor doctrinare fasciste***.

Tendința regimului socialist român sub Ceaușescu de a crea ”omul nou” este specifică, la origine, ***doctrinei legionare***.

Naționalismul, prin excelență, a constituit elementul, ingredientul fundamental al doctrinelor fasciste.

Este drept, statele socialiste nu au dezlănțuit o campanie antisemită, deși unele accente în acest sens au existat în fosta U.R.S.S. la un moment dat.

Stânga în general și comunismul în mod special au reprezentat inamicii de moarte ai național-socialismului german. Ironia sorții a făcut ca marea majoritate a statelor socialiste să recurgă la naționalism, pierzând în mare parte contactul cu principiile internaționalismului proletar.

Se spune că extremele se atrag. Astfel, între nazism și comunism nu ar fi decât un pas. De altfel, steagul național-socialismului german era tot roșu ca și stindardul comunist!!!

Se pare că între 1941-1945, în Europa, s-au confruntat militar ***două imperii socialiste***: ***unul internaționalist ca doctrină dar naționalist în fapt (naționalismul rusesc - velicorusismul)*** și ***altul național-socialist (de sorginte germană)***.

Au câștigat socialiștii revoluționari internaționaliști (sovieticii) cu ajutorul puterilor capitaliste occidentale dar, peste câteva decenii, naționalismul dislocă solidaritatea statelor socialiste și determină prăbușirea regimurilor politice socialist-comuniste. Inclusiv dezintegrarea U.R.S.S.!!!

Cu alte cuvinte, ***inocularea naționalismului*** în statele socialiste conducând la prăbușirea sistemului politico-etatic socialist a reprezentat o adevărată ”răzbunare” a nazismului asupra U.R.S.S. și a țărilor satelite acesteia.

Germania lui Adolf Hitler a pierdut al Doilea Război Mondial dar nu și bătălia finală.

Naționalismul – propriu doctrinei germane a celui de-al treilea Reich – a contaminat doctrina comunistă și așa pervertită a U.R.S.S. și celorlalte state socialiste.

Rezultatul se cunoaște: Cortina a fost trasă mai rapid decât se putea crede de M. S. Gorbaciov.

Ultimul ”comunist”, adică ultimul actor în această farsă denumită ”construcția societății socialiste dezvoltate”, în vederea ”înaintării spre comunism”.

Teoria politică a Dreptului – succinte comentarii

Eminentul jurist austriac Hans Kelsen a formulat și a dezvoltat celebra ”Teorie pură a dreptului”, în lucrarea purtând același nume ”Reine Rechtlehre”. Această teorie afirmă pozitivul juridic pur și normativismul, fără acceptarea unor influențe din partea școlii istorice a dreptului sau a școlii sociologice a dreptului. De asemenea, această teorie respinge ideea ”dreptului natural”. Pentru Hans Kelsen, Dreptul reprezintă o ierarhie de norme juridice. ”Teoria pură a

dreptului" fiind știință nu se ocupă cu validarea sau constatarea eficienței normelor juridice. "Doctrina pură a dreptului" studiază, in abstracto, ordonarea, sub formă piramidală, a normelor juridice. Drept urmare ierarhizarea normelor juridice constituie principala preocupare a acestei teorii.

Validitatea unei norme juridice aflată pe scară inferioară este dată întotdeauna de o normă juridică preexistentă și superioară în "complexul piramidal". Normele juridice, prin însăși natura lor, pot fi duse la îndeplinire, în caz de necesitate, și prin forța coercitivă a statului, ele fiind prin natura lor imperative (o parte considerabilă din acestea – N. A.).

În concepția lui Hans Kelsen teoria monistă se manifestă în mod pregnant. Statul este identificat cu Dreptul pentru că reprezintă, practic, un "sistem juridic". Altfel spus, în această concepție statul este doar un "sistem juridic". În aceste condiții un stat, indiferent de regimul politic adoptat, este ***Statul de Drept***, pentru simplul motiv că statul se identifică cu Dreptul, în orice timp istoric și în toate orânduirile sociale!!!! Monismul Kelsian merge și mai departe considerând că, pe lângă ***identitatea statului cu Dreptul***, mai există și alte identități: ***a dreptului obiectiv (pozitiv) cu dreptul subiectiv; a dreptului public cu dreptul privat*** și ***identitatea dreptului național cu dreptul internațional public.*** Marele jurist considera că dreptul subiectiv nu are o existență autonomă deoarece el reprezintă o extensie a dreptului obiectiv (pozitiv). Fundamentul Dreptului îl constituie ***obligațiile*** întrucât sistemul dreptului este, în realitate, un sistem al obligațiilor.

Dreptul privat nu ar exista în realitate deoarece voința părților nu are aptitudinea instituirii unor obligații cu caracter juridic. Voința subiectelor este doar ocrotită de normele juridice, acestea din urmă sancționând conduitele ilicite.

Altfel spus, în cadrul dublului aspect voliţional elementul preeminent îl constituie voinţa legiuitorului de a acorda efecte juridice voinţei părţilor.

Negarea distincţiei dintre dreptul naţional şi dreptul internaţional public trebuie să se întemeieze – în concepţia lui Hans Kelsen – pe tendinţa de centralizare rapidă şi de creare a unităţii organice a umanităţii, ca efect al mondializării (globalizării).

Ordinea juridică internaţională apare ca fiind superioară ordinilor juridice statale, naţionale. Autoritatea crescândă a dreptului internaţional public are drept efect condiţionarea şi limitarea suveranităţii statelor de pe mapamond.

Ceea ce ne interesează pe noi în mod deosebit, este teza lui Hans Kelsen relativă la ruperea Dreptului de orice element extern, de ansamblul contextului social şi implicit, de ştiinţele sociale complementare: sociologie; istorie; filosofie etc. Efectul l-a reprezentat ignorarea de către Kelsen a şcolii sociologice dar şi a şcolii istorice a Dreptului. Teoria dreptului nu trebuie să fie contaminată de: politică, sociologie şi de istorie.

*

* *

Aceste câteva reflecţii relative la doctrina pură a Dreptului, elaborată de teoreticianul Hans Kelsen, ne-au îndemnat să creionăm câteva elemente, succinte şi incomplete, referitoare la aşa-numita ”***Teorie politică a Dreptului**”.

*

* *

Dreptul obiectiv (pozitiv) reprezintă totalitatea normelor juridice existente în vigoare, la un moment dat, într-

un stat. El exprimă, în mod direct și nemijlocit, voința legiuitorului grefată pe izvoarele așa-zise ”materiale” reprezentate de condițiile de viață materiale și efective. Foarte ușor se trece cu vederea tocmai izvorul material al dreptului, punându-se accent pe izvoarele așa-zise ”formale” ale Dreptului.

Deci, în fond, dreptul este expresia voinței legiuitorului, adică este expresia voinței clasei dominante în stat. Guvernanții sunt cei care edictează Dreptul obiectiv (pozitiv).

Dacă în paginile anterioare am analizat corelația dintre Știința Dreptului și Știința Politică, în prezenta secțiune vom încerca să analizăm chestiunea legăturii dintre Drept și politică, privite ca activități practice.

Fără îndoială, ”curățirea” Dreptului și a Științelor Juridice de influențele exercitate de alte științe sociale și negarea ***caracterului istoric*** și a atributului de ***știință socială*** în privința Dreptului/Științei Dreptului nu pot fi acceptate.

Corelația Dreptului cu Politica este atât de evidentă și de pregnantă încât nu poate fi, sub nici o formă, negată!!!

Politica fiind știința și arta conducerii societății este de la sine înțeles faptul că în toate epocile istorice oamenii politici și de stat au creat, interpretat și au aplicat Dreptul în conformitate cu interesele guvernanților, a clasei sociale aflată la putere. În concepția lui Hans Kelsen, Dreptul ***apare ca un ideal, ceea ce trebuie să fie*** în opoziție flagrantă cu ***ceea ce este în realitatea obiectivă***.

Ca atare, Dreptul a constituit, încă din Antichitate, apanajul celor aflați la putere în vederea impunerii voinței lor în raport cu marea masă a supușilor statului.

Vreme îndelungată în istoria omenirii Dreptul a constituit eminamente un ”instrument” de impunere a voinței celor puternici asupra celor slabi.

Evident, în toate epocile istorice unele drepturi fundamentale au fost ocrotite (ex.: dreptul la viață) dar aceasta

nu înseamnă că, de principiu, Dreptul pozitiv (obiectiv) aplicat într-un moment istoric determinat constituia expresia celor mulți, a maselor largi populare.

Fiind un ”instrument” aflat la dispoziția guvernanților, Dreptul avea un pronunțat ”caracter de clasă”, cum ar spune marxiștii, adică era menit să ocrotească interesele claselor și categoriilor sociale privilegiate, dominante în stat.

În epoca antică (sclavagistă), în Evul Mediu (în feudalism) și în Epoca modernă (prima fază a capitalismului) este fără îndoială faptul că Dreptul a avut acest caracter. Și în statele socialiste Dreptul a avut un pronunțat caracter de clasă el fiind expresia partidelor marxiste revoluționare ajunse la putere și, totodată, arma acestora în lupta cu elementele clasei sociale înlăturate de la putere (a capitaliștilor și a moșierilor).

Dictatura proletariatului, în regimurile sovietice și cele de democrație populară din statele satelite U.R.S.S., a utilizat pe scară largă Dreptul pozitiv (obiectiv) ca armă împotriva oponenților politici și pentru apărarea orânduirii sociale socialiste.

Este adevărat, ***Dreptul natural*** reprezentând principiile fundamentale și imuabile întemeiate pe echitate și pe morală a subzistat în conștiința publică, uneori amestecat cu perceptele și concepțiile religioase. Dar ***Dreptul pozitiv (obiectiv)*** a fost – de-a lungul istoriei omenirii – utilizat în scopuri mai puțin nobile, țeluri intim legate de cucerirea, prezervarea și exercitarea puterii de stat.

În aceste condiții, aserțiunea celebrului doctrinar Hans Kelsen relativă la identificarea statului cu Dreptul, la considerarea statului ca fiind un sistem juridic și, în consecință, la considerarea oricărui stat, din orice epocă istorică și de pe orice meridian, ca fiind ”***Stat de Drept***” apare cel puțin bizară!!! Marele doctrinar a ajuns la această concluzie, profund eronată, deoarece a făcut abstracție de corelațiile Dreptului cu: Istoria, Sociologia și mai ales cu Politica.

Așa s-a ajuns ca un stat despotic, un stat totalitar sau, după caz, un stat dictatorial (adică state cu regimuri politice despotice, totalitare sau dictatoriale) să fie considerate, in corpore, ***State de Drept!!!***

Aceasta dovedește cu prisosință că analizarea Dreptului rupt de sistemul societar global, a cărui parte componentă este, conduce la interpretări și concluzii false, eronate.

Dreptul nu este, nu poate fi și nu trebuie să fie rupt de realitatea socială, privită ca realitate obiectivă. Dreptul nu poate fi rupt de națiune pentru că el nu constituie un scop în sine!!! Rolul Dreptului este acela de a regulariza comportamentele sociale ale tuturor subiectelor de drept în scopul conservării echilibrului social.

Nimeni nu are intenția de a pune în discuție statutul ***Științelor Juridice*** și autonomia lor relativă în cadrul sistemului societar global. Dar nu putem accepta ideea existenței Dreptului independent de realitatea socială și acest aspect îl deducem relativ ușor din caracterizarea acestui domeniu al cunoașterii umane ca fiind ***știință socială.***

Având un pronunțat caracter istoric evoluția Dreptului se poate observa ușor analizând-o împreună cu revoluția Politicii.

De altfel, ***Statul însuși*** fiind o instituție cu dublă natură, politică și juridică, reliefează necesitatea acceptării corelației organice dintre Politică și Drept.

Unele Științe Juridice, cum este cazul ”Dreptului Constituțional și Instituțiilor Politice”, sunt considerate științe cu dublă natură, atât politice cât și juridice.

Existența ramurilor Dreptului și a ramurilor științelor juridice corespunzătoare acestora evidențiază existența ”dreptului pur”, adică a dreptului așa-zis ”dogmatic”, normativist.

La fel, nu poate fi negată nici partea filosofico-speculativă a Dreptului şi nici congruenţa Dreptului cu Istoria, concretizată în ştiinţele istorico-juridice.

Teoria generală a dreptului nu este o teorie "pură" ci dimpotrivă ea se fundamentează pe corelaţiile sistemului normativ juridic cu alte discipline şi, în mod deosebit, cu Ştiinţele Politice!!!

Ca să putem conştientiza mai bine dificutăţile întâmpinate în aplicarea tezei subscrise în "Teoria pură a dreptului" relativă la ruperea Dreptului de contextul social şi defazarea lui faţă de celelalte ştiinţe sociale componente ale sistemului societar global trebuie să ne referim la atitudinea livrescă, îngustă, a unor jurişti de a "moşteni" Dreptul practic, jurisprudenţa "din tom în tom", fără a se interesa de evoluţia instituţiilor şi a fenomenelor juridice.

A limita doctrina juridică doar la "ceea ce este" fără a ne raporta la evoluţia dreptului, la "ceea ce trebuie să fie" reprezintă o împietate a gândirii omeneşti!!!

Formalismul excesiv promovat de "Teoria pură a dreptului" se vădeşte în lipsa de preocupare cu privire la eficacitatea Dreptului obiectiv (pozitiv). Determinismul, corelaţia cauză-efect, este cu desăvârşire ignorată în doctrina "pură" a dreptului.

Cercetarea exegetică şi istorică, diacronică a Dreptului nu constituie obiect de preocupare pentru Hans Kelsen.

În scopul proclamării unei "ştiinţe pure a dreptului" au fost sacrificate veridicele scopuri pentru care Ştiinţa Juridică este cercetată.

Doctrina Dreptului are în primul rând menirea de a studia evoluţia ramurilor ştiinţelor juridice şi de a cerceta conştiinţa juridică colectivă, ea reprezentând, în esenţă, totalitatea ideilor, concepţiilor şi teoriilor privitoare la Drept, precum şi concepţiile relative la modul în care Dreptul ar trebui să evolueze în viitor. Or, "doctrina pură a dreptului" nu se

preocupă de rolul voinței în Drept și, în consecință, nu este interesată de analiza conștiinței juridice colective!!!

Teoria avansată de Hans Kelsen nu pune accent pe ***fenomenul aculturației juridice*** întrucât consideră că relația dintre Teoria Dreptului și un Sistem juridic normativ național reprezintă ***un raport între un drept posibil și un drept obiectivat, materializat***. Influențarea sistemelor juridice între ele prin ”împrumutarea” unor instituții juridice sau chiar a unui întreg sistem normativ juridic de către un stat de la alt stat, nu prezintă interes pentru ”Doctrina pură a dreptului”!!!

Democratizarea ”Statului de Drept” prin extinderea acestei noțiuni la toate statele, indiferent de regimurile politice concrete instituite reprezintă un alt ”păcat” al acestei doctrine.

Și statul despotic și statul polițienesc și statul dictatorial, cele totalitare sau regimurile statale administrative și așa-numitul Stat-legal, toate pot fi, de jure, considerate Stat de Drept?!?! Și asta pentru simplul motiv că posedă o legislației!!! De facto însă tipurile de regimuri politice anterior amintite nu întrunesc condițiile minimale ale Statului de Drept: separația și echilibrul puterilor etatice; pluripartidismul pe scena politică internă; consacrarea și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului; asigurarea și garantarea independenței judecătorilor etc. Doar Statul-legal face față exigențelor Statului de Drept, aspect ușor de justificat dacă precizăm că cele două noțiuni consacră, de principiu, state fundamentate pe concepte democratice.

Nu în ultimul rând instituirea primatului ordinii juridice supranaționale, suprastatale, în raport cu ordinea juridică națională a statelor, cu consecința limitării suveranității statelor, deși este receptată în contemporaneitate în relațiile internaționale, este criticabilă. Această concepție, îmbrățișată și de ”Teoria pură a dreptului” degradează ”rangul” statelor de la unități de bază, fundamentale, ale sistemului politic

internațional la ”simple” elemente componente ale marilor ansambluri etatice supranaționale.

Diminuarea rolurilor statelor – fie ele: naționale sau multinaționale; unitare sau federale; puternic centralizate sau cu un grad ridicat de autonomie consacrat în interiorul structurilor teritoriale componente ale statului respectiv – în vederea armonizării legislațiilor statale conduce la aplicarea directă a dreptului entităților suprastatale și supranaționale pe teritoriul statelor componente și, în final, la ”subordonarea” deplină a dreptului intern național al statelor față de dreptul pozitiv (obiectiv) al respectivei entități etatice supranaționale.

”Exportarea” sau mai bine spus ”importarea” modelului ”U.R.S.S.” în alte spații politico-geografice va conduce la conservarea hegemoniei statului sau a statelor mai avansate economic și tehnologic și mai puternic sub aspect militar în dauna celorlalte state componente ale structurii supraetatice și supranaționale. Așa cum de altfel s-a și întâmplat în fosta U.R.S.S. unde statul hegemon din cadrul ”Uniunii” era Republica Socialistă Federativă Sovietică Rusă. Sau cum se întâmplă în momentul de față în cadrul Comunităților Statelor Independente unde statul hegemon este, fără îndoială, Republica Federativă Rusă.

Practic, alături de alte teorii, doctrina pură a dreptului, promovând ”limitarea” suveranității statelor, contribuie la colonizarea politico-economică a statelor mici și mijlocii de către statele puternice economic și militar. Și asta este doctrină ”pură” a dreptului?!?! Nu este o doctrină pură în slujba politicii internaționale facilitând sporirea capacităților hegemonice a statelor puternice, a marilor puteri???

Istoria a demonstrat că imperiile s-au constituit în jurul centrelor de putere, adică în jurul statelor hegemon. Niciodată într-o uniune politică sau într-o alianță militară statele mijlocii și mici nu vor avea aceeași capacitate de influențare precum

statele mari. Marile puteri fiind ”regine” în relațiile de dominare, de putere, vor avea întotdeauna ”partea leului”!!!!

Noi opunem așa-zisei ”Teorii pure a dreptului” o teorie politico-juridică menită să asigure corelația Politicii cu Dreptul. Să explice această legătură de determinare ambivalentă de pe poziții principale, oneste și corecte.

Recunoașterea corelației dintre Politică și Drept subminează ”teoria pură a dreptului” dar nu crează, ab initio, ***o știință politică juridică***. Dreptul și Politica sunt domenii de activitate socială distincte, net diferențiate.

O cunoaștere numai a Dreptului este imposibilă dacă nu se apelează și la celelalte științe social-umaniste!!!

Un celebru doctrinar român, profesorul Mircea Djuvara preciza că Facultatea de Drept este o facultate a științelor sociale, în genere.

Dacă există o politică juridică, și desigur există, ea se manifestă în mod plenar. Este suficient să amintim ***politica penală*** desfășurată de legiuitor cu ocazia incriminării sau a dezincriminării infracțiunilor și a dozării pedepselor, în raport de pericol social generic sau abstract.

De altfel, această lucrare a noastră, intitulată ”Științe Politice și Doctrine Politice Internaționale” reprezintă o tentativă de analiză a corelațiilor politicii, a politicii internaționale (adică a relațiilor internaționale) cu Dreptul. Studiul legăturilor între aceste ***Științe*** pornește de la faptul că toate trei fac parte integrantă din marele sistem societar global, privit atât la nivel național, statal, cât și la nivel internațional și chiar mondial (global).

În Statul de Drept veritabil specific capitalismului contemporan (de la jumătatea sec. XX și până astăzi), guvernanții urmăresc, în mod activ, respectarea principiilor democratice în conducerea politică a societății.

Supunerea guvernanților față de lege constituie proba supremă a funcționării statului de drept.

Concluzia generală la care au ajuns clasele politice din statele capitaliste avansate se relevă, fără dubii, în înțelegerea edificării și prezervării Statului de Drept, sub aspect substanțial. Politicienii par a se înclina în fața Dreptului deși, de milenii, l-au folosit în scopul creșterii propriei lor puteri politice.

Fie în variantă liberală (statul minimal), fie în variantă socialistă (statul providențial, paternal), Statul de Drept edificat de societățile occidentale este un stat capitalist adaptat condițiilor social-politice și economice din contemporaneitate. Necesitatea supunerii politicienilor, în general, și a guvernanților, în mod special, față de lege a decurs din îndatorirea prezervării, cu orice preț, a statului capitalist.

Cosmetizarea statului capitalist a necesitat și necesită jertfe considerabile între care, de departe cea mai consistentă, este supunerea guvernanților în raport cu Dreptul obiectiv (pozitiv).

Fie Dreapta politică, fie Stânga politică au acționat în aceeași direcție. Partidele politice din statele occidentale capitaliste și-au dat mâna în scopul realizării, în fond nu doar de formă, a Statului de Drept.

Așa fiind, ***statul de drept*** apare ca ultima variantă, cea mai nouă sub aspect cronologic, a statului capitalist. Este o readaptare a principiilor politice, și mai ales economice, prezente în statele capitaliste menită să atenuieze, cel puțin aparent, modalitatea de exploatare a societății civile în beneficiul societății politice!!!

Societatea civilă trebuie să dobândească ***fericirea*** prin satisfacerea intereselor de natură materială și spirituală nu numai la nivel individual dar și la un nivel superior integrator-colectiv!!!!

În acest mod, societatea Statului de Drept substanțial ***se socializează***, depășind granițele spiritului concurențial pur, specific capitalismului.

Conştientizarea necesităţii obiective a instaurării ***dreptăţii sociale*** în Statul de Drept (mai ales în statul de drept conceput în variantă social-democrată şi socialistă, deci cel paternal, providenţial) va conduce, în final, la adoptarea principiilor socialiste şi a modului de viaţă corespunzător acestei orânduiri sociale.

Astfel, socialiştii reformişti (social-democraţii şi socialiştii propriu-zişi) vor obţine pe calea reformelor edificarea statului socialist şi a societăţii socialiste în cadrul Statului de Drept. Capitalismul va sucomba, în timp, epuizându-şi în totalitate energiile şi forţa sa vitală. Socializarea comunităţilor, a societăţilor privite în ansamblul lor, va genera şi schimbarea, pe cale paşnică, a modului de producţie capitalist, datorită presiunii accentuate a relaţiilor de producţie, aceasta ca o consecinţă a supertehnologizării forţelor de producţie dar şi ca un efect al dezvoltării conştiinţei sociale colective.

Statul capitalist se va transforma prin intermediul Statului de Drept într-un ***Stat Socialist***, obţinut pe calea reformelor, în mod paşnic, fără mişcări şi frânturi revoluţionare. Supunerea guvernanţilor în faţa Dreptului reprezintă primul pas spre ***edificarea societăţii socialiste şi a statului socialist!!!!***

Egalitatea de tratament în faţa legii a guvernanţilor şi a guvernaţilor determină, mai devreme sau mai târziu, încetarea arbitrariului potenţaţilor vremii şi căderea puterii şi a capabilităţilor capitaliştilor într-o aşa-zisă ”desuetudine”. Va determina încetarea privilegiilor acordate societăţii politice şi a exploatării – chiar şi cu mijloace voalate – a societăţii civile.

În final, capitalismul însuşi va lăsa locul unei noi orânduiri sociale întrucât relaţiile dintre membrii societăţii vor fi puternic socializate.

Aceasta este alternativa instaurării societăţii socialiste prin mijloace paşnice în antiteză cu instaurarea socialismului

pe cale revoluționară, teză receptată de socialiștii revoluționari, adică de comuniști.

Finalmente nu societatea capitalistă va reprezenta ***ultima formă de organizare socială***. Poate modalitatea revoluționară de instaurare a socialismului a fost inoportună și a dat greș. Firea umană nu poate fi continuu racordată la imperativele revoluționare, iar schimbarea generațiilor, a concepțiilor și a mentalităților generează pierderea încrederii și a interesului pentru revoluția desfășurată în formă continuă, pe decenii. Însă schimbarea orânduirii și a modului de producție capitalist prin reforme, desfășurate în timp, pe etape, este perfect posibilă. Societatea socialistă, adevărata societate socialistă, se va ivi după epuizarea tuturor resurselor ideologice ale capitalismului, ca un dat, aproape fără ca umanitatea să resimtă acest lucru. Această ”devenire”, această transformare a capitalismului în socialism, urmărind activ principiile umanitare fundamentate pe ***egalitatea între semeni*** este propice dezvoltării conștiinței colective a umanității.

Inegalitarismul este propriu lumii animale, este o reminiscență a luptei între oamenii abia desprinși din mediul înconjurător și din regnul animal. Capitalismul continuă, la un nivel superior, lupta oamenilor, acea luptă inițială între oameni, pentru hrană și pentru reproducere.

Lupta între semeni determină imposibilitatea evoluției morale a omenirii. Religiile lumii clamează încetarea acestei lupte pentru bogății și pentru satisfacții în folosul slujirii unui ***Ideal superior***. Lupta între capitaliști, concurența dintre ei; lupta dintre guvernanții potențați și guvernații oprimați; lupta pentru acumularea capitalului și a bogățiilor materiale reprezintă efectul, pe scara evolutivă a istoriei, a luptei dusă de cete și de triburi pentru procurarea hranei, într-un mod cât mai facil.

Umanitatea trebuie să ajungă odată la încetarea contradicțiilor absurde existente în societățile organizate

etatic!!! Proprietatea privată organizată în sistemul capitalist generează sărăcie şi pauperizarea societăţii civile, privită în ansamblul ei. Proprietatea privată organizată în sistem capitalist generează înstrăinarea şi alienarea membrilor societăţii. Ea, această înstrăinare, se manifestă în insensibilitatea faţă de semeni, în răutatea omenească şi în detaşarea nepăsătoare a individului în raport cu propria sa viaţă.

Fie pe cale revoluţionară, fie pe calea reformelor capitalismul va fi până la urmă aruncat la ”lada de gunoi a Istoriei”.

Statul de Drept, privit sub aspect substanţial şi din perspectiva statului providenţial, paternal, deşi este tot un stat capitalist aflat în stadiul final al evoluţiei sale, aflat la apogeu, constituie totodată şi embrionul viitorului stat socialist, fundamentat şi edificat potrivit concepţiilor socialiştilor reformişti (socialiştii propriu-zişi şi social-democraţii).

Transformarea Statului de Drept capitalist într-un Stat de Drept socialist se poate face numai prin respectarea tuturor principiilor şi a regulilor democratice, prin străduinţa în vederea obţinerii bunăstării şi a fericirii de întreaga societate civilă. Supunerea guvernanţilor în faţa legii trebuie să rămână, pentru totdeauna, pilonul fundamental al societăţii şi al statului.

Autorităţile publice trebuie să devină veritabile slujitoare a societăţii civile iar administrarea treburilor publice trebuie să fie realizată exclusiv în folosul cetăţenilor. Prin reforme şi în etape socialismul învinge capitalismul, în mod obiectiv, fără agitaţie revoluţionară şi fără existenţa unui partid politic revoluţionar.

*

* *

Dacă tot suntem predispuși și învățați astăzi să fim ”***robi***” – în sens figurat, desigur – este bine ca umanitatea să servească cauze nobile, înălțătoare: echitatea și dreaptatea socială; dreptul natural imuabil și Dreptul obiectiv (pozitiv) fundamentat pe conceptele libertății și egalității umane.

Lupta contrariilor, contradicțiile trebuie lăsate deoparte în scopul reconstituirii însăși a umanității, reconstrucție oglindită: în funcționarea statului și în perfectarea Dreptului; în fundamentarea societății umane pe bună – credință și pe morală; în dorința statornicirii unui ideal măreț concretizat în umanism, dreptate și fraternitate.

Cât timp cei de bună-credință, oamenii cinstiți și cu bun simț vor fi considerați o ”minoritate” și marginalizați, societatea se va afla în impas!!! Cât timp membrii societății nu vor crede în morală, în dreptate și în idealul desăvârșirii umanității societatea nu va putea progresa!!!

Pe planul Politicii Internaționale dorința de dominație și de exercitare a influențelor specifică ”marilor puteri” trebuie – ideal vorbind – să fie înlocuită, în fapt, cu raporturi de colaborare, de întrajutorare și de respect reciproc între statele lumii. ”Imperiile” trebuie să înțeleagă, odată pentru totdeauna, că ele nu reprezintă veritabile state compuse, state federale ci sunt și vor rămâne veșnic ”***sisteme politice internaționale***” deoarece sunt alcătuite din state și națiuni distincte, deosebite care, deși ocupate și anexate, nu-și pierd individualitatea.

Trebuie acordat respectul cuvenit suveranității statelor oricât de demonetizat ar putea fi considerat acest concept politico-juridic.

Omenirea astăzi este organizată în societăți personificate de state suverane, naționale sau plurinaționale. Conceptul ”***național***”, deși pare epuizat, nu și-a spus ultimul cuvânt deoarece este relativ tânăr în Istorie.

De altfel, întreaga istorie a lumii gravitează în jurul agregării și a dezagregării imperiilor.

În momentul dezintegrării marilor imperii (de ex. cel roman), comunitățile umane au revenit la modul de organizare politico-etatic tradițional, existent înainte de anexare.

În contemporaneitate, structura de bază pe care se fundamentează organizarea societății în stat este ***statul național***. Acesta este elementul politico-etatic fundamental. El nu poate dispărea pe când formele de agregare etatică, statală (uniuni, federații) pot dispare din peisajul politic, la un moment dat.

A suprima statul național ***văzut ca stat unitar*** înseamnă a submina însăși piesa elementară dar fundamentală, pe care se sprijină la ora actuală toate formele de agregare cu caracter etatic (statal).

Imperiul Roman, Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, ca să dăm numai două exemple, nu au fost state federale în sensul real al noțiunii. Ele au fost ***imperii***, formate ca ”***sisteme politice internaționale***”, în care statele anexate și națiunile acestor state și-au păstrat individualitatea în pofida tuturor vicisitudinilor!!!

Cu totul alta este situația Republicii Federale Germania care este un veritabil stat federal întrucât are ca fundament o singură națiune – națiunea germană.

Statele multinaționale fondate pe criterii hegemonice, imperialiste ***sunt doar în aparență state*** ele fiind, așa cum s-a mai subliniat ”***sisteme politice internaționale***”.

Așa fiind, conducătorii acestor ”state” trebuie să fie conștienți de faptul că în mod inevitabil, mai devreme sau mai târziu, ***imperiile multinaționale, hegemonice*** se vor dezintegra!!! Acesta este ”mersul” evolutiv al istoriei umanității.

După o perioadă de agregare – de multe ori forțată, de puține ori liber consimțită – urmează, în mod legic, obiectiv, dezagregarea structurilor politico-statale de factură

imperialistă. Orice sforțare îndreptată spre conservarea imperiilor este, din start, supusă eșecului.

Imperiile se nasc, cresc, ajung la maturitate deplină, la apogeu, apoi îmbătrânesc și în final mor!!!

Lovitura de grație dată imperiilor, indiferent de timp sau de zona geografică, provine din interiorul lor. Națiunile incluse, statele anexate își reafirmă cu tărie dreptul lor la autodeterminare și la independență!!! Acesta este, aproape invariabil, finalul imperiilor.

Naționalismul, identitatea națională a popoarelor reprezintă ”ucigașul tăcut” al imperiilor!!! Ele se dezagregă ușor pentru că nu sunt adevărate state. Veritabile state sunt entitățile care compun imperiile.

Cazul dezintegrării, relativ recente, a U.R.S.S. este elocvent în acest sens.

*

* *

Să presupunem că suntem la începuturile emancipării omenirii de sub povara interacțiunii cu mediul înconjurător. Oamenii trăind solidar exact ca animalele în celebra ”stare de natură”. Ei au simțit nevoia agregării sociale, a traiului în comun pentru asigurarea securității individuale în fața potențialelor pericole care pândeau la tot pasul și pentru procurarea mai lesnicioasă a hranei.

Pozițiile egalitare au fost, la un moment dat, abandonate și înlocuite cu raporturi inegalitare. Așa a apărut, în mod embrionar statul. Se știe că în lumea animală femelele constituie apanajul exclusiv al masculului cel mai puternic. Nimic nu ne determină să considerăm că ar fi fost altfel la hominizii primitivi. Dar, în scopul asigurării coeziunii grupului, masculul hominid dominant concedează, în mod rațional, din ”dreptul” său asupra femelelor către ceilalți

masculi. În acest mod ***el își întărește poziția dominantă*** deoarece crează raporturi de dependență între el și ceilalți masculi. Treptat bărbatul dominant acceptă preluarea totală a unor femei de către ceilalți masculi. În locul luptei se interpune relația socială de dependență. Dependența constituia ”legământul” depus de dominați către dominant, în schimbul concesiei făcută prin repartizarea femeilor către ceilalți bărbați.

Acesta este, probabil, un scenariu veridic al instalării raporturilor de dependență, de putere între oameni.

Instaurarea acestor raporturi s-a realizat datorită desprinderii omului de animalitate, de ”starea de natură”, ca efect al dezvoltării conștiinței.

Speculația ia locul forței brute iar dominarea nu mai reprezintă, ca în lumea animală, expresia puterii fizice de factură biologică și motrică, ci constituie un raport social stabilit în condiții de conștiință și de interacțiune activă între membrii comunității,

În acest mod, plastic exprimat dar totalmente posibil, inegalitatea a luat locul egalității. Pentru prezervarea pozițiilor inegale apărute în comunitate, care aveau ca efect acces privilegiat la hrană, apă, bogății etc., a fost constituită ”forța publică”, ”autoritatea quasi-etatică”. Acest aparat se afla la dispoziția șefului de clan, de trib și a membrilor privilegiați ai respectivei comunități. Totuși, apelarea la ”forța coercitivă quasi-etaică” constituia ”ultima ratio” datorită faptului că abuzând de forță, comunitatea se putea dezintegra sau, după caz, se putea răscula, nimicindu-și conducătorii.

Cum sancțiunea coercitivă trebuia utilizată doar excepțional a fost găsit un remediu care punea accent nu pe latura punitivă ci pe latura preventivă. Așa au apărut ideile religioase, utilizate de conducătorii și de membrii privilegiați ai comunității în scopul menținerii maselor (clanuri, triburi) în stare de dependență. Speculând temerile umane au fost inventate religii și zeități în scopul protejării comunității dar,

totodată, și pentru ținerea la respect a membrilor obișnuiți ai clanului sau ai tribului față de conducători și de ceilalți potențați.

Acționând în dublu sens, ***atât preventiv*** – prin religie – cât ***și punitiv*** – cu ajutorul autorităților quasi-etatice – ***principiile inegalitare*** au fost definitiv impuse în cadrul comunităților umane. Treptat, poziția dominantă a fost ***transmisă ereditar***, atrăgând după ea și acumularea principalelor bogății ale comunității în mâinile privilegiaților.

La fondarea statelor antice exista partajarea societății în conducători și conduși. Existența, de asemenea, și Dreptul puțin diferențiat de Religie, deoarece acesta constituia, la rândul său, un instrument aflat la îndemâna conducătorilor în vederea impunerii voinței privilegiaților.

Ca atare, în opinia noastră, Dreptul a apărut înaintea fondării statelor antice. Apariția Dreptului a constituit un proces legic, obiectiv, necesar pentru asigurarea stratificării sociale, ca efect al promovării în structurile quasi-etatice ***a principiilor și a regulilor inegalitare.***

Concluzionând, afirmăm că ***egalitatea*** este proprie condiției umane, fiind intim legată de dorința omului de formare plenară sub aspect social în și pentru colectivitatea din care face parte. ***Inegalitatea*** reprezintă, la rândul ei, o reminiscență rafinată desigur, a stării de natură a omului. Egoismul, invidia, lăcomia, dorința de înavuțire cu orice preț, parvenirea sub orice formă, concurența loială sau mai puțin loială proprie capitalismului sunt consecințe ale inegalității. În ***starea de inegalitate*** omul dorește să dobândească un ”statut superior”, acesta devine idealul său.

În egalitate, în schimb, idealul este fondat pe principiul integrator al individului în societate. Ca atare, țelurile individului și ale societății, în ansamblul ei, pot și trebuie să fie comune, manifestându-se cu intenția înlănțuirii spirituale, morale și materiale a tuturor indivizilor și a întregii societăți,

privită ca un ansamblu social coerent și articulat, ***ca un organism social viu și viabil***.

Din păcate, principiile inegalitare destructurează atât solidaritatea umană, cât și indivizii care, în lipsa unei reușite, a unei șanse, se simt înstrăinați, abandonați și pierduți pentru societate.

Încheiere

Iată-ne ajunşi la finalul problematicilor supuse tratării în această carte!!

Se cuvine să facem precizarea că punctele de vedere exprimate constituie opinia autorului. Totodată, menţionăm că prezenta lucrare se subsumează unui demers mai larg, ce se va concretiza într-o viitoare carte în care urmează a fi tratate şi alte chestiuni relative la: ***Istoria relaţiilor internaţionale; Istoria universală contemporană; Drept Internaţional Public; Drept Diplomatic şi Consular*** şi ***Ideologii politice în epoca contemporană.***

Până atunci însă am decis publicarea primelor trei titluri ale viitoarei cărţi relative la: ***Ştiinţa Politică, Doctrinele politice*** şi ***Sisteme constituţionale contemporane***. Aşa a apărut ideea publicării cărţii de faţă care include titlurile menţionate anterior.

Aşteptăm cu un deosebit interes opiniile, reacţiile şi criticile cititorilor noştri.

Cartea supusă tiparului nu reprezintă altceva decât o avanpremieră a unei lucrări mai vaste pe care sperăm să o putem publica cât mai repede.

Cu ochii aţintiţi spre viitor suntem încrezători în demersul la care singuri şi în mod conştient ne-am antrenat.

AUTORUL

07.02.2013

BACĂU

ANALIZĂ DOCTRINARĂ A CONSTITUȚIEI REPUBLICII MOLDOVA

§.1. Republica Moldova

Procesul de emancipare a Republicii Socialiste Sovietice Moldoveneşti, devenită R.S.S. Moldova, s-a concretizat, în etape, prin oficializarea limbii române (aşa-zisa moldovenească) şi trecerea la alfabetul latin (31.08.1989), prin reintroducerea tricolorului românesc (27.04.1990), urmate de declararea suveranităţii Republicii (23.06.1990), adaptarea stemei Republicii la tradiţia moldovenească (03.11.1990) şi declararea imnului României – Deşteaptă-te române – ca imn al Republicii Moldova.

Republica Socialistă Sovietică Moldovenească a fost singura republică sovietică care nu a participat la puciul din 19.08.1991, în urma căruia a fost arestat preşedintele U.R.S.S. Mihail S. Gorbaciov, puci înlăturat prin intervenţia energică a lui Boris Elţân. De asemenea, R.S.S. Moldova nu a participat la referendumul organizat în vederea menţinerii U.R.S.S. (17.03.1990).

La data de 27.08.1991, la orele 14,20 R.S.S. Moldova şi-a proclamat independenţa de stat sub denumirea „**Republica Moldova**”. A fost adoptat un imn propriu – **Limba noastră** – versuri Alexei Mateevici, muzica Alexandru Cristea şi a fost elaborată şi promulgată Constituţia Republicii Moldova, în anul 1994, o constituţie care a avut ca model de inspiraţie Constituţia României, adoptată în anul 1991.

Această Constituţie a fost ulterior modificată în sensul alegerii preşedintelui Republicii Moldova de către Parlament,

respingându-se totodată propunerea ca limba rusă să constituie a doua limbă oficială în stat.

Funcţia de preşedinte a Republicii Moldova a fost exercitată succesiv de către: Mircea Snegur, Petre Lucinski, Vladimir Voronin.

Sub aspectul Dreptului internaţional şi a relaţiilor internaţionale precizăm că **Republica Moldova** este membră a O.N.U., a O.S.C.E., a C.S.I. şi în Consiliul Europei (oct. 1995).

România a recunoscut Republica Moldova ca stat independent imediat după proclamare. Statul Român nu a contestat numele tânărului stat – cum s-a întâmplat în cazul Republicii Elene cu ocazia recunoaşterii independenţei de stat a Republicii Macedonia, provenită din destrămarea Republicii Socialiste Federative Iugoslavia – cu toate că ar fi avut temeiuri să procedeze în acest sens.

Este evident că România a procedat la recunoaşterea independenţei Republicii Moldova – o recunoaştere imediată şi necondiţionată – avându-se în vedere posibilitatea unei viitoare uniri a Republicii Moldova cu patria mamă, România. La conturarea acestui punct de vedere a contribuit, în mod indubitabil, şi experienţa istorică concretizată în unirea Basarabiei cu Regatul României, înfăptuită la 27.03./09.04.1918.

România şi Republica Moldova au încheiat o serie de acorduri bilaterale: Tratat privind asistenţa juridică în materie civilă şi penală, Chişinău, 06.07.1997; Acordul bilateral de comerţ liber, Bucureşti, 15.02.1994, ratificat prin Legea nr. 94/1994; Acordul pentru evitarea dublei impuneri şi prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitul pe venit şi pe capital, Bucureşti, 25.01.1995, ratificat prin Legea nr. 63/1995;

Acordul privind recunoaşterea reciprocă a diplomelor, certificatelor şi titlurilor ştiinţifice acordate de instituţii de învăţământ acreditate în respectivele state, Chişinău, 20.06.1998, ratificat prin legea nr. 39/1999.

Este important de reţinut că în Republica Moldova a fost organizat un referendum cu titlu informativ, iniţiat de fostul preşedinte Mircea Snegur, în care marea majoritate a populaţiei a optat pentru prezervarea independenţei statului.

O eventuală unire a Republicii Moldova cu România trebuie judecată în raport de împrejurări, de intenţia guvernului acestui stat, de realizările statului cu care s-ar propune unirea (România), de existenţa nealterată a ideii unităţii naţionale. În acest context nu putem trece cu vederea respingerea propunerii României de a discuta chestiunile relative la tânărul stat „moldovenesc" de către toate ţările de care într-un moment sau altul Republica Moldova a aparţinut, respectiv: **România, Rusia** şi **Ucraina**.

Consfătuirea a avut loc fără invitarea Statului Român!!!!

Atitudinea conducerii Republicii Moldova a fost echivocă, ca să nu spunem făţiş antiunionistă în întreaga perioadă 1991-2009. Spre exemplu, în octombrie 2005 cu prilejul intrării Republicii Moldova în Consiliul Europei preşedintele Mircea Snegur a spus..."cele două State – România şi Republica Moldova – n.a. – pornesc de la realităţi şi ţin seama de acordul de la Helsinki şi Carta de la Paris", în răspunsul său adresat unui reprezentant al Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord care se arăta nedumerit „în legătură cu faptul că, deşi pactul Ribbentrop-Molotov este

unanim condamnat şi considerat caduc, Moldova vieţuieşte separată de România".

Au existat şi există în perioada contemporană o serie de persoane publice care au fost şi sunt adepte ale unirii Basarabiei cu România: **Mircea Druc**, fost prim-ministru al Republicii Moldova, candidat la funcţia de preşedinte al României, **Paul Goma**, aflat în exilul românesc, **Ilie Ilaşcu**, condamnat la moarte în aşa-zisă Republică Moldovenească Nistreană (Transnistria) şi deputat în Parlamentul Republicii Moldova care după eliberare a ajuns senator în Parlamentul României şi mulţi alţii.

După proclamarea independenţei de stat Republica Moldova a fost nevoită să suporte un război civil (martie-octombrie 1992) purtat cu partea transnistreană, care-şi proclamase, sub conducerea lui Igor Smirnov, independenţa sub denumirea „Republica Moldovenească Nistreană", cu capitala la Tiraspol.

Această pseudorepublică **a adoptat ca limbă oficială limba rusă, ca zi de sărbătoare naţională data de 07 Noiembrie şi a instaurat o jurisdicţie proprie, instalând şi un regim de vamă cu Republica Moldova**. Dar, aşa-zisa Republica Moldovenească Nistreană şi-a extins autoritatea şi în partea dreaptă a Nistrului, pe teritoriul vechii Basarabii, controlând politic şi militar oraşul Tighina, străveche localitate românească.

După integrarea României în Uniunea Europeană (01.01.2007), românii din Republica Moldova, denumiţi de oficialităţile acestui stat „**moldoveni**", par a fi mai hotărâţi pentru cauza unionistă. Dovada o reprezintă imensul număr de cereri depuse la oficialităţile române de către cetăţenii

Republicii Moldova în vederea dobândirii / redobândirii cetăţeniei române.

Românii basarabeni se lovesc în continuare de majore încercări şi continue îndepărtări de la viaţa tradiţională materializate între altele prin: staţionarea pe mai departe a forţelor armate ruse şi ocuparea parţială a teritoriului Republicii Moldova de către acestea; autoproclamarea independenţei aşa-numitei „Republici Moldoveneşti Nistrene"; denaturarea continuă a istoriei neamului românesc; încercarea de a impune şi limba rusă ca limbă oficială a statului; menţinerea conceptelor de „popor moldovenesc" şi de „limbă moldovenească" în legile şi documentele oficiale ale Republicii Moldova etc.

Oricât de grea ar fi soarta **Basarabiei româneşti**, orice s-ar întâmpla cu această străveche provincie a ţării noastre, România are datoria morală de a sprijini pe românii basarabeni. Însăşi numele sacru al ţării noastre constituie un imbold şi o speranţă pentru românii din cel de-al doilea stat românesc de pe harta Europei, pentru românii din Republica Moldova.

Săracele şi puţin meşteşugitele noastre cuvinte în a exprima **corelaţia dintre Moldova şi România**, ca de la parte la întreg, ne-au determinat să încercăm analizarea Constituţiei Republicii Moldova, aflată în vigoare în acest stat românesc din anul 1994.

Consider că analiza Constituţiei Republicii Moldova reprezintă, în primul rând, o datorie morală pe care o am ca cetăţean român, şi, în al doilea rând, o tentativă de analiză tehnico-juridică a unei Legi fundamentale a unei „ţări" soră şi

fiică a patriei mamă România, de care prin forţă, ultimatum şi război a fost îndepărtată.

În consecinţă, este o datorie de onoare pentru mine să procedez, după puterile mele, la analiza Constituţiei Republicii Moldova în vigoare, din anul 1994 până în prezent, pe străvechiul pământ românesc al jumătăţii răsăritene a Moldovei istorice.

AUTORUL

07.02.2013

§.2. Constituţia Republicii Moldova

Aspecte preliminare

Prezenta lucrare continuă lucrările noastre apărute anterior, având ca temă chestiuni relative la **Dreptul Constituţional: „Momente în dezvoltarea politico-juridică a României”, „Statul – instituţie social politică şi juridică fundamentală”** şi **„Drept constituţional. Stat şi Cetăţean”**.

În prezenta lucrare vom încerca să analizăm Constituţia Republicii Moldova, cu referire specială la autorităţile publice prevăzute de Constituţie şi la drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale prevăzute de „legea supremă a societăţii şi a statului” din Republica Moldova”.

Constituţia Republicii Moldova a fost adoptată la data de 29.07.1994, fiind publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994 şi a intrat în vigoare la data de 27.08.1994.

În prembulul acestei constituţii se menţionează aspiraţiile seculare ale poporului de a trăi într-o ţară suverană, năzuinţele spre satisfacerea intereselor cetăţenilor de altă origine etnică, care împreună cu moldovenii (românii – n.a.) constituie poporul Republicii Moldova, „continuitatea statalităţii poporului moldovenesc” în contextul istoric şi etnic al devenirii lui ca naţiune.

Se menţionează, de asemenea, aspiraţia spre constituirea statului de drept, considerând pacea civică, democraţia, demnitatea omului, drepturile şi libertăţile lui, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi pluralismul politic ca fiind valori supreme, se reafirmă devotamentul deputaţilor în Parlament, în calitatea lor de reprezentanţi plenipotenţiari ai poporului Republicii Moldova, faţă de valorile general-umane, dorinţa de a trăi în pace şi bună înţelegere cu toate popoarele lumii conform principiilor şi normelor unanim recunoscute ale

dreptului internaţional, aceştia fiind conştienţi de responsabilitatea şi obligaţiile faţă de generaţiile precedente, actuale şi viitoare.

Prembulul Constituţiei cuprinde declaraţii de principiu referitoare la organizarea politico-etatică şi la relaţiile sociale fundamentale dintre membrii societăţii.

Totuşi nu putem trece cu vederea sintagmele „aspiraţiile seculare ale poporului de a trăi într-o ţară suverană" şi „având în vedere continuitatea statalităţii poporului moldovenesc în contextul istoric şi etnic al devenirii lui ca naţiune".

Românii, inclusiv cei din istorica Ţară a Moldovei au luptat pentru neatârnarea ţării şi pentru unirea celor trei ţări româneşti surori într-un stat unitar naţional român.

Continuitatea „**poporului moldovenesc**", adică a poporului român din Ţara Moldovei se manifestă pe ambele maluri ale Prutului de la Carpaţii Orientali la Nistru, şi dincolo de el, şi din nordul Bucovinei până la Marea Neagră şi Dunăre. Acesta este contextul istoric şi etnic în care românii din Moldova s-au afirmat. Poporul român din toate teritoriile a ajuns în sec. XVIII-XIX la stadiul de naţiune.

Dar, naţiunea este unică, naţiunea română, însă textul din preambulul Constituţiei nu menţionează acest fapt, ceea ce conduce la ideea că „poporul moldovenesc" ar deveni o „naţiune moldovenească".

Acest punct de vedere posibil dar profund eronat este cu atât mai periculos cu cât nu se referă explicit doar la românii din Republica Moldova şi din Ucraina (Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa). Se poate interpreta că textul invocat de noi are în vedere toate teritoriile locuite de românii moldoveni, inclusiv teritoriul din România.

Deşi aparent aceste declaraţii de principiu sunt generoase, ele au rolul de a „fundamenta" o statalitate „moldovenească" şi un „popor moldovenesc".

Iată cum vechile teorii ţariste şi sovietice ale moldovenismului sunt reluate de Constituţia actuală a Republicii Moldova.

Nu cumva aceste sintagme utilizate în preambul au menirea de a justifica o eventuală „alipire" a celor 8 judeţe din România la Republica Moldova, dacă împrejurări politice ar fi favorabile? Pentru înlăturarea oricăror dubii şi pentru a nu denatura adevărul istoric, preambulul Constituţiei ar trebui să menţioneze unitatea naţiunii române, să utilizeze noţiunea de popor român. Cum poate să se realizeze aspiraţia seculara a românilor basarabeni doar prin proclamarea independenţei Republicii Moldova? Apreciem că un astfel de ideal materializat într-o ţară suverană se poate realiza doar prin întoarcerea Basarabiei între frontierele naţionale ale României.

Toţi marii cărturari din Ţara Moldovei, cronicarii şi domnitorul savant Dimitrie Cantemir au afirmat plenar, fără echivoc, unitatea ţărilor româneşti, unitatea poporului român, iar fapta marelui voievod Mihai domn al Ţării Româneşti, al Ardealului şi a toată Ţara Moldovei stă mărturie peste veacuri a dorinţei de unitate naţională a tuturor românilor. Nu se pot folosi în anii 1990 şi 2000 sintagme de genul "**popor moldovenesc**" şi „**limbă moldovenească**" decât numai cu scopul precis determinat al dezbinării românilor din Basarabia, ceea ce reprezintă o continuare directă, nemijlocită şi făţişă a politicii de deznaţionalizare promovată de Imperiul ţarist şi de Imperiul sovietic.

Constituţia Republicii Moldova este declarată, în mod solemn „**lege supremă a societăţii şi a statului**".

Este consacrat Statul de Drept şi sunt ocrotite drepturile şi libertăţile omului precum şi libera dezvoltare a personalităţii umane.

Analiza Constituţiei

Constituţia Republicii Moldova este structurată pe titluri în număr de şapte.

Astfel, **titlul I „Principii generale”** – reglementează chestiuni relative la stat, suveranitate, teritoriu, drepturile şi libertăţile omului etc.

Titlul II intitulat „Drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale” este consacrat analizei drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, după cum indică şi denumirea.

Titlul III este consacrat „Autorităţilor publice” şi statuează asupra următoarelor instituţii: **Parlament, Preşedintele Republicii Moldova, Guvern, Raporturile parlamentului cu guvernul, Administraţia publică** şi **Autoritatea judecătorească.**

Titlul IV – este consacrat **economiei naţionale şi finanţelor publice**.

Titlul V – reglementează **Curtea Constituţională a Republicii Moldova**.

Titlul VI – se referă la **revizuirea Constituţiei Republicii Moldova**, iar **titlul VII** – priveşte **dispoziţiile tranzitorii şi finale**.

Titlul I: Principii generale

Art. 1. – „Statul Republica Moldova”.

„(1). Republica Moldova este un stat suveran şi independent, unitar şi indivizibil.

(2). Forma de guvernământ a statului este republica.

(3). Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile şi libertăţile lui, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi pluralismul politic reprezintă valori supreme şi sunt garantate”.

Analizând textul art. 1 din Constituţia Republicii Moldova constatăm că aceasta este **un stat. Statul** – constituie o instituţie care se fundamentează pe o populaţie, aşezată pe un teritoriu delimitat, şi care este aptă de a se organiza în vederea exercitării funcţiilor legislativă, executivă şi judecătorească prin intermediul autorităţilor publice legal investite.[1)]

Deci statul presupune o serie de caractere juridice sau trăsături caracteristice distincte: implică **o putere publică** prin intermediul căreia se exteriorizează voinţa Statului şi care este, prin natura sa, o putere politică; statul dispune de forţă materială de constrângere; forţa materială de constrângere cu caracter etatic este unică şi puterea de stat este o putere organizată.

Să le analizăm succint:

*. **puterea publică, prin intermediul căreia se exteriorizează voinţa Statului este o putere politică.**

Acesta deoarece societatea politică sau mai precis guvernanţii edictează normele juridice impersonale şi general obligatorii având în vedere programul de guvernare al partidului sau alianţei politice câştigătoare în alegeri. Firesc,

---

[1)] Vasile - Sorin Curpăn – **Statul – instituţie social-politică şi juridică fundamentală**, Bacău, Ed. I, 2006, pag. 10.

beneficiarii normelor care oglindesc viaţa politică sunt cetăţenii, deci societatea civilă în ansamblul ei;

*. **statul dispune de forţă materială de constrângere**.

Autorităţile etatice dispun de forţa materială de constrângere care este o putere, prin natura sa, superioară tuturor celorlalte puteri manifestate pe teritoriul statului.

Dacă Statul nu ar beneficia de forţa coercitivă, Dreptul pozitiv (obiectiv) ar fi lipsit de eficienţă, iar societatea s-ar prăbuşi în haos şi în anarhie.

Forţa coercitivă etatică este superioară oricărei puteri aflate pe teritoriul statului deoarece derivă, în mod direct, din supremaţia de stat care constituie o componentă a suveranităţii (este latura internă a suveranităţii etatice).

Deşi atribuţiile statului se exercită prin intermediul celor trei puteri constituite (legislativă, executivă şi judecătorească), forţa materială de constrângere rămâne un monopol al Statului. Datorită acestui fapt, forţa de constrângere se impune – ab initio – în raport cu alte puteri constituite în interiorul statului;

*. **forţa de constrângere etatică este unică** deşi, în mod concret, puterea de stat se exercită prin intermediul a trei categorii de autorităţi publice.

Nu se poate concepe existenţa mai multor forţe materiale de constrângere întrucât acestea ar implica existenţa unei pluralităţi de puteri în stat. Statul se manifestă prin puterile legislativă, executivă şi judecătorească, toate constituind, în ansamblu, puterea unică etatică.

Manifestarea unei alte puteri, a altui stat, fără consimţământul statului în cauză, determină ştirbirea suveranităţii, urmată fie de concretizarea unei stări de dependenţă între state, fie de disoluţia autorităţii unui stat ori de dispariţia sa din punct de vedere politico-geografic;

*. **puterea de stat este o putere organizată.**

În mod firesc puterea de stat este o putere organizată datorită funcţiilor specifice pe care **Statul** le îndeplineşte.

Puterii legislative, puterii executive şi puterii judecătoreşti le revin funcţii şi sarcini distincte în raport de competenţele atribuite în **Stat**.

Textul indică trăsături specifice ale statului moldo-român[2)]: **suveranitatea şi independenţa, caracterul unitar şi indivizibil, stat de drept şi democratic**.

Suveranitatea – presupune exercitarea pe întreg teritoriul şi în raport cu întreaga populaţie a prerogativelor statului. Republica Moldova este stat suveran în sensul că autorităţile publice ale acestui stat nu sunt dependente de nici o altă autoritate nici pe plan intern şi nici în relaţiile internaţionale. Altfel spus puterea de stat este supremă în interiorul statului şi independentă pe plan extern.

Stat unitar – Republica Moldova este un stat unitar pentru că dispune de un ansamblu unic de organisme constituţionale prin intermediul cărora se exercită puterea politică la nivel central şi la nivel local. Are un singur rând de organe centrale: un parlament, un guvern şi o unică Curte Supremă de Justiţie.

Este un **stat indivizibil** în sensul că teritoriul Republicii Moldova nu poate fi divizat şi nu este permisă fracţionarea autorităţii publice. Acordarea unui statut special teritoriului din stânga Nistrului (Transnistriei) şi înfiinţarea şi funcţionarea efectivă prin Constituţie a unităţii teritoriale autonome Găgăuzia se consideră că nu afectează caracterul unitar şi indivizibil al statului moldovenesc. Totodată caracterul unitar şi indivizibil al statului nu este afectat de înfăptuirea autonomiei locale atâta timp cât ordinea juridică stabilită rămâne aceeaşi pe întreg teritoriul statului.

Republica Moldova este **un stat de drept şi democratic**.

Instituirea Statului de Drept implică aplicarea principiului separaţiei/echilibrului „puterilor” etatice, respectiv legislativă,

---

[2)] Aşa vom denumi uneori Republica Moldova cu denumirile: Moldo-România, al doilea stat românesc, Mica România!!!!

executivă şi judecătorească. Fiind un Stat de Drept, Republica Moldova garantează că toate autorităţile publice şi toţi agenţii statului acţionează strict în limitele legii. În consecinţă, statul prin intermediul autorităţilor sale este supus Dreptului.

Democraţia implică atât participarea cetăţenilor la treburile publice cât şi supunerea minorităţii politice în faţa voinţei majorităţii politice. Este evident că textul constituţional se referă prioritar la **democraţia politică**. Datorită faptului că **democraţia politică** manifestă unele neajunsuri în ceea ce priveşte relaţia (binomul) putere/opoziţie se instituie şi o democraţie juridică constituţională specifică Statului de Drept. Iată una din corelaţiile democraţiei cu Statul de Drept!!

Toate aceste caracteristici ale Republicii Moldova au ca scop fundamental prezervarea demnităţii umane, a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, a dezvoltării libere, neîngrădite a personalităţii umane, a afirmării dreptăţii sociale şi a pluralismului politic în societatea Republicii Moldova.

Reţinem că între trăsăturile specifice ale acestui stat nu sunt enumerate: **caracterul naţional** şi **caracterul social al statului.**

Evitarea caracterului naţional are la bază un criteriu obiectiv; „**poporul moldovenesc**" nu constituie o naţiune de sine stătătoare. Noi considerăm însă că în Constituţia Republicii Moldova caracterul naţional se subînţelege chiar dacă nu a fost menţionat expres. Din punct de vedere etnic, lingvistic, al facturii psihologice, al istoriei comune, a limbii şi obiceiurilor, majoritatea covârşitoare a populaţiei Republicii Moldova **aparţine naţiunii române**, fiind artificial denumită de autorităţile statului „**moldoveni**".

Evitarea acestui caracter care nu a mai fost receptat din Constituţia României, în vigoare, are menirea de a ambiguiza: cărei naţiuni îi aparţine „poporul moldovenesc"? Este greu de recunoscut un fapt limpede ca lumina zilei deoarece recunoaşterea naţiunii române în Basarabia ar conduce la o altă interogaţie: de ce aceeaşi naţiune, acelaşi vechi popor

trebuie să vieţuiască în două state româneşti? De ce „**poporul moldovenesc**” dintre Prut şi Nistru nu este integrat în Statul Român unde trăiesc românii moldoveni din partea apuseană a Moldovei istorice?

Cu adevărat, doar România, patria mamă, este stat naţional al tuturor românilor, din toate vechile noastre provincii istorice!!

Art. 2. – „Suveranitatea şi puterea de stat”.

„(1). Suveranitatea naţională aparţine poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct şi prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituţie.

(2). Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formaţiune obştească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului”.

Este aci, în acest articol, o mare curiozitate!! Se vorbeşte de „**suveranitatea naţională**” în condiţiile în care nu există **caracterul naţional** al statului şi nu se înserează în constituţie nimic despre naţiune!!!! Este adevărat, în preambulul Constituţiei există sintagma „...în contextul istoric şi etnic al devenirii lui – a poporului moldovenesc ! - ca naţiune.”

Deci avem „**popor moldovenesc**”, care devine de acum naţiune, este în devenire, dar vorbim de „**suveranitate naţională**”. Iată ce se întâmplă când copii Constituţia altui stat, în speţă Constituţia ţării mamă – **România**.

Suveranitatea naţională aparţine poporului Republicii Moldova. Se indică poporul cu ajutorul denumirii statului !

Adică, probabil în concepţia autorităţilor Republicii Moldova este vorba de „**poporul moldovenesc**”, iar în opinia noastră de poporul român din partea răsăriteană a Moldovei istorice.

Această suveranitate se exercită direct sau prin organele sale reprezentative. În loc să scrie „**prin organele sale reprezentative şi prin referendum**” cum prevede Constituţia României, Constituantul din R. Moldova, plenipotenţiarii poporului, deputaţi în Parlament au menţionat exercitarea suveranităţii în **mod direct**. Dacă referendumul nu este menţionat înseamnă că se poate realiza această modalitate de exercitare a suveranităţii „naţionale” şi prin plebiscit sau, probabil, prin intermediul Adunării întregului popor, ca în oraşele-state din Grecia antică. Dar la mărimea teritoriului şi a populaţiei Republicii Moldova sincer ne îndoim serios că această ultimă modalitate de exercitate a „**suveranităţii naţionale**” este posibilă.

Iar în legătură cu plebiscitul credem că reprezintă doar o formă democratică „mascată” şi nu un veritabil exerciţiu al suveranităţii „naţionale”.

În alin. (2) se prevede că nici o persoană particulară şi nici un grup social nu pot exercita suveranitatea în nume propriu. Desigur că suveranitatea se manifestă prin intermediul organelor etatice care exercită puterea de stat. Uzurparea puterii de stat este considerată o gravă infracţiune împotriva societăţii, a poporului „**moldovenesc**”.

Revenim la art. 1 pentru a preciza forma de guvernământ a R. Moldova. Optăm pentru asocierea formei de guvernământ alături de analiza sintetică a puterii de stat, respectiv a regimului politic constituţional. Aşa fiind forma de guvernământ a R. Moldova este **republica.**

*

* *

Câteva cuvinte se impun a mai fi scrise în legătură cu puterea de stat (art. 2 din Constituţia Republicii Moldova).

Constituţia Republicii Moldova tratează distinct autorităţile etatice dublate de consacrarea unor funcţii specifice

pentru fiecare autoritate. Aceasta constituie proba indubitabilă a receptării efective a principiului separaţiei / echilibrului puterilor etatice.

În acest mod se realizează împiedicarea oricărei „tentative" de monopolizare a puterii etatice de către un organ sau de o categorie de organe etatice în dauna altor „puteri" constituite în stat.

Aşa cum am mai avut ocazia să precizăm[3).] puterea de stat este unică ceea ce implică faptul că şi forţa de constrângere etatică este, de asemenea, unică.

În consecinţă, autorităţile publice constituite în „puteri ale statului" exercită anumite funcţii cu caracter etatic: funcţia legislativă, funcţia executivă şi funcţia jurisdicţionaală.

Deci puterea etatică fiind unică şi indivizibilă se manifestă prin intermediul celor trei funcţii nominalizate anterior.

Credem că nu protejarea eventuală a puterii unice a statului ar face ineficientă separaţia puterilor. Dimpotrivă ! Înlocuirea noţiunii de „putere" cu cea de funcţie ar rezolva fără inconveniente această chestiune.

Dar trebuie precizat că principiul separaţiei / echilibrului „puterilor" etatice întâmpină anumite deficienţe în jocul partidelor politice, pe scena politică contemporană.

Astfel, politic vorbind elementul cheie al sistemului constituţional este reprezentat de relaţia dintre „**majoritatea politică**" şi „**minoritatea politică**", altfel spus de corelaţia dintre „**puterea**" în sensul de guvernanţi si „**opoziţie**".

De principiu, partidul sau coaliţia de partide care a câştigat majoritatea fotoliilor parlamentare formează şi guvernul.

În aceste condiţii, guvernul fiind o emanaţie a majorităţii parlamentare este greu de acceptat o separaţie între legislativ şi executiv. Mai curând, „separaţia" se manifestă între guvernanţi şi opoziţia parlamentară.

[3).] Vasile - Sorin Curpăn – **Drept de Stat. Stat şi Cetăţean**, pag. 12 şi următ., Bacău, 2008, Ediţia a II-a.

Principiul constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor nu-şi pierde importanţa, jocul politic în configurarea concretă a puterii neavând aptitudinea de a-l altera.

Se mai precizează în doctrină că între legislativ şi executiv nu poate exista echilibru şi cu atât mai mult separaţie, deoarece autorităţile executive duc la îndeplinire în mod concret, adică execută, legile elaborate de autoritatea legiuitoare. Or, executivul nu poate fi pus pe picior de egalitate cu „creatorul" normelor juridice.

În întărirea acestui punct de vedere a venit însăşi legiuitorul constituant care a precizat (sau a tranşat !!) în art. 60 alin. (1) din Constituţie: „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului."

Considerăm că din interpretarea literală, pur gramaticală, a textului indicat rezultă că **parlamentul** este **suprem** în privinţa reprezentativităţii poporului Republicii Moldova, iar nu în raport cu celelalte categorii de organe care exercită funcţii distincte în stat.

Aceasta nu înseamnă că înţelegem să diminuăm în vreun fel rolul şi locul autorităţii deliberativ – legislative în cadrul Statului Republicii Moldova.

Cel mai pregnant, separaţia puterilor se identifică, dacă ne raportăm la parlament în relaţia cu autoritatea judecătorească. Deşi dispune de mijloace de control multiple, autoritatea legiuitoare nu poate fi „**supremă**" în raport cu instanţele judecătoreşti, acestea din urmă fiind independente. Faptul că parlamentul edictează normele juridice obligatorii pentru judecători nu reprezintă o relaţie de dependenţă deoarece legile sunt general – obligatorii, având incidenţă asupra tuturor subiectelor de drept, inclusiv asupra membrilor autorităţii deliberativ – legiuitoare.

*

* *

Nu este locul de a detalia pârghiile şi mecanismele de control de care dispun autorităţile publice constituite în stat. Trebuie însă remarcat că principiul separaţiei şi echilibrului puterilor, receptat de Legea fundamentală, nu reprezintă o simplă retorică sau, şi mai rău, o „lozincă".

*

* *

În doctrina de Drept Constituţional se apreciază că puterea publică, conferă autorităţilor publice, prin intermediul căreia se exteriorizează voinţa **Statului este o putere politică.**

Desigur, puterea publică prin natura sa este o putere politică dar acest aspect trebuie nuanţat câtă vreme este vorba de Autoritatea judecătorească.

Poate autoritatea (puterea) judecătorească să exercite prin funcţia sa jurisdicţională o putere politică ?

Vrând, nevrând, puterea judecătorească exercită **o funcţie publică, deci politică**, materializată exclusiv prin faptul aplicării normelor juridice în vigoare. Cum normele juridice exprimă o atitudine politică a majorităţii parlamentare, instanţele judecătoreşti fiind „obligate" să aplice aceste legi, desfăşoară o funcţie publică, politică, mediată.

Acest aspect nu are nimic în comun cu manifestările politice sau cu ideea sprijinirii unei formaţiuni politice de către autoritatea judecătorească.

Puterea aşa-zis **„politică**" a autorităţii judecătoreşti nu se identifică cu puterea publică, cu evident caracter politic, manifestată de autoritatea executivă a statului. Poate din această cauză Montesquieu, „**creatorul**" [4)] teoriei separaţiei puterilor în etatice considera autoritatea (puterea) judecătorească ca fiind „nulă" într-o oarecare măsură.

[4)] Separaţia puterilor a fost teoretizată prima dată de filozoful Aristotel.

Nefiind părtaşă la realizarea „jocurilor politice", îndepărtată de la luarea deciziilor majore în viaţa politică a Statului, autoritatea judecătorească capătă atribuţii sporite prin contrabalansarea **„democraţiei politice**" a majorităţii parlamentare şi implicit a autorităţii guvernamental – executive prin intermediul **„democraţiei juridice"** specifică **Statului de Drept.**

Aceasta reprezintă revanşa puterii judecătoreşti deoarece membrii ei, **judecătorii**, constituie sau ar trebui că constituie „cheia de boltă" a întregului edificiu al Statului de Drept Republica Moldova.

Cum potrivit art. 1 alin. (3) din Constituţie: „Republica Moldova este un stat de drept..." Legiuitorul Constituant a acceptat teza „democraţiei juridice" alături de „democraţia politică" majoritară, de factură parlamentară.

Din acest punct al raţionamentului rezultă în mod logic o teză de care politicienii – în ansamblu şi de pe orice meridian – se tem; de posibilitatea realizării unui guvernământ al autorităţii judecătoreşti sau mai concret, posibilitatea realizării unui guvernământ al judecătorilor.

De aici construcţia devine apocaliptică: decăderea politicii, supremaţia Dreptului, înglobarea ştiinţelor politice în Dreptul Public şi mai ales posibilitatea „confiscării" locului şi rolului jucat de politicieni de către jurişti publicişti (specializaţi în Drept Public).

Efectul acceptării democraţiei juridice, a principiilor Statului de Drept, de către Adunarea Constituantă (Parlamentul Republicii Moldova) este reprezentat, în mod indubitabil de apariţia în „peisajul" constituţional al statului **a Curţii Constituţionale**.

Această instituţie nu este încadrată nici în autoritatea legislativ – deliberativă şi nici în „puterea" judecătorească.

Verificând conformitatea unei norme juridice, cu dispoziţiile constituţionale şi având aptitudinea de a declara respectiva lege ca fiind neconstituţională, Curtea

Constituţională este un legislator negativ. În consecinţă, ea invalidează voinţa democraţiei politice majoritare instituind o democraţie juridică.

Dar Curtea Constituţională nu este parte componentă a autorităţii judecătoreşti !!! Având dublă natură, atât politică, cât şi juridică, această instituţie dă o grea lovitură principiului clasic al separaţiei şi echilibrului puterilor constituite în stat.

Instituirea Curţii Constituţionale în statul românesc denumit Republica Moldova, având ca principală menire asigurarea controlului constituţionalităţii legilor adoptate de Parlament, după modelul mai multor state europene şi, în mod deosebit, după modelul României, reprezintă în opinia noastră neîncrederea Legiuitorului Constituant în instituţiile judecătoreşti de drept comun, şi în mod deosebit în instanţa supremă – Curtea Supremă de Justiţia (C.S.J.).

Curtea Constituţională a Republicii Moldova interferează atât cu autoritatea legislativă cât şi cu autoritatea judecătorească. Astfel, ea nu crează Dreptul pozitiv (obiectiv) şi statuează pe baza unei proceduri prestabilite asupra constituţionalităţii normelor juridice. Aceste aspecte apropie Curtea Constituţională de autoritatea judecătorească. Chiar şi modelul de organizare şi de funcţionare a Curţii Constituţionale este propriu puterii judecătoreşti. Dar Curtea Constituţională, deşi nu legiferează, pronunţă decizii care au efecte **erga omnes**, fiind opozabile tuturor subiectelor de drept din Republica Moldova. Totodată, deciziile Curţii Constituţionale au caracter general – obligatoriu pe teritoriul statului „moldovenesc” şi în raport cu subiectele de drept, inclusiv cu autorităţile „moldovene”.

Caracterele deciziilor Curţii Constituţionale apropie această instituţie de autoritatea deliberativ – legislativă.

Iată de ce judecătorii de la instanţele de drept comun nu au posibilitatea „participării” la jocul politic.

Contraponderea democraţiei politice – concretizată în democraţia juridică – nu se află în mâinile lor ci constituie „**apanajul**” judecătorilor Curţii Constituţionale.

Exclusiv judecătorii Curţii Constituţionale, în calitatea lor de apărători ai Constituţiei Republicii Moldova pot înfrâna eficient puterea legislativă, ca autoritate care monopolizează mecanismul creării Dreptului pozitiv, a legislaţiei.

Pentru ceilalţi judecători actul normativ juridic în vigoare nu este nici rău, nici bun – ESTE LEGE, cât timp nu s-a constatat neconstituţionalitatea sa.

*

* *

Cu sinceritate credem că fundamentarea şi edificarea Curţii Constituţionale a fost şi este de natură a schimba modul tradiţional de înţelegere şi de interpretare a principiului juridic, politic şi constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor constituite în Statul moldovenesc contemporan.

*

* *

Discutam într-un alineat anterior despre lipsa de încredere a Legiuitorului Constituant în capacitatea instanţelor ordinare de a efectua controlul constituţionalităţii legilor. Aceasta nu presupune în mod automat o minimalizare a rolului puterii (autorităţii) judecătoreşti. Dimpotrivă, justiţia constituţională fiind o jurisdicţie specială, având ca obiect asigurarea conformităţii Dreptului pozitiv (obiectiv) cu normele juridice fundamentale cuprinse în Constituţie, urmează modelul dezvoltat pe continentul european.

Curtea Constituţională constituie o „**putere**” independentă în Republica Moldova, distinctă de celelalte trei „clasice” puteri constituite şi fundamentate pe temeiul principiului separaţiei şi echilibrului puterilor etatice.

Art. 3. – „Teritoriul”

„(1). Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil.

(2). Frontierele ţării sunt consfinţite prin lege organică, respectându-se principiile şi normele unanim recunoscute ale dreptului internaţional”.

Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil. Amintim totodată că, potrivit Constituţiei României din 1866, 1923 şi 1938 teritoriul ţării era inalienabil şi indivizibil. În consecinţă, acceptarea notelor ultimative sovietice din 26 – 27.06.1940, urmată de cedarea Basarabiei, Bucovinei de Nord şi a Ţinutului Herţa către U.R.S.S. a fost neconstituţională.

Consecinţa este simplă !! Teritoriul Regatului Român în anul 1940 fiind inalienabil şi indivizibil iar teritoriul actualei Republici Moldova fiind inalienabil (art. 3) şi indivizibil (art. 1) rezultă că de jure teritoriul Republicii Moldova – şi nu numai – este teritoriu românesc din care, de nevoie, autorităţile române au fost evacuate în anul 1940 şi mai apoi în anul 1944.

Inalienabilitatea teritoriului reprezintă o consecinţă a suveranităţii statului.

Teritoriul unui stat **este inalienabil** în sensul că există obligaţia negativă, generală şi universală a tuturor statelor (ca subiecte de Drept Internaţional Public) de a se abţine de la faptul material al încălcării teritoriului respectiv şi de a respecta suveranitatea teritorială a statului în cauză.

Frontierele ţării sunt consfinţite prin lege organică cu respectarea principiilor şi celorlalte norme general admise ale dreptului internaţional public.

Alin. (2) al art. 3 din Constituţie are rolul de a consacra frontierele Republicii Moldova. Inalienabilitatea teritoriului Republicii Moldova poate fi opusă oricărui stat care ar intenţiona să ocupe această „ţară” sau porţiuni din ea, **mai puţin însă României**.

Reparând raptul teritorial din 28 mai 1812, la **27 martie / 9 aprilie 1918** Sfatul Ţării, organ reprezentativ al poporului român din Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) a hotărât „în puterea dreptului istoric şi dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-şi hotărască soarta lor, de azi înainte **şi pentru totdeauna, se uneşte cu mama sa România**".

A anulat cineva rezoluţia Statului Ţării ? Aşa fiind teritoriul Basarabiei din care România prin ameninţarea cu forţa a fost nevoită să se retragă (1940) şi din care prin forţă efectivă – război – s-a retras, a doua oară, în 1944 este teritoriu românesc conform voinţei reprezentanţilor naţiunii române dintre Prut şi Nistru.

La pct. 11 alin. (2) din rezoluţia Statului Ţării se specifică: **„Basarabia unindu-se ca fiică cu mama sa România..."**. Posesiunea milenară a românilor din vechile obşti săteşti – „romaniile noastre populare", împletită cu posesiunea strălucitei Ţări a Moldovei până la 1812 şi mai apoi cu posesiunea teritoriului transprutean de Regatul Român între 1918 – 1940 şi apoi între anii 1941 – 1944 nu reprezintă nimic ? Această joncţiune a posesiilor române reprezintă un titlu străvechi, imprescriptibil !!!

Ca titlu opune Republicii Moldova ? O ocupaţie rusă de 106 ani (1812 – 1918) repudiată de însăşi poporul român al Basarabiei şi o statalitate de la 1991 până în 2009. O „statalitate" fundamentată pe forţă şi dictat, pe Pactul germano-sovietic din 23 august 1939.

Republica Moldova nu poate opune României un titlu just referitor la posesiunea şi la suveranitatea teritoriului său. „Actul" din 1940, urmat de ocupaţia sovietică din 1944, fiind un act de forţă nu poate genera Drept; el a fost, rămâne şi va fi doar un fapt ilicit !!!!

România, nu are nevoie de o reunire a Basarabiei. Actul din 27 Martie / 9 Aprilie 1918 este valabil producând efecte „de jure", mai puţin însă efecte de fapt. Sovieticii nu au

organizat în Basarabia un referendum sau chiar un plebiscit de teamă să nu fie reiterată, chiar în condiţii de teroare, voinţa românilor basarabeni de a trăi între graniţele Statului Român.

Formele nu pot înăbuşi fondul, substanţa. Un articol sau mai multe din Constituţia Republicii Moldova nu poate înlătura drepturile României asupra vechii Basarabii, „poarta" răsăriteană a casei tuturor românilor. Biata fiică a României pângărită, violată vreme de şapte decenii a turbat şi îşi arată colţii în faţa mamei sale !!! Vai de biata ţară !!! (a Moldovei).

Râul Prut, fie vorba între noi românii din Moldova, nu a constituit niciodată măcar o „frontieră" administrativă. În epoca medievală ţinutul Iaşilor, spre exemplu, se întindea mult, mult peste Prut. În perioada interbelică judeţe din vestul Prutului se întindeau şi la est de Prut (judeţul Iaşi, Dorohoi, Botoşani, Fălciu).

Autorităţile „moldovene" deşi proclamată teritoriul ca fiind inalienabil pentru a conserva statalitatea Moldovei în special în raport cu România, deci şi cu jumătatea vestică a Moldovei, acceptă acordarea unui statut teritorial special teritoriilor de la est de Nistru, acceptă controlul **aşa – numitei „Republici Moldoveneşti Nistrene**" nu doar asupra părţii din Transnistria din componenţa Republicii Moldova dar şi asupra oraşului Tighina şi a satelor din jur din Basarabia românească, acceptă înfiinţarea şi funcţionarea **aşa – zisei „unităţi teritoriale autonome Găgăuzia"**. Toate aceste concesii sunt de natură a slăbi până la anulare totală în privinţa principiului inalienabilităţii şi indivizibilităţii teritoriului Republicii Moldova !!

Aceste statute speciale şi aceste autonomii teritoriale pe criterii etnice vor distruge Moldova, nu recunoaşterea unităţii de neam, de limbă şi de credinţă a românilor de pe ambele maluri ale Prutului !!

Dar Chişinăul şi-a astupat urechile şi i s-au împăienjenit ochii. Ceea ce este clar pentru o lume întreagă, de sute de ani, oficialităţile „moldoveneşti" se prefac a nu înţelege.

Art. 4. – „Drepturile şi libertăţile omului”.

„(1). Dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile omului se interpretează şi se aplică în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2). Dacă există neconcordanţe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte şi legile ei interne, prioritate au reglementările internaţionale”.

Acest articol coincide cu art. 20 din Constituţia României, din 1991, fără modificările din 2003. Doar că în textul român se specifică la alin. (1): „... vor fi interpretate şi aplicate...” în timp ce în alin. (1) din art. 4 – textul „micii Românii răsăritene” – prevede: „...se interpretează şi de aplică...”.

Şi până la art. 4 sunt texte copiate din Constituţia României din 1991 dar parcă-i prea de tot !! Moldoromânii ne-au plagiat Legea noastră fundamentală !! Măcar dacă plăteau ceva Bucureştiului ! Dacă tot le place aşa de tare Constituţia noastră le arăt eu soluţia onorabilă: unirea cu România. În acest fel Constituţia României se extinde automat şi pe teritoriul vechii Basarabii.

Dar nu-i nimic; la două state româneşti e bine să fie o singură Constituţie, chiar dacă „moldovenii” au copiat-o pe cea din patria mamă.

Acest articol dispune, în mod neechivoc, că în caz de neconcordanţă între legislaţia internă a Moldovei şi normele juridice internaţionale au prioritate, în ceea ce priveşte aplicarea, acestea din urmă.

Tratatele internaţionale încheiate de Republica Moldova pentru a face parte din dreptul intern trebuie să fie supuse

ratificării. Numai din momentul ratificării tratatele internaţionale au valoare de lege pe teritoriul statului „moldovenesc”.

Declaraţia Universală a Drepturilor Omului nu constituie propriu-zis un document juridic; ea reprezintă doar un document politic, nefiind obligatorie. Dar datorită prestigiul moral pe care îl are această „declaraţie” ea a fost introdusă în textul constituţional român de unde a trecut şi în textul constituţional „moldovenesc”.

Pactele internaţionale relative la drepturile civile şi politice, respectiv la drepturile economice, sociale şi culturale constituie tratate internaţionale apte să producă consecinţe juridice.

Pentru instanţele judecătoreşti din Republica Moldova prevederile tratatelor internaţionale devin obligatorii din momentul în care actul de ratificare a fost înserat, cuprins într-o normă juridică, de regulă lege, publicată de autoritatea etatică competentă.

Art. 5. – „Democraţia şi pluralismul politic”.

„(1). Democraţia în Republica Moldova se exercită în condiţiile pluralismului politic, care este incompatibil cu dictatura şi cu totalitarismul.

(2). Nici o ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului”.

Este un articol original nefiind copiat din Constituţia României !!

După ce în art. 1 din Constituţie (alin. 3 teza a II-a) este consacrat caracterul democratic ca trăsătură specifică a statului, acest articol prevede în alin. (1) că există o legătură intimă între **pluralismul politic** şi **democraţie**. Corelaţia este de la cauză la efect; pluralismul politic determină şi condiţionează democraţia din Republica Moldova. El constituie o condiţie sine qua non pentru democraţie.

Această legătură organică garantează şi dă eficienţă democraţiei, puterea poporului şi participarea lui la guvernare, la rezolvarea treburilor publice fiind neîngrădită.

Pluralismul politic, pavăza şi garanţia democraţiei, este incompatibil cu **dictatura** şi cu **totalitarismul**.

Democraţia – are în vedere modul moderat sau accentuat în care se exercită autoritatea. Ea se poate manifesta prin: **democraţia directă; democraţia reprezentativă; democraţia semidirectă** şi **democraţia semi-reprezentativă.**

Democraţia directă – este o utopie, fiind imposibil de realizat în practica politică. Presupune autoguvernarea poporului.

Democraţia reprezentativă – implică delegarea de către popor sau de naţiune către reprezentanţi în vederea exercitării conduitelor politice în numele titularului puterii.

*. În varianta **teoriei suveranităţii populare suveranitatea aparţine poporului** trebuind să fie repartizată în cote-părţi egale tuturor indivizilor care îl alcătuiesc. Membrii corpului legislativ sunt consideraţi simpli mandatari iar mandatul încredinţat reprezentanţilor este imperativ;

*. În varianta **teoriei suveranităţii naţionale suveranitatea aparţine naţiunii**.

Naţiunea fiind o entitate colectivă mandatul acordat reprezentanţilor implică voinţa întregii naţiuni şi deputaţii reprezintă nu doar pe cetăţenii circumscripţiei electorale în care au fost aleşi; ei reprezintă întreaga naţiune, întregul corp electoral al statului. Consecinţa este că reprezentantul nu mai este dependent de corpul alegătorilor săi.

Democraţia semi-directă – implică multiple forme: **iniţiativa populară, veto-ul popular, revocarea** şi **referendumul**. Nefiind această lucrare un curs de Drept Constituţional sau de Ştiinţe Politice nu vom proceda la analiza detaliată a formelor democraţiei semi-directe. Scopul lucrării noastre este cu totul altul.

Democraţia semi-reprezentativă – se fundamentează pe realizarea unei atenuări a urmărilor negative ale unei reprezentativităţii excesive.

Democraţia instituită în Republica Moldova este, în principiu, **o democraţie reprezentativă în varianta teoriei suveranităţii naţionale**.

De altfel art. 2 alin. (1) din Constituţie se referă la „**suveranitatea naţională**" în ciuda faptului că nici unde în Constituţie **nu se fac referiri la naţiune** ci doar în preambul se afirmă „continuitatea statalităţii poporului moldovenesc în contextul istoric **al devenirii lui ca naţiune**".

Deci, ori deja poporul moldovenesc a devenit naţiune, ori este pe cale de a deveni !! Ce poate deveni poporul moldovenesc – în concepţia redactorilor Constituţiei – decât **o naţiune moldovenească** !! Şi totuşi conceptul de **„naţiune moldovenească"** nu este utilizat în mod explicit, el rezultând doar implicit şi mediat din corelarea textelor constituţionale !!!

Textul constituţional analizat se referă la două noţiuni proprii ştiinţelor politice şi juridice: **dictatura** şi **totalitarismul**.

Dictatura – se caracterizează prin concentrarea puterii asupra unei persoane, în acelaşi timp suspendându-se exercitarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti şi argumentându-se necesitatea aceasta în situaţii de urgenţă şi de pericol.

Dictatura este o monocraţie quasi – perfectă întrucât concentrează puterea în plenitudinea componentelor sale. De principiu, fundamentul dictaturii este considerat a fi chiar în prevederile constituţionale, fiind determinată de situaţii cu totul excepţionale. Dictatura are un caracter temporar în sensul că după ce situaţia excepţională a dispărut trebuie să se revină la regimul constituţional iar dictatura trebuie abolită.

Prin natura ei şi prin modul de manifestare dictatura suprimă exerciţiul drepturilor şi libertăţilor publice. Aşa fiind dictatura nu reprezintă un scop în sine ci este rezultatul unor

stări excepţionale sau a unor împrejurări extrem de dificile pentru puterea de stat. Cazul tipic de dictatură este reprezentat de **dictatura antonesciană.**

Totalitarismul – implică acapararea de către regimul politic a întregii vieţi sociale, chiar şi a vieţii private a cetăţenilor în scopul utilizării acestora ca simple instrumente ale statului.

Exemple tipice de state totalitare: U.R.S.S. în perioada totalitarismului stalinist, România în perioada regimului comunist dar şi sub regimul personal al Regelui Carol al II-lea.

Alin. (2) al art. 5 din Constituţia Republicii Moldova se referă la **ideologia politică**, în sensul că nici o ideologie nu poate deveni dominantă în stat.

Ideologiile politice – reprezintă manifestări, discursuri ale puterii sau referitoare la putere. Etimologic termenul desemnează o ştiinţă a ideilor dar este utilizat, în contemporaneitate, în sensul de ansamblu ideilor, valorilor sau a sensibilităţii proprii unei clase sociale, respectiv a clasei aflate la putere, a guvernanţilor.

Ideologia se deosebeşte net de doctrina politică care desemnează un ansamblu coerent de idei despre societate, reunite dintr-o perspectivă de subiectivitate care îmbină metodologia ştiinţifică cu obiective socio-umane care conferă putere politică şi prosperitate unui grup social.

Înserarea prevederilor din art. 5 alin. (2) al Constituţiei are menirea de a apăra statul de influenţe ideologice excesive şi / sau permanente, aşa cum de altfel s-a şi întâmplat în perioada ocupării teritoriului Basarabiei de U.R.S.S., când ideologia oficială a R.S.S. Moldoveneşti şi a statului federativ-unional U.R.S.S. **era comunistă cu puternice accente şi mai apoi cu reminiscenţe staliniste.**

Art. 6. – „Separaţia şi colaborarea puterilor”.

„În Republica Moldova puterea legislativă, executivă şi judecătorească sunt separate şi colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituţiei”.

La analiza art. 2 din Constituţie am antamat chestiunea în discuţie referitoare la aplicarea principiului separaţiei şi echilibrului puterilor etatice. O precizare totuşi se mai impune. Acest principiu este in terminis prevăzut de Constituţia Republicii Moldova. Pentru detalii trimitem la analiza articolului anterior menţionat.

Art. 7. – „Constituţia, Lege Supremă.”

„Constituţia Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege şi nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituţiei nu are putere juridică”.

La români avem art. 1 alin. (5) din Constituţie astfel cum a fost revizuită în anul 2003 care prevede că: „În România, respectarea Constituţiei, a supremaţiei sale şi a legilor este obligatorie.”

Înainte de modificarea Constituţiei României prin Legea nr. 429 / 2003, aprobată prin referendumul naţional din 18 – 19 octombrie 2003 şi confirmat prin Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 3 / 22 octombrie 2003, art. 51 din Constituţie prevedea: „Respectarea Constituţiei, a supremaţiei sale şi a legilor este obligatorie”.

Revenind la Constituţia Republicii Moldova menţionăm că art. 7 consacră din punct de vedere constituţional, supremaţia Constituţiei faţă de toate celelalte legi. Aceasta însemnă că în cadrul ierarhiei normelor juridice, normele juridice constituţionale au rangul cel mai ridicat. Efectul este

reprezentat de obligaţia întregii legislaţii, a întregului drept pozitiv (obiectiv) de a fi conform cu prevederile constituţionale.

Întreaga ordine juridică a statului îşi regăseşte fundamentul în normele juridice constituţionale, care alcătuiesc Constituţia ţării. Constituţia garantează drepturile şi libertăţile fundamentale cetăţeneşti, ocroteşte şi întăreşte legalitatea şi reglementează competenţele conferite autorităţilor etatice în vederea exercitări puterii de stat.

Întrucât Constituţia este Legea Supremă rezultă în mod logic că nici o normă juridică, nici un act normativ – juridic nu poate să-şi producă efectele juridice dacă este contrar dispoziţiilor constituţionale. De asemenea, sub aspect formal Constituţia se deosebeşte clar de celelalte norme juridice care alcătuiesc dreptul obiectiv (pozitiv) – legislaţia – deoarece o lege de modificare a Constituţiei poate fi adoptată de Parlament după cel puţin 6 luni de la data prezentării iniţiativei corespunzătoare, cu votul a 2 / 3 din numărul deputaţilor. Dacă iniţiativa cu privire la modificarea Constituţiei nu a condus la adoptarea de către Parlament a legii constituţionale corespunzătoare, în termen de un an, propunerea se consideră nulă (art. 143 din Constituţia Republicii Moldova).

Art. 8. – „Respectarea dreptului internaţional şi a tratatelor internaţionale."

„(1). Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite şi tratatele la care este parte, să-şi bazeze relaţiile cu alte state pe principiile şi normele unanim recunoscute ale dreptului internaţional.

(2). Intrarea în vigoare a unui tratat internaţional conţinând dispoziţii contrare Constituţiei va trebui precedată de o revizuire a acesteia."

Acest articol din Constituţia Republicii Moldova cuprinde aspecte generale şi tehnice. Acest stat proclamă respectarea Cartei O.N.U. – pe care o indică textul constituţional, în mod expres – şi a tratatelor la care Republica Moldova este parte.

Se afirmă în mod liber îndatorirea Republicii Moldova de a respecta normele imperative din Dreptul Internaţional Public şi de a-şi întemeia relaţiile cu alte state – deci relaţiile internaţionale – pe principiile unanim recunoscute ale Dreptului Internaţional Public. Rezultă, în mod logic, că Republica Moldova înţelege să-şi execute obligaţiile asumate în raport cu terţe state cu bună – credinţă.

Evident, un tratat internaţional care, ipotetic, ar conţine prevederi contrare Constituţiei – legea fundamentală a statului nu poate intra în vigoare şi deci nu-şi poate produce efectele juridice decât dacă, în prealabil, este revizuită Constituţia.

Deşi nu sunt menţionate în mod expres de textul constituţional credem că în noţiunea de **„...relaţiile cu alte state ..."** Legiuitorul Constituant a înţeles implicit să includă şi **relaţiile de bună vecinătate** pe care Republica Moldova trebuie să le afirme şi să le dezvolte în raport cu statele cu care are frontieră comună.

Art. 9. – „Principiile fundamentale privind proprietatea".

„(1). Proprietatea este publică şi privată. Ea se constituie din bunuri materiale şi intelectuale.

(2). Proprietatea nu poate fi folosită în detrimentul drepturilor, libertăţilor şi demnităţii omului.

(3). Piaţa, libera iniţiativă economică, concurenţa loială sunt factori de bază ai economiei."

Sunt proclamate cu titlu de principiu existenţa proprietăţii în cele două forme, publică şi privată. Este recunoscută atât

proprietatea efectivă, având ca obiect bunuri materiale, cât şi proprietatea intelectuală.

În alin. (2) este statuată o limitare constituţională a exercitării dreptului de proprietate, fără a se face distincţie între dreptul de proprietate publică şi respectiv dreptul de proprietate privată.

Această limitare impusă şi prevăzută în mod expres de textul constituţional se referă la drepturile, libertăţile şi demnitatea omului.

Cu alte cuvinte, titularul dreptului de proprietate (publică sau, după caz privată) nu poate utiliza dreptul său subiectiv civil cu caracter patrimonial, real împotriva drepturilor, libertăţilor şi demnităţii oamenilor.

Dar oare când organele Ministerului Afacerilor Interne din Republica Moldova utilizează tehnica din dotare împotriva **demonstranţilor unionişti** sau **a persoanelor care nu sunt de acord cu regimul politic existent** nu încalcă prevederile art. 9 alin. (2) din Constituţie ? Armamentul din dotare, echipamentele de luptă, câinii folosiţi de poliţişti sunt proprietate publică a statului, dată în administrarea Ministerului Afacerilor Interne. Şi atunci, iată un exemplu de utilizare a proprietăţii – în speţă a dreptului de proprietate publică – în detrimentul drepturilor (a dreptului, libertăţii opiniei şi a exprimării) şi a demnităţii persoanelor fizice cetăţeni ai Republicii Moldova (români din Basarabia).

În alin. (3) sunt menţionaţi – în opinia Constituantului – factorii de bază ai economiei: **piaţa (de marfă, de capital), libera iniţiativă economică** şi **concurenţa loială**. Doar o precizare se impune: toţi cei trei factori nominalizaţi de norma juridică constituţională determină şi conduc, în mod direct şi nemijlocit, la instaurarea şi funcţionarea **economiei capitaliste în Republica Moldova.**

Normele cu caracter general, principal, cuprinse în art. 9 sunt dezvoltate, în mod organic, în **Titlul IV al Constituţiei** referitor la **„Economia naţională şi finanţele publice" (art.**

126 – 133). Din acest motiv nu vom insista asupra art. 9 cu atât mai mult, cu cât normele cuprinse în cadrul său au eminamente un caracter general.

Art. 10. – „Unitatea poporului şi dreptul la identitate".

„(1). Statul are ca fundament unitatea poporului Republicii Moldova. Republica Moldova este patria comună şi indivizibilă a tuturor cetăţenilor săi.

(2). Statul recunoaşte şi garantează dreptul tuturor cetăţenilor, la dezvoltarea şi la exprimarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase".

Se proclamă drept fundament al statului **unitatea poporului**, lucru firesc de altfel deoarece populaţia reprezintă unul dintre elementele componente fundamentale ale statului, în general.

Dar, reiterăm un aspect aparent lipsit de importanţă însă cu conotaţii de interpretări multiple, unele chiar paradoxale.

„... unitatea poporului Republicii Moldova...", este un fragment din textul constituţional care frapează. După cum am constatat doar în preambulul Constituţiei se menţionează „**poporul moldovenesc**" în contextul „... stabilităţii poporului moldovenesc...".

Ulterior Constituantul nu mai utilizează nici măcar sintagma neştiinţifică şi antiistorică de „**popor moldovenesc**" ci, frecvent, se referă la „**poporul Republicii Moldova**". Aceasta constituie, în opinia noastră, un aspect şi mai negativ decât utilizarea sintagmei de **popor aşa-zis moldovenesc**. Dar poporul din acest stat nu are o denumire ? Este indicat acest popor prin utilizarea denumirii statului !!! **„Poporul Republicii Moldova"** nu determină sub aspect logic şi organic nici un atribut al acestei populaţii. Este ca şi cum am spune în loc de **„poporul român"**, **poporul României**.

Ca atare, sintagma de „**popor al Republicii Moldova**” este folosită – apreciem noi – pentru a înlătura chiar şi noţiunea de „**popor moldovenesc**”, pentru că ultima noţiune semnifică totuşi structura etnică, lingvistică, culturală, religioasă, spirituală a populaţiei de pe acel teritoriu, factura psihologică a acestei populaţii, apartenenţa ei la o „gintă originară” şi de ce nu la un stat comun tuturor oamenilor aparţinând aceluiaşi popor în timp ce utilizarea primei sintagme atrage un caracter impersonal, anistoric, înlăturând toate particularităţile acelui popor.

Dar poate că pentru autorităţile statului Republica Moldova, **o Moldo – Românie în toată puterea cuvântului, „poporul moldovenesc”** nefiind încă naţiune, nu-şi merită nici măcar această titulară falsă.

Statul Republicii Moldova, o republică românească, prin excelenţă, **are ca fundament unitatea poporului român din Moldova istorică răsăriteană, impropriu denumită Basarabia**.

Deşi au copiat practic textul din Constituţia României (art. 4), autorităţile „moldoveneşti” au „uitat” să transcrie denumirea poporului român. Dar nu au menţionat nici măcar denumirea „**popor moldovenesc**” ci pur si simplu au utilizat sintagma de „**popor al Republicii Moldova**” tocmai datorită faptului că orice aminteşte de patria – mamă, de poporul român, de limba română stârneşte groază şi spaimă în conştiinţa guvernanţilor „moldoveni”. Este trist deoarece, la momentul de faţă, cel puţin formal, Basarabia nu mai este guvernantă, în mod direct şi nemijlocit, de Imperiul Ţarist sau de conducerea centrală a U.R.S.S. Şi totuşi, străinii aduşi şefi pe pământ românesc împreună cu unii români compromişi, delăsători, necunoscători ai adevărului istoric sau trădători de neam şi de ţară continuă să denatureze adevărul despre unitatea poporului român de la Tisa şi până la Nistru, şi dincolo de el, să falsifice istoria naţională a românilor şi să perpetueze denumiri improprii, artificiale, pentru limba noastră cea română !!!!

Republica Moldova constituie patria comună şi indivizibilă a tuturor cetăţenilor săi. Este firesc acest aspect avându-se în vedere că există şi pare a se permanentiza existenţa celor două state româneşti pe continentul european. Este o ruşine pentru Europa faptul că, în pofida drepturilor imprescriptibile ale României asupra teritoriului dintre Prut şi Nistru şi asupra nordului Bucovinei, aceste pământuri străvechi, autentic româneşti, nu au fost încă încadrate între frontierele Statului Român ! Şi românii de la ambele maluri ale Prutului trebuie – sau cel puţin ar trebui – să simtă povara neputinţei unificării tuturor pământurilor strămoşeşti !

Este garantat prin textul alin. (2) dreptul subiectiv al cetăţenilor aparţinând minorităţilor naţionale la păstrarea, dezvoltarea şi exprimarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase.

Frumos text dar trebuie să ne amintim că între „**ceea ce trebuie să fie**” şi „**ceea ce este**” există o discrepanţă frapantă şi considerabilă !!!

Ruşii, ucrainenii, găgăuzii au recunoscute şi garantate drepturile prevăzute de Constituţie, mai puţin însă românii.

Iată argumentele:

I) Moldovenii, români adevăraţi nu-şi pot exprima reala lor identitate etnică. Deşi sunt parte componentă a naţiunii române aceştia nu au dreptul de a utiliza noţiunile de: „român”, „limbă română”, „popor român”, „naţiune română”, „stat român”, „istorie a românilor” etc.

Românii noştri din Basarabia continuă a fi trataţi cu discriminare, inoculându-li-se permanent ideea că sunt „**moldoveni**” şi că au trăit de veacuri sub oblăduirea „**maicei Rusii**” !!!

II) Românii din Basarabia care îndrăznesc să-şi afirme identitatea lor naţională – DE ROMÂNI – sunt considerate minoritate !!! în propria ţară. Sunt discriminaţi şi continuu şicanaţi de autorităţile „moldoveneşti” !!! Iată spre exemplu:

cât au avut şi au de suferit românii care au avut constituit Mitropolia Basarabiei sub egida Patriarhiei Române. Ei au fost scoşi în afara legii – până când statul „moldovenesc" a fost condamnat de forurile europene – doar pentru faptul că s-au separat de Mitropolia Moldovei aflată sub directul control al Patriarhiei ruse !!!

Cât de greu a recunoscut guvernul de la Chişinău Mitropolia Basarabiei şi câte şicane suportă şi acum preoţii şi enoriaşii români pentru că au îndrăznit să înfăptuiască deja unirea spirituală a tuturor românilor !!!

Iată cum se aplică concret alin. (2) al art. 4 din Constituţie când este vorba de poporul român din Basarabia !!

Consideraţi minoritari în propria ţară, discriminaţi, umiliţi, deseori violentaţi fizic, românii – din partea răsăriteană a Ţării Moldovei – care constituie fundamentul acestui stat ca număr, şi ca drepturi istorice, suportă cu stoicism greutăţi identice cu cele impuse de ocupaţia străină făţişă. Unica lor speranţă a fost, este şi va rămâne unirea cu patria – mamă, cu România.

Constituţia Republicii Moldova deşi se inspiră copios din Legea fundamentală a patriei – mamă „contribuie" la asuprirea naţională a românilor basarabeni !!!

Art. 11. – „Republica Moldova, stat neutru."

„(1). Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă.

(2). Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său."

Neutralitatea unui stat reprezintă situaţia juridică specială în care se află acel stat care în timp de conflict armat nu ia parte la ostilităţi, continuând să întreţină relaţii cu celelalte state, inclusiv cu statele beligerante.

Neutralitatea statului implică adoptarea **unei atitudini de abţinere** şi **a unei atitudini de imparţialitate**.

Abţinerea – constă în îndatorirea statului declarat neutru de a nu acorda, direct sau indirect, nici un fel de ajutor în ducerea războiului unuia sau unora dintre statele beligerante.

Imparţialitatea – reprezintă obligaţia statului declarat neutru, ca în relaţiile sale de orice natură cu statele beligerante să păstreze o egalitate strictă de tratament pentru a nu crea o situaţie mai favorabilă din punct de vedere politic sau militar pentru vreuna dintre părţile beligerante. Aceasta întrucât actele de bună – voinţă efectuate de statul declarat neutru în raport de unul dintre beligeranţi sunt **ipso facto** considerate acte de rea – credinţă faţă de celălalt sau celelalte state beligerante.

Republica Moldova se declară un stat **permanent neutru**.

Neutralitatea permanentă – angajează statul care o proclamă să rămână neutru în raport cu orice conflict armat care potenţial ar putea interveni şi să promoveze o politică generală în acest sens.

Alin. (2) din articolul analizat menţionează interdicţia de dislocare a forţelor armate străine pe teritoriul Moldovei. Din nefericire staţionarea forţelor militare ruseşti în zona transnistreană, forţe care au dat imboldul separatiştilor de a proclama aşa – numita Republică Moldovenească Nistreană, încalcă atât acordurile încheiate şi obligaţiile asumate de R.F. Rusă faţă de Republica Moldova şi în raport cu comunitatea internaţională, cât şi Constituţia Republicii Moldova, ca Lege fundamentală, Supremă a acestui stat.

Art. 12. – „Simbolurile statului."

„(1). Republica Moldova are drapel, stemă şi imn.

(2). Drapelul de Stat al Republicii Moldova este tricolor. Culorile sunt dispuse vertical, în ordinea următoare, începând

de la lance: albastru, galben, roşu. În centru, pe fâşia de culoare galbenă, este imprimată Stema de Stat a Republicii Moldova.

(3). Stema de Stat a Republicii Moldova reprezintă un scut tăiat pe orizontală având în partea superioară cromatica roşie, în cea inferioară – albastră, încărcat cu capul de bour având între coarne o stea cu opt raze. Capul de bour este flancat în dreapta de o roză cu cinci petale, iar în stânga de o semilună conturnată. Toate elementele reprezentate în scut sunt din aur (galbene). Scutul este plasat pe pieptul unei acvile naturale putând în cioc o cruce de aur (acvila cruciată) şi ţinând în gheara dreaptă o ramură verde de măslin, iar în cea stângă un sceptru de aur.

(4). Imnul de Stat al Republicii Moldova se stabileşte prin lege organică.

(5). Drapelul, stema şi imnul sunt simbolurile de stat ale Republicii Moldova şi sunt ocrotite de lege."

Acest articol referitor la simbolurile Republicii Moldova este puternic descriptiv, aşa încât se impun a fi făcute doar unele precizări.

Drapelul Republicii Moldova este identic cu drapelul României semnificând întreaga naţiunea română.

Drapelul tricolor este rezultatul contopirii **culorilor Moldovei** (galben şi albastru) şi **ale Munteniei** (roşu şi galben). Primul tricolor românesc a fost arborat de revoluţionari la 26 iunie 1848 sub deviza „**Dreptate – Frăţie**".

Aşa fiind, este clar pentru toată lumea că drapelul tricolor este simbolul tuturor românilor nu numai pentru că este utilizat ca simbol etatic şi în România şi în Republica Moldo-Română dar şi datorită faptului că cele trei culori ale drapelului reprezintă contopirea culorilor Ţării Moldovei şi culorilor Ţării Româneşti.

Or, Republica Moldova nu utilizează doar galben şi albastru – culorile tradiţionale ale steagului (stindardului) Ţării Moldovei ci adaugă şi roşu care împreună cu galben constituie

vechiul stindard al Ţării Româneşti. Steagul României şi a micii Românii de pe teritoriul răpit al Basarabiei constituie o sinteză a bătrânelor steaguri din cele două Ţări româneşti surori extracarpatice: Ţara Moldovei şi Ţăra Românească.

A invoca un steag tricolor doar al Republicii Moldova, în condiţiile în care este identic cu drapelul României, reprezintă un fals istoric grosolan !!

România şi Moldova au acelaşi drapel deoarece în cele două state româneşti poporul român este majoritar, în mod covârşitor. Naţiunea română nu ţine cont de artificialele şi temporarele graniţe aşezate chiar în mijlocul bătrânei Ţări a Moldovei istorice.

Stema de Stat a Republicii Moldova scoate în relief **capul de bour – zimbru** – vechea stemă a Ţării Moldovei. Şi în stema României avem, capul de bour ca reprezentând vechea Ţară a Moldovei, nu doar teritoriul dintre Carpaţii Orientali şi Prut. Iarăşi se naşte o identitate de simbol care nu mai necesită comentarii !!! Iar capul de bour din stema Republicii Moldova este plasat pe pieptul unei acvile naturale care este simbolul vechii Ţări Româneşti. Voluntar sau involuntar pe drapelul Republicii Moldova în cadrul Stemei de Stat, apar stemele istoricelor ţări româneşti: Ţara Moldovei şi Ţara Românească !!

Imnul de Stat se stabileşte prin lege organică. În prezent acesta este „**Limba noastră**”, pe versurile marelui poet român basarabean Alexei Mateevici, muzica Alexandru Cristea, dar o lungă perioadă imnul Republicii Moldova a fost imnul României „**Deşteaptă-te române**”, schimbat de oficialităţi deoarece era prea naţionalist şi era însuşit de Republica Moldova după proclamarea sa ca imn al României.

Toate aceste simboluri: drapel, stemă şi imn sunt **simboluri naţionale**, cum de altfel sunt prevăzute în Constituţia României (art. 12).

Ele nu sunt simboluri de stat ale Republicii Moldova ci ale întregii naţiuni române, însuşite – este adevărat – de autorităţile de la Chişinău.

Legiuitorul Constituant din Republica Moldova a evitat, ca de obicei, să aducă în discuţie noţiunea de „**naţional**”, utilizând în locul sintagmei „**simboluri naţionale**” pe aceea de „**simbolurile statului**”.

Motivul îl cunoaştem prea bine: tentativa, din start eşuată, de a oculta teza unităţii întregii naţiuni române care ar fi condus în mod logic la ideea înfăptuirii unirii Basarabiei cu patria – mamă România, conform principiului istoric şi politico – juridic: **o măreaţă naţiune într-un singur stat naţional !!!**

Art. 13. – „Limba de stat, funcţionarea celorlalte limbi”.

„(1) Limba de stat a Republicii Moldova este **limba moldovenească**, funcţionând pe baza grafiei latine.

(2). Statul recunoaşte şi protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea şi la funcţionarea **limbii ruse şi altor limbi vorbite pe teritoriul ţării.**

(3). Statul facilitează studierea limbilor de circulaţie internaţională.

(4). Modul de funcţionare a limbilor pe teritoriul Republicii Moldova se stabileşte prin lege organică”.

Limba de stat în Republica Moldova este aşa – zisa **limbă moldovenească**, scrisă cu litere latine.

Înainte de 01.09.1989 în Republica Socialistă Sovietică Moldovenească limba oficială era limba rusă. Limba aşa – zis moldovenească era limba populaţiei autohtone fiind tolerată. Scrierea se realiza cu ajutorul alfabetului chirilic.

Nu există o limbă moldovenească, după cum nu există o limbă muntenească, oltenească sau ardelenească.

Limba română are două mari dialecte: **dialectul nord – dunărean** sau **daco – român** vorbit de toţi românii din nordul Dunării dar şi din Dobrogea (inclusiv Cadrilater) din valea Timocului şi din lunca Dunării (partea dreaptă, aflată pe teritoriul Serbiei şi Bulgariei) şi **dialectul sud – dunărean** care cuprinde: istro-română, megleno-română şi macedo-română sau aromână.

În nordul Dunării şi în Dobrogea limba română propriu-zisă – adică dialectul daco – român – este unitară existând mici diferenţe, denumite **subdialecte** sau **graiuri**. Aşa avem: graiul moldovenesc, graiul muntenesc, graiul oltenesc etc.

Dar caracterul unitar al limbii române nu este afectat prin existenţa particularităţilor, a regionalismelor în limba noastră.

De sute de ani, savanţii şi cărturarii au precizat caracterul unitar al limbii române. De altfel, autorităţile ungare, austriece şi respectiv austro-ungare (1867) niciodată nu au denumit limba vorbită de românii din Transilvania, Banat, Crişana, Maramureş şi Bucovina altfel decât **limba română** sau **limba valahă**.

Doar în Basarabia după 1812, autorităţile ţariste au insistat asupra caracterului moldovenesc al provinciei, considerând limba autohtonilor români ca fiind o limbă moldovenească. După 1940 şi respectiv 1944 sovieticii au continuat şi au accentuat considerabil deznaţionalizarea românilor, denumind, în continuare, limba română vorbită şi scrisă de basarabeni cu sintagma „**limbă moldovenească**”.

Caracterul artificial al denumirii de limbă moldovenească este cunoscut de toată lumea de bună - credinţă.

Când limba română din R.S.S. Moldovenească a trecut la alfabetul latin toţi românii au fost satisfăcuţi şi au aşteptat revenirea la denumirea adevărată a limbii, mai ales în condiţiile câştigării independenţei teritoriului român transprutean în

raport cu fosta U.R.S.S. Iată însă că în noul stat, autorităţile „moldoveneşti" continuă să denatureze adevăruri obiective, inacceptabile privitoare la naţiunea română.

Continuarea utilizării la nivel constituţional a glotonimului **„limbă moldovenească"** constituie un sacrilegiu la adresa limbii noastre, a istoriei românilor şi a culturii şi civilizaţiei naţionale. Acum când cel puţin formal Republica Moldova este un stat independent, neanexat la Imperiul Rus, este de neînţeles atitudinea clasei politice chişinăuene, care făţiş promovează o politică profund antinaţională.

În zadar protestele oamenilor de ştiinţă şi de cultură, a profesorilor, a studenţilor şi a elevilor basarabeni ! În zadar demonstraţiile şi argumentele aduse de mari profesori şi academicieni, lingvişti şi istorici ! Clasa politică moldovenească nu înţelege sau se preface că nu înţelege că limba română este limba vorbită de românii basarabeni. Că până la urmă graiul moldovenesc este doar un subdialect al limbii române şi nu o limbă separată !!

Noi românii din Moldova încadrată în graniţele României (de la Carpaţii Orientali la Prut) vorbim limba română iar ei „moldovenii", adică românii din Moldova dintre Prut şi Nistru şi din partea transnistreană a Republicii Moldova vorbesc o altă limbă, limba moldovenească ?!?! Ce porcărie, ce neruşinare !!!!

Dar politicienii din Republica Moldova nu numai că nu au recunoscut limba română, în mod expres, ca limbă oficială a statului (râd până şi ruşii de bună – credinţă, intelectuali veritabili) dar au recunoscut şi protejat păstrarea, dezvoltarea şi funcţionarea limbii ruse şi a altor limbi vorbite pe teritoriul ţării.

Aşa fiind, în Basarabia nu se vorbeşte – în opinia Constituantului – limba română dar se protejează funcţionarea nestingherită a limbii ruse, limba ocupantului din trecutul nu prea îndepărtat şi a altor limbi: ucraineană, găgăuză !!! Poate la aceste „alte limbi" intră, în opinia parlamentarilor moldoveni, **şi limba română** !!! vorbită măcar de cei care la recensământ se declară români şi care ţin de Patriarhia Română prin intermediul Mitropoliei Basarabiei !!!

În anul 2009 să insişti asupra existenţei unei limbi moldoveneşti distinctă de limba română este o neruşinare fără margini !

Nu de mult s-a tipărit la Chişinău un dicţionar moldo-român. Adică cuvintele din moldoveneşte trebuiesc traduse în româneşte şi invers !!! Când conducătorii Republicii Moldova se întâlnesc cu oficialităţile române au nevoie de traducător, de interpret ?? Desigur, au nevoie dacă nu cunosc limba română sau dacă o cunosc insuficient, adică dacă „**nu posedă limba de stat**" cum pretinde Constituţia Republicii Moldova [art. 78 alin. (2)]. Dar dacă „**nu posedă limba de stat**" cum de au ajuns să diriguiască destinele românilor basarabeni ?!?! Este o întrebare care îşi aşteaptă încă răspunsul !!!

Dar făţărnicia şi viclenia moldovenească nu are limite !!! Iată un exemplu concludent: „Sunt deosebit de emoţionat şi în acelaşi timp fericit că mă aflu la Bucureşti şi că am posibilitatea să discut cu domnul preşedinte Ion Iliescu. Împreună am analizat toate aspectele dezvoltării, colaborării şi cooperării dintre Republica Moldova şi România. Punctele de vedere coincid în majoritatea problemelor. Avem foarte mult de lucru împreună şi, dacă toate cele ce au fost discutate vor fi traduse în viaţă, de acest lucru vor avea de câştigat **şi românii din partea dreaptă şi cei din partea stângă a Prutului**".

Aceasta este declaraţia d-lui Mircea Snegur, cu prilejul unei vizite la Bucureşti !!! Păi, ori suntem toţi români ori unii sunt români iar alţii moldoveni ??

De atâta emoţie şi bucurie fostul preşedinte al Republicii Moldova **i-a numit pe locuitorii din partea stângă a Prutului ROMÂNI !!** (în anul 1991). Tot domnia sa preciza, în octombrie 2005, cu prilejul intrării Republicii Moldova în Consiliul Europei că: „cele două state – adică România şi Republica Moldova – pornesc de la realităţi şi ţin seama de acordul de la Helsinki şi Carta de la Paris", adică mai explicit că pentru o bună bucată de vreme Moldova ex-sovietică va fiinţa ca stat separat de România !!!

Este un fapt pozitiv că în Republica Moldova se facilitează studierea limbilor de circulaţie internaţională, cu condiţia ca, pe lângă limba rusă, să fie studiate şi limbile statelor apusene dezvoltate: engleză, franceză, germană, etc.

Art. 14. – „Capitala".

„Capitala Republicii Moldova este oraşul Chişinău".

Municipiul Chişinău este consacrat drept capitală a Republicii Moldova.

După anexarea Moldovei dintre Prut şi Nistru, în mai 1812, de către Imperiul Rusiei a fost stabilită reşedinţa oblastiei la Tighina, pentru ca din anul 1818 să fie mutată la Chişinău.

După declararea provinciei drept gubernie ţaristă Chişinăul a continuat să fie considerat capitala Basarabiei.

Dar istoria Ţării Moldovei nu a început la 1812 !!! Capitala Moldovei a fost succesiv **Baia (Civitas Moldaviae)**, scaun domnesc al Drăgoşeştilor, **Rădăuţi** – întemeiat de domnitorul Bogdan I, unde se află morminte domneşti -, **Siret** (scaun

domnesc în perioada lui Laţcu), **Suceava** (scaun domnesc sub Petru Muşat, având calitatea de capitală începând cu anul 1388), **Iaşi** (capitală a Moldovei din anul 1565, sub domnia lui Alexandru Lăpuşneanu, la solicitarea Imperiului Otoman).

Apoi trebuie remarcat, aşa în treacăt, că prima capitală a Principatelor Unite ale Moldovei şi Ţării Româneşti a fost tot în Moldova, în **oraşul Focşani**, iar în perioada retragerii armatei române în Moldova, în primul război mondial, capitala României a fost mutată la **Iaşi.** Aici, la Iaşi era sediul Guvernului Român, era Parlamentul şi Regele când la 27 martie / 9 aprilie 1918 Basarabia s-a unit cu România. (20 noiembrie / 3 decembrie 1916 până la 16 / 28 noiembrie 1918).

Aşadar Chişinăul nu a fost niciodată capitală a Ţării Moldovei, el obţinând „statut" de capitală doar după ocuparea şi anexarea Moldovei transprutene la Imperiul ţarist.

Aici, la Chişinău, se afla Sfatul Ţării când a fost votată unirea cu ţara – mamă.

Titlul II: Drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale.

CAP. I.: DISPOZIŢIILE GENERALE

Art. 15. – „Universalitatea”.

„Cetăţenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile şi de libertăţile consacrate prin Constituţie şi prin alte legi şi au obligaţiile prevăzute de acestea”.

Textul preia norma juridică constituţională prevăzută de art. 15 din Legea fundamentală a României, care practic în alin. (1) are un conţinut identic.

Art. 15 al Constituţiei Republicii Moldova consacră poziţia de egalitate a cetăţenilor moldoveni în faţa legilor. Desigur, este vorba de o formulare de principiu deoarece este cunoscut că cetăţenilor Republicii Moldova cărora li s-au aplicat pedepse complementare nu beneficiază de drepturile din care au fost decăzuţi de instanţa de judecată penală.

Art. 16. – „Egalitatea”.

„(1). Respectarea şi ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

(2). Toţi cetăţenii Republicii Moldova sunt egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără deosebire de rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere sau de origine socială”.

În alin. (1) este instituită obligaţia statului **de a respecta** şi **de a ocroti** persoana fizică sau, mai larg, orice subiect de drept. Textul utilizează noţiunea de „**persoană**” ceea ce, într-o interpretare largă, include atât persoanele fizice cât şi persoanele juridice. Fără îndoială, intenţia Constituantului a fost aceea de a se referi în mod prioritar la **persoanele fizice.**

Deci Republica Moldova are îndatorirea de **a respecta** şi de **a ocroti** orice persoană, indiferent de cetăţenie, vârstă, statut, avere, etc.

Dacă **respectarea persoanei** implică o stare quasi – pasivă generând o obligaţie de non – facere, adică de abţinere a statului de a aduce atinge în vreun fel persoanei, **ocrotirea ei** presupune, o atitudine pozitivă, de acţiune îndreptată asupra persoanei cu scopul de a-i prezerva toate drepturile şi libertăţile.

Această obligaţie a statului nu este, credem noi, doar primordială ci, în primul rând, are caracter fundamental, fiind o obligaţie de ordin constituţional.

În alin. (2) se consacră egalitatea tuturor cetăţenilor în faţa legilor şi a autorităţilor publice. Evident, există unele diferenţe între anumite categorii de cetăţeni manifestate în mod obiectiv în societate.

Astfel, cetăţenii Republicii Moldova care au calitatea de comercianţi sunt obligaţi să declare veniturile obţinute; la fel, demnitarii şi anumite categorii de funcţionari publici au această obligaţie. Ceilalţi cetăţeni nu au această îndatorire.

Constituantul enumeră situaţiile în care ar putea exista discriminări sau privilegii: **rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere** şi **origine socială**. Observăm că această enumerare are un caracter limitativ şi nu doar exemplificativ.

În consecinţă, alte deosebiri care să genereze discriminări sau privilegii între cetăţenii moldoveni nu sunt de conceput deşi pot exista faptic. Mai corect ni se pare a fi textul din Constituţia României unde se prevede că „Cetăţenii sunt egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără privilegii şi fără discriminări” – art. 16 alin. (1).

Art. 17. – „Cetăţenia Republicii Moldova”.

„(1). Cetăţenia Republicii Moldova se dobândeşte, se păstrează ori se pierde în condiţiile prevăzute de legea organică.

(2). Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetăţenia sa şi nici de dreptul de a-şi schimba cetăţenia.”

Acest articol consacră, cu caracter principial, cetăţenia Republicii Moldova. Modurile de dobândire, de păstrare, de pierdere sunt prevăzute de legea organică. Cu alte cuvinte, norma juridică constituţională face trimitere directă la legea organică a cetăţeniei Republicii Moldova, act normativ – juridic inferior Constituţiei.

Nici un cetăţean al Republicii Moldova nu poate fi lipsit de cetăţenia sa în mod arbitrar. Aceasta însemnă că cetăţenia nu poate fi ridicată decât în condiţiile şi în cazurile limitativ prevăzute expres de legea organică.

Este garantat dreptul persoanei fizice, cetăţean al Republicii Moldova de a-şi schimba cetăţenia, ceea ce implică renunţarea la cetăţenia moldovenească şi obţinerea cetăţeniei unui terţ stat.

Pe parcursul redactării acestei lucrări la data de 05.04.2009, au avut loc alegeri parlamentare în Republica Moldova câştigate de Partidul comuniştilor din acest stat.

Ulterior, o săptămână întreagă, cel puţin până la momentul scrierii acestor rânduri, cetăţeni ai Republicii Moldova au protestat acuzând o eventuală falsificare a alegerilor. Două sute nouă zeci şi cinci (295) de tineri români din Basarabia au fost arestaţi în timpul protestelor. Ziarişti moldoveni au fost răpiţi de forţele de ordine.

Cetăţenilor români le-a fost interzis accesul în Republica Moldova, au fost instituite din nou vize pentru români.

Străzile Chişinăului au fost invadate de tineri demonstranţi cu steaguri româneşti şi ale U.E. şi de scutieri şi

membri ai securităţii moldoveneşti care îi arestau inopinant pe manifestanţi şi îi răpeau pe jurnalişti.

Cu ocazia demonstraţiilor au fost devastate unele clădiri publice, încercându-se chiar incendierea acestora.

Ziariştilor români li s-a interzis să transmită ştiri la Bucureşti, fiind uneori reţinuţi de serviciile secrete, sechestraţi şi expulzaţi, după ce au fost ameninţaţi cu moartea sau cu închisoarea.

Tabloul halucinant al revoltei pro-româneşti şi pro-europene de la Chişinău este întregit de reacţia furibundă a – încă – preşedintelui Republicii Moldova care acuză continuu, fără discernământ, implicarea României în organizarea şi desfăşurarea revoltelor !!

Ca măsuri de represalii Voronin a ordonat declararea ambasadorului român la Chişinău drept persoană non grata, acesta părăsind teritoriul Republicii Moldova !!! Încercarea autorităţilor române de a trimite un alt ambasador se izbeşte de refuzul obstinant al autorităţilor moldoveneşti de a-l primi !!!

Aşa se comportă conducerea Republicii Moldova cu Statul Român !!! Trenurile din România sunt oprite la vamă lungi perioade, unele nefiind primite pe teritoriul Republicii Moldova.

Chiar înainte de alegerile legislative sute de cetăţeni români au fost întorşi de la graniţa cu Republica Moldova fără nici un motiv plauzibil !!!

Şeful statului – Voronin – a ameninţat cu invadarea Moldovei de forţele militare ruse staţionate ilegal în Transnistria !!! Aşa înţeleg autorităţile Republicii Moldova să respecte art. 8 din Constituţia acestui stat !! Aşa respectă Statul Român care a fost primul stat ce a recunoscut independenţa Republicii Moldova !!!

Cu referire la articolul 17 din Constituţie iată exemplul concret despre felul în care autorităţile respectă cetăţenii moldoveni. Dacă aceştia arborează steaguri ale Republicii Moldova şi ale U.E. şi demonstrează împotriva falsificării

alegerilor parlamentare în favoarea comuniştilor sunt bătuţi, fugăriţi, hăituiţi, arestaţi, maltrataţi şi chiar ucişi de organele de represiune ale Ministerului Afacerilor Interne şi ale serviciilor secrete (securitatea moldovenească) !!!!

Nu mai antamăm chestiuni relative la legea organică la care face trimitere norma juridică constituţională întrucât între „starea de fapt" şi „starea de jure" este o diferenţă considerabil de frapantă.

Cum am mai spus: românii din Basarabia care îndrăznesc să obiecteze în faţa regimului comunist devin victime sigure în propria lor ţară – **„Republica Moldova**".

Art. 18. – „Protecţia cetăţenilor Republicii Moldova".

„(1). Cetăţenii Republicii Moldova beneficiază de protecţia statului atât în ţară, cât şi în străinătate.

(2). Cetăţenii Republicii Moldova nu pot fi extrădaţi sau expulzaţi din ţară".

Este consacrată îndatorirea statului de a se preocupa de situaţia cetăţenilor săi aflaţi atât pe teritoriul Republicii Moldova cât şi în străinătate. Această obligaţie are caracter constituţional.

Analiza textului din Constituţia Republicii Moldova conduce la concluzia, logică de altfel, că instituţia **cetăţeniei** reprezintă liantul dintre stat şi individ.

Deşi textul constituţional nu prevede credem că cetăţenilor Republicii Moldova le revine îndatorirea de a executa obligaţiile în raport cu statul.

În alin. (2) se prevede că, de principiu, statul moldovenesc **nu îşi poate extrăda sau expulza proprii cetăţeni.**

În Dreptul Internaţional Public se cunoaşte şi este consacrată **situaţia specială** existentă între Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord şi Statele Unite ale Americii. Aceste ţări admit extrădarea cetăţenilor lor. Sunt avute în

vedere desigur aspectele istorice şi legăturile tradiţionale între cele două state.

Art. 19. – „Statutul juridic al cetăţenilor străini şi al apatrizilor."

„(1). Cetăţenii străini şi apatrizii au aceleaşi drepturi şi îndatoriri ca şi cetăţenii Republicii Moldova, cu excepţiile stabilite de lege.

(2). Cetăţenii străini şi apatrizii pot fi extrădaţi numai în baza unei convenţii internaţionale, în condiţiile de reciprocitate sau în temeiul hotărârii instanţei de judecată.

(3). Dreptul de azil se acordă şi se retrage în condiţiile legii, cu respectarea tratatelor internaţionale la care Republica Moldova este parte."

Alin. (1) se referă la drepturile şi îndatoririle **cetăţenilor străini şi ale apatrizilor** aflaţi pe teritoriul Republicii Moldova.

De principiu, aceste categorii de persoane fizice au aceleaşi drepturi şi obligaţii ca şi cetăţenii moldoveni, cu unele excepţii stabilite prin lege.

Evident, cetăţenii străini şi apatrizii beneficiază de drepturile naturale, cu caracter imprescriptibil. Ei nu beneficiază de drepturile politice care sunt specifice exclusiv cetăţenilor moldoveni.

Reţinem că cetăţenii străini şi apatrizii au toate drepturile prevăzute în Constituţie şi în legislaţie, cu excepţia exercitării acelor drepturi pentru care legea impune drept condiţie calitatea de cetăţean al Republicii Moldova.

Alin. (2) al articolului supus examinării afirmă că cetăţenii străini şi apatrizii pot fi extrădaţi dar numai în temeiul unei convenţii internaţionale, în condiţii de reciprocitate sau în baza hotărârii instanţei de judecată.

Condiţiile în care se poate realiza extrădarea sunt prevăzute în legea sau legile relative la cooperarea judiciară internaţională în materie penală.

Astfel se realizează extrădarea în temeiul convenţiilor internaţionale.

Extrădarea se poate realiza şi pe bază de reciprocitate între Republica Moldova şi un terţ stat (ceea ce implică şi extrădarea unor cetăţeni străini sau apatrizi din statul terţ în Republica Moldova).

De asemenea, extrădarea cetăţenilor străini sau a apatrizilor se poate realiza şi în temeiul hotărârii instanţei de judecată.

În timp ce potrivit Constituţiei României „...extrădarea se hotărăşte de justiţie" instituindu-se un principiu cu rol de garanţie deoarece „puterea" judecătorească este competentă să hotărască asupra extrădării în condiţii de imparţialitate şi de independenţă, textul constituţional analizat **prevede extrădarea în temeiul hotărârii instanţei de judecată** doar ca o modalitate alternativă de realizare a extrădării.

Alin. (3) al art. 19 din Constituţia Republicii Moldova reglementează „dreptul de azil". **Dreptul de azil** – constă în găzduirea şi protecţia acordată de Republica Moldova unor cetăţeni străini sau apatrizi deoarece în statul de proveniență aceste persoane fizice sunt persecutate pentru activităţi desfăşurate în favoarea drepturilor omului, a bunăstării sociale, păcii şi progresului umanităţii.

Cetăţeanul străin sau apatridul care a obţinut dreptul de azil din partea statului moldovenesc beneficiază de toate drepturile şi are toate obligaţiile prevăzute în dreptul pozitiv (obiectiv), bineînţeles cu excepţia drepturilor şi obligaţiilor cu caracter politic, care aparţin doar cetăţenilor moldoveni.

Cetăţeanul străin sau apatridul care a obţinut dreptul de azil în Republica Moldova nu poate fi extrădat.

Dreptul de azil nu poate fi acordat unui cetăţean străin sau unui apatrid care a săvârşit o infracţiune contra păcii sau omenirii.

Art. 20. – „Accesul liber la justiţie."

„(1). Orice persoană are dreptul la satisfacţie efectivă din partea instanţelor judecătoreşti competente împotriva actelor care violează drepturile, libertăţile şi interesele sale legitime.

(2). Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiţie."

În Republica Moldova **justiţia** (funcţia de soluţionare a litigiilor) este în competenţa „puterii" judecătoreşti. Ea se înfăptuieşte în numele legii de judecători independenţi.

Cetăţenilor le este recunoscută aptitudinea de a solicita „intervenţia" autorităţilor judiciare pentru ocrotirea, prezervarea sau pentru conservarea drepturilor lor subiective, inclusiv a drepturilor şi libertăţilor fundamentale.

Constituţia Republicii Moldova recunoaşte şi impune autorităţii judecătoreşti să ocrotească şi **interesele legitime.**

Drept consecinţă, nu orice **categorie de interese** este ocrotită. Doar **interesele legitime** sunt protejate datorită faptului că acestea îşi găsesc fundamentul în normele juridice, în cutume sau în morală.

Interesele care nu sunt legitime (nelegitime, abuzive, diverse şicane) nu sunt protejate sau garantate de textul constituţional.

Se proclamă liberul acces la justiţie făcându-se precizarea, extrem de importantă, că nici o lege nu poate îngrădi acest drept fundamental care aparţine fiecărui subiect de drept în parte (alin. 2).

Art. 21. – „Prezumţia de nevinovăţie”.

„Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăţia sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanţiile necesare apărării sale”.

Art. 21 instituie prezumţia de nevinovăţie a persoanelor acuzate că au săvârşit fapte prevăzute de legea penală. Este foarte important acest principiu ridicat la rangul de garanţie constituţională.

O chestiune relativă la momentul până la care funcţionează prezumţia de nevinovăţie se impune a fi discutată.

Conform textului constituţional, prezumţia de nevinovăţie funcţionează până când vinovăţia persoanei va fi dovedită, în mod legal. Aceasta presupune desfăşurarea unui proces judiciar public, mai exact, a unui proces penal.

În cadrul procesului penal persoana acuzată trebuie să beneficieze de toate garanţiile necesare apărării sale.

Aceasta presupune, ca la finalul procesului penal să se constate: că fapta prevăzută de legea penală ca infracţiune există în materialitatea sa; că această faptă a fost săvârşită de persoana acuzată, în mod indubitabil; că fapta care constituie infracţiune a fost săvârşită de inculpat cu forma şi respectiv modalitatea de vinovăţie cerută de lege şi că nu există nici o cauză care să înlăture caracterul penal al faptei săvârşite iar conţinutul constitutiv, şi implicit conţinutul juridic al infracţiunii săvârşite, să existe în integralitatea sa.

Aceste aspecte, trebuie stabilite de instanţa de judecată penală în urma judecării cauzei prin hotărârea judecătorească pronunţată. Este însă posibil ca organele procuraturii sau inculpatul ori alte părţi din procesul penal să exercite căi de atac împotriva hotărârii judecătoreşti penale.

Este un principiu consacrat că nu este permisă judecarea în primă şi ultimă instanţă, cauza putând fi dedusă cel puţin

unei instanţe de judecată ierarhic superioare în vederea verificării temeiniciei şi a legalităţii hotărârii pronunţate de prima instanţă de judecată.

De aceea, credem că prezumţia de nevinovăţie **subzidă până în momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătoreşti de condamnare**. Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti de condamnare persoana acuzată de un delict este prezumată nevinovată.

Credem că intenţia Legiuitorului Constituant a fost de a marca momentul până la care funcţionează prezumţia de nevinovăţie însă exprimarea pare **oarecum lapidară şi echivocă**. „Dovedirea în mod legal a vinovăţiei" nu se poate realiza decât numai după rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti de condamnare. În acest fel trebuie înţeles textul constituţional.

Art. 22. – „Neretroactivitea legii".

„Nimeni nu va fi condamnat pentru acţiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos".

Acest principiu constituţional determină aplicarea legii numai pentru viitor.

Altfel spus, legea nu retroactivează, adică nu se aplică pentru fapte (acţiuni sau inacţiuni) care nu erau prevăzute ca infracţiuni la data săvârşirii lor.

Pare că Legiuitorul Constituant se referă, în special, la neretroactivitatea legii penale deşi în titlul articolului se referă la neretroactivitatea legii, în general.

Actul delictuos duce cu gândul la o faptă prevăzută de legea penală. Este adevărat că există şi delictul civil care generează **răspunderea civilă decituală** dar, formularea textului – **„Nimeni nu va fi condamnat...**" conduce la condiţiile răspunderii juridice penale.

Norma juridică constituţională prevede în teza a II-a că nu se poate aplica o pedeapsă mai aspră decât pedeapsa care era aplicabilă la momentul comiterii actului delicutos (a infracţiunii).

Legea penală nu trebuie să producă efecte cu caracter retroactiv, referitor la fapte care au fost săvârşite anterior intrării ei în vigoare. Legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârşite, nu erau prevăzute ca infracţiuni. Principiul neretroactivităţii legii penale comportă următoarea regulă: legea penală care prevede ca infracţiuni fapte care până în acel moment nu au fost incriminate (incriminatio ex novo) nu se aplică faptelor săvârşite anterior intrării ei în vigoare. Nici o persoană – în temeiul principiului legalităţii din Dreptul penal – nu poate fi trasă la răspundere juridică penală pentru o faptă care, în momentul săvârşirii ei, nu era prevăzută ca infracţiune (nullum crimen sine lege praevia).

Rezultă deci, că legea penală nu se poate aplica faptelor săvârşite înainte de intrarea ei în vigoare.

La fel, nu se poate aplica o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii infracţiunii. În acest caz fapta deja constituia infracţiune dar era sancţionată cu un regim sancţionator diferit la data comiterii faptei în raport cu momentul pronunţării pedepsei. Este practic, o aplicare a principiului legii penale mai favorabile, cu referire expresă la sancţiunile de drept penal.

Din acest motiv legea dispune doar pentru viitor, cu excepţia legii penale sau contravenţionale mai favorabile [art. 15 alin. (2) din Constituţia României].

Se pune firesc întrebarea: textul constituţional analizat de noi este aplicabil doar legii penale sau şi legilor extrapenale ?

Regula neretroactivităţii legii este comună tuturor ramurilor de drept. Aşa fiind, credem că principiul constituţional – juridic al neretroactivităţii legii nu se referă doar la legea penală, el fiind comun tuturor normelor juridice, indiferent de ramura de drept în care sunt încadrate.

Faptul că în cadrul normei juridice constituţionale Legiuitorul Constituant s-a referit, în mod expres, la legea penală se justifică datorită importanţei acestui principiu în cadrul politicii penale a statului.

Art. 23. – „Dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle”.

„(1). Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.

(2). Statul asigură dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle. În acest scop statul publică şi face accesibile toate legile şi alte acte normative”.

Acest articol constituie o inovaţie; el nu a fost preluat din Constituţia patriei – mamă România !!!

Potrivit alin. (1) oamenii, în general, au dreptul la recunoaşterea personalităţii juridice, indiferent de cetăţenie.

Desigur, Republica Moldova proclamă recunoaşterea personalităţii juridice tuturor oamenilor aflaţi pe teritoriul său.

Art. 1 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului prevede: „Toate fiinţele umane se nasc libere şi egale în

demnitate şi în drepturi. Ele sunt înzestrate cu raţiune şi conştiinţă şi trebuie să se comporte unele faţă de altele în spiritul fraternităţii".

„Personalitatea juridică" la care face referire norma juridică constituţională se referă la capacitatea persoanelor fizice în calitatea lor de subiecte de drept.

Capacitatea persoanei fizice, în principiu, se dobândeşte odată cu naşterea şi încetează la momentul consumării fenomenului natural al morţii.

Există multiple feluri de capacitate: constituţională, civilă, penală, administrativă.

Doctrina civilă şi doctrina juridică procesual – civilă disting între **capacitatea de folosinţă a persoanei fizice** şi capacitatea de **exerciţiu a persoanei fizice.**

Asupra acestor chestiuni nu vom insista deoarece nu fac obiectul preocupărilor noastre actuale; ele au fost analizate de noi în lucrări deja publicate.

Din lecturarea alin. (1) al art. 23 rezultă că statul are obligaţia de a recunoaşte omului, în general, personalitatea juridică.

Este un text generos dar trebuie totodată să reţinem că este superfluu deoarece doar în orânduirea sclavagistă existau oameni care nu erau consideraţi persoane ci doar „unelte vorbitoare". Desigur este vorba de sclavia din antichitate !!!

Alin. (2) instituie obligaţia statului de a aduce la cunoştinţă publică legile şi celelalte acte normative. Aducerea la cunoştinţa publică a normelor juridice edictate de către organele competente ale statului se realizează prin **publicare.**

Publicarea actelor normativ – juridice se realizează în scopul cunoaşterii de către fiecare persoană fizică, în calitatea

sa de subiect de drept, a tuturor drepturilor şi îndatoririlor pe care le posedă.

CAP. II.: DREPTURILE ŞI LIBERTĂŢILE FUNDAMENTALE

Art. 24. – „Dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică”.

„(1). Statul garantează fiecărui **om** dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică.

(2). Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

(3). Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă şi nici executat.

Dreptul la viaţă – reprezintă un drept natural al omului. Aşa fiind, orice persoană fizică beneficiază de acest drept fundamental, din momentul naşterii şi până la survenirea fenomenului natural al morţii.

Pe parcursul întregii vieţi, omului îi este garantat acest drept. Nu interesează dacă persoana fizică este sănătoasă sau bolnavă, tânără sau în vârstă, bărbat sau femeie. Nimeni nu poate fi privat de viaţa sa în mod arbitrar. În acest context trebuie privită dispoziţia alin. (3) al articolului. Pedeapsa cu moartea este abolită, fiind interzisă întrucât ea reprezintă o încălcare a drepturilor naturale ale omului. Consecinţa firească a interzicerii şi a abolirii pedepsei cu moartea o reprezintă imposibilitatea condamnării unei persoane fizice la moarte, având ca efect imposibilitatea executării unei persoane.

Dreptul la integritate fizică a persoanei fizice presupune respectarea integrităţii native a oricărui subiect de drept. Este evident **un drept fundamental absolut**, ca de altfel toate celelalte drepturi fundamentale. Autorităţile publice sunt obligate să asigure integritatea fizică a fiecărei persoane fizice. Există, bineînţeles, şi excepţii determinate de lege: recoltarea de probe biologice în vederea stabilirii alcoolemiei; efectuarea unei intervenţii chirurgicale de medicul chirurg cu acordul

pacientului, sau fără acordul pacientului dacă acesta nu-l poate exprima valabil iar viaţa sa se află în primejdie etc.

Dreptul la integritate psihică – presupune respectarea şi asigurarea integrităţii psihice (morale) a persoanei fizice. De altfel, dreptul la integritate priveşte două laturi: fizică şi psihică, ambele fiind garantate tuturor persoanelor fizice.

Alin. (2) al acestui articol menţionează interzicerea torturii sau a unei pedepse sau tratament crud, inuman ori degradant.

Pe planul Dreptului Internaţional Public precizăm că aceste prevederi sunt menţionate în Declaraţia Universală a Drepturilor Omului şi în Convenţia contra torturii şi altor pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

Principiul afirmat în alin. (2) îşi găseşte consacrarea din punct de vedere practic în dispoziţiile legale care incriminează fapte cu grad ridicat de pericol social care aduc atingere relaţiilor sociale referitoare la buna înfăptuire a justiţiei. Legiuitorul a apreciat că actele de tortură ori tratamentele crude, inumane ori degradante prezintă gradul de pericol social generic (abstract) al unei infracţiuni.

Art. 25. – „Libertatea individuală şi siguranţa persoanei".

„(1). Libertatea individuală şi siguranţa persoanei sunt inviolabile.

(2). Percheziţionarea, reţinerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile şi cu procedura prevăzută de lege.

(3). Reţinerea nu poate depăşi 72 de ore.

(4). Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalităţii mandatului se poate face recurs, în condiţiile legii, în instanţa judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării

poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanţa judecătorească, în condiţiile legii, cel mult până la 12 luni.

(5). Celui reţinut sau arestat i se aduc de îndată la cunoştinţă motivele reţinerii sau ale arestării, iar învinuirea – în cel mai scurt termen; motivele reţinerii şi învinuirea se aduc la cunoştinţă numai în prezenţa unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(6). Eliberarea celui reţinut sau arestat este obligatorie dacă motivele reţinerii sau arestării au dispărut".

Acest articol cuprinde numeroase dispoziţii afectate garantării libertăţii individuale.

Constituantul a prevăzut multe dispoziţii procedurale care, în opinia noastră, nu îşi găsesc locul într-o Lege fundamentală [art. 25 alin. (3); (4); (5)]. Aceste dispoziţii sunt eminamente tehnice, formale (procedurale). Ele au fost introduse în Legea supremă a statului devenind norme cu caracter constituţional, pentru a se evita eventualele fluctuaţii legislative.

Libertatea individuală presupune aptitudinea persoanei fizice **de a se deplasa liber, de a nu fi supusă nici unei forme de servitute şi de a nu fi adusă şi ţinută în stare de sclavie.**

Prin natura sa persoana fizică, omul, se naşte liber iar societatea are îndatorirea de a conserva şi proteja acest drept inalienabil.

Libertatea individuală nu are şi nu trebuie să aibă un caracter absolut, în sensul că ea nu ar putea fi sub nici o formă îngrădită.

De aceea, textul constituţional se referă la percheziţie, la reţinere şi la arestarea preventivă, în sensul că aceste acte cu caracter procesual penal pot fi dispuse şi pot fi efectiv îndeplinite (sub aspect procedural) respectându-se dispoziţiile legale.

Percheziţia, reţinerea şi **arestarea preventivă** sunt instituţii proprii Dreptului Procesual Penal. De aceea, noi nu vom insista asupra naturii acestor măsuri în lucrarea de faţă.

Reţinem totuşi că persoanei fizice reţinute sau arestate preventiv trebuie să i se comunice de îndată motivele reţinerii sau ale arestării preventive. Textul nu prevede ca această

aducere la cunoştinţă să se realizeze **în limba pe care o înţelege persoana fizică în cauză.**

Aceasta reprezintă o garanţie a siguranţei persoanei fizice. Este o prevedere constituţională care impune o obligaţie precisă, clar determinată organelor judiciare penale.

De asemenea, **învinuirea** trebuie adusă la cunoştinţa celui acuzat **în cel mai scurt termen**. Motivele reţinerii, ale arestării preventive şi învinuirea se aduc la cunoştinţa celui acuzat numai în prezenţa unui avocat, ales sau numit din oficiu.

Prezenţa avocatului este o garanţie a respectării libertăţii individuale a persoanei fizice acuzate. Ea este obligatorie ceea ce impune obligaţia, îndatorirea constituţională a organelor judiciare penale de a permite asistenţa învinuitului sau a inculpatului.

Desigur, dacă motivele care au stat la baza reţinerii sau arestării preventive au dispărut, persoana fizică reţinută sau arestată trebuie, în mod obligatoriu, pusă în libertate.

Deşi textul legal nu prevede în mod expres nimic nu împiedică ca persoana fizică arestată preventiv să fie pusă în libertate, la cererea sa, fie sub control judiciar, fie pe cauţiune. Eliberarea provizorie în aceste condiţii denotă încrederea organelor judiciare penale în inculpat şi materializează prezumţia de nevinovăţie de care beneficiază acesta.

Art. 26. – „Dreptul la apărare".

„(1). Dreptul la apărare este garantat.

(2). Fiecare om are dreptul să reacţioneze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor şi libertăţilor sale.

(3). În tot cursul procesului, părţile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

(4). Amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepseşte prin lege."

Doctrina juridică constituţională ca de altfel şi doctrina juridică procesual – penală şi cea procesual – civilă, recunoaşte **dreptului la apărare** dacă accepţiuni:

*. totalitatea mijloacelor, a drepturilor procedurale prin care se realizează apărarea unei persoane împotriva acuzaţiilor ce i se aduc. Astfel persoana poate: contesta învinuirile; formula cereri pentru administrarea de material probator în apărare; ridica excepţii sau pune concluzii;

*. drept la apărare concretizat în aptitudinea utilizării unui avocat.

Evident, prima accepţiune priveşte sensul larg al dreptului la apărare, în timp ce a doua accepţiune se referă la sensul restrâns al noţiunii.

Alin. (1) şi (2) din textul constituţional se referă la dreptul la apărare în sens larg.

Alin. (3) şi (4) al textului are în vedere sensul restrâns al dreptului la apărare.

Cu privire la sensul restrâns se reţine că părţile din proces au dreptul să fie asistate de un avocat ales.

Când asistenţa juridică este obligatorie, părţii care nu şi-a ales un avocat i se va desemna un apărător (avocat) din oficiu.

Textul constituţional nu precizează dar credem că părţile pot fi şi reprezentate de avocat. Dreptul pozitiv (obiectiv) confirmă acest aspect.

De asemenea, părţile pot solicita avocatului ales **nu numai asistenţă ci şi consultanţă sau exclusiv doar consultanţă juridică.**

În legătură cu formularea din alin. (2) al textului – care se referă la dreptul la apărare în sens larg – trebuie precizat că persoana fizică dispune de dreptul de a reacţiona independent la încălcarea drepturilor şi libertăţilor sale **exclusiv prin mijloace legitime.**

Aceasta înseamnă că nu pot fi utilizate mijloace contrare legii iar mijloacele legitime trebuiesc utilizate în aşa fel încât să

nu se creeze o exercitare abuzivă a drepturilor şi libertăţilor recunoscute omului.

Abuzul de drept prin natura sa este nelegitim şi depăşeşte sfera legalităţii. Reacţia persoanei fizice trebuie să se circumscrie limitelor determinate de exercitarea drepturilor şi a libertăţilor şi de către alte subiecte de drept. În acest sens, considerăm că cel mai corect ar fi ca persoana fizică lezată în dreptul său subiectiv fundamental sau în libertatea sa fundamentală ori lezată în legătură cu orice alt drept subiectiv sau, după caz, interes legitim să se adreseze organelor abilitate ale statului, în speţă autorităţii judecătoreşti, în vederea restabilirii drepturilor subiective sau a libertăţilor pretins a fi încălcate sau nerecunoscute de către alţi membri ai societăţii sau chiar de către autorităţile etatice.

Trebuie să se ţină seama că nu este permis nimănui să fie judecător în propria sa cauză !!!!

Art. 27. – „Dreptul la libera circulaţie".

„(1). Dreptul la libera circulaţie în ţară este garantat.

(2). Oricărui cetăţean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-şi stabili domiciliul sau reşedinţa în orice localitate din ţară, de a ieşi, de a emigra şi de a reveni în ţară".

Textul constituţional garantează libera circulaţie pe teritoriul Republicii Moldova. Orice cetăţean poate circula pe teritoriul ţării. Cetăţenii moldoveni au dreptul să îşi stabilească domiciliul sau reşedinţa în orice localitate din ţară. Prin noţiunea de „**localitate**" se înţelege o aşezare umană care intră în una din următoarele categorii: municipiu, oraş, sat. Desigur, stabilirea domiciliului sau reşedinţei obligă cetăţeanul moldovean la respectarea legilor privind domiciliul, reşedinţa, proprietatea privată etc.

Cetăţenii moldoveni beneficiază şi de dreptul fundamental de liberă circulaţie în străinătate.

Ca o consecinţă a recunoaşterii acestui drept, cetăţenilor moldoveni le este recunoscut dreptul de a emigra sau de a ieşi de pe teritoriul republicii.

Aceştia pot emigra într-un alt stat, definitiv sau temporar.

În acest sens Constituţia recunoaşte şi garantează cetăţenilor moldoveni dreptul de a reveni în propria ţară.

Aceste drepturi se realizează în mod practic prin intermediul reglementărilor legale referitoare la actele de identitate, la documentele necesare pentru trecerea frontierei de stat (paşapoartele).

Art. 28. – „Viaţa intimă, familială şi privată".

„Statul respectă şi ocroteşte viaţa intimă, familială şi privată."

Articolul menţionat se referă la trei drepturi fundamentale recunoscute fiecărei persoane fizice: **dreptul la viaţa intimă; dreptul la viaţa familială** şi **dreptul la viaţa privată.**

Autorităţile statului precum şi ceilalţi cetăţeni trebuie să respecte aceste drepturi subiective cu caracter fundamental.

Dreptul la viaţă familială presupune, de fapt, un complex de drepturi referitoare la relaţiile de familie.

Dreptul la viaţă intimă implică şi viaţa privată deoarece chestiunile intime ale unei persoane fizice au întotdeauna caracter privat.

În doctrină se consideră că dreptul la viaţă intimă implică şi dreptul la propria imagine a persoanei fizice.

Art. 29. – „Inviolabilitatea domiciliului".

„(1). Domiciliul şi reşedinţa sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reşedinţa unei persoane fără consimţământul acesteia.

(2). De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în următoarele situaţii:

a). pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătoreşti;

b). pentru înlăturarea unei primejdii care ameninţa viaţa, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;

c). pentru prevenirea răspândirii unei epidemii;

(3). Percheziţiile şi cercetările la faţa locului pot fi ordonate şi efectuate numai în condiţiile legii.

(4). Percheziţiile în timpul nopţii sunt interzise, în afară de cazul unui delict flagrant".

De principiu Constituţia Republicii Moldova prevede inviolabilitatea domiciliului unei persoane fizice. Violarea domiciliului în alte condiţii decât cele menţionate în alin. (2) realizează conţinutul constitutiv al infracţiunii de violare de domiciliu, faptă prevăzută şi pedepsită de legislaţia penală.

În alin. (2) sunt menţionate excepţii de la principiu. În situaţiile menţionate se poate pătrunde şi se poate rămâne în domiciliul sau reşedinţa unei persoane fizice, fără a avea consimţământul prealabil al acesteia.

Inviolabilitatea domiciliului nu poate constitui un drept absolut. Ea nu poate fi opusă pentru stânjenirea organelor judiciare penale sau pentru înlăturarea unei primejdii care ameninţă viaţa, integritatea corporală, fizică sau bunurile unei persoane ori pentru înlăturarea sau prevenirea răspândirii unei epidemii.

În alin. (3) se prevede că percheziţiile şi cercetările la faţa locului pot fi dispuse şi respectiv efectuate exclusiv în condiţiile legii. Aceasta tocmai în scopul prevenirii arbitrariului şi a abuzurilor. Evident, legea la care se referă dispoziţia constituţională este legea procesual – penală.

Alin. (4) prevede că percheziţiile în timpul nopţii sunt interzise. Există şi o excepţie care se referă la ipoteza săvârşirii unei infracţiuni flagrante (delict flagrant). Raţiunea instituirii

acestui principiu este simplă, ea priveşte evitarea abuzurilor efectuate cu ocazia percheziţiilor domiciliare de către organele judiciare penale – în speţă, organele de urmărire penală – în perioada regimului sovietic stalinist.

Art. 30. – „Secretul corespondenţei".

„(1). Statul asigură secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poştale, al convorbirilor telefonice şi al celorlalte mijloace legale de comunicare.

(2). De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în cazurile când această derogare este necesară în interesele securităţii naţionale, bunăstării economice a ţării şi în scopul prevenirii infracţiunilor".

Acest text constituţional se referă la inviolabilitatea corespondenţei.

Nici o persoană nu poate reţine, deschide şi citi sau distruge o corespondenţă. Cu atât mai mult funcţionarii poştali au obligaţia, de natură constituţională, de a păstra secretul corespondenţei de care iau cunoştinţă în mod direct.

De la aceste prevederi cuprinse în alin. (1) se poate deroga, conform alin. (2) al textului constituţional, **exclusiv prin lege**, doar în situaţiile expres şi limitativ prevăzute de norma juridică constituţională, respectiv: în interesul securităţii naţionale, în interesul asigurării bunăstării economice a ţării; în scopul prevenirii infracţiunilor. Aşa fiind legile nu pot să precizeze şi alte cazuri pentru simplul motiv că Legiuitorul Constituant a enumerat situaţiile descrise anterior în mod limitativ iar nu exemplificativ.

Dintre cazurile când este permisă derogarea prin lege de la norma juridică constituţională prevăzută în alin. (1), **cel referitor la interesul bunăstării economice a ţării** pare a fi susceptibil de discuţii.

Justificarea violării secretului corespondenţei prin derogare de la principiul general consacrat în această situaţie se realizează în ipoteza trădării prin transmiterea de secrete. Firesc, corespondenţa poate fi desfăcută, citită, reţinută ca probă iar convorbirile telefonice pot fi ascultate în caz de trădare prin transmiterea de secrete.

Dar, este posibil ca să fie violat secretul corespondenţei – în scopul asigurării bunăstării economice a ţării – de către organele abilitate ale securităţii statului pentru obţinerea de informaţii economice de la terţe state – **spionaj industrial**. Şi în această ipoteză derogarea, prin lege evident, este legitimă şi licită ???

Interesul asigurării bunăstării economice a ţării te duce cu gândul la spionaj tehnologic / industrial.

Bineînţeles, în acest caz corespondenţa ar fi, spre exemplu, a unei ambasade de la Chişinău adresată sau primită de la autorităţile competente ale statului căreia această instituţie îi aparţine.

Art. 31. – „Libertatea conştiinţei".

„(1). Libertatea conştiinţei este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranţă şi de respect reciproc.

(2). Cultele religioase sunt libere şi se organizează potrivit statutelor proprii, în condiţiile legii.

(3). În relaţiile dintre cultele religioase sunt interzise orice manifestări de învrăjbire.

(4). Cultele religioase sunt autonome, separate de stat şi se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenţei religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în aziluri şi în orfelinate".

Libertatea conştiinţei presupune capacitatea persoanei fizice de a adopta o anumită concepţie referitoare la lumea

înconjurătoare. Ea implică posibilitatea de a împărtăşi o credinţă religioasă.

În principiu, concepţiile despre lume, despre existenţă sunt: **teiste** şi **ateiste.**

Autorităţile publice nu trebuie să se amestece în modul de a gândi al omului. Conştiinţa umană trebuie să rămână întotdeauna liberă.

Libertatea conştiinţei, a concepţiilor implică însă realizarea sa într-un spirit de toleranţă în raport cu concepţiile manifestate de alte persoane fizice.

Cultele religioase sunt libere dar trebuie să fie organizate în condiţii legale.

La fel ca şi în cazul libertăţii conştiinţei, relaţiile dintre cultele religioase, organizate legal pe teritoriul Republicii Moldova, trebuie să excludă orice formă de învrăjbire.

În raporturile dintre stat şi cultele religioase, statul adoptă o poziţie echilibrată, fără a le favoriza în nici un fel dar şi fără a le discrimina. Statul trebuie să vegheze la asigurarea ordinii publice; aceasta nu trebuie să fie tulburată în vreun fel de exercitarea vreunui cult religios.

În scopul alinării suferinţelor oamenilor, a sporirii încrederii în viitor este înlesnită asistenţa religioasă în armată, în spitale, în unităţile penitenciare, în aziluri şi în orfelinate.

Deşi Constituţia nu prevede credem că părinţilor şi tutorilor trebuie să li se recunoască dreptul inalienabil de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educaţia copiilor minori aflaţi sub supravegherea lor şi a căror răspundere le revine.

Art. 32. – „Libertatea opiniei şi a exprimării”.

„(1). Oricărui cetăţean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum şi libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil.

(2). Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie.

(3). Sunt interzise şi pedepsite prin lege contestarea şi defăimarea statului şi a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură naţională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violenţă publică, precum şi alte manifestări ce atentează la regimul constituţional".

Libertatea conştiinţei presupune şi libertatea de exprimare a concepţiilor.

Iată de ce, Legiuitorul Constituant a menţionat expres libertatea opiniei şi a exprimării printre drepturile şi libertăţile fundamentale cetăţeneşti.

Libertatea de exprimare implică posibilitatea omului de a se exprima fie oral, fie în scris sau prin orice alt mijloc. În acest mod omul exprimă concepţiile, opiniile, gândurile, credinţele religioase, creaţiile spirituale, creaţiile literare sau creaţiile ştiinţifice.

Libertatea de exprimare implică libertatea cuvântului, libertatea tiparului şi libertatea presei.

Fără îndoială, libertatea de exprimare presupune aducerea concepţiilor, a gândurilor şi a creaţiilor de orice fel la cunoştinţa publică. Altfel spus, trebuie realizată condiţia **publicităţii**.

Ca orice libertate fundamentală şi libertatea opiniei şi a exprimării prezintă, în mod firesc, anumite limite. Astfel, ea nu poate prejudicia onoarea, demnitatea unei persoane şi nu poate aduce atingere dreptului subiectiv al persoanei fizice la propria viziune.

O altă limitare expres indicată de Legiuitorul Constituant este prevăzută în alin. (3). Libertatea de opinie şi de exprimare nu trebuie să aibă ca obiect defăimarea statului şi a poporului, să instige la război de agresiune, la ură naţională, la separatism teritorial etc.

Iarăşi exprimarea este ambiguă „... defăimarea ţării şi a poporului..." în loc de „... defăimarea ţării şi a naţiunii..."

E clar, probabil „**poporul moldovenesc**” nu a atins încă stadiul de naţiune şi bineînţeles că în concepţia Legiuitorul Constituant **naţiunea română** nu există în Basarabia !!! Dar se menţionează „**ura naţională**”, probabil îndreptată împotriva altor naţiuni, nu împotriva „**poporului Republicii Moldova**”.

Art. 33. – „Libertatea creaţiei”.

„(1). Libertatea creaţiei artistice şi ştiinţifice este garantată. Creaţia nu este supusă cenzurii.

(2). Dreptul cetăţenilor la proprietatea intelectuală, interesele lor materiale şi morale ce apar în legătură cu diverse genuri de creaţie intelectuală sunt apărate de lege.

(3). Statul contribuie la păstrarea, la dezvoltarea şi la propagarea realizărilor culturii şi ştiinţei, naţionale şi mondiale”.

Acest articol, garantează artiştilor, literaţilor, oamenilor de ştiinţă în genere autorilor unor opere ştiinţifice, literare sau artistice, libertatea creaţiei.

Aceasta în sensul că autorităţile etatice nu se amestecă în conţinutul creaţiei intelectuale şi nici cu privire la modul de aducere a operei la cunoştinţă publică.

Orice creaţie nu poate fi cenzurată de autorităţile publice. Este desigur consecinţa normală a libertăţii de creaţie şi a libertăţii de opinie şi de exprimare.

Sunt recunoscute şi ocrotite drepturile personal – nepatrimoniale precum şi drepturile patrimoniale pe care le posedă titularii drepturilor de creaţie intelectuală (drepturile de autor, dreptul de inventator, dreptul de inovator).

Această prevedere este de esenţa dreptului de proprietate intelectuală. Recunoaşterea de către organele etatice competente a calităţii de titular al dreptului de proprietate intelectuală generează atât drepturile personal – nepatrimoniale

cât şi drepturile subiective civile patrimoniale de creanţă relative la titularul operei, autorul ei.

Este firesc ca statul să susţină păstrarea, dezvoltarea şi să propage realizările culturale şi ştiinţifice, atât cele obţinute la nivelul ţării cât şi cele obţinute pe plan mondial. Este o îndatorire a tuturor statelor contemporane, reflectând gradul de civilizaţie şi de progres atins de umanitate în perioada contemporană.

Art. 34. – „Dreptul la informaţie".

„(1). Dreptul persoanei de a avea acces la orice informaţie de interes public nu poate fi îngrădit.

(2). Autorităţile publice, potrivit competenţelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetăţenilor asupra treburilor publice şi asupra problemelor de interes personal.

(3). Dreptul la informaţie nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecţie a cetăţenilor sau siguranţa naţională.

(4). Mijloacele de informare publică, de stat sau private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5). Mijloacele de informare publică nu sunt supuse cenzurii".

Dreptul la informaţie presupune aptitudinea de a avea acces la date privitoare la aspecte de ordin social – politic, economic, cultural şi ştiinţific.

Autorităţile publice sunt obligate să informeze, **în mod corect**, cetăţenii asupra chestiunilor de interes public.

De asemenea, ele trebuie să informeze cetăţeanul şi cu privire la problemele de ordin personal.

Autorităţile etatice **nu vor furniza informaţii cu caracter secret** şi trebuie să asigure **protecţia cetăţenilor** precum şi **siguranţa naţională.**

Mijloacele de informare publică, indiferent dacă sunt de stat sau private, au îndatorirea de a realiza **o corectă informare a cetăţenilor.**

Pentru realizarea acestui scop nici un mijloc de informare publică, fie de stat, fie privat, nu poate fi supus cenzurii.

Art. 35. – „Dreptul la învăţătură".

„(1). Dreptul la învăţătură este asigurat prin învăţământul general obligatoriu, prin învăţământul liceal şi prin cel profesional, prin învăţământul superior, precum şi prin alte forme de instruire şi de perfecţionare.

(2). Statul asigură, în condiţiile legii, dreptul de a alege limba de educare şi instruire a persoanelor.

(3). Studierea limbii de stat se asigură în instituţiile de învăţământ de toate gradele.

(4). Învăţământul de stat este gratuit.

(5). Instituţiile de învăţământ, inclusiv cele nestatale, se înfiinţează şi îşi desfăşoară activitatea în condiţiile legii.

(6). Instituţiile de învăţământ superior beneficiază de dreptul la autonomie.

(7). Învăţământul liceal, profesional şi cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit.

(8). Statul asigură, în condiţiile legii, libertatea învăţământului religios. Învăţământul de stat este laic.

(9). Dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinţilor".

Dreptul la învăţătură reprezintă şi o obligaţie (obligaţia de a consacra anumite forme de învăţământ). Este un drept de o complexitate deosebită. El trebuie să asigure, din punct de vedere juridic, şanse egale tuturor subiectelor de drept. Sunt interzise discriminările şi privilegiile în exercitarea acestui drept fundamental.

Formele învăţământului sunt nominalizate în textul constituţional: învăţământul general obligatoriu, învăţământul liceal, învăţământul profesional şi învăţământul superior. Reţinem că Legea fundamentală lasă posibilitatea legiuitorului ordinar de a institui, prin lege, şi alte forme de instruire şi de perfecţionare.

În Republica Moldova limba oficială este limba română, impropriu denumită „limbă moldovenească" (art. 13 din Constituţia Republicii Moldova). Totuşi alin. (2) consacră dreptul de a alege limba în care urmează a se desfăşura procesul de învăţământ. La toate nivelurile de învăţământ, în toate instituţiile de profil **se asigură studierea limbii de stat (alin. 3).**

Precizăm totodată că prin intermediul textului constituţional din art. 35 alin. (2) se realizează, în mod plenar, garantarea dreptului minorităţilor naţionale de a învăţa limba maternă şi, de asemenea, se recunoaşte dreptul acestor persoane de a desfăşura procesul de învăţământ în limba lor maternă.

Constituantul a instruit gratuitatea învăţământului de stat, indiferent de gradul sau nivelul ori în raport de forma de învăţământ (alin. 4).

În alin. (5) s-a prevăzut obligativitatea instituţiilor de învăţământ, inclusiv a celor nestatale, de a se înfiinţa şi de a-şi desfăşura activitatea în condiţiile legii.

De principiu, învăţământul superior realizează în **instituţii de învăţământ**: universităţi, academii, conservatoare, institute. Învăţământul preuniversitar se desfăşoară în **unităţi de învăţământ.** Drept consecinţă credem că dispoziţiile art. 35 alin. (5) se referă – printr-o interpretare în sens larg – nu doar la instituţii de învăţământ ci şi la unităţi de învăţământ.

Pentru unităţile şi respectiv instituţiile de învăţământ „**particulare**" Legiuitorul Constituant al Republicii Moldova utilizează noţiunea „**nestatale**".

Într-o lucrare anterior publicată [5)] ne exprimăm convingerea că denumirile unităţilor şi instituţiilor de învăţământ, respectiv: **de stat (publice)** şi **particulare (private)** sunt oarecum discutabile,

Iată însă, că Constituantul din Republica Moldova a găsit o rezolvare înlocuind noţiunea de „**particulare**" cu noţiunea „**nestatale**".

Diferenţa terminologică pare lipsită de substanţă şi fără efect. Dar dacă denumirea de „**instituţii particulare**" comporta şi comportă unele discuţii, denumirea de „**instituţii nestatale**" este cu adevărat paradoxală.

Înţelegem că la adoptarea acestei denumiri s-a avut în vederea faptul că instituţiile aşa-zis „particulare" nu fac parte din învăţământul de stat. Totuşi utilizarea denumirii de „**instituţii nestatale**" poate duce cu gândul la faptul că aceste instituţii sunt în afara oricărui control al statului !!! Ceea ce este inadmisibil !!! Deci, era mai corect să se utilizeze denumirea de „instituţii particulare" decât cea existentă azi în textul constituţional. Vorba moldovenilor între două lucruri rele alegi pe cel mai puţin păgubitor !!!

Autonomia universitară este garantată în cadrul instituţiilor de învăţământ superior. Acest concept înseamnă că fiecare instituţie de învăţământ superior prin forurile sale de conducere (Senatele) adoptă anumite reguli cuprinse de principiu, în **Carta universitară.**

Autonomia universitară presupune totodată abilitatea instituţiei de învăţământ superior ca, în limitele legislaţiei specifice, **să statueze** asupra regulilor: de admitere, de absolvire a fiecărui an de studiu, de absolvire a specializării, de susţinere a examenului de finalizare a studiilor (licenţă), de reexaminare, de trecere a studenţilor, dacă este cazul în anul / anii suplimentari etc.

[5)] Vasile - Sorin Curpăn – **Drept Constituţional. Stat şi Cetăţean**, Ediţia I, 2007, pag. 164.

Constituţia proclamă egalitatea şanselor de accedere în învăţământul de stat, pe criteriul de competenţă, indiferent de nivel.

Este asigurată, libertatea învăţământului religios dar se consacră caracterul laic al învăţământului de stat **(alin. 6 – 8)**.

În alin. (9) este consacrat dreptul prioritar al părinţilor de a alege sfera de instruire a copiilor.

Acest drept subiectiv al părinţilor este prioritar în raport cu cine şi cu ce alt drept ??? Credem că este necesar ca textul constituţional să fie interpretat în sens larg deoarece în lipsa părinţilor acest drept subiectiv trebuie să revină tutorilor sau altor persoane în grija cărora se află minorii.

Art. 36. – „Dreptul la ocrotirea sănătăţii".

„(1). Dreptul la ocrotirea sănătăţii este garantat.

(2). Minimul asigurării medicale oferit de stat este gratuit.

(3). Structura sistemului naţional de ocrotire a sănătăţii şi mijloacele de protecţie a sănătăţii fizice şi mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice".

Pactul internaţional relativ la drepturile economice, sociale şi culturale prevede **dreptul persoanei la sănătate fizică şi mentală** precum şi **dreptul persoanei la asigurări sociale.**

În Constituţia Republicii Moldova dreptul la ocrotirea sănătăţii este **garantat**.

Finalitatea acestui drept fundamental constă în asigurarea condiţiilor optime pentru ca cetăţeanul să beneficieze de toate aptitudinile şi capacităţile sale pentru a putea desfăşura o activitate utilă şi pentru a putea participa la activităţile cu caracter politic, cultural, social şi economic.

Legislaţia Republicii Moldova dezvoltă în mod organic aceste prevederi constituţionale dar, din păcate, de multe ori

între starea de drept şi realitatea obiectivă se constată discrepanţe considerabil de frapante !!!

Se instituie obligaţia cu caracter constituţional a statului de a asigura profilaxia şi tratamentul maladiilor epidemice sau a celor profesionale; trebuie să se asigure igiena şi sănătatea publică.

Legiuitorul ordinar a reglementat sistemul de asigurări sociale precum şi controlul exercitării profesiunilor medicale şi a activităţilor paramedicale.

Art. 37. – „Dreptul la un mediu înconjurător sănătos".

„(1). Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viaţă şi sănătate, precum şi la produse alimentare şi obiecte de uz casnic inofensive.

(2). Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber şi la răspândirea informaţiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condiţiile de viaţă şi de muncă, la calitatea produselor alimentare şi a obiectelor de uz casnic.

(3). Tăinuirea sau falsificarea informaţiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătăţii oamenilor se interzice prin lege.

(4). Persoanele fizice şi juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătăţii şi avutului unei persoane ca urmare a unor contravenţii ecologice".

Dreptul al un mediu înconjurător sănătos este organic legat de dreptul la ocrotirea sănătăţii.

De principiu, se recunoaşte oricărei persoane fizice dreptul la un mediu înconjurător sănătos, nepoluat.

Proclamarea acestui principiu – deziderat denotă îndatorirea constituţională a statului de asigura cadrul legislativ în vederea exercitării acestui drept. Aşadar autoritatea

deliberativ – legislativă trebuie să adopte legi pentru asigurarea echilibrului ecologic.

Evident, toate subiectele de drept, persoane fizice şi persoane juridice, au obligaţia de a proteja şi de participa, în mod activ, la ameliorarea mediului ambiant.

Fără un echilibru ecologic mediul înconjurător este afectat negativ, fapt ce se răsfrânge asupra sănătăţii şi a calităţii vieţii persoanelor fizice.

Art. 38. – „Dreptul de vot şi dreptul de a fi ales".

„(1). Voinţa poporului constituie baza puterii de stat. Această voinţă se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret şi liber exprimat.

(2). Cetăţenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniţi până în ziua alegerilor inclusiv, excepţie făcând cei puşi sub interdicţie în modul stabilit de lege.

(3). Dreptul de a fi aleşi le este garantat cetăţenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condiţiile legii".

Dreptul de vot este **un drept electoral.**

Dreptul de vot este **universal, egal, direct, secret** şi **liber exprimat.**

Este **universal** pentru că cetăţenii Republicii Moldova au dreptul de a vota.

Pentru a vota o persoană fizică trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiţii:

*. să fie cetăţean al Republicii Moldova;

*. să aibă vârsta de cel puţin 18 ani, împliniţi până în ziua alegerilor, inclusiv;

*. să fie în deplinătatea facultăţilor mintale;

*. să aibă aptitudinea morală de a vota.

Ultimele două condiţii comportă anumite discuţii. Astfel, nu se acordă drept de vot debililor şi alienaţilor mintali dacă au fost puşi sub interdicţie prin hotărâre judecătorească definitivă.

De asemenea, nu au aptitudinea morală de a vota persoanele fizice condamnate prin hotărâre judecătorească penală, rămasă definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

Persoanele fizice reţinute sau arestate preventiv au dreptul de a vota întrucât beneficiază de prezumţia de nevinovăţie.

Votul este egal – ceea ce reprezintă materializarea în domeniul electoral a principiului egalităţii în drepturi a tuturor cetăţenilor Republicii Moldova. Fiecare cetăţean beneficiază de capacitatea de a exprima **un vot singular** pentru alegerea **unei autorităţi publice.**

Votul este direct în sensul că cetăţenii moldoveni îşi exprimă nemijlocit şi personal acordul sau, după caz, dezacordul cu privire la chestiunea supusă votului.

Votul este secret – ceea ce implică secretizarea manifestării libere a voinţei cetăţenilor Republicii Moldova. Buletinele de vot sunt de aceeaşi formă şi nu prezintă particularităţi ori semne specifice.

Votul este liber exprimat ceea ce înseamnă că cetăţenii moldoveni au prerogativa de participa sau nu la alegeri.

De asemenea, cetăţenii Republicii Moldova dacă participă la alegeri au prerogativa de a-şi manifesta liber şi neîngrădit opţiunea în favoarea unei formaţiuni sau altei formaţiuni politice, în favoarea unuia sau a altuia dintre candidaţii în alegeri.

Dreptul de a fi ales este tot **un drept electoral.** El presupune existenţa dreptului de vot.

Au dreptul de a fi aleşi cetăţenii Republicii Moldova care au drept de vot, în condiţiile prevăzute de lege.

Art. 39. – „Dreptul la administrare”.

„(1). Cetăţenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum şi prin reprezentanţii lor.

(2). Oricărui cetăţean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcţie publică”.

Articolul supus analizei consacră dreptul cetăţenilor Republicii Moldova de a participa **direct** sau prin **reprezentanţi** la luarea deciziilor politico-etatice.

Alin. (1) prevede acest drept subiectiv fundamental.

Alin. (2) al articolului proclamă dreptul fiecărui cetăţean de a avea acces la o funcţie publică, potrivit dispoziţiilor legale.

Spre deosebire de Constituţia României [art. 37 coroborat cu art. 16 alin. (3) şi art. 40], Constituţia Republicii Moldova nu prevede nici o limitare pentru ocuparea unei funcţii publice eligibile. Totuşi Legiuitorul ordinar are posibilitatea de a institui condiţii sau criterii pentru cetăţenii moldoveni care doresc să acceadă la o funcţie publică.

Surprinde însă lejeritatea cu care Legiuitorul Constituant a înţeles să trateze aceste chestiuni. Nu au fost instituite criterii de: domiciliu, vârstă etc. care să fie prevăzute în Constituţia ţării. Coroborând art. 38 alin. (3) cu art. 39 alin. (2) – dreptul de a fi ales şi dreptul de administrare – reţinem că, la nivel constituţional cel puţin, exercitarea acestor drepturi este facilă, permisivă.

Art. 40. – „Libertatea întrunirilor”.

„Mitingurile, demonstraţiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere şi se pot organiza şi desfăşura numai în mod paşnic, fără nici un fel de arme.”

În cadrul acestui articol Legiuitorul Constituant a prevăzut libertatea cetăţenilor Republicii Moldova de a se întruni.

Constatăm că **art. 40 din Constituţia Republicii Moldova** este aproape identic cu **art. 36 din Constituţia României din 1991 / art. 39 din Constituţia României în anul 2003**.

Practic, în enumerarea formelor de materializare a întrunirilor în Constituţia Republicii Moldova a mai fost introdusă o formă nouă: **manifestările.** În rest textul coincide fiind preluat din Constituţia patriei – mamă, România.

Textul este descriptiv; el enumeră mai multe forme de materializare a întrunirilor, cu caracter exemplificativ. Se precizează că diferitele şi diversele moduri de întrunire sunt libere.

Acestei libertăţi, firesc, i-au fost adăugate şi anumite limitări: desfăşurarea întrunirilor într-un mod paşnic; participanţii la diferitele întruniri să nu poarte arme albe sau arme de foc.

Textul constituţional atât prevede dar credem că este că este necesar să fie explicate două chestiuni: noţiunea de **„întrunire**" şi **categoriile de întruniri.**

Evident, noţiunea de „**întrunire**" nu poate fi explicată prin indicarea unor forme ale sale, aşa cum se prevede în Constituţie.

„**Întrunirea**" – reprezintă o grupare de persoane fizice relativ organizată şi având un caracter temporar. Participanţii trebuie să manifeste un scop comun.

În doctrina Dreptului Constituţional se discută asupra deosebirilor dintre **libertatea întrunirilor** şi **dreptul de asociere**. Dar, deosebirea dintre cele două forme de agregare (**întrunirea** respectiv **asocierea**) este atât de mare încât este de prisos orice comentariu.

Întrunirile pot avea, după caz, **caracter public** sau **caracter privat**.

Considerăm că textul constituţional se referă exclusiv la **întrunirile cu caracter public**. Cum este şi firesc, întrunirile

cu caracter privat nu interesează în mod deosebit pe Legiuitorul Constituant.

Art. 41. – „Libertatea partidelor şi a altor organizaţii social – politice”.

„(1). Cetăţenii se pot asocia liber şi în alte organizaţii social-politice. Ele contribuie la definirea şi la exprimarea voinţei politice a cetăţenilor şi, în condiţiile legii, participa la alegeri.

(2). Partidele şi alte organizaţii social-politice sunt egale în faţa legii.

(3). Statul asigură respectarea drepturilor şi intereselor legitime ale partidelor şi ale altor organizaţii social-politice.

(4). Partidele şi alte organizaţii social-politice care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranităţii şi independenţei, a integrităţii teritoriale a Republicii Moldova sunt neconstituţionale.

(5). Asociaţiile secrete sunt interzise.

(6). Activitatea partidelor constituie din cetăţeni străini este interzisă.

(7). Funcţiile publice ai căror titulari nu pot face din partide se stabilesc prin lege organică.

Art. 41 din Constituţia Republicii Moldova se referă la **dreptul de asociere**. Acest text constituţional se referă la asociaţiile fără scop patrimonial, cu prioritate la partidele politice şi la alte organizaţii social – politice. Scopul acestora se circumscrie politicii şi altor domenii ale vieţii sociale intim legate de politică.

Legiuitorul Constituant nominalizează formele de asociere: partidele politice şi organizaţiile social – politice.

Evident şi partidele politice sunt organizaţii social – politice dar datorită rolului lor deosebit în viaţa publică a ţării au fost menţionate distinct.

Sintagma „organizaţii social – politice” desemnează – credem noi acele organizaţii care au un scop politic.

Legiuitorul Constituant a proclamat egalitatea tuturor asociaţiilor fără scop patrimonial care au legătură cu viaţa politică. Garantarea acestui deziderat se realizează prin reprezentarea drepturilor şi intereselor legitime ale partidelor şi ale altor organizaţii social – politice.

Partidele sau organizaţiile social – politice care nesocotesc principiile constituţionale, care militează contra pluralismului politic, a principiilor Statului de Drept, a suveranităţii şi independenţei (de ce este nominalizată dacă **independenţa** alături de **supremaţie** formează conţinutul suveranităţii ??), a integrităţii teritoriale a statului moldovean sunt declarate neconstituţionale.

Totuşi în Republica Moldova nici un partid politic nu a fost declarat neconstituţional deşi manifestări contra integrităţii teritoriale a ţării realizate cu caracter programat, au existat !!! Dezmembrarea teritoriului republicii, acordarea de statute speciale Găgăuziei şi Transnistriei evidenţiază afirmaţia noastră !!!

Legiuitorul Constituant a interzis asociaţiile cu caracter secret.

Aceasta deoarece organizaţiile sau asociaţiile cu caracter secret nu dau publicităţii platformele lor politice sau scopurile reale ale fiinţării lor. Ele, de regulă, militează împotriva Statului de Drept, a pluralismului politic şi din acest motiv nu se înregistrează în mod legal sau se înregistrează cu scopuri fictive. Se porneşte de la ideea că într-un stat democratic nici o asociaţie care respectă valorile constituţionale nu are motiv să funcţioneze clandestin.

Pe bună dreptate sunt excluşi de la calitatea potenţială de membri ai unui partid politic unele categorii de funcţionari publici.

Constituţia prevede că aceste categorii de funcţionari publici **se stabilesc prin lege organică**.

Credem că firesc ar fi fost ca Legiuitorul Constituant să nominalizeze categoriile de funcţionari publici care nu pot face parte din partidele politice. În acest mod nu s-ar fi lăsat la îndemâna şi capriciile Legiuitorului ordinar stabilirea acestei importante excepţii de la regulă.

În opinia noastră trebuie să fie excluşi de la calitatea potenţială de membri ai unui partid politic următoarele categorii de demnitari şi de funcţionari publici: **judecătorii Curţii Constituţionale, judecătorii, procurorii, membri forţelor armate naţionale** şi **poliţiştii, personalul radioului public şi al televiziunii publice, diplomaţii de carieră, membrii serviciilor de securitate**.

Aceşti demnitari şi funcţionari publici nu pot reprezenta interesele unui partid politic. Ei servesc naţiunea română, din „Republica Moldova", în ansamblu. Pe de altă parte numirea unor astfel de demnitari şi funcţionari publici nu trebuie să fie condiţionată sau grevată de calitatea de membru al unui partid politic.

În sfârşit, Legiuitorul Constituant interzice, activitatea partidelor constituite din cetăţeni străini. Aşa fiind, pot fi membri ai partidelor politice **cetăţeni ai Republicii Moldova bipartizi sau multipartizi (care posedă şi cetăţenia unui alt stat sau care posedă pe lângă cetăţenia Republicii Moldova şi cetăţenia mai multor state străine).**

Este o prevedere normală întrucât exclusiv cetăţenii statului pot şi trebuie să participe la îndeplinirea obiectivelor politice, cu excluderea cetăţenilor străini şi a apatrizilor.

Art. 42. – „Dreptul de a întemeia şi de a se afilia la sindicate”.

„(1). Orice salariat are dreptul de a întemeia şi de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

(2). Sindicatele se constituie şi îşi desfăşoară activitatea potrivit cu statutele lor, în condiţiile legii. Ele contribuie la apărarea intereselor profesionale, economice şi sociale ale salariaţilor”.

Şi acest drept fundamental se referă la asociaţii fără scop patrimonial numai că, de această dată, textul se referă exclusiv la organizaţiile sindicale.

Statul garantează fiecărui salariat dreptul de a înfiinţa – împreună cu alţi salariaţi – respectiv dreptul de a se afilia la sindicate. Scopul înfiinţării sau al afilierii la sindicate îl reprezintă apărarea interesului sau a intereselor salariatului / salariaţilor.

Aceste interese sunt preponderent cu caracter economic dar nu sunt excluse şi interese din alte domenii ale vieţii sociale: formare continuă şi perfecţionare, culturale, sportive ş.a.

Desigur, formularea din text trebuie interpretată în sens larg. Prin noţiunea de **interese** se înţeleg **atât drepturile subiective** cât şi **interesele legitime ale salariaţilor**. Această concluzie rezultă, fără echivoc, din formularea textului. Dacă sunt apărate interesele salariaţilor – şi aici ne referim la simplele interese legitime – cu atât mai mult trebuiesc apărate drepturile subiective ale acestora.

Statul recunoaşte activitatea sindicală **dar constituirea** sindicatelor, a organizaţiilor sindicale, în genere, şi **desfăşurarea activităţii** acestora trebuie să se realizeze potrivit statutelor proprii, **în condiţiile prevăzute de lege.** Pentru a fi legal constituit şi pentru a funcţiona legal un

sindicat trebuie să respecte dispoziţiile legale pe toată perioada de existenţă a acestuia.

Legiuitorul Constituant nu a menţionat şi domeniile de activitate unde nu se pot înfiinţa organizaţii sindicale.

În aceste condiţii revine Legiuitorului ordinar îndatorirea de a nominaliza aceste domenii.

Art. 43. – „Dreptul la muncă şi la protecţia muncii".

„(1). Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiţii echitabile şi satisfăcătoare de muncă, precum şi la protecţia împotriva şomajului.

(2). Salariaţii au dreptul la protecţia muncii. Măsurile de protecţie privesc securitatea şi igiena muncii, regimul de muncă al femeilor şi al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiţii grele, precum şi alte situaţii specifice.

(3). Durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore.

(4). Dreptul la negocieri în materie de muncă şi caracterul obligatoriu al convenţiilor colective sunt garantate."

Dreptul la muncă reprezintă unul dintre cele mai naturale drepturi ale omului. Este un drept fundamental cu caracter imprescriptibil. Acest drept nu poate fi îngrădit deoarece prin exercitarea sa omul îşi procură cele necesare traiului (desigur îi exceptăm pe marii capitalişti care dispun de averi fabuloase).

Dreptul la muncă implică alegerea liberă a profesiunii şi alegerea liberă a locului de muncă. Aceste alegeri sunt determinate de stările vocaţionale şi de aptitudinile celor ce doresc să se angajeze şi se concretizează prin aplicarea principiului competenţei profesionale la angajare.

Dreptul la protecţia socială a muncii include: securitatea şi igiena muncii; regimul de muncă al femeilor şi al tinerilor; instituirea

salariului minim pe economie; repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit şi prestarea muncii în condiţii grele (deosebite).

Durata normală a zilei de lucru este de cel mult 8 ore, atât timp cât în mod expres se prevede în Constituţie că durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore.

Desigur, durata zilei de lucru poate varia dar în medie, adică în ansamblu, ea trebuie să fie de 8 ore.

Statul garantează dreptul la negocieri în materie de muncă precum şi caracterul obligatoriu al convenţiilor (contractelor) colective de muncă. Reţinem totodată, Legiuitorul Constituant nu a precizat în textul constituţional că **la muncă egală, femeile au un salariu egal cu bărbaţii**. Dar acest aspect rezultă implicit din poziţia de egalitate a tuturor cetăţenilor Republicii Moldova, indiferent de sex. Totuşi egalitatea salarizării femeilor şi a bărbaţilor reprezintă o latură a egalităţii în drepturi a cetăţenilor şi de aceea ar fi trebuit înserată în textul constituţional, în mod expres !!!

Dreptul la muncă reflectă însăşi personalitatea umană. El trebuie să se exercite în mod liber, fără constrângeri sau servituţi.

Art. 44. – „Interzicerea muncii forţate”.

„(1). Munca forţată este interzisă.

(2). Nu constituie muncă forţată:

a). serviciul cu caracter militar sau activităţile desfăşurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu satisfac serviciul militar obligatoriu;

b). munca unei persoane condamnate, prestată în condiţii normale, în perioada de detenţie sau de libertate condiţionată;

c). prestaţiile impuse în situaţia creată de calamităţi ori de alt pericol, precum şi cele care fac parte din obligaţiile civile normale, stabilite de lege”.

Interzicerea muncii forţate reprezintă **un corolar al dreptului la muncă.** Alegerea profesiunii şi a locului de muncă fiind liberă, în mod firesc, munca forţată este interzisă.

Textul constituţional precizează ce activităţi nu constituie muncă forţată.

Aceste activităţi sunt limitativ menţionate în alin. (2) al articolului. Noi nu vom insista asupra lor deoarece sunt clar conturate şi cert determinate.

Reglementările cu caracter constituţional referitoare la interzicerea muncii forţate sunt, în linii generale, în acord cu prevederile Pactului internaţional relativ la drepturile civile şi politice şi cu legislaţia în vigoare în statele membre ale Uniunii Europene.

Nici nu se putea altfel deoarece art. 44 nu reprezintă altceva decât reproducerea art. 39 din Constituţia României adoptată în anul 1991, respectiv art. 42 din Constituţia României revizuită prin legea nr. 429 / 2003.

Art. 45. – „Dreptul la grevă".

„(1). Dreptul la grevă este recunoscut. Grevele pot fi declanşate numai în scopul apărării intereselor profesionale cu caracter economic şi social ale salariaţilor.

(2). Legea stabileşte condiţiile de exercitare a dreptului la grevă, precum şi răspunderea pentru declanşarea nelegitimă a grevelor."

Dreptul la grevă constituie un mijloc de presiune utilizat de salariaţi pentru obţinerea unor condiţii superioare de muncă. El se materializează prin încetarea voluntară a muncii de către salariaţii unităţii economice.

Pentru exercitarea dreptului la grevă trebuie ca subiecţii să aibă o calitate specială, circumstanţială - aceea de **salariaţi.**

Exercitarea dreptului la grevă presupune anumite **limite**. Aceasta în sensul că, deşi textul constituţional nu prevede, trebuiesc asigurate serviciile esenţiale pentru societate.

Legiuitorul ordinar trebuie să stabilească şi să nominalizeze serviciile publice esenţiale pentru societate, precum şi categoriile de funcţionari publici cărora nu le este permis să declare grevă.

Tot el trebuie să legifereze în domeniul răspunderii subiectelor de drept pentru declanşarea nelegitimă a grevelor şi – am spune noi – pentru declanşarea grevelor fără asigurarea serviciilor esenţiale pentru societate.

Art. 46. – „Dreptul la proprietate privată şi protecţia acesteia".

„(1). Dreptul la proprietate privată, precum creanţele asupra statului sunt garantate.

(2). Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă şi prealabilă despăgubire.

(3). Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă.

(4). Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracţiuni ori contravenţii pot fi confiscate numai în condiţiile legii.

(5). Dreptul de proprietate privată obligă la respectarea sarcinilor privind protecţia mediului înconjurător şi asigurarea bunei vecinătăţi, precum şi la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii, revin proprietarului.

(6). Dreptul la moştenire a proprietăţii private este garantat".

În alin. (1) se prevede că dreptul de proprietate privată şi creanţele asupra statului sunt garantate. Desigur, legea este aceea care determină în concret conţinutul şi limitele în care se pot exercita aceste drepturi.

Dreptul de proprietate este un drept fundamental al cetăţeanului moldovean şi al omului în general.

Dreptul de proprietate privată presupune exercitarea dezmembrămintelor sale şi utilizarea tuturor atributelor conferite titularului: **posesia, folosinţa** şi **dispoziţia (materială şi juridică).**

În alin. (2) este instituit principiul exproprierii pentru cauză de utilitate publică. Exproprierea nu se poate realiza pentru obţinerea sau pentru satisfacerea unor interese private. De asemenea, când se expropriază pentru cauză de utilitate publică se acordă o despăgubire **prealabilă** şi **justă**.

Pentru a proteja patrimoniul subiectelor de drept s-a prevăzut că averea dobândită în mod licit (legal şi legitim) **nu poate fi confiscată.** Constituantul a introdus o prezumţie de excepţie cu prevedere la bunurile fiecărei persoane fizice sau persoane juridice. Această prezumţie se referă la caracterul licit al dobândirii bunurilor din patrimoniu. Este o prezumţie cu caracter relativ, organele abilitate având dreptul de a produce dovada (proba) contrară (alin. 3).

Se precizează că bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracţiuni ori contravenţii pot fi confiscate în condiţiile prevăzute de lege (alin. 3). Este firesc având în vedere că infracţiunile şi contravenţiile constituie fapte ilicite, cu grad de pericol social.

Dacă nu s-ar proceda la confiscarea acestor bunuri infractorul sau contravenientul şi-ar spori patrimoniul fără o cauză legitimă.

Legiuitorul Constituant impune anumite **limite** în exercitarea dreptului de proprietate privată: respectarea protecţiei mediului, asigurarea bunei vecinătăţi şi alte îndatoriri nenominalizate stabilite în temeiul legii sau în baza cutumei [(art. 46 alin. (5)].

Garantând dreptul de proprietate privată desigur că Legiuitorul Constituant garantează şi **dreptul la moştenire.**

Dreptul la moştenire (succesiune) – este garantat indiferent dacă succesiunea este **legală** sau **testamentară.**

Proclamarea de principiu a garantării dreptului la succesiune implică detalierea chestiunii în cadrul „**Dreptului succesoral**" care cuprinde textele din legislaţia civilă aceea reglementează în detaliu moştenirea şi formele acesteia [alin. (6)].

În opinia noastră, **proprietatea privată trebuie să fie garantată şi ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular**.

Este garantat – în sensul că autorităţile etatice şi orice subiect de drept trebuie să recunoască dreptul de proprietate privată şi să nu-l stânjenească pe titular în exercitarea acestui drept subiectiv.

Garanţia – rezultă din obligaţia negativă, generală şi universală a tuturor subiectelor de drept de a se abţine de a aduce atingere dreptului subiectiv civil cu caracter patrimonial, real care este dreptul de proprietate privată şi care aparţine titularului. Este garantat deoarece dreptul de proprietate privată este din punct de vedere al gradului de opozabilitate, **un drept absolut**.

Ocrotirea se referă la aptitudinea de a valorifica în justiţie **aceleaşi mijloace procesuale** indiferent dacă titularul dreptului de proprietate privată este statul, unităţile administrativ – teritoriale, instituţiile bugetare de stat, regiile autonome sau persoane fizice ori persoane juridice de drept privat.

Aşa se explică de ce Legiuitorul Constituant ar trebui să utilizeze expresia „**indiferent de titular**".

De asemenea, în Constituţia ar trebui prevăzută **interzicerea naţionalizării sau a oricărei alte măsuri de trecere silită în proprietatea publică a unor bunuri pe baza apartenenţei sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor**.

Ar fi o dispoziţie constituţională extrem de generoasă de natură a asigura securitatea circuitului civil general dar, mai ales, de a concretiza principiile democratice ale Statului de Drept. Credem că o asemenea eventuală dispoziţie ar conduce

la evitarea, pe viitor, a luării unor măsuri extreme de natură a afecta patrimoniul subiectelor de drept. Ceea ce, de altfel, s-a întâmplat în Republica S.S. Moldovenească după instaurarea regimului comunist sovietic.

În Constituţie ar trebui înserată prevederea potrivit căreia **pentru lucrări de interes general autoritate publică poate folosi subsolul oricărei proprietăţi imobiliare, cu obligaţia de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantaţiilor sau construcţiilor, precum şi pentru alte daune imputabile autorităţii. Despăgubirile menţionate se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergenţă, prin justiţie**. S-ar conferi, în acest fel, dreptul autorităţii publice de a utiliza subsolul oricărei proprietăţi imobiliare. Aceasta numai în ipoteza efectuării unor „**lucrări de interes general**”. Pentru eventualele daune (prejudicii) aduse proprietarului, prin efectuarea lucrărilor, autoritatea publică este obligată să îl despăgubească prin echivalent bănesc. Valoarea despăgubirilor, şi în cazul exproprierii pentru cauză de utilitate publică dar şi în cazul efectuării de lucrări de interes general, se stabileşte de autoritatea publică şi de proprietar pe cale amiabilă. Dacă sunt neînţelegeri proprietarul s-ar putea adresa instanţei de judecată competente.

Ar trebui prevăzută în Constituţie **aptitudinea cetăţenilor străini şi a apatrizilor de a dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condiţiile rezultate din aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană şi din alte tratate internaţionale la care Republica Moldova este parte, pe bază de reciprocitate, în condiţiile prevăzute prin lege organică, precum şi prin moştenirea legală.**

Art. 47. – „Dreptul la asistenţă şi protecţie socială”.

„(1). Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea, lui şi familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare.

(2). Cetăţenii au dreptul la asigurare în caz de: şomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrâneţe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistenţă, în urma unor împrejurări independente de voinţa lor”.

Acest text consacră obligaţia statului de a asigura cetăţenilor condiţii decente de viaţă. Luarea măsurilor de dezvoltare economică şi de protecţie socială adecvată constituie obligaţii ale statului, de fapt ale autorităţilor publice.

Prin condiţii decente de viaţă se înţelege asigurarea, de principiu, a hranei, îmbrăcămintei, locuinţei şi a îngrijirii medicale corespunzătoare.

Desigur aceasta nu înseamnă că unii cetăţeni au dreptul de a fi asistaţi continuu, fără a depune cel mai mic efort, trăind din subvenţiile asigurate de societate, adică de personale fizice care muncesc.

Aceasta înseamnă că Republica Moldova **este un stat social** dar nu trebuie scăpat din vedere că întreaga economie (infrastructura) acestui stat este de piaţă, aşa încât şi principiile statului liberal, concurenţial se impun a fi reţinute.

Statul social nu înseamnă asigurarea mijloacelor de trai alcoolicilor, vagabonzilor, persoanelor fizice lipsite de voinţă şi de aptitudini.

Acest principiu generos al Constituţiei Republicii Moldova nu trebuie să afecteze persoanele angajate în muncă care poartă „**povara**” pentru asigurarea bunelor condiţii de trai unor persoane fizice din categoriile anterior nominalizate.

Într-adevăr sunt persoane fizice îndreptăţite la satisfacerea acestei obligaţii din partea statului: şomeri, bătrâni, bolnavi. Lor le este destinat ajutorul societăţii.

Se prevede că cetăţenii moldoveni au dreptul la asigurare în caz de şomaj, boală, invaliditate etc.

Aceste drepturi fundamentale ale cetăţenilor implică îndatorirea autorităţilor publice competente de a le satisface, îndeplinindu-le.

Art. 48. – „Familia".

„(1). Familia constituie elementul natural şi fundamental al societăţii şi are dreptul la ocrotire din partea societăţii şi a statului.

(2). Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimţită între bărbat şi femeie, pe egalitatea lor în drepturi şi pe dreptul şi îndatorirea părinţilor de a asigura creşterea, educaţia şi instruirea copiilor.

(3). Condiţiile de încheiere, de desfacere şi de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege.

(4). Copiii sunt obligaţi să aibă grijă de părinţi şi să le acorde ajutor".

Căsătoria este liber consimţită. Bărbatul şi femeia au dreptul fundamental de a se căsători, de la vârsta prevăzută în dispoziţiile legale.

Căsătoria se întemeiază pe **egalitatea dintre soţi** care reprezintă o situaţie particulară a principiului egalităţii tuturor cetăţenilor Republicii Moldova.

Soţii, în egală măsură, au dreptul şi obligaţia de a asigura creşterea, educaţia şi instruirea (învăţătura) copiilor. Acest drept / obligaţie se concretizează atât în raport cu copiii rezultaţi din căsătorie cât şi în raport cu copiii rezultaţi din afara căsătoriei. **Egalitatea în drepturi a celor două categorii de copii (din căsătorie respectiv din afara căsătoriei) ar**

trebui să devină un principiu explicit formulat în Constituţia Republicii Moldova.

Legislaţia civilă (Codul Familiei) reglementează în amănunt condiţiile de încheiere, de desfacere şi de nulitate a căsătoriei. Din acest motiv Legiuitorul Constituant face trimitere la lege cu privire la aceste aspecte.

Este înserată obligaţia copiilor de a avea grijă de părinţii lor şi de a le acorda ajutor. Este vorba de susţinerea morală şi materială a părinţilor de către copii.

Cu privire la susţinerea materială câteva precizări credem că sunt utile. **Părinţii trebuie să se afle în stare de nevoie** pentru a beneficia de ajutorul material al copiilor lor (majori, desigur). Această stare de nevoie nu se prezumă, ea trebuie dovedită.

Descendenţii de gradul I – **copii majori** – au obligaţia de ajutorare a părinţilor aflaţi în nevoie fără a neglija întreţinerea datorată propriilor lor copii minori sau majori aflaţi în continuare de studii. De asemenea, nu trebuie neglijată obligaţia de ajutorare reciprocă a soţilor pe parcursul căsătoriei.

Proclamaţia din alin. (1) al articolului supus analizei nu comportă comentarii. Este apropiată ideologiei socialismului sovietic totalitar.

Art. 49. – „Protecţia familiei şi a copiilor orfani".

„(1). Statul facilitează, prin măsuri economice şi prin alte măsuri, formarea familiei şi îndeplinirea obligaţiilor ce îi revin.

(2). Statul ocroteşte maternitatea, copiii şi tinerii, stimulând dezvoltarea instituţiilor necesare.

(3). Toate preocupările privind întreţinerea, instruirea şi educaţia copiilor orfani şi a celor lipsiţi de ocrotirea părinţilor revin statului şi societăţii. Statul stimulează şi sprijină activitatea de binefacere faţă de aceşti copii".

Acest text constituţional proclamă obligaţia statului de a sprijini prin diverse măsuri, în special cu caracter economic,

căsătoria tinerilor (formarea familiei) şi procrearea, naşterea de descendenţi în cadrul familiei, creşterea şi educarea tinerelor generaţii în sânul familiilor.

Statul se obligă la crearea unor instituţii etatice prin intermediul cărora să fie ocrotită maternitatea şi să asigure ocrotirea copiilor şi a tinerilor.

În privinţa copiilor orfani se menţionează că instruirea şi educaţia acestora precum şi a copiilor lipsiţi – din diferite motive – de ocrotirea părinţilor reprezintă o obligaţie, care revine statului şi societăţii, în ansamblu.

Dispoziţia din alin. (3) este necesară în scopul ocrotirii acestor categorii de minori.

Art. 50. – „Ocrotirea mamei, copiilor şi a tinerilor".

„(1). Mama şi copilul au dreptul la ajutor şi ocrotire specială. Toţi copiii, inclusiv cei născuţi în afara căsătoriei, se bucură de aceeaşi ocrotire socială.

(2). Copiii şi tinerii se bucură de un regim special de asistenţă în realizarea drepturilor lor.

(3). Statul acordă alocaţiile necesare pentru copii şi ajutoare pentru îngrijirea copiilor bolnavi ori handicapaţi. Alte forme de asistenţă socială pentru copii şi tineri se stabilesc prin lege.

(4). Exploatarea minorilor, folosirea lor în activităţi care le-ar dăuna sănătăţii, moralităţii sau care le-ar pune în primejdie viaţa ori dezvoltarea morală sunt interzise.

(5). Autorităţile publice asigură condiţii pentru participarea liberă a tinerilor la viaţa socială, economică, culturală şi sportivă a ţării".

Constituţia garantează acestor categorii de persoane fizice un **regim special de protecţie si de asistenţă**.

Mama şi copilul beneficiază de ocrotire specială şi de ajutor din partea societăţii.

Din nefericire, **Legiuitorul Constituant nu a prevăzut o limită de vârstă sub care minorii să nu poată fi angajaţi ca salariaţi**. Chiar dacă în **dreptul obiectiv (pozitiv)** există o astfel de prevedere, considerăm că era imperios necesar ca această reglementare să capete un caracter constituţional.

Sunt precizate măsurile adoptate dar şi obligaţiile care revin statului: acordarea de ajutoare, alocaţii etc. Legiuitorul ordinar poate stabili şi alte forme de sprijin pentru copii şi tineri.

Se interzice exploatarea minorilor precum şi folosirea acestora la activităţi care le-ar dăuna sănătăţii sau moralităţii ori le-ar pune în pericol viaţa sau normala dezvoltare fizică şi psihică.

Statul este dator să protejeze şi să încurajeze participarea tinerilor la activităţile din toate domeniile sociale.

Art. 51. – „Protecţia persoanelor handicapate”.

„(1). Persoanele handicapate beneficiază de o protecţie specială din partea întregii societăţi. Statul asigură pentru ele condiţii normale de tratament, de readaptare, de învăţământ, de instruire şi de integrare socială.

(2). Nimeni nu poate fi supus nici unui tratament medical forţat, decât în cazurile prevăzute de lege.”

Acest drept fundamental se referă la persoanele fizice cu dizabilităţi, defavorizate fizic sau psihic. Aceste persoane fizice au dreptul de a beneficia de protecţie specială. Obligaţia corelativă cu caracter constituţional, fundamental, revine autorităţilor şi instituţiilor publice competente.

Cu excepţia cazurilor prevăzute de legislaţie nici o persoană fizică nu poate fi supusă unui tratament medical forţat. Este o prevedere menită a garanta realizarea curelor exclusiv cu consimţământul prealabil al persoanei şi pentru a se evita tratamentele şi intervenţiile chirurgicale experimentale.

Art. 52. – „Dreptul de petiţionare".

„(1). Cetăţenii au dreptul să se adreseze autorităţilor publice prin petiţii formulate numai în numele semnatarilor.

(2). Organizaţiile legal constituite au dreptul să adreseze petiţii exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă".

Dreptul de petiţionare constituie un drept subiectiv garanţie pentru cetăţenii Republicii Moldova.

Au dreptul de a petiţiona cetăţenii moldoveni şi persoanele juridice legal constituite pe teritoriul Republicii Moldova.

Persoanele fizice trebuie să semneze petiţiile formulate către autorităţile publice; persoanele juridice pot adresa petiţii – prin reprezentanţii lor legali – exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

Pentru a se asigura în mod efectiv dreptul de petiţionare Legiuitorul Constituant ar fi trebuit să prevadă scutirea de taxă a petiţiilor.

La orice petiţie adresată fiecare autoritate publică trebuie să răspundă. Condiţiile şi termenul pentru trimiterea răspunsului cad în sarcina Legiuitorului ordinar, care reglementează aceste situaţii prin lege.

De asemenea, Legiuitorul ordinar trebuie să reglementeze responsabilităţile care revin funcţionarilor publici pentru încălcarea dispoziţiilor legale privitoare la termenele şi

condiţiile în care răspunsul trebuie redactat şi înaintat petentului.

Răspundere trebuie să existe şi pentru funcţionarul public care cu intenţie sau din neglijenţă şi-a îndeplinit necorespunzător îndatoririle de serviciu, fapt ce a determinat exercitarea dreptului de petiţionare de către subiectul de drept nemulţumit.

Art. 53. – „Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică".

„(1). Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluţionarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptăţită să obţină recunoaşterea dreptului pretins, anularea actului şi repararea pagubei.

(2). Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârşite în procesele penale de către organele de anchetă şi instanţele judecătoreşti".

Autorităţile publice răspund: **dacă emit un act administrativ care vatămă drepturile unui subiect de drept; dacă nu soluţionează, în termenul prevăzut de lege, o cerere adresată de o persoană** şi **pentru prejudiciile cauzate de erorile judiciare exclusiv în procesele penale**.

Persoana prejudiciată poate solicita: **recunoaşterea dreptului pretins; anularea actului** şi **repararea, adică acoperirea, prejudiciului.**

Cetăţeanul trebuie să justifice dreptul solicitat (drept subiectiv, evident) şi să producă actul, emis de autoritatea publică, generator de prejudicii.

Cu privire la răspunderea pentru erorile judiciare ea se circumscrie doar proceselor penale.

Credem că la o eventuală modificare a Constituţiei ar fi necesară revizuirea textului în sensul că este necesar ca statul să răspundă pentru erorile judiciare săvârşite în orice fel de procese: penale, civile, administrative.

Dacă se constată eroarea judiciară statul îl despăgubeşte pe cel vătămat.

Răspunderea judecătorilor şi a procurorilor ar trebui să fie angajată dacă aceştia şi-au exercitat atribuţiile specifice funcţiei fie **cu rea-credinţă**, fie **cu gravă neglijenţă.**

Judecătorii şi / sau procurorii trebuie să răspundă patrimonial faţă de stat deoarece statul se subrogă în locul şi în dreptul celui vătămat şi care a fost despăgubit.

Art. 54. – „Restrângerea exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi".

„(1). În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului şi cetăţeanului.

(2). Exerciţiul drepturilor şi libertăţilor nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internaţional şi sunt necesare în interesele securităţii naţionale, integrităţii teritoriale, bunăstării economice a ţării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă şi infracţiunilor, protejării drepturilor, libertăţilor şi demnităţii altor persoane, împiedicării divulgării informaţiilor confidenţiale sau garantării autorităţii şi imparţialităţii justiţiei.

(3). Prevederile alin. (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20 – 24.

(4). Restrângerea trebuie să fie proporţională cu situaţia care a determinat-o şi nu poate atinge existenţa dreptului sau a libertăţii".

Limitarea sau restrângerea unor drepturi sau libertăţi trebuie **să fie prevăzută expres de lege (practic, de Legea fundamentală)** şi **să fie realizată în scopul satisfacerii unor interese publice, generale.**

Limitările prevăzute au **un caracter de excepţie.** Situaţiile care impun restrângerea unor drepturi sau a unor libertăţi fundamentale sunt expres nominalizate de Legiuitorul Constituant în alin. (2).

Aceste situaţii, limitativ prevăzute, realizează condiţia legitimării restrângerii dreptului sau a libertăţii fundamentale.

Alin. (4) precizează că ceea ce se restrânge nu este dreptul subiectiv fundamental sau libertatea fundamentală ci **exercitarea acestora**. Restrângerea exercitării dreptului sau a libertăţii **nu pune în discuţie însăşi existenţa acestora**.

Restrângerea drepturilor sau a libertăţilor fundamentale trebuie să aibă **un caracter nediscriminatoriu**.

Legiuitorul Constituant a menţionat expres în alin. (3) din articolul analizat că nu este posibilă restrângerea drepturilor fundamentale proclamate în art. 20 – 24, respectiv: accesul liber la justiţie (art. 20); prezumţia nevinovăţiei (art. 21); neretroactivitatea legii (art. 22); dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle (art. 23) şi dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică (art. 24).

Facem precizarea că art. 22 din Constituţia Republicii Moldova nu se referă la un drept fundamental; neretroactivitatea legii constituie un principiu fundamental de drept care are însă înrâurire asupra drepturilor subiective ale persoanei fizice.

CAP. III.: ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE

Art. 55. – „Exercitarea drepturilor şi a libertăţilor”.

„Orice persoană îşi exercită drepturile şi libertăţile constituţionale cu bună-credinţă, fără să încalce drepturile şi libertăţile altora”.

Se recunoaşte aptitudinea exercitării drepturilor şi a libertăţilor fundamentale dacă acest exerciţiu se realizează cu bună-credinţă.

Buna-credinţă, în această ipoteză, se referă la respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale celorlalte subiecte de drept.

Evident, dacă drepturile şi libertăţile fundamentale ale altor persoane sunt încălcate sau nerecunoscute de o terţă persoană, aceasta înseamnă că respectivul îşi exercită drepturile în mod abuziv. Abuzul de drept nu poate constitui un temei legitim, pentru recunoaşterea încălcării drepturilor (fundamentale sau simple drepturi subiective) altor persoane, fie ele cetăţeni moldoveni, cetăţenii străini sau apatrizi.

Art. 56. – „Devotamentul faţă de ţară”.

„(1). Devotamentul faţă de ţară este sacru.

(2). Cetăţenii cărora le sunt încredinţate funcţii publice, precum şi militării, răspund de îndeplinirea cu credinţă a obligaţiilor ce le revin şi, în cazurile prevăzute de lege, despre jurământul cerul de ea”.

Între cetăţeanul moldovean şi statul moldovenesc există o legătură organică, firească.

Cetăţenii moldoveni fiind născuţi şi crescuţi în mijlocul poporului român din străvechea Basarabie, fiind educaţi în spiritul cinstirii memoriei strămoşilor noştri, fiind conştienţi că

aparţin naţiunii noastre române au obligaţia de devotament şi de fidelitate faţă de ţară.

Faţă de care stat au obligaţii de devotament şi de fidelitate ? O întrebare grea care comportă un răspuns nuanţat.

Cetăţenii moldoveni trebuie să fie fideli şi să manifeste devotament în raport cu statul moldovean. Dar dacă autorităţile Republicii Moldova intră în conflict cu România, cetăţenii „moldoveni" trebuie să fie fideli patriei – mamă, România.

Argumente:

*. înaintaşii lor, bunici, părinţi au fost cetăţeni ai Regatului României;

*. comunitatea de limbă, de obiceiuri, de interese, factura psihologică comună a tuturor românilor de la Tisa la Nistru;

*. istoria noastră comună;

*. conştiinţa că „moldovenii" nu constituie un popor sau o naţiune distinctă ci doar o parte componentă a naţiunii române şi poporului român;

*. unitatea indestructibilă politico – geografică a vechii Ţări a Moldovei care constituie o parte componentă a Marii României;

*. conştientizarea ideii că numai într-o România unită între vechile sale hotare românii basarabeni pot să-şi făurească un viitor luminos, lipsit de asuprire naţională.

Fidelitatea faţă de ţară, faţă de naţiunea română, faţă de memoria înaintaşilor este sfântă.

Trădarea nu presupune „**denunţarea**" unui sistem social politic; ea implică abdicarea de la sacrul ideal al respectului faţă de neamul românesc şi faţă de mult încercata noastră ţară.

Firesc, cetăţenii care exercită funcţii publice şi militarii trebuie să depună jurământ faţă de Patrie.

Deci, **juridic** devotamentul şi fidelitatea cetăţenilor se cuvine Republicii Moldova iar **moral, efectiv şi legitim** devotamentul cetăţenilor Republicii Moldova se cuvine

României ca fiind Patria comună a tuturor românilor, fie ei moldoveni, munteni, olteni, dobrogeni, transilvăneni etc.

Art. 57. – Apărea patriei.

„(1). Apărarea Patriei este un drept şi o datorie sfântă a fiecărui cetăţean.

(2). Serviciul militar este satisfăcut în cadrul forţelor militare, destinate apărării naţionale, pazei frontierei şi menţinerii ordinii publice, în condiţiile legii".

Îndatorirea de apărare a ţării aparţine tuturor cetăţenilor moldoveni. Prestarea jurământului militar semnifică fidelitate faţă de naţiunea română din Republica Moldova şi obligă la adoptarea unei conduite exemplare.

Art. 58. – Contribuţii financiare.

„(1). Cetăţenii au obligaţia să contribuie, prin impozite şi taxe, la cheltuielile publice.

(2). Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure aşezarea justă a sarcinilor fiscale.

(3). Orice alte prestaţii sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege".

Textul constituţional precizat instituie obligaţia cetăţenilor Republicii Moldova de a contribui la cheltuielile publice, prin plata de taxe şi impozite. Se instituie o obligaţie şi pentru autorităţile publice concretizată în aşezarea justă, motivată, a sarcinilor fiscale.

Cu excepţia prestaţiilor impuse prin lege, pentru situaţii excepţionale, orice alt tip de prestaţii sunt interzise.

Art. 59. – „Protecţia mediului înconjurător şi ocrotirea monumentelor".

„Protecţia mediului înconjurător, conservarea şi ocrotirea monumentelor istorice şi culturale constituie o obligaţie a fiecărui cetăţean”.

Textul constituţional se referă explicit la obligaţia cetăţenilor Republicii Moldova de a proteja, conserva şi ocroti mediul înconjurător şi monumentele istorice şi culturale.

În acest mod se asigură standardele de calitate a vieţii şi protejarea sănătăţii cetăţenilor statului şi, totodată, se prezervează istoria şi tradiţiile, amintirea vie a marilor noştri oameni de stat şi de cultură.

Titlul III: Autorităţile publice

Titlul III al Constituţiei Republicii Moldova intitulat „**Autorităţile publice**” este structurat astfel:

Cap. IV. - Parlamentul; Cap. V. – Preşedintele Republicii Moldova; Cap. VI. – Guvernul; Cap. VII. – Raporturile Parlamentului cu Guvernul; Cap. VIII. – Administraţia Publică; Cap. IX. – Autoritatea judecătorească (art. 60 – art. 125).

Vom analiza acest titlu pornind, în primul rând, de la instituţiile şi autorităţile publice supuse analizei.

CAP. I.: PRINCIPIUL SEPARAŢIEI ŞI ECHILIBRULUI PUTERILOR ÎN STAT.

Ca şi Statul, de altfel, **puterea publică** privită ca un raport între guvernanţi şi guvernaţi se află în preocupările filozofilor, juriştilor şi politologilor.

Având în vedere tema lucrării de faţă ne interesează mai puţin dezvoltarea şi afirmarea principiului separaţiei şi echilibrului puterilor etatice. Ceea ce ne interesează însă este transpunerea acestui principiu în Legea fundamentală a Republicii Moldova, în Constituţia acestui stat.

Constituţia Republicii Moldova a asigurat realizarea fundamentelor Statului de Drept în această ţară.

Art. 6 din Constituţia Republicii Moldova intitulat „**Separaţia şi colaborarea puterilor**” consacră existenţa celor trei puteri – **legislativă**, **executivă** şi **judecătorească** – care sunt separate şi colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin. Introducerea acestei norme juridice constituţionale are menirea de a garanta fiinţarea principiului separaţiei şi al echilibrului puterilor în stat în organizarea politico – juridică a Statului moldovenesc contemporan.

Fără îndoială, înserarea în mod expres a acestui principiu în Legea fundamentală împiedică orice „tentativă" de monopolizare a puterii etatice de către un organ sau de o categorie de organe etatice în dauna altor „puteri" constituite în stat.

Aşa cum am mai avut ocazia să precizăm puterea de stat este unică ceea ce implică faptul că şi forţa de constrângere etatică este, de asemenea, unică. Acest aspect rezultă şi din dispoziţiile art. 2 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova care prevede: „Suveranitatea naţională aparţine poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct şi prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituţie".

În consecinţă, autorităţile publice constituite în „puteri" ale statului exercită anumite funcţii cu caracter etatic: **funcţia legislativă, funcţia executivă şi funcţia jurisdicţională**.

Deci, puterea etatică fiind unică şi indivizibilă se manifestă prin intermediul celor trei funcţii nominalizate anterior.

Credem că nu protejarea eventuală a puterii unice a statului ar face ineficientă separaţia puterilor. Dimpotrivă ! Înlocuirea noţiunii de „putere" cu cea de „**funcţie**" ar rezolva fără inconveniente această chestiune.

Dar trebuie precizat că principiul separaţiei / echilibrului „puterilor" etatice întâmpină anumite dificultăţi în jocul partidelor politice, pe scena politică contemporană.

Astfel, politic vorbind elementul cheie al sistemului constituţional este reprezentat de relaţia dintre „majoritatea politică" şi „minoritatea politică", sau altfel spus de corelaţia dintre „putere", în sensul de guvernanţi; şi „opoziţie".

De principiu, partidul sau coaliţia de partide care a câştigat majoritatea fotoliilor parlamentare formează şi guvernul.

În aceste condiţii, guvernul fiind o emanaţie a majorităţii parlamentare este greu de acceptat o separaţie între legislativ şi executiv. Mai curând „separaţia" se manifestă între guvernanţi şi opoziţia parlamentară.

Principiul constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor nu-şi pierde importanţa, jocul politic în configurarea concretă a puterii neavând aptitudinea de a-l altera.

Se mai apreciază în doctrină că între legislativ şi executiv nu poate exista echilibru şi cu atât mai puţin separaţie, deoarece autorităţile executive duc la îndeplinire în mod concret, adică execută, legile elaborate de autoritatea legiuitoare.

Or, executivul nu poate fi pus pe picior de egalitate cu „creatorul" normelor juridice.

În întărirea acestui punct de vedere a venit însăşi Legiuitorul Constituant care a precizat (sau a tranşat !!) în art. 60 alin. (1) din Constituţie: „Parlamentul **este organul reprezentativ suprem** al poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului."

Considerăm că din interpretarea literală, pur gramaticală, a textului indicat rezultă că **parlamentul** este **suprem** în privinţa reprezentativităţii „poporului moldovean" iar nu în raport cu celelalte categorii de organe care exercită funcţii distincte în stat. Aceasta nu înseamnă că înţelegem să diminuăm în vreun fel rolul şi locul autorităţii deliberativ – legislative în cadrul Republicii Moldova.

Cel mai pregnant separaţia puterilor se identifică, dacă ne raportăm la Parlament, în relaţia cu Autoritatea judecătorească.

Deşi dispune de mijloace de control multiple autoritatea legiuitoare nu poate fi „supremă" în raport cu instanţele judecătoreşti, acestea din urmă fiind independente.

Faptul că Parlamentul edictează normele juridice obligatorii pentru judecători nu reprezintă o relaţie dependenţă deoarece legile sunt general – obligatorii având incidenţă asupra tuturor subiectelor de drept, inclusiv asupra membrilor autorităţii deliberativ – legislative.

*

* *

Nu este locul de a detalia pârghiile şi mecanismul de control de care dispun autorităţile publice constituite de stat. Trebuie însă remarcat că principiul separaţiei şi echilibrului puterilor, expus prevăzut în Legea fundamentală, nu reprezintă o simplă retorică sau, şi mai rău, o „lozincă".

*

* *

În doctrina de drept constituţional se apreciază că puterea publică (conferită autorităţilor publice), prin intermediul căreia se exteriorizează voinţă Statului **este o putere politică.**

Desigur, puterea publică prin natura sa este o putere politică dar acest aspect trebuie nuanţat câtă vreme este vorba de Autoritatea judecătorească.

Poate autoritatea (puterea) judecătorească să exercite prin funcţia sa jurisdicţională o putere politică ?

Vrând, nevrând puterea judecătorească exercită **o funcţie publică, deci politică**, materializată exclusiv prin faptul aplicării normelor juridice în vigoare.

Cum normele juridice exprimă o atitudine politică a majorităţii parlamentare, instanţele judecătoreşti fiind „obligate" să aplice aceste legi, desfăşoară o funcţie publică, politică, mediată.

Acest aspect nu are nimic în comun cu manifestările politice sau cu ideea sprijinirii unei formaţiuni politice de către autoritatea judecătorească.

Puterea aşa-zis **„politică**" a autorităţii judecătoreşti nu se identifică cu puterea publică, cu evident caracter politic, manifestată de autoritatea, deliberativ – legislativă sau de autoritatea executivă a statului.

Poate din această cauză Montesquieu, „creatorul" [6)] teoriei separaţiei puterilor etatice considera autoritatea (puterea) judecătorească ca fiind „nulă" într-o anumită măsură.

Nefiind părtaşă la realizarea „jocurilor politice", îndepărtată de la luarea deciziilor majore în viaţa politică a Statului, autoritatea judecătorească capătă atribuţii sporite prin contrabalansarea **„democraţiei politice**" a majorităţii parlamentare şi implicit a autorităţii guvernamental – executive prin intermediul **„democraţiei juridice**" specifică **Statului de Drept**.

Aceasta reprezintă revanşa puterii judecătoreşti deoarece membrii ei, **judecătorii**, constituie cheia de boltă a întregului edificiu al Statului de Drept.

Cum potrivit art. 1 alin. (3) din Constituţie „Republica Moldova este un stat de drept...", Legiuitorul Constituant a acceptat teza „democraţiei juridice" alături de democraţia politică majoritară de factură parlamentară.

Din acest punct al raţionamentului rezultă, în mod logic, o teză de care politicienii – în ansamblu şi de pe orice meridian – se tem: posibilitatea realizării unui guvernământ al autorităţii judecătoreşti sau, mai corect, posibilitatea realizării unui guvernământ al judecătorilor.

De aici construcţia devine apocaliptică: decăderea politicii, supremaţia Dreptului, înglobarea ştiinţelor politice în

---

[6)] Separaţia puterilor a fost teoretizată prima dată de filozoful Aristotel.

Dreptul Public şi mai ales posibilitatea „confiscării” locului şi rolului jucat de politicieni de către juriştii publicişti (specializaţi în Dreptul Public).

Efectul acceptării democraţiei juridice, a principiilor Statului de Drept de către Adunarea Constituantă este reprezentat, în mod indubitabil, de apariţia în „peisajul” constituţional moldovenesc a Curţii Constituţionale.

Această instituţie nu este încadrată nici în autoritatea legislativ – deliberativă şi nici în puterea judecătorească.

Verificând conformitatea unei norme juridice cu dispoziţiile constituţionale şi având aptitudinea de a declara respectiva lege ca fiind neconstituţională, Curtea Constituţională este un legislator negativ. În consecinţă, ea invalidează voinţa democraţiei politice majoritare instituind o democraţie juridică.

Dar Curtea Constituţională nu este parte componentă a autorităţii judecătoreşti !!! Având dublă natură, atât politică cât şi juridică, această autoritate dă o grea lovitură principiului clasic al separaţiei şi echilibrului puterilor constituie în stat.

Instituirea Curţii Constituţionale în Republica Moldova, având ca principală menire asigurarea controlului constituţionalităţii legilor adoptate de Parlament, după modelul mai multor state europene, inclusiv România, reprezintă, în opinia noastră, neîncrederea Legiuitorul Constituant în instanţele judecătoreşti de drept comun şi în mod deosebit în instanţa supremă – Curtea Supremă de Justiţie.

Curtea Constituţională a Republicii Moldova interferează atât cu autoritatea legislativă cât şi cu autoritatea judecătorească.

Astfel, ea nu crează Dreptul pozitiv (obiectiv) şi statuează pe baza unei proceduri prestabilite asupra constituţionalităţii normelor juridice. Aceste aspecte apropie Curtea Constituţională de autoritatea judecătorească. Chiar şi

modul de organizare şi funcţionare a Curţii Constituţionale este propriu puterii judecătoreşti. Dar, Curtea Constituţională deşi nu legiferează pronunţă decizii care au efecte erga omnes fiind opozabile tuturor subiectelor de drept din Republica Moldova. Totodată, deciziile Curţii Constituţionale au caracter general – obligatoriu pe teritoriul statului moldovean şi în raport cu subiectele de drept, inclusiv cu autorităţile etatice.

Caracterele deciziilor Curţii Constituţionale apropie această instituţie de autoritatea deliberativ – legislativă.

Iată de ce judecătorii de la instituţiile de drept comun nu au posibilitatea „participării" la jocul politic.

Contraponderea democraţiei politice – concretizată în democraţia juridică nu se află în mâinile lor ci constituie **„apanajul**" judecătorilor Curţii Constituţionale.

Exclusiv judecătorii Curţii Constituţionale, în calitatea lor de apărători ai Constituţiei Republicii Moldova, pot înfrâna eficient puterea legislativă, ca autoritate care monopolizează mecanismul creării Dreptului pozitiv, a legislaţiei.

Pentru ceilalţi judecători actul normativ – juridic, în vigoare, nu este nici rău, nici bun – **este LEGE**, cât timp nu s-a constatat neconstituţionalitatea sa.

*

* *

Cu sinceritate credem că fundamentarea şi edificarea Curţii Constituţionale a fost şi este de natură a schimba modul tradiţional de înţelegere şi de interpretare a principiului juridic, politic şi constituţional al separaţiei şi echilibrului puterilor constituite în statul moldovenesc contemporan.

*

* *

Discutam într-un alineat anterior despre lipsa de încredere a Legiuitorului Constituant în capacitatea instanţelor ordinare de a efectua controlul constituţionalităţii legilor. Aceasta nu presupune în mod automat o minimalizare a rolului puterii (autorităţii) judecătoreşti. Dimpotrivă, justiţia constituţională fiind o jurisdicţie specială, având ca obiect asigurarea conformităţii Dreptului pozitiv (obiectiv) cu normele juridice fundamentale cuprinse în Constituţie, urmează modelul dezvoltat pe continentul european.

Curtea Constituţională constituie o „**putere**" independentă în statul moldovenesc, distinctă de celelalte trei **„clasice"** puteri constituite şi fundamentate pe temeiul principiului separaţiei şi echilibrului puterilor publice.

CAP. II.: AUTORITATEA DELIBERATIV-LEGISLATIVĂ. PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA.

În cadrul Titlului III din Constituţia Republicii Moldova cap. IV este consacrat reglementării Parlamentului (art. 60 - art. 76). Acest capitol cuprinde secţiunea 1 - „Organizare şi funcţionare"; secţiunea a 2-a - „Statutul deputaţilor" şi secţiunea a 3-a - „Legiferarea".

Conform dispoziţiilor constituţionale parlamentul nou ales se întruneşte la convocarea Preşedintelui Republicii Moldova în termen de cel mult 30 de zile de la alegeri [art. 63, alin. (2) din Constituţie].

Parlamentul este ales prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat de către cetăţenii, cu drept de vot, ai Republicii Moldova.

Parlamentul Republicii Moldova este unicameral fiind compus din 101 deputaţi. În legătură cu structura Parlamentului Republicii Moldova se constată că aceasta este unicamerală.

Constituantul „moldovean" ar putea pe viitor îmbrăţişa ideea tradiţională consacrată în România referitoare la alcătuirea autorităţii deliberativ-legislative. În acest sens nu este exclus ca Parlamentul Republicii Moldova sa aibă pe viitor o structură bicamerală.

În doctrina Dreptului Constituţional a fost acreditată ideea că structura bicamerală a Parlamentului se impune în statele federale. Într-adevăr, în ţările care din punct de vedere a structurii de stat sunt federale (federative), parlamentul federal este alcătuit din **două camere: Camera joasă sau populară** care reprezintă cetăţenii, poporul şi respectiv **Camera superioară sau înaltă** care reprezintă statele federate care alcătuiesc statul federal.

În aceste condiţii s-a considerat că în statele unitare nu se justifică existenţa unui parlament bicameral.

Noi nu dorim să fim partizani bicameralismului sau monocameralismului în Republica Moldova. Trebuie însă să observăm că extinderea frontierelor Uniunii Europene aduce în discuţie o temă rămasă încă nerezolvată, în principiu. Este vorba de constituirea euroregiunilor pe teritoriul statului moldovenesc.

Ar fi de preferat, opinăm noi, ca în Camera Superioară, în Senat, să fie reprezentate regiunile de dezvoltare deja consfinţite sau aflate în stadiul de proiect. Desigur, se impune o diferenţiere accentuată a competenţelor celor două ipotetice Camere în sensul că Senatul ar trebui să devină efectiv o Cameră ponderatoare, de reflecţie, care să cenzureze potenţialul avânt al Camerei inferioare.

În aceste condiţii este evident că, în structura bicameralã, Camera inferioară trebuie să constituie motorul, forţa motrice a întregii activităţi cu caracter legislativ.

În Camera superioară ar putea fi reprezentate şi unităţile administrativ-teritoriale precum şi unităţile teritoriale cu statul special (Găgăuzia şi Transnistria).

În alte condiţii exponenţii curentului monocameralismului au câştig de cauză deoarece existenţa celor două Camere, deşi tradiţional consacrată în patria-mamă, România, este de natură a frâna procesul complex deliberativ-legislativ în mod nejustificat.

În ipoteticul sistem bicameralist ar fi mai puţin importantă realizarea echilibrului prin contrapunerea unei Camere către cealaltă Cameră, cât asigurarea unei reale specializări a fiecăreia dintre Camere, în accelerarea asigurării celebrităţii adoptării legilor.

Potrivit dispoziţiilor art. 60 din Constituţia Republicii Moldova parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului. Ele este compus din 101 deputaţi.

Sintetizând dispoziţiile Legii fundamentale consacrate analizei Parlamentului Republicii Moldova precizăm următoarele:

Conform dispoziţiilor constituţionale Parlamentul nou ales se întruneşte la convocarea Preşedintelui Republicii Moldova, în cel mult 30 de zile de la alegeri (art. 63 alin. (2) din Constituţie).

Preşedintele Parlamentului este ales prin vot secret, cu majoritatea voturilor deputaţilor aleşi, pe durata mandatului Parlamentului.

Vicepreşedinţii Parlamentului Republicii Moldova se aleg la propunerea Preşedintelui Parlamentului, cu consultarea fracţiunilor parlamentare.

Este necesar ca fiecare mandat de parlamentar să fie validat. O Comisie specială de validare a mandatelor deputaţilor trebuie aleasă în prima şedinţă şi trebuie să respecte configuraţia politică a Parlamentului.

Parlamentul trebuie să fie legal constituit după validarea a 2/3 din numărul total al mandatelor de deputat.

O consecinţă firească a alegerilor parlamentare o reprezintă constituirea grupurilor parlamentare.

Din nefericire, Constituţia Republicii Moldova nu menţionează aceste aspecte, dar credem că în vederea constituirii grupurilor parlamentare trebuie indicat un număr minim de deputaţi care au candidat în alegerile parlamentare pe listele aceluiaşi partid politic sau pe listele aceleiaşi coaliţii de partide politice.

În Parlament pot fi aleşi şi deputaţi independenţi. Aceşti parlamentari sunt candidaţi independenţi aleşi sau deputaţi deveniţi independenţi ca urmare a părăsirii grupurilor parlamentare.

Este evident că deputaţii unui partid politic sau a unei formaţiuni politice nu pot constitui decât un singur grup parlamentar.

Dacă un partid politic nu are un număr suficient de deputaţi pentru a forma un grup parlamentar, deputaţii se vor afilia la alte grupuri parlamentare constituite.

Alcătuirea şi funcţionarea Parlamentului Republicii Moldova

De la început trebuie să precizăm că art. 62 din Constituţie prevede: „Curtea Constituţională, la propunerea Comisiei Electorale Centrale, hotărăşte validarea mandatului de deputat sau nevalidarea lui în cazul încălcării legislaţiei electorale".

Considerăm că, potrivit opiniei exprimate în paragrafele anterioare, validarea acestor mandate ar trebui să fie efectuată exclusiv de către o comisie parlamentară pentru a se evita „amestecul" altor autorităţi publice în procedura de alcătuire a Parlamentului Republicii Moldova.

Asupra modului concret de constituire nu pot decide decât deputaţii deoarece Parlamentul reprezintă organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova.

Ori fiind prin excelenţă un organ reprezentativ – cel mai reprezentativ în raport cu toate celelalte autorităţi etatice – firesc este ca deputaţii înşişi să hotărască cu privire la validarea sau invalidarea mandatelor parlamentare.

Parlamentul Republicii Moldova funcţionează pe durata unei legislaturi. Legislatura reprezintă durata mandatului pentru care a fost ales Parlamentul.

Art. 63 alin.(1) din Constituţia Republicii Moldova prevede: „Parlamentul este ales pentru un mandat de 4 ani, care poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă".

Mandatul începe din momentul convocării Parlamentului nou ales de Preşedintele Republicii Moldova, în cel mult 30 de zile de la alegeri [art. 63 alin.(2) din Constituţie]. Bineînţeles, deputaţii îşi încep exercitarea mandatului după validare.

Art. 63 alin. (3) din Constituţie prevede că: „Mandatul Parlamentului se prelungeşte până la întrunirea legală a noii componenţe”. (teza I).

O altă cauză de încetare a mandatului Parlamentului constă în dizolvarea acestuia. În acest sens, art. 85 alin. (1) şi (2) prevede: „În cazul imposibilităţii formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Preşedintele Republicii Moldova, după consultarea fracţiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul.

Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare şi numai după respingerea a cel puţin două solicitări de învestitură”.

În exercitarea mandatului, adică pe parcursul legislaturii Parlamentul Republicii Moldova îşi desfăşoară activitatea în **sesiuni**.

Sesiunile parlamentare sunt ordinare sau extraordinare (speciale).

Potrivit art. 67 alin. (1) din Constituţie: „Parlamentul se întruneşte în două sesiuni ordinare pe an. Prima sesiune începe în luna februarie şi nu poate depăşi sfârşitul lunii iulie. A doua începe în luna septembrie şi nu poate depăşi sfârşitul lunii decembrie”.

În alin. (2) al amintitului articol, Constituantul a menţionat: „Parlamentul se întruneşte şi în sesiuni extraordinare sau speciale, la cererea Preşedintelui Republicii Moldova, a Preşedintelui Parlamentului sau a unei treimi din deputaţi”.

Sesiunea extraordinară sau specială implică practic întreruperea vacanţei parlamentare.

Sesiunile ordinare. În cadrul acestor sesiuni Parlamentul este convocat şi îşi desfăşoară activitatea în baza ordinii de zi.

Sesiunile extraordinare sau speciale.

Presupun convocarea Parlamentului în mod excepţional. În consecinţă, Parlamentul trebuie să aprobe, în prealabil, ordinea de zi a sesiunii extraordinare sau speciale.

Dacă ordinea de zi a sesiunii extraordinare sau speciale nu este aprobată cu votul majorităţii deputaţilor prezenţi, sesiunea extraordinară sau specială este împiedicată a se desfăşura.

Există posibilitatea **unei convocări de drept a Parlamentului**. Astfel, art. 87 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova prevede: „În caz de agresiune armată îndreptată împotriva ţării, Preşedintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război şi le aduce neîntârziat la cunoştinţa Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el **se convoacă de drept** în 24 de ore de la declanşarea agresiunii".

Parlamentul Republicii Moldova îşi desfăşoară activitatea în cadrul **şedinţelor**. Şedinţele se desfăşoară în plenul parlamentului şi sunt, de regulă, publice. Prin hotărârea Parlamentului unele şedinţe pot fi declarate **închise.**

Orice proiect de lege, propunere legislativă sau orice alte chestiuni aflate pe ordinea de zi se dezbat în şedinţele Parlamentului.

Pentru ca o şedinţă în plen să se poată desfăşura este necesar să fie întrunit cvorumul legal. În acest sens art. 74 alin 1 şi 2 prevede: "Legile organice se adoptă **cu votul majorităţii** deputaţilor aleşi după cel puţin două lecturi.

Legile ordinare şi hotărârile se adoptă **cu votul majorităţii** deputaţilor prezenţi".

Funcţiile Parlamentului Republicii Moldova

În doctrina juridică constituţională sunt recunoscute următoarele funcţii ale Parlamentului: funcţia legislativă; stabilirea direcţiilor principale ale activităţii social-economice, culturale, statale şi juridice; alegerea, formarea, avizarea

formării, numirea sau revocarea unor autorităţi statale; controlul parlamentar; conducerea în politica externă şi atribuţiile parlamentului privind organizarea internă şi funcţionarea sa. Dintre toate aceste funcţii noi vom analiza doar **funcţia legislativă** şi din funcţia de control parlamentar vom exemplifica **funcţia de control a activităţii autorităţii executive.**

*. **Funcţia legislativă a Parlamentul Republicii Moldova.**

Legiferarea constă în capacitatea Parlamentul Republicii Moldova de a vota şi adopta legi. Funcţia legislativă rămâne, orice s-ar spune, principala funcţie a acestei autorităţi publice.

În procesul concret de adoptare a legilor intervin şi alte organe aparţinând altor „puteri" constituite în stat. Ne referim, în principal, la Preşedintele Republicii Moldova care realizează promulgarea legilor adoptate de Parlament. Practic, Parlamentul adoptă norme juridice colaborând cu Guvernul Republicii Moldova, în calitatea sa de autoritate publică centrală, în cadrul „puterii" executive. Astfel, Guvernul Republicii Moldova iniţiază proiectele de legi transmise Parlamentului. Parlamentul, la rândul său, poate abilita Guvernul Republicii Moldova să emită ordonanţe care cuprind norme juridice echivalente legii ordinare.

Iniţiativa legislativă – constituie punctul de plecare în făurirea normelor juridice, general obligatorii. Ea poate aparţine deputaţilor în Parlament, Preşedintelui Republicii Moldova, Guvernului şi respectiv Adunării Populare a unităţii teritoriale autonome Găgăuzia.

Analiza iniţiativei legislative, care se poate concretiza fie într-un proiect de lege, fie într-o propunere legislativă, caracterizează o nouă etapă în cadrul procedurii legislative.

Firesc este ca analiza proiectului de lege sau a propunerii legislative să aibă loc în cadrul unei comisii permanente care să întocmească un raport care să cuprindă o propunere de

adoptare, de respingere sau de modificare a proiectului sau a propunerii respective.

Ulterior, o nouă etapă, se materializează în dezbaterea proiectului sau a propunerii, după caz, în plenul Parlamentului.

În cadrul dezbaterilor reprezentantul Guvernul Republicii Moldova, membrii Parlamentului – deputaţii sau grupurile parlamentare au posibilitatea să pună în discuţie amendamentele, care eventual au fost respinse de comisia permanentă.

De principiu, proiectul de lege sau propunerea legislativă se discută pe articole după încheierea dezbaterii generale.

După încheierea dezbaterilor, firesc, urmează **procedura de votare**. Deputaţii votează personal fie prin vot deschis, fie prin vot secret.

Dacă proiectul de lege sau propunerea legislativă este adoptată de Parlament aceasta se va înainta Preşedintelelui Republicii Moldova. Şeful statului moldovean îndeplineşte ultima etapă din cadrul procesului de legiferare. Această etapă denumită **promulgarea legii** constă în efectuarea unui control al naturii prevederilor cuprinse în actul normativ-juridic şi, totodată, a constituţionalităţii legii.

Promulgarea legilor de către Preşedintele Republicii Moldova nu reprezintă o formalitate. Dacă şeful statului ridică obiecţiuni justificate poate sesiza Curtea Constituţională, solicitând verificarea constituţionalităţii legii.

După promulgare de către şeful statului, legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Ea va intra în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial sau la o dată ulterioară prevăzută expres în textul legii. Dacă legea adoptată şi promulgată nu este publicată în Monitorul Oficial se consideră că este inexistentă.

*. **Funcţia de control a activităţii autorităţii executive**.

În cadrul funcţiei de control parlamentar se poate distinge o funcţie specifică prin natura sa. Această funcţie specifică priveşte controlul efectuat de Parlament asupra autorităţii executive.

Funcţia de control a activităţii autorităţii executive se referă atât la actele îndeplinite de **Preşedintele Republicii Moldova**, cât şi cele efectuate de **Guvernul Republicii Moldova**.

Noi le vom analiza pe fiecare în parte deşi considerăm necesar ca, în prealabil, să facem unele precizări.

Din punctul nostru de vedere, Preşedintele Republicii Moldova – privit ca autoritate publică – nu poate fi inclus în puterea (autoritatea) executivă.

Dacă în privinţa Preşedintelui României precizam într-o lucrare anterioară[*] că potrivit dispoziţiilor art. 80 alin. (2) din Constituţia României această înaltă autoritate publică exercită funcţia de mediere între puterile statului precum şi între stat şi societate şi, în consecinţă, trebuie să fie **imparţial**, **independent** şi **echidistant** în raport cu toate „puterile" constituite în stat, ceea ce determină neîncadrarea sa în nici una dintre aceste „puteri", referitor la Preşedintele Republicii Moldova negarea rolului său de parte a „puterii" executive se întemeiază pe alte argumente.

Astfel, Preşedintele Republicii Moldova este ales de Parlament prin vot secret.

Aşa fiind, în Republica Moldova, la momentul de faţă, există aşa-zisul „**executiv dualist**" – caracterizat prin faptul că funcţia executivă este încredinţată **unei persoane fizice şi unui organ colegial**.

Persoana fizică este şeful de stat (monarh sau, în cazul nostru, preşedinte) iar organul colegial poartă, de regulă, denumirea de Guvern.

---

[*] **Stat şi cetăţean**, partea I, pagina 30, Bacău, 2007.

Executivul dualist este propriu regimurilor politice parlamentare. Aci este necesar să tragem o concluzie extrem de importantă: în regimurile parlamentare este considerat şef al executivului primul-ministru al Guvernului.

Tradiţional, doctrinarii constituţionalişti şi cei de Drept Administrativ din România şi din Republica Moldova dar şi profesorii de Ştiinţe Politice din ambele state tratează instituţia „şefului de stat" - în general – şi în mod deosebit instituţiile Preşedintelui României, respectiv, Preşedintele Republicii Moldova – în particular – ca fiind o componentă fundamentală a puterii executive.

Şi în alte domenii ale cunoaşterii de natură social-umanistă (istorie, filozofie, sociologie, relaţii internaţionale) doctrinarii asociază calitatea de şef al statului cu „puterea" executivă.

Cu toate că Republica Moldova prezintă caracteristicile executivului dualist, considerăm că şeful „puterii" executive este primul-ministru al Guvernului.

Deşi Preşedintele Republicii Moldova dispune de însemnate, exorbitante atribuţii şi competenţe pentru un şef de stat cu un regim politic parlamentar, apreciem că instituţia şefului statului constituie o autoritate, o „putere" distinctă, ceea ce determină inaplicarea rigidului principiu atribuit filosofului Montesquieu. Sau, mai corect, determină aplicarea mai nuanţată a celebrului principiu.

În al doilea rând remarcăm că instituţia Preşedintele Republicii Moldova nu este singura autoritate care, potrivit dispoziţiilor constituţionale în vigoare, înfrânge „clasica" partajare a puterii etatice în cele trei funcţii: legislativă, executivă şi judecătorească.

Dar asupra acestor chestiuni vom reveni cu ocazia analizei instituţiei Preşedintele Republicii Moldova.

*

* *

Vom exemplifica modalităţile concrete prevăzute de Constituţia Republicii Moldova – această Mică Românie, a noastră – prin care se realizează un control al Parlamentului asupra autorităţii executive.

Privitor la instituţia şefului statului remarcăm următoarele:

Preşedintele Republicii Moldova poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parţială sau generală. Numai în cazuri excepţionale, hotărârea Preşedintelui se supune ulterior aprobării Parlamentului, **dar într-o perioadă de timp rezonabil de redusă.**

Este ipoteza unei agresiuni armate îndreptate împotriva ţării când Preşedintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii şi poate declara stare de război.

Analizând textul reţinem că şeful statului poate lua măsurile enumerate, fără aprobarea prealabilă a Parlamentului, dacă sunt îndeplinite cumulativ două condiţii:

*. una anterioară, priveşte "agresiunea armată", este o condiţie de fond referitoare la caracterul excepţional al situaţiei concrete;

*. a doua condiţie este ulterioară respingerii agresiunii sau, după caz, declarării stării de război şi pare a fi o condiţie "procedurală" – aducerea măsurilor la cunoştinţa Parlamentului.

În realitate, opinăm că şi cea de-a doua condiţie priveşte tot fondul, substanţa, deoarece Parlamentul urmează să determine şi să aprecieze dacă măsurile dispuse de Preşedintele Republicii Moldova sunt necesare şi oportune. Este de menţionat că în această privinţă textul constituţional „tace", este lacunar. Dar aducerea neîntârziată la cunoştinţa Parlamentului a măsurilor adoptate credem că nu are doar rolul de informare a Legislativului şi, drept consecinţă, trebuie

recunoscută autorităţii legiuitoare aptitudinea de a aprecia asupra necesităţii şi oportunităţii măsurilor dispuse de Preşedintele Republicii Moldova. În mod implicit această teză rezultă din prevederea constituţională menţionată în art. 87 alin. (3) teza a II-a. Aceasta prevede că: „Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanşarea agresiunii".

Convocarea obligatorie a Parlamentului, în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova, se face tocmai în scopul analizării măsurilor dispuse se şeful statului.

Art. 88 lit. „f" prevede: Preşedintele Republicii Moldova îndeplineşte următoarele atribuţii: ... poate cere poporului să-şi exprime, prin referendum, voinţa asupra problemelor de interes naţional...".

Acest text constituţional este susceptibil de anumite critici. Aceasta în sensul că Legiuitorul Constituant nu a prevăzut obligativitatea consultării Parlamentului de către Preşedinte, anterior organizării referendumului.

Consultarea Parlamentului - ar reprezenta în opinia noastră o garanţie a lipsei arbitrariului în exercitarea acestei atribuţii ca caracter constituţional. Aceasta s-ar impune şi pe considerentul că Republica Moldova este un stat cu un regim politic parlamentar, Preşedintele republicii constituind o emanaţie a Parlamentului.

Credem că simpla luare de cuvânt a şefului statului, în faţa plenului Parlamentului, prin care se anunţă intenţia de organizare a referendumului **nu ar satisface** condiţia consultării. Ar fi necesar ca şeful statului să argumenteze asupra necesităţii şi oportunităţii exprimării voinţei populare.

Din păcate actuala Constituţie nu prevede obligativitatea consultării Parlamentului de către Preşedinte cu ocazia organizării referendumului.

Art. 85 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova impune şefului statului obligaţia de a consulta fracţiunile parlamentare, înainte de a proceda la dizolvarea Parlamentului. În acest mod se realizează un control al autorităţii deliberativ-legislative cu privire la actele îndeplinite de Preşedintele Republicii Moldova.

În raport cu reprezentantul direct şi plenar al puterii executive – care este Guvernul Republicii Moldova - controlul Parlamentului se realizează prin: acordarea încrederii Guvernului; retragerea de către Parlament a încrederii acordate Guvernului; interpelări adresate de parlamentari membrilor Guvernului etc.

Având în vedere tema în discuţie – **autorităţile publice** – ne vom cantona exclusiv asupra controlului parlamentar, în raport cu Guvernul, realizat prin acordarea sau prin retragerea încrederii.

*. Candidatul desemnat de Preşedintele Republicii Moldova la funcţia de prim-ministru trebuie să prezinte în faţa Parlamentului **programul de activitate adică de guvernare** şi **lista alcătuită din membrii viitorului Guvern** [art. 98 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova].

*. Guvernului aflat în exerciţiu i se poate retrage încrederea acordată de către Parlament. Instrumentul prin care se realizează retragerea încrederii îl reprezintă **moţiunea de cenzură sau de neîncredere** [art. 103 alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova].

Dacă moţiunea de cenzură este adoptată de către Parlament efectul imediat este reprezentat de demiterea Guvernului.

*

* *

În mod firesc Parlamentul Republicii Moldova este alcătuit din parlamentarii denumiţi **deputaţi**. Deputaţii

moldoveni dispun de un statut reglementat în dispoziţiile secţiunii a 2-a, Cap. IV, Titlul III din Constituţia Republicii Moldova.

Deputaţii moldoveni se află în serviciul poporului. Ei reprezintă întregul popor român din Republica Moldova şi nu numai pe cetăţenii din circumscripţia electorală unde au candidat. Consecinţa logică a acestui principiu se relevă în faptul că mandatul parlamentarilor deputaţi este reprezentativ. Alin. (2) al art. 68 din Constituţia Republicii Moldova, prevede de altfel că: „Orice mandat imperativ este nul".

Deputatul fiind reprezentantul poporului materializează puterea suverană a naţiunii. În exercitarea mandatului deputaţi dispun de independenţă. Independenţa parlamentarilor deputaţi se obiectivează în raport cu orice subiect de drept, cu orice entitate de pe teritoriul Republicii Moldova, fie ea etatică sau neetatică.

Modul în care se manifestă independenţa sau dependenţa (rigidă sau dimpotrivă suplă) a parlamentului deputat în raport cu partidul (sau cu coaliţia de partide) pe listele căruia a fost ales este o chestiune de natură eminamente politică, depăşind sfera Dreptului Constituţional.

Doctrina de drept constituţional a statuat că deputaţii sunt **demnitari ai statului**.

Ar putea exista opinii în sensul că parlamentarii deputaţi trebuie consideraţi funcţionari publici. În România o astfel de opinie a fost manifestată de profesorul Ion Deleanu [7)].

Precizăm totodată că în România Curtea Constituţională a decis că un parlamentar poate trece de la grup parlamentar la alt grup parlamentar.

Desigur, deputaţii din Parlamentul Republicii Moldova nu pot fi asimilaţi funcţionarilor publici fie şi datorită faptului că ei reprezintă o „categorie" a dreptului constituţional în timp

[7)] Prof. Dr. Ion Deleanu, **Drept Constituţional şi Instituţii Politice**.

ce funcţionarii publici, ca instituţie juridică, sunt apanajul dreptului administrativ.

Dacă parlamentarii şi membrii de vârf ai executantului, Preşedintele Republicii Moldova sunt, desigur, **demnitarii ai statului**, atunci judecătorii instanţelor de drept comun, inferioare Curţii Supreme de Justiţie – deci judecătorii de la curţile de apel şi de la judecătorii – care compun „puterea" judecătorească de ce sunt consideraţi o categorie „aparate" specială **de funcţionari publici?**

Această „distincţie" între „puterile" statului creează o oarecare nedumerire.

Revenind la statutul parlamentarilor deputaţi ai Republicii Moldova urmează să tratăm despre **incompatibilitatea parlamentarilor** şi despre **imunitatea parlamentară.**

Art. 70 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova prevede, în mod sintetic, incompatibilitatea deputaţilor.

Astfel, calitatea de deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite, cu excepţia activităţii didactice şi ştiinţifice.

Deci parlamentarul deputat este incompatibil dacă exercită orice funcţie retribuită. Ca atare, considerăm că noţiunea de „funcţie" utilizată în textul constituţional are un sens larg incluzând atât **demnităţile publice** cât şi **funcţiile publice** dar şi **funcţiile private**.

În consecinţă, deputaţii moldoveni nu pot fi membri ai Guvernului, ai ministerelor, ai serviciilor publice descentralizate, nu pot desfăşura activităţi în cadrul aparatului Preşedintelui Republicii Moldova.

Legiuitorul Constituant a îmbrăţişat teza prezervării independenţei deputaţilor în Parlament în raport cu Executivul, cu preşedinţia republicii şi cu orice alt subiect de drept, fie el public sau privat.

S-a dorit evitarea confuziei de atribuţii legislative şi executive aşa încât deputaţii în Parlament nu pot fi membri ai Guvernului Republicii Moldova.

Noi credem că incompatibilitatea calităţii de deputat în Parlament cu exercitarea „oricărei alte funcţii retribuite" are în vedere, în primul rând, ideea prezervării prestigiului aleşilor poporului.

Observând atent, textul se referă la „calitatea" de deputat pentru a desemna, evident implicit, **o demnitate publică**.

Membrii Guvernului, şi ne referim în primul rând la miniştri, sunt de asemenea **demnitari publici**.

Deşi textul constituţional lasă impresia că membrii Guvernului ar fi funcţionari publici – incluzând această calitate, de membru al Executivului în sintagma „oricare alte **funcţii** retribuite" – este clar că miniştrii nu sunt pur şi simplu doar funcţionari publici.

Ca atare incompatibilitatea instituită are menirea de a realiza, între altele, o separaţie rigidă între **legislativ** şi **executiv**. Ea are rolul de a prohibi cumularea demnităţii publice de parlamentar cu o funcţie publică, fie din sfera Executivului, fie chiar din sfera Justiţiei.

Separaţia **oarecum rigidă** între parlamentari şi membri ai Executivului (în speţă Guvernul) realizează o independenţă pronunţată a Executivului în raport cu „puterea" legislativă, **proprie regimului politic prezidenţial**. Cum şeful statului este ales de către Parlamentul Republicii Moldova considerăm că regimul politic al acestui stat, ca modalitate de aplicare a principiului separaţiei puterilor etatice, are puternice influenţe parlamentare, fiind – în definitiv – un regim politic parlamentar. În fine, nu este locul şi nici momentul analizării regimului politic al Republicii Moldova. Dar aceste sumare

reflecţii au aptitudinea de a pune problema naturii juridice a regimului politic din acest stat.

În sfârşit art. 70 alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova prevede că: „alte incompatibilităţi se stabilesc prin lege organică".

Apreciem că acest text poate crea oarece confuzie.

Mai corect era ca Legiuitorul Constituant să menţioneze, în mod expres, toate cazurile şi situaţiile de incompatibilitate ale deputaţilor. Firesc ar fi fost ca statutul deputaţilor să le enumere pentru a nu da posibilitatea legiuitorului ordinar să instituie noi cazuri de incompatibilitate în raport cu „eventualul interes" manifestat de majoritatea parlamentară, la un moment dat.

Pe de altă parte, dacă toate incompatibilităţile parlamentarilor deputaţi îşi găseau locul – firesc, de altfel – în Constituţie, se putea asigura – în opinia noastră – o foarte mare stabilitate a însăşi statutului acestor demnitari, ei înşişi fiind feriţi de fluctuaţiile dreptului pozitiv (obiectiv) sau de capriciile legiuitorului ordinar.

O precizare se mai impune: celelalte cazuri de incompatibilitate pot fi stabilite exclusiv prin **lege organică**, care după cum se cunoaşte „joacă" un rol intermediar între **legile constituţionale** şi legile **ordinare**.

Sub aspect concret, prin raportarea alin. (2) la alin. (1) din art. 70 din Constituţia Republicii Moldova se constată că rămân foarte puţine „alte incompatibilităţi" atâta timp cât calitatea de parlamentar deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite.

Excepţia instituită în alin. (1) al articolului menţionat este firească şi priveşte activitatea didactică şi ştiinţifică. Este fără echivoc faptul că deputaţii în Parlamentul Republicii Moldova **pot şi trebuie să desfăşoare activităţii didactice şi ştiinţifice**

în scopul propăşirii intelectuale şi spiritual – culturale a statului.

Alin. **3** al art. **70** din Constituţia Republicii Moldova se referă la **instituţia imunităţii parlamentare a deputaţilor în Parlamentul Republicii Moldova**. Textul constituţional prevede: „Deputatul nu poate fi reţinut, arestat, percheziţionat, cu excepţia cazurilor de infracţiune flagrantă, sau trimis în judecată fără încuviinţarea Parlamentului, după ascultarea sa".

Este creată, din punct de vedere practic, o inviolabilitate a parlamentarilor deputaţi.

Ar fi necesar ca deputaţii să poată fi urmăriţi penal şi trimişi în judecată penală pentru faptele care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului. Desigur, deputaţii nu pot fi percheziţionaţi, reţinuţi sau arestaţi fără încuviinţarea Parlamentului, după ascultarea lor.

Urmărirea şi trimiterea în judecată penală se pot face numai de către Procuratura Generală iar competenţa de judecată aparţine Curţii Supreme de Justiţie.

Din punct de vedere practic cererea sau informarea privind percheziţionarea, reţinerea sau arestarea se adresează preşedintelui Parlamentului de către Procurorul General al Republicii Moldova sau, după caz, de ministrul justiţiei.

Preşedintele Parlamentului va înainta cererea Comisiei juridice, de disciplină şi imunităţi care o va analiza. Comisia va dispune de toate înscrisurile pe care le solicită fie Procuraturii Generale, fie Ministerului Justiţiei şi va întocmi un **raport**.

Sub aspect doctrinar prezintă interes chestiunea aptitudinii parlamentarului deputat **de a renunţa la imunitatea parlamentară.**

S-a considerat că renunţarea potenţială nu poate produce efecte juridice deoarece regimul imunităţii parlamentare este de ordine publică.

Răspunsul, credem, este mai nuanţat.

Evident, imunitatea conferită parlamentarilor deputaţi este o instituţie de drept public (în speţă, de drept constituţional) având ca obiectiv asigurarea, prezervarea şi garantarea independenţei deputaţilor.

În consecinţă, imunitatea parlamentată este de ordine publică. Aceasta, desigur, cu privire la cadrul general consacrat – în abstracto – de Constituţie.

Şi în situaţii concrete, de aplicare imediată şi efectivă, imunitatea parlamentară este tot o instituţie de ordine publică, deoarece, prin finalitatea sa urmăreşte ocrotirea şi garantarea independenţei fiecărui deputat în parte, fiind **un beneficiu** al fiecărui parlamentar.

Acest beneficiu nu are şi nu trebuie să aibă **caracter absolut.**

În consecinţă, orice parlamentar deputat, prin liberul său arbitru, conştient de actul îndeplinit, trebuie să aibă recunoscută aptitudinea de a renunţa la beneficiul imunităţii parlamentare. Cu atât mai mult cu cât renunţarea la acest beneficiu nu împietează cu nimic asupra desfăşurării activităţii justiţiei penale. Chiar dimpotrivă.

Ori, renunţarea la beneficiul imunităţii parlamentare nu reprezintă o recunoaştere, fie şi tacită, a acuzaţiilor formulate împotriva parlamentarului deputat. Acesta, ca orice cetăţean al Republicii Moldova continuă să beneficieze de prezumţia de nevinovăţie prevăzută de art. 21 din Constituţia Republicii Moldova, potrivit căruia: „Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăţia sa va fi dovedită

în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanţiile necesare apărării sale".

Recunoaşterea „**caracterului relativ**" sau mai corect recunoaşterea **lipsei „caracterului absolut"** al beneficiarului imunităţii parlamentare rezultă din textul art. 70 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova. În principiu, este posibilă reţinerea, arestarea şi percheziţionarea deputatului, fără încuviinţarea prealabilă a Parlamentului, **în caz de infracţiune flagrantă.**

În această ipoteză – săvârşirea unei infracţiuni flagrante – Parlamentul trebuie imediat înştiinţat despre măsura luată de către Procurorul General sau de ministrul justiţiei.

În aceste condiţii poate organul deliberativ – legislativ „să verifice" temeiul reţinerii, arestării sau percheziţionării deputatului ? Textul constituţional tace dar noi credem că Parlamentul nu se poate pronunţa asupra unei măsuri preventive **deja luată** de organele judiciare penale.

Dacă Parlamentul ar avea capacitatea de a verifica temeiul reţinerii sau a arestării ar trebui să se raporteze la Codul de procedură penală. Dar în aceste condiţii Parlamentul ar „judeca", în sensul că ar aprecia asupra măsurilor dispuse de organele specializate ale statului care aparţin altei „puteri" constituite în stat.

În acest mod nu s-ar da eficienţă principiului separaţiei puterilor în stat, nerespectându-se principiul specializării autorităţilor publice, în raport de competenţă şi de atribuţii. Poate punctul nostru de vedere este eronat, şi chiar ne-am dori acest lucru, dar în concret aptitudinea Parlamentului de a constata existenţa sau inexistenţa luării măsurii preventive a reţinerii sau arestării parlamentarului deputat este un atribut propriu organelor „puterii" judecătoreşti.

Interpretând art. 70 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova nu se poate reţine ideea verificării temeiului reţinerii, arestării sau a percheziţionării deputatului de către Parlament. Dar în Constituţia actuală a României există art. 72 alin. (3) teza finală care prevede următoarele: „În cazul în care Camera sesizată – Camera Deputaţilor sau Senatul (n.a.) – constată că nu există temei pentru reţinere, va dispune imediat revocarea acestei măsuri".

Aşa fiind, reiterăm faptul că acest textul constituţional românesc înfrânge principiul separaţiei puterilor etatice.

*. *. *.

*. *. *.

În paginile anterioare am încercat să analizăm şi funcţia legislativă a autorităţii deliberativ – legiuitoare, adică a Parlamentului Republicii Moldova.

Separat de analiza funcţiei legislative trebuie să analizăm câteva aspecte referitoare la **legiferare**.

În concepţia Constituantului Parlamentul Republicii Moldova adoptă trei categorii de legi: **legi constituţionale, legi organice** şi **legi ordinare**.

Definiţia normei juridice – receptată şi însuşită de noi – am utilizat-o într-o lucrare anterioară [8].

Pentru a discuta despre categoriile de legi este imperios necesar să definim conceptul de **lege**.

---

[8] Vasile - Sorin Curpăn – **Momente în dezvoltarea politico-juridică a României**, Editura Grafit, Bacău, 2006, pag. 76; Vasile - Sorin Curpăn – **Tratat de Ştiinţe Juridice**, Ediţia Princeps, Bacău, pag. 76.

Legea – reprezintă actul normativ juridic adoptat de Parlament, în temeiul dispoziţiilor constituţionale, după o procedură predeterminată, promulgat de şeful statului şi adus la cunoştinţa publică prin intermediul publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Art. 72 alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova prevede că: „Legile constituţionale sunt cele de revizuire a Constituţiei". În art. 72 alin. (3) din Constituţia Republicii Moldova Legiuitorul Constituant a menţionat expres domeniile în care, în mod obligatoriu, Parlamentul trebuie să adopte legi organice.

Sau, altfel spus, în domeniile sociale specificate, reglementarea relaţiilor sociale se realizează exclusiv prin lege organică. Totodată Constituţia Republicii Moldova nu limitează cazurile şi situaţiile în care se impune adoptarea de legi organice, dar le circumscrie condiţiei de a fi prevăzute în alte texte din Legea fundamentală sau pentru domenii în care autoritatea deliberativ legislativă consideră necesară adoptarea de legi organice.

Reţinem că Legiuitorul Constituant nu a definit şi nu a explicat noţiunea de **lege organică**.

Prin **legi ordinare** – sunt reglementate toate celelalte relaţii sociale.

O deosebire sub aspectul tehnic al modului de adoptare se observă în privinţa celor trei categorii de legi.

Astfel, **legea constituţională** se adoptă în condiţiile legii privind modificarea Constituţiei, după procedura prevăzută de Titlul IV – Revizuirea Constituţiei, articolele 141 – 143 din Constituţia Republicii Moldova.

Legea organică – este adoptată cu votul majorităţii deputaţilor aleşi, după cel puţin două lecturi în timp ce **Legea**

ordinară – este adoptată cu votul majorităţii deputaţilor prezenţi.

În cadrul statutului deputaţilor, art. 71 se referă la **independenţa opiniilor**.

Astfel, deputatul în Parlamentul Republicii Moldova nu poate fi persecutat sau tras la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.

Independenţa opiniilor deputaţilor joacă un rol deosebit de important în desfăşurarea activităţii politice parlamentare şi mai ales, în activitatea principală a Parlamentului Republicii Moldova – **aceea de legiferare**.

De aceea noi am punctat independenţa opiniilor deputaţilor în Parlamentul Republicii Moldova în cadrul analizei aspectelor relative la adoptarea legilor, la legiferare. Prin intermediul independenţei opiniilor se asigură, atât cât este posibil în jocul politic, independenţa şi libertatea voturilor exprimate de deputaţi cu prilejul adoptării legilor.

Legile adoptate de parlament şi promulgate de şeful statului sunt publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova şi intră în vigoare la data publicării sau la o dată ulterioară, prevăzută în textul legii. Dacă legea nu se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova este considerată inexistentă.

Chestiunile de importanţă majoră pentru societate sunt supuse referendumului. Hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului, organizat la nivel statal, au putere juridică supremă.

*. *. *.

*. *. *.

CAP. III.: PREŞEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA

Preşedintele Republicii Moldova reprezintă o instituţie centrală, fundamentală a statului.

Republica Moldova constituie la momentul actual – august 2010 – o republică parlamentară. Este adevărat că autorităţile etatice intenţionează să organizeze un referendum în luna septembrie 2010, având ca obiect alegerea şefului statului în mod direct şi nemijlocit de către cetăţeni, ceea ce ar conduce la un regim politic prezidenţial sau, cel puţin la un regim politic semiprezidenţial în acest stat.

În momentul de faţă preşedintele Republicii Moldova, fiind şeful statului, completează – ca instituţie – forma dual㠹 a executivului.

Totuşi, aşa cum scriam anterior, apreciem că Guvernul Republicii Moldova constituie „puterea" executivă în republică în timp ce şeful statului nu este parte componentă a executorului. Aşa cum precizam cu ocazia examinării funcţiei de control a Parlamentului asupra activităţii autorităţii executive noi apreciem că Preşedintele Republicii Moldova nu este partea componentă a autorităţii executive, având în vedere următoarele argumente:

*. preşedintele în calitatea sa de şef al unui stat cu un regim politic parlamentar are un rol relativ redus raportat la activitatea de administrare efectivă. Indiferent de competenţele şi atribuţiile conferite şefului statului moldovean trebuie remarcat faptul că Republica Moldova, la momentul actual, se circumscrie regimului politic parlamentar;

*. prin însăşi natura competenţelor şi a demnităţii de şef al statului preşedintele Republicii Moldova nu ar trebui încadrat în una dintre cele trei puteri constituite în stat. Rolul şi atribuţiile şefului statului impun, în opinia noastră, necesitatea

„creării" unei noi „puteri" constituite în stat, rezervată şefului statului.

*. deşi nu se menţionează expressis verbis în Constituţie totuşi Preşedintele Republicii Moldova trebuie să vegheze la buna funcţionare a autorităţilor publice. Dacă ar fi considerat parte componentă a „puterii" executive, şeful statului nu ar mai beneficia de independenţa funcţională absolut necesară pentru a se situa pe o poziţie imparţială şi echidistantă în raport cu toate puterile constituite în stat. Este drept că o prevedere in terminis în Constituţia Republicii Moldova relativă la acest aspect nu există. Dar rolul şefului statului de mediator în „puterile" etatice rezultă din însăşi poziţia sa în cadrul organelor de stat centrale. Altfel spus, fiind ales de parlament, deci o emanaţie a „puterii" legislative se pare că preşedintele Republicii este, ca instituţie, mai intim corelat cu această „putere" constituită în stat decât cu puterea executivă. Fără îndoială, alegerea şefului statului de către Parlament generează o anumită „dependenţă" a acestuia în raport cu „puterea" legiuitoare. Şi atunci de ce nu am considera instituţia şefului statului ca o parte componentă a autorităţii legislative şi nu a „puterii" executive ?

Credem că şeful statului constituie sau ar trebui să constituie o „putere" etatică distinctă în raport cu celelalte „puteri" constituite în stat.

Analiza detaliată a instituţiei Preşedintelui Republicii Moldova ar putea susţine – într-o anumită măsură - punctul nostru de vedere.

Art. 77.: „Preşedintele Republicii Moldova, şeful statului".

„(1). Preşedintele Republicii Moldova este şeful statului.

(2). Preşedintele Republicii Moldova reprezintă statul şi este garantul suveranităţii, independenţei naţionale, al unităţii şi integrităţii teritoriale a ţării."

Acest capitol consacră în mod direct locul şi rolul fundamental al instituţiei Preşedintelui în raport cu celelalte „puteri" etatice. Fie şi numai acest articol este suficient pentru caracterizarea instituţiei şefului statului ca fiind o autoritate etatică distinctă.

Alin. (2) al art. 77 din Constituţia Republicii Moldova consacră două funcţii extrem de importante ale şefului de stat:

*. funcţia de reprezentare a statului.

*. funcţia de garant al suveranităţii, independenţei naţionale, al unităţii şi integrităţii teritoriale a ţării.

Exercitarea funcţiei de reprezentare implică aptitudinea şefului statului de a încheia tratate internaţionale în numele Republicii Moldova. Şefului statului îi revine dreptul (prerogativa) de a acredita şi de a rechema pe reprezentanţii diplomatici ai Republicii Moldova. De asemenea, şeful statului trebuie să aprobe înfiinţarea, schimbarea rangului sau, după caz, desfiinţarea misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în străinătate, la propunerea Guvernului.

Funcţia de garant al suveranităţii, independenţei naţionale, al unităţii şi integrităţii teritoriale a ţării determină declararea constituţională a şefului statului ca fiind comandantul suprem al forţelor armate. Preşedintele are aptitudinea de a lua orice măsuri pentru respingerea unei agresiuni, de a declara stare de război, aducând toate aceste acte, în mod neîntârziat la cunoştinţa Parlamentului.

Şeful statului, în scopul asigurării ordinii şi liniştii publice, a securităţii naţionale, poate lua şi alte măsuri, în limitele şi în condiţiile legii. Textul constituţional nu nominalizează aceste măsuri, între care se poate regăsi declararea stării de asediu sau declararea stării de urgenţă în întreaga ţară sau doar în unele unităţi teritorial-administrative.

Această funcţie a Preşedintelui se realizează şi prin încheierea unor tratate internaţionale care au drept scop asigurarea securităţii externe a ţării şi totodată întărirea şi eficientizarea capacităţii de apărare a Republicii Moldova.

Utilizând mijloace şi metode geopolitice şi geostrategice şeful statului „moldovenesc" trebuie să urmărească, în mod activ, asigurarea nu numai a independenţei de stat dar şi garantarea efectivă a integrităţii teritoriale a Republicii Moldova [9].

Deşi Constituţia nu prevede în mod expres credem că datorită locului, rolului şi atribuţiilor şefului statului, instituţiei Preşedintelui Republicii Moldova trebuie să i se recunoască şi funcţia de supraveghere a respectării Legii fundamentale şi de veghere la buna funcţionare a autorităţilor publice prin exercitarea medierii între „puterile" statului şi între stat şi societate.

Această funcţie de mediere între puterile statului şi între stat şi societate nu ar reprezenta o funcţie distinctă; ea ar constitui doar o funcţie – mijloc prin care s-ar realiza vegherea şefului statului asupra bunei funcţionări a autorităţilor publice.

Cu alte cuvinte, funcţia de mediere ar fi accesorie funcţiei de supraveghere a bunei desfăşurări a întregului mecanism statal.

Cum s-ar realiza practic „vegherea" asupra respectării Constituţiei şi asupra „bunului mers" al autorităţilor statului ?

Şeful statului, conform Constituţiei, are posibilitatea de a solicita Parlamentului Republicii Moldova, înainte de promulgarea unei legi reexaminarea acesteia [art. 93 alin. (2) din Constituţie].

De asemenea Preşedintele Republicii Moldova deţine prerogativa desemnării candidatului la funcţia de şef al

---

[9]. Vasile - Sorin Curpăn şi alţii – **Statul – instituţie social-politică şi juridică fundamentală**, Bacău, 2006, ed. I, pag. 35 – 44 şi pag. 69 – 73.

Guvernului (prim – ministru). Numeşte Guvernul care constituie autoritatea executivă a statului [art. 98 alin. (1), (4) din Constituţie], numeşte judecătorii de la instanţele judecătoreşti şi propune Parlamentului în vederea numirii în funcţia de procuror general al Republicii Moldova [art. 116 alin. (2) şi art. 125 alin. (1) din Constituţie].

Mai mult chiar, şeful statului numeşte, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, pe preşedinţii şi pe vicepreşedinţii instanţelor judecătoreşti, pentru un mandat de 4 ani.

Aceste numiri, desemnări şi propuneri în demnităţi şi în funcţii publice corespund unei ipotetice funcţii de „veghere" asupra bunei funcţionări a autorităţilor publice. Ele asigură înfăptuirea colaborării între „puterile" etatice, excluzând – **ab initio** – o separare rigidă, absolută şi neechivocă a funcţiilor exercitate de autorităţile statale.

Când apar stări conflictuale între „puteri", şeful statului reprezintă acea „magistratură supremă" care trebuie să intervină pentru aplanarea lor.

Prezervarea în stare de echilibru a autorităţilor publice se realizează, în mod practic, de Preşedintele Republicii Moldova prin intermediul medierii. A media între „puterile" constituente în stat nu presupune prezenţa unei autorităţi plasată deasupra acestora, a unei autorităţi supraordonate, superioare, dar în mod necesar implică independenţă şi echidistanţă, imparţialitate şi obiectivitate din partea mediatorului.

În această ipoteză, şeful statului nu va putea fi încadrat, „încorporat" în nici una dintre „puterile" clasice: legislativă, executivă şi judecătorească.

Această funcţie de mediere accesorie funcţiei principale – referitoare la supravegherea respectării Constituţiei şi bunei funcţionări a autorităţilor publice – ar determina locul şi rolul instituţiei Preşedintelui Republicii Moldova ca fiind o autoritate distinctă, independentă de „clasicele" puteri etatice.

Dar medierea şefului statului nu s-ar raporta exclusiv la autorităţile constituite. Astfel, Preşedintele Republicii Moldova trebuie să îndeplinească funcţia de mediator şi între stat şi societate.

Câteva cuvinte referitoare la această chestiune credem că nu sunt de prisos.

Medierea între stat şi societate !!!

Iată un mijloc de realizare a coeziunii statului cu proprii săi cetăţeni.

Dacă prin **stat** înţelegem „puterile", autorităţile publice, în ansamblul lor, prin **societate** nu putem înţelege decât poporul sau societatea civilă. Exponenţii autorităţilor publice formează evident societatea politică.

Medierea şefului statului trebuie să aibă ca finalitate concilierea societăţii politice cu societatea civilă. Ea presupune congruenţa intereselor guvernanţilor cu cele ale guvernaţilor.

A media între stat şi societate reprezintă o activitate de înlăturare a deosebirilor care eventual se manifestă între una sau mai multe autorităţi publice şi popor sau o parte a acestuia. Din nou precizăm că şi această mediere nu se poate realiza efectiv de către Preşedintele Republicii Moldova decât din **postura de observator neutru**, ceea ce presupune independenţa şefului statului în raport cu fiecare dintre „puterile" constituite în stat, inclusiv în raport cu „puterea" executivă.

*

* *

Art. 78.: „Alegerea Preşedintelui".

„(1). Preşedintele Republicii Moldova este ales de parlament prin vot secret.

(2). Poate fi ales Preşedinte al Republicii Moldova cetăţeanul cu drept de vot care are 40 de ani împliniţi, a locuit

sau locuieşte permanent pe teritoriul Republicii Moldova nu mai puţin de 10 ani şi posedă limba de stat.

(3). Este ales candidatul care a obţinut votul a trei cincimi din numărul deputaţilor aleşi. Dacă nici un candidat nu a întrunit numărul necesar de voturi, se organizează al doilea tur de scrutin între primii doi candidaţi stabiliţi în ordinea numărului descrescător de voturi obţinute în primul tur.

(4). Dacă şi în turul al doilea nici un candidat nu va întruni numărul necesar de voturi, se organizează alegeri repetate.

(5). Dacă şi după alegerile repetate Preşedintele Republicii Moldova nu va fi ales, Preşedintele în exerciţiu dizolvă Parlamentul şi stabileşte data alegerilor pentru noul Parlament.

(6). Procedura de alegere a Preşedintelui Republicii Moldova este stabilită prin lege organică".

Preşedintele Republicii Moldova este ales de deputaţii din Parlamentul ţării, prin vot secret.

Alegerea şefului statului de către parlamentari caracterizează, în mod pregnant, statele cu regimuri politice parlamentare (republici parlamentare). Din acest punct de vedere, Republica Moldova este un stat cu regim politic parlamentar.

O eventuală modificare prin referendum a Constituţiei se referă şi la alegerea şefului statului de către cetăţeni, prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat.

Trecând peste greutăţile legate de imposibilitatea alegerii unui nou Preşedinte de către autoritatea legislativă opinăm în favoarea alegerii şefului statului de către întregul corp electoral.

Fără îndoială, alegerea Preşedintelui de Republică, în mod direct de către cetăţenii Republicii Moldova, cu drept de vot, reprezintă cea mai corectă şi mai democratică procedură.

În acest mod Preşedintele Republicii Moldova **devine independent** în raport cu partidele politice parlamentare.

Este binecunoscut faptul că în cazul republicilor parlamentare şeful de stat prezintă o legitimare redusă manifestată prin locul şi rolul „jucat" de partidele politice în Legislativ.

Departe de noi ideea de a face incursiuni în dreptul comparat în cadrul acestei analize teoretice. Dar, în viaţa publică în Republica Moldova este consacrată sub aspect constituţional – la momentul actual – ideea necesităţii funcţionării republicii parlamentare şi implicit a alegerii şefului statului de către Parlament.

Opinia contrară care susţine alegerea Preşedintelui de toţi cetăţenii cu drept de vot este, din punctul nostru de vedere generoasă, corectă şi onestă. Şi aici nu ne referim la imposibilitatea alegerii şefului de stat de către Legislativ datorită lipsei cvorumului necesar ci considerăm că după perioada de dictatură socialistă sovietică, în care şeful statului era ales şi răspundea în faţa Parlamentului, apare ca fiind firească implicarea întregii societăţi în alegerea Preşedintelui.

Cine poate candida la funcţia supremă în stat ?

Art. 78 alin. (2) din Constituţie se referă la condiţiile solicitate cumulativ pentru ca o persoană fizică să poată fi aleasă în funcţia (de fapt, în demnitatea) de Preşedinte al Republicii Moldova.

Acestea sunt următoarele:

*. candidatul trebuie să fie cetăţean al Republicii Moldova, cu drept de vot;

*. să aibă vârsta de 40 de ani împliniţi la data alegerii;

*. să fi locuit sau să locuiască permanent pe teritoriul Republicii Moldova cel puţin 10 ani;

*. să „posede" limba de stat.

Nu se regăseşte printre condiţiile de depunere a candidaturii pentru funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova şi condiţia ca celui care candidează să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice.

Vom proceda la analiza succintă a **condiţiilor** menţionate anterior.

Prima condiţie se referă la posedarea cetăţeniei Republicii Moldova.

De principiu, cetăţenia reprezintă o calitate deţinută de o persoană fizică care reliefează raporturile de natură politică şi juridică existente între respectiva persoană fizică şi statul căreia aceasta îi aparţine. Practic se realizează o legătură permanentă între cetăţeanul Republicii Moldova şi statul „moldovenesc", în sensul că cetăţenia Republicii Moldova reprezintă legătura şi caracterizează apartenenţa unei persoane fizice la statul „Republica Moldova".

Firesc, persoana fizică care candidează la demnitatea de Preşedinte al Republicii Moldova trebuie să fie cetăţean al acestui stat. Se observă că nu este interzisă prin acest articol posibilitatea – teoretic vorbind – unui bipartid sau chiar multipartid de a candida, cu condiţia ca una intre cetăţeniile posedate să fie cea a Republicii Moldova. Constituantul nu a înţeles să poată candida **numai cetăţeanul moldovean** ci s-a exprimat în sensul că poate candida persoana fizică cetăţean al Republicii Moldova.

Cetăţeanul moldovean care candidează trebuie să aibă drept de vot, adică să aibă vârsta de 18 ani împliniţi până în ziua alegerilor inclusiv, cu excepţia celor puşi sub interdicţie [art. (38 alin. (2) din Constituţie]. Se observă că faţă de vârsta cerută pentru exercitarea dreptului de vot, în cazul depunerii candidaturii pentru demnitatea de Preşedinte acestea este mai ridicată.

Republica Moldova fiind un stat independent tânăr la data scrierii acestor rânduri – august 2010 – având **doar 19 ani**

de existenţă independentă se ridică o chestiune extrem de interesantă relativă la persoanele fizice cetăţeni moldoveni ce pot candida la funcţia „supremă" în stat !!! Cum cetăţeanul Republicii Moldova trebuie să aibă **şi vârsta de 40 de ani împliniţi la data alegerilor** iar Republica Moldova este independentă de **19 ani** se pune întrebarea firească dacă persoanele de 40 de ani pot candida ei nefiind cetăţeni ai Moldovei independente decât de 19 ani ?

La o analiză superficială răspunsul la întrebare ar fi negativ în sensul că nu există la momentul de faţă nici o persoană fizică care să fi fost cetăţean al Republicii Moldova **timp de cel puţin 40 de ani**. Dar, trebuie remarcat faptul că înainte de 27 august 1991, pe teritoriul actualei Republici Moldova era organizat un stat federat component al statului federal – unional U.R.S.S. Acest stat federat a fost denumit Republica Socialistă Sovietică Moldovenească (august 1940 – iunie 1941 şi august 1944 – iunie 1990) şi respectiv Republica Socialistă Sovietică Moldova (1990 – 26 august 1991).

În ipoteza formării noilor state respectiv a obţinerii independenţei unui stat, cum este cazul Republicii Moldova, în Dreptul Internaţional Public se recunoaşte o continuitate organică între statul dependent şi noul stat devenit independent. Acest nou stat este de fapt statul vechi continuitatea manifestându-se prin exercitarea puterii de stat pe acelaşi teritoriu şi asupra aceleiaşi populaţii.

Desigur, cetăţenii statului federat R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova erau în acelaşi timp şi cetăţeni ai statului federal – unional, adică ai Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice.

Fără îndoială, condiţia cetăţeniei raportată la condiţia vârstei presupune, în mod firesc, luarea în calcul a perioadei cît pe teritoriul actual al Republicii Moldova a fost organizată R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova.

Dar dacă se acceptă acest punct de vedere înseamnă că pot candida şi cetăţeni moldoveni născuţi în perioadele 1918 – 1940; 1941 – 1944 când Basarabia a fost parte componentă a Statului Naţional Unitar Român, Regatul României.

Acest punct de vedere nu comportă nici un comentariu.

Mergând pe aceeaşi idee şi luând ca bază dreptul sângelui – jus sangvinis şi dreptul solului – jus soli / jus loci persoanele fizice care sunt născute în perioada 1918 – 1940 respectiv perioada 1941 – 1944 **fiind iniţial cetăţeni români** putem considera că orice persoană fizică cetăţean român poate candida la funcţia de preşedinte al Republicii Moldova întrucât în perioadele menţionate nu se făcea nici o diferenţiere între cetăţenii români născuţi în diferitele provincii ale Regatului României.

Continuând raţionamentul şi având în vedere continuitatea organizării politice a teritoriului de azi al Republicii Moldova se poate afirma cu tărie că orice persoană fizică care are cel puţin un ascendent născut pe teritoriul Ţării Moldovei dinainte de 28 Mai 1812, când majoritatea teritoriului pruto-nistrean nu era rupt de Moldova istorică poate candida la demnitatea de preşedinte al Republicii Moldova. În această ipoteză pot candida şi cetăţenii români care au cel puţin un ascendent născut în Principatul Moldovei anterior anului 1812 sau persoanele fizice care au ascendenţi născuţi pe teritoriile pierdute de Moldova medievală: Bucovina (1775), Raiana Hotinului (1715), Raiana Tighinei (1538).

Dacă recunoaştem pentru cetăţeni joncţiunea cetăţeniilor Republicii Moldova, a R.S.S. Moldoveneşti şi a R.S.S. Moldova, pentru identitate de raţionament trebuie să recunoaştem posibilitatea – necontestată de altfel – de a candida şi foştii cetăţeni români din perioada când Basarabia a fost în graniţele Statului Român.

Trebuie să recunoaştem, de asemenea, tuturor descendenţilor vechilor supuşi ai Ţării Moldovei, când

teritoriul dintre Prut şi Nistru nu era răpit de la Principatul Moldovenesc, dreptul de a putea candida la demnitatea de preşedinte al Republicii Moldova.

Înainte de 28 mai 1812 nu exista nici o diferenţă între moldovenii dintre Carpaţii Orientali şi Prut şi moldovenii dintre Prut şi Nistru.

Poate este puţin deplasat dar un principiu juridic spune: unde **legea** nu distinge nu ne este permis să distingem. Concret, descendenţii vechilor locuitori ai Ţării Moldovei, dinainte de mai 1812, trebuie în mod necesar să aibă aceleaşi drepturi şi îndatoriri. Aşa fiind moldovenii noştri din România nu pot fi opriţi să ocupe funcţia „supremă" în stat în Republica Moldova.

În mod identic pot candida şi descendenţii vechilor moldoveni din teritoriile vechii Ţări a Moldovei stăpânite de Republica Ucraina (Bucovina de Nord; Ţinutul Herţa, Nordul Basarabiei cu zona Hotinului şi Basarabia Sudică).

Nici măcar condiţia locuirii pe teritoriul Republicii Moldova timp de cel puţin 10 ani nu se poate opune – în opinia noastră – cetăţenilor români din Moldova românească. Ascendenţii noştri au locuit nu 10 ani ci sute, mii de ani pe aceste meleaguri şi bineînţeles că au locuit în strălucita Ţară medievală a Moldovei de unde această „Republică Moldova" îşi trage seva. Separarea brutală şi violentă a teritoriului transprutean mai întâi de Ţara Moldovei şi mai apoi de România nu poate înlătura faptul evident că românii din Moldova şi din Bucovina de Sud au prezervat cu toată tăria dreptul de a reprezenta întregul vechi pământ al Moldovei istorice.

Românii din Moldova noastră românească nu trebuie să domicilieze pe teritoriul Republicii Moldova. Strămoşii lor au locuit alături de strămoşii celor din Republica Moldova întregul teritoriu al Ţării Moldovei.

Având în vedere consideraţiile expuse credem că într-o interpretare corectă, raţională, producătoare de efecte juridice

depline cetăţenii români şi mai ales cei din judeţele noastre moldovene pot candida la funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova, fără a obţine în prealabil cetăţenia „moldovenească" şi fără a locui un număr de ani pe teritoriul Republicii Moldova, care este nimic altceva decât „mica noastră Românie".

A doua condiţie se referă la vârsta de 40 de ani împliniţi pe care trebuie să o aibă candidatul la demnitatea de Preşedinte al Republicii Moldova.

Cu respect opinăm în sensul reducerii acestei vârste la 35 de ani sau chiar la 30 de ani. În a acest fel s-ar accelera cât de cât schimbarea generaţiei la conducerea de vârf a Republicii ceea ce ar determina şi schimbarea mentalităţilor comuniste sovietice cu concepţii moderne privitoare la statul de drept şi la economia de piaţă. Poate tinerii vor gândi şi vor acţiona cu o simţire mult mai românească decât nomenclaturiştii sovietici formaţi la şcolile de partid ale P.C.U.S / P.C.M.

A treia condiţie – se referă la necesitatea ca respectivul candidat să fi locuit sau să locuiască permanent pe teritoriul Republicii Moldova cel puţin 10 ani.

Ca atare condiţia se referă la o locuire permanentă o perioadă de cel puţin 10 ani pe teritoriul Republicii Moldova.

Aşa fiind un cetăţean care a locuit în fosta R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova iar apoi a plecat în altă republică înainte de a împlini 10 ani de şedere nu întruneşte condiţia prevăzută de textul constituţional.

Terminologia utilizată este – credem noi – oarecum improprie. A locui nu înseamnă întotdeauna a domicilia.

Astfel, se poate locui cu viză de reşedinţă temporară sau fără forme legale.

Domiciliul sau reşedinţa nu prezintă deosebită importanţă sub aspectul Dreptului Constituţional. Ceea ce importă este faptul că respectivul cetăţean a stat permanent pe teritoriul Republicii. Dar utilizând termenul „locuieşte" se poate interpreta o lipsă a unui cetăţean de pe teritoriul Republicii fie

şi pentru câteva zile (plecat în alt stat) ca reprezentând o discontinuitate de şedere. Interpretând restrictiv se poate ajunge la concluzia că acel cetăţean a întrerupt „locuirea permanentă" pe teritoriul Republicii, ceea ce ar implica curgerea unui nou termen de 10 ani. Nu ne raliem acestei opinii deoarece este excesiv de restrictivă. „Locuirea" trebuie să fie **permanentă** în sensul că nu trebuie să fie sporadică, accidentală. Credem că simpla întrerupere a locuirii permanente nu poate conduce la curgerea unui nou termen dacă atitudinea psihică a cetăţeanului este în sensul continuării domicilierii pe teritoriul Republicii Moldova.

A patra condiţie – priveşte „posedarea" limbii de stat.

În regionalismul utilizat în Republica Moldo-Română a Basarabiei „a poseda" limba de stat înseamnă a cunoaşte limba de stat (scris, citit şi vorbit).

Limba de stat este conform art. 13 alin. (1) din Constituţie limba română denumită limba moldovenească, în mod absolut impropriu.

Firesc, candidatul la demnitatea de Preşedinte al Republicii Moldova trebuie să cunoască limba oficială care este limba română. Am spune chiar că trebuie să cunoască bine limba română, fără nici o influenţă slavă. Să nu schimonosească şi nici să schilodească limba noastră naţională.

Aliniatele (3) şi (4) sunt exclusiv tehnice şi din acest motiv nu vom stărui asupra lor. Lecturarea acestor norme juridice constituţionale este suficientă pentru înţelegerea procedurii care, concret, constă în următorii paşi:

- candidatul care a obţinut votul a 3/5 din numărul deputaţilor aleşi în Parlament este declarat Preşedinte al Republicii Moldova;

- dacă nici un candidat nu a întrunit numărul necesar de voturi se va organiza un al doilea tur de scrutin între primii doi candidaţi, care au obţinut cel mai mare număr de voturi;

- în ipoteza în care nici la al doilea tur de scrutin nici un candidat nu va întruni numărul necesar de voturi se vor organiza alegeri repetate;

- dacă Preşedintele Republicii Moldova nu a putut fi ales nici după alegerile repetate Parlamentul se va dizolva de Preşedintele în exerciţiu, acesta stabilind şi data alegerilor pentru noul Parlament.

Această procedură de alegere a Preşedintelui Republicii Moldova succint precizată anterior pare greoaie şi oricum este la discreţie totală a partidelor politice sau a formaţiunilor politice. Alegerea şefului statului devine o „chestiune de partid" ceea ce pare a fi inadmisibil. Totodată pot exista şi sincope dacă Parlamentul nu este capabil să aleagă totuşi un şef de stat. Acest lucru s-a întâmplat în Moldova şi ar trebui să îngrijoreze clasa politică „moldovenească".

Desigur procedura de alegere a şefului statului este în detaliu reglementată prin lege organică însă noi ne-am cantonat exclusiv asupra analizării dispoziţiilor constituţionale.

Art. 79.: „Validarea mandatului şi depunerea jurământului".

„(1). Rezultatul alegerilor pentru funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova este validat de Curtea Constituţională.

(2). Candidatul a cărui alegere a fost validată depune în faţa Parlamentului şi a Curţii Constituţionale, cel târziu la 45 de zile după alegeri, următorul jurământ:

<< Jur să-mi dăruiesc toată puterea şi priceperea propăşirii Republicii Moldova, să respect Constituţia şi legile ţării, să apăr democraţia, drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, suveranitatea, independenţa, unitatea şi integritatea teritorială a Moldovei >>".

Articolul supus analizei noastre se referă la validarea mandatului de Preşedinte şi respectiv la depunerea jurământului de către şeful statului.

După alegerea Preşedintelui de către Legislativ rezultatul scrutinului trebuie validat de către Curtea Constituţională.

Într-adevăr, printre atribuţiile conferite Curţii Constituţionale a Republicii Moldova se regăseşte la art. 135 alin. 1 lit. „e" şi aceea de confirmare a rezultatelor alegerii Parlamentului **şi a Preşedintelui Republicii Moldova**.

Cu ocazia validării rezultatului scrutinului prezidenţial Curtea Constituţională trebuie să constate dacă cu prilejul alegerii au fost respectate procedurile prevăzute de art. 78 din Constituţia Republicii Moldova. În condiţiile în care procedura a fost integral respectată şi nu au fost constatate fraude cu ocazia desfăşurării procesului electoral Curtea Constituţională validează rezultatul alegerilor pentru funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova.

În mod firesc candidatul a cărui alegere a fost validată trebuie să depună jurământul prevăzut de Constituţie. Norma juridică constituţională prevede şi un termen limită pentru depunerea jurământului, respectiv cel mult 45 de zile după data desfăşurării scrutinului. Acest termen imperativ are menirea de a asigura **transferul într-un timp rezonabil** a prerogativelor prezidenţiale de la Preşedintele în exerciţiu la Preşedintele nou ales.

Jurământul depus de Preşedintele Republicii Moldova, prin conţinutul său, se referă la promisiunea unilaterală, solemnă a viitorului şef de stat de a respecta dreptul pozitiv (obiectiv) al ţării – şi în special Legea fundamentală – de a garanta şi de a proteja valorile democratice şi drepturile omului precum şi atributele esenţiale ale statului concretizate în: suveranitatea (supremaţia şi independenţa) statului, unitatea şi integritatea teritorială a Republicii.

Art. 80.: „Durata mandatului”.

„(1). Mandatul Preşedintelui Republicii Moldova durează 4 ani şi se exercită de la data depunerii jurământului.

(2). Preşedintele Republicii Moldova îşi exercită mandatul până la depunerea jurământului de către Preşedintele nou ales.

(3). Mandatul Preşedintelui Republicii Moldova poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă.

(4). Nici o persoană nu poate îndeplini funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova decât pentru cel mult două mandate consecutive”.

Acest articol stabileşte durata mandatului prezidenţial menţionându-se că acesta se exercită de la data depunerii jurământului.

Pentru a nu se crea discontinuitate în exercitarea atribuţiilor prezidenţiale se prevede că Preşedintele în exerciţiu continuă să-şi îndeplinească mandatul până în momentul depunerii jurământului de către Preşedintele ales.

În caz de catastrofă sau în stare de război mandatul Preşedintelui în exerciţiu poate fi **prelungit**. Această **prelungire** se realizează exclusiv în temeiul unei legi organice adoptată de autoritatea legislativă. Firesc în timpul unei catastrofe sau în timp de război este dificilă întrunirea Parlamentului în vederea efectuării procedurilor necesare desfăşurării scrutinului prezidenţial. Chiar şi în aceste condiţii prelungirea mandatului prezidenţial este de competenţa exclusivă a Parlamentului, în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova şi se materializează prin adoptarea unei legi organice, potrivit dispoziţiilor constituţionale – art. 72 alin. (3) lit. „p” raportat la art. 80, ambele din Constituţia Republicii Moldova.

Prevederea cuprinsă în alin. (3) al art. 80 din Constituţie deşi principial este corectă s-ar impune cu necesitate în ipoteza

în care Preşedintele Republicii ar fi ales de întreg corpul electoral prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat. În această ipoteză prelungirea mandatului prin lege organică de către Parlament apare ca o necesitate deoarece în caz de catastrofă şi mai ales în timp de război este greu de crezut că se pot organiza alegeri generale prezidenţiale pe întreg teritoriul Republicii.

În ipoteza republicii parlamentare, când şeful statului este ales de Legislativ este de preferat declanşarea procedurii de alegere a noului Preşedinte. Doar dacă această procedură nu poate fi iniţiată, din cauze obiective, mandatul Preşedintelui în exerciţiu poate fi prelungit. Desigur, prelungirea mandatului şefului de stat este de înţeles chiar şi într-o republică parlamentară deoarece în situaţii excepţionale (catastrofă, război) nimeni nu mai are timpul disponibil pentru depunerea candidaturilor la funcţia prezidenţială.

În sfârşit alin. (4) al articolului analizat prevede că funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova poate fi exercitată de o persoană fizică, care îndeplineşte condiţiile prevăzute de lege, **cel mult două mandate consecutive**.

Aceasta însemnă că şeful statului poate îndeplini mai mult de două mandate (eventual trei, patru mandate) dacă acestea nu sunt consecutive.

Concret după ce a îndeplinit funcţia de preşedinte 8 ani (două mandate) şeful statului nu mai candidează dar, după 4 ani poate să-şi depună din nou candidatura.

Credem că se impune modificarea acestui text constituţional în sensul prevederii imposibilităţii unei persoane fizice de a îndeplini funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova mai mult de două mandate. Desigur cele două mandate pot fi şi succesive.

A lăsa pe un fost preşedinte, după ce a îndeplinit două mandate, să candideze iarăşi pe considerentul că al treilea potenţial mandat nu este consecutiv primelor două mandate

crează posibilitatea lansării unui regim autoritar, întemeiat pe forţa charismatică sau pe prestigiul şi pe autoritatea persoanei fizice ce urmează să îndeplinească şi pentru un al treilea mandat funcţia de şef al statului. Aceasta echivalează cu un atac direct la principiile fundamentale ale democraţiei politice contribuind fără echivoc, la îndepărtarea Republicii de la tezele fundamentale ale Statului de Drept.

Fie că sunt intercalate sau sunt succesive mandatele unui Preşedinte de Republică **trebuie să se oprească la enigmatica cifră 2** pentru a nu denatura şi deturna scopurile şi rolul instituţiei prezidenţiale.

Demnitatea de Preşedinte al Republicii Moldova trebuie „cucerită" de cetăţenii care au un cuvânt de spus relativ la propăşirea ţării; ea nu trebuie să devină o ţintă pentru carierişti, pentru foştii nomenclaturişti sovietici şi pentru elementele oportuniste.

Orice Preşedinte al Republicii Moldova trebuie să înţeleagă că menirea sa este de a servi ţara, poporul român din Basarabia. Cei ce urăsc acest popor, cei străini de sufletul românesc nu au ce căuta în această extrem de importantă demnitate a Statului Moldo – Român.

Art. 81.: „Incompatibilităţi şi imunităţi".

„(1). Calitatea de Preşedinte al Republicii Moldova este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite.

(2). Preşedintele Republicii Moldova se bucură de imunitate. El nu poate fi tras la răspundere juridică pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.

(3). Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Preşedintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puţin două treimi din numărul deputaţilor aleşi, în cazul în care săvârşeşte o infracţiune. Competenţa de judecată aparţine Curţii Supreme de Justiţie, în condiţiile legii.

Preşedintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinţei de condamnare".

Funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova presupune, în mod firesc, elaborarea unui „**statut**" pentru persoana fizică care exercită această înaltă demnitate publică.

De aceea, Legiuitorul Constituant a prevăzut în dispoziţiile art. 81 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova că demnitatea de Preşedinte este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite. Aceasta înseamnă că, cu excepţia funcţiilor onorifice, care nu sunt retribuite, Preşedintele Republicii Moldova nu poate ocupa nici o funcţie fie aceasta publică sau privată.

Cazul de incompatibilitate este firesc. Deţinând „magistratura supremă" în stat – cel puţin sub aspect formal - Preşedintele Republicii Moldova trebuie să acorde întreaga sa atenţie şi putere de muncă, pentru a asigura îndeplinirea atribuţiilor care îi revin, în cele mai bune condiţii. El nu trebuie să fie afectat sub nici o formă de preocupări de natură a-i micşora sau afecta vigilenţa în supravegherea respectării Legii fundamentale şi a bunei conlucrări a tuturor autorităţilor publice. Cu atât mai mult, cu cât şeful statului are şi alte îndatoriri concrete – specificate în Constituţie – în diferite domenii de activitate statală (relaţia cu Parlamentul, relaţia cu Guvernul, relaţiile cu autorităţile administraţiei publice, raporturile cu Curtea Constituţională şi cele cu autoritatea judecătorească).

Pe de altă parte, acest caz de incompatibilitate priveşte, în mod direct, conservarea echidistanţei şi independenţei şefului statului în raport cu orice entitate publică sau privată de pe teritoriul statului „moldovenesc". Aceasta pentru că, de principiu, aşa cum bine este remarcat în Constituţie, a exercita o funcţie (nu are importanţă natura acesteia) implică şi obţinerea unei satisfacţii financiar – materiale.

Ori, instituţia sau unitatea la care potenţial şi ipotetic ar exercita o funcţie şeful statului ar dobândi sau ar putea dobândi avantaje materiale sau de ordin moral.

În sfârşit această incompatibilitate acoperă şi o altă latură. Este vorba despre latura prestigiului, a prestanţei demnităţii publice pe care o reprezintă instituţia Preşedintelui Republicii Moldova.

Exercitând o demnitate publică fundamentală de prim rang, Preşedintele Republicii Moldova nu trebuie şi nici nu poate cumula această calitate cu o funcţie publică sau privată, indiferent de nivelul sau de importanţa politică, culturală, ştiinţifică sau social-economică a respectivei funcţii.

Preşedintele Republicii Moldova se bucură de imunitate, conform prevederilor art. 81 alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova.

Imunitatea şefului statului „moldovean" se concretizează în imposibilitatea instanţelor judecătoreşti de a trage la răspundere juridică pe persoana fizică care îndeplineşte această înaltă demnitate publică.

În literatura juridică constituţională şi administrativă s-a opinat că protecţia conferită prin acordarea beneficiului imunităţii rezultă din **natura bicefală** a „puterii" executive, în cadrul căreia responsabilitatea pentru actele Preşedintelui revine celui care le contrasemnează, adică primului-ministru.

Noi, aşa cum am mai afirmat, nu împărtăşim teza executivului bicefal. În legătură cu non-responsabilitatea şefului statului pentru actele efectuate, răspunsul dat – deşi probabil corect – este incomplet. Pentru faptele Preşedintelui Republicii Moldova răspunde cumva tot primul-ministru ????

În realitate, imunitatea este acordată şefului statului pentru ca acest înalt demnitar să-şi poată îndeplini mandatul încredinţat de către membrii organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova.

Ea se referă numai la **opiniile exprimate** în exercitarea acestei demnităţi publice şi priveşte exclusiv perioada de timp

aferentă exercitării mandatului prezidenţial. Toate opiniile şi am spune noi actele care nu prezintă relevanţă sub aspect juridico-penal nu pot constitui temeiuri pentru promovarea unor acţiuni în instanţă.

Dacă şeful statului săvârşeşte o infracţiune atunci Parlamentul **îi poate ridica imunitatea** cu votul de două treimi din numărul deputaţilor aleşi. Punerea sub acuzare în această situaţie echivalentă practic cu ridicarea imunităţii Preşedintelui.

Această **punere sub acuzare** nu priveşte doar săvârşirea potenţială a infracţiunii de înaltă trădare cum prevede Constituţia României, în art. 96 alin. (1). Ea se referă la **orice infracţiune** care potenţial poate fi săvârşită de orice subiect de drept, inclusiv de Preşedintele ţării.

Textul alin. (3) din art. 81 din Constituţia Republicii Moldova nu menţionează sintetic procedura punerii sub acuzare a şefului de stat.

Aşa fiind, propunerea privind punerea sub acuzare poate fi iniţiată de majoritatea parlamentarilor şi credem că ea trebuie adusă neîntârziat la cunoştinţa Preşedintelui. Trebuie recunoscut şefului statului dreptul de a da explicaţii Parlamentului relativ la faptele determinate, de natură penală, pentru care este acuzat.

De la data punerii sub acuzare şi până la data demiterii şeful statului **ar trebui să fie de drept suspendat din funcţie**.

Constituţia nominalizează instanţa competentă să îl judece pe şeful statului. Aceasta este Curtea Supremă de Justiţie. Preşedintele Republicii Moldova este demis de drept la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Se naşte o întrebare legitimă: Cine sesizează instanţa supremă după ce deputaţii au votat în favoarea punerii sub acuzare a Preşedintelui Republicii Moldova ? Se conturează două ipoteze:

*. – după aprobarea punerii sub acuzare Parlamentul trebuie **să sesizeze direct** instanţa competentă, respectiv Curtea Supremă de Justiţie;

*. – după aprobarea punerii sub acuzare, cererea / propunerea împreună cu procesul – verbal ce consemnează rezultatul votului sunt înaintate procurorului general al Republicii Moldova pentru a fi sesizată, în mod legal, Curtea Supremă de Justiţie.

A doua ipoteză pare a fi cea corectă pentru că reprezintă dispoziţiile din Codul de procedură penală cu privire la sesizarea instanţei de judecată în materie penală dar şi pentru că în acest mod autoritatea legislativ – deliberativă nu încalcă atribuţiile Procuraturii, parte componentă a autorităţii judecătoreşti.

Articolele nr. 82 şi 83 din Constituţia Republicii Moldova au fost „excluse", abrogate din Legea nr. 1115 – XIV din 05.07.2000.

Art. 84.: „Mesaje".

„(1). Preşedintele Republicii Moldova poate lua parte la lucrările Parlamentului.

(2). Preşedintele Republicii Moldova adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme ale naţiunii".

În calitatea sa de şef al statului Preşedintele poate avea interesul să asiste la lucrările autorităţii deliberativ – legislative. Prezenţa sa poate impulsiona parlamentarii în scopul accelerării desfăşurării activităţilor specifice (adoptarea legilor, a hotărârilor; aprobarea direcţiilor principale ale politicii interne şi externe a statului; aprobarea doctrinei militare a statului etc.).

De asemenea Preşedintele Republicii poate adresa mesaje Parlamentului. Acestea trebuie să aibă un conţinut clar, concis, ferm să fie lipsite de elemente ideologice şi să privească „principalele probleme ale **naţiunii**". Constituantul utilizează

în acest text noţiunea de „**naţiune**” deşi în tot cuprinsul Constituţiei este ocultată. Desigur, nu poate fi vorba decât despre naţiunea română de pe teritoriul Basarabiei, înglobat în Republica Moldova.

Totuşi referirea la naţiunea română nu se poate circumscrie doar teritoriului pruto-nistrean unde trăieşte doar o mică parte din poporul român. Oare mesajele se referă la întreaga naţiunea română ?? Ne îndoim dar, în mod indirect, orice mesaj transmis de şefului statului „moldovean” către deputaţii plenipotenţiari produce reverberaţii în întreaga noastră naţiune.

Art. 85.: „Dizolvarea Parlamentului”.

„(1). În cazul imposibilităţii formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Preşedintele Republicii Moldova, după consultarea fracţiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul.

(2). Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare şi numai după respingerea a cel puţin două solicitări de învestitură.

(3). În cursul unui an, Parlamentul poate fi dizolvat o singură dată.

(4). Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Preşedintelui Republicii Moldova, cu excepţia cazului prevăzut la art. 78 alineatul (5), şi nici în timpul stării de urgenţă, de asediu sau de război”.

În toate cazurile dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova trebuie să constituie o situaţie de excepţie. În nici un caz Preşedintele nu trebuie să abuzeze de această prerogativă pentru a nu zdruncina viaţa democratică a statului.

Practic, Parlamentul **poate fi dizolvat** în următoarele situaţii:

1). *. în cazul imposibilităţii formării Guvernului;

2). *. în cazul blocării procedurii de adoptare a legilor pentru o perioadă de 3 luni;

3). *. dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului în termen de 45 de zile de la prima solicitare şi numai după respingerea a cel puţin două solicitări de învestitură.

În aceste trei situaţii Preşedintele Republicii Moldova are aptitudinea de a dizolva Parlamentul. Aceasta înseamnă că şeful statului nu are obligaţia de a dizolva Parlamentul ci doar facultatea de a proceda în acest mod. Rămâne la latitudinea preşedintelui dacă utilizează sau nu instituţia juridică a dizolvării.

Textul constituţional impune şi anumite limite pe care şeful statului este ţinut să pe respecte. Aceste limite privesc, cum era şi normal, posibilitatea dizolvării Parlamentului.

Astfel:

*. Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Preşedintelui. Cu toate acestea în acest caz există şi o excepţie referitoare la situaţia în care Preşedintele nu poate fi ales, după alegeri repetate, caz prevăzut de art. 78 alin. (5) din Constituţia Republicii Moldova. Fiind o excepţie de la regula constituţională, înseamnă că Parlamentul va putea fi dizolvat deşi mandatul şefului statului se află în ultimele 6 luni sau chiar a expirat;

*. Parlamentul nu poate fi dizolvat pe perioada cât este declarată starea de urgenţă, starea de asediu sau, după caz, starea de război.

*. O altă limitare se referă la frecvenţa utilizării instituţiei dizolvării Parlamentului de către şeful statului. Pentru a nu crea un abuz prin exercitarea acestui drept de către şeful statului

textul constituţional prevede că doar o singură dată într-un an calendaristic poate fi dizolvat Parlamentul.

Cu referire la situaţiile în care şeful statului are posibilitatea, prerogativa dizolvării Parlamentului reţinem următoarele aspecte teoretice. Cele trei cazuri prevăzute de Constituţie se referă fie la imposibilitatea desfăşurării procesului legislativ, fie la imposibilitatea formării Guvernului, în calitatea sa de titular al puterii executive în Stat. În această ultimă situaţie existând disensiuni, dezacorduri între Parlament şi Preşedinte, unica soluţie stabilită de Legiuitorul Constituant a fost întoarcerea la electorat, prin organizarea de alegeri parlamentare anticipate.

Art. 86.: „Atribuţii în domeniul politicii externe".

„(1). Preşedintele Republicii Moldova poartă tratative şi ia parte la negocieri, încheie tratate internaţionale în numele Republicii Moldova şi le prezintă, în modul şi în termenul stabilit prin lege, spre ratificare Parlamentului.

(2). Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Guvernului, acreditează şi recheamă reprezentanţii diplomatici ai Republicii Moldova şi aprobă înfiinţarea, desfiinţarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

(3). Preşedintele Republicii Moldova primeşte scrisorile de acreditare şi de rechemare ale reprezentanţilor diplomatici ai altor state în Republica Moldova".

Toate atribuţiile conferite şefului statului în domeniul politicii externe sunt tradiţional consacrate în Dreptul Internaţional Public:

*. încheie tratate internaţionale în numele Republicii Moldova dar poate purta tratative în mod direct şi nemijlocit şi poate participa la negocieri.

De regulă, purtarea tratativelor şi participarea la negocieri sunt lăsate pe seama reprezentanţilor Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Moldova;

*. prezintă spre ratificare Parlamentului tratatele internaţionale încheiate, la termenele şi cu procedura prevăzută de lege;

*. acreditează şi recheamă reprezentanţii diplomatici ai Republicii Moldova, la propunerea Guvernului;

*. aprobă înfiinţarea, desfiinţarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în străinătate;

*. primeşte scrisorile de acreditare şi pe cele de rechemare ale reprezentanţilor diplomatici ai statelor străine în Republica Moldova. Aceasta însemnă că reprezentanţii diplomatici ai statelor străine sunt acreditaţi pe lângă Preşedintele Republicii Moldova.

Nu vom proceda la analiza detaliată a acestor instituţii deoarece ele fac obiect de studiu şi de cercetarea pentru ştiinţa Dreptului Internaţional Public. Totuşi, sub aspectul Dreptului Constituţional, vom remarca faptul că toate aceste atribuţii îşi găsesc fundamentul în calitatea preşedintelui de a reprezenta statul pe planul relaţiilor internaţionale.

Art. 87.: „Atribuţii în domeniul apărării".

„(1). Preşedintele Republicii Moldova este comandatul suprem al forţelor armate.

(2). Preşedintele Republicii Moldova poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parţială sau generală.

(3). În caz de agresiune armată îndreptată împotriva ţării, Preşedintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război şi le aduce, neîntârziat, la cunoştinţa Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în

sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanşarea agresiunii.

(4). Preşedintele Republicii Moldova poate lua şi alte măsuri pentru asigurarea securităţii naţionale şi a ordinii publice, în limitele şi în condiţiile legii".

Toate atribuţiile şefului statului privesc situaţii excepţionale.

Se recunoaşte Preşedintelui Republicii **calitatea de comandant suprem** al forţelor armate. Această calitate se raportează la toate structurile militare aparţinând: Ministerului Apărării, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Securităţii Naţionale.

Concret atribuţiile conferite şefului statului în domeniul militar şi care privesc situaţii de excepţie sunt următoarele:

*. poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parţială sau generală a forţelor armate;

*. are dreptul de a lua măsuri pentru respingerea unei agresiuni, dacă există declanşată o agresiune armată împotriva ţării;

*. poate declara stare de război.

Aceste ultima două prerogative trebuie să le aducă şeful statului neîntârziat la cunoştinţa Parlamentului. Gravitatea măsurilor dispuse de şeful statului determină convocarea de drept a Parlamentului, dacă acesta nu se află în sesiune, în maxim 24 de ore de la data declanşării agresiunii;

*. poate lua şi alte măsuri având ca finalitate asigurarea securităţii naţionale şi a ordinii publice. Aceste măsuri trebuiesc luate exclusiv în condiţiile şi în limitele legale.

Apreciem că ar fi fost mai indicat ca textul constituţional să prevadă aceste „măsuri", evitând lăsarea determinării lor pe seama Legiuitorului ordinar. În sprijinul acestui punct de vedere, invocăm natura situaţiilor excepţionale în care se exercită atribuţiile şefului de stat în domeniul apărării.

Art. 88.: „Alte atribuţii”.

„Preşedintele Republicii Moldova îndeplineşte şi următoarele atribuţii:

a). conferă decoraţii şi titluri de onoare;

b). acordă **grade militare supreme** !!! prevăzute de lege;

c). soluţionează problemele cetăţeniei Republicii Moldova şi acordă azil politic;

d). numeşte în funcţii publice, în condiţiile prevăzute de lege;

e). acordă graţiere individuală;

f). poate cere poporului să-şi exprime, prin referendum, voinţa asupra problemelor de interes naţional;

g). acordă ranguri diplomatice;

h). conferă grade superioare de clasificare lucrărilor din procuratură, judecătorii şi altor categorii de funcţionari, în condiţiile legii;

i). suspendă actele Guvernului, ce contravin legislaţiei, până la adoptarea hotărârii definitive a Curţii Constituţionale;

j). exercită şi alte atribuţii stabilite prin lege”.

Articolul nr. 88 din Constituţia Republicii Moldova enumeră **atribuţii eterogene** care pot fi exercitate de şeful statului „moldovean”. Aceste atribuţii au un caracter enunţiativ, exemplificativ deoarece lit. „j” a articolului menţionează in terminis că Preşedintele Republicii poate exercita şi alte atribuţii prevăzute de lege.

Toate atribuţiile eterogene menţionate la articolul supus analizei determină competenţele Preşedintelui Republicii în domenii variate de activitate. Astfel, şeful statului poate conferi decoraţii şi alte titluri de onoare unor personalităţi din Republica Moldova ca o recunoaştere a meritelor acelor persoane în promovarea civismului, a culturii, artei, ştiinţei în

Republică şi pe plan internaţional. Şeful statului poate acorda grade militare supreme care sunt prevăzute de lege. În temeiul acestei norme juridice constituţionale Preşedintele Republicii poate acorda unor ofiţeri din forţele armate (Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Securităţii Naţionale) grade de generali.

Soluţionarea problemelor cetăţeniei Republicii Moldova şi acordarea de azil politic, teritorial este o atribuţie a şefului de stat. Problemele relative la cetăţenie privesc: acordarea cetăţeniei, renunţarea la cetăţenie. Azilul politic se acordă de şeful statului unor persoane fizice urmărite şi persecutate în ţara de origine pentru concepţiile lor.

O atribuţie extrem de importantă este prevăzută de art. 88 lit. „d" şi se referă la atribuţiile şefului statului **de a numi** în funcţii publice.

Spre exemplu: Preşedintele Republicii **numeşte Guvernul**, în baza votului de încredere acordat de Parlament [art. 98 alin. (4) din Constituţie] sau judecătorii instanţelor judecătoreşti **se numesc în funcţie** de Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii [art. 116 alin. (2) din Constituţie].

Tradiţional se recunoaşte şefului statului dreptul, prerogativa de a acorda graţierea individuală. Este un atribut care îşi găseşte fundamentul în perioada medievală, când şeful statului – domnitorul – avea dreptul absolut de a ierta de pedeapsă pe „osândit".

În calitatea sa de şef de stat Preşedintele Republicii are aptitudinea, atribuţia de a consulta poporul prin referendum, în privinţa chestiunilor de interes naţional. În acest mod şeful statului recurge la consultarea poporului **în vederea obţinerii voinţei populare** cu privire la o problemă majoră, fundamentală a Republicii. **Exprimarea voinţei poporului prin referendum** are o valoare juridică supremă deoarece

exprimă în mod direct şi nemijlocit concepţia majorităţii cetăţenilor referitor la problema abordată.

Şeful statului acordă ranguri diplomatice. Această atribuţie prevăzută la art. 88 lit. „g" trebuie raportată de dispoziţiile art. 86 din Constituţia Republicii Moldova, privitoare la atribuţiile Preşedintelui în domeniul politicii externe.

Dacă şeful statului aprobă înfiinţarea, desfiinţarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice, în mod firesc, are şi atribuţia de acordare a rangurilor diplomatice.

O altă atribuţie a şefului statului se referă la conferirea gradelor superioare de clasificare lucrătorilor din procuratură, justiţie şi altor categorii de funcţionari.

Această atribuţie a fost acordată Preşedintelui Republicii Moldova de către Legiuitorul Constituant tocmai pentru a se garanta promovarea în grade superioare de clasificare a funcţionarilor din justiţie, procuratură dar şi din alte domenii exclusiv în funcţie de performanţele profesionale obţinute, în condiţii obiective fundamentate pe imparţialitate.

Atribuţia prevăzută la lit. „i" din articolul supus analizai se referă la posibilitatea suspendării actelor Guvernului, ce contravin legislaţiei, până la adoptarea hotărârii definitive a Curţii Constituţionale.

Este o atribuţie extrem de importantă a şefului statului. Pentru exercitarea acestei atribuţii este necesar ca, în prealabil, să fi fost sesizată Curtea Constituţională în legătură cu eventuala constituţionalitate a actului normativ emis de Guvern.

Suspendarea actului Guvernului nu se realizează de Preşedinte din postura de „şef" al „puterii" executive. Dimpotrivă această suspendare se fundamentează pe locul şi rolul şefului statului **„de mediator între autorităţile publice constituite** şi, totodată, **de mediator între stat şi societate.** Se reflectă în acest mod grija şefului statului referitoare la asigurarea unei legislaţii coerente şi echilibrate şi totodată se

manifestă plenar atenţia şefului de stat îndreptată spre asigurarea conformităţii tuturor actelor „puterii” executive cu Legea fundamentală şi cu întregul drept pozitiv (obiectiv) aflat în vigoare în Republica Moldova.

Lit. „j” se referă la alte atribuţii ce sunt stabilite, în favoarea şefului statului, prin lege. Este de dorit, ca în măsura posibilităţilor, Constituantul să prevadă **toate** atribuţiile Preşedintelui Republicii. Aceasta pentru a nu lăsa la latitudinea Legiuitorului ordinar posibilitatea de a stabili şi modifica atribuţiile conferite prin lege. O precizare credem că se mai impune: alte atribuţii conferite şefului statului nu pot fi stabilite de legiuitor decât **prin lege organică**. Este adevărat că art. 72 din Constituţie nu prevede că reglementarea atribuţiilor şefului statului se efectuează prin lege organică. Dar reţinem că organizarea şi funcţionarea unor instituţii fundamentale – Parlament, Guvern, Curtea Constituţională, Consiliul Superior al Magistraturii şi Instanţele judecătoreşti – **se reglementează prin lege organică**.

Pentru identitate de raţionament şi atribuţiile Preşedintelui Republicii Moldova, altele decât cele prevăzute expres de Constituţie, trebuie să fie consacrate **numai prin lege organică**.

Art. 89.: „Demiterea”.

„(1). În cazul săvârşirii unor fapte prin care încalcă prevederile Constituţiei, Preşedintele Republicii Moldova poate fi demis de către Parlament cu votul a două treimi din numărul deputaţilor aleşi.

(2). Propunerea de demitere poate fi iniţiată de cel puţin o treime din deputaţi şi se aduce neîntârziat la cunoştinţa Preşedintele Republicii Moldova. Preşedintele poate de Parlamentului şi Curţii Constituţionale explicaţii cu privire la faptele ce i se impută”.

Procedura de demitere a şefului statului se poate declanşa numai pentru încălcarea prevederilor Constituţiei Republicii Moldova.

Cu alte cuvinte, încălcarea unor norme juridice, inferioare Constituţiei nu pot constitui un motiv pentru declanşarea procedurii de demitere a şefului statului.

Deşi textul constituţional nu menţionează credem că Legiuitorul Constituant a avut în vedere, în mod deosebit, acele prevederi referitoare la suveranitatea, simbolurile şi limba de stat. Apoi textul are în vedere încălcarea principiului separaţiei puterilor în stat, a pluralismului politic, a drepturilor şi libertăţilor fundamentale cetăţeneşti, a limitelor revizuirii Constituţiei, a independenţei judecătorilor din Republică.

În ipoteza încălcării dovedite a prevederilor constituţionale se poate iniţia o propunere de demitere a şefului statului de către cel puţin 1/3 din deputaţii aleşi în Parlament.

Propunerea de demitere se înaintează imediat Preşedintelui Republicii Moldova pentru a se lua la cunoştinţă. Dacă consideră oportun şeful statului poate da explicaţii Parlamentului şi Curţii Constituţionale relative la faptele ce i se impută, adică cu privire la pretinsele încălcări a normelor juridice constituţionale. Preşedintele se poate apăra argumentând că nu a încălcat nici o dispoziţie constituţională, demonstrând că propunerea de demitere nu constituie altceva decât un „joc politic". El poate, de asemenea, să recunoască parţial încălcarea prevederilor Legii fundamentale, motivând că faptele săvârşite nu sunt deosebit de grave şi nu au afectat imaginea Preşedintelui şi a Republicii pe planul relaţiilor internaţionale.

Dacă există probe indubitabile că şeful statului a săvârşit fapte prin care a încălcat prevederile Constituţiei, Parlamentul Republicii Moldova, cu votul a 2/3 din numărul deputaţilor aleşi îl poate demite pe Preşedintele Republicii Moldova.

Principalul efect al demiterii şefului statului îl reprezintă vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

Art. 90.: „Vacanţa funcţiei”

„(1). Vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova intervine în caz de expirare a mandatului, de demisie, de demitere, de imposibilitate definitivă a exercitării atribuţiilor sau de deces.

(2). Cererea de demisie a Preşedintelui Republicii Moldova este prezentată Parlamentului, care se pronunţă asupra ei.

(3). Imposibilitatea exercitării atribuţiilor mai mult de 60 de zile de către Preşedintele Republicii Moldova este confirmată de Curtea Constituţională în termen de 30 de zile de la sesizare.

(4). În termen de 2 luni de la data la care a intervenit vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova, se vor organiza, în conformitate cu legea, alegeri pentru un nou Preşedinte”.

Alin. (1) al articolului supus analizei determină **situaţiile** în care intervine vacanţa funcţiei (de fapt a demnităţii) de Preşedinte. Acestea sunt următoarele:

*. expirarea mandatului prezidenţial;

*. demisia din funcţia de Preşedinte;

*. demiterea din funcţia de Preşedinte;

*. imposibilitatea definitivă a exercitării atribuţiilor specifice funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova;

*. deces.

Vom analiza succint fiecare dintre situaţiile în care intervine vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

*. **Expirarea mandatului prezidenţial.**

În mod firesc la expirarea mandatului prezidenţial intervine vacanţa funcţiei de Preşedinte. Totuşi, remarcăm faptul că **deşi mandatul şefului statului a expirat**, Preşedintele în exerciţiu al Republicii Moldova îşi exercită

mandatul până la depunerea jurământului de Preşedintele nou ales. [art. 80 alin. (2) din Constituţie].

Cum se conciliază cele două texte constituţionale !??!

Pe de o parte, avem textul analizat care nominalizează expirarea mandatului prezidenţial **drept situaţie** de vacantare a funcţiei de Preşedinte iar pe de altă parte avem textul art. 80 alin (2) care impune **soluţia continuării mandatului deja expirat** de către Preşedintele în exerciţiu, până la depunerea jurământului de noul şef al statului.

Desigur, expirarea mandatului constituie, fără discuţie, o situaţie de vacantare a funcţiei Preşedintelui de Republicii Moldova.

Soluţia adoptată prin art. 80 alin. (2) din Constituţie se justifică prin dorinţa Legiuitorului Constituţional de a nu crea discontinuităţi în exercitarea funcţiei de Preşedinte al Republicii. Se crează astfel **o ficţiune în ceea ce priveşte continuarea mandatului Preşedintelui în exerciţiu** până la depunerea jurământului de către noul şef al statului.

*. **Demisia de funcţia de Preşedinte.**

Demisia constituie un act juridic unilateral pornit din iniţiativa şefului statului, care înţelege să renunţe în mod definitiv şi irevocabil la exercitarea atribuţiilor de Preşedinte al Republicii Moldova. Cererea de demisie este prezentată Parlamentului care se va pronunţa asupra sa. Credem că autoritatea deliberativ-legislativă nu are competenţă de a respinge cererea de demisie a şefului statului deoarece această cerere reprezintă o manifestare unilaterală de voinţă ce nu poate fi cenzurată.

„Pronunţarea" Parlamentului se referă, în opinia noastră, la faptul **de a lua act** de cererea de demisie a Preşedintelui.

Firesc, demisia şefului statului declanşează vacanţa funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

*. **Demiterea din funcţia de Preşedinte.**

Cu ocazia analizării art. 89 din Constituţie am examinat această **situaţie** de vacantare a funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova. De aceea, nu vom reveni asupra chestiunilor deja tratate anterior.

*. **Imposibilitatea definitivă a exercitării atribuţiilor specifice funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.**

Imposibilitatea exercitării atribuţiilor specifice şefului de stat trebuie să fie definitivă. Acesta înseamnă că imposibilitatea menţionată trebuie să aibă o durată mai mare de 60 de zile. Această situaţie trebuie să fie confirmată de către Curtea Constituţională, într-un termen de maxim 30 de zile de la sesizare.

De principiu, imposibilitatea definitivă a exercitării atribuţiilor specifice funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova survine ca urmare a unor afecţiuni grave cu caracter fizic sau psihic. Se au în vedere boli grave care nu mai permit şefului statului exercitarea atribuţiilor specifice.

*. **Decesul**.

Este evident că moartea titularului funcţiei prezidenţiale determină vacantarea funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

În **toate situaţiile** de vacantare a funcţiei prezidenţiale urmează a se organiza alegeri, conform dispoziţiilor legale, **în termen de 2 luni** de la data vacantării funcţiei de Preşedinte, în vederea alegerii unui nou Preşedinte al Republicii Moldova.

Art. 91.: „Interimatul funcţiei”.

„Dacă funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova devine vacantă sau dacă Preşedintele este demis ori dacă se află în imposibilitatea temporară de a-şi exercita atribuţiile,

interimatul se asigură, în ordine, de Preşedintele Parlamentului sau de Primul ministru."

În primul rând trebuie să observăm că demiterea Preşedintelui reprezintă o situaţie, un caz de vacantare a funcţiei prezidenţiale. În consecinţă, formularea: „dacă funcţia... devine vacantă sau dacă Preşedintele este demis..." este improprie. O altă ipoteză la care textul se referă priveşte imposibilitatea **temporară** de exercitare a atribuţiilor de către şeful statului. Într-adevăr această situaţie nu reprezintă un caz de declanşare a vacanţei funcţiei de Preşedinte deoarece este vorba de o imposibilitate **temporară**, deci susceptibilă de dispariţie.

În cazul vacantării funcţiei prezidenţiale imposibilitatea exercitării atribuţiilor trebuie să fie **definitivă.**

Concluzionând afirmăm că interimatul funcţiei prezidenţiale se declanşează în caz de vacanţă a funcţiei de Preşedinte sau în cazul imposibilităţii temporare de exercitare a atribuţiilor de către Preşedintele în exerciţiu.

În aceste situaţii interimatul funcţiei de Preşedinte se va asigura de Preşedintele Parlamentului sau de Primul – ministru. Textul dă întâietate şefului Legislativului la asigurarea interimatului la funcţia prezidenţială. Aceasta rezultă din utilizarea în textul constituţional a noţiunii: „se asigură, **în ordine**, ...", ceea ce generează o ordine de preferinţă stabilită de Constituant.

Ordinea de preferinţă, instituită de textul constituţional este cât se poate de firească deoarece, la asigurarea interimatului funcţiei prezidenţiale, dă întâietate reprezentantului „puterii" deliberativ-legislative în raport cu exponentul „puterii" executive.

Art. 92. „Răspunderea Preşedintelui interimar".

„Dacă persoana care asigură interimatul funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova săvârşeşte fapte grave, prin

care se încalcă prevederile Constituţiei, se aplică articolul 89 alineatul (1) şi articolul 91."

Acest articol se referă la posibilitatea demiterii Preşedintelui interimar, potrivit art. 89 din Constituţia Republicii Moldova.

De asemenea, articolul examinat trimite la prevederile art. 91, referitoare la asigurarea interimatului funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova.

Întrucât noi am analizat prevederile constituţionale cuprinse în articolele 89 şi 91 nu vom face precizări suplimentare.

Totuşi, o chestiune de principiu se ridică: Dacă Preşedintele în exerciţiu ar demisiona, Preşedintele Parlamentului, în calitatea sa de Preşedinte interimar, ar fi demis iar noul Preşedinte interimar – Primul – ministru ar deceda sau ar demisiona din funcţia de Preşedinte interimar, se pune întrebarea ce persoană ar ocupa funcţia de Preşedinte interimar ? Constituţia nu răspunde la această întrebare deşi, din punct de vedere practic, o asemenea situaţie este posibilă.

Este mai mult decât evident faptul că dacă Preşedintele Parlamentului, în calitatea sa de Preşedinte interimar, ar fi demis, conform prevederilor art. 91 din Constituţie, Preşedinte interimar ar deveni Primul – ministru al Guvernului Republicii Moldova.

Art. 93: „Promulgarea legilor".

„(1). Preşedintele Republicii Moldova promulgă legile.

(2). Preşedintele Republicii Moldova este în drept, în cazul în care are obiecţii asupra unei legi, să o trimită, în termen de cel mult două săptămâni, spre reexaminare, Parlamentului. În cazul în care Parlamentul îşi menţine hotărârea adoptată anterior, Preşedintele promulgă legea."

Promulgarea legilor constituie o etapă importantă, absolut necesară pentru intrarea în vigoare a normelor juridice, adoptată de către Parlament.

Competenţa promulgării legilor adoptate de Parlament, aparţine şefului statului.

În primul rând se observă faptul că nu este stipulat un termen în care Preşedintele Republicii să promulge legile. În mod indirect, mediat ar rezulta că termenul pentru promulgare este de două săptămâni, deoarece în acest termen şeful statului poate trimite Parlamentului legea, în vederea reexaminării.

Această trimitere a legii către Parlament trebuie să fie însoţită de obiecţiunile Preşedintelui.

Dacă însă Parlamentul adoptă legea în aceeaşi formă, Preşedintele Republicii Moldova este obligat să promulge legea.

Se constată că la reprimirea legii votată de Parlament în aceeaşi formă Preşedintele nu are stipulat un termen pentru promulgare.

Cu ocazia reexaminării legii, dacă Parlamentul „îşi menţine hotărârea adoptată anterior", adică dacă votează legea în forma sa iniţială se dă întâietate, de către Legiuitorul Constituant, voinţei parlamentarilor.

Soluţia adoptată este expresia locului şi a rolului Parlamentului în sistemul „puterilor" etatice, el fiind organul reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. În condiţiile în care Preşedintele Republicii este ales de către Parlament nici nu se putea concepe adoptarea unei alte soluţii relative la obligaţia şefului statului de a promulga legea adoptată din nou de legislativ, în forma sa originară.

Art. 94.: „Actele Preşedintelui".

„(1). În exercitarea atribuţiilor sale Preşedintele Republicii Moldova emite decrete, obligatorii pentru executare

pe întreg teritoriul statului. Decretele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

(2). Decretele emise de Preşedinte în exercitarea atribuţiilor sale prevăzute în articolul 86 alineatul (2), articolul 87 alineatele (2), (3) şi (4) se contrasemnează de către Primul – ministru."

Preşedintele Republicii Moldova poate emite acte cu caracter juridic care se vor publica în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

În aceste condiţii prin decretele şefului statului: poate fi revocat un ministru şi poate fi numit un alt membru al Guvernului [art. 98 alin. (6) din Constituţie]; poate fi numit întregul Guvern [art. 98 alin (4)]; poate fi numit unul sau mai mulţi judecători la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. [art. 116 alin. (2) din Constituţie].

Pe planul relaţiilor internaţionale prin decret al Preşedintelui Republicii este numit un ambasador sau sunt conferite depline puteri pentru negocierea unor tratate în numele Republicii Moldova.

Tot prin emiterea unui decret prezidenţial şeful statului poate dizolva Parlamentul [art. 85 din Constituţie].

Unele decrete prezidenţiale **pot avea şi caracter normativ individual.** Este vorba de acordarea unor grade militare supreme (generali), numirea unor persoane fizice în funcţia de judecător etc. [art. 88 lit. „b" şi art. 116 alin. (2), ambele din Constituţia Republicii Moldova].

O serie de decrete emise de Preşedintele Republicii Moldova trebuie, în mod obligatoriu, să fie contrasemnate de către Primul – ministru. Textul constituţional se referă la decretele prezidenţiale emise în exercitarea atribuţiilor prevăzute de art. 86 alin. (2) şi de art. 87 alin (2), (3) şi (4) din Constituţia Republicii Moldova.

Concret este vorba de următoarele atribuţii ale şefului statului:

*. acreditarea şi rechemarea reprezentanţilor diplomatici ai Republicii Moldova şi aprobarea înfiinţării, desfiinţării sau schimbării rangului misiunilor diplomatice, la propunerea Guvernului;

*. poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parţială sau generală;

*. ia măsuri pentru respingerea agresiunii în caz de agresiune armată îndreptată împotriva ţării, declară stare de război, aducându-le imediat la cunoştinţa Parlamentului;

*. poate lua şi alte măsuri pentru asigurarea securităţii naţionale şi ordinii publice, în limitele şi în condiţiile legii.

În toate aceste situaţii decretul prezidenţial este valabil numai dacă a fost contrasemnat de Primul – ministru al Guvernului, în calitatea sa de şef al „puterii" executive.

Cum se explică faptul că unele decrete ale şefului statului trebuie să fie contrasemnate de Primul – ministru al Guvernului ??

Se observă că decretele prezidenţiale care au nevoie de contrasemnătura şefului executivului, a Primului – ministru, se referă la aspecte extrem de importante circumscrise fie relaţiilor externe ale statului, fie – după caz – la situaţii excepţionale referitoare la domeniul apărării statului.

În aceste situaţii contrasemnarea decretelor prezidenţiale determină implicarea deplină şi efectivă a Executivului în aducerea la îndeplinirea a conţinuturilor decretelor prezidenţiale, ceea ce determină o cooperare totală între şeful statului şi „puterea" executivă, reprezentată de Guvernul Republicii Moldova.

Art. 95.: „Resursele financiare ale aparatului Preşedintelui, indemnizaţia şi alte drepturi".

„(1). Resursele financiare ale aparatului Preşedintelui Republicii Moldova se aprobă, la propunerea acestuia, de către Parlament şi se includ în bugetul de stat.

(2). Indemnizaţia şi alte drepturi ale Preşedintelui Republicii Moldova se stabilesc prin lege.”

În mod firesc, aparatul Preşedintelui Republicii Moldova beneficiază de resurse financiare pentru a-şi putea desfăşura activitatea.

Resursele financiare se aprobă de către Parlament, la propunerea Preşedintelui Republicii Moldova şi se includ în bugetul de stat.

Aceasta este exclusiv o normă constituţională tehnică dar esenţial este să se asigure transparenţa acestor resurse financiare. Ele trebuie să fie efectiv, şi nu numai declarativ, sub controlul autorităţii deliberativ – legislative.

Indemnizaţia şi celelalte drepturi băneşti cuvenite şefului statului trebuie stabilită în temeiul legii.

Şi în privinţa indemnizaţiei şi a celorlalte drepturi materiale ale şefului statului este important să se asigure transparenţa acestor resurse cât şi a cuantumului lunar cuvenit Preşedintelui Republicii Moldova.

CAP. IV.: AUTORITATEA EXECUTIVĂ – GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA

În opinia noastră, Guvernul Republicii Moldova reprezintă autoritatea executivă a statului. Pe lângă argumentele invocate de noi în cuprinsul lucrării rolul de organ central al „puterii" executive acordat Guvernului Republicii rezultă din analiza normelor juridice constituţionale care reglementează această autoritate publică constituită.

Art. 96.: „Rolul"

„(1). Guvernul asigură realizarea politicii interne şi externe a statului şi exercită conducerea generală a administraţiei publice.

(2). În exercitarea atribuţiilor, Guvernul se conduce de programul său de activitate, acceptat de Parlament."

Indiferent de titulatura adoptată în diverse Constituţii (Guvern, Consiliu de Miniştri, Cabinet) această autoritate publică este identificată cu titularul „puterii" executive.

Guvernul Republicii Moldova dispune de **trei atribuţii fundamentale**, cu valoare constituţională. Acestea sunt următoarele:

*. asigură realizarea politicii interne a statului;

*. asigură realizarea politicii externe a statului;

*. exercită conducerea generală a administraţiei publice.

Primele două atribuţii se află în strânsă corelaţie cu ştiinţa Dreptului Constituţional în timp ce ultima atribuţie a Guvernului este detaliată în mod deosebit de ştiinţa Dreptului Administrativ.[9)]

[9)] Pentru analiza detaliată a Guvernului, cu referire la Guvernul României, a se vedea lucrarea „**Drept Constituţional. Stat şi Cetăţean**", Bacău, 2007, partea I „**Puterea de Stat în România. Autorităţile Publice**." Pentru analiza istorică a instituţiei a se vedea „**Momente în dezvoltarea politico-juridică a României**", Ed. Grafit, Bacău, 2006. Ambele scrise de V. S. Curpăn.

Ceea ce trebuie remarcat este faptul că art. 96 alin. (1) din Constituţie consacră, în mod implicit, poziţia Guvernului de titular al „puterii" executive.

Desigur, aceste atribuţii ale Executivului sunt realizate, în concret, în conformitate cu programul de activitate (programul de guvernare) care a fost acceptat de Parlament, împreună cu lista membrilor Guvernului, cu ocazia investirii Executivului. Toate atribuţiile guvernamentale trebuie să se exercite conform programului de guvernare deoarece, în temeiul acestui program, Executivul a fost abilitat, de către autoritatea deliberativ – legislativă, să guverneze.

Ce s-ar întâmpla dacă Guvernul Republicii Moldova, titular al autorităţii executive, şi-ar îndeplini atribuţiile menţionate în alin. (1) depăşind programul de guvernare acceptat de Parlament, cu ocazia votului de învestitură ??

În această ipoteză credem că este necesară validarea de către Parlament a noii orientări politice promovată de executiv.

Depăşirea sau modificarea programului de guvernare are în vedere nu instrumentele de realizare a politicii ci tocmai politica (internă sau externă) promovată de Executiv.

Art. 97.: „Structura".

„Guvernul este alcătuit din Prim-ministru, prim-viceprim-ministru, vicepriminiştri, miniştri şi alţi membri stabiliţi prin lege organică".

Textul constituţional este puternic descriptiv. El are în vedere alcătuirea şi structura Guvernului.

Primul-ministru este secondat de un prim-viceprim-ministru şi de viceprim-miniştri.

Miniştrii ocupă portofoliile ministeriale dar, în funcţie de algoritmul politic, pot exista în Guvern şi **miniştri fără portofoliu**.

Pot exista, de asemenea, în Guvern şi alţi membri care sunt stabiliţi prin lege organică (secretari de stat, subsecretari de stat). Aceşti **„alţi membri" ai Executivului** deşi sunt menţionaţi generic de norma juridică constituţională au un **„statut"** stabilit prin lege organică. Ca atare, aceşti membri ai Guvernului nu posedă un statut consacrat sub aspect constituţional.

Desigur, şeful Guvernului, şi implicit şeful „puterii" executive, este Primul-ministru.

Art. 98.: „Învestitura".

„(1). După consultarea fracţiunilor parlamentare, Preşedintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcţia de Prim-ministru.

(2). Candidatul pentru funcţia de Prim-ministru va cere, în termen de 15 zile de la desemnare, votul de încrederea al Parlamentului asupra programului de activitate şi a întregii liste a Guvernului.

(3). Programul de activitate şi lista Guvernului se dezbat în şedinţa Parlamentului. Acesta acordă încredere Guvernului cu votul majorităţii deputaţilor aleşi.

(4). În baza votului de încredere acordat de Parlament, Preşedintele Republicii Moldova numeşte Guvernul.

(5). Guvernul îşi exercită atribuţiile din ziua depunerii jurământului de către membrii lui în faţa Preşedintelui Republicii Moldova.

(6). În caz de remaniere guvernamentală sau de vacanţă a funcţiei, Preşedintele Republicii Moldova revocă şi numeşte, la propunerea Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului".

Din economia textului constituţional supus analizei rezultă că Preşedintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcţia de Prim-ministru, numai după consultarea fracţiunilor parlamentare.

Republica Moldova fiind cel puţin formal - la momentul actual – **o republică parlamentară** poate fi acreditată opinia că şeful statului trebuie să desemneze drept candidat la funcţia de prim-ministru pe liderul partidului politic câştigător al alegerilor parlamentare.

Totuşi, textul constituţional examinat nu impune, în mod necesar şi obligatoriu, o asemenea soluţie.

Aşa fiind opinăm în sensul că Preşedintele Republicii poate desemna drept candidat la funcţia de prim-ministru să pe o altă persoană din cadrul partidului sau a coaliţiei de partide politice câştigătoare în alegeri.

O întrebare însă trebuie neapărat soluţionată: poate şeful statului să nominalizeze un candidat la funcţia de prim-ministru din cadrul partidelor politice din opoziţie ?? Textul nu interzice o asemenea desemnare dar un astfel de candidat desemnat ar eşua, din punct de vedere politic, deoarece nu ar obţine votul de încredere al Parlamentului.

În consecinţă, deşi Constituţia nu prevede limite totuşi şeful statului nu poate desemna un candidat la funcţia de Prim-ministru împotriva voinţei majorităţii parlamentare.

Candidatul desemnat pentru funcţia de Prim-ministru, deci pentru a fi şef al Executivului, trebuie să obţină votul de încredere al Parlamentului asupra **programului de guvernare (program de activitate) şi asupra întregii liste a Guvernului**.

Deşi în practică se acordă întâietate absolută **programului de guvernare** totuşi nu trebuie scăpat din vedere faptul că votul de încredere al Parlamentului se referă şi la **lista ministeriabililor.**

Asupra programului de activitate, adică de guvernare votul este eminamente politic. Cu privire la lista membrilor Guvernului votul se acordă şi intuituu personae, în consideraţia reputaţiei personalităţilor recomandate pentru fotoliile ministeriale.

Votul de încredere trebuie solicitat de către candidatul la funcţia (de fapt demnitatea) de Prim-ministru, în termen de **15 zile** de la desemnare.

Care este natura acestui termen defipt de Legiuitorul Constituant ??

Considerăm că termenul de 15 zile stabilit în alin. (2) al art. 98 din Constituţie este unul **imperativ**.

Aşa fiind, depăşirea termenului determină caducitatea solicitării votului de încredere al Parlamentului.

Autoritatea deliberativ-legislativă dezbate în şedinţă publică parlamentară atât programul de guvernare (de activitate) cât şi lista membrilor Executivului.

În urma dezbaterii şi a analizei ministeriabililor urmează votul deputaţilor. Încrederea este acordată dacă majoritatea deputaţilor aleşi votează în favoarea programului de guvernare (de activitate) şi a listei membrilor Guvernului. Dimpotrivă, dacă cvorumul nu este atins se consideră că Parlamentul nu a acordat votul de încredere listei guvernamentale propuse şi nici programului de guvernare.

Dacă votul de încredere a fost acordat de Parlament, Guvernul este numit de şeful statului.

În vederea exercitării atribuţiilor guvernamentale fiecare membru al Guvernului va depune jurământul de credinţă în faţa Preşedintelui Republicii Moldova.

În caz de vacanţă a funcţiei de ministru sau în situaţia unei remanieri guvernamentale, Preşedintele Republicii Moldova are aptitudinea de **a revoca pe miniştrii în exerciţiu** şi respectiv **de a numi alţi membri ai Guvernului**, la propunerea Primului-ministru.

Se observă că în această ipoteză şeful statului poate numi pe unii miniştri fără a se mai obţine votul de încredere al Parlamentului asupra **listei modificate** a membrilor Guvernului.

Aşa fiind, în caz de vacanţă a funcţiei ministeriale sau în caz de remaniere guvernamentală în Executiv, adică în Guvern, avem o parte din miniştri care au obţinut votul de încredere al Parlamentului, în privinţa listei membrilor Executivului, iar o altă parte din miniştri care au fost numiţi de către şeful statului, fără aprobarea prealabilă a listei modificate a membrilor Guvernului, de către Parlament.

În opinia noastră, şi noii membri ai Guvernului ar trebui să primească votul de încredere al Parlamentului.

Aceasta întrucât cu ocazia acordării votului de încredere este votat nu doar programul de guvernare (de activitate) dar şi lista membrilor viitorului Executiv.

A numi un nou ministru care nu a obţinut, în prealabil, votul de încredere al Legislativului înseamnă a eluda voinţa organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. Este drept art. 98 alin. (6) din Constituţie nu impune obligativitatea obţinerii votului de încredere pentru noul membru al Guvernului, dar pentru identitate de raţionament credem că se impune modificarea acestui text constituţional pentru a fi în concordanţă cu dispoziţiile art. 98 alin. (2) din Constituţie. Numirea unor membri ai Guvernului pe timpul desfăşurării activităţii Executivului trebuie să se facă în acelaşi condiţii ca şi numirea iniţială, originară a membrilor Guvernului.

Art. 99.: „Incompatibilităţi”.

„(1). Funcţia de membru al Guvernului este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite.

(2). Alte incompatibilităţi se stabilesc prin lege organică.”

Art. 99 din Constituţie stabileşte incompatibilitatea funcţiei (a demnităţii) de membru al Guvernului cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite.

Funcţia de membru al Guvernului implică stabilirea unui **„statut”** pentru persoanele fizice care exercită această înaltă demnitate publică.

Din acest motiv, Legiuitorul Constituant a prevăzut că demnitatea de membru al Executivului este incompatibilă cu exercitarea oricărei funcţii retribuite.

Această înseamnă că un membru al Guvernului Republicii Moldova nu poate ocupa nici o altă funcţie, fie aceasta publică sau privată, cu excepţia funcţiilor onorifice care nu sunt retribuite.

Cazul de incompatibilitate este firesc. Orice membru al Executivului fiind demnitar în stat trebuie să acorde întreaga sa atenţie şi putere de muncă pentru a asigura îndeplinirea, în bune condiţii, a atribuţiilor care îi revin. Aceasta nu trebuie să fie afectat, sub nici o formă, de preocupări de natură a-i micşora sau afecta vigilenţa în aducerea la îndeplinire a legilor şi în primul rând în supravegherea respectării Legii fundamentale şi a bunei conlucrări cu ceilalţi membri ai Executivului şi cu celelalte autorităţi publice.

Acest caz de incompatibilitate priveşte, în mod direct, conservarea echidistanţei şi independenţei fiecărui membru al Executivului în raport cu orice entitate publică sau privată de pe teritoriul Republicii.

Aceasta deoarece, de principiu, a exercita o funcţie (nu are importanţă natura acesteia) implică şi obţinerea unor avantaje materiale. Ori, instituţia sau unitatea unde ipotetic ar exercita o funcţie un membru al Guvernului ar obţine sau ar putea obţine avantaje materiale sau de ordin moral.

Trebuie remarcat că această incompatibilitate acoperă şi o altă latură. Ne referim la prestanţa, prestigiul demnităţii publice pe care o reprezintă instituţia de membru al Guvernului Republicii Moldova. Exercitând o demnitate publică fundamentală, orice membru al Executivului nu trebuie şi nici nu poate cumula această calitate cu o funcţie publică sau

privată, indiferent de nivelul sau de importanţa politică, culturală, ştiinţifică sau social-economică a respectivei funcţii.

Legiuitorul Constituant a lăsat la latitudinea Legiuitorului ordinar stabilirea altor incompatibilităţi. Acestea sunt stabilite exclusiv prin lege organică.

Considerăm că prevederile alin. (2) al art. 99 din Constituţie lasă determinarea incompatibilităţilor membrilor Executivului la discreţia Parlamentului. Mai corect ar fi fost ca Legiuitorul Constituant **să prevadă toate** cazurile de incompatibilitate referitoare la membrii Guvernului.

Art. 100.: „Încetarea funcţiei de membru al Guvernului".

„Funcţia de membru al Guvernului încetează în caz de demisie, de revocare, de incompatibilitate sau de deces."

Art. 100 nominalizează modurile în care încetează funcţia (demnitatea) de membru al Executivului (Guvernului).

Aceste moduri sunt următoarele: **demisie, revocare, incompatibilitate** sau **deces**.

*. **Demisia** – constituie un act juridic unilateral pornit din iniţiativa membrului Executivului. Acesta înţelege să renunţe, în mod definitiv şi irevocabil, la exercitarea atribuţiilor de membru al Guvernului. Cererea de demisie trebuie depusă la autoritatea publică care a numit Executivul, respectiv la Preşedintele Republicii Moldova.

Şeful statului **va lua act** de demisie. El poate cel mult solicita membrului Guvernului să rămână la post o perioadă determinată. Considerăm că **nu poate fi respinsă** cererea de demisie a unui membru al Guvernului, deoarece manifestarea unilaterală de voinţă nu poate fi cenzurată, iar alegerea profesiei şi a locului de muncă sunt libere.

*. **Revocarea** – se produce în caz de remaniere guvernamentală.

Fie datorită realizării unui echilibru politic, fie pentru realizarea unui management necorespunzător calitativ, un membru al Guvernului poate fi revocat de şeful statului, la propunerea şefului Executivului, Primul-ministru al Guvernului.

Revocarea implică pierderea, pentru viitor, a calităţii de membru al Guvernului, de către persoana fizică care a fost revocată.

*. **Incompatibilitatea** – reprezintă un caz de încetare a funcţiei de membru al Guvernului. Ea operează **„de drept”**. Astfel, dacă un membru al Guvernului exercită o funcţie publică sau privată retribuită el este incompatibil, fapt ce determină încetarea funcţiei (a demnităţii) de membru al Executivului.

Practic încetarea funcţiei de membru al Guvernului survine din momentul existenţei stării de incompatibilitate. Chiar dacă, să presupunem, starea de incompatibilitate a fost descoperită ulterior, încetarea funcţiei s-a produs, în virtutea Constituţiei, la data ivirii incompatibilităţii. Aceasta înseamnă că toate actele încheiate de membrul Guvernului, în exercitarea demnităţii publice în perioada de la ivirea incompatibilităţii la descoperirea stării de incompatibilitate **sunt nule**.

În această perioadă persoana fizică respectivă pierduse deja, în virtutea legii, calitatea de membru al Executivului.

*. **Decesul** – presupune încetarea calităţii de subiect de drept. În mod firesc, persoana fizică titulară nemaiexistând, încetează şi funcţia de membru al Guvernului.

*. Textul constituţional nu indică între cazurile de încetare a calităţii de membru al Guvernului şi pe acela de **expirare a mandatului**.

Expirarea mandatului Guvernului implică şi expirarea mandatului tuturor membrilor Executivului. De altfel, acesta este şi cazul normal, tipic, cel mai frecvent întâlnit **de încetare a funcţiei de membru al Guvernului.**

Art. 101.: „Prim-ministrul”.

„(1). Prim-ministrul conduce Guvernul şi coordonează activitatea membrilor acestuia, respectând atribuţiile ce le revin.

(2). În cazul imposibilităţii Prim-ministrului de a-şi exercita atribuţiile sau în cazul decesului acestuia, Preşedintele Republicii Moldova va desemna un alt membru al Guvernului ca Prim-ministru interimar până la formarea noului Guvern. Interimatul pe perioada imposibilităţii exercitării atribuţiilor încetează, dacă Prim-ministrul îşi reia activitatea în Guvern.

(3). În cazul demisiei Prim-ministrului, demisionează întregul Guvern.”

Articolul pe care îl examinăm este consacrat primului-ministru, în calitatea sa de şef al Executivului.

Primul-ministru reprezintă personajul cheie al întregului Executiv. Atribuţiile sale principale constau în:

*. conducerea Guvernului şi

*. coordonarea activităţilor membrilor Guvernului.

O problemă care se poate ivi în viaţa politică cotidiană se referă la faptul dacă primul-ministru poate delega toate atribuţiile sale sau doar o parte dintre ele unui ministru din cadrul Executivului.

Desigur, delegarea priveşte o perioadă de timp cât şeful Guvernului lipseşte.

La această chestiune se poate da un răspuns doar prin raportarea la prevederile alin. (2) al art. 101.

În aceste condiţii, credem că, în cazul lipsei primului-ministru pentru o perioadă determinată de timp, se pot delega atribuţiile sale unui alt ministru din cadrul Executivului, doar de către Preşedintele Republicii Moldova, eventual la propunerea primului-ministru în exerciţiu.

Coordonarea activităţii membrilor Guvernului poate implica şi asumarea de către şeful Executivului a unuia sau mai multor ministere, în mod definitiv sau temporar. Şi această chestiune comportă discuţii dar suntem de părere că primul-ministru trebuie să respecte atribuţiile ce revin miniştrilor. Totodată, miniştrii în exerciţiu sunt numiţi de şeful statului.

Aşa fiind, primul-ministru îşi poate asuma portofolii fie iniţial în momentul numirii Guvernului sau după o remaniere guvernamentală sau o vacanţă a funcţiei de ministru. În aceste cazuri credem că şeful statului trebuie să îl numească pe primul-ministru, în mod distinct şi ca ministru la ministerul sau ministerele asumate de el.

În nici un caz primul-ministru nu poate, de la sine putere, să administreze portofolii fără numire din partea şefului statului.

Considerăm că este de dorit ca primul-ministru să îşi îndeplinească atribuţiile de conducere a Guvernului şi de coordonare a miniştrilor, evitând asumarea de portofolii ministeriale.

Este posibil ca şeful Executivului să se afle în imposibilitate de a-şi exercita atribuţiile sau să decedeze în funcţie. În asemenea cazuri se va desemna un prim-ministru interimar, dintre membrii Guvernului, de către Preşedintele Republicii Moldova.

Cu privire **la situaţia imposibilităţii exercitării atribuţiilor** de către primul-ministru în exerciţiu, interimatul

nu constituie un scop în sine. Aşadar, atribuţiile primului-ministru interimar încetează dacă primul-ministru în exerciţiu îşi reia activitatea în Guvern.

Primul-ministru interimar, desemnat de şeful statului dintre membrii Guvernului, îşi va exercita atribuţiile de conducere şi de coordonare până la formarea unui nou Guvern.

O chestiune mai trebuie lămurită în legătură cu atribuţiile specifice ale primului-ministru.

A conduce Guvernul – înseamnă a desfăşura activitatea de management guvernamental care constă în: prezidarea şedinţelor Guvernului, adoptarea deciziilor guvernamentale cu acordul miniştrilor, solicitarea unor informări sau rapoarte relative la activitatea desfăşurată de ministere, evaluarea activităţii miniştrilor şi a ministerelor pe care le girează etc.

A coordona activitatea membrilor Guvernului – presupune asigurarea corelării eforturilor miniştrilor şi a ministerelor pe care le conduc, în scopul realizării, în condiţii optime, a administraţiei publice centrale. Coordonarea activităţi membrilor Guvernului, în speţă a miniştrilor reprezintă o activitate operativă mai complexă decât conducerea Executivului. Aceasta întrucât coordonarea activităţii miniştrilor nu se poate realiza fără o conducere optimă a Guvernului, în ansamblul său.

Alin. (3) al art. 101 menţionează o realitate consacrată în toate statele. Fiind conducătorul direct şi nemijlocit al Guvernului şi principalul responsabil de activitatea acestuia, de soarta primului-ministru depinde existenţa Guvernului. În consecinţă, demisia primului-ministru conduce la considerarea întregului Guvern ca fiind demisionar.

Art. 102.: „Actele Guvernului”.

„(1). Guvernul adoptă hotărâri, ordonanţe şi dispoziţii.

(2). Hotărârile se adoptă pentru organizarea executării legilor.

(3). Ordonanţele se emit în condiţiile articolului 106^2.

(4). Hotărârile şi ordonanţele adoptate de Guvern se semnează de Prim-ministru, se contrasemnează de miniştrii care au obligaţia punerii lor în executare şi se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Nepublicarea atrage inexistenţa hotărârii sau ordonanţei.

(5). Dispoziţiile se emit de Prim-ministru pentru organizarea activităţii interne a Guvernului”.

*. **Hotărârile adoptate de Guvern** organizează executarea legilor. Legile sunt adoptate de către Parlament iar Guvernul în calitatea sa de „putere” executivă are dreptul şi îndatorirea de a hotărâri pentru clarificarea textelor legale şi pentru aplicarea lor cât mai corectă.

*. **Ordonanţele** se emit de către Guvern în temeiul delegării legislative. Parlamentul poate adopta, la propunerea Guvernului, o lege specială de abilitare a acestei autorităţi publice executive pentru a emite **ordonanţe doar în domenii care nu fac obiectul legilor organice**.

Această abilitare a Guvernului este limitată în timp şi trebuie să se prevadă clar domeniul de activitate în care Executivul este abilitat să emită ordonanţe. Dacă legea de abilitare prevede, ordonanţele emise de Guvern se supun aprobării Parlamentului.

*. **Dispoziţiile** au un caracter intern deoarece sunt emise de primul-ministru în scopul organizării activităţii interne a Guvernului.

Dispoziţiile sunt, de principiu, acte cu caracter administrativ dar ele pot conţine şi norme juridice de organizare a activităţii interne a Executivului.

Sub aspect tehnic-procedural atât hotărârile cât şi ordonanţele Guvernului sunt semnate de primul-ministru şi sunt consemnate de miniştrii de resort care au obligaţia punerii lor în executare.

Hotărârile şi ordonanţele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Constituantul a avertizat guvernanţii asupra consecinţelor nepublicării hotărârilor şi ordonanţelor în sensul că cele nepublicate sunt considerate inexistente.

Art. 103.: „Încetarea mandatului".

„(1). Guvernul îşi exercită mandatul până la data validării alegerilor pentru noul Parlament.

(2). Guvernul, în cazul exprimării votului de neîncredere de către Parlament, al demisiei Prim-ministrului sau în condiţiile alineatului (1), îndeplineşte numai funcţiile de administrare a treburilor publice, până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern."

Cu ocazia analizării art. 100 din Constituţie am precizat că între cauzele încetării funcţiei de membru al Guvernului este şi aceea **de expirare a mandatului**. Iată însă că Legiuitorul Constituant a menţionat în mod distinct încetarea mandatului Guvernului.

Firesc, Guvernul îşi exercită mandatul până la data validării alegerilor parlamentare generale. Dar mandatul

Executivului poate înceta şi înaintea validării alegerilor parlamentare, respectiv: în cazul unei moţiuni de cenzură care constă în exprimarea votului de neîncredere de către Parlament şi în ipoteza demisiei primului-ministru.

Fie că mandatul este dus până la capăt, fie că încetează înainte de termen, după validarea alegerilor parlamentare, după adoptarea moţiunii de cenzură sau după demisia primului-ministru, Guvernul Republicii Moldova va îndeplini exclusiv funcţia de administrare, concretizată în conducerea generală a administraţiei publice. Funcţiile de realizare a politicii interne şi externe a statului nu vor mai putea fi exercitate de către Executiv. Exercitarea funcţiei de administrare se va efectua de către Guvern până la data depunerii jurământului de către membrii noului Guvern, dată de la care membrii noului Executiv îşi vor exercita atribuţiile.

CAP. V.: RAPORTURILE PARLAMENTULUI CU GUVERNUL.

Art. 104.: „Informarea Parlamentului”.

„(1). Guvernul este responsabil în faţa Parlamentului şi prezintă informaţiile şi documentele cerute de acesta, de comisiile lui şi de deputaţi.

(2). Membrii Guvernului au acces la lucrările Parlamentului. Dacă li se solicită prezenţa, participarea lor este obligatorie.”

Alin. (1) din textul supus analizei noastre prevede responsabilitatea Guvernului pentru informaţiile şi documentele solicitate de către Parlament, de comisiile parlamentare sau de deputaţi, în calitatea acestora de membrii ai autorităţii deliberativ-legislative. Cu alte cuvinte, informarea Parlamentului reprezintă o modalitate de **control parlamentar** asupra activităţii autorităţii executive.

Guvernul, în calitatea sa de exponent de vârf al „puterii” executive îşi exercită atribuţiile proprii dar sub controlul organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. Obligativitatea informării Parlamentului, a comisiilor parlamentare şi a deputaţilor concretizează un drept de supraveghere pe care Parlamentul îl posedă în raport cu autoritatea executivă „supremă” a statului.

Dacă informaţiile sau documentele solicitate de Parlament nu ar corespunde realităţii, fiind falsificate sau prezentate trunchiat, credibilitatea Guvernului ar fi puternic şi iremediabil afectată.

Alin. (2) al art. 104 din Constituţie consacră obligaţia de informare a membrilor Guvernului despre activitatea Parlamentului. Guvernanţii au acces neîngrădit la lucrările Parlamentului. Desigur, este vorba despre o facultate. Membrii Executivului au libertatea de a participa sau de a nu participa la

lucrările Parlamentului. În acest context se pune întrebarea: la ce fel de lucrări ale Parlamentului pot participa miniştrii ?? Credem că aceştia din urmă pot participa atât la lucrările în plen cât şi la lucrările în comisiile parlamentare. De fapt Legiuitorul Constituant nu distinge în legătură cu această chestiune. Or, unde legea nu distinge nu ne este permis să facem distincţie.

Dacă membrilor Executivului li se solicită prezenţa la lucrările Parlamentului ei trebuie în mod obligatoriu să participe. Raţiunile instituirii acestei obligaţii cu caracter constituţional constau în fapt că Guvernul în calitatea sa de titular al „puterii" executive dar şi de organ de vârf al administraţiei publice centrale are îndatorirea de a răspunde, atât solidar cât şi fiecare membru în parte, la solicitarea autorităţii deliberativ-legiuitoare.

Dacă membrii Executivului nu ar da curs solicitării Parlamentului se poate interpreta în sensul lipsei de respect a guvernanţilor faţă de reprezentanţii aleşi ai poporului român din Republica Moldova.

Art. 105.: „Întrebări şi interpelări".

„(1). Guvernul şi fiecare dintre membrii săi sunt obligaţi să răspundă la întrebările sau la interpelările formulate de deputaţi.

(2). Parlamentul poate adopta o moţiune prin care să-şi exprime poziţia faţă de obiectul interpelării."

Întrebările şi interpelările constituie un mijloc pus la îndemâna deputaţilor în scopul informării asupra unor probleme aflate în competenţa Executivului.

Întrebarea este o solicitare punctuală asupra unei chestiuni concrete. Ea se adresează verbal unui membru al Guvernului sau chiar întregului Executiv. Fiecărei întrebări

formulate de deputaţi trebuie să i se răspundă într-un mod cât mai exact cu putinţă.

Interpelarea constă într-un document scris prin intermediul căruia se solicită Guvernului explicaţii relative la diferite domenii de activitate din cadrul politicii interne sau externe a statului. Ministrul de resort sau un reprezentant al Executivului trebuie să răspundă argumentat la interpelare.

Dacă se consideră necesar Parlamentul poate adopta o moţiune relativ la interpelare. Această situaţie se întâlneşte în ipoteza în care chestiunile puse în discuţie sunt deosebit de importante şi dacă au un ecou profund în opinia publică din ţară.

Art. 106.: „Exprimarea neîncrederii".

„(1). Parlamentul, la propunerea a cel puţin o pătrime din deputaţi, îşi poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorităţii deputaţilor.

(2). Iniţiativa de exprimare a neîncrederii se examinează după 3 zile de la data prezentării în Parlament".

Practic, în acest articol este vorba de **„moţiunea de cenzură"** sau **„moţiunea de neîncredere"**.

Exprimarea neîncrederii constituie o modalitate concretă de control parlamentar asupra activităţii guvernamentale.

Declanşarea procedurii se realizează la propunerea a cel puţin ¼ din deputaţii aleşi. Iniţiativa acestor deputaţi se dezbate în Parlament după trecerea unui termen de 3 zile de la datat depunerii moţiunii. Dacă propunerea este votată de majoritatea deputaţilor aleşi ea se consideră adoptată cu consecinţa căderii Guvernului.

Textul art. 106 nu precizează dacă propunerea depusă la Parlament este înaintată Guvernului spre luare la cunoştinţă. Firesc ar fi ca propunerea privind exprimarea neîncrederii – moţiunea de cenzură – să fie comunicată, la data depunerii şi Executivului.

De asemenea, textul constituţional nu face nici o referire la numărul de propuneri pentru exprimarea neîncrederii (moţiuni de cenzură) pe care deputaţii îl pot face în cursul unei sesiuni parlamentare.

Din acest motiv credem că deputaţii care au semnat o propunere iniţială mai pot semna şi altele, fără nici o limitare. Sub acest aspect considerăm **că se impune limitarea** posibilităţii prezentării unei noi propuneri de exprimare a neîncrederii în cadrul aceleiaşi sesiuni parlamentare. Deputaţii care au iniţiat o propunere trebuie să piardă prerogativa de a depune o nouă propunere de exprimare a neîncrederii în cursul aceleiaşi sesiuni parlamentare.

Această posibilă şi de dorit limitare dă posibilitatea Parlamentului să desfăşoare activităţile specifice şi în primul rând cea de adoptare a legilor. În acelaşi timp nici Executivul nu mai este continuu şicanat, fiind lăsat să lucreze.

Art. 106[1].: „Angajarea răspunderii Guvernului".

„(1). Guvernul îşi poate angaja răspunderea în faţa Parlamentului asupra unui program, unei declaraţii de politică generală sau unui proiect de lege.

(2). Guvernul este demis dacă moţiune de cenzură, depusă în termen de 3 zile de la prezentarea programului, declaraţiei de politică generală sau proiectului de lege, a fost votată în condiţiile art. 106.

(3). Dacă Guvernul nu a fost demis potrivit alineatului (2), proiectul de lege prezentat se consideră adoptat, iar programul sau declaraţia de politică generală devine obligatorie pentru Guvern".

Angajarea răspunderii Guvernului se poate realiza pentru unul din următoarele acte:

*. programul de guvernare;

*. declaraţie de politică generală;

*. proiect de lege.

Demiterea Executivului intervine dacă în termen de 3 zile o **moţiune de cenzură** depusă a fost votată cu votul majorităţii deputaţilor aleşi în Parlament. Moţiunea de cenzură trebuie să se refere la programul de guvernare, declaraţia de politică generală sau la proiectul de lege.

În ipoteza în care Guvernul nu a fost demis programul de guvernare sau declaraţia de politică generală devine obligatorie pentru Executiv iar proiectul de lege se consideră adoptat fără dezbateri parlamentare.

Angajarea răspunderii Guvernului reprezintă un act voluntar al Guvernului care are menirea de a accelera adoptarea unei legi sau aprobarea unui program de guvernare modificat ori aprobarea unei declaraţii de politică generală care conţine valenţe şi interpretări noi. Riscul este destul de mare având în vedere că Executivul poate fi demis în situaţia în care programul, declaraţia sau proiectul de lege nu trece cu succes în Parlament.

Adoptarea unui proiect de lege prin angajarea răspunderii Guvernului constituie o excepţie de la procedura obişnuită, de drept comun, referitoare la adoptarea legilor. Procedura adoptării proiectului de lege prin angajarea răspunderii Guvernului este **o procedură cu caracter derogator, excepţional**.

Ea trebuie utilizată de către Executiv cu precauţie deoarece adoptarea legilor, de principiu, trebuie să se realizeze în conformitate cu dispoziţiile art. 74 din Constituţia Republicii Moldova.

Art. 106^2.: „Delegarea legislativă”.

„(1). În vederea realizării programului de activitate al Guvernului, Parlamentul poate adopta, la propunerea acestuia, o lege specială de abilitare a Guvernului pentru a emite ordonanţe în domenii care nu fac obiectul legilor organice.

(2). Legea de abilitare va stabili în mod obligatoriu, domeniul şi data până la care se pot emite ordonanţe.

(3). Ordonanţele intră în vigoare la data publicării, fără a fi promulgate.

(4). Dacă legea de abilitare o cere, ordonanţele se supun aprobării Parlamentului. Proiectul de lege privind aprobarea ordonanţelor se prezintă în termenul stabilit în legea de abilitare. Nerespectarea acestui termen atrage încetarea efectelor ordonanţei. Dacă Parlamentul nu respinge proiectul de lege privind aprobarea ordonanţelor, acestea rămân în vigoare.

(5). După expirarea termenului stabilit pentru emiterea ordonanţelor, acestea pot fi abrogate, suspendate sau modificate numai prin lege".

Pentru realizarea programului de guvernare Executivul poate solicita Parlamentului iar acesta poate adopta o **lege de abilitare** a Guvernului pentru emiterea de **ordonanţe**.

Ordonanţele nu pot fi emise decât în domeniile care fac obiectul de reglementare al **legilor ordinare**.

Legea de abilitare trebuie să conţină, în textul său, domeniul şi data până la care Executivul poate emite ordonanţe.

Legea de abilitare reprezintă o delegare legislativă acordată de Parlament în favoarea Guvernului, la cererea acestuia din urmă.

Două elemente fundamentale se desprind din textul constituţional:

*. abilitarea se acordă pe o perioadă de timp determinată;

*. abilitarea Executivului priveşte doar anumite domenii care nu fac obiect de reglementare al legilor organice.

În principiu, Guvernul reprezintă autoritatea executivă iar emiterea ordonanţelor nu apare ca o activitate propriu-zisă, normală a Executivului.

Legiuitorul Constituant a prevăzut însă **mecanisme de control** relative la această situaţie de excepţie, concretizată în emiterea ordonanţelor de către Executiv.

Astfel, ordonanţele, când legea de abilitare prevede expres, se vor supune aprobării Parlamentului. Este necesară prezentarea unui proiect de lege, având ca obiect aprobarea ordonanţelor, care va fi depus în termenul prevăzut în legea de abilitare. Dacă proiectul de lege, nu este depus în termenul stabilit de legea de abilitare încetează efectele juridice ale ordonanţelor adoptate de Guvern.

Toate aceste mecanisme constituie pârghii de control asupra activităţii Executivului, concretizată în conţinutul ordonanţelor emise.

Dacă Parlamentul votează favorabil proiectul de lege privind aprobarea ordonanţelor efectul juridic îl reprezintă menţinerea acestor ordonanţe în vigoare.

Expirarea termenului stabilit prin legea de abilitare pentru emiterea ordonanţelor determină posibilitatea abrogării, suspendării sau modificării acestor ordonanţe exclusiv prin intermediul legii.

Ordonanţele Guvernului vor intra în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Acestea nu trebuie să fie promulgate de către şeful statului.

O chestiune care se impune a fi tratată se referă la aprobarea ordonanţelor emise de Guvern, de către Parlament. Cu prilejul aprobării ordonanţelor Parlamentul are două posibilităţi:

*. fie **să admită** sau **să respingă** ordonanţa supusă aprobării;

*. fie **să admită** ordonanţa supusă aprobării **dar să opereze unele modificări în conţinutul acesteia**. Aceasta ar presupune, fără îndoială, o examinare a conţinutului ordonanţei, deci o examinare pe fond a actului normativ juridic.

Apreciem că a doua modalitate prezintă avantaje substanţiale. Simpla admitere sau respingere a unei ordonanţe cu ocazia aprobării nu este suficientă deoarece nu realizează o analiză fundamentată a conţinutului acestor acte normative.

CAP. VI.: ADMINISTRAŢIA PUBLICĂ.

Art. 107.: „Administraţia publică centrală de specialitate”.

„(1). Organele centrale de specialitate ale statului sunt ministerele. Ele traduc în viaţă, în temeiul legii, politica Guvernului, hotărârile şi dispoziţiile lui, conduc domeniile încredinţate şi sunt responsabile de activitatea lor.

(2). În scopul conducerii, coordonării şi exercitării controlului în domeniul organizării economiei şi în alte domenii care nu intră nemijlocit în atribuţiile ministerelor, se înfiinţează, în condiţiile legii, şi alte autorităţi administrative.”

Textul constituţional se referă la ministere care sunt definite ca fiind organe centrale de specialitate ale statului.

Ministerele se află în subordinea Guvernului şi înfăptuiesc, în domeniul lor de activitate, politica Executivului.

Legiuitorul Constituant a prevăzut posibilitatea înfiinţării altor autorităţi administrative având ca obiectiv conducerea şi coordonarea în domeniul organizării economiei sau în alte domenii de activitate care nu intră, în mod direct, în atribuţiile ministerelor.

Aceste „**alte autorităţi administrative**” sunt organizate, după caz, fie în subordinea organului executiv central, deci a Guvernului, fie în subordinea unor ministere.

Constituţia nu prevede numărul de ministere. De asemenea, nu prevede un număr limită minim şi maxim de organizare a ministerelor. Aceasta, deoarece numărul de ministere este lăsat la latitudinea legiuitorului ordinar, în raport de gradul de dezvoltare economică şi socială.

La un moment dat se poate constata necesitatea organizării unor noi ministere sau comasarea mai multor ministere într-unul singur.

Art. 108.: „Forţele armate”.

„(1). Forţele armate sunt subordonate exclusiv voinţei poporului pentru garantarea suveranităţii, a independenţei şi a unităţii, a integrităţii teritoriale a ţării şi a democraţiei constituţionale.

(2). Structura sistemului naţional de apărarea se stabileşte prin lege organică”.

Într-un Stat de Drept forţele armate sunt exclusiv subordonate voinţei poporului. Ele sunt utilizate pentru garantarea **suveranităţii (supremaţiei şi independenţei), unităţii, integrităţii teritoriale a statului** şi **pentru prezervarea democraţiei constituţionale.**

Legiuitorul Constituant nu face nici o diferenţiere între componentele forţelor armate. Considerăm că în această categorie, extrem de largă, intră structurile militare ale Ministerului Apărării, ale Ministerului Afacerilor Interne şi ale Ministerului Securităţii Naţionale (serviciile speciale).

Ministerul Apărării trebuie să fie organul central al „puterii” executive care organizează, conduce şi coordonează activitatea în domeniul apărării.

În opinia noastră atribuţii în scopul prezervării ordinii şi liniştii publice trebuie să deţină doar Ministerul Afacerilor Interne şi Ministerul Securităţii Naţionale. Considerăm că armata nu trebuie utilizată într-un potenţial conflict intern şi de aceea competenţa de restabilire a ordinii publice nu trebuie să revină şi Ministerului Apărării.

Dată fiind importanţa **structurii sistemului naţional de apărare** Constituantul a hotărât că ea se stabileşte exclusiv prin lege organică. Această prevede menţionată în art. 108 alin. (2) trebuie raportată la dispoziţiile art. 72 alin. (2) lit. „p” din Constituţia Republicii Moldova.

Art. 109.: „Principiile de bază ale administraţiei publice locale”.

„(1). Administraţia publică în unităţile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilităţii autorităţilor administraţiei publice locale şi ale consultării cetăţenilor în problemele locale de interes deosebit.

(2) Autonomia priveşte atât organizarea şi funcţionarea administraţiei publice locale, cât şi gestiunea colectivităţilor pe care pe reprezintă.

(3). Aplicarea principiilor enunţate nu poate afecta caracterul de stat unitar”.

În acest articol sunt enunţate principiile în baza cărora funcţionează administraţia publică locală:

*. principiul autonomiei locale;

*. principiul descentralizării serviciilor publice;

*. principiul eligibilităţii autorităţilor administraţiei publice locale;

*. principiul consultării cetăţenilor în problemele locale de interes deosebit.

Toate aceste principii nominalizate în textul constituţional sunt analizate pe larg de ştiinţa Dreptului Administrativ. În consecinţă analiza acestor principii nu formează obiectul cercetării de faţă.

Principiul autonomiei locale este explicat de însăşi Legiuitorul Constituant în sensul că acesta se referă la organizarea şi funcţionarea administraţiei publice locale dar şi la gestiunea colectivităţilor pe care administraţia publică locală le reprezintă.

Autonomia locală constă în acordarea unor largi prerogative organelor locale iar descentralizarea serviciilor publice presupune o corectă funcţionare a acestor servicii pe

plan local materializată prin supunerea acestora la controlul organizat şi efectuat de autorităţile locale.

Eligibilitatea autorităţilor administraţiei publice locale implică alegerea de către cetăţeni a conducătorilor şi membrilor acestor autorităţi.

Consultarea cetăţenilor în problemele locale de interes deosebit constă în organizarea referendumurilor pe plan local pentru a scoate în evidenţă voinţa locuitorilor.

Autonomia locală şi celelalte principii de organizare a administraţiei publice în unităţile administrativ-teritoriale nu trebuie să afecteze caracterul unitar al statului.

Alin. (3) al art. 109 din Constituţie trebuie coroborat cu prevederile art. 1 alin. (1) din Legea fundamentală potrivit cărora: „Republica Moldova este un stat suveran şi independent, **unitar** şi indivizibil".

Ca atare formele de autonomie locală nu trebuie să degenereze în separatism teritorial, cu consecinţa directă a unor tentative de federalizare a ţării.

Art. 110.: „Organizarea administrativ-teritorială".

„(1). Teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în sate, oraşe, raioane şi unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. În condiţiile legii, unele oraşe pot fi declarate municipii.

(2). Localităţilor din stânga Nistrului le pot fi atribuite forme şi condiţii speciale de autonomie în conformitate cu statutul special adoptat prin lege organică.

(3). Statutul capitalei Republicii Moldova oraşul Chişinău se reglementează prin lege organică".

Republica Moldova este organizată din punct de vedere teritorial-administrativ în: **sate, oraşe, raioane.** Unele oraşe pot fi declarate, în raport de mărimea şi de importanţa lor social-economică, **municipii**.

Mai există şi **o unitate teritorială autonomă intitulată Găgăuzia.**

Legiuitorul Constituant lasă posibilitatea legiuitorului ordinar de a atribui forme speciale de autonomie localităţilor din stânga Nistrului, de pe teritoriul aşa numitei **Republici Moldoveneşti Nistrene**". În textul constituţional se vorbeşte despre „forme şi condiţii **speciale** de autonomie". Înţelegem că este vorba despre o autonomie cu totul specială, adică mai accentuată. Nu trebuie uitat însă că o autonomie teritorială pronunţată, fundamentată pe criterii etnice (majoritatea populaţiei din Transnistria este slavă, rusă şi ucraineană) determină o federalizare a statului, ceea ce bineînţeles contravine dispoziţiilor constituţionale. Este adevărat că o mare parte din teritoriul transnistrean este scăpat de sub controlul autorităţilor Republicii Moldova, dar o unitate teritorială autonomă **„Stânga Nistrului"** nu ar favoriza încheierea conflictului. Mai curând aceasta ar determina secesiunea totală a acelui teritoriu sau o tendinţă de federalizare a teritoriului statului.

Nu cu mulţi ani în urmă prin 1998 în Republica Moldova a fost introdusă o nouă unitate administrativ-teritorială – **JUDEŢUL**.

Această unitate teritorial-administrativă este de sorginte pur românească dar după câţiva ani odată cu instalarea la putere a Partidului Comuniştilor unitatea administrativ-teritorială, a **judeţului** a fost înlăturată.

Din păcate, astăzi avem **raioane, nu judeţe. !!!**

Oricât de puţin a funcţionat pe teritoriul Republicii Moldova **judeţul**, ca unitate administrativ-teritorială, a amintit tuturor românilor basarabeni de patria – mamă, de România !!!

Oraşul Chişinău fiind capitala Republicii Moldova beneficiază de un statut care este adoptat prin lege organică.

Art. 111.: „Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia”.

„(1). Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă cu un statut special care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, este parte integrantă şi inalienabilă a Republicii Moldova şi soluţionează de sine stătător, în limitele competenţei sale, potrivit prevederilor Constituţiei Republicii Moldova, în interesul întregii populaţii, problemele cu caracter politic, economic şi cultural.

(2). Pe teritoriul unităţii teritoriale autonome Găgăuzia sunt garantate toate drepturile şi libertăţile prevăzute de Constituţia şi legislaţia Republicii Moldova.

(3). În unitatea teritorială autonomă Găgăuzia activează organe reprezentative şi executive potrivit legii.

(4). Pământul, subsolul, apele, regnul vegetal şi cel animal, alte resurse naturale aflate pe teritoriul unităţii teritoriale autonome Găgăuzia sunt proprietate a poporului Republicii Moldova şi constituie baza economică a Găgăuziei.

(5). Bugetul unităţii teritoriale autonome Găgăuzia se formează în conformitate cu normele stabilite în legea care reglementează statutul special al Găgăuziei.

(6). Controlul asupra respectării legislaţiei Republicii Moldova în unitatea teritorială autonomă Găgăuzia se exercită de Guvern, în condiţiile legii.

(7). Legea organică care reglementează statutul special al unităţii teritoriale autonome Găgăuzia poate fi modificată cu votul a trei cincimi din numărul deputaţilor aleşi în Parlament.”

Înfiinţarea Unităţii Teritoriale Autonome Găgăuzia a reprezentat un atentat la integritatea teritorială şi la caracterul unitar al Republicii Moldova.

În condiţiile autoproclamării aşa-zisei Republici Moldoveneşti Nistrene şi a tulburărilor socio-politice generate de populaţia

găgăuză în sudul statului, factorul politic de la Chişinău a concedat o aşa – numită autonomie acestor turci strămutaţi în sec. al XIX-lea de Imperiul Ţarist în sudul Basarabiei.

Este, în opinia noastră, un precedent periculos care poate avea ca finalitate secesiunea acestui teritoriu de la Republica Moldova.

Constituantul a recunoscut un statut special aşa – numitei Găgăuzii, unitatea teritorială autonomă fiind considerată o formă de autodeterminare a găgăuzilor. Unitatea teritorială autonomă are competenţa de a soluţiona, **în mod independent**, problemele cu caracter **politic** ??, economic şi cultural, desigur potrivit Constituţiei Republicii Moldova.

Se proclamă unitatea teritorială autonomă Găgăuzia ca fiind parte integrantă şi inalienabilă a Republicii Moldova. Aceasta înseamnă că Republica Moldova nu poate renunţa niciodată la această porţiune a teritoriului său.

Constituantul garantează toate drepturile şi libertăţile prevăzute de Constituţia şi de legislaţia Republicii Moldova pe întreg teritoriul statului, inclusiv pe teritoriul unităţii teritoriale autonome Găgăuzia.

Sunt recunoscute organele reprezentative şi executive din unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. Desigur, aceste organe sunt ale unităţii teritoriale autonome şi reprezintă „populaţia găgăuză".

Credem că, în aceleaşi condiţii, ar trebui reprezentaţi şi cetăţenii moldoveni de etnie română (moldovenească) care domiciliază pe teritoriul Unităţii Teritoriale Autonome Găgăuzia.

Constituţia proclamă toate bogăţiile naturale, pământul, subsolul, apele, resursele naturale, regnul vegetal şi cel animal de pe teritoriul Unităţii Teritoriale Autonome Găgăuzia ca fiind proprietate a poporului Republicii Moldova. Aceste bogăţii constituie baza economică a Găgăuziei, deci sunt date în administrarea acestei unităţi teritoriale autonome.

Legea care reglementează statutul special al unităţii teritoriale autonome Găgăuzia constituie fundamentul legislativ, normativ – juridic pentru crearea bugetului acestei unităţi teritoriale.

Statutul special al unităţii teritoriale autonome Găgăuzia este reglementat prin lege organică. Pentru modificarea acestei legi Constituantul a prevăzut un cvorum special respectiv 3/5 din numărul deputaţilor aleşi în Parlament.

Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia are caracter constituţional fiind menţionată în Constituţia ţării ca fiind o unitate administrativ – teritorială care dispune de un statut special, fiind autonomă.

Iată cum teritoriul României cedat în jurul anului 1940 şi apoi în 1944 a fost partajat nu numai între Ucraina sovietică şi nou înfiinţata R.S.S. Moldovenească. Pe teritoriul rămas în componenţa Republicii Moldova s-a creat o autonomie teritorială pentru turci !!! Adică pentru acei care ne-au asuprit sute de ani şi care au cedat Basarabia către Rusia, în anul 1812 !!!

„Republica Moldovenească Nistreană" stat fantomă şi nerecunoscut pe plan internaţional stăpâneşte Tighina românească şi satele din jur, localităţi aflate în dreapta Nistrului, pe teritoriul românesc.

Se pare că pentru Republica Moldova sentinţa istoriei este aspră; conducătorii politicii ai acestui stat refuzând unirea cu România expun această „republică" dezmembrării teritoriale. În acest mod, mai devreme sau mai târziu, Republica Moldova va dispărea ca stat fiind înghiţită de statele puternice, imperialiste ale Comunităţii Statelor Independente: Federaţia Rusă şi Ucraina.

Cedarea conducerii Republicii Moldova în faţa acestor turci creştinaţi numiţi găgăuzi reprezintă un pas important în opera de dezmembrare teritorială a statului.

Art. 112.: „Autorităţile săteşti şi orăşeneşti".

„(1). Autorităţile administraţiei publice, prin care se exercită autonomia locală în sate şi oraşe, sunt consiliile locale alese şi primarii aleşi.

(2). Consiliile locale şi primarii activează, în condiţiile legii, ca autorităţi administrative autonome şi rezolvă treburile publice din sate şi oraşe.

(3). Modul de alegere a consiliilor locale şi a primarilor, precum şi atribuţiile lor, este stabilit de lege."

Odată cu adoptarea Constituţiei Republicii Moldova a fost eliminat definitiv sistemul organelor puterii de stat şi al organelor administraţiei de stat, de sorginte sovietică.

Autorităţile administraţiei publice beneficiază de o deplină competenţă pe plan local, în temeiul principiilor descentralizării şi autonomiei locale.

Aceste autorităţi sunt atât persoane juridice de drept public cât şi persoane juridice de drept privat.

În calitate de persoane juridice de drept public au în proprietate bunuri aparţinând domeniului public de interes local. Ca persoane juridice de drept privat au în proprietate bunurile aparţinând domeniului privat, proprietate privată a respectivei unităţi administrativ – teritoriale.

Constituţia enumeră autorităţile administraţiei publice. Acestea sunt **consiliile locale** şi **primarii**.

Consiliile locale sunt autorităţi administrative deliberative iar primarii reprezintă autorităţi administrative executive.

Consiliile locale, săteşti sau **orăşeneşti** iar în unele cazuri cele **municipale** sunt alcătuite din **consilieri** aleşi de cetăţenii ce domiciliază în localitatea respectivă prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat. Competenţele consiliilor locale se referă la aprobarea bugetului local, stabilirea de taxe şi impozite şi alegerea viceprimarilor.

Primarii sunt aleşi de cetăţenii cu drept de vot din localitatea respectivă. Ei răspund de buna funcţionarea a

administraţiei publice locale în faţa consiliilor locale. Primarii sunt consideraţi şefii administraţiilor publice locale.

Art. 113.: „Consiliul raional”.

„(1). Consiliul raional coordonează activitatea consiliilor săteşti şi orăşeneşti în vederea realizării serviciilor publice de interes raional.

(2). Consiliul raional este ales şi funcţionează în condiţiile legii.

(3). Raporturile dintre autorităţile publice locale au la bază principiile autonomiei, legalităţii şi colaborării în rezolvarea problemelor comune”.

Deşi beneficiază de autonomie în rezolvarea problemelor de interes local consiliile locale săteşti şi cele orăşeneşti se află sub coordonarea consiliului raional doar pentru realizarea serviciilor publice la nivel de raion. Din interpretarea textului constituţional se reţine faptul că pentru realizarea serviciilor publice de interes local (sătesc sau orăşenesc) consiliile locale sunt pe deplin autonome în raport cu orice altă autoritate.

Alin. (3) al textului comentat se referă la raporturile dintre autorităţile publice locale care se fundamentează pe anumite principii, respectiv:

*. principiul autonomiei;

*. principiul legalităţii;

*. principiul colaborării în rezolvarea problemelor comune.

Inexistenţa subordonării între autorităţile publice locale rezultă din principiul autonomiei.

Principiul legalităţii obligă autorităţile publice locale ca în întreaga lor activitate să respecte Constituţia şi legile Republicii Moldova.

Principiul colaborării autorităţilor publice pentru rezolvarea problemelor comune le obligă pe acestea să

coopereze pentru atingerea unei finalităţi în beneficiul a două sau mai multe unităţi teritorial – administrative.

*
* *

La finalul capitolului consacrat analizării textelor constituţionale relative la „**administraţia publică**” suntem datori cu unele succinte precizări.

Art. 6 din Constituţia Republicii Moldova intitulat „Separaţia şi colaborarea puterilor” prevede următoarele: „În Republica Moldova puterea legislativă, executivă şi judecătorească sunt separate şi colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituţiei”.

În consecinţă, în Republica Moldova statul recunoaşte principiul separaţiei şi echilibrului puterilor etatice. Acest principiu îşi găseşte un larg ecou în textele întregii Constituţii.

Deşi sunt autorităţi statale care par a nu se încadra în „rigidul” principiu al separaţiei / echilibrului puterilor etatice (Preşedintele Republicii Moldova; Curtea Constituţională a Republicii Moldova) totuşi acesta a fost totalmente receptat în Legea fundamentală. Oricât de demonetizat ar fi acest principiu, separaţia puterilor etatice constituie „proba de foc” pentru o veritabilă democraţie.

În aceste condiţii nu înţelegem motivul pentru care Legiuitorul Constituant al Republicii Moldova intercalează textele constituţionale referitoare la „Administraţia publică” între cele privitoare la „Raporturile Parlamentului cu Guvernul” şi textele alocate „Autorităţii judecătoreşti”.

Cu alte cuvinte, după Legislativ, Şeful de Stat şi Executiv (Guvernul) nu se reglementează Autoritatea judecătorească, cum ar fi fost normal, ci Administraţia publică şi abia apoi este reglementată Autoritatea judecătorească.

Este drept, unii mari doctrinari ai Dreptului Constituţional şi îndeosebi cei ai Dreptului Administrativ vorbesc despre **o funcţie executiv – administrativă** pe considerentul că organele Administraţiei publice centrale se află în subordinea Guvernului, care reprezintă „puterea" executivă în plenitudinea sa.

Chiar dacă am accepta această teză noi apreciem că Autoritatea judecătorească trebuia tratată şi reglementată în Legea fundamentală imediat după autoritatea executivă.

Este adevărat că şi în Constituţia României există acelaşi neajuns în sensul că Autoritatea judecătorească este reglementată după capitolul consacrat Administraţiei publice.

În susţinerea opiniei noastre nu invocăm doar celebrul principiu al separaţiei funcţiilor în stat.

Este, credem noi, inadmisibil ca Autoritatea judecătorească să fie reglementată după Administraţia publică deşi aceasta din urmă constituie, în ultimă instanţă, un mijloc de realizare a politicii „puterii" executive, reprezentată de Guvern.

CAP. VII.: AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ

În cadrul capitolului IX din Titlul III al Constituţiei Republicii Moldova, consacrat „**Autorităţii judecătoreşti**" sunt incluse trei secţiuni. Astfel, în secţiunea 1: „**Instanţele judecătoreşti**" sunt prevăzute principiile generale ale înfăptuirii justiţiei, statutul judecătorilor şi regulile fundamentale privind organizarea şi competenţa instanţelor judecătoreşti (art. 114 - 117), precum şi reguli referitoare la caracterul public al dezbaterilor, utilizarea limbii de procedură, folosirea căilor de atac, caracterul hotărârilor judecătoreşti şi resursele financiare ale instanţelor judecătoreşti (art. 118 – 121).

În secţiunea a 2-a intitulată „**Consiliul Superior al Magistraturii**" sunt reglementate: competenţa şi atribuţiile acestei instituţii (art. 122 – 123).

În cadrul secţiunii a 3-a „**Procuratura**" sunt reglementate: atribuţiile şi structura instituţiei, rolul şi mandatul procurorilor (art. 124 – 125).

Noţiunea de **justiţie** comportă mai multe înţelesuri.

Sensul tehnic, pragmatic al noţiunii de **justiţie** implică scopul, esenţa dreptului, receptat în cea mai înaltă şi pură expresie (justiţia comutativă).

Profesorul Mircea Djuvara, referindu-se la **ideea de justiţie**, considera că aceasta presupune egalitatea raţională a unor persoane libere, limitate în activităţile lor numai prin drepturi şi obligaţii. Ideea de justiţie presupune şi aptitudinea generalizării, deci în ultimă instanţă, egalitatea tuturor persoanelor fără nici un privilegiu, egalitate cât mai desăvârşită, care nu se obţine decât printr-un progres cât mai accentuat şi un studiu cât mai amănunţit al situaţilor de fapt, în limitele drepturilor subiective şi a obligaţiilor corelative.[10).]

Nu în ultimul rând este necesar să precizăm că ideea de justiţie include şi principiul universal al echităţii, care se

---

[10).] **Teoria generală a dreptului (Enciclopedia juridică). Drept raţional, izvoare şi drept pozitiv**, Editura ALL, Bucureşti, 1995, pag. 224 / 228.

caracterizează prin aprecierea justă din punct de vedere juridic, a fiecărui subiect de drept.

În libertatea juridică, atât română cât şi străină, noţiunii de justiţie i se atribuie şi alte sensuri.

Astfel, **într-un sens larg** – lato sensu – justiţia, reprezintă o virtute, adică un sentiment de echitate.

Este evident că această noţiune, în abstracţiunea sa poartă o doză de subiectivism preluată în raport de fiecare subiect de drept şi totodată în funcţie de perioada istorică reflectată în gradul de dezvoltare al societăţii umane.

Într-un **tehnic – juridic**, justiţia reprezintă **o funcţie de jurisdictio**, adică aptitudinea de a pronunţa dreptul cu ocazia soluţionării unei cauze.

Împărţirea justiţiei este apanajul exclusiv al statului, în virtutea prerogativelor ce decurg din suveranitatea naţională.

În sfârşit, noţiunea de justiţie desemnează totalitatea instituţiilor juridice prin intermediul cărora se realizează atribuţiile puterii (autorităţii) judecătoreşti.

În raport cu această aptitudine justiţia reprezintă un serviciu public al statului. În antichitate justiţia era reprezentată de zeiţa Themis care avea figura unei femei severe, ce purta într-o mână o balanţă iar în cealaltă mână o sabie, fiind legată la ochi.

Acest simbol al justiţiei a străbătut veacurile fiind consacrat şi în contemporaneitate.

Balanţa şi eşarfa care acoperă ochii zeiţei semnifică prerogativa esenţială a judecătorului, aceea de a pronunţa dreptul – jurisdictio. Două sunt premisele necesare pentru îndeplinirea acestei funcţii: **independenţa şi imparţialitatea judecătorului.**

Judecătorul în soluţionarea cauzei deduse judecăţii trebuie să aibă în vedere, în mod exclusiv drepturile şi interesele subiectelor de drept participante la proces. El trebuie să ignore, cu desăvârşire, orice element străin procesului.

Sabia reprezintă aptitudinea judecătorului de a ordona executarea hotărârilor pronunţate. Acesta întrucât hotărârea judecătorească definitivă în situaţia în care nu ar fi urmată de executare, ar constitui o simplă opinie a judecătorilor şi, în consecinţă, finalitatea practică a dreptului nu s-ar realiza.

Această putere de a comanda executarea hotărârilor judecătoreşti, exprimată prin formula executorie, este denumită în doctrina juridică **imperium**.

Marele jurist Jhering scria în lucrarea sa „**Lupta pentru drept**" că: „sabia fără cumpănă este puterea brutală... cumpăna fără sabie este neputinţa dreptului... una nu merge fără alta".

Justiţia a fost considerată ca fiind în esenţă ceva abstract, ca o stare ideală a societăţii caracterizată prin traducerea în stare de facto a integrităţii drepturilor subiective a tuturor membrilor acesteia, ca un vis de totală libertate, de egalitate.

Justiţia reprezintă o stare caracterizată prin respectarea tuturor perceptelor morale, ca o supunere faţă de perceptele religioase şi respectiv ca un rezultat al realizării cerinţelor normelor juridice.

Referirile cele mai vechi privitoare la justiţie se întâlnesc la sumerieni. Această civilizaţie a lăsat primele coduri: Codul lui Lipit-Istar din Akkad; Codul lui Ur-Mannu; Codul lui Bilalam şi Codul lui Hammurabi.

În Codul lui Ur-Mannu se precizează că reformele iniţiate în timpul acestui suveran au fost făcute „pentru a întări dreptatea în ţară şi pentru a creşte bunăstarea populaţiei" [11].

În Grecia antică, ideea de justiţie a reprezentat o temă centrală a gânditorilor.

Platon considera că raţiunea, care este proprie fiinţei umane, reprezintă criteriul şi „judecătorul" care îi permite să delimiteze ceea ce este de ceea ce trebuie să fie.

---

[11]. Voytech Zamaroysky – **La început a fost Sumerul**, Ed. Albatros, Bucureşti, 1981, pag. 191.

La acest mare filosof grec apar conceptele de drept natural, jus, justiţie, universalitate şi unitate, concepte care sunt părţi componente ale raţiunii.

Platon a consacrat ideea unui drept obiectiv, superior dreptului pozitiv, precum şi ideea corespondenţei justiţiei umane cu justiţia divină [12].

Aristotel a afirmat că justiţia constituie o virtute al cărei scop îl reprezintă prosperitatea altora şi nu a celui care acţionează. Acesta a înţeles justiţia atât într-un sens larg, ca virtute supremă sau virtute generală, cât şi într-un sens restrâns, ca justiţie particulară sau justiţie specifică.

Marele filosof a consacrat o concepţie proprie cu privire la noţiunile de **justiţie** şi **drept**, precum şi la raporturile dintre aceste două noţiuni.

Practic este vorba despre discuţia dintre TO DIKAION şi DIKAIOSYNE.

TO DIKAION – semnifică virtutea ca justiţie, concretizată în a da fiecăruia ce este al său (justiţia particulară).

Al doilea concept DIKAIOSYNE – reprezintă conformitatea conduitei cu regulile de morală, semnificând, în ultimă instanţă, suma tuturor virtuţilor (justiţia generală).

În concepţia stagiritului [13] justiţia este o proporţie între cea ce primeşti şi ceea ce dai, este o proporţie între două lucruri sau între două persoane.

Esenţa justiţiei, şi deci finalitatea acestui gen de comportament, este să nu deţii mai mult decât partea ta şi nici mai puţin (TA AUTONEKEIN).

Rezultă că justiţia particulară are menirea de a atribui fiecăruia ce este al său.

---

[12]. Albert Brimo – **Les grands courents de la philosophie du droit et de l'Etat**, 2-ieme, ed. Paris, Editions A. Pedone, 1968, pag. 21.

[13]. Deoarece s-a născut în Stagir, Aristotel a fost numit „Stagiritul".

În concepţia marelui filosof oamenii nu sunt egali de la natură, de unde rezultă că nici lucrurile nu sunt atribuite în mod egal. Acest aspect este „corectat" prin aplicarea dreptului.

Stagiritul considera justiţia penală ca fiind un mijloc prin care se ajunge la egalitatea indivizilor.

În esenţă, **judecătorul reprezintă dreptul personificat**. Acesta se străduieşte să restabilească egalitatea, luând câştigătorului câştigul injust şi dând păgubitului ceea ce a pierdut pe nedrept [14].

Echitatea reprezintă pentru Aristotel o formă superioară de justiţie care are în fundament prietenia (philia). Ea reprezintă complementul justiţiei şi are rolul de a umaniza dreptul. Ea poate fi explicată prin aceea că deşi orice lege are caracter general, prin natura sa, există şi cazuri care nu pot fi încadrate în norma generală.

Legiuitorul în momentul în care crează legea are în vedere majoritatea cazurilor ce urmează a fi reglementate, însă nu poate cuprinde toate situaţiile concret – faptice, în mod absolut. Defectul generalizării nu este imputabil legiuitorului întrucât dacă ar fi cunoscut în momentul creării legii toate circumstanţele, ar fi corectat-o.

Teoretic există şi excepţii de la regula originară, acestea putând forma o categorie ce poate fi obiect al unei noi reglementări juridice.

Clarificarea conceptului de justiţie s-a realizat prin contribuţia marilor jurisconsulţi ai Romei antice, cei care practic au întemeiat ştiinţa dreptului.

La romani justiţia – în sens larg – desemna moralitatea; în sens restrâns noţiunea de justiţie se contopea cu scopul ei, acela de a atribui fiecăruia ce este al său.

---

[14]. Theodore Gomperz – **Les puseurs de la Grece. Histoire de la philosophie antique, III, Premiere et deuxieme ed,** Lausanne, Librarie Payot & Cie, Paris, Libraire Felix Aleau, 1910, pag. 288.

Pentru Cicero scopul dreptului – JUS CIVILE – consta în realizarea unei juste proporţii între lucruri, stabilizat pe baza legilor şi a moravurilor.

Jurisconsultul Ulpian aprecia că „justiţia este scopul artei juridice”.

Noţiunile de **drept natural** şi **drept pozitiv** au fost frecvent utilizate de jurisconsulţii romani.

În concepţia romană, dreptul natural este o manifestare a ideii de dreptate, rezultată din natura lucrurilor.

Trebuie să remarcăm că în dreptul roman noţiunea de JUS NATURALE a comportat anumite intersectări cu noţiunea de JUS GENTIUM.

Noţiunea de Jus Gentium a semnificat iniţial dreptul aplicabil ginţilor, însă mai târziu această noţiune a avut semnificaţia de drept aplicabil pe teritoriul roman raporturilor juridice dintre cetăţeni şi străini, precum şi raporturilor juridice dintre străini.

Spre finalul perioadei dominatului Jus Gentium a avut semnificaţia unui drept aplicabil tuturor popoarelor, întrucât cuprindea normele juridice similare la toate popoarele. Şi în această accepţiune Jus Gentium era distinct de Jus Naturale, acesta din urmă cuprinzând exclusiv normele eterne, imuabile şi universale. Rezumând aspectele punctate anterior reţinem că doctrina greco-romană delimita justiţia ca **valoare etică**, de justiţia ca **valoare juridică.**

Din punct de vedere juridic, justiţia se înfăptuieşte prin respectarea dispoziţiilor cuprinse în normele juridice.

Pentru ca cetăţenii să respecte legea – dreptul pozitiv – este necesar ca legiuitorul să reglementeze, în mod just, relaţiile sociale. Normele juridice edictate trebuie să creeze „tiparul” pentru afirmarea plenară a personalităţii fiecărui individ, în funcţie de contribuţia subiectelor de drept la dezvoltarea în ansamblu a societăţii.

Din punct de vedere etic, justiţia se extinde peste graniţele trasate de normele juridice.

Justiţia, ca valoare etică, se exprimă prin intermediul subiectelor de drept care participă activ la atingerea finalităţii avută în vedere de legiuitor în momentul legiferării.

În consecinţă, respectarea activă a normelor de drept implică nu doar corectarea propriului comportament, ci grija permanentă a regularizării conduitei tuturor membrilor societăţii.

Funcţia „de a judeca" şi corelaţia cu principiul separaţiei / echilibrului „puterilor" în stat.

În Statul de Drept puterea emană de la popor şi aparţine acestuia. Datorită acestui fapt puterea etatică este unică, suverană şi indivizibilă.

În scopul îndeplinirii atribuţiilor ce revin statului există diferite categorii de organe care exercită, fiecare în parte, funcţii specifice.

În literatura juridică constituţională a fost exprimată teza potrivit căreia principiul separaţiei „puterilor" în stat, în forma sa clasică, trebuie „amendat" [15].

Acest principiu este considerat „mai mult o morală decât un principiu de articulare riguroasă a mecanismului statal" [16]. Alţi autori au apreciat că separaţia puterilor în stat reprezintă „un simbol al libertăţilor noastre care face parte din mitologia politică" [17].

---

[15]. I. Deleanu – **Drept Constituţional şi Instituţii Politice**, II, Ed. Fundaţiei „Chemarea", Iaşi, 1992, pag. 32.

[16]. Ion Deleanu – **Drept Constituţional.**

[17]. R. Perrot – **Institution judiciaries**, 4 edition, Ed. Montchreasien, Paris, 1992, pag. 426-428.

Judecătorul în Statul de Drept trebuie să aibă un rol esenţial concretizat în impunerea puterii de control în raport cu cetăţenii şi cu celelalte „puteri" constituite în stat.

Judecătorul este o emanaţie a Statului; el depinde de celelalte „puteri" ale statului însă misiunea sa este de a le controla. Judecătorul îşi manifestă în exterior activitatea prin dualitatea drept – forţă.

Datorită activităţii speciale desfăşurată de judecător acestuia trebuie să i se asigure garanţii în raport cu celelalte „puteri". Pentru a exista o „putere" judecătorească autonomă trebuie să fie prioritar îndeplinite trei condiţii, respectiv: organele care pronunţă Dreptul să fie adecvate acestei funcţii; desemnarea judecătorilor să nu depindă de factorul politic şi să fie asigurată independenţa efectivă a persoanelor fizice învestite în funcţia de judecător [18).].

Pentru existenţa Statului de Drept este necesar ca deciziile organelor de stat, a autorităţilor publice, să fie – la toate nivelurile – limitate de existenţa nomelor juridice, a căror respectare este garantată de intervenţia judecătorului.

Deci, judecătorul reprezintă **„cheia de boltă"** şi condiţia de realizare a Statului de Drept.

Ierarhia normelor juridice – şi incidenţa acestora – nu devine efectivă decât dacă este sancţionată din punct de vedere juridic. De asemenea, drepturile fundamentale nu sunt asigurate în mod real decât în măsura în care judecătorul poate să le asigure protecţia.

Judecătorul – în calitatea sa de garant al drepturilor fundamentale având rolul de apărător al valorilor sociale – este împuternicit să le ocrotească, chiar împotriva voinţei majorităţii.

[18).] R. Marin, J. Martin – **Le troisième pouvoir Presses des Editions CEF**, Nisa, 1989, pag. 28-29; I. Deleanu, M. Enache – **Statul de Drept**, în Dreptul nr. 7 / 1993, pag. 8.

Controlul, fie de constituţionalitate a legilor, fie de legalitate a actelor administative, fie pentru respectarea drepturilor fundamentale, reprezintă criteriul esenţial care caracterizează Statul de Drept.

Dacă în sistemul statului autoritar garanţia drepturilor este atribuită legii, judecătorul fiind considerat un slujitor al legii, în sistemul Statului de Drept, judecătorul reprezintă un garant al acestora.

Dezvoltarea actuală a Statului de Drept implică o concepţie nouă cu privire la democraţie. Democraţia presupune respectul pluralismului, participarea directă a cetăţenilor la treburile publice şi garantarea drepturilor şi libertăţilor inerente personalităţii umane. Din această perspectivă, existenţa judecătorului nu apare ca o denaturare, ea fiind un „instrument" de realizare a exigenţelor democraţiei.

Judecătorul fiind supus legii trebuie să realizeze un echilibru între majoritate şi respectul drepturilor fundamentale. Justiţia se identifică, din acest punct de vedere, cu **etica şi înţelepciunea**.

Justiţia fiind exercitată ca o „putere" independentă realizează echilibrul funcţiilor legislative şi executive prin intermediul controlului de constituţionalitate (acesta este specific exclusiv Curţii Constituţionale) şi a controlului actelor administrative.

„Puterea" judecătorească este aceea care permite ca declaraţiile de drepturi şi garanţiile constituţionale proclamate, să poată deveni mai mult decât formulări teoretice şi să aibă forţă obligatorie pentru indivizi, pentru autorităţi şi, în ultimă instanţă pentru stat.

Judecătorul, **fiind titular al „puterii" judecătoreşti**, este învestit cu puterea de a judeca – jurisdicţie – iar această putere **este echivocă**: judecătorul aparţine statului care îl învesteşte în funcţie însă el este obligat să exercite un control asupra statului.

Judecătorul reprezintă, în acelaşi timp, puterea statului şi contraputerea acestei puteri. La origine „puterea" judecătorească este o emanaţie a statului şi din această cauză judecătorul se conformează regulilor şi valorilor societăţii. Dar, în acelaşi timp, „puterea" judecătorească acţionează ca o frână, ca o contraputere, deoarece are aptitudinea de a controla legalitatea actelor administrative, constituţionalitatea actelor legislative şi executive şi poate asigura apărarea drepturilor fundamentale ale cetăţenilor de orice vătămare, care poate proveni chiar de la organele, de la autorităţile, altei „puteri" constituite în stat.

Orice imagine am avea despre justiţie, aceasta trebuie să fie independentă.

În Statul de Drept, independenţa judecătorilor **nu este un privilegiu** acordat membrilor corpului judecătoresc [19)], ea reprezentând o garanţie pentru cetăţeni ! Orice subiect de drept trebuie să aibă acces la justiţie pentru a obţine o hotărâre judecătorească care să-i asigure respectarea drepturilor subiective privitoare la persoană, la bunuri şi la celelalte valori sociale ocrotite de lege. Acest drept – conformat prin liberul acces la justiţie – ar fi iluzoriu **dacă judecătorul nu ar fi independent şi imparţial**.

De aceea apreciem că independenţa reprezintă o garanţie a imparţialităţii judecătorului. Imparţialitatea presupune adoptarea unei poziţii de detaşare în raport cu părţile din proces, de sistemul politic şi de interesele generale sau particulare ale subiectelor de drept.

Judecătorul nu trebuie să aibă nici un interes, nici general, nici particular, în soluţionarea cauzei cu care a fost învestit deoarece **el nu reprezintă pe nimeni**, având doar rolul de protector al drepturilor subiective vătămate.

---

19). Avem „onoarea" de a ne număra şi noi printre aceştia.

Nici o voinţă şi nici un interes nu pot condiţiona judecata sa, nici măcar interesul majorităţii. În mod diferit în raport cu „puterea" legislativă sau cu cea executivă, care sunt puteri ale majorităţii, judecătorul împarte dreptatea în numele legii, ca exprimare a voinţei suverane a poporului, dar nu în numele majorităţii, el trebuind să apere şi libertăţile minorităţii.

Independenţa şi implicit imparţialitatea judecătorului cere separarea instituţională a acestuia în raport cu părţile, **cu acuzaţia publică** sau alte „puteri" constituite în stat.

Independenţa judecătorilor trebuie să fie reală şi concretizată în practică în modul de organizare judecătorească, oferind sistemului mijloacele operaţionale necesare exigenţelor societăţii contemporane şi abolind structurile arhaice, **de paternalism guvernamental** existente întotdeauna în ceea ce priveşte pe judecător.

Independenţa „puterii" judecătoreşti trebuie să fie **funcţională, organică** şi **economică.**

Independenţa **organică şi funcţională** a judecătorilor se caracterizează prin existenţa unui organ de „guvernare" a corpului judecătoresc, Consiliul Superior al Magistraturii, şi prin posibilitatea corespunzătoare condiţiilor din fiecare ţară de a avea şi alte consilii ale judecătorilor; prin inexistenţa oricărei subordonări între judecători; a directivelor adresate judecătorilor din instanţele „ierarhic inferioare"; prin inexistenţa oricărui sistem de ierarhie între judecătorii aceleiaşi instanţe.

Judecătorii nu trebuie să primească ordine sau instrucţiuni, cu excepţia deciziilor pronunţate de instanţele „superioare" de control judiciar, în soluţionarea căilor de atac (apel; recurs). Justiţia contemporană necesită o adevărată independenţă, realizată în mod efectiv şi garantată de existenţa unui organism de „autoguvernare" a judecătorilor - Consiliul Superior al Magistraturii (C.S.M.).

Privire de ansamblu – succintă – asupra independenţei instanţelor şi a judecătorilor

Din Principiile fundamentale referitoare la independenţa magistraturii, adoptate la Milano în anul 1985 şi confirmate de Adunarea Generală a O.N.U. în acelaşi an, rezultă că **independenţa judecătorilor** trebuie garantată de stat şi enunţată în Constituţie sau în altă lege naţională, iar celelalte „puteri" constituite în stat **trebuie să o respecte (pct. 1).**

Aşa cum am menţionat anterior art. 124 alin. (3) din Constituţia României proclamă acest principiu fundamental.

În Constituţia Republicii Moldova independenţa judecătorilor este consacrată în dispoziţiile art. 116 alin. (1).

Textul constituţional precizat din Constituţia Republicii Moldova este în concordanţă cu „Proiectul de principii privind independenţa puterii judecătoreşti", adoptat la Siracusa, în Italia, în anul 1981, cu „Principiile fundamentale privind independenţa puterii judecătoreşti", adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., prin două rezoluţii, în anul 1985.

Referitor la preocupările privitoare la consacrarea principiului independenţei judecătorilor, pe plan mondial, precizăm că au fost adoptate de organismele internaţionale şi alte acte declarative, cum ar fi: Proiectul de Declaraţie Universală privind independenţa justiţiei, elaborat de Dr. Singhvi, în anul 1987; Principiile de la Tokyo privind independenţa puterii judecătoreşti în regiunea juridică asiatică, adoptată în anul 1981; Codul Asociaţiei Internaţionale a Avocaţilor privind standardele minime de independenţă a puterii judecătoreşti, adoptat în capitala Indiei, New Delhi, în anul 1982 şi respectiv Proiectul standardelor independenţei puterii judecătoreşti şi a profesiei de avocat, elaborat în anul 1986.

De principiu, în doctrina juridică, inclusiv cea constituţională, se acreditează ideea, teza că independenţa judecătorilor poate fi analizată dintr-o dublă perspectivă:

- o independenţă funcţională a judecătorilor;
- o independenţă personală a acestora.

Independenţa funcţională – porneşte de la ideea că justiţia se realizează prin intermediul unei categorii specializate de organe (de autorităţi), apte să îndeplinească funcţia de judecată.

De asemenea, justiţia trebuie să se înfăptuiască pe baza normelor de drept prestabilite de „puterea" legislativă. Din punct de vedere funcţional „puterea" judecătorească trebuie să statueze asupra cauzelor deduse judecăţii, fără restricţii, ameninţări sau intervenţii, directe sau indirecte, din partea justiţiabililor sau din partea altei „puteri" constituite în stat, ori din partea grupurilor de presiune.

Independenţa funcţională a judecătorului este **organic legată de poziţia acestuia în raport cu ceilalţi judecători de la aceeaşi instanţă, de la instanţele de control judiciar „ierarhic superioare" sau în raport cu judecătorii care îndeplinesc atribuţiile de conducere a respectivei instanţe judecătoreşti unde funcţionează judecătorul.**

Aceste principii declarative se regăsesc în documentele internaţionale enunţate anterior şi în mod deosebit în dispoziţiile art. 2 din „Principiile fundamentale privind independenţa puterii judecătoreşti adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., în anul 1985.

În Republica Moldova, în conformitate cu legislaţia în vigoare, **independenţa funcţională** a judecătorilor este consacrată, în mod indirect, în dispoziţiile Legii fundamentale.

Art. 115 alin. (1) al Constituţia Republicii Moldova prevede: „Justiţia se înfăptuieşte prin Curtea Supremă de Justiţie, prin curţile de apel, şi prin judecătorii."

În Republica Moldova funcţionează ca instituţii cu caracter jurisdicţional următoarele instanţe: judecătoriile, curţile de apel şi Curtea Supremă de Justiţie.

În limitele legii funcţionează şi judecătorii specializate.

Stabilirea prin Constituţie a instanţelor judecătoreşti şi stabilirea prin **lege organică** a numărului acestora, a procedurii de judecată şi a competenţei reprezintă, în opinia noastră, un element fundamental, o piatră de temelie în consacrarea independenţei funcţionale a judecătorilor.

Prevederile art. 114 coroborate cu prevederile art. 116 alin. (1), ambele din Constituţie, generează totala independenţă a judecătorilor în raport cu „puterea" legislativă sau cu exponenţii „puterii" executive.

Independenţa judecătorului nu priveşte însă raporturile cu dreptul pozitiv (obiectiv). Altfel spus, judecătorul nu este independent faţă de lege.

„Puterea" judecătorească este chemată să aplice Dreptul. Ea nu poate refuza aplicarea legilor nici în mod direct şi nici indirect prin interpretare – în spiritul contrar voinţei legiuitorului - întrucât în acest fel s-ar îndepărta de nobilul scop al pronunţării Dreptului, în condiţii de independenţă şi de imparţialitate.

*

* *

Independenţa judecătorului presupune şi o **latură personală**, referitoare la statutul acestui „personaj cheie" al societăţii contemporane. Independenţa personală se manifestă cu prioritate în privinţa carierei profesionale a judecătorului cu scopul de a-l feri pe acesta de ingerinţele şi capriciile celorlalte „puteri" constituite în stat, şi în mod deosebit în raport cu **„puterea" executivă.**

Independenţa funcţională trebuie să fie dublată de independenţa personală a judecătorului întrucât în acest mod se

poate asigura şi garanta o independenţă reală a reprezentanţilor „puterii" judecătoreşti.

Analiza statutului judecătorului – cu privire specială asupra **condiţiilor de selecţionare, a modului de învestire în funcţie** şi **a aplicării sancţiunilor disciplinare** s-a realizat, alături de alte chestiuni, în una dintre cele mai importante lucrări ale noastre [20].

În acest context vom prezenta, în mod succint, elementele care compun şi garantează totodată **independenţa personală** a judecătorului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că reprezintă criterii de apreciere a independenţei personale a judecătorilor, următoarele condiţii: selecţionarea şi numirea judecătorului, durata numirii în funcţie şi existenţa garanţiilor conferite judecătorului împotriva oricăror influenţe exterioare actului de justiţie.

În Republica Moldova judecătorii sunt selecţionaţi în conformitate cu legislaţia în vigoare, ulterior fiind numiţi în funcţie de Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Suprem al Magistraturii.

Învestirea candidaţilor în funcţia de judecător cunoaşte, pe plan internaţional, două modalităţi: **fie ca urmare a numirii, fie ca urmare a organizării de alegeri**.

Considerăm că sistemul alegerii judecătorilor ar conduce la dependenţa acestora în raport cu electoratul sau în raport cu grupurile de presiune din cadrul societăţii.

Exponenţii „puterii" legislative sunt aleşi de electorat cu scopul elaborării şi aplicării politicii, în acord cu programele de guvernare adoptate de partidele politice.

Judecătorii, în calitate de membri ai „puterii" judecătoreşti, nu exercită funcţia în temeiul opţiunilor politice şi nu au ca scop elaborarea politicii generale a statului. Rolul

---

[20]. „**Independenţa judecătorilor şi garanţiile ei juridice**" – această teză a fost publicată.

judecătorilor se circumscrie aplicării legii şi, drept consecinţă, se extinde şi cu privire la controlul modului în care se aplică dreptul pozitiv (obiectiv). De lege lata, numirea judecătorilor, cu excepţia celor stagiari, se face de Preşedintele Republicii Moldova, prin Decret prezidenţial.

Pentru a estompa intervenţia „puterii" executive şi rolul acesteia în numirea judecătorilor, Constituţia Republicii Moldova a înfiinţat Consiliul Superior al Magistraturii, care are aptitudinea de a propune şefului statului candidaţii în vederea numirii în funcţiile vacante.

În acord cu prevederile punctului 10 din Principiile fundamentale asupra independenţei magistraturii recrutarea judecătorilor trebuie să se realizeze prin concurs de admitere în magistratură, urmată de promovarea examenului de capacitate.

Tot circumscrisă laturii personale a independenţei judecătorilor este instituţia inamovibilităţii.

Inamovibilitatea – este o instituţie în virtutea căreia judecătorii nu pot fi revocaţi din funcţie, suspendaţi, transferaţi, pensionaţi sau sancţionaţi disciplinar decât în cazurile şi în condiţiile prevăzute de dispoziţiile legale.

Guvernele autoritare nu doresc instituirea inamovibilităţii corpului judecătoresc şi chiar „luptă" împotriva legiferării acestei instituţii, considerând-o o piedică în calea realizării „obiectivelor guvernării".

Fără îndoială, acordarea inamovibilităţii judecătorilor „trădează" caracterul democratic al statului şi respectul „puterilor" etatice faţă de lege. Scopul principal al acordării inamovibilităţii judecătorilor îl reprezintă **protejarea acestora în raport cu „puterea" executivă.**

Judecătorul este apărat de instituţia inamovibilităţii în condiţiile în care îşi exercită corect atribuţiile de serviciu şi are o conduită profesională şi socială demnă.

În ipoteza în care judecătorul săvârşeşte abateri disciplinare sau încalcă regulile de conduită prevăzute de

Codul deontologic se va angaja, în formele prestabilite şi în condiţiile legii, răspunderea juridică disciplinară [21]. Tot sub aspect personal independenţa judecătorilor este asigurată prin stabilirea unei salarizări corespunzătoare a judecătorilor. Fiind îngrădit prin incompatibilităţi şi interdicţii, prin modul în care judecătorul este perceput în spectrul social (sub raportul calităţii morale a conduitei sale), la care putem adăuga cantitatea şi calitatea muncii pe care o prestează, **judecătorul** trebuie să dispună de o indemnizaţie decentă, care să compenseze toate restricţiile pe care societatea şi legea i le impune.

În sfârşit, pentru a contura elementele care compun, sub aspect personal, independenţa judecătorului este necesar să ne referim şi la formaţia profesională.

În scopul asigurării independenţei judecătorul trebuie să studieze continuu doctrina juridică şi jurisprudenţa. Este recomandabil ca judecătorii, în general, să se specializeze în cadrul ciclurilor universitare de învăţământ superior.

Acesta întrucât un judecător slab pregătit sau ignorant este predispus mai uşor la dependenţă în raport cu alte autorităţi „ierarhice", sau exterioare justiţiei ori cu justiţiabilii. De aceea, legislaţia în domeniu trebuie să impună obligativitatea efectuării unor stagii periodice de pregătire sau de perfecţionare profesională.

Independenţa unui judecător implică din partea persoanei fizice învestite în această funcţie anumite calităţi morale, între care amintim: **curaj, obiectivitate şi erudiţie**.

Aşadar toate elementele analizate trebuie grefate pe caracterul şi pe profilul moral al persoanei fizice învestită în funcţia de judecător pentru că scopul ultim al asigurării

---

[21]. P. Vasilescu – **Tratat teoretic şi practic de procedură civilă**, vol. I, Iaşi, pag. 299.

independenţei îl reprezintă pronunţarea unor hotărâri judecătoreşti legale, temeinice şi demne de încrederea societăţii [22].

*

* *

În continuare vom proceda la analiza concretă a dispoziţiilor constituţionale relative la **Autoritatea judecătorească.**

[22]. Să ne fie îngăduită această analiză mai detaliată. Subiectivitatea noastră, totuşi, îşi spune cuvântul !!!!

Secţiunea 1: „Instanţele judecătoreşti”.

Art. 114.: „Înfăptuirea justiţiei”.

„Justiţia se înfăptuieşte în numele legii numai de instanţele judecătoreşti.”

Articolul supus examinării constituie o reflectare, un corolar al principiului separaţiei / echilibrului puterilor etatice.

Astfel, funcţia de judecată, adică de a statua asupra raporturilor juridice devenite litigioase se exercită de o categorie de organe statale specializate. Aceste organe sunt instanţele judecătoreşti care sunt încadrate cu un număr determinat de judecători care judecă procesele penale, civile, administrative sau de albă natură, înfăptuind justiţia.

Art. 115.: „Instanţele judecătoreşti”.

„(1). Justiţia se înfăptuieşte prin Curtea Supremă de Justiţie, prin curţile de apel şi prin judecătorii.

(2). Pentru anumite categorii de cauze pot funcţiona, potrivit legii, judecătorii specializate.

(3). Înfiinţarea de instanţe extraordinare este interzisă.

(4). Organizarea instanţelor judecătoreşti, competenţa acestora şi procedura de judecată sunt stabilite prin lege organică”.

Legiuitorul Constituant a stabilit categoriile de instanţe de drept comun din Republica Moldova. În aceste condiţii legiuitorul ordinar nu are competenţa de a înfiinţa alte instanţe ordinare. Instanţele de drept comun sunt: **Curtea Supremă de Justiţie, curţile de apel** şi **judecătoriile.**

Există instanţe specializate, înfiinţate în temeiul legii, pentru judecarea unor anumite categorii de cauze: economice, militare. Aceste instanţe se numesc **judecătorii specializate.** Evident, instanţa supremă şi pentru aceste judecătorii

specializate este tot Curtea Supremă de Justiţie. De altfel, Curtea Supremă de Justiţie constituie instanţa supremă în raport cu ordinul jurisdicţional judiciar. Prin noţiunea de **ordin de jurisdicţie** – se înţelege un sistem de autorităţi jurisdicţionale – instanţe judecătoreşti – ierarhizate care au în vârf o curte supremă.

Curtea Supremă a unui ordin de jurisdicţie este instanţa la care ajung, prin intermediul căilor de atac, hotărârile judecătoreşti pronunţate de instanţele inferioare, iar hotărârile instanţei supreme nu mai sunt susceptibile de a fi atacate în faţa unei alte jurisdicţii. De asemenea, instanţa supremă are şi rolul de a asigura unitatea de jurisprudenţă a ordinului de jurisdicţie în care este inclusă.

În Republica Moldova există **jurisdicţia judiciară,** care este unicul ordin jurisdicţional, a cărei instanţă supremă este Curtea Supremă de Justiţie.

Curtea Constituţională a Republicii Moldova nu este inclusă în jurisdicţia judiciară, ci reprezintă o jurisdicţie specializată. Fiind vorba de o singură instanţă, Curtea Constituţională nu formează un ordin de jurisdicţie. De asemenea, nici Curtea de Conturi nu are caracterul de Curte Supremă a unui ordin de jurisdicţie, întrucât hotărârile pe care le pronunţă trebuie să poată fi atacate în faţa instanţelor judecătoreşti de drept comun (ordinare), în baza principiului accesului liber la justiţie (art. 20 din Constituţia Republicii Moldova).

Curtea Supremă de Justiţie urmăreşte aplicarea corectă şi unitară a legilor de către toate instanţele judecătoreşti. În consecinţă Curtea Supremă de Justiţie trebuie să dispună de mijloacele necesare pentru îndeplinirea acestei atribuţii. Deci, pentru ca efectiv să se asigure uniformizarea jurisprudenţei este necesar ca anumite categorii de hotărâri judecătoreşti să fie obligatorii pentru toate instanţele care compun ordinul de jurisdicţie judiciară. Dacă unele hotărâri pronunţate de Curtea

Supremă de Justiţie (C.S.J.) în vederea realizării unităţii jurisprudenţei sunt obligatorii pentru instanţele inferioare înseamnă că aceste hotărâri judecătoreşti constituie izvoare ale dreptului pozitiv (obiectiv).

Instanţele extraordinare fiind interzise înseamnă că nu se pot înfiinţa astfel de organe jurisdicţionale pentru situaţii excepţionale (revoltă, război, cataclism).

Se impune aici o remarcă, credem noi importantă: instanţele extraordinare nu trebuie confundate cu instanţele (judecătoriile) specializate. Aceste din urmă instanţe judecă anumite categorii de cauze potrivit competenţei stabilită prin lege.

Constituantul a stabilit că normele de procedură în sens larg (normele de organizare, normele de competenţă şi normele de procedură propriu-zisă) sunt – datorită importanţei lor deosebite – edictate prin lege organică. Aşa fiind, legile de organizare judiciară şi codurile de procedură trebuiesc adoptate, modificate sau abrogate exclusiv prin legi organice.

Art. 116.: „Statutul judecătorilor”.

„(1). Judecătorii instanţelor judecătoreşti sunt independenţi, imparţiali şi inamovibili, potrivit legii.

(2). Judecătorii instanţelor judecătoreşti se numesc în funcţie de Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, în condiţiile legii. Judecătorii care au susţinut concursul sunt numiţi în funcţie pentru prima dată pe un termen de 5 ani. După expirarea termenului de 5 ani, judecătorii vor fi numiţi în funcţie până la atingerea plafonului de vârstă, stabilit în condiţiile legii.

(3). Preşedinţii şi vicepreşedinţii instanţelor judecătoreşti sunt numiţi în funcţie de Preşedintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, pe un termen de 4 ani.

(4). Preşedintele, vicepreşedinţii şi judecătorii Curţii Supreme de Justiţie sunt numiţi în funcţie de Parlament la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Ei trebuie să aibă o vechime în funcţia de judecător de cel puţin 10 ani.

(5). Promovarea şi transferarea judecătorilor se fac numai cu acordul acestora.

(6). Sancţionarea judecătorilor se face în conformitate cu legea.

(7). Funcţia de judecător este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite, cu excepţia activităţii didactice şi ştiinţifice".

Relativ la independenţă, imparţialitatea şi inamovibilitatea judecătorilor am făcut anterior câteva discuţii. În consecinţă nu vom reveni asupra lor.

În ceea ce priveşte sancţionarea judecătorilor am făcut unele precizări în partea introductivă a acestui capitol.

Despre numirea judecătorilor precizăm doar faptul că aceasta se realizează în **două etape**: **prima** în care candidaţii care au susţinut concursul sunt numiţi în funcţie pentru o perioadă determinată de 5 ani şi **a doua etapă** concretizată în numirea judecătorilor, după expirarea termenului de 5 ani, până la pensionare.

Rostul acestor etape – cu referire specială la prima etapă – este limpede. În 5 ani de activitate judecătorul trebuie să producă dovezi temeinice că are calităţile profesionale şi morale pentru a fi numit în funcţie până la atingerea plafonului de vârstă.

Aşa fiind, considerăm că numirea în cea de-a doua etapă nu trebuie să constituie **doar un act formal**, ci este necesar să fie numiţi doar acei judecători care în termenul de 5 ani au probat temeinic calităţile necesare acestei extrem de importante funcţii.

Preşedinţii şi vicepreşedinţii instanţelor judecătoreşti sunt numiţi pentru un mandat de 4 ani. Numirea acestor judecători

în funcţii de conducere se realizează, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către şeful statului. Spre deosebire de aceştia, preşedintele, vicepreşedinţii şi judecătorii Curţii Supreme de Justiţie sunt numiţi propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către Parlament dintre judecătorii care au o vechime în funcţie de cel puţin 10 ani.

Considerăm că modalitatea de numire a membrilor Curţii Supreme de Justiţie este criticabilă. Aceasta, deoarece numirea de către Parlament implică jocul partidelor politice, ceea ce de multe ori determină numirea în aceste funcţii (adevărate demnităţi publice) a unor judecători care nu excelează prin calităţi profesionale şi morale, în detrimentul altor judecători care dispun de astfel de atribute pozitive. Este adevărat că propunerea aparţine Consiliului Superior al Magistraturii dar credem că organul deliberativ – legislativ va fi înclinat să numească pe judecătorii care „sunt dependenţi" de puterea politică.

Pe de altă parte, credem că aceste numiri prevăzute în alineatele (3) şi (4) trebuie neapărat să fie precedate de propuneri multiple din partea Consiliului Superior al Magistraturii (C.S.M.). **Dacă nu se organizează concurs** trebuie ca pentru fiecare post să fie propuşi cel puţin doi candidaţi pentru ca şeful statului respectiv Parlamentul să aibă efectiv **un drept la alegere în vederea numirii**. Altfel, numirile se transformă în acte pur formale, decorative, rămânând la discreţia Consiliului Superior al Magistraturii, care, de altfel, face aceste propuneri. Faptul că atât promovarea cât şi transferarea judecătorilor se fac numai cu acordul acestora constituie o consecinţă firească a inamovibilităţii judecătorilor.

Pentru a prezerva imparţialitatea judecătorilor s-a prevăzut incompatibilitatea acestora cu exercitarea oricărei alte funcţii retribuite. În acest mod se asigură prestigiul şi independenţa membrilor corpului judecătoresc. Unica excepţie admisă de Constituant se referă **la activităţile didactice şi ştiinţifice**.

Credem că aici se impun unele precizări.

Pentru a fi riguroşi trebuie să menţionăm că această excepţie, aşa cum rezultă din textul constituţional, se referă la activităţile didactice şi la cele ştiinţifice, în general. Aşa fiind, activitatea didactică sau ştiinţifică se poate realiza în domeniul Ştiinţelor Juridice sau în alte domenii ale cunoaşterii umane. Considerăm că ar fi fost necesar ca Legiuitorul Constituant să menţioneze fie activitatea didactică sau ştiinţifică în învăţământul juridic superior ori în institutele de cercetare juridică, fie să precizeze ca excepţie funcţiile didactice din învăţământul superior.

În prima ipoteză excepţia ar fi fost mai restrânsă decât în a doua ipoteză.

Astfel, având ca excepţie, teoretic vorbind, **activitatea didactică sau ştiinţifică în învăţământul juridic superior sau în institutele de cercetare juridică** ar fi însemnat că judecătorii nu ar fi putut activa decât în cadrul **Facultăţilor de Drept** din Universităţile Republicii Moldova sau în **institutele de cercetare juridică.**

În această ipoteză judecătorii nu ar fi putut preda cursuri universitare de specialitate juridică în cadrul unor facultăţi cu profil şi specializare nou juridică. Spre exemplu: să predea Teoria generală a dreptului sau Dreptul Comercial ori Elemente de Drept Civil la o Facultate de Ştiinţe Economice sau Drept Internaţional Public ori Drept Constituţional şi Instituţii Politice la o Facultate de Relaţii Internaţionale. Aceasta deoarece, deşi **disciplina predată este juridică** ea nu se predă efectiv, de judecător, în învăţământul juridic superior.

În a doua ipoteză, teoretic vorbind, având ca excepţie funcţiile didactice în învăţământul superior situaţia prezentată anterior nu mai prezintă relevanţă. Aşa fiind, judecătorul poate preda la orice facultate disciplinele juridice sau non-juridice, fără distincţie.

Ipotezele prezentate de noi scot în relief exprimarea lacunară a Constituantului, „**Activitatea didactică”** la care se referă Constituţia nu este nici măcar expres circumscrisă învăţământului superior. Desigur, Legiuitorul Constituant acest tip de învăţământ l-a avut în vedere dar nu l-a menţionat expres.

Oricum, **„activitatea didactică”** trebuie, în mod necesar, să privească învăţământul universitar, indiferent de domeniu, pentru ca excepţia să se aplice judecătorului.

Art. 117.: „Caracterul public al dezbaterilor juridice”.

„În toate instanţele judecătoreşti şedinţele de judecată sunt publice. Judecarea proceselor în şedinţă închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură”.

Constituţia proclamă **principiul publicităţii şedinţelor de judecată**. Acest principiu se aplică tuturor categoriilor de litigii, indiferent de natura acestora.

A fost consacrată totodată şi excepţia de la regulă constând în judecarea unor procese **în şedinţe de judecată nepublice, „secrete” sau „închise”**. Excepţia este aplicabilă numai în cazurile prevăzute expres de lege, instanţa de judecată fiind ţinută să respecte regulile de procedură, în totalitatea lor.

Se pune în mod firesc întrebarea: cazurile în care se admite desfăşurarea proceselor în şedinţe nepublice pot fi stabilite **prin lege organică** sau pot fi menţionate **şi prin lege ordinară** ?

Este o chestiune care se impune a fi explicată mai ales că Legiuitorul Constituant nu a făcut nici un fel de precizare în acest sens.

Pentru a putea răspunde la întrebare trebuie să reamintim că atât timp cât în Constituţie nu se distinge, înseamnă că excepţia în cauză poate fi reglementată şi prin lege ordinară.

Apreciem că normele de procedură şi cele de organizare judiciară ar trebui adoptate prin intermediul legilor organice. În consecinţă şi cazurile în care şedinţele de judecată se desfăşoară nepublic, secret, ar trebui prevăzute exclusiv prin legi organice.

De altfel, în privinţa organizării judiciare a instanţelor judecătoreşti art. 72 lin. (3) lit. „c" prevede necesitatea reglementării prin lege organică.

Pentru identitate de raţionament, şi codurile de procedură ar trebui adoptate tot prin legi organice, în temeiul art. 72 alin (3) lit. „r" din Constituţie.

Desigur acesta reprezintă doar un punct de vedere care se fundamentează **pe unitatea** normelor de procedură, indiferent de faptul că acestea sunt norme de organizare judiciară, norme de competenţă sau, după caz, norme de procedură propriu-zisă.

Pe de altă parte, indicarea cazurilor, în care instanţa de judecată poate declara **şedinţa secretă**, în lege organică sporeşte eficienţa excepţiei prevăzute de Constituţie şi garantează stabilitatea şi durabilitatea situaţiilor de excepţie menţionate de lege, în temeiul Constituţiei.

De principiu, precizăm că derogările de la principiul publicităţii şedinţelor de judecată se referă la: cazuri în care ar putea fi afectată ordinea publică sau siguranţa naţională, cazuri în care ar putea fi lezate onoarea sau demnitatea unei persoane fizice participante în proces sau situaţiile în care prin desfăşurarea publică a şedinţei de judecată s-ar putea aduce atingere normelor de convieţuire socială, moralei sau bunelor moravuri.

Art. 118.: „Limba de procedură şi dreptul la interpret”.

„(1). Procedura judiciară se desfăşoară în limba moldovenească.

(2). Persoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba moldovenească au dreptul de a lua cunoştinţă de toate actele şi lucrările dosarului, de a vorbi în instanţă prin interpret.

(3). În condiţiile legii, procedura judiciară se poate efectua şi într-o limbă acceptabilă pentru majoritatea persoanelor care participă la proces”.

Se consacră utilizarea limbii „moldoveneşti” în cadrul procedurilor judiciare în mod firesc deoarece limba „moldovenească” constituie limba de stat, adică limba oficială în Republica Moldova. În realitate este vorba despre utilizarea limbii române în justiţie care este, de altfel, limba oficială a statului.

Pentru persoanele care nu vorbesc limba română Constituantul le acordă dreptul de a lua cunoştinţă de piesele dosarului şi de a vorbi în instanţă prin interpret, traducător. În aceste situaţii procesul se desfăşoară în limba română, toate actele procedurale fiind întocmite în limba oficială a ţării.

Alin. (3) a articolului examinat lasă posibilitatea efectuării procedurii judiciare şi într-o altă limbă decât cea oficială, care să fie acceptabilă, adică cunoscută, pentru majoritatea persoanelor participante la proces. Această posibilitate de utilizare a unei alte limbi decât cea oficială trebuie să se materializeze în condiţiile legii.

Spre exemplu – în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia se poate invoca la fiecare proces necunoaşterea limbii române, utilizându-se limba acceptabilă pentru părţi respectiv limba turcă sau limba rusă !!! Ori, în orice raion de pe teritoriul Republicii participanţii la proces pot conveni utilizarea unei **limbi acceptabile** pentru ei, alta decât limba

română, fapt ce determină utilizarea „limbii acceptabile”, în speţă a limbii ruse !!!

Considerăm că în cadrul procedurilor judiciare trebuie să se utilizeze exclusiv limba română, ca limbă oficială a statului.

Este adevărul că statul protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea şi la funcţionarea limbii ruse şi a altor limbi vorbite pe teritoriul Republicii [art. 13 lin. (2) din Constituţie] dar limba utilizată de reprezentanţii „puterii” judecătoreşti în cadrul procedurilor judiciare trebuie să fie doar „limba de stat”, adică limba română.

În favoarea acestei teze pot fi aduse următoarele argumente:

*. utilizarea limbii române întăreşte suveranitatea Republicii Moldova, în latura sa internă, cu referire la supremaţie;

*. confirmă tuturor participanţilor la procedurile judiciare unitatea de neam, de limbă şi de tradiţii a întregului popor român;

*. impune limba română, care este o limbă oficială tânără, în faţa tuturor cetăţenilor şi, în general, în faţa tuturor subiectelor de drept participante la procedurile judiciare;

*. conferă satisfacţie morală tuturor românilor din Basarabia ştiind că limba lor se aplică în justiţie oriunde şi în orice condiţii, pe teritoriul Republicii.

Situaţia menţionată în alin. (3) al acestui articol constituie o excepţie de la regula instituită prin alin. (1).

Această excepţie putea lipsi din Constituţia Republicii Moldova tocmai pentru consolidarea utilizării limbii române, ca limbă oficială, în toate sectoarele de activitate social-economică ale statului şi în mod deosebit în activitatea organelor judiciare.

S-ar putea crede că în acest mod se poate realiza o discriminare a cetăţenilor aparţinând minorităţilor naţionale.

Dimpotrivă, desfăşurarea procedurilor judiciare **numai în limba română** asigură, în mod indirect, însuşirea de către toţi cetăţenii a limbii oficiale. Aceasta deoarece cetăţenii, inclusiv cei de altă origine etnică decât cea română au obligaţia de a fi devotaţi ţării şi de a însuşi „limba de stat", adică limba oficială.

Nu organele judiciare trebuie să utilizeze limba minorităţilor ştirbind, în acest fel, supremaţia şi măreţia naţională a românilor ci este necesar ca cetăţenii minoritari sub aspect etnic şi lingvistic să „posede" limba oficială pentru că trăiesc într-o Ţară Românească !!! O chestiune mai este de ridicat relativ la excepţia inclusă în alin. (3). Dacă procedura judiciară se desfăşoară într-o **„limbă acceptabilă"** !!! pentru majoritatea participanţilor la proces atunci piesele şi lucrările dosarului sunt întocmite în limba oficială, limba română sau în **„limba acceptabilă"** ?

Este de neconceput ca actele şi lucrările dosarului să fie redactate într-o altă limbă decât limba română, ca limbă oficială. În acest fel se asigură realizarea unui control judiciar corect de către instanţele „ierarhic" superioare, prin redactarea actelor juridice exclusiv în limba oficială !!!

Mai este încă o problemă aparent lipsită de importanţă dar care are conotaţii profunde, de nebănuit !!!

Instanţa de judecată este, în principiu, sub „controlul" publicului din sala de şedinţă. Dacă în locul limbii române se utilizează, în procedura judiciară, o aşa-zisă „limbă acceptabilă" activitatea instanţei nu mai poate fi urmărită de public. Românii ar asista la o „mascaradă judiciară" fără să înţeleagă ce se petrece în sala de şedinţă. Dar pentru ei, pentru români, din păcate, nu există drept la traducător din „limba acceptabilă" în limba română, limba oficială a statului.

Art. 119.: „Folosirea căilor de atac".

„Împotriva hotărârilor judecătoreşti, părţile interesate şi organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condiţiile legii".

Textul constituţional reglementează dreptul părţilor din proces de a exercita căile de atac prevăzute de lege împotriva hotărârilor judecătoreşti. De asemenea, Constituantul recunoaşte acest drept şi organelor de stat competente. Desigur, principalul organ etatic care are posibilitatea de a exercita căile de atac legale în raport cu hotărârile judecătoreşti pronunţate este **Procuratura.**

Un aspect deosebit de important se referă la modul de exercitare a căilor de atac. Acestea trebuiesc promovate **în condiţiile legii**. Aceasta înseamnă că textul constituţional supus examinării face trimitere la legea procesual civilă, respectiv la legea procesual penală. Codurile de procedură civilă şi penală prevăd modurile de exercitare a căilor de atac împotriva hotărârilor judecătoreşti pronunţate de instanţele de judecată.

Art. 120.: „Caracterul obligatoriu al sentinţelor şi al altor hotărâri".

„Este obligatorie respectarea sentinţelor şi a altor hotărâri definitive ale instanţelor judecătoreşti, precum şi colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentinţelor şi a altor hotărâri judecătoreşti definitive".

Art. 120 din Constituţia Republicii Moldova consacră principiul autorităţii / puterii de lucru judecat cu privire la hotărârile judecătoreşti definitive.

Din acest motiv putem afirma, fără putinţă de tăgadă, că acest principiu a căpătat noi valenţe, fiind înscris, în mod expres, în normele juridice constituţionale.

Concret este proclamată obligativitatea respectării hotărârilor judecătoreşti definitive. Practic norma juridică constituţională afirmă **puterea de comandă – imperium** – a hotărârilor judecătoreşti definitive.

Pentru îndeplinirea **acestui scop** textul constituţional impune obligaţia celorlalte autorităţi etatice de a-şi da concursul la desfăşurarea procedurilor judiciare şi la punerea în executare a hotărârilor judecătoreşti intrate în puterea lucrului judecat. Această colaborare constituie **mijlocul** prin care se atinge scopul materializat în punerea neîntârziată în executare a tuturor hotărârilor judecătoreşti.

Rolul principiului autorităţii / puterii de lucru judecat rezidă în necesitatea conservării raporturilor litigioase sub aspectul soluţiei adoptate în justiţie, cu ocazia tranşării litigiilor. Aşa fiind, realitatea socială, obiectivă, impune adoptarea acestui principiu în vederea asigurării stabilităţii vieţii sociale.

Faptul că în Constituţia Republicii Moldova principiul puterii / autorităţii de lucru judecat este expres proclamat şi reglementat constituie un fapt pozitiv, demn de semnalat, asigurând stabilitatea tuturor raporturilor sociale precum şi a circuitului civil general.

Art. 121.: „Resursele financiare ale instanţelor judecătoreşti, indemnizaţia şi alte drepturi”.

„(1). Resursele financiare ale instanţelor judecătoreşti sunt aprobate de Parlament şi sunt incluse în bugetul de stat.

(2). Indemnizaţiile şi alte drepturi ale judecătorilor sunt stabilite prin lege.

(3). Instanţele judecătoreşti dispun de poliţia pusă în serviciul lor”.

În vederea asigurării independenţei „puterii” judecătoreşti şi a bunei funcţionări a justiţiei, ca serviciu public

indispensabil pentru societate, Legiuitorul Constituant a stabilit alocarea, de către Parlament, pentru instanţele judecătoreşti a unor resurse financiare distincte.

Aceste resurse fiind cu caracter public sunt, în mod firesc, incluse în bugetul de stat al Republicii Moldova.

Textul constituţional prevede obligativitatea stabilirii prin lege a indemnizaţiei şi a celorlalte drepturi cuvenite judecătorilor. Aşa cum precizam în cadrul **consideraţiilor introductive** relative la **„Autoritatea judecătorească"** stabilirea unei indemnizaţii corespunzătoare pentru judecători asigură **independenţa personală** a acestora. Stabilirea unei indemnizaţii decente se impune pentru compensarea tuturor restricţiilor pe care societatea şi legea le impun judecătorilor.

Cu referire la alin. (3) al textului constituţional supus analizei remarcăm faptul că în orice stat de drept instanţele judecătoreşti dispun de un serviciu de poliţie pus în activitate cu competenţa de a lua măsuri pentru asigurarea ordinii şi liniştii în sălile de judecată, cu prilejul desfăşurării procedurilor judiciare.

Secţiunea a 2-a:
„Consiliul Superior al Magistraturii”.

Art. 122.: „Componenţa”.

„(1). Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din judecători şi profesori titulari aleşi pentru o durată de 4 ani.

(2). Din Consiliul Superior al Magistraturii fac parte de drept: Preşedintele Curţii Supreme de Justiţie, ministrul justiţiei şi Procurorul General”.

Articolul examinat se referă la componenţa Consiliului Superior al Magistraturii. Alin. (1) determină generic alcătuirea Consiliului prevăzând că sunt membri ai acestuia **judecători** şi **profesori titulari**. Evident, credem că prin noţiunea de „**profesori titulari**” Legiuitorul Constituant a înţeles profesori de la Facultăţile de Drept din Universităţile Republicii Moldova. O altă interpretare considerăm că nu este posibilă. Mandatul judecătorilor şi profesorilor care au calitatea de membri ai Consiliului Superior al Magistraturii este de 4 ani.

Alin. (2) al textul constituţional nominalizează **pe membrii de drept** ai Consiliului Superior al Magistraturii. Aceştia sunt: **Preşedintele Curţii Supreme de Justiţie, ministrul justiţiei** şi **Procurorul General al Republicii Moldova.** Vom face scurte referiri la membrii de drept ai Consiliului Superior al Magistraturii.

Astfel, este firesc ca Preşedintele Curţii Supreme de Justiţie, în calitatea sa de şef al instanţei supreme, să fie membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii. Totodată este normal ca ministrul justiţiei, fiind un expert de vârf al „puterii” executive, care are în grijă administrarea

serviciului public al justiţiei, să aibă calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii.

În privinţa Procurorului General al Republicii Moldova care deţine calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii ne exprimăm unele rezerve.

Spre deosebire de Constituţia României din anul 1991, modificată în anul 2003, unde Consiliului Superior al Magistraturii este format din **două secţii, una pentru judecători** şi **alta pentru procurori**, Constituţia Republicii Moldova prevede atribuţii pentru acest organ etatic **numai în raport cu judecătorii**. Aşa fiind nu înţelegem de ce s-a conferit Procurorului General al Republicii calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii. Departe de noi intenţia de a minimaliza demnitatea de Procuror General dar includerea sa printre membrii de drept ai Consiliului Superior al Magistraturii este cel puţin inoportună, atât timp cât Consiliul are în competenţă exclusiv cariera judecătorilor.

Art. 123.: „Atribuţiile”.

„(1). Consiliul Superior al Magistraturii asigură numirea, transferarea, detaşarea, promovarea şi aplicarea de măsuri disciplinare faţă de judecători.

(2). Modul de organizare şi funcţionare al Consiliul Superior al Magistraturii se stabileşte prin lege organică”.

Primul aliniat al articolului se referă la atribuţiile propriu-zise ale Consiliului Superior al Magistraturii: numirea, transferarea, detaşarea, promovarea şi aplicarea de sancţiuni disciplinare în raport cu judecătorii.

Prin atribuţiile sale Consiliul Superior al Magistraturii constituie un garant al independenţei „puterii" judecătoreşti şi a membrilor care o compun, judecătorii.

În analiza efectuată de noi prezenta lucrare nu prezintă interes aspectele particulare prevăzute în legile speciale sau în alte ramuri ale Dreptului.

Noi ne vom cantona exclusiv asupra chestiunilor de natură constituţională. Aşa fiind, nu importă – în acest context – modul de numire, transferare, detaşare, promovare sau sancţionare a judecătorilor şi nici procedura prevăzută în legile speciale cu referire la aceste situaţii. Ceea ce prezintă interes pentru demersul nostru se referă la modul în care Consiliul Superior al Magistraturii asigură o reală „autoguvernare" a corpului judecătoresc.

Desigur, cooptarea pe lângă judecători şi a profesorilor de Ştiinţe Juridice în cadrul Consiliul Superior al Magistraturii comportă un grad de credibilitate sporit relativ la activitatea acestui organ etatic.

Practic, profesorii de Drept „joacă" în cadrul Consiliul Superior al Magistraturii un dublu rol:

*. de doctrinari în Ştiinţele Juridice, cu o vastă experienţă şi cu o înaltă pregătirea academică în domeniul Dreptului;

*. de exponenţi ai societăţii civile deoarece profesorii universitari nu fac efectiv parte din ordinul judecătoresc.

În aceste condiţii, pornind de la textul constituţional, apreciem că prin componenţa şi prin atribuţiile sale Consiliul Superior al Magistraturii din Republica Moldova reprezintă un real garant al independenţei autorităţii judecătoreşti.

Alin. (2) al textului analizat prevede că organizarea şi funcţionarea Consiliul Superior al Magistraturii sunt stabilite prin **lege organică**.

Legiuitorul Constituant a apreciat, pe bună dreptate, că organul etatic reprezentat de Consiliul Superior al Magistraturii prezintă o importanţă deosebită. Din această cauză a statuat ca modul său de organizare şi funcţionare să fie reglementat nu printr-o lege ordinară ci prin lege organică.

Secţiunea a 3-a: „Procuratura”.

Art. 124.: „Atribuţiile şi structura”.

„(1). Procuratura reprezintă interesele generale ale societăţii şi apără ordinea de drept, precum şi drepturile şi libertăţile cetăţenilor, conduce şi exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanţele judecătoreşti în condiţiile legii.

(2). Sistemul organelor Procuraturii cuprinde: Procuratura Generală, procuraturile teritoriale şi procuraturile specializate.

(3). Organizarea, competenţa şi modul de desfăşurare a activităţii Procuraturii sunt stabilite prin lege”.

În cadrul secţiunii a III-a din cap. IX dedicat **„Autorităţii judecătoreşti”**, din Titlul III intitulat **„Autorităţile publice”** este reglementată instituţia **procuraturii**.

Articolul pe care îl analizăm se referă la atribuţiile şi structura procuraturii. Înainte de a analiza efectiv textul constituţional se cuvine să facem anumite precizări cu privire la această instituţie.

Astfel, instituţia procuraturii este de sorginte pur sovietică. Alături de Armata sovietică organele Ministrului Afacerilor Interne şi K.G.B., procuratura sovietică a reprezentat în toate republicile ex-sovietice, în perioada de existenţă a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, un instrument de represiune a statului sovietic socialist totalitar.

În consecinţă, ar fi trebuit ca Legiuitorul Constituant să renunţe la denumirea de „**procuratură**” şi să denumească această instituţie etatică cu titulatura **„Minister Public”**.

Textul alin. (1) menţionează expres atribuţiile, **specifice activităţii judiciare**, conferite Procuraturii Republicii Moldova. Ea reprezintă interesele generale ale societăţii şi apără ordinea de drept, precum şi drepturile şi libertăţile cetăţenilor. De asemenea, Procuratura conduce şi exercită

urmărirea penală – ca primă fază a procesului penal – şi reprezintă învinuirea în instanţele judecătoreşti penale.

Unităţile de procuratură moldoveneşti sunt încadrate cu procurori.

Din analiza atribuţiilor procuraturii se desprind o serie eterogenă de competenţe care însă se circumscriu, **în totalitate**, activităţii judiciare. Deci Constituantul nu menţionează acest aspect credem că aceasta reprezintă diferenţa fundamentală între vechea procuratură de tip sovietic şi Procuratura actuală care este un organ statal democratic.

Structura organelor Procuraturii Republicii Moldova cuprinde multiple unităţi aflate pe paliere ierarhice distincte: în vârf este **Procuratura Generală**, apoi **procuraturile teritoriale** şi **procuraturile specializate**.

Procuratura Republicii Moldova, ca instituţie etatică, este organizată pe principiul subordonării ierarhice a procurorilor unei unităţi de procuratură faţă de conducătorul acelei unităţi şi respectiv a conducătorului unei unităţi de procuratură în raport cu şeful ierarhic superior. Principiile subordonării ierarhice şi solidarităţii membrilor unei unităţi de procuratură sunt proprii organizării Procuraturii acestui stat.

Desfăşurarea activităţii procuraturii, organizarea şi competenţa unităţilor de procuratură sunt stabilite prin lege. Iarăşi precizăm opinia noastră în sensul că legea care reglementează organizarea, competenţa şi modul de desfăşurare a activităţii Procuraturii trebuie, în mod necesar, **să fie o lege organică**, conform prevederilor art. 72 alin. (3) lit. „r" din Constituţie. Dacă pentru organizarea şi funcţionarea instanţelor judecătoreşti şi a C.S.M. Constituţia prevede necesitatea adoptării unei legi organice [art. 72 alin. (3) lit. „c"] pentru identitate de raţionament apreciem că şi pentru organizarea şi funcţionarea procuraturii este necesară adoptarea unei legi organice.

Art. 125.: „Mandatul procurorilor”.

„(1). Procurorul General este numit în funcţie de către Parlament, la propunerea Preşedintelui acestuia.

(2). Procurorii ierarhic inferiori sunt numiţi de Procurorul General şi îi sunt subordonaţi.

(3). Mandatul procurorilor este de 5 ani.

(4). Funcţia de procuror este incompatibilă cu orice altă funcţie publică sau privată, cu excepţia activităţii didactice şi ştiinţifice.

(5). În exercitarea mandatului procurorii se supun numai legii.”

Numirea Procurorului General de către Parlament, la propunerea Preşedintelui Parlamentului are menirea de a scoate instituţia etatică a Procuraturii din sfera „puterii” executive. Practic sub aspect formal, Procuratura se află sub controlul autorităţii deliberativ-legislative. Totuşi înclinăm să credem că legăturile Procuraturii cu autoritatea executivă au rămas extrem de strânse, dovadă fiind reacţiile contra manifestanţilor proromâni şi proeuropeni, anticomunişti din primăvara anului 2009, sub preşedinţia lui Vladimir Voronin.

În raport cu Procurorul General al Republicii toţi ceilalţi procurori sunt subordonaţi, fiind numiţi de către acesta. Considerăm că funcţia de Procuror General constituie o „demnitate publică” în adevăratul sens al cuvântului.

Procurorii nu sunt numiţi pe o perioadă nedeterminată. Mandatul lor este de 5 ani.

Este oare numirea procurorilor pe o durată determinată de 5 ani benefică pentru instituţia etatică a Procuraturii ??

Argumente pot fi aduse şi în favoarea dar şi în defavoarea numirii pe o perioadă determinată.

Mandatul fiind limitat în timp procurorii trebuie să se remarce în activitate în scopul determinării Procurorului

General de a le acorda noi mandate succesive. Este de dorit ca reînnoirea mandatelor să nu constituie doar o simplă formalitate.

Deşi sunt subordonaţi ierarhic procurorii se supun exclusiv legii în exercitarea mandatului lor, adică în desfăşurarea tuturor atribuţiilor conferite de dreptul pozitiv (obiectiv).

În legătură cu incompatibilitatea funcţiei de procuror şi cu excepţia de la starea de incompatibilitate, toate prevăzute în alin. (4), facem trimitere la comentariile existente la art. 116 din Constituţia Republicii Moldova [alin. (7)]. Acesta deoarece analiza efectuată la articolul indicat anterior se aplică, în mod identic, şi în privinţa prezentului articol, cu unica menţiune că art. 116 se referă la judecători în timp ce art. 125 priveşte procurorii.

*

* *

Şi în privinţa instituţiei etatice a Procuraturii ne-au interesat doar aspectele de natură constituţională. Este lesne de observat că Legiuitorul Constituant a optat pentru „integrarea" Procuraturii în cadrul „Autorităţii judecătoreşti".

Aşa cum am mai precizat există doctrinari care au manifestat serioase rezerve faţă de „încadrarea" Procuraturii în „puterea" judecătorească.

Au apărut multe studii de specialitate, monografii sau cursuri universitare în care autorii, doctrinari de prestigiu, afirmau necesitatea considerării „Procuraturii" ca parte componentă a „puterii" executive.

Alţi autori au precizat o soluţie mai nuanţată în sensul că Procuratura, acest „Minister Public" al Republicii Moldova, prin rolul şi modul de organizare, are o natură **dual㠖 **executivă** şi **judiciară** (în nici un caz o natură judecătorească !!).

Altfel spus, Procuratura ar trebui să fie un organ al autorităţii executive, cu competenţe materializate pe plan judiciar.

Această soluţie ni se pare corectă şi o îmbrăţişăm fără rezerve.

Membrii Procuraturii nu pronunţă Dreptul şi nu au competenţa de a statua (de a soluţiona) raporturile juridice devenite litigioase.

Dacă Legiuitorul Constituant a avut în vedere tradiţia organizării judecătoreşti din patria mamă, România, atunci era necesar ca titulatura capitolului IX din cadrul Titlului III să fie eventual modificată din „Autoritatea judecătorească" în „Autoritatea judiciară" pentru a putea cuprinde şi Procuratura.

Tot ceea ce poartă sintagma **„judecătoresc"** nu se poate referi decât la **instanţele judecătoreşti** şi la membrii care le compun – **judecătorii**. Întrucât instituţia etatică a Procuraturii este inclusă în „puterea" judecătorească se impune – **de lege ferenda** – includerea **judecătorilor** şi **a procurorilor** într-o categorie profesională unică şi totodată distinctă în raport cu alte categorii profesionale. Este vorba despre categoria profesională a „**magistraţilor**".

Apreciem că trebuie să aibă calitatea de magistraţi nu doar judecătorii de la instanţele judecătoreşti ci şi procurorii din cadrul unităţilor de procuratură.

Desigur, deşi ar fi consideraţi **magistraţi, judecătorii** respectiv **procurorii** trebuie să aibă statute profesionale distincte, aşa cum de altfel prevede Constituţia, în raport de atribuţiile pe care le exercită în mod concret: **primii** înfăptuiesc justiţia **(judecătorii)** iar **ceilalţi** apără interesele generale ale societăţii, în cadrul activităţii judiciare **(procurorii).**

Este mai presus de orice dubiu că relaţiile dintre **„magistraţii" judecători** şi **„magistraţii" procurori** trebuie să se desfăşoare cu bună-credinţă, colegialitate dar cu respectarea statutului fiecărei categorii de funcţii în parte.

Procurorii nu trebuie să îi subestimeze pe judecători şi nici să îi considere drept **„privilegiaţi"** pe aceştia pentru faptul că ei înfăptuiesc justiţia !!

Judecătorii, la rândul lor, nu trebuie să îi considere pe procurori drept **„instrumente”** sau **„simpli auxiliari”** ai justiţiei !!

Conlucrarea, în limitele legii, dintre judecători şi procurori fundamentată pe onestitate caracterizează sau trebuie să caracterizeze raporturile dintre cele două categorii de **„magistraţi”**.

Totul pledează pentru introducerea noţiunii de **„magistrat”**, calitate ce trebuie acordată judecătorilor şi procurorilor.

Existenţa Consiliul Superior **al Magistraturii** !!! (C.S.M.) prin însăşi denumirea sa se referă la **magistraţi.**

Ar trebui regândită, în aceste condiţii, şi componenţa şi atribuţiile C.S.M. Aceasta în sensul că în consiliu ar trebui incluşi şi alţi procurori pe lângă Procurorul General care oricum este membru de drept.

Dacă se recunoaşte, teoretic vorbind, calitatea de magistraţi şi procurorilor, pe lângă judecători, ar fi necesară organizarea C.S.M. **pe secţii specifice: una pentru judecători** şi **alta pentru procurori.**

Cu privire la atribuţiile consiliului acestea trebuiesc extinse şi cu privire la cariera profesională a procurorilor.

Cu o astfel de organizarea a C.S.M. s-ar realiza, de deplin, dezideratul menţionat în alin. (5) al art. 125 referitor la **supunerea procurorilor numai legii în exercitarea mandatului**.

Instituirea categoriei socio-profesionale a **„magistraţilor”** este în deplină concordanţă cu spiritul voinţei Legiuitorul Constituant care a reglementat **instituţia Procuraturii**, alături de **Instanţele judecătoreşti** şi de **Consiliul Superior al Magistraturii,** în cadrul capitolului consacrat „Autorităţii judecătoreşti”.

Titlul IV.: Economia naţională şi finanţele publice.

Art. 126.: „Economia”.

„(1). Economia Republicii Moldova este economie de piaţă, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată şi pe proprietatea publică, antrenate în concurenţă liberă.

(2). Statul trebuie să asigure:

a). reglementarea activităţii economice şi administrarea proprietăţii publice ce-i aparţin în condiţiile legii;

b). libertatea comerţului şi activităţii de întreprinzător, protecţia concurenţei loiale, creare unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producţie;

c). protejarea intereselor naţionale în activitatea economică, financiară şi valutară;

d). stimularea cercetărilor ştiinţifice;

e). exploatarea raţională a pământului şi a celorlalte resurse naturale, în concordanţă cu interesele naţionale;

f). refacerea şi protecţia mediului înconjurător, precum şi menţinerea echilibrului ecologic;

g). sporirea numărului de locuri de muncă, crearea condiţiilor pentru creşterea calităţii vieţii;

h). inviolabilitatea investiţiilor persoanelor fizice şi juridice, inclusiv străine”.

Articolul supus examinării răspunde, **în parte**, la o interogaţie: Care este rolul statului în conformitate cu doctrina statului de drept ?? Am subliniat că răspunsul aflat în textul constituţional este parţial deoarece, aşa cum este şi firesc, el se raportează doar la rolul Statului de Drept în domeniul economiei.

Va fi Statul de Drept, conceptual vorbind, **un stat minimal,** deci un stat liberal fundamentat pe jusnaturalism sau jusraționalism ? Va fi Statul de Drept, privit abstract desigur, un **stat social**, paternal, grijuliu în raport cu marea masă a cetăţenilor?

Realitatea politică din Europa Occidentală şi nu numai dovedeşte că principiile Statului de Drept pot şi sunt promovate atât de partidele politice de orientare stânga şi centru-stânga (social – democrate) cât şi de partidele politice de orientare spre dreapta eşicherului politic (de dreapta sau centru dreapta – creştin – democraţia europeană).

În **Statul de Drept minimal** se urmăresc preponderent principii de natură economică legate de industrii şi comerţ. Acest tip de stat este **statul capitalist pur**, adaptat epocii contemporane. El stimulează concurenţa în toate domeniile de activitate şi în special în zona economico-financiară. Este statul care recunoaşte, fără mari rezerve, dreptul tehnocraţilor capitalişti şi a capitaliştilor propriu-zişi de a-şi impune voinţa în mecanismele social-statale ale puterii etatice.

În **Statul de Drept social, providenţial** primează principii de natură umanitară, legate de asigurarea bunăstării populaţiei şi de asigurarea unei stabilităţi sociale pe plan intern.

Acest tip de stat reprezintă, în esenţă, **tot un stat capitalist**, în care atât latura economică cât şi latura socială sunt privite de guvernanţi cu aceeaşi grijă.

Este inutil să mai precizăm că Statul de Drept liberal este promovat de dreapta politică iar Statul de Drept social constituie subiect de interes major pentru stânga politică.

Fie în variantă liberală, fie în variantă socială, Statul de Drept constituie, la momentul de faţă, modalitatea de realizare a binelui comun. Aceasta deoarece prin instaurarea concretă şi

deplină a Statului de Drept societatea civilă din fiecare ţară trebuie să dobândească **fericirea**, adică să satisfacă interesele materiale şi spirituale atât la nivel integrator – colectiv cât şi la nivel individual. Aceasta deoarece fericirea, satisfacţia tuturor se obţine prin însumarea satisfacţiei indivizilor care compun societatea dintr-un stat, la un moment dat.

Aşa cum reiese din lecturarea alin. (1) al articolului analizat, economia Republicii Moldova este o economie de piaţă, capitalistă, Legiuitorul Constituant a optat pentru constituirea unui Statul de Drept social, „providenţial", care să asigure bunăstarea întregii populaţii a ţării.

Fundamentul economiei Republicii îl constituie instituţia juridică şi economică **a proprietăţii**, sub cele două forme ale sale: **proprietatea privată** şi **proprietatea publică**.

Textul constituţional proclamă antrenarea celor două forme de proprietate în concurenţă liberă şi loială.

Este drept că formele dreptului de proprietate au aptitudinea efectivă de a contribui direct şi nemijlocit la dezvoltarea economiei statului. Remarcăm totodată şi faptul că proprietatea publică şi respectiv proprietatea privată **nu se află în concurenţă** datorită faptului că cele două forme de proprietate au regimuri juridice distincte.

Caracterul social al Statului de Drept instaurat în Republica Moldova rezultă explicit şi din nominalizarea efectuată în alin. (2), în care se menţionează obligativitatea statului de a asigura, între altele: protejarea intereselor naţionale în activitatea economică, financiară şi valutară; sporirea numărului de locuri de muncă şi crearea condiţiilor pentru creşterea calităţii vieţii; stimularea cercetărilor ştiinţifice şi exploatarea raţională a tuturor resurselor naturale.

Trebuie specificat şi faptul că statul este obligat să asigure inviolabilitatea investiţiilor persoanelor fizice şi persoanelor juridice, inclusiv cele străine. Această prevedere are menirea de a garanta tranzacţiile cu capitaluri, specifice economiei capitaliste, dacă acestea au fost afectate în mod legal.

În esenţă, trebuie remarcat faptul că deşi ne aflăm în prezenţa unui stat social, protector al cetăţenilor în faţa dificultăţilor economice, Republica Moldova este, în fond un stat fundamentat sub aspect economic pe principiile capitaliste ale economiei de piaţă, libere şi concurenţiale.

Nu este scopul nostru de a efectua analiza tuturor situaţiilor nominalizate la alin. (2). Ceea ce dorim să semnalăm se referă la modul în care puterea etatică „gestionează" activitatea economică. Sub acest aspect concluzionăm că Republica Moldova constituie un Statul de Drept social, care până la urmă reprezintă un stat capitalist în care autorităţile etatice manifestă o politică activă în domeniul protecţiei sociale a persoanelor fizice defavorizate sub aspect economic.

Art. 127.: „Proprietatea".

„(1). Statul ocroteşte proprietatea.

(2). Statul garantează realizarea dreptului de proprietate în formele solicitate de titular, dacă acestea nu vin în contradicţie cu interesele societăţii.

(3). Proprietatea publică aparţine statului sau unităţilor administrativ-teritoriale.

(4). Bogăţiile de orice natură ale subsolului, spaţiul aerian, apele şi pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice şi ale platoului continental, căile

de comunicaţie, precum şi alte bunuri stabilite de lege, fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice".

Textul constituţional proclamă ocrotirea proprietăţii. Considerăm că s-a avut în vedere cu ocazia redactării textului, în special proprietatea privată. În legătură cu această chestiune au fost făcute precizări cu ocazia examinării art. 46 – Dreptul de proprietate privată şi protecţia acestuia.

Este garantată realizarea dreptului de proprietate (privată am completa noi) în sensul că sunt recunoscute formele dreptului de proprietare privată (rezolubilă, anulabilă, proprietatea comună) şi, de asemenea, se recunoaşte posibilitatea exercitării dezmembrămintelor dreptului de proprietate privată, cu consecinţa utilizării tuturor atributelor conferite titularului: posesia, folosinţa şi dispoziţia (materială şi juridică).

Desigur, realizarea dreptului de proprietate nu trebuie să contravină intereselor societăţii, adică nu trebuie să fie exercitat acest drept subiectiv civil, cu caracter patrimonial, real decât în condiţiile şi în limitele determinate de lege. Sunt nominalizaţi titularii dreptului de proprietate publică: statul şi unităţile administrativ-teritoriale.

Textul constituţional nominalizează bunurile care fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice. În consecinţă, bunurile nominalizate în alin. (4) sunt insesizabile, incesibile, inalienabile şi, drept consecinţă, sunt scoase din circuitul civil general (din comerţ).

Enumerarea făcută în textul menţionat nu este limitativă. Legiuitorului ordinar are posibilitatea să determine, **prin lege**, şi alte categorii de bunuri care să facă obiect exclusiv al proprietăţii publice.

Se ridică firesc întrebarea următoare: ce fel de lege trebuie să fie, organică sau, după caz, ordinară ??? Cum

regimul juridic general al proprietăţii trebuie reglementat obligatoriu prin lege organică [art. 72 alin. (3) lit. „i" din Constituţie] considerăm că adăugarea altor categorii de bunuri, care să facă obiectul exclusiv al dreptului de proprietate publică, se poate realiza doar prin adoptarea de legi organice.

Incidenţa prevederilor art. 72 alin. (3) lit. „i" din Constituţie în privinţa determinării altor bunuri care pot face obiect exclusiv al proprietăţii publice trebuie, în opinia noastră justificată.

Este drept, art. 72 alin. (3) lit. „i" din Constituţia Republicii Moldova se referă la: „**regimul juridic general al proprietăţii şi al moştenirii**".

Din modul de redactare a textului ar rezulta, la o primă vedere, că este vorba despre proprietatea privată. Acest punct de vedere nu poate fi acceptat deoarece textul nu distinge între formele dreptului de proprietate: drept de proprietate publică şi drept de proprietate privată.

Aşa fiind, credem că art. 72 alin. (3) lit. „i" se referă la proprietate în general, incluzând bineînţeles şi dreptul de proprietate publică, conform maximei – unde legea nu distinge interpretului nu îi este permis să distingă.

În aceste condiţii rezultă în mod logic şi fără echivoc faptul că stabilirea altor categorii de bunuri care să facă obiectul exclusiv al dreptului de proprietate publică, se poate face **numai prin lege organică**.

Art. 128.: „Proprietatea cetăţenilor străini şi a apatrizilor."

„(1). În Republica Moldova este ocrotită proprietatea altor state, a organizaţiilor internaţionale, a cetăţenilor străini şi a apatrizilor.

(2). Modul şi condiţiile de exercitare a dreptului de proprietate al persoanelor fizice şi juridice străine, precum şi al apatrizilor, pe teritoriul Republicii Moldova sunt reglementate prin lege."

Articolul examinat proclamă ocrotirea proprietăţii altor subiecte de drept, decât cetăţenii Republicii Moldova, respectiv: state străine, organizaţii internaţionale, cetăţeni străini şi apatrizi. Desigur, exercitarea drepturilor de proprietate implică existenţa bunurilor (lucrurilor) pe teritoriul statului moldovenesc.

Reţinem că dreptul de proprietate al subiectelor de drept de cetăţenie sau naţionalitate străină, precum şi al apatrizilor, **este doar ocrotit nu şi garantat.**

Aceasta nu înseamnă că, în ipoteza menţionată, statul nu asigură protecţia dreptului de proprietate. Cu toate acestea îndrăznim să afirmăm faptul că Legiuitorul Constituant ar fi trebuit **să garanteze** proprietatea, pe teritoriul Republicii Moldova a subiectelor de drept străine şi, respectiv, a persoanelor fizice fără cetăţenie.

Trebuie **garantat** în sensul că autorităţile etatice şi orice alt subiect de drept trebuie să recunoască dreptul de proprietate a persoanelor nominalizate în alin. (1) şi să nu-l stânjenească pe titular în exercitarea acestui drept subiectiv civil cu caracter patrimonial, real.

Garanţia stipulată, de altfel, în art. 127 alin. (2) din Constituţie, rezultă din obligaţia negativă, generală şi universală a tuturor subiectelor de drept de a se abţine de a aduce atingere dreptului subiectiv civil cu caracter patrimonial,

real care este dreptul de proprietate privată şi care aparţine titularului. Trebuie garantat deoarece dreptul de proprietate este din punct de vedere al gradului de opozabilitate, **un drept absolut**.

Ocrotirea se referă la aptitudinea de a valorifica în justiţie **aceleaşi mijloace procesuale** indiferent dacă titularul dreptului de proprietate este statul, unităţile administrativ-teritoriale, instituţiile bugetare de stat, persoanele fizice ori persoanele juridice de drept privat sau, după caz, persoanele fizice apatride şi subiecte de drept de cetăţenie sau de naţionalitate străină.

Legiuitorul Constituant a lăsat în sarcina legiuitorului ordinar stabilirea **modurilor** şi **a condiţiilor** în care persoanele fizice şi persoanele juridice străine, precum şi apatrizii, pot exercita dreptul de proprietate – **privată** – asupra bunurilor, pe teritoriul Republicii Moldova. Cum aceste situaţii de încadrează sub aspect tehnic – juridic în **determinarea regimului juridic general al proprietăţii,** credem că stabilirea modurilor şi a condiţiilor menţionate anterior nu se pot realiza **decât printr-o lege organică**, conform dispoziţiilor art. 72 alin. (3) lit. „i" din Constituţia Republicii Moldova.

Art. 129.: „Activitatea economică externă".

„(1). Parlamentul aprobă direcţiile principale ale activităţii economice externe, principiile utilizării împrumuturilor şi creditelor străine.

(2). Guvernul asigură protejarea intereselor naţionale în activitatea economică externă, promovează politica liberului schimb sau politica protecţionistă, pornind de la interesele naţionale".

Art. 129 trasează principiile directoare, fundamentale, în privinţa activităţii economice externe. Cum este şi firesc, în cadrul economiei capitaliste din Republica Moldova, relaţiile economice internaţionale sunt guvernate şi tutelate de autorităţile etatice. Constituantul realizează o „**paritate**" între „puterea" deliberativ – legislativă şi „puterea" executivă, în ceea ce priveşte activitatea economică externă.

Astfel, chestiunile fundamentale relative la principiile relaţiilor economice externe, la modul de utilizare a împrumuturilor şi creditelor străine, contractate în vederea asigurării dezvoltării şi proprietăţii statului sunt de competenţa Parlamentului.

De altfel, jalonarea întregii politici a statului, inclusiv a politicii economice cu latura sa externă reprezintă apanajul Legislativului.

Guvernul are atribuţia fundamentală de protejare efectivă a intereselor „naţionale" în tot ceea ce priveşte activitatea economică externă.

În centrul atenţiei „puterii" executive trebuie să se afle **„interesele naţionale"**. În raport cu aceste interese Guvernul poate promova, după caz, fie o politică liberală, a liberului schimb sau, dimpotrivă, o politică protecţionistă, tocmai în scopul prezervării „intereselor naţionale".

Activitatea economică externă reprezintă o parte componentă a activităţii economice a statului, privită sub aspect global, integrator.

Din acest motiv, grija Legiuitorul Constituant pentru reglementarea acestui sector de activitate din cadrul economiei Republicii este pe deplin justificată.

Art. 130.: „Sistemul financiar – creditar”.

„(1). Formarea, administrarea, utilizarea şi controlul resurselor financiare ale statului, ale unităţilor administrativ-teritoriale şi ale instituţiilor publice sunt reglementate prin lege.

(2). Moneda naţională a Republicii Moldova este leul moldovenesc.

(3). Dreptul exclusiv la emisia monetară aparţine Băncii Naţionale a Republicii Moldova. Emisia se efectuează conform deciziei Parlamentului”.

În mod firesc resursele financiare ale statului, ale unităţilor administrativ-teritoriale şi ale instituţiilor publice nu pot scăpa oricărui control etatic. Pentru a nu exercita nici un fel de obiecţiuni în acest sens şi pentru a întări disciplina economico-financiară Constituantul a prevăzut obligaţia legiuitorului ordinar **de a reglementa prin lege** toate aspectele legate de formarea, utilizarea şi controlul resurselor financiare cu caracter public.

Datorită importanţei deosebite a relaţiilor sociale pe care legea le reglementează apreciem că este necesară adoptarea **unei legi organice**, în temeiul art. 72 alin. (3) lit. „r” din Constituţia Republicii Moldova.

În cadrul predeterminat al acestei lucrări noi nu abordăm şi legislaţia care dezvoltă textele constituţionale. În acest sens ne mărginim la exprimarea opiniei noastre relative la textele din Constituţie supuse analizei.

Faptul că, spre exemplu, legea care asigură formarea, administrarea, utilizarea şi controlul resurselor financiare publice a fost adoptată nu prezintă relevanţă, sub acest aspect.

În tratarea de faţă ne interesează **doar chestiunile pur constituţionale**, cu excluderea – de plano – a tuturor problemelor vizând aspectele administrative sau, după caz, financiare (aparţinând fie ramurii Dreptului Administrativ, fie ramurii Dreptului financiar).

Credem că în felul aceste lucrarea nu păcătuieşte. Dimpotrivă, în acest mod dăm eficienţă criteriilor care realizează delimitarea Dreptului Constituţional de alte ramuri ale Dreptului: Dreptul Financiar, Dreptul Administrativ etc. Aceasta cu atât mai mult cu cât toate cele trei ramuri de drept nominalizate anterior sunt incluse în **„marea" ramură a Dreptului Public**.

Alin. (2) menţionează moneda „naţională" a Republicii Moldova. Aceasta este **„leul moldovenesc**". Este de prisos să mai amintim identitatea denumirii monedei naţionale a României cu moneda Republicii Moldova. Denumirea dată monedei statului „moldovean" este firească, normală având în vedere că populaţia de pe teritoriul Republicii Moldova aparţine de veacuri poporului român mult încercat.

Emisiunile monetare se realizează ca urmare a deciziei adoptate de Parlament, în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova şi de unică autoritate legiuitoare a ţării.

Legiuitorul Constituant a stabilit în mod imperativ, dreptul de emisiune monetară în favoarea Băncii Naţionale a Republica Moldova. Acest drept de emisiune monetară este exclusiv, în sensul că nici o altă instituţie, cu excepţia Băncii Naţionale, nu are aptitudinea de a emite monedă pe teritoriul statului.

Emiterea monedei naţionale de către Banca Naţională constituie un act de suveranitate **atât în plan extern** cât mai

ales **în privinţa laturii interne a suveranităţii, cu referire la supremaţie**. Emisiunea monetară naţională întăreşte simbolic independenţa statului şi afirmă supremaţia sa în raport cu orice altă entitate aflată pe teritoriul său.

Art. 131.: „Bugetul public naţional".

„(1). Bugetul public naţional cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat şi bugetele raioanelor, oraşelor şi statelor.

(2). Guvernul elaborează anual proiectul bugetului de stat şi bugetului asigurărilor sociale de stat, pe care le supune, separat, aprobării Parlamentului. În caz de formare a fondului extrabugetar, el se prezintă spre aprobare Parlamentului.

(3). Dacă bugetul de stat şi bugetul asigurărilor sociale de stat nu au fost adoptate prin lege cu cel puţin trei zile înainte de expirarea exerciţiului bugetar, se aplică în continuare bugetul de stat şi bugetul asigurărilor sociale de stat ale anului precedent, până la adoptarea noilor bugete.

(4). Orice propunere legislativă sau amendament care atrag majorarea sau reducerea veniturilor bugetare sau împrumuturilor, precum şi majorarea sau reducerea cheltuielilor bugetare pot fi adoptate numai după ce sunt acceptate de Guvern.

(5). Bugetele raioanelor, oraşelor şi statelor se elaborează, se aprobă şi se execută în condiţiile legii.

(6). Nici o cheltuială bugetară nu poate fi aprobată fără stabilirea sursei de finanţare".

Acest articol din Constituţia Republicii Moldova este puternic descriptiv.

În primul rând se indică elementele componente ale bugetului public naţional: bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat şi bugetele raioanelor, oraşelor şi statelor. O precizare se impune: în timp ce bugetul de stat şi bugetul asigurărilor sociale de stat sunt elaborate la nivel central, bugetele raioanelor, oraşelor şi statelor sunt bugete locale.

Elaborarea proiectelor bugetului de stat şi a bugetului asigurărilor sociale de stat cade în sarcina „puterii" executive. Acestea se elaborează anual şi se supun, fiecare în parte, aprobării „puterii" legiuitoare.

În realitate, Parlamentul nu poate adopta un document care conţine doar indicatori economici de plan, deoarece actul adoptat trebuie să aibă forma tipică a unei norme juridice. De aceea, Parlamentul adoptă legea de aprobare a bugetului (de stat şi a asigurărilor sociale de stat).

Pentru identitate de raţionament şi formarea fondurilor extrabugetare se supune spre aprobarea forului legislativ.

Dacă legea bugetului de stat şi legea bugetului asigurărilor sociale de stat nu vor fi adoptate cu cel puţin 3 zile înainte de expirarea exerciţiului bugetar, se vor aplica în continuare bugetul de stat şi a bugetul asigurărilor sociale de stat ale anului calendaristic expirat. Aceasta doar până la adoptarea legilor privitoare la noile bugete.

Se instituie **necesitatea acceptării prealabile de către Guvern** a propunerilor legislative sau a amendamentelor care au ca finalitate fie reducerea sau majorarea veniturilor sau cheltuielilor bugetare, fie majorarea sau reducerea, după caz, a împrumuturilor.

Bugetele locale (raionale, orăşeneşti sau săteşti) trebuie să fie adoptate de către consiliile locale (raionale, orăşeneşti sau săteşti), numai în condiţiile stipulate de prevederile legale.

Credem că legile relative la bugetul public naţional (incluzând aici bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat şi bugetele locale) trebuie adoptate în condiţiile art. 72 alin. (3) lit. „r" din Constituţie. Aceasta datorită importanţei bugetului public naţional pentru întreaga activitate social-economică a statului.

Concret, legile de adoptare a bugetelor de stat şi bugetelor asigurărilor sociale de stat trebuie să aibă **caracter de lege organică**. De asemenea, legea care reglementează elaborarea bugetelor raionale, orăşeneşti şi săteşti trebuie să fie **o lege organică**.

Legiuitorul Constituant a înscris o dispoziţie extrem de importantă în alin. (6). Dacă fără stabilirea surselor de finanţare nu poate fi aprobată nici o cheltuială bugetară înseamnă că în ipoteza adoptării unei legi care ar încălca acest principiu, **respectiva lege este neconstituţională**. În aceste condiţii, când la Parlament se depune **o propunere legislativă**, sau **un proiect de lege** având ca obiect cheltuieli bugetare suplimentare este absolut necesară indicarea sursei de finanţare.

Art. 132.: „Sistemul fiscal".

„(1). Impozitele, taxele şi orice venituri ale bugetului de stat şi ale bugetului asigurărilor sociale de stat, ale bugetelor raioanelor, oraşelor şi satelor se stabilesc, conform legii, de organele reprezentative respective.

(2). Orice alte prestări sunt interzise".

Trebuie să precizăm că, cu ocazia analizării articolului anterior, am făcut unele menţiuni care au incidenţă în raport cu articolul supus analizei. Astfel, în privinţa bugetelor raionale,

orăşeneşti şi săteşti am precizat că acestea trebuie să fie adoptate de consiliile locale respective: raionale, orăşeneşti şi săteşti, acestea fiind organele reprezentative ale respectivelor unităţi administrativ – teritoriale.

Textul prevede totodată că veniturile de orice fel, taxele, impozitele bugetului de stat şi ale bugetului asigurărilor sociale de stat trebuie adoptate de organul reprezentativ suprem, adică de către Parlament.

Cu excepţia taxelor şi impozitelor orice alte prestaţii sunt interzise prin Legea fundamentală (alin. 2).

Art. 133: „Curtea de Conturi".

„(1). Curtea de Conturi exercită controlul asupra modului de formare, de administrare şi de întrebuinţare a resurselor financiare publice.

(2). Curtea de Conturi este alcătuită din 7 membri.

(3). Preşedintele Curţii de Conturi este numit de Parlament, la propunerea Preşedintelui acestuia, pentru un termen de 5 ani. Membrii Curţii sunt numiţi de Parlament, la propunerea Preşedintelui acestuia.

(4). Curtea de Conturi prezintă anual Parlamentului un raport asupra administrării şi întrebuinţării resurselor financiare publice.

(5). Alte atribuţii, precum şi modul de organizare şi funcţionare a Curţii de Conturi, se stabilesc prin lege organică".

Alin. (1) al textului constituţional menţionează explicit atribuţiile Curţii de Conturi. Acestea se materializează în controlarea modurilor de formare, de administrare şi de întrebuinţare a resurselor financiare publice.

Există o legătură organică între Curtea de Conturi şi „puterea" deliberativ – legislativă. Aceasta se materializează în faptul că preşedintele Curţii de Conturi este numit de Parlament, **la propunerea** Preşedintelui Parlamentului.

La rândul lor membrii Curţii de Conturi sunt numiţi de Parlament, **la propunerea Preşedintelui Curţii**.

Mandatul Preşedintelui Curţii de Conturi este **de 5 ani** iar Curtea este alcătuită **din 7 membri**.

Corelaţia dintre Parlament şi Curtea de Conturi rezultă din îndatorirea Curţii de a prezenta, în fiecare an calendaristic, un raport către „puterea" legislativă. Conţinutul raportului se referă la modalitatea administrării şi întrebuinţării resurselor financiare publice. Practic, Curtea de Conturi acţionează pentru sprijinirea Parlamentului relevând potenţialele nereguli de gestiune ale bugetului public naţional din exerciţiul bugetar expirat.

Legiuitorul Constituant a lăsat posibilitatea legiuitorului ordinar să stabilească şi alte atribuţii în competenţa Curţii de Conturi. Aceste potenţiale noi atribuţii precum şi organizarea şi funcţionarea Curţii de Conturi se stabilesc, conform voinţei Constituantului, **prin lege organică**.

Titlul V.: „Curtea Constituţională”.

Art. 134.: „Statutul”.

„(1). Curtea Constituţională este unica autoritate de jurisdicţie constituţională în Republica Moldova.

(2). Curtea Constituţională este independentă de orice altă autoritate publică şi se supune numai Constituţiei.

(3). Curtea Constituţională garantează supremaţia Constituţiei, asigură realizarea principiului separaţiei puterii în stat în putere legislativă, putere executivă şi putere judecătorească şi garantează responsabilitatea statului faţă de cetăţean şi a cetăţeanului faţă de stat”.

Instituirea Curţii Constituţionale în peisajul constituţional „moldovenesc” a constituit o inovaţie a Legiuitorului Constituant.

Aşa cum am mai avut ocazia să precizăm în cuprinsul lucrării, fundamentarea şi funcţionarea Curţii Constituţionale este de natură să modifice **„schema clasică”** a „puterilor” etatice. Echilibrul şi separaţia „puterilor” statale par a fi iremediabil afectate de modul de funcţionare şi mai ales de atribuţiile Curţii Constituţionale.

Curtea Constituţională a preluat „coroana” care în mod tradiţional aparţinuse autorităţii („puterii”) judecătoreşti. Este vorba de aptitudinea de exercitare a controlului constituţionalităţii legilor.

Fiind deposedată de această atribuţie de excepţie, autoritatea judecătorească a rămas, în continuare, competentă să soluţioneze cauzele civile şi penale, precum şi cauzele administrative, care prin natura lor implică verificarea legalităţii actelor emise de organele autorităţii executive.

Nu suntem noi cei chemaţi a aprecia dacă prin înfiinţarea Curţii Constituţionale a fost sau nu ştirbită autoritatea

judecătorească, în latura atribuţiilor, a competenţelor sale specifice.

Cert este că jurisdicţia constituţională se exercită de o autoritate publică independentă. Această autoritate este reprezentată de Curtea Constituţională.

Legiuitorul Constituant a optat pentru înfiinţarea acestei autorităţi publice independente de celelalte „puteri" etatice.

Exista, desigur, şi o altă opţiune: instituirea unei Curţi Constituţionale distincte, competentă să soluţioneze litigiile cu caracter constituţional, care să fie integrată în autoritatea judecătorească.

Rolul central al Curţii Constituţionale este acela de a **„garanta supremaţia Constituţiei".** Acest scop fundamental se realizează prin garantarea unor principii mijlocitoare care îi asigură înfăptuirea. Astfel, Curtea Constituţională trebuie să asigure realizarea efectivă a principiilor separaţiei „puterilor" în stat, trebuie să garanteze responsabilitatea statului în raport cu cetăţeanul şi totodată trebuie să garanteze şi responsabilitatea cetăţeanului în raport cu statul. Toate aceste atribuţii nominalizate în fraza anterioară au menirea de a garanta înfăptuirea supremaţiei Constituţiei, care reprezintă obiectivul fundamental al Curţii Constituţionale.

În legătură cu necesitatea instituirii Curţii Constituţionale se pot formula multiple opinii. Astfel, există opinia că un organ specializat al statului – Curtea Constituţională – trebuie să înfăptuiască garantarea deplină a Constituţiei prin exercitarea atribuţiilor de control al constituţionalităţii legilor adoptate de către legiuitorul ordinar. Într-o altă teză se susţine necesitatea ca atribuţiile privind controlul constituţionalităţii legilor să rămână o perioadă relativ îndelungată în competenţa instanţelor judecătoreşti de drept comun. Acesta deoarece, s-a acreditat ideea conform căreia Curtea Constituţională nefiind definită ca o putere de stat (publică) pare doar o instituţie statală care nu poate fi controlată de celelalte „puteri" etatice. Curtea

Constituţională apare astfel ca un superparlament cu putere de negare şi nu cu putere de promovare.

În fine, există şi opinia potrivit căreia controlul constituţionalităţii legilor ar trebui efectuat de Curtea Supremă de Justiţie – în secţii reunite iar controlul proiectelor de lege să se realizeze de **o comisie** a Parlamentului.

Art. 135.: „Atribuţiile".

„(1). Curtea Constituţională:

a). exercită, la sesizare, controlul constituţionalităţii legilor şi hotărârilor Parlamentului, a decretelor Preşedintelui Republicii Moldova, a hotărârilor şi ordonanţelor Guvernului, precum şi a tratatelor internaţionale la care Republica Moldova este parte;

b). interpretează Constituţia;

c). se pronunţă asupra iniţiativelor de revizuire a Constituţiei;

d). confirmă rezultatele referendumurilor republicane;

e). confirmă rezultatele alegerii Parlamentului şi a Preşedintelui Republicii Moldova;

f). constată circumstanţele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Preşedintelui Republicii Moldova sau interimatul funcţiei de Preşedinte, precum şi imposibilitatea Preşedintelui Republicii Moldova de a-şi exercita atribuţiile mai mult de 60 de zile;

g). rezolvă cazurile excepţionale de neconstituţionalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiţie;

h). hotărârile asupra chestiunilor care au ca obiect constituţionalitatea unui partid.

(2). Curtea Constituţională îşi desfăşoară activitatea din iniţiativa subiecţilor prevăzuţi de Legea cu privire la Curtea Constituţională".

După cum se observă din simpla lectură a atribuţiilor menţionate în dispoziţiile art. 135 din Constituţia Republicii Moldova, Curtea Constituţională dispune de multiple atribuţii cu caracter juridic sau caracter politico-juridic.

Atribuţiile Curţii Constituţionale sunt de o importanţă covârşitoare. Noi ne vom mărgini la analiza succintă a câtorva dintre aceste atribuţii.

I. Atribuţiile juridice:

A). Controlul de constituţionalitate [art. 135 alin. (1), lit. „a"]

Priveşte, în primul rând, legile adoptate de Parlamentul Republicii Moldova.

Controlul constituţionalităţii legilor poate fi **un control prealabil** sau **un control posterior (ulterior).**

În cazul **controlului prealabil**, acesta se realizează, în principiu, asupra legilor votate de „puterea" deliberativ – legislativă dar nepromulgate de şeful statului.

Curtea Constituţională poate fi sesizată de subiecţii prevăzuţi în legea organică, care sunt în realitate autorităţi publice ale Republica Moldova.

Control ulterior (posterior) se înfăptuieşte pe calea soluţionării excepţiei de neconstituţionalitate ridicată în faţa instanţei judecătoreşti de drept comun sau în faţa instanţelor de arbitraj comercial, de către una dintre părţile litigante.

B). Pronunţarea asupra iniţiativelor de revizuire a Constituţiei [art. 135 alin. (1) lit. „c"]

Curtea Constituţională procedează la verificarea respectării limitelor în care Constituţia poate fi revizuită, conform dispoziţiilor art. 142 din Legea fundamentală.

C). Efectuează controlul, la sesizare, cu privire la hotărârile Parlamentului [art. 135 alin. (1) lit. „a"]

Desigur controlul este de constituţionalitate. Sesizarea poate fi făcută de subiecţii oficiali, autorităţi publice.

D). Efectuează, la sesizare, controlul de constituţionalitate a decretelor şefului statului şi respectiv a hotărârilor şi ordonanţelor guvernamentale [art. 135 alin. (1) lit. „a”]

II. O serie de atribuţii extrem de importante care revin Curţii Constituţionale au **un caracter politico – juridic.**

A). Confirmarea rezultatelor alegerii Parlamentului şi a Preşedintelui Republicii Moldova [art. 135 alin. (1) lit. „e”]

Această atribuţie complexă presupune o serie de acte de verificare a respectării procedurilor, cu referire la: înregistrarea candidaturilor, soluţionarea eventualelor contestaţii, publicarea rezultatului alegerilor etc.

B). Constatarea existenţei circumstanţelor care justifică interimatul în exercitarea funcţiei de Preşedinte al Republicii Moldova [art. 135 alin. (1) lit. „f”]

Când se impune exercitarea atribuţiilor de şef al statului de către **un Preşedinte interimar**, Curtea Constituţională este autoritatea publică care constată împrejurările (cauzele şi circumstanţele) care să justifice instituirea interimatului la funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova.

C. Confirmarea rezultatelor referendumurilor republicane [art. 135 alin. (1) lit. „d”]

Această atribuţie subsumează, în realitate, două atribuţii, respectiv: vegherea la respectarea proceduri „referendare” şi confirmarea rezultatului referendumului republican.

Confirmarea nu reprezintă altceva decât consecinţa respectării procedurii de organizare a referendumului. De aceea, atribuţia confirmării referendumului este accesorie atribuţiei vegherii la respectarea procedurii referendumului. Cu toate acestea Constituantul a optat pentru acordarea unui rol preeminent confirmării rezultatelor referendumului, ca etapă finală a întregii proceduri desfăşurate.

D). Atribuţia constând în prerogativa de a hotărî asupra chestiunilor care au ca obiect constituţionalitatea unui partid politic [art. 135 alin. (1) lit. „h”]

Curtea Constituţională verifică constituţionalitatea respectivului partid politic prin prisma prevederilor art. 41 alin. (4) din Constituţia Republicii Moldova.

E). Constatarea existenţei circumstanţelor care justifică dizolvarea Parlamentului [art. 135 alin. (1) lit. „f”]

În exercitarea acestei atribuţii Curtea Constituţională verifică îndeplinirea tuturor condiţiilor cu caracter constituţional prevăzute în art. 85 din Legea fundamentală.

Apreciem, **de lege ferenda**, că se impune inserarea unei noi atribuţii conferită Curţii Constituţionale, relativă **la soluţionarea conflictelor dinte autorităţile publice**.

Practic, când medierea exercitată de şeful statului între „puterile” constituite în stat **„nu a dat roade**”, Curtea Constituţională trebuie să dispună de prerogativa de a soluţiona, la cerere, conflictul generat de „neînţelegerea” dintre autorităţile publice.

În acest **ipotetic caz** Curtea Constituţională ar putea fi sesizată de reprezentanţii autorităţilor publice aflate în conflict juridic constituţional.

Această atribuţie de **„mediere judiciară, contencioasă”** între autorităţile etatice, ar conferi Curţii Constituţionale un caracter quasi-sacramental.

Judecătorii Curţii Constituţionale sunt apărătorii şi garanţii Constituţiei Republicii Moldova. Tot ei ar trebui să fie cei care „tranşează” din punct de vedere **juridic** dar şi **politic** pentru fiecare „putere” constituită în stat, în privinţa locului, rolului şi atribuţiilor care îi sunt recunoscute de Constituţie.

Judecătorii Curţii Constituţionale sunt pavăza întregului popor român din Republica Moldova, a fiecărui cetăţean privit singular cât şi a statului privit ca ansamblu de autorităţi publice.

Situându-se într-un fel „deasupra” autorităţilor etatice, judecătorii Curţii Constituţionale trebuie, la nevoie, să regleze mecanismul statal al Republicii Moldova, în temeiul principiilor Statului de Drept, Democraţiei politice (reprezentative) şi Democraţiei juridice constituţionale.

Ei datorează Naţiunii Române din Republica Moldova dar şi poporul este dator să respecte şi să asigure deplina înfăptuire a justiţiei constituţionale. Judecătorii Curţii Constituţionale reprezintă **„o contrapondere”** în raport cu fiecare dintre „**puterile**” constituite în Republica Moldova.

*

* *

Art. 136.: „Structura”.

„(1). Curtea Constituţională se compune din 6 judecători, numiţi pentru un mandat de 6 ani.

(2). Doi judecători sunt numiţi de Parlament, doi de Guvern şi doi de Consiliul Superior al Magistraturii.

(3). Judecătorii Curţii Constituţionale aleg, prin vot secret, preşedintele acesteia”.

Autorităţile publice care concură la numirea judecătorilor Curţii Constituţionale sunt: **Parlamentul, Guvernul** şi **Consiliul Superior al Magistraturii.**

Fiecare dintre autorităţile publice enunţate numesc câte 2 judecători la Curtea Constituţională.

Alegerea preşedintelui Curţii Constituţionale este o chestiune tehnică, firească, care nu ridică probleme de interpretare.

O întrebare, totuşi, se poate pune în legătură cu numărul judecătorilor: este acest număr **de 6 judecători** suficient ? Se cunoaşte că la Curtea Supremă de Justiţie, spre exemplu, funcţionează un număr mult mai mare de judecători. Cei 6

judecători sunt în număr suficient pentru a delibera asupra unei excepţii de neconstituţionalitate ???

Firesc, Legiuitorul Constituant a considerat suficient numărul judecătorilor. Să nu uităm că fiecare din cei şase judecători **au o vastă experienţă profesională** şi că **dispun de pregătire juridică superioară.**

Trebuie remarcată justeţea cu care Legiuitorul Constituant a distribuit dreptul de nominalizare a judecătorilor Curţii Constituţionale.

Fiecare „putere" constituită în stat – dintre cele clasice, tradiţionale – dispune de această prerogativă: „puterea" legislativă (Parlamentul); „puterea" executivă (Guvernul) şi „puterea" judecătorească, reprezentată de Consiliul Superior al Magistraturii.

Art. 137.: „Independenţa".

„Judecătorii Curţii Constituţionale sunt inamovibili pe durata mandatului, independenţi şi se supun numai Constituţiei".

Articolul menţionat proclamă **independenţa şi inamovibilitatea** judecătorilor Curţii Constituţionale.

Inamovibilitatea este acordată judecătorilor Curţii numai pe durata mandatului. Desigur, judecătorii dispun de independenţă în exercitarea atribuţiilor specifice, tot pe durata mandatului.

Curtea Constituţională, în ansamblul ei, este independentă în raport cu orice altă autoritate publică. Datorită acestui fapt membrii care o compun, judecătorii beneficiază de independenţă şi de inamovibilitate.

Independenţa şi inamovibilitatea constituie cei doi piloni fundamentali ai statutului judecătorului Curţii Constituţionale.

Deşi nu sunt parte componentă a autorităţii („puterii”) judecătoreşti, judecătorii Curţii Constituţionale dispun **de independenţă** şi **de inamovibilitate.**

Independenţa judecătorilor Curţii Constituţionale este absolut necesară pentru înfăptuirea **„justiţiei constituţionale”**. Aceşti judecători sunt supuşi doar Constituţiei şi, am spune noi, Legii cu privire la Curtea Constituţională.

Curtea Constituţională fiind o autoritate publică independentă în stat, având ca atribuţie esenţială garantarea respectării Legii fundamentale şi a supremaţiei Constituţiei, implică şi independenţa membrilor care o compun.

Astfel, Curtea Constituţională este competentă în temeiul Constituţiei Republicii Moldova şi nici o autoritate publică nu trebuie să îi stânjenească activitatea; Curtea Constituţională se supune exclusiv Legii fundamentale şi, am spune noi, legii sale de organizare şi funcţionare; judecătorii Curţii Constituţionale nu pot fi traşi la răspundere pentru voturile exprimate cu ocazia soluţionării cauzelor.

Într-o măsură apreciabilă independenţa judecătorilor Curţii Constituţionale „se aseamănă” cu independenţa judecătorilor de la instanţele de drept comun. Practic este vorba de aceeaşi garanţie juridică constituţională oarecum echivalentă sub aspect cantitativ şi calitativ. Deosebirea se manifestă **prin locul şi rolul** avut de judecătorii Curţii Constituţionale în raport cu judecătorii „magistraţi” de carieră.

Inamovibilitatea – este o garanţie a independenţei judecătorului. Ea reprezintă instituţia care asigură o stabilitate deosebită judecătorului.

În temeiul inamovibilităţii, judecătorul nu poate fi suspendat, promovat, transferat, pensionat prematur sau eliberat din funcţie decât în cazurile şi cu observarea condiţiilor prevăzute de lege.

Judecătorii din cadrul autorităţii judecătoreşti dispun de inamovibilitate (cu excepţia celor numiţi pentru prima dată pe un termen de 5 ani).

Judecătorii Curţii Constituţionale beneficiază de inamovibilitate pe durata mandatului.

Sunt şi anumite particularităţi desigur, manifestate prin **imposibilitatea promovării, a pensionării premature,** şi totodată **imposibilitatea transferării judecătorilor de la Curtea Constituţională**.

Inamovibilitatea judecătorilor Curţii Constituţionale există pe durata îndeplinirii mandatului. Aceasta înseamnă că după pierderea calităţii (demnităţii publice) de judecător al Curţii Constituţionale **inamovibilitatea încetează de drept.**

Alte chestiuni privitoare la independenţa judecătorilor şi la inamovibilitatea acestora (ne referim la judecătorii de la instanţele de drept comun) au fost – succint desigur, anterior tratate cu ocazia analizării **Autorităţii judecătoreşti.**

Art. 138.: „Condiţiile de numire".

„Judecătorii Curţii Constituţionale trebuie să aibă o pregătire juridică superioară, o înaltă competenţă profesională şi o vechime de cel puţin 15 ani în activitatea juridică, în învăţământul juridic sau în activitatea ştiinţifică."

Cu excepţia cetăţeniei Republicii Moldova, subînţeleasă din economia textului constituţional, persoana fizică care candidează trebuie să îndeplinească cumulativ alte trei condiţii.

A). – să posede pregătire juridică superioară;

B). – să aibă o înaltă competenţă profesională;

C). – să aibă vechime de cel puţin 15 ani în activitatea juridică, în învăţământul juridic sau în activitatea ştiinţifică.

Vom analiza succesiv aceste condiţii:

A). - ***. să posede pregătire juridică superioară;**

De principiu, pentru această demnitate publică, candidaţii sunt doctori în ştiinţe juridice.

B). - ***. să aibă o înaltă competenţă profesională;**

Aceasta presupune îndeplinirea înainte de data numirii, a unor funcţii publice sau demnităţi de o extremă importanţă. Candidatul trebuie să fi exercitat atribuţiile specifice funcţiei sau demnităţii publice cu competenţă profesională de excepţie.

C). - ***. să aibă vechime de cel puţin 15 ani în activitatea juridică, în învăţământul juridic sau în activitatea ştiinţifică.** Este o condiţiile de vechime impusă persoanei care urmează a fi numită în această demnitate publică. Numărul de ani solicitaţi nu este exagerat, având în vedere importanţa acestei demnităţi publice.

Evident, vechimea poate fi în activitatea juridică practică (judecător, procuror, de ce nu în avocatură, notariat) sau în învăţământul juridic ori în activitatea ştiinţifică.

Textul pare lacunar. Învăţământul juridic nu poate fi decât superior, cel puţin în contextul utilizat în Legea fundamentală.

De asemenea, activitatea ştiinţifică credem că nu se referă la orice domeniu al cunoaşterii umane ci la ramura fundamentală de ştiinţă Drept.

Ca atare, pentru a fi numiţi candidaţii trebuie să aibă o vechime de minim 15 ani în activitatea juridică, în învăţământul juridic superior sau în activitatea ştiinţifică în domeniul Dreptului.

În acest mod trebuie înţeleasă cea de-a treia condiţie pentru accederea la demnitatea publică de judecător al Curţii Constituţionale.

Această modalitate alternativă (vechime în profesii practice, în învăţământul juridic superior sau activitatea ştiinţifică cu caracter juridic) este firesc prevăzută, fiind de notorietate că persoanele fizice cu înaltă competenţă profesională şi cu pregătire academică în ciclurile avansate din învăţământul universitar, profesează în cadrul Facultăţii de Drept din Republica Moldova, în calitate de cadre didactice

universitare sau, după caz, în cadrul institutelor de cercetare juridică de pe teritoriul Republicii Moldova.

Art. 139.: „Incompatibilităţi".

„Funcţia de judecător al Curţii Constituţionale este incompatibilă cu orice altă funcţie publică sau privată retribuită, cu excepţia activităţii didactice sau ştiinţifice".

Această incompatibilitate a fost anterior tratată cu ocazia examinării dispoziţiilor art. 116 din Constituţia Republicii Moldova, când a fost analizat statutul judecătorilor. De aceea, vom face trimitere la cele consemnate anterior. Analiza efectuată în privinţa art. 116 alin. (7) se aplică, în mod identic, şi în privinţa prezentului articol, cu unica diferenţă că la art. 116 se specifică: „... orice alte funcţii retribuite..." în timp ce la art. 139 se consemnează: „... orice altă funcţie retribuită **publicată sau privată**...". Această adăugare nu schimbă cu nimic identitatea aproximativă a comentariilor.

O precizare se mai impune: incompatibilitatea a fost instituită de Legiuitorul Constituant în scopul prezervării imparţialităţii judecătorilor Curţii Constituţionale.

Art. 140.: „Hotărârile Curţii Constituţionale".

„(1). Legile şi alte acte normative sau unele părţi ale acestora devin nule, din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curţii Constituţionale.

(2). Hotărârile Curţii Constituţionale sunt definitive şi nu pot fi atacate".

Actele Curţii Constituţionale sunt **hotărârile**.

Actele emise de Curtea Constituţională au aptitudinea de a produce efecte juridice.

Hotărârile prin care Curtea Constituţională se pronunţă asupra excepţiilor de neconstituţionalitate au acest caracter.

Hotărârile pronunţate de Curtea Constituţională sunt general – obligatorii, având putere numai pentru viitor. Fiind general – obligatorii orice subiect de drept din Republica Moldova trebuie să respecte şi să se conformeze hotărârilor pronunţate de Curtea Constituţională.

Privitor la încetarea efectelor juridice ale dispoziţiilor din legi, hotărâri, decrete, ordonanţe, aflate în vigoare, dispoziţii care au fost declarate neconstituţionale art. 140 din Legea fundamentală este deplin lămuritor. La fel şi în ipoteza constatării unui tratat sau a unui acord internaţional ca fiind neconstituţional.

De principiu, legile, ordonanţele etc., ori dispoziţii ale acestora, declarate neconstituţionale îşi încetează efectele juridice din momentul pronunţării hotărârii Curţii Constituţionale, devenind nule. Tratatul sau acordul internaţional constatat ca fiind neconstituţional nu poate fi ratificat deoarece este considerat nul.

Cu privire la deciziile pronunţate, teoretic vorbind, de către Curtea Constituţională relative la legile adoptate de Parlament dar nepromulgate de şeful statului apreciam că acestea **nu ar fi acte jurisdicţionale şi, în consecinţă, nu produc efecte juridice**.

Această situaţie este teoretică deoarece art. 93 din Constituţie **nu prevede** posibilitatea şefului statului de a solicita verificarea constituţionalităţii legii înainte de promulgare.

Considerăm că este necesar să se recunoască Preşedintelui Republicii Moldova, în mod expres, dreptul de a solicita Curţii Constituţionale verificarea constituţionalităţii legilor adoptate de către Parlament, anterior promulgării.

Legea fundamentală precizează că hotărârile pronunţate de Curtea Constituţională sunt definitive, **nefiind susceptibile de a fi atacate cu nici o cale de atac.**

Legea cu privire la Curtea Constituţională care detaliază prevederile constituţionale relative la această instituţie este **o lege organică**, conform dispoziţiilor art. 72 alin. (3) lit. „c” din Constituţia Republicii Moldova.

TITLUL VI.:
„REVIZUIREA CONSTITUŢIEI”.

Art. 141.: „Iniţiativa revizuirii”.

„(1). Revizuirea Constituţiei poate fi iniţiată de:

a). un număr de cel puţin 200.000 de cetăţeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetăţenii care iniţiază revizuirea Constituţiei trebuie să provină din cel puţin jumătate din unităţile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puţin 20.000 de semnături în sprijinul acestei iniţiative;

b). un număr de cel puţin o treime de deputaţi în Parlament;

c). Guvern.

(2). Proiectele de legi constituţionale vor fi prezentate Parlamentului numai împreună cu avizul Curţii Constituţionale, adoptat cu votul a cel puţin 4 judecători”.

Textul constituţional este tehnic, puternic descriptiv. Sunt specificate subiectele de drept care pot iniţia procedura de revizuire a Constituţiei: cetăţenii, deputaţii şi Guvernul Republicii Moldova.

În privinţa primelor două categorii textul impune anumite condiţii suplimentare.

Astfel, în privinţa cetăţenilor se prevede un număr de 200.000 care să aibă drept de vot şi care să fie favorabili revizuirii Legii fundamentale. De asemenea, cetăţenii trebuie să provină din cel puţin ½ din unităţile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare astfel de unitate teritorial-administrativă trebuie să existe cel puţin 20.000 de cetăţeni cu drept de vot care să sprijine iniţiativa de revizuire a Constituţiei.

În privinţa parlamentarilor deputaţi aceştia pot iniţia procedura revizuirii Constituţiei dacă în favoarea acesteia se declară minimum 1/3 din deputaţii aleşi în Parlament.

În privinţa Guvernului Legea fundamentală nu precizează nimic dar considerăm că în favoarea iniţiativei de revizuire a Constituţiei trebuie să fie **toţi membrii executivului** şi nu doar o parte a cabinetului sau doar primul – ministru.

Constituţia stabileşte obligativitatea obţinerii **avizului favorabil** revizuirii din partea Curţii Constituţionale. Mai mult chiar, acest aviz al Curţii Constituţionale trebuie adoptat **cu votul favorabil a minimum 4 judecători din totalul de 6 judecători câţi compun această instanţă de jurisdicţie constituţională.**

Procedura de revizuire a Constituţiei Republicii Moldova **are un caracter restrictiv**. Acest caracter este determinat de multiplele condiţii solicitate de textul constituţional în vederea iniţierii procedurii de revizuire.

Art. 142.: „Limitele revizuirii”.

„(1). Dispoziţiile privind caracterul suveran, independent şi unitar al statului, precum şi cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorităţii cetăţenilor înscrişi în listele electorale.

(2). Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor sau a garanţiilor acestora.

(3). Constituţia nu poate fi revizuită pe durata stării de urgenţă, de asediu şi de război”.

Acest articol din Constituţia Republicii Moldova întăreşte în mod definitiv teza noastră, care străbate în toate capitolele acestei lucrări.

Practic, lucrarea nu are doar scopul analizei articolelor Constituţiei Republicii Moldova. În primul rând ea reaminteşte drepturile naţionale, imprescriptibile sub raport extinctiv, ale României asupra Basarabiei, părţii de nord a Bucovinei, Ţinutului Herţa şi Insulei Şerpilor, teritorii rupte, în mod brutal prin forţă şi ameninţarea cu forţa de la patria – mamă în 28 iunie 1940, şi mai apoi în august 1944.

Iată că Legiuitorul Constituant a acceptat adevărul istoric, care nu poate avea mai multe nuanţe !!! Rezultatul este înscris în dispoziţiile art. 142 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova.

Pentru orice stat suveran, neatârnarea sa nu poate constitui obiect de negociere. **Independenţa**, această „latură externă" a suveranităţii nu poate fi „abolită", din proprie iniţiativă, de către un stat viabil !!!

Mai mult chiar, suveranitatea, în întregul ei, şi ne referim în principal la „latura internă" a acesteia, la **supremaţie** nu poate constitui, pentru un stat adevărat, obiect de schimb.

Dacă suveranitatea este înlăturată practic statul dispare !!!! Cu toate acestea în alin. (1) al articolului analizat se precizează, **în mod explicit şi fără echivoc**, că dispoziţiile privind **caracterul suveran, independent şi unitar al statului** pot fi revizuite numai cu aprobarea prin referendum.

Adică, prin referendum, cu votul majorităţii cetăţenilor cu drept de vot, se poate înlătura suveranitatea (şi implicit independenţa) statului.

Care stat proaspăt declarat independent îşi pune singur în discuţie suveranitatea ??!! Răspunsul este unul singur: **nici un stat de pe harta lumii nu procedează în acest mod.** În preambulul Constituţiei se menţionează între altele despre „... afirmaţiile seculare ale poporului de a trăi **într-o ţară suverană**, exprimate prin proclamarea independenţei Republicii Moldova...".

Iată încă că Legiuitorul Constituant a prevăzut că suveranitatea Moldovei pruto-nistrene, la un moment dat, nu va mai corespunde intereselor poporului român din Basarabia. Adevărul este că din anul 1991 şi până astăzi, în anul 2010 existenţa statului românesc intitulat „Republica Moldova" nu a corespuns cu interesele legitime ale poporului care doreşte ca toţi românii să trăiască într-o singură ţară.

Sclipirea de conştiinţă, genială, a Legiuitorului Constituant, materializată în alin. (1) al art. 142 are o unică fundamentare. „Reprezentanţii plenipotenţiari ai poporului Republicii Moldova, deputaţi în Parlament", au crezut în anul 1994 că existenţa Republicii Moldova ca stat suveran este efemeră, datorită faptului că, în mod firesc şi logic, Basarabia trebuie să revină între graniţele României, patria sa mamă. Pentru a da posibilitatea **UNIRII** Basarabiei cu România, Legiuitorul Constituant a creat posibilitatea ca, la un moment dat, determinat, Republica Moldova să renunţe la suveranitate sau poate mai corect să transfere această suveranitate autorităţilor etatice române, pentru a o exercita.

Este dovada cea mai clară că **de jure NICIODATĂ** România nu a pierdut suvernitatea sa asupra Basarabiei, chiar dacă **de facto** acest teritoriu a fost încorporat la U.R.S.S.

Revizuirea potenţială a caracterului suveran al „statului moldovenesc" denotă **că poporul român dintre Prut şi Nistru şi din Transnistria românească** are conştiinţa că Basarabia nu reprezintă, în realitate, decât o provincie a Statului Român. Ea este „poarta noastră spre răsărit", aşa cum Transnistria constituie avanpostul românismului la hotarele naturale estice ale României Mari. Soarta Transnistriei este şi va fi pentru totdeauna intim legată de Basarabia şi, în final, de România. Dacă vechiul nostru hotar era pe Nistru, astăzi zona transnistreană apare în faţa României prin scrâşnetul şi mizeriile suferite de români în această **„nouă Moldovă românească"**.

Încă din epoca medievală românii moldoveni au colonizat şi au organizat teritoriul transnistrean, din care o mică parte a rămas Republicii Moldova, această a doua Românie a noastră.

Poate în anul 1918, auzind glasul ţăranilor transnistreni **„Fraţilor, pe noi unde le lăsaţi ??!!”**, ar fi trebuit unită şi Transnistria cu România.

Noi românii nu suntem expansionişti, imperialişti dar firesc este ca toate teritoriile locuite de naţiunea română să revină la patria – mamă, la România.

Nici nu se poate concepe o reunire a Moldovei transprutene cu ţara mamă fără Transnistria !!!!

Existenţa aşa –zisei „Republicii Moldoveneşti Nistrene” nu trebuie să constituie un impediment în sufletul şi conştiinţa românimii. Aşa cum aşa-zisa „Republică Moldovenească Nistreană” doreşte, prin conducătorii săi să se alipească la Federaţia Rusă, aşa şi românii transnistreni visează la ocrotire din partea României, între graniţele patriei – mamă.

Constituantul de la Chişinău este, fără echivoc, şi purtătorul mesajului transnistrean, dar şi a bucovinenilor şi basarabenilor smulşi din România dar şi din Republica Moldova şi trecuţi forţat sub autoritatea nelegitimă a Republicii Ucraina.

Desigur ne referim la românii din Bucovina de Nord, Ţinutul Herţa, judeţul Hotin din nordul Basarabiei româneşti dar şi la românii din partea sudică a Basarabiei (Bugeac), de la Cetatea Albă, Izmail şi Chilia.

În opinia noastră reactivarea Actului Unirii de la 27 martie / 9 Aprilie 1918 face de prisos organizarea unui referendum. Teritoriile Basarabiei şi nordului Bucovinei au fost evacuate forţat de autorităţile române în 1940 şi 1944 iar tratatele de pace şi cele bilaterale cu fosta U.R.S.S. sunt profund viciate datorită **consimţământului viciat** al autorităţilor statului nostru în privinţa stabilirii frontierelor.

Vicierea consimţământului a constat în violenţă şi ameninţarea cu violenţă ceea ce loveşte toate actele juridice încheiate de România, de nulitate. Basarabia şi Bucovina de Nord sunt teritorii româneşti din care administraţia şi armata României au fost obligate să se retragă. Dar, aceste provincii au fost, sunt şi vor fi pentru totdeauna ale României iar populaţia din aceste teritorii aparţine Naţiunii Române.

A fost o încântare pentru mine să constat că Legiuitorul Constituant a lăsat o „portiţă" prin care Basarabia să revină la România.

În alin. (2) se menţionează că nu este permisă nici o revizuire care să conducă la suprimarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor sau a garanţiilor consacrate pentru protejarea acestora.

Alin. (3) se raportează la momentul în care se iniţiază revizuirea Constituţiei. Astfel, Legiuitorul Constituant a interzis revizuirea pe durata stării de urgenţă, de asediu sau de război. S-au avut în vedere aceste situaţii deoarece ele au un caracter excepţional şi o eventuală revizuire a Legii fundamentale în aceste situaţii excepţionale s-ar putea efectua în detrimentul intereselor poporului, a democraţiei politice şi constituţionale şi respectiv a statului de drept.

Art. 143.: „Legea privind modificarea Constituţiei".

„(1). Parlamentul este în drept să adopte o lege cu privire la modificarea Constituţiei după cel puţin 6 luni de la data prezentării iniţiativei corespunzătoare. Legea se adoptă cu votul a două treimi din deputaţi.

(2). Dacă, de la prezentarea iniţiativei cu privire la modificarea Constituţiei, Parlamentul nu a adoptat timp de un an legea constituţională corespunzătoare, propunerea se consideră nulă".

Articolul pe care îl vom examina se referă la procedura de adoptare a unei legi având ca obiect modificarea Constituţiei. Din acest motiv textul de referă la chestiuni tehnice, procedurale, care nu ridică mari dificultăţi de interpretare.

Astfel, alin. (1) al art. 143 se referă la prerogativa recunoscută „puterii" deliberativ – legislative în privinţa adoptării unei legi având ca obiect modificarea Constituţiei. Adoptarea unei astfel de legi este condiţionată de trecerea **unui termen de cel puţin 6 luni**, calculat de la data prezentării iniţiativei de revizuire a Constituţiei.

Acest **termen de 6 luni** constituie o perioadă de reflecţie pentru deputaţi. Desigur, perioada de reflectare are în vedere oportunitatea şi evaluarea consecinţelor modificării Constituţiei.

Alin. (2) al articolului supus analizei stabileşte un alt termen în care Parlamentul, dacă deputaţii doresc, poate modifica Legea fundamentală, prin adoptarea legii de revizuire a Constituţiei.

Concret, Parlamentul trebuie să adopte legea pentru modificarea Constituţiei **în termen de 1 an** de la prezentarea iniţiativei de revizuire a Constituţiei. Coroborând dispoziţiile alin. (1) şi alin. (2) din textul constituţional deducem că „puterea" deliberativ – legislativă poate adopta legea cu privire la modificarea Constituţiei **într-o perioadă de timp cuprinsă între 6 luni şi 1 an de la data prezentării iniţiativei de revizuire a Legii fundamentale.**

Dacă Parlamentul nu a adoptat legea pentru revizuirea Constituţiei în **termen de 1 an** de la prezentarea iniţiativei pentru revizuirea Legii fundamentale se consideră că propunerea este nulă.

Aşa fiind, considerăm că termenul stabilit în alin (1) **este un termen suspensiv** în sensul că interzice Parlamentului

adoptarea legii tocmai pentru o reflectare profundă, înlăturându-se impulsurile de moment ale deputaţilor.

Termenul prevăzut în alin. (2) **este un termen extinctiv** deoarece prin neadoptarea legii având ca obiect modificarea Constituţiei în termenul stabilit, propunerea având ca obiect revizuirea Legii fundamentale nu mai este producătoare, generatoare de efecte juridice, fiind considerată nulă de către Legiuitorul Constituant. Stabilirea termenului de 1 an în care Parlamentul trebuie să adopte legea pentru modificarea Constituţiei, termen calculat de la data prezentării iniţiativei pentru revizuirea Legii fundamentale, asigură în opinia Constituantului celeritatea procedurii de modificare.

Pe bună dreptate, nu este în interesul societăţii ca o lege având ca obiect modificarea Constituţiei ţării se treneze ani în şir în Parlament. Incertitudinea nu trebuie să îşi aibă locul în ceea ce priveşte raporturile juridice constituţionale.

Ca o concluzie finală, pe care am subliniat-o anterior, din coroborarea celor două alineate rezultă că autoritatea legiuitoare trebuie să adopte legea cu privire la modificarea Constituţiei **în intervalul de timp cuprins între 6 (şase) luni şi 1 (un) an de la data prezentării iniţiativei de revizuire a Legii fundamentale.**

TITLUL VII.:
„DISPOZIŢII FINALE ŞI TRANZITORII”.

Art. I.:

„(1). Prezenta Constituţiei este adoptată de Parlament şi se promulgă de către Preşedintele Republicii Moldova în termen de 3 zile.

(2). Constituţia Republicii Moldova intră în vigoare la 27 august 1994. La aceeaşi dată, Constituţia Republicii Moldova din 15 aprilie 1978, cu modificările şi completările ulterioare, este în întregime abrogată”.

Art. I din cadrul dispoziţiilor tranzitorii şi finale – Titlul VII – al Constituţiei Republicii Moldova, menţionează obligativitatea promulgării Legii fundamentale de către şeful statului, într-un termen predeterminat, de 3 zile.

Intrarea în vigoare a fost stabilită de Legiuitorul Constituant, în amintirea Proclamării independenţei Republicii Moldova, pentru data de 27 august 1994. De la această dată până la momentul prezent Constituţia a suferit multiple modificări. La data intrării în vigoare a Legii supreme, vechea Constituţie a Republicii Socialiste Sovietice Moldoveneşti, republicată sub denumirea „Constituţia Republicii Moldova”, din data de 15 aprilie 1978, cu modificările ulterioare, a fost în totalitate abrogată.

Art. II.:

„(1). Legile şi celelalte acte normative rămân în vigoare în măsura în care nu contravin prezenţei Constituţii.

(2). Comisiile permanente ale Parlamentului, Guvernul, în decursul unui an de la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii, vor examina conformitatea legislaţiei cu Constituţia şi vor prezenta Parlamentului propunerile respective”.

Acest capitol asigură principiul supremaţiei Legii fundamentale în raport cu întregul Drept pozitiv (obiectiv). Consecinţa acestui text constituţional, sub aspect juridic, a constat în abrogarea tuturor actelor juridice normative considerate contrare prevederilor noii Constituţii.

Desigur, activitatea laborioasă de analizare a tuturor actelor normative, până la data de 27 august 1995, a fost încredinţată unor organe etatice aparţinând „puterilor" constituite în stat, respectiv: Comisiile permanente ale Parlamentului şi Guvernului ţării".

Art. III.:

„(1). Instituţiile de stat, existente la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii rămân în funcţiune până la constituirea unor instituţii noi.

(2). Parlamentul, constituit din 104 deputaţi, aleşi prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat, în condiţiile pluralismului politic şi pluripartidismului, conform Legii din 14 octombrie 1993 privind alegerea Parlamentului, rămâne în funcţiune până la expirarea mandatului, cu excepţia cazurilor prevăzute în prezenţa Constituţie.

(3). Preşedintele Republicii Moldova, ales prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat, în condiţiile pluripartidismului, pe un termen de 5 ani, conform Legii din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Preşedintelui Republicii Moldova, rămâne în funcţiune până la expirarea mandatului pentru care a fost ales, cu excepţia cazurilor prevăzute în prezenta Constituţie.

(4). Guvernul, învestit în funcţie de către Parlament, rămâne în exercitarea împuternicirilor până la expirarea mandatului, cu excepţia cazurilor prevăzute în prezenta Constituţie.

(5). Organele locale ale puterii de stat şi ale administraţiei de stat rămân în exercitarea împuternicirilor până la expirarea mandatului, cu excepţia cazurilor prevăzute în prezenta Constituţie.

(6). Asupra judecătorilor care, la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii, au o vechime în muncă în judecătorii de cel puţin 5 ani, se răsfrânge principiul inamovibilităţii, conform articolul 116 alineatul (1), printr-un decret al Preşedintelui Republicii Moldova, la propunerea ministrului justiţiei şi a Preşedintelui Judecătoriei Supreme.

(7). În decursul a 2 ani de la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii, sistemul instanţelor judecătoreşti va fi reorganizat, prin lege, conform articolul 115".

Articolul III are ca obiect prezervarea tuturor instituţiilor etatice alese sau numite sub imperiul vechii Constituţii din anul 1978.

Astfel, alin. (1) prevede, cu caracter general, că instituţiile de stat existente în baza Constituţiei vechi rămân în funcţie, desfăşurându-şi activitatea până la constituirea noilor instituţii, conform procedurii existente sub imperiul noii Constituţii.

Celelalte cinci alienate [aliniatele (2) – (5), inclusiv] particularizează aspectele menţionate în alin. (1) la diferite autorităţi etatice: Parlament, Preşedintele Republicii Moldova, Guvern, organele locale ale puterii şi ale administraţiei de stat, respectiv judecătorii ca exponenţi ai autorităţii judecătoreşti.

Toate aceste autorităţi rămân în activitate până la expirarea mandatului sau, în privinţa judecătorilor se conferă inamovibilitate acelora care au cel puţin 5 ani vechime.

În acest mod noua Constituţie a realizat o tranziţie fără bulversarea activităţii organelor etatice şi fără impact negativ asupra vieţi social-politice a ţării.

Până la constituirea Consiliul Superior al Magistraturii s-a prevăzut că dobândirea inamovibilităţii se realizează, prin

decret al şefului statului, **la propunerea ministrului justiţiei** şi **a Preşedintelui Judecătoriei Supreme.**

Alin. (7) al articolului examinat prevede un termen în care sistemul instanţelor judecătoreşti urma să fie reorganizat. Acest termen a fost de **2 ani**, calculat de la data intrării în vigoare a Constituţiei. Ca atare, reorganizarea sistemului judiciar a trebuit să fie făcută **până la data de 27 august 1996**.

Art. IV.:

„Prevederile articolului 25 alineatul (4), ce ţin de termenul arestării, nu se răsfrâng, până la 1 ianuarie 1995, asupra persoanelor care au comis infracţiuni grave prevăzute de art. 7^1 din Codul penal".

Este vorba despre art. 7^1 din Codul penal aprobat prin Legea din 24 martie 1961.

Acest text practic suspendă aplicarea dispoziţiilor art. 25 alin. (4), referitoare la procedura arestării preventive, până la data de 1 ianuarie 1995. Deci suspendarea se referă la perioada 27 august 1994 – 1 ianuarie 1995.

Această suspendare a aplicării noilor prevederi constituţionale, în legătură cu arestarea preventivă, se referă doar la infracţiunile prevăzute de art. 7^1 din Codul penal adoptat în 1961, privind infracţiuni cu un grad de pericol social generic sau abstract ridicat.

Art. V.:

„(1). În decursul a 6 luni de la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii se înfiinţează Curtea Constituţională şi Curtea de Conturi.

(2). În prima componenţă a Curţii Constituţionale judecătorii din partea Consiliului Superior al Magistraturii sunt

numiţi în funcţie de adunarea generală a judecătorilor populari şi a membrilor Judecătoriei Supreme".

Textul prevede un termen de 6 luni în care urmează a se înfiinţa două instituţii etatice, prevăzute de noua Constituţie: Curtea Constituţională şi Curtea de Conturi. Termenul de 6 luni se calculează de la data intrării în vigoare a Constituţiei respectiv de la data de 27 august 1994.

Pentru că Consiliul Superior al Magistraturii nu era încă funcţional s-a prevăzut că judecătorii ce trebuiau numiţi de acest consiliu – în număr de doi – în prima componentă a Curţii Constituţionale, vor fi numiţi de către adunarea generală a judecătorilor populari şi a membrilor Judecătoriei Supreme.

Art. VI.:

„Până la înfiinţarea Curţii Constituţionale, cazurile prevăzute în art. 135 al prezenţei Constituţiei pot fi soluţionate, din iniţiativa Parlamentului, de către Judecătoria Supremă".

Textul constituţional analizat prevede posibilitatea soluţionării atribuţiilor viitoarei Curţi Constituţionale, până la înfiinţarea acesteia, de către Judecătoria Supremă. Totuşi exercitarea atribuţiilor prevăzute de art. 135 din Constituţie, de către Judecătoria Supremă, până la momentul înfiinţării Curţii Constituţionale, se putea realiza **numai din iniţiativa Parlamentului**. Aceasta înseamnă că, în situaţia tranzitorie, doar „puterea" deliberativ-legislativă avea dreptul **„de a sesiza"** Judecătoria Supremă, în vederea exercitării temporare a atribuţiilor conferite Curţii Constituţionale.

Putem afirma că în perioada tranzitorie – de la adoptarea Constituţiei până la înfiinţarea efectivă a Curţii Constituţionale – la „sesizarea" „puterii" legiuitoare, instanţa judecătorească supremă putea realiza, între altele, controlul constituţionalităţii

legilor şi altor acte normative în Republica Moldova. În acele momente tranzitorii Judecătoria Supremă, în calitatea sa de instanţă supremă de drept comun, exercita jurisdicţia constituţională.

Art. VII.:

„(1). Legea din 1 septembrie 1989 cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova rămâne în vigoare în măsura în care nu contravine prezentei Constituţii.

(2). Sus – numita lege poate fi modificată în decursul a 7 ani de la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii, cu votul a cel puţin două treimi din deputaţi".

Legiuitorul Constituant a făcut precizări exprese, explicite relative la Legea cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul statului, adoptată la data de 1 septembrie 1989. Aceste precizări au fost necesare – în concepţia Constituantului – datorită importanţei deosebite a legii menţionate.

S-a prevăzut rămânerea în vigoare a legii citate în măsura în care nu contravine noii Constituţii.

De asemenea s-a menţionat posibilitatea modificării acestei legi într-un termen de 7 (şapte) ani, de la data intrării în vigoare a Constituţiei adică până la data de 27 august 2001. Modificarea se putea realiza cu votul a 2/3 din numărul total al deputaţilor aleşi în Parlament.

De principiu, o lege, poate fi modificată atunci când „puterea" deliberativ-legislativă consideră că prescripţiile sale nu mai corespund, în totalitatea lor, vieţii sociale.

Iată însă că în privinţa Legii cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, Constituantul

nu a impus doar un cvorum ridicat pentru modificarea ei (2/3 din deputaţi) dar a impus **şi un termen** în care legea respectivă poate fi modificată **– 7 ani** de la adoptarea Constituţiei.

Cum Constituţia a intrat în vigoare la 27 august 1994 însemnă că legea respectivă putea fi modificată până la data de 27 august 2001. După această dată legea nu mai poate fi modificată ??? Aşa s-ar părea după lecturarea textului constituţional.

În realitate este greu de conceput că Legiuitorul Constituant poate impune legiuitorului ordinar un termen pentru eventuala modificare a unei legi, iar după expirarea termenului stabilit să se interzică, chiar şi implicit, modificarea legii respective.

Mai degrabă considerăm că s-a recomandat Legiuitorului ordinar de către Constituant ca o modificare a Legii cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova să intervină în termen de 7 ani de la data intrării în vigoare a Legii fundamentale.

Dar nici în această ipoteză nu este de conceput ca să se stabilească pentru Legiuitorul ordinar un termen în care **va putea** modifica o lege, dacă consideră acest lucru ca fiind necesar.

Art. VIII.:

„Titlul VII, Dispoziţii finale şi tranzitorii, se consideră parte integrantă a prezentei Constituţii şi reglementează problemele ce ţin de intrarea ei în vigoare”.

Acest articol declară **titlul VII intitulat „Dispoziţii finale şi tranzitorii”** ca fiind parte integrantă a Legii fundamentale.

Scopul Titlului VII îl constituie reglementarea tuturor problemelor care sunt legate de intrarea în vigoare a noii Constituţii.

ÎNCHEIERE

În cuprinsul acestei lucrări intitulată „**Analiză doctrinară a Constituţiei Republicii Moldova**” am încercat să analizăm conţinutul normativ al Legii fundamentale adoptată de Parlament la data de 29 iulie 1994 şi publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994 care a intrat în vigoare la data de 27 august 1994.

Am avut în vedere toate modificările aduse Constituţiei până în luna septembrie 2010.

Modalitatea de abordare a constat în comentarea, în ordine succesivă, a articolelor din Constituţia Republicii Moldova.

Uneori analiza tehnico-juridică a textelor constituţionale a fost însoţită de câte o expunere a unor aspecte istorice.

Comentariile efectuate reprezintă strict contribuţia personală exclusivă a autorului şi, din acest motiv, sunt fără îndoială subiective.

Lucrarea „**Analiză doctrinară a Constituţiei Republicii Moldova**” este oferită cititorului român împreună cu gândurile curate ale autorului.

În lecturarea acestei încercări publicul trebuie, în primul rând, să regăsească un ecou al suferinţelor şi speranţelor românilor din Basarabia, Bucovina de Nord şi Transnistria.

Autorul este conştient de posibilele erori de interpretare sau de conţinut, pe care această carte le poate cuprinde. Şi le asumă pe toate cu conştiinţa împăcată ca „a lucrat” cu bună-credinţă şi cu inima alături de provinciile româneşti pierdute în Răsărit.

Această lucrare reprezintă o continuare a mai vechilor noastre cărţi închinate ştiinţei Dreptului Constituţional şi Instituţiilor Politice: „Momente în dezvoltarea politico-juridică a României”; „Statul – instituţie social-politică şi juridică fundamentală” şi „Drept Constituţional. Stat şi Cetăţean”.

În consecinţă, prezentul volum supus „judecăţii” cititorilor continuă efortul depus de autor în domeniul Ştiinţelor Juridice şi în mod deosebit pe tărâmul atât de vast, de fascinant şi de „alunecos” al Dreptului Constituţional şi Instituţiilor Politice.

Măsura în care am reuşit în încercarea noastră va fi apreciată de cititorii cărţii. Timpul va sedimenta şi va adeveri, probabil, unele din afirmaţiile noastre.

Conştienţi de răspunderea morală care apasă pe umerii noştri vom încredinţa tiparului prezenta lucrare. Doar cititorii vor decide asupra validităţii ideilor şi a rigurozităţii argumentaţiei.

În consecinţă supun prezenta carte atenţiei dumneavoastră.

07.02.2013 **AUTORUL**

BACĂU